

देवतोद्दिष्ट्यावतीर्थसद्भावश्रीमत्तपोगणानुपमसौधानन्यस्तम्भोपम-
महामहोद्ब्रध्यायश्रीधर्मसागरोपज्ञा

श्रीप्रवचनपरीक्षा (द्वितीयो विभागः)

अथोत्पत्तिकालक्रमेण प्राप्तं सार्द्धपौर्णिमीयकमाह—

अहं सद्गुरुपुष्णिमीओ पुष्णिमपक्वत्वात् सुमत्तिसिंहाओ । छत्तीसुत्तरवारससर्णहिं जाओ अ विक्रमओ ॥१॥

‘अथे’ति स्तनिकानन्तरं सार्द्धपौर्णिमीयकः पूर्णिमापक्षात् सुमत्तिसिंहात्—सुमत्तिसिंहनाम्न आचार्यात् विक्रमतः षट्त्रिंशदधिक-
द्वादशशतवर्षे गते ? २३६ जातः—ससुत्पन्नः, अत्र पूर्णिमापक्षात् इत्यनेन निर्गतनिर्गतत्वमस्य सूचितं, यतो बृहद्दृच्छात् पूर्णिमा-
पक्षो निर्गतस्ततोऽयमिति, सुमत्तिसिंहादित्यनेन सार्द्धपौर्णिमीयकपक्षस्य प्रथमाचार्यः प्रदर्शितः, उत्तरार्द्धेन निर्गमकालोऽपीति गाथार्थः
॥१॥ अथ गाथासदृकेन तन्निर्गमव्यतिकरं दिदर्शयिषुः प्रथमगाथामाह—

सिरिहेमचंदसूरी दूसमसमयंमि केवली बुत्तो । परसमयंमि पसिद्धो सिद्धो सदाहसत्थेसु ॥ २ ॥

तस्सुवएसा जीवाजीवाइविसारओ दयापवरो । राया कुमारवालो जाओ परमारिहयरेहा ॥ ३ ॥

अहं अणया कयाईं कुमरनरिदेण पुच्छिओ सुरी । पुण्णिमपकखसत्त्व परूखिअ तेण तस्स पुरो ॥४॥
 तत्तो रण्णा मणिअ सिद्धतासायगो महापावो । मा चिट्ठउ मे रज्जे इअ चित्तिअ सूरि विण्णत्तो ॥ ५ ॥
 सूरिमणिण विहिणा निज्जुहिओ पुण्णिमो अ निअरज्जा । एव दिव गयमि अ सूरिमि विव गओ राया ॥६॥
 रहचरिआप एगो समागओ सुमत्तिसिहनामेण । पत्तणनयरे दिट्ठो पुट्ठो लोएण कोऽसि तुम ? ॥ ७ ॥
 तेणुत्सुकेण मणिअं पुण्णिमिओ सङ्गुण्वओ अहय । जाया तस्सत्तइ बुद्धयणमिणं ॥ ८ ॥

भीहमचन्द्रहरिर्दुष्पमासमये केवली त्रिकोटीत्रयकृष्णं कलिकालसर्वं इति जैनसमये पण्डितैरुक्तं, परसमये-नैयायिका-
 न्यतीर्थिकशासने शब्दादिशास्त्रेषु-न्याकरणाविग्रन्थेषु सिद्ध इव सिद्ध इति प्रसिद्धः-स्थितिमान्, अत एवाद्याप्यन्यतीर्थिका द्वाहणा-
 दयः शब्दनिष्पत्त्यादिविप्रतिपत्तौ यदाह भीहमचरित्यादिवचोभिः सिद्धान्तयन्तीतिगाथार्यः ॥२॥ तस्योपदेशात्-भीहमाचार्योपदेशा
 त्रीभार्जोवादिषु नचतु तन्त्रेषु विशारदो-निपुणो दयाप्रवरः-सर्वप्राणिष्वनुकम्पाश्रेष्ठो राजा कुमारपालः परमार्हितरेखा-परमाः-प्रकृष्टा
 ये आर्हिता-भाषकशास्त्रेषु रेखा-रेखाशब्दः, अद्वितीय इत्यर्थः, आर्हितां जीवंगारिः, वचोभात्रेवापि मारिशब्दो न मन्वनीय इत्यनुक-
 म्पापरायणोऽसूय, एषा च स्वान्यसमयेषु प्रसिद्धिरयापि निबला इति, इतिगाथार्यः ॥३॥ अथान्यदा-एकदा प्रस्तावे कुमारनरेन्द्रेण
 पूर्वमापद्यस्वरूपं-कोऽय तीर्थान्त्रिअ पूर्वमापद्यः कीदृशमेत्यादि पूर्वमापद्यव्यतिकरं हरिः-भीहमचन्द्रहरिः पृष्टाः-प्रभविषयी
 कृतः, तेन हरिणा तस्स-पद्य पुरः स्वरूप-पूर्वमापद्यस्वरूप प्ररूपित, यथा-भीषन्त्रममाचार्य ? भीष्मनिचन्द्रहरिः २ श्रीमानदेव
 हरिः ३ धीशान्त्रिचन्द्रहरिरेवेति ४ चत्वारोऽप्याचार्या एकगुरुश्रिष्या, तेषु भीष्मनिचन्द्रहरिः-सर्वेगैराग्यादिगुणनिधिः सर्वलोका-

विख्यात इत्यादि यावन्मुनिचन्द्रस्वरिमत्सरेण चन्द्रप्रभाचार्यः पूर्णिमापक्षं प्रादुर्भूतवानित्यादि द्वितीयविश्रामोक्तं सर्वमभ्युक्तमिति-
 गाथार्थः ॥४॥ तत्स्वरूपं निशम्य राज्ञा भणितम्-अयं सिद्धान्ताशातको महापापः, ततो मे राज्ये मा तिष्ठतु इति चिन्तयित्वा
 स्वरिविज्ञप्तः-एतादृशी मे राज्यात्कथं निष्काश्य इत्यादीतिगाथार्थः ॥५॥ स्वरिभणितेन विधिना, तत्र विधिरें-प्रथमं श्रीस्वरिणा
 भो पौर्णमीयक पूर्णिमापाक्षिकं न सिद्धान्ते न वा परम्परायामिति, अत्र यदि तव समीहा स्यात् तदा विचारयाम इत्युक्ते भणितवान्
 “रूसउ कुमरनरिंदो अहवा रूसउ हेमस्वरिंदो । रूसउ य वीरजिणिंदो तहावि मे पुणिमापक्खो ॥१॥” इत्यनुचितवचसा विशेषतो
 रुष्टेन राज्ञा भणितं “साहूण चेइआण य पडिणीअं तह अवणवायं च । जिणपवयणस्स अट्ठिअं सब्वत्थासेण वारेइ ॥१॥”ति
 भगवदुपदेशात् मया किं कर्त्तव्यमित्यादि, ततः श्रीस्वरिणा प्रवचनोद्भाहं चेतस्यवष्टृत्य रोषादुपशाभितेन राज्ञा निजराज्याद्-अष्टा-
 दशदेशेभ्यो निष्काशितः पूर्णिमीयकः, एवं कियता कालेन स्वरौ-श्रीहेमचन्द्राचार्ये दिवं गते सति राजा-कुमारपालनामपि दिवं
 गत इतिगाथार्थः ॥६॥ इदानीं पत्तनादौ कीदृग् व्यतिकरोऽस्तीति विलोकननिमित्तं रहस्यर्या-न्यगृह्यन्त्या नाम्ना सुभतिसिंहाचार्यः
 पत्तने समागतः, तत्र दृष्टः सन् लोकेन पृष्टः-कोऽसित्वमितिगाथार्थः ॥७॥ तेन-सुभतिसिंहाचार्येणोत्सुकेन-निर्भयतया सोत्साहो-
 त्कर्षेण सार्द्धशब्दः पूर्वं यस्य स एवंविधः पौर्णिमीयकः-सार्द्धपौर्णिमीयकोऽहमिति भणितमित्यर्थः, तव आरभ्य तत्संततिस्तन्नाम्ना
 जातेतीदं बुद्धवचनमितिगाथार्थः ॥८॥ अथ केचित्तदीया वदन्ति यत्तदाह-

केइवि भणंति पुणिमससुदाए सुमईसिंह आयरिओ । पगईए सोमालो तेणं सो साहुपुणिणिमिओ ॥९॥
 केचित्पौर्णिमीयका भणन्ति-पूर्णिमाससुदाये सुभतिसिंहाचार्यः प्रकृत्या सुकुमारः, मृदुप्रकृतिक इत्यर्थः, तेन तदपत्यानां साधु-

पौर्णिमीयक इत्यास्या, केचिच्च तदीया एव जिनप्रतिमानां पुरस्तात् कर्पूरवासजलफलादिपूजानियेधनेन साधुमार्गप्रवर्धनात् साधु पौर्णिमीयक इत्यपि बोध्यमितिगार्थः ॥९॥ अथ तस्य प्ररूपणमाह—

कर्पूरवासजलफलव्येहिं न होइ वरुवजिणपूजा । सेसमुवएसपमुह पुणिणमसरिस्स सुणेअब्ब ॥१०॥

कर्पूरवासजलफलद्रव्यैः द्रव्यजिनपूजा न भवति, कर्पूरेण—धनसारेण मिश्रितो यो वासा—बन्दनपूर्णं यद्वा कर्पूरञ्च वास भेषि इन्द्रः तेन वास्यां वा मातः भ्रातृः पूजा क्रियते सा तेन प्रतिषिद्धा, तथा बलफलादीनां पुरो होक्नेन याज्यपूजा क्रियते साऽपि तेन प्रतिषिद्धा, तत्राष्टप्रकारादिपूजासु वासादिभिः पूजा प्रतीतिषु, यदुक्त—‘पचोपचारस्तुषा पूजा अहोबयारकलिआ य । रिद्धि विसेसेण पुणो नेआ सव्वोवयारावि ॥१॥ तद्विअं पंचुवयारा इंसुम’ कृत्यत्तरगघइ पूवधवीवेहिं ५ । इंसुम १ कृत्यत् २ गघ ३ पईव ४ पूव’नेवेअवफलअलेहि ८ पुणो ॥२॥ अट्टविहकम्मइगधी अङ्कयारा इवइ पूजा ॥३॥ पट्परी, सव्वोवयारपूजा षड्वषणवणवत्थ भूसणईहि । फलबलिबीवाईनडुगीअआरपिअईहि ॥२॥ इति इहक्याप्यादौ, तथा ‘अरहंताण मगवंताण गघमल्लपईवसम्मल्लण-विलेवणविचिषणलिवत्थपूवाइएहि पूजासकारहिं पइदिणमकमचणं पडुव्वाणा तित्युत्थप्यण करेमो’ति श्रीमहानिशीये तृतीयाच्ययने, इत्याद्यागमेषु कर्पूरवासजलफलप्रदीपादिद्रव्यैर्द्रव्यपूजायाः सद्भावात्, तथा परम्पराया अपि विद्यमानत्वाच्चात्किञ्चित्कर एवास्तो-पदेश’ । श्रेयम्—एतत्प्ररूपणावतिरिक्तमुपदेशप्रसुत्सम्—उपदेशप्रसुत्सम्—पौर्णिमासहस्रं—पौर्णिमीयकमतसमान ज्ञातव्यं, त्रितीयवि-धामे वर्धितो यो राकारकः पूर्णिमापाशिकादिवितथमरूपणाऽऽसकस्तभिराकरणमत्रापि बोध्यमितिगार्थः ॥१०॥ अथ पञ्चमवि-धामोपसंहरमाह—

एवं कुवकूवकोसिअसहस्सकिरणंमि उदयमावण्णे । चक्खुप्पहावरहिओ कहिओ सो सड्डुपुण्णिमिओ ॥११॥

नचहत्थका० ॥ १२ ॥ इअ सासण० ॥ १३ ॥

इअ कुवकूवकोसिअसहस्सकिरणंमि सड्डुपुण्णिमिअमयनिराकरणानामा छट्ठो विस्सामो सम्मत्तो ॥

व्याख्या प्राग्वत् ॥ ११ ॥ अथायं सार्द्धपौर्णिमीयकः कस्मिन् संवत्सरे कस्मिंश्च गुरो विद्यमाने सत्यस्मिन् प्रकरणे भणित इति प्रदर्शनार्थं गाथामाह—प्राग्वत् ॥ १२—१३ ॥

इति श्रीमत्तपागणनभोमणिश्रीहीरविजयहरीश्वरशिष्योपाध्यायश्रीधर्मसागरगणिविरचिते खोपज्ञकुपक्षकौशिक-

सहस्रकिरणान्नि प्रकरणे सार्द्धपौर्णिमीयकमतनिराकरणानामा षष्ठो विश्रामो व्याख्यात इति ॥

अथ क्रमप्राप्तं त्रिस्तुतिकापरनामागामिकमतमाह—

अह आगमिअं कुमयं पायं थणिउच्च सव्वेलोअमयं । पंचासुत्तरवारससएहिं वरिसेहिं विक्कमओ ॥१॥

‘अथे’ति सार्द्धपौर्णिमीयकनिरूपणानन्तरमागमिकं कुमतं प्रायः स्तनिकवत्सर्वलोकमतं—सर्वजनप्रतीतं विक्रमतो—विक्रमसंवत्स-
रात्पञ्चाशदुत्तरद्वादशशतैर्वर्षैः १२५० जातमिति गम्यमितिगाथार्थः ॥१॥ अथ गाथात्रयेण तद्व्यतिकरमाह—

सीलगणदेवभद्दा नामेणं निग्गया य पुण्णिमओ । पल्लवपकूखे पत्ता तत्तोऽविअ निग्गया समए ॥२॥

सत्तुंजयस्स पासे मिलिआ सत्तह बुडुगणमुण्णिणो । गणनिग्गया य तेसिं सव्वेहिवि मिलिअ दुज्झायं ॥३॥

सासणसुअदेविपुईपडिसेइपरायण नवीणमय । पयडिकय पावुवया तटथ जुइ विगप्पिआ एव ॥४॥

नाम्ना श्रीलगणदेवमद्रौ पौर्णिमीयक्तम्—पूर्णिमाङ्कपद्याभिर्गतौ पल्लवपद्ये—अचलपक्षे प्राप्तौ, पौर्णिमीयकैर्निष्क्राशितौ स्तनिकपद्य
निश्रां कृतवन्तावित्यर्थ, तौ च तत्राधीत्य लम्बाचार्यपदौ ततो निर्गतौ समये—प्रस्तावे शत्रुञ्जयस्व पार्थे—शत्रुञ्जयपरिसरे तयोः
बृहद्रणसुनयः सप्ताशौ वा गणनिर्वाता मिलिता, तैश्च सर्वैरपि मिलित्वा दुर्ध्यात—दुष्ट पर्यालोचिंतं, यदि वय किञ्चिन्नवीन मंतं
प्ररूपयामः तदा श्रोमनमित्येवरूपेण विचारितम्, अथ यथा विचारितं तदाह—शासनश्रुतदेवी—शासनदेवी श्रुतदेवी उपलक्षणात्
क्षेत्रदेवता शासनसुपदयस्तेषां स्रुतिः—“सुअदेवया मगवई” इत्यादिरूपा तस्याः प्रतिषेधे परापद्यं—तत्परं नवीन मत, प्रकटीकृतम्,
एवावता यथा ब्याप्तं तथैव जनानां पुरस्तात्स्वरूपितमित्यर्थः, तत्र युक्तिर्विकल्पिता एव—वक्ष्यमाणलक्षणा इतिगाथात्रयार्थ ॥२-३-४॥
अथ तस्य युक्तिमाह—

स्तित्पयरो असमत्पो जेसुवि कजेसु तेसु को अण्णो । किं हुम्मावि समत्पो ! ता कइ सुअदेवयथराई !॥५॥
येषु कार्येषु तीर्थक्तोऽसमर्थं—अकिरदित्तलेषु कृत्येषु किं कोऽय-तीर्थकतापरं समर्थो भवेत्?, अपितु न भवेत्, ता-तद्वि
श्रुतदेवता वचकी कथं भवेत्?, तस्मात् ज्ञानापद्यं तस्याः प्रार्थनमकिञ्चित्कामित्यर्थ इतिगाथार्थं ॥२॥ एतादृग्युक्तिवक्ता
कीदृग् स्यादित्याह—

इवाइअजुत्तीहिं मूढो मूढाण चक्षयदिसमो । न मुणइ वत्थुसहाय विणयरवीवाइआहरणा ॥६॥

इत्यादिक्युक्तिभिरर्थविशुद्धानो मूढो मूढानां मध्ये चक्षुषिसमो—सूक्ष्मेक्षितो वस्तुस्वरूप-वस्तुस्वभाव-वस्तुस्वरूप जगद्गुरवर्षिपदाथ

परिणतिं न जानाति, अयं भावः—अनन्तबलभृत्तीर्थकरो यद्यसमर्थस्तर्हि बहुप्रार्थितापि वराकी श्रुतदेवता कथं समर्था इति श्रुतदेवता-
 स्तुतिनासाकं सम्मतेत्यर्थः, तत्र वस्तुस्वरूपं न जानातीत्यत्र दृष्टान्तमाह—‘दिनकरे’त्यादि, दिनकरदीपाद्युदाहरणाद्—अन्धकार-
 नाशने समर्थोऽपि दिनकरः—सूर्यः प्रदीपसाध्ये—भूमिगृह्णाद्यन्धकारनाशे न समर्थः, यः सामर्थ्यमधिकृत्याधिकः स सर्वत्रापि समर्थ
 एव स्याद् एवं नियमो नास्तीति दिनकरदीपदृष्टान्तेन श्रुतदेवतासाध्ये कार्येऽर्हन् समर्थ एव स्यादिति नियमाभावो दर्शितः, तथैव
 वस्तुस्वभावाद्, अत एव श्रीगौतमप्रबोधितोऽपि कर्षकः श्रीमहावीरदर्शनादर्शनादिशून्यः संसारं भ्रान्त इत्यागमप्रसिद्धेरिति-
 गाथार्थः ॥६॥ अथ पुनरपि लोकसिद्धदृष्टान्तमाह—

महफलओ सहगारो जंबूफलकारणंपि किं हुज्जा ? । कोहंडीफलहेऊ किं सहगारो समिद्धोऽवि ? ॥७॥

महाफलदोऽपि कलिकाले कल्पद्रुमोपमया फलदाताऽपि सहकारः किं जम्बूफलकारणमपि भवेद्?, अपि तु न भवेत्,
 यद्वस्तु महत् सन्महाफलकारणं तत्तुच्छफलकारणं भवत्येवेति नियमो नास्त्येवेति दर्शितं, किञ्चित्फलं महदपि तुच्छजन्यं महताऽपि
 जनयितुमशक्यमित्यत्र दृष्टान्तमाह—‘कोहंडी’ति कूष्माण्डीफलहेतुः किं समृद्धोऽपि—वसन्तौ पत्रमञ्जरीदिसंयुक्तोऽपि सहकारः—
 आम्रवक्षः किं स्याद्?, अयितु न स्यात्, कूष्माण्डी नाम बल्लीविशेषः, सा च सहकारादिमहावृक्षापेक्षया तुच्छा स्त्रीरूपाऽपि यन्मह-
 त्फलं ददाति तत्सहकारादिना केनापि दातुं न शक्यते, तेन यत्फलं श्रुतदेवतया दीयते तत्फलं केनापि दातुमशक्यम्, अत एव
 श्रीहेमाचार्येण सरस्वती समाराधिता प्रवचनप्रभावनहेतुः संपन्नेत्यग्रे दर्शयिष्यते इति गाथार्थः ॥७॥ अथास्तामन्यत्, तीर्थकरे
 विद्यमानेऽपि तीर्थकरासाध्यं तदतिरिक्तजनसाध्यं चेति दर्शयति—

सतमि अ तित्थपरे गोअमपमुहावि साहुणो सख्वे । भिकख्वावि पविष्ठा कुलेसु गाहावईणपि ॥८॥
सति च-बोऽप्ये सत्यपि तीर्थकरे-भीमहाधीरनाञ्जि विद्यमानेऽपि गौतमप्रमुखा-साधवो मिथार्यमपि-अभपानाविनिमिषं
शुद्धपतीनां-गृहस्थानां कुलेषु प्रविष्टाः, चारित्राराधनहेतोरभपानादेर्दानञ्चक्रिययागार्थगारिणीनां न तथा तीर्थकृतामपि इतिदृष्टान्तेन
यथा चारित्राषट्मनसामर्ध्यं श्रुतदेवतादीनां न तथा तीर्थकृतामपीति, अनया विश्वाऽनेके दृष्टान्ता स्वयमभ्युक्षा, यथा बहुमुख्येनापि
रत्नेनासाध्यमपि कार्यं क्षीरत्राणादिकं वस्त्रायादिसार्ध्यं, घृतेनासाध्यमपि द्यौषकर्मविक्रमपिपासोश्चमनादिकं च बलसाध्यमित्यादि
लोकस्मिद् लोकोत्तरेऽपि वैयावृष्याणुषट्मनादिना यथा साधवस्तीर्थप्रवृत्तिहेतवो न तथा तीर्थकृतोऽपीत्यादीतिगार्थः ॥ ८ ॥
अथ त्रिस्तुतिकं शङ्कते—

णणु सुअवेधीयुणणे भवधिरह्वराहपत्थणा तीए । णो सुता जमसंत वट्ठु किं कोऽवि विज्जावि ? ॥९॥

ननु मोः श्रुतदेवतास्त्वने 'आमूलालोलधूलीचतुलपरिमलालीढलोलालिमाळाङ्कारावसाराऽम्बुलकमलाऽगारभूमीनिवासे ।
छायासंमरसारे ! वरकमलकरे ! तारहारामिरामे !, धाणी संदोहदेहे भवधिरह्वरं देहि मे देवि ! सार ॥१॥ मित्यादिरूपे भव
विरहवरादिश्रायना तस्मात् श्रुतदेवताया न युक्ता, यद्-यस्मात् कारणात्सदस्तु-स्वसत्तायामविद्यमान वस्तुज्ञात कोऽपि किं दद्यादपि ?,
अपि तु न कोऽपि दद्यात्, अयं भाव'-श्रुतदेवताया एव भवधिरह्वरं दद्यात् ?, न हि स्वसत्तायामविद्य
मान वस्तुत्वात् दातु कोऽप्यलं भवेत्, तस्मादकिञ्चित्करी श्रुतदेवतास्तुतिरिति गार्थः ॥९॥ अथ स्वसत्तायां विद्यमानमेव वस्तु
दीयते नान्यदिति नियमामासं दर्शयन् दूषयति—

नेवं निअमो जम्हा दिंति असंतंति नेव संतंपि । जिणपमुहा सुअणाणं केवलणाणं च आहरणं ॥१०॥
 नैवं नियमः—सदेव दीयते नान्यदित्येवं नियमो नास्तीति, अत्र व्यभिचारस्थानमाह—‘दिति’ति जिनप्रमुखाः—जिनेन्द्रा-
 चार्यादयोऽसदपि—स्वसत्तायामविद्यमानमपि ददति, सदपि विद्यमानमपि च न ददति, तत्किमुदाहरणमित्याह—श्रुतज्ञानं केवलज्ञानं
 चोदाहरणम्, अयं भावः—जिनेन्द्राणां स्वसत्तायां श्रुतज्ञानं नास्ति तदपि ‘उप्पन्नेइ वे’त्यादिमावृत्कापदेन तेऽहंतो द्वादशाङ्गीमपि
 भावश्रुतं प्रयच्छन्ति, अत एव शक्रस्तवे ‘चक्रुदुदयाण’मित्यहंतां विशेषणं, न चार्हतां श्रुतज्ञानं सत्तायां भविष्यतीति शङ्कनीयं,
 छाद्यस्थिके ज्ञाने नष्ट एव केवलोत्पत्तेः, यदागमः—“उप्पणंमि अणंते नहंमि उ छाउमत्थिए णाणे”ति, अस्ति च केवलज्ञानं तदंश-
 मपि न प्रयच्छन्ति, विद्यमानस्यापि तस्य दानाशक्तेः, अत एव मत्यादिज्ञानचतुष्टयस्य नोद्देशादिकं, श्रुतज्ञानस्य तु तस्य सत्त्वात्,
 यदागमः—“चत्तारि णाणाइं ठप्पाइं ठवणिज्जाइं, णो उद्दिसज्जंति यावत् सुअणाणस्स उद्देसो समुद्देसो अणुणा अणुओगो पवत्तइ”त्ति,
 तथा अकेवलिनोऽपि गौतमादयः स्वशिष्यान् प्रति हेतुमात्रभवेन केवलज्ञानदायिनो, न तथा लब्ध्यादीनामपीत्येवमुदाहरणेन
 यद्यपि श्रुतदेवताया भवविरो न्नास्ति तथापि तादृग्वस्तुस्वभावाद् दद्याद्वा भवविरोहेहेतुत्वात् कारणे कार्योपचाराद्भवविरहरूपाणि
 ज्ञानादीनि तेषां दात्री भवत्येव, ननु श्रीहेमाचार्यादिदृष्टान्तेन श्रुतज्ञानदातृत्वं भवतु, एवं दर्शनस्यापि नासंभवो, यतो देवादि-
 भ्योऽपि सम्यक्त्वलाभश्रवणात्, परं चारित्रं तु ततो न भवत्येवेतिचेन्मैवं, हेतुमात्रेण मेतार्यादीनामागमे प्रतीतत्वात्, शासन-
 देव्यादिभ्यो रजोहरणादिलिङ्गलाभात् प्रत्येकबुद्धादीनामपि द्रव्यचारित्रलाभस्याविरोधात्, तेन तद्व्यर्थं नान्युक्तमितिगाथार्थः
 ॥१०॥ न चैवं सर्वथा नियमाभाव एव, किंतु क्वचिन्नियमोऽपीत्याह—

जो पुण कृत्यधि नियमो दीसइ वब्धमि न उण भावेऽधि । अण्णइ पडिमापमुहाऽऽराहणमधि निष्कल पावे ॥११॥

याः पुनः कुत्रापि नियमो हस्यते स द्रव्ये-द्रव्यविषयोऽवगन्तव्यो, द्रव्य हि कनकदिलक्षणमभादिलक्षणं वा दीयमान विद्यमानमेव-स्वसृष्ट्या वर्धमानमेव दीयते, न पुनरसत्, उष्णमेव वा'इत्यादि मातृकापदरूपं यद्रव्यश्रुत तद्गणवरेभ्यो विद्यमान सदेव दीयते इति न व्यभिचारः, ननु तीर्थंकरश्चासनदेवताभ्यां दीयमाने द्रव्यलिङ्गे व्यभिचारो, यत्स्तयोरविद्यमानमेव द्रव्य-लिङ्गं परेभ्यो दीयते इति चेत्सत्य, तयोस्तथाविषकल्पत्वात्, तथाविषम्यतिक्रान्तिरिक्तस्थले व्यक्तेर्नियमात्, यद्वा यद्यपि तीर्थ-कृत्युदेवताभ्यां रबीहरणादिकं लिङ्गत्वेन चारित्र्यशुद्ध्या स्वयं गृहीत नास्ति तथापि द्रव्यत्वेन सद्भूतमेव दीयते, न पुनरसदपि, तस्माद्द्रव्यमन्तरेण द्रव्योत्पत्तिदानाद्यसंभवात् द्रव्यविषयो नियमोऽव्यभिचारेण सिद्ध्यति, न पुनर्भावेऽपि-सावविषयोऽपि नियमः, न हि वेदस्य भाषस्य संज्ञावो दातुरपि युज्यते, श्रुतज्ञानमाभिस्य तीर्थकृत्येव व्यभिचारः प्रागेव दर्शितः, अन्यथा यदि भावोऽप्या-त्मनि सन्नेव दीयते इति नियमः साचरिं प्रतिमाप्रमुखाराचनं-जिनप्रतिमापाराधन निष्कल प्राप्नुयाद्, यतः सम्यग्दृष्टिपरिगृहीता जिनप्रतिमा भाषप्रामथया मण्डिता, आदिशब्दात् सारूपिकादयोऽपि प्राणाः, यदागम - "तित्ययसो १ जिण २ षडदस ३ भिण्णे ४ संविग्ग ५ तइ असंविग्गे ६। सारूपिअ ७ वय ८ दस ९ पडिमाओ १० भावगामाठ" ॥१॥ इति श्रीबृहत्कल्पभाष्ये, तद्द्रव्यैक देसो यथा-तीर्थंकरा-अर्हन्तः जिनाः-सामान्यकेशलिनाः अवधिमनापर्यायजिना वा चतुर्दशपूर्विणो दशपूर्विणश्च प्रतीताः 'भिण्ण'पि असंपूर्णदशपूर्वधारिणः संविघ्नाः-उपगतविहारिण्य असंविघ्नाः-तद्विपरिताः सारूपिका नाम श्वेतवाससः सुखशुचिदृढश्रितसो भिघाटनो-पजीविनः पश्चात्कृतविशेषा 'वय'पि प्रतिपन्नाशुभ्रताः भाषका 'दसण'पि दसनभाषकाः अनिरतसम्यग्दृष्टय इत्यर्थः प्रतिमाः-

अर्हद्विम्बानि, एषः सर्वोऽपि भावग्रामः, एतेषां दर्शनादिना ज्ञानादिप्रसूतिसद्भावात्, अत्र परः ग्राह-ननु युक्तं तीर्थकरादीनां ज्ञानादिभावरत्नत्रयसंपत्समन्वितानां भावग्रामत्वं, ये पुनरसंविशास्तेषां कथमिव भावग्रामत्वमुपपद्यते?, नैष दोषः, तेषामपि यथावस्थित-प्ररूपणाकारिणां पार्श्वतो यथोक्तधर्ममाकर्ण्य सम्यग्दर्शनलाभ उदयते, अतस्तेषामपि भावग्रामत्वमुपपद्यते, कृतं प्रसङ्गेनेत्यादि बृह० बृ०, अथ प्रतिमानां सर्वथा ज्ञानादिशून्यत्वेऽपि परेषां ज्ञानादिहेतुत्वाद्, एवं सारूपिका अपि, अविरतदेशविरतास्तु श्रावकाः स्वयं चारित्र्यपरिणामरहिता अपि सदुपदेशेन परेषां तत्परिणामहेतवो भवन्ति, एवं श्रुतदेवताऽपि स्वयं अतथाभूताऽपि चारित्र्याद्युपष्टम्भ-हेतुत्वेन तस्याः तथाविधप्रार्थनाऽपि फलवच्येवेतिगार्थाः ॥११॥ अथ जगत्प्रवृत्तिहेतुवस्तुस्वरूपरूपणाय गंधायुग्ममाह—

दब्वाउ दब्बभावा नय भावा किंचि हुज्ज दब्बाइ । तेणेव जगपविती कारणविसया फलधीणं ॥१२॥

फलजणयं खल्ल कारणमिह दिट्ठं तंपि नेव फलजुत्तं । साहुसरीरा मोक्खो न सरीरं मोक्खसंजुत्तं ॥१३॥

द्रव्यात् कनकादेर्द्रव्यं—कनककुण्डलादिकं द्रव्यं भावश्च—तथाविधजीवादेर्नानापरिणामविशेषः ताबुभावापि भवतः, न च भावात् किंचिद्रव्यादि भवेत्, नहि तथाविधपरिणामात् किंचित्कनकादिकं संपद्यते, न वा स्वकीयपरिणाममात्रात् परकीयपरिणामोत्पत्तिः स्यात्, तेनैव कारणेन जगत्प्रवृत्तिः फलार्थिनां कारणविषया भवति, कारणं खल्ल इह जगति फलजनकं दृष्टमपि पुनस्तत्कारणं फलयुक्तं नैव-नास्त्येव, कारणं खल्ल इह जगति फलजनकं स्यात्, न पुनः फलयुक्तमपीतिभावः, फलयुक्तत्वे हि युगपद् द्वयोरुत्पत्तिः प्रसज्येत, तथा च कारणं कार्यत्पूर्वभावि यथाद्भावि च कार्यमिति सर्वजनप्रतीतिबाधा स्यात्, तत्र दृष्टान्तमाह—‘साहु’त्ति साधुशरीरात्मोक्षः—सर्वकर्मक्षयलक्षणसिद्धिः स्याद्, यदागमः—‘अहो जिणेहिं असावज्जा, विची साहूण देसिआ । मुक्खसाहणहेउस्स

साद्देहस्त धारणा ॥१॥ इति (५-१५१) न च तद् शरीरं मोक्षसंयुक्तम्, एतावता मोक्षधियुक्तमपि मोक्षसाधन, तथा श्रुतदे-
वताऽपि, शरीरादिवचसा अपि धर्मसाभिध्यदानसंभवादिति गायायुग्मार्यः ॥ १२ ॥ १३ ॥ अथोक्तयुक्तः परमार्यमाह—

एव कारणनिअय कञ्च पुण कारण्णइ णाणाइ । तेणप्पमहव्विगप्पो गोषाणव्वि हासहेउत्ति ॥ १४ ॥

एव-श्रागुक्तप्रकारेण कार्यं कारजनियतम्-अमुकमेवाहश्च कार्यमहुक्तेनैव कारणेन अन्य, कारणं वैसाहश्चममुकस्यैव कार्यस्य अनक-
मित्येवरूपेणान्योऽन्यव्याप्तिमञ्जवति, तानि च कारणानि नाना-विधिप्रकाराणि कर्तृकरणादीनि, तानि च कानिचिन्महान्त्यपि
स्वानियतानामन्त्यानामपि कार्याणां कर्तृणि न संभवन्ति, यथा प्रदीपापेक्षया महानपि दूर्यः प्रदीपप्रकाशय भूमिगृहं न प्रकाशयति,
तथाऽहंसाध्यमपि कार्यं श्रुतदेवतासाध्यम्, अतस्त्वर्थेच्छुना वत्तुतिः कर्षयेति न दोषः, यत् एवं तेन कारणेनाल्पमहदि
कल्पः-इदं महदिदं चान्यमित्यादिकल्पना गोपानामपि हास्यहेतुः, यतस्तेऽप्युक्तयुक्त्या निर्गेतुं शक्ता इतिगाथार्थः ॥ १४ ॥ अथा
न्यथा प्रकारेण युक्तिमाह—

अण्णह अरहताई पच पया तत्तय एगमेव पय । सुत्त जइ असमत्थो अरिहतो किञ्चु सेसेत्ति ? ॥ १५ ॥

अन्यथा-महान् पुरुषः स्वापेक्षया तुच्छपुरुषसाध्य कार्यं करोत्येवेति यदि तर्हि अहंदादीनि पञ्च पदानि, प्राकृतत्वात्सुत्त्व,
तेष्वेकमेव पद युक्त, “नमो अरिहताय नमो सिद्धानं नमो आयरिआर्ण नमो उवञ्जायाण नमो लोए सच्चसाहृगं” इति पचानां पदानां
मध्ये नमो अरिहतायमित्येकमेव पदं युक्त त्रिस्तुतिकामिश्रायेण, यद्यहंमसमर्थः तु इति विवेकं श्रेयैः उचार्यादिभिः किं स्यात्?, न
किमपीत्यर्थः, तेन तन्मते नमस्कारोऽपि ‘नमो अरिहताय’मित्येकपदात्मक एव युक्तः, यथाचार्यादिसाध्यं कार्यं तीर्थकरेणासाध्यं

तर्हि चिरं जीव आयातोऽसि स्वयमेवास्सदुक्तमार्गेण, श्रुतदेवतायामपि तथा श्रद्धेयमितिगाथार्थः ॥१५॥ अथ येनाराधिता श्रुतदेवता सर्वजनप्रतीता फलदायिनी संवृत्ता तद्भक्तिकरं गाथात्रयेणाह—

तेणेव वीसठाणाराहणमरहंतगुत्तसुनिमित्तं । भणिअं तत्थवि पवयणपहावणा साऽवि कह हुज्जा १ ॥१६॥
 इअ चिंतापरंततो जिणभत्तो हेमचंदसूरिवरो । आराहिअ सुअदेविं जाओ कालिकालसन्वण्णू ॥ १७ ॥
 राया कुमारपालो निम्मविओ तेण परमसंविग्गो । अज्जवि कित्तिपयाया पवयणपासायसिहरंमि ॥१८॥
 येन कारणेन तीर्थकृदसाध्यमपि कियत्कार्यं श्रुतदेवतासाध्यं तेनैव कारणेन विंशतिः स्थानकानि अर्हत् १ सिद्ध २ संघ ३-
 आचार्य ४ स्थविर ५ उपाध्याय ६ साधु ७ ज्ञान ८ दर्शन ९ विनय १० चारित्र ११ ब्रह्मचर्य १२ शुभध्यान १३ तपः १४ सुपात्रदान-
 १५ अर्हदादिवैयावृत्त्य १६ समाधि १७ अपूर्वश्रुत १८ श्रुतभक्ति १९ प्रवचनप्रभावना २० रूपाणि तेषामाराधनं—यथोचितविधिना
 यथाशक्ति तद्भक्तिकरणं अर्हद्गोत्रस्य—तीर्थकरनाम्नः सु-शोभनं प्रधानं निमित्तं—कारणं भणितं, वीरेणेति गम्यं, तत्रापि प्रवचनप्रभा-
 वना गरीयसी, यतो वस्तुगत्या सर्वाण्यपि स्थानानि तत्रान्तर्भवतीति, सापि प्रवचनप्रभावना कथं भवेत् ?—केन प्रकारेण स्यादित्यमुना
 प्रकारेण चिन्तापरतन्त्रः—एवं चिन्तान्वितो जिनभक्तः—तीर्थकराज्ञातत्परो हेमचन्द्रद्वारिवरः—श्रीहेमन्द्रद्वारिवरः श्रुतदेवीमाराध्य कलिकाल-
 सर्वज्ञो जातः, कलिकालसर्वज्ञ इति विरुद्धमुद्ब्रह्मति स्म, तेन च कुमारपालो नाम राजा परमसंविज्ञो निम्मापितः, प्रतिबोध्य परमार्हती-
 कृत इत्यर्थः, प्रागुक्तप्रकारेण कीर्त्तिपताका अद्यापि-सम्प्रत्यपि प्रवचनप्रासादशिखरे—जिनशासनलक्षणप्रासादमस्तके वर्त्तते इतिगाथा-
 त्रयेण श्रीहेमाचार्येणाराधिता श्रुतदेवता फलवती संपन्नति दर्शितमिति गाथात्रयार्थः ॥१६-१७-१८॥ अथ पुनरपि त्रिस्तुतिकः शङ्कते—

ननु साहूणमञ्जुस्त आराहण मतदेवयार्ङ्ग । ज सद्गुणधि समए पढिसिद्ध जकृल्लनिस्साई ॥ १९ ॥

मन्त्रदेवतादीनामाराधन साधूनामयुक्तं, यद्-यस्मात्समये-सिद्धान्ते अर्थान्नागत्यां श्राद्धानामपि-श्रावकाणामपि यद्यनिश्चादि-यद्य-
नागादिनिध्रया धर्मकर्मण प्रतिपिद्ध, यदि श्रावका अपि यद्यादिनिश्चारहिता अर्हत्स्वपितं मार्गं सम्यगाराधयन्ति तर्हि कथं साधव-
स्त्रभिश्चया धर्मं दुर्बन्तीतिमावात्मकः पूर्वपक्ष इतिगार्थः ॥ १९ ॥ अथ त्रिस्तुतिकस्य सिद्धान्तपरमार्थानिभित्तत्वमाविष्कृत्युप
हासेनैव सिद्धान्तयति—

इअ चे किं तद्भग पढिवकृत्व किंच सूरिहरिमधो । सिरिमदपाहुपमुहा असुहा ज तेहिं त भणिअ ॥२०॥

इति धेत्-प्रागुक्तं यदि तर्हि तृतीयांग-श्रीस्नानांग किं प्रतिपक्षं-द्वेषि वर्चते येन तत्राराधन मणित, तथाहि “आयरिअ-
उवज्जायाण गमंसि पच अतिसेसा पण्णचा, उ०-आयरिअउवज्जाए अतो उवस्सगस्स पाए निग्गिज्झअ २ पण्णेडेमाणे वा पमजे
माणे वा नप्रतिकमति ? आयरिअउवज्जाए अतो उवस्सगस्स उच्चारणासवर्णं विगिचमाणे वा विसोहेमाणे वा णातिकमंति २ आय-
रिअउवज्जाए पम् इज्जा विआवडिअं करेखा, इज्जा नो करेखा ३ आयरिअउवज्जाए अतो उवस्सगस्स एगरायं दुराय वा वस-
माणेप्याइकमति ४ आयरिअउवज्जाए वाहि उवस्सगस्स एगराय दुरायं वा वसमाणे प्पातिकमंति ५” श्रीस्नानांगे (४३८), तद्-
स्येकदेवो यथा-अन्तरुपाध्ये एका चासौ रात्रिषेत्येकत्र द्वयो रात्र्योः समाहारो द्विरात्र तद्वा विद्यादिसाधनार्थमेकाकमेकान्ते
वसन्नातिश्चमति, तत्र तस्य वक्ष्यमाणदोषार्थंमवाद्, अन्यस्य तु तद्भावादितिचतुर्यः, एवं पंचमोऽपीत्यादि” श्रीस्नानांगद्वयौ, अत्र
विद्यादिसाधनं मणितं, आदिग्रन्दात् मन्त्रादितदधिष्ठातृदेवादिप्रदः, एवत्त्वं तु त्रिस्तुतिकस्य तत्र मते भगवत्या सह विरोधि क्वं

शुक्तिमदिति विचार्य, किंच-अथवा स्वरिहरिभद्रः-श्रीहरिभद्रसुखाः-चकारो गम्यः श्रीभद्रबाहुप्रभृतयश्च अबुधा-
 अपण्डिताः त्वदभिप्रायविचारशून्याः आसन्निति क्रियाध्याहारः, यद्-यस्मात्तैस्तद्गणितं-श्रुतदेवताधाराधनं भणितं, तथाहि-श्री-
 हरिभद्रहरिणा तु 'संसारदानलदाहनीरं० १ भावात्र० २ बोधा० ३ आमूलालो० ४ इतिस्तुतिः कृता, ननु श्रीहरिभद्रस्य कृति-
 रियं कथं निर्णातिरितिचुच्यते, विरहशब्दलाञ्छितत्वाद्, यावती कृतिर्विरहशब्दलाञ्छिता तावती श्रीहरिभद्रहरेरेव बोध्या, पंचा-
 शकवृत्तौ तथैव भणितत्वात्, श्रीभद्रबाहवो यथा-'दुन्नि अ हुंति चरित्ते दंसणणणे अ इक् इक्को अ । सुअखित्तदेवयाए शुइ अंते
 पंचमंगलयं ॥१॥ इतिश्रीआवश्यकनिर्णयकौ, तथा तत्रैव 'चाउम्मासिअवरिसे उस्सगो खित्तदेवयाए उ । पक्खिअ सिअसुरीए करिंति
 चउमासिएऽवेगे ॥१॥ इतिश्रीआ० (२३६ भा०) एवमन्येऽपि शोभनश्रुतिप्रभृतयः स्तुतीः कुर्वाणाः शासनदेवतादीनां स्तुतिं कृत-
 वन्तः, श्रीभद्रबाहुभिस्तु श्रुतदेवतादिस्तुतिकरणमच्छिन्नपरम्परागतमिति दर्शितमित्यत्र त्वदुद्धावितभगवतीसम्मत्या सह कथं संगति
 रिति पृष्टेऽन्यतरस्य त्यागे स्वीकारे वोभयथाऽपि निजगलपाशकल्पस्त्रिस्तुतिकविकल्पः सिद्धः, नचायं दोषो भवतामप्यापद्यते
 इति वाच्यं, वक्ष्यमाणगत्याऽस्माकं तद्दोषगन्धस्याप्यभावादिति गार्थः ॥ २० ॥ अथ श्रुतदेवता वराकीति वक्ता त्रिस्तुतिकः

कीदृशोऽवगन्तव्य इत्याह—

जीइ सहायत्तणओ पहावगा पवयणस्स संजाया । तंपि भणेइ वराइं वरायसुहरीवि उम्मत्तो ॥ २१ ॥

यस्याः श्रुतदेवतायाः सहायत्वात्-साहाय्यात् प्रवचनस्य-जिनशासनस्य प्रभावकाः-श्रीहेमाचार्यादयः संजाताः-सम्यग्-
 सर्वजनविख्याता आसन्, तामपि श्रुतदेवतां वराकीं वराकमुख्यैरपि त्रिस्तुतिकः उन्मत्तो-चातादिरोगपरायत्तत्तथाविधदेवतायतो

ना मणति, बराकेपु मुखर्यपि य उन्मचो न स्वात्स न तथा मणति, यस्तु उन्मचोऽपि बराकोऽपि मुखरी न स्वात्सोऽपि न तथा वकेत्युमयोरपि विश्लेषणयोः सार्यन्वयमिति गायार्थः ॥२१॥ अथ मिथ्यामिप्रायोऽज्ञावितो भगवतीसम्मतिं सम्यगभिप्रायश्चित्सारमारोपयन् गायानवक विमश्रियुः प्रथमगाथासाह—

ज जकृत्वाऽसहायामावो भणिओ अ सावयाणपि । त धम्ममि दडस निवसिड वसिआ समए ॥२२॥

यथाविशहायामावो—यथाकिंनरानागादिसाभिष्यामावः भावकणामपि धर्मो—जिनोक्तमार्गं दृढत्व—दाढ्यं निदर्शयितु—दृष्टान्तीकर्तुं समये—सिद्धान्तैर्दक्षितमित्युच्यते; मावार्थस्त्वय—यदि यथादयो धर्मसाभिष्य न करिष्यन्ति तर्हि अस्माभिर्धर्मो मोक्षयते इत्यभिप्रायेण धर्मकरणं न युक्त, किंतु सम्यग्दृष्टयो देवा धर्म कुर्वन्तामस्माक यदि धर्मो साभिष्य कुर्वन्ति तदा श्लोमन, नो थेत् स्वयमेव यथाशक्ति धर्म करिष्याम एव, साभिष्यामावे यद्युपसर्गादिक मविष्यति तर्हि सम्यक् सहमानानामस्माक बह्वी निर्जेरेति, यथा 'अत्मन्वे तपसो इदिल्लंघ्ये च देवधारण'मित्यादि, न चैव यदेव बहुनिर्झराहेतुस्तदेवोन्वितं धर्माधिनां सेवितुमिति वाच्य, प्रत्र न्याप्रतिपक्षेपरम्यानश्चनसैव च कर्तव्यतापक्षे, अतो यत्किञ्चित् तद्विकल्पितमिति गायार्थः ॥२२॥ अथ दृष्टान्तसाह—

जह जिअपरीसहा खल्ल अरिहता साहुणो अ(व)सुजता । निअ तुववाससुआ भण्णइ न विरोहगघोऽवि ॥२३॥

यथेत्युदाहरणोपन्यासे 'जितपरीपहाः' जिताः ध्रुत्पिपासादिलक्षणाः परीपहा येस्ते जितपरीपहा, सल्लवधारणे जितपरीपहा एवाहन्त' साधवश्च सुञ्जते, वा—अथवा आक्षुया तीर्थकराद्वया सुञ्जानः अपि गम्यो सुञ्जानः व्युपवासी—अनश्ननी मण्यते, पुनरप्युपवासं करोति, उपवासव्युपवासं करोतीत्युच्यते; मावार्थस्त्वय—यदि जितशुत् कथ भोजनाभिलाषी !, यदि भोजनाभिलाषी कथ जितशु

ऋण्यते ? इत्येवंरूपेण कुपाक्षिकाभिप्रायेण विरोधः संपद्यते, परं स विरोधः सम्यग्दृशां न स्यादेव, यतोऽनेषणीयाहारपरित्यागी
 क्षुत्परीपहेजेता भण्यते, स च जिनाज्ञया भुञ्जानोऽभुञ्जानो वेत्युभयथापि समान एवेति कुतो विरोधगन्धोऽपि?, दाष्टीन्तिकयोजना
 त्वेवं-यदि यक्षादयो मह्यं धनादिकं पुत्रादिकं च ददति तदाऽहं जिनोक्तं धर्मं करोमीत्यादिरूपेण यक्षादिनिश्चा भण्यते, सा च धर्मा-
 र्थिनां न युक्ता, जिनैरननुज्ञातत्वात्, तस्मादनेषणीयाहारकल्या तथाविधयक्षादिनिश्चा तथा रहितः शुद्धाहारग्रहणकल्पं जिनाज्ञया
 प्रवचनाद्यर्थं सम्यग्दृशां श्रुतदेवताशासनदेवतादीनामाराधनं कुर्वन्नपि यक्षादिनिश्चारहितो भण्यते, अतः कुतो विरोधगन्धोऽपि?, अथ
 पुनरपि दृष्टान्तो, यथा आज्ञया-अर्हदुपदेशेन भुञ्जानोऽपि साधुरुपवासी भण्यते, यदागमः-“निरवजाहारेणं साहूणं निचमेव उववा-
 सो”ति तथा जिनाज्ञया श्रुतदेवताधारार्थनं कुर्वन्नपि यक्षादिनिश्चारहितो भवति, पुनरपि प्रकारान्तरेण दृष्टान्तसाह-यथा निरवद्याहार-
 ग्रहणेनोपवासी सन्नपि तद्विरोध्याहारत्यागरूपः पुनरभ्युपवासमुत्तरगुणवृद्धिहेतवे करोति, यदागमः-“उत्तरगुणवट्टिकए तहविअ उव-
 वासमिच्छंति”ति तथा यक्षादिनिश्चारहितोऽपि श्रुतदेवतादिसाध्यप्रवचनोत्सप्यर्णादिहेतवे तदाराधनं युक्तमेवेति दृष्टान्तत्रयेण सम्य-
 ग्दृशां विरोधाभावो दर्शित इतिगार्थः ॥२३॥ अथ प्रकारान्तरेणापि दृष्टान्तो यथा-

अहवा रयहरणाइअउवगरणे धम्मसाहणे संते । सुणिणो अकिंचणा ते भणिआ वीरेण धीरेण ॥२४॥

तह जकत्वाइसहायाभावे धम्मोऽवि हुंतु दहचित्ता । आणाए सुअदेवीपमुहाण सहायमिच्छंति ॥२५॥

अथवेति प्राग्वत् रजोहरणादिकोपकरणे-रजोहरणमुखवस्त्रिकाकल्पत्रिकचोलपट्टकमात्रकलक्षणानि सप्त सप्त च पात्रसंबन्धीनीति
 चतुर्दशोपकरणसमुदाये धर्मसाधने-स्थविरकल्पिकानां चारित्रलक्षणधर्मसाधनहेतौ सत्यपि-विद्यमानेऽपि ते मुनयोऽकिञ्चनाः-न

विषते किञ्चनं येषां तज्जकिञ्चनाः भणितः, क्व ?-धीरण-कवलम्वानपलवता धीरेण-श्रीमहावीरवीर्यकृतोति ष्टान्त इतिगायार्थः ॥२६॥ अय दाष्टात्कमाह-उया प्रागुक्तदष्टान्तेन धर्मे-जिनोक्तमार्गे इवधिषा भवन्तो यथाविसहायामायेडयि आश्रया शुतदेधी प्रमुखाणां महायमिच्छन्ति, अय माय'-उपकरणानाभिवाश्रया शुतवेवतादिसहायतामिच्छतामपि साध्यावीनममकिञ्चनत्वमिव यसादि-सहायामाव एवेतिगायार्थ ॥२६॥ अय प्रकारान्तरेणापि कयश्चिपुक्तिमेदमाह--

इहलोकप्रअष्टुष्टा किञ्चिदि नेच्छति जकम्बपमुवेहि । तेण धा तधिस्सारहिआ भणिआ य घम्मरया ॥२६॥

इहलौकिका अर्था -धनयान्यपुत्रकलत्रादयस्तेषु तुष्टाः-पूर्णतया नि सूरतया वा संतोपमाबोडनिच्छष इत्यर्थः, संसारस्वरूप-सम्यक्परिद्वानादनन्तबोडवाप्ता इमे संयोगा इत्येवमनासक्ता किञ्चिदपि ऐहिकार्थं वस्तुजात यधप्रमुखेभ्यो नेच्छन्ति तेन वा-अथवा तन्निभारहिता-यथादिमानिध्यरहिता धर्मत्वाः-जिनधर्मपरायणा भणिता इतिगायार्थः ॥२६॥ अय यथादिनिभानिषेधेन न शुत देवतादिस्तुत्याविनिषेध इत्याह--

सुअस्सिसेवययाईउस्सगो नेव तत्थ पढिसिद्धो । जण्ण त ज्जिणगाणा आणारहिअमि सो निअमो ॥२७॥

तेण पचयणअट्ठा सम्मधिठीण देवययाईण । आराहणमधिरुद्ध जह सत्तमनिणहग्गाए ॥२८॥

तत्र यथादिनिभया अमावे शुतसेधदेवतापुत्सर्गो नैव प्रतिपिद , तत्र हेतुमाह-"जण्ण"ति यत्-यस्मात् गमितिवाक्यालङ्कारे जिनात्रा-धीर्यंकरसाक्षा, प्रवचने चाज्ञाया एव प्राधान्य, यत कारण्णाद् आक्षा हि धर्मशरीरे जीवकल्या, नहि जीवधिप्रमुक्तं सुन्दरमपि शरीरं फनकायास्तरणपरिधापनाई संभवति, तस्माद्धर्मचिकीर्षुणा यथादिनिभाराहित्यमिति, स नियम आञ्जपरिद्वे-जिनाम्नाव्यतिरि

क्तस्थले बोध्यः, जिनाज्ञा च नैहिकार्थं, किन्तु धर्मार्थं, तच्च प्रवचनहितं श्रुतदेवताधाराधनम्, अन्यथाऽहंदाज्ञाया असंभवादिति
 गार्थार्थः ॥२७॥ अथ यसादाज्ञाव्यतिरिक्तस्थले नियमः—‘तेण’ति तेन कारणेन सम्यग्दृष्टीनां देवतादीनामाराधनं—स्तुल्यादिकरणेन
 तुष्टिजननं न विरुद्धम्—अविरुद्धं, युक्तमित्यर्थः, यथा सप्तमो निह्ववो—गोष्ठामाहिलो जीवस्य कञ्चुकन्यायेन कर्मबन्धं प्ररूपयन्
 तीर्थनिवारितोऽपि न तिष्ठति तदा तीर्थेन गोष्ठामाहिलस्वरूपपरिज्ञानाय शासनसुरीमाराध्य महाविदेहे तीर्थकरसमीपे प्रेषिता,
 तथा च तीर्थकृत् पृष्टः—किं गोष्ठामाहिलः सम्यग्वादी उत दुर्बलिकापुष्पमित्रप्रमुखः सङ्घो वेत्युक्ते तीर्थकृतोक्तं—गोष्ठामाहिलो मिथ्या-
 वादी सप्तमो निह्वव इत्यादि सर्वजनप्रतीतमितिगार्थार्थः ॥२८॥ अथ श्रुतदेवतादिदृष्टान्तेन स्वमत्या यथा तथा यक्षाद्याराधनतत्परः
 कीदृग् स्यादित्याह—

आणाभिण्णट्ठाणे इच्छंता जक्खवपसुहसाहज्जे । पायं धम्मपभट्टा णो धम्मसाराहणा हुंति ॥२९॥

आज्ञाभिन्नस्थाने—जिनाज्ञाव्यतिरिक्तस्थले यक्षादिसाहाय्यमिच्छन्तः प्रायः धनुपुत्राद्यर्थं तदाराराधनतत्परस्तदपूतौ प्रायो धर्म-
 प्रभ्रष्टाः—धर्ममार्गपराङ्मुखवा धर्माराधका नो भवन्ति तेन धर्मार्थिनां यक्षादिसानिध्यमकिञ्चित्करम्, अत एव देवाद्युपसर्गेऽपि श्रावका
 अप्यचलाः प्रवचने निर्दिष्टा इतिगार्थार्थः ॥२९॥ नन्वेवं श्रुतदेवताधाराधनमप्ययुक्तं भविष्यतीति पराशङ्कामपाकर्तुमाह—

नय किञ्चि पडिसिद्धं सच्चं सच्चवप्पयारओ समए । उस्सग्गाइविवक्खा दक्खा कहम्मणहा होइ ? ॥३०॥

न च समये—जिनशासने सर्वं वस्तु प्रतिषेधाह सर्वप्रकारेण—सर्वथा प्रतिषिद्धमस्ति, अन्यथा यदि सर्वथा प्रतिषिद्धं स्यात्तर्हि उत्स-
 र्गादिविवक्षा—उत्सर्गापवादविवक्षा उत्सर्गपदे तावदित्यमित्थं चापवादपदे इत्यादिविवक्षा दक्षा—निपुणा कथं भवति ?, यदुत्सर्गेणा-

निहितं तदपवादोऽन्यथैव स्यात्, उत्सर्गापवादौ च तीर्थकृद्भिर्मथिताविधिगाथायः ॥३०॥ अयोक्ते सम्मतिं ह्यत्र एव निर्दिशति, यतः
तन्माहा सत्त्वाणुण्णा सत्त्वनिसेहो अ पषयणे नत्पि । आय वयं तुल्लिञ्जा ल्लाहाकस्त्रिन्वष वाणिअओ ॥३१॥

एतद्दीक्षा यथा, यत एवं तस्मात् स्थितमेतत्—सर्वप्रकारैरनुज्ञा यदुतेद कर्तव्यमेवेति सर्वाऽनुज्ञा, तथा सर्वनिषेधो यदुतेदं न
कर्षव्यमेवेति प्रवचने—सर्वज्ञानमे नास्ति, वक्ष्यस्वैसाधवारणार्थत्वेन संबन्धात् नास्त्येव, सर्वकर्षव्यानां द्रव्यक्षेत्रकालमावाप
पेक्षया विधानाभिपेक्षा, द्रव्यादीनां च वैचित्र्येण क्वचिद्विषये विषेयस्यापि निषेधात्प्रसरः स्यात्, निषिद्धस्यापि च विधानमापद्यते,
तदुक्तम्—“उत्पद्यते हि साज्यसा, देशकलामयान् प्रति । यस्मान्कार्यं कार्यं स्यात्, कर्मकार्यं च वर्जयेत् ॥१॥” क इवेत्याह—लामा
काङ्क्षीव वाणिञ्जलो, यथाऽसावापव्ययतुलनया बहुलांमे प्रवर्षति, तथा लामेन प्रवर्षतेत्यर्थः, केवल प्रवर्षमानेन रागद्वेषपरिहारेण
सम्यगात्मा योजनीयो, न शब्दादपुष्टावत्स्वन्नं विषेयमित्याहैत्यादि भीउपदेशमालागार्थः ॥३१॥ अयं किं संपन्नमित्याह—

तेन भगवद्दृष्टाणयम्बिरोहो होइ सम्मदिष्टीण । तित्पुइओ खलु तित्था बज्जो बज्जाण यज्जाउ ॥३२॥

तेन—प्राशुक्त्युक्त्यादिवर्धनविधिना मगवतीस्नानाङ्गतविरोधः—मगवत्यां श्रावकाणामपि यथादिनिश्चायद्वित्य मणित स्नानाङ्गे
पाचार्योपाध्यायानामपि मन्त्राधारावर्धनं मणितम्, उपलब्धषाञ्च्रीमद्रथादुत्थामिना च शुतक्षेत्रदेवतादिस्तुतिवान मणित, कृत च भी
हरिभद्रद्यरिभिः संसारदावादिस्तुतिकरणेन, इत्येवंरूपेण मगवतीस्नानांगयोर्यो विरोधस्तदभावेऽविरोधो भवति, केयां?—सम्यग्दृष्टीनां,
मिथ्यादृशां इयाधिकरणां तु सर्वत्रापि विरोध एव प्रतिमासते, तेषां तथास्वभावात्, अत एव त्रिस्तुतिकः—आगमिकापरनामा खलु
स्वभावे त्रिस्तुतिक एव ‘पास्यानां बासात् बासो’—पास्यानां—तीर्थबहिर्पुतानां पौर्विमीयकानां मभ्यात् बासः—स्त्रनिष्कस्तादपि बासा

द्विस्तुतिकः तीर्थवाह्याहवाह्य इत्यर्थः इतिगाथार्थः ॥३२॥ अथातिदेशमाह—

एवं खलु तित्थुइओ मूलस्सुत्तेण वण्णिओ इहयं । सेसमुवएसपमुहं पुण्णिमसरिसं सुणेअब्बं ॥३३॥
एवं कु० ३४ । नवह० । ३५ । इअसा० ॥३६॥

एवमुक्तप्रकारेण त्रिस्तुतिको मूलोत्खेत्रेण—मतप्रवर्तनहेतुभूतेन श्रुतदेवतास्तुतिनिषेधेन वर्णितः, शेषमुपदेशप्रमुखं पूर्णिमापक्ष-
सदृशमिति गाथार्थः ॥३३॥ अथ सप्तमविश्रामोपसंहारमाह—‘एवं कु०’ व्याख्या प्राग्वत् ॥ ३४ ॥ ‘नवहत्थ०’ व्याख्या प्राग्वत्
॥३५॥ ‘इय सा०’ व्याख्या प्राग्वत् ॥३६॥

इय कुवक्खकोसिअसहस्सकिरणंमि पवयणपरिक्खापरनामंसि आगमिअमतनिराकरणनामा सत्तमो पिस्सामो

इतिश्रीमत्तपागणनभोमणिश्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्योपाध्यायश्रीधर्मसागरगणिविरचिते कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणे
श्रीहीरविजयसूरिदत्तप्रवचनपरीक्षापरनाम्नि त्रिस्तुतिकमतनिराकरणनामा सप्तमो विश्रामः ॥

अथ क्रमप्राप्तं लुम्पाकमतमाह—

अह पडिमा पडिवक्खं कुमयं उवएसवेसमहिगिच्च । जह जायं तह वीच्छं कुच्छाणवि कुच्छणिज्जंति ॥ १ ॥
अथेति—षष्ठागमिकमतनिरूपणानन्तरं सप्तमं प्रतिमाप्रतिपक्षं—जिनप्रतिमाद्वेषि कुमतं, तच्च सर्वजनप्रसिद्धं लुम्पाकमतमेव, अन्य-

या तु मर्नाप्यपि शुभतानि प्रतिमादेषीष्येव सन्ति, तीर्थद्वयेण तीर्थसम्बन्धिषु सर्वेष्वपि वस्तुषु द्वेषस्यैव भावात्, परमेवत् केपाधित्स गृह्यामेव शानगोचरीभवति, नान्येषां सर्वेषामपीति, लुम्पाकस्तु मिथ्याह्यामपि जिनप्रतिमादेषीति प्रतीतिविषय एवेति प्रतिमाप्रति पथमिति मणितम्, उपदेशेषं-उपदेशो जिनप्रतिमापूजा तावद्विस्मिकेत्यादिरूपेण मापण वेपथ-नेपथ्यः कथञ्चित्साधुवेपार्द्धरूप स्वतः समाहारे उपदेशेषं तदधिकृत्य-तदाधित्य यथा बाव तथा वक्ष्ये, क्रीदश्च सत् कुमतं ?-सुञ्जानामपि, आसतां चर्मकरतैलादयो म्लेच्छानामपि शुशुप्सनीय-कुत्सानिषय, तेऽपि तन्मतं कुत्सितकलेषु कुत्सिताहारपानीयादिग्रहणदर्शनात् शुशुप्सन्ति स्विसन्ति चेति शुशुप्सनीयमितिगार्यः ॥१॥ अथोपदेशकालाघाह—

विक्रमञ्चो अदृतरपन्नरससएहि पावउयएसो । लुपगलिहगो मूल तस्सवि तस्सेवमुप्पत्ती ॥ २ ॥

विक्रमत-श्रीविक्रमसंवत्सरावष्टोषरपञ्चदशशतैः-अष्टाधिकपञ्चदशशतसंवत्सरैर्गैः १५०८ पापोपवेश-प्रतिमापूजादिनिषेयरूपस्वसापि मूलम्-आदिकरणं लुम्पक्लेसकः-लुम्पक इति मातापितृदच नाम लेसक इति लिखनकर्मणा जीनिका कर्षेति दर्शितं, तस्य लुम्पक्लेसकस्योत्पत्तिरेव-वक्ष्यमाणप्रकारेणेतिगार्यः ॥२॥ अथोत्पत्तिं विदर्शयिषुः प्रथम व्यतिकरमाह—

नय तित्थाठ अणतरपरपरानिगयपि कुमयमिण । किंतु अकम्हा मिञ्जादिवृत्तिसगासा सयमूळ ॥३॥

न च तीर्थाष्टु-अच्छिभपरम्परागतसाध्यादिसमुदायावन्तरपरम्परानिर्गतमिदं कुमतम् अव्यवधानव्यवधानाम्नां निर्गत-पृथग्भूत, अपि विसये, इदं लुम्पकमतं भवति, नहि लुम्पककुमतं तीर्थावन्तरं साध्याद्राकारकवभिर्गतं, न वा क्लृप्तिकादिवत्परम्परानिर्गतं, किंतु अकम्हा-असंभावितकारणात् मिथ्याहृष्टिसक्यात् स्वयभूत-स्वयभेव समुत्पन्नं, यद्यपि निनिर्मिषक किमपि न स्यात्, तथाप्यसंभावित

कारणादुत्पन्नं हि वस्तु निर्निमित्तकमेवोच्यते, यथाऽयमकाले मृत इत्यत्र कालमन्तरेण मरणासंभवेऽपि अतर्कितकाले मृतो ह्यकाल-
मृत एव भण्यते इति गार्थार्थः ॥३॥ अथ व्यतिकरं दर्शयित्वाऽन्वयग्राह—

इह एगो नामेणं लुंपगलिहगोऽवि गुज्जरत्ताए । लोहेणंतरपत्तं छड्डिअ सिद्धंतमा लिहई ॥४॥

इह—भरतक्षेत्रे नाम्ना लुम्पकलेखको गूर्जरत्रायां धरित्र्यां 'लोभेनान्तरपत्रम्' अन्तरेऽन्तरे—मध्यभागे मध्यभागे पत्रमृपलक्षणान्तर-
पत्रे पत्राण्यालापकोद्देशादिकं च छद्दीयित्वा—परित्यज्य २ सिद्धान्तं लिखति, सेति गम्यं, लिखति स, आः खेदे, पापात्मा पापाभीरुरि-
त्यर्थ इति गार्थार्थः ॥४॥ अथैवं सति किं जातमित्याह—

मुणिवयणचोअणाए रुसिओ ऊससिअ भणइ दुव्वयणं । तुम्हं भिक्खुच्छेअं करेमि ता होमि जाओम्मि ॥५॥

मुनिवचनचोदनया—अहो पापात्मा कथं सिद्धान्तं न्यूनीकरोषीत्येवंपेण साधुप्रेरणया रुष्ट उच्छ्वस्य—दुःखगर्भितमुच्छ्वासं विमुच्य
भणति—ब्रूते, किं?—दुर्वचनं—दुष्टवचनं, तदुच्छेखमाह—यदि शुष्माकं भिक्षोच्छेदः—भिक्षादौर्लभ्यं करोमि 'ता' तं 'म्मि'ति अहं जातो-
भवामि, अन्यथा मम जन्म निष्फलमित्यभिप्राय इति गार्थार्थः ॥५॥ अथ ततोऽपि किं कृतवानित्याह—

इअ कयपइण्णचिंतापरेण पावेण तेण पयडिकयं । कुमयं निअनामेणं पावाणं पावकम्ममुदया ॥ ६ ॥

इति—प्रागुक्तप्रकारेण कृता या प्रतिज्ञा सेति कृतप्रतिज्ञा तस्याश्चिन्ता—चिन्तनमहोरात्र तदभिप्रायप्रवचन तत्र परस्तत्परस्तेन
पापेन—पापात्मना तेन लेखकेन निजनाम्ना—कुम्पाक इति जनोक्त्या कुमतं प्रकटीकृतं, एतादृशं कुतो जातमित्याह—'पावाणं'ति पापानां—
पापभाजामनन्तसंसारिणां प्राणिनां पापकर्मादयादनन्तसंसारहेतुबीजभूताशुभकर्मादयादिति गार्थार्थः ॥६॥ अथ तस्योपदेशमूलमाह—

प्रतिमाप्रायोत्सं भासद् विसाद् गुरुरसुहृदयणो । जीवदया स्वस्तु धम्मो जिणमण्डिति मुहमगच्छिओ ॥७॥

हिसया शृथिबीजलसुमादिजन्तुप्रमनया प्रतिमायाः पूजार्थोप-पूजार्थो पाप मापते, किल्लक्ष्णः सत्? - सुस्वस्तुखषणनः सत्, सुस्वस्तेन सुखे षणनं यस्य स सुस्वस्तुखषणनः, पापाशनिष्पन्नायां प्रतिमायां पूजया किं स्वात्? , प्रतिमा हि चेतनारहिता किं पूजार्थिकं जानातीत्याहानार्थवचन इत्यर्थः, अथ केवलानार्थवचनेन जनो नामिच्छतीत्यादत्तदमित्युत्तीकरणाय यद् ब्रूते तदाह-जीवे-त्पादि, जिनमणितः अर्हिसापितः स्वस्तु-निश्चित धर्मदया धर्मो भवति, यदागम - "सुखे पाणा सुखे भूआ सुखे जीवा सुखे सत्ता न इंतव्वा" इत्यादिप्रवचनवचनेनेति, सुस्वमांगलिकः-सुखेनैतावदेव मंगलं ब्रूते इति सुस्वमांगलिकः, पारमार्थिकविचारशून्योऽप्येतावन्मात्रमेव सुगन्धनपाञ्चक्यं ब्रूते इति, प्रतिमायां सुखरीभवन्नपि जीवदया धर्मो जिनमापित एतावन्मात्रेण सुगन्धनप्रतारक इत्यर्थः ॥७॥ अतः तदानीं तस्य सहायकः कोऽप्यासीत् न वेत्याकाङ्क्षायामाह-

तस्सखि पणो मत्ती नामेण लखमसीति सस्मिच्छिओ । धोवि उवएसमिस्ता क्खुउव्व पव्वट्ठिआ पाषा ॥८॥

तस्यापि आत्मान्यसाक्षित्करस्य सुम्पक्केलकस्याप्येको मन्त्री-राजमान्योऽमात्यो नाम्ना लभमसीति सम्मिलितः-सम्यग्-मिलितः, अभ्यन्तरीमूलो मिलित इत्यर्थः, इत्यपि पापौ-पापात्मानौ उपदेशमात्रात्-केवलोपदेशदानादेव, न पुनः किञ्चिच्चारित्रामासा तुष्टानेनापि, प्रवर्षितौ, किं वत्? - कटुकवत्, यथा कटुकनामा गृहस्यो वस्यमाणलक्षणः स्वयं साधुदोषसुखावयन् सुगन्धनविप्रतारणे प्रवृत्तत्वात् अपि स्वयं साध्यादिवेषसून्यावपि साधुदोषं प्रतिमादोषं बोद्धव्यपन्तामेव प्रवृत्तावित्यर्थः इति गाथाः ॥ ८ ॥ अथैव-
किपरकाठ मवृषिरासीदित्याह-

पणवीसं वासाइं लिंगीहिं विरहिअपि बुड्ढिगयं । तेतीसुत्तरपनरससएहिं वरिसेहिं वेसहरा ॥९॥

पञ्चविंशतीर्षाणि यावच्छिगिभिर्विहितमपि-वेषधरैः शून्यमपि वृद्धिगतं-वृद्धिं प्राप्तमित्यर्थः, स कोऽपि भस्मराशिग्रहावस्थाव-
च्छिन्नः कालविशेषः परिणतो येन तत आरभ्य वर्षशतमध्ये बहूनि कुमतानि प्रादुर्भूतानि, यथा विक्रमतः सं० ११५९ वर्षे राकारक्तो
निर्गतस्तत आरभ्य वर्षशतमध्ये त्रिस्तुतिकपर्यन्तानि बहूनि मतानि प्रवचनपीडाकारीणि समुत्पन्नानि, यदि लोकानुभावात् काल-
विशेषपरिणतिर्नोच्यते तर्हि कथमेतादृशं नाम्नापि कुत्सितं गृहस्थलिङ्गधारिणो निर्नामकलुम्पाकपुरुषादपि प्रवृत्तं सत् सत्यपि बलवति
तीर्थे वृद्धिं याति, अवश्यभाविनो वस्तुनः स्थगितिर्बलवताऽपि कर्तुमशक्येति भावः, अथ वेपधरोत्पत्तिकालमाह-‘तेत्तीसुत्तरे’त्यादि,
त्रयस्त्रिंशदुत्तरपञ्चदशशतवर्षैः-१५३३ त्रयस्त्रिंशदधिकपञ्चदशशतैर्वर्षैः क्वचिच्च सं० १५३१ वर्षे वेपधराः लुम्पकोपदेशरुचिषु जनेषु
लिङ्गिनः प्रादुरासन्निति गाथार्थः ॥९॥ अथ वेपधरेष्वपि प्रथमो वेपधरः किं नामा कथं कीदृग्वेषं परिहितवानित्याह—

तेसुवि भाणगनामा पढमो मूढोवि तंमि वेसहरो । सयमेव गहिअवेसं वेसोऽविअ साहुवेसद्धं ॥ १० ॥

तेष्वपि-लुम्पकवेषधरेष्वपि भाणकनामा-शिवपुरीसमीपवर्चरघट्टपाटकवास्तव्यप्राग्वाटज्ञातीयो भाणउ इति लोकोक्त्या, भाण-
काख्यो हि पत्तने स्वयमेव वेषं गृहीत्वा ‘तंमि’ लुम्पकमते मूढोऽपि-मूर्खोऽपि प्रथमो वेपधरोऽभूत्, वेपोऽपि च नान्यतीर्थिको नापि
जैनतीर्थिकः, किंतु साधुवेषाद्धं-जैनसाधुर्यो वेषस्तस्याद्धं, किंचिदपि कथंचित्साधुवेषानुकृतिमात्ररूप इत्यर्थः, तत्कथमिति चेच्छृणु-
कटिदवरकनिबद्धपरिहितचोलपट्टको रजोहरणसुखवल्लिकासमन्वितः प्रावृतकल्पकस्कन्धोपरिकृतौर्णिको गृहीतवामकरदण्डकः पर-
म्परायातविधिविद्वोभयकर्णकश्च पुरुषः साधुवेषधारी भण्यते, तस्य यो वेषः स संपूर्णो वेपो भवति, सोऽपि ‘मम वेसं समल्पेहे’-

त्यादिविधिपुरस्सरं परम्परायातद्यरिभिर्दणो, न पुनः स्वयमुपासः, एषविधो वेयो लुम्पकवेषधरस्य नास्त्वथ, यतो रत्नोहरणोऽपि नाममात्रेण, न पुनः परम्परायातपदुक्निबद्धफलिकानियथाद्वयपरिकल्पित इत्यादि, तत्र सर्वजनप्रतीतमितिगार्थः ॥१०॥

अथ वेपार्थं तस्य किं सूचकमस्तीत्याह—

धेसद्व पुणु, तित्याफासस्सधि होइ धिन्धमिह पयड । जइ निवणुगारकल्लिओ नओ व राया व रयपठ्वे ॥११॥
 वेपार्थं पुनः प्रकटमिह—अगति चिह्न, कस्य ?—‘तीर्थार्थस्पर्शस्य’ तीर्थस्य—धीनीरतीर्थकृत्स्ववस्त्रापिताच्छिन्नसाध्यादिसमुदायलक्ष्य णस्य न विद्यते स्पर्शः—साक्षात्परम्परया वा संबन्धो यस्य स तीर्थार्थस्पर्शस्तस्य, यस्तु साक्षात्परम्परया वा तीर्थस्पर्शी स्यात् तस्मान् न्यत्ररूपणादिक्रमन्यथाऽस्तु, परं वेपस्तु प्रायः पूर्णो भवति, यथा राक्षारक्षादीनां, यद्यपि क्वटिद्वरकम्पविपरित्यागेन क्वचिन्नेवस्ती र्थस्पर्धिनामपि इत्यते तथापि बाह्यदृशां न तथा प्रतीतिविषयीभवतीति न दोषः, तत्र इष्टान्वमाह—यथा ‘नृपालुक्कारकलितः’ वेपा दिना राजवेष्टाकारी नटो—नृत्थकर्षां आत्मसम्बन्धिनो जनान् राज्योपयोगिप्रकृतिपुत्रराजामात्यादिवनतया विकल्प्य कृत्वा च छत्राविचिह्नानि ततः स्वयं राजानुकृतिं इवर्माणोऽपि कर्षयित्किञ्चिदेवानुकृतिं करोति, न पुनः पूर्णां, स्वर्णादिसम्यगामरणादिविधु- पितनेष्वप्यामावात्रानुकृतानुत्पन्नत्वाद्वात्राज्यक्षोमाकृत्वाभावात्, न वा स राजापि मण्यते, उक्तहेतुत्रयादेव, तथा नटवत् कर्षयि- त्किञ्चिन्मात्रसाधुवेपानुकृतिमानपि लुम्पकमते प्रथमवेषधरो भावकस्यो निजजनान् तीर्थोपयोगिसाधुसाध्वीश्रावकभ्राविकादितया विकल्प्य प्रवर्धमानो न साधुर्न वा साधुवेषधरः स्यात्, किंतु उक्तप्रकारेण यदि संपूर्णसाधुवेषी स्यात्तदा साधुवेषधरो मण्यते, सोऽपि भीसुधर्मस्वामिनोऽच्छिन्नपरम्परायाततीर्थपूजाकथपरान्यभीमोक्ता स्यात्तदा साधुरपि व्यवहारतो मण्यते, स च तीर्थान्तर्गतेष्वेव स्यात्,

न पुनस्तीर्थास्पर्शी लुम्पकमतसंबन्धी न वा तीर्थबाह्यो राकारक्तादिरपि, तेषामस्तां तीर्थपूजा, किंतु सिद्धान्तोक्तमार्गानुयायिनो वय-
मिति प्लूक्तवर्षाणा अपि तीर्थबाह्या इमे इत्येवंरूपेण तीर्थतिरस्कारविषया इति नृपानुकृतिकारनटवत् साध्वनुकृतिकरो लुम्पकवेषधरो
दर्शितः । पुनरपि दृष्टान्तमाह—‘राया’ वचि वा—अथवा प्रकारान्तरेण दृष्टान्तो यथा रजःपर्वणि राजेव, यथा रजःपर्वणि राजा, स च
वाहनारूढच्छत्रादिचिह्नवान् परिकरसमन्वितोऽपि नाम्नाऽपि राजेति ख्यातिं वहमानो राजानुकृतिमान् भवति, परं तत्रानुकृतेर्वाहनमात्रेण
साम्येऽपि राज्ञोऽश्वो रजःपर्वराजस्य तु गर्दभः एवं छत्रादिष्वपि भावनीयं, एवं लुम्पकवेषधरोऽपि तीर्थवाचित्साधुवेषसाम्यभाग-
बोध्य इतिगार्थः ॥११॥ अथोत्पत्तिव्यतिकरस्योपसंहारमाह—

इअ पडिमारूप्पत्ती उवएसो वेसओ अ दोभेआ । लिहगा तित्थस्सद्धाभासो इअराऽखिलाभासो ॥१२॥
इति—अमुना प्रकारेण प्रागुक्तव्यतिकरेण ‘प्रतिमार्थुत्पत्तिः’ प्रतिमाया—जिनप्रतिमाया अरिः—वैरी प्रतिमारिस्तस्योत्पत्तिः द्विभेदा
द्वौ भेदौ यस्याः सा, कुत ?—उपदेशाद्—उपदेशमधिकृत्य, वेषतो—वेषमधिकृत्य, चेति समुच्चये, लुम्पकलेखकादुपदेशमधिकृत्य लुम्पक-
मतोत्पत्तिः, भाणकाख्याद् वणिजो वेषमधिकृत्य चोत्पत्तिरिति द्विप्रकारा लुम्पकमतोत्पत्तिर्भणितेति बोध्यम्, उवदेशवेषाभ्यां कार्य-
भेदमाह—लेखकातीर्थस्याद्वाभासः—श्रावकश्राविकालक्षणस्तीर्थाभासः समुत्पन्न इत्यर्थः, इतराव—भाणकाख्यवेषधराद् अखिलाभासः—
पूर्णाभासः—पूर्णतीर्थाभासः समुत्पन्नः, साधुसाध्वीश्रावकश्राविकालक्षणः पूर्णस्तीर्थाभास इतिगार्थः ॥१२॥ अथ कालानुभावेन
यदेतत्कुमतं तत्कीदृशं श्रद्धेयमित्याह—

एअं खल्ल अच्छेरं तित्थाफासीवि तित्थआभासो । जाओ जणविक्खाओ जमणंता कालओ भावी ॥१३॥

एतत्-सुम्पकमतं स्तु-निधितमाभ्यर्थं, किं ?-यथीर्थास्पृश्येपि लुम्पकसमुदायस्तीर्थीभासो जातः, तीर्थस्पृशी हि राक्षारकादि-
 स्त्रीयामानो भवति तत्राभ्यर्थं, यत्स्तीर्थस्य साक्षात्परम्परया वा स्पृशनावशाचीर्षक्रियाम्यासात् तदनुकृतिः संभवति, तद्वशाच्च तदा
 मासत्त्वमुपपद्यते, परं लुम्पाकमतस्य समुदायो सर्वध्वनविस्थ्यावस्तीर्थीभासो जातस्तदाभ्यर्थम्, आभ्यर्थमपि कुत इत्याह-यद्-यस्मात्का
 रणादेवाह्वानमन्तकालभाषीतिगाथार्थः ॥१३॥ अयाभ्यर्थस्वरूपमाह—

अच्छेर पुण एव अस्संमधि सम्भवेइ ज लोप । कालेण अणंतेणधि जइ मरुवेधीइ सिद्धत्त ॥१४॥

आभ्यर्थं पुनरेवं यद्वोकेऽन्तेनापि कालेनासंमधि संभवेत्, इष्टान्तमाह-यथा मरुदेव्याः सिद्धत्वं, मरुदेवी श्रीऋषभजिन
 जननी अनादिवनस्पतिभ्य उद्भूत्य सिद्धा तदनन्तकालमावित्वादाभ्यर्थमिति वल्लुभ्यक्रमतमद्भिरप्याभ्यर्थमिति गाथार्थः ॥१४॥ अथा
 धर्माधि तु दशैवागमे मणितानि, तेषामाधिक्यं च न युज्यते इति पराश्रद्धामपाकर्तुमाह—

उषसर्गगण्महरणप्पमुद्दा अच्छेरगाधि वस समण । मणिआ तत्थधि वसपयमुवलकखणपरमिह मणिअ ॥१५॥

‘उपसर्गगर्महरणप्रसूता’ उपसर्गाः १ गर्महरणं २ स्त्रीतीर्थं ३ अमाविता पर्यत् ४ कृष्णासावरकङ्कागमनं ५ चन्द्रसूर्ययोरव
 तरणं ६ हरिविन्दकुलोत्पत्तिः ७ वमरोत्पातः ८ अष्टशतसिद्धाः ९ असंयतपूजा १० इति, यदागमाः—‘उवसमा १ गण्महरणं २
 इत्थी तिरयं ३ अमाविआ परिसा ४ । कण्ठस्स अवरकका ५ अवयरण चंदहराण ६ ॥१॥ हरिवसकुलुप्पची ७ वमरुप्पाओ ८
 अट्टसयसिद्धा ९ । अस्तजयाण पूजा १० इति अणतेण कालेण ॥२॥ (१०-१६७३)(पत्र ९०३प्रथ ५८८)इति समये-अनसिद्धान्ते
 द्रष्टव्यमिति, तत्रापि दक्षपदसुफलक्षणपरम्, अन्येषामप्याभावाभाविह प्रवचने सूचकं मणित, यथा-‘सप्त पवयणमिच्छगा’ इत्यत्र

सप्तपदमन्थेषामप्युपलक्षकं, तच्च प्राग् प्रथमविश्रामे दर्शितं, न च सप्तपदमुपलक्षकं बहुषु ग्रन्थेषूक्तं, परं दशपदं तु क्वापि नोक्तमिति वाच्यं, तस्यापि श्रीहरिभद्रधरिणा पञ्चवस्तुके भणितत्वात्, ननु लुम्पकमते प्रथमो वेषधरो भाणको जात इत्येवमिदानीं तदीया न भणन्ति तत्कथमिति चेदुच्यते—अन्यायोत्पन्ना हि पित्रादिकमपलपन्त्येव, कथमन्यथा के यूयमित्यादिवचोभिः प्रेरिताः सन्तः लुम्पाक इति प्रसिद्धनामाप्यपलप्य वयं जैनमतय इति भणन्ति, यथा आञ्चलिका वयं विधिपक्षीया इतिवादिनो भवन्ति, किंच-कः केन प्रकारेण कं नामग्राहं गुरुं भणति ?, यतो जिनप्रतिमापूजायां दोषस्य वक्ता तावत्तथाविधमार्गकृत्योऽश्रुतधर्मा लुम्पकनामा सामान्यगृहस्थः, सोऽपि लौकिकमिथ्यादृष्टिमार्गपतितः, एवंविधोऽपि लेखक इत्येवंरूपेणाकिञ्चित्करनिर्नामिकपुरुषमूलकलुम्पकमार्गो म्लेच्छादिजातीयानामपि निन्दनीयः, तमपि मार्गमवलम्ब्य तथाविधक्लिष्टकर्मोदयाद्भ्राणकनामा गृहस्थः स्वयमेवोक्तरूपं वेषं परिधाय लुम्पकमते साधुव्यपदेशविषयः संपन्नः, कञ्चनपि प्रव्राजनाचार्यं गुरुत्वेन वक्तुमशक्तो लुम्पकापेक्षयाऽधिकजातस्तथाविधमुपदेशमधिकृत्य तन्मूलभूतमपि लुम्पकं लज्जया धर्माचार्यत्वेन न ब्रूते, तच्च युक्तमेव, यतस्तथा ब्रुवाणोऽपि कदाचित् केनचिदुदीरितो भो भाणक ! एतादृशोपदेशरूपो मार्गो लुम्पकेन कस्य पार्श्वे श्रुतः ?, तदानीं जारगर्भः पितरमिव कं गुरुं दर्शयतीति स्वयमेव पर्यालोच्यं, अत एव लुम्पकोपदिष्टमार्गमाश्रिता अपि लुम्पकमपलप्यास्सदीयो मार्गः श्रीवीरजिनेन प्रकाशित इत्येवंरूपेण श्रीवीरं दर्शयन्ति, यद्यु वेषधरमपि भाणकं न भणन्ति तत्रेदमवगन्तव्यं, तथाहि—लुम्पको वेषधरस्तावत् द्विधा—गुर्जरत्रीया नागपुरीयाश्च, तत्र गुर्जर-त्रीयाणां प्रथमो वेषधरो रूपर्षिः, तेन स्वयमेव तथाविधो वेषः परिहितः, नागपुरीयाणां तु भाणकर्षिरुक्कलक्षणः स्वयमेव वेषं परि-

हितवान्, तस्य ह्यतिक्रस्त्वेर्ष-सं० १५३३ वर्षे कश्चिच्च सं० १५३३ वर्षे शिवपुरीपाश्वर्यशुपाटकास्तव्यः प्रान्वाटझातीयो माण
 कनामा वणिग् स्वयमेव वैष गृहीतवान्, माणकेन च स्रस्तरिकसा० तोलास्यस्य आता सा० मादास्यः प्रमाञ्जितः, अन्येऽपि
 हृदयशून्याः घृताप्रभृतयो वैषधरा वैषधरिष्यञ्च प्रमाञ्जिताः, पर पट्टधरस्तु मादास्यो जातः २ पूनास्येन लोबागोत्रसंबन्धोक्तेऽञ्जा-
 तीयो मीमास्याः प्रमाञ्जितः, स च ऋषिमादास्यस्य पट्टधरः ३ ऋषिमादास्येन भूतास्यः प्रमाञ्जित, स च ऋषिमीमास्यस्य
 पट्टधरः ४ उषरस्यां विश्वि नराटदग्रामवास्तव्यः सूरणागोत्रसंबन्धीओक्तेऽञ्जातीयो मांढरसाही सा० जगमालनामा मीमर्षिणा
 प्रमाञ्जितो भूतर्षे पट्टधरः ५ ततश्च वैषगोत्रसंबन्धोक्तेऽञ्जातीयो रूपास्यः पत्तने सं० १५९८ वर्षे स्वयमेव माणकधरेण परिधि-
 तवान्, तथा जगमालर्षिपाश्वरे सूरणागोत्रोक्तेऽञ्जातीयो रूपधद्रास्यो नागपुरे सं० १५८० वर्षे माणकवत्स्वयं प्रब्रज्य स्वयमेव
 नागपुरीयलुम्पकमूल सपकाः, तस्य च सं० १५८४ वर्षे नागपुरीयलुम्पक इति स्यातिः, तन्निदान त्वेव-नागपुरीयरूपचद्रर्षिसंब-
 षिभिर्नियताविप्ररूपजा कश्चपिच्यभ्यपदेशेन मेदे जातेऽय गूर्जरीयरूपर्यित्तदपत्यानां च गूर्जरीयलुम्पका इति स्यातिः संपका,
 तदञ्जादिवरेणां नागपुरीया इति स्यातिः, यथा पृष्णिमापञ्चप्रवृत्तौ तदितराणां चातुर्दशीयका इति स्यातिः, ततश्च गूर्जरीयरूपर्यिणा
 सूरतम(ब)दिरे सं० १७८ वर्षे उक्तेऽञ्जातीयाय क्षीवास्याय प्रब्रज्या दृषा, स च तत्पट्टधरः सन् माणकापेक्षयाऽष्टमो भवति,
 रूपर्यपेक्षया तु द्वितीयः, न च तस्य माणकापेक्षा न युक्तेति शङ्कनीय, तस्य निश्चयैव स्वय वैषपरिधानात्, निभ्रामन्तरेणापि परिधि
 तवैषो माणकस्योऽमीनां मूलाचार्यः सपकास्तर्हि निभ्रया वैषपरिधानेन पट्टधरभने किमाश्चर्यमिति बोध्य, यस्तुगत्या तु माणकसा-
 ष्टमसंतानमूता गूर्जरीया, नामपुरीयास्तु रूपचन्द्ररेवेति तात्पर्यं, जीवर्षिणाऽपि देवपत्नवास्तव्यो केशवसिगास्यः सं०

१५८७ वर्षे पत्तनपार्श्ववर्तिकतवपुरे प्रत्राज्य निजपट्टे स्थापितः, स च संप्रत्यप्यस्तीत्येवं व्यतिकरे प्रायस्तदीयानामपि बहूनां सम्यग्परिज्ञानाभावात् परिज्ञाने वा प्रयोजनाभावात् प्राय उत्तरोत्तरमाविनामधिकजातत्वाल्लज्जाहेतुर्निर्मूलप्रवृत्तिमल्लुम्पकमाणका-
भिधानमनभिधानं वा नाश्चर्यकरमिति बोध्यमिति गार्थार्थः ॥ १२५ ॥ अथ पुनरप्याश्चर्यं समर्थयितुं गाथादशशतकं विभणिषुः

प्रथमगाथामाह—

अण्णह संपहरायप्पमुहेहिं करविआ य जिणभवणा । पच्चकूवं दीसंता कह लोविज्जंति पावेहिं? ॥१६॥

अन्यथा—यथाश्चर्यं न स्यात्तर्हि सम्प्रतिराजप्रसूतैः—दशपूर्वधरश्रीआर्यसुहस्तिस्त्वरिप्रतिबोधितसंप्रतिराजाऽद्यापि प्रसिद्धः तदादिभिः, आदिशब्दादामराजश्रीकुमारपालराजादयो ग्राह्याः, तैः कारिता ये जिनभवनाः, भवनशब्दः पुनपुंसकः, प्रत्यक्षं दृश्यमानाः—सम्प्रति विद्यमानाः, न पुनरतीतादिकालव्यवहिताः परोक्षा इत्यर्थः, ते पापैर्लुम्पाकैः कथं लोप्यन्ते—निषेधोपदेशद्वारा पराक्रियन्ते?, यद्येतन्मतमाश्चर्यभूतं न स्यात्तर्हि तथाविधाः प्रासादा लोपयितुमशक्या इति गार्थार्थः ॥१६॥ अथोक्तसमर्थनाय हेतुमाह—

आगमओ बलवंता आगमववहारिधम्मउवएसा । सावयणिम्मविआ जिणपासाया पच्चयट्टाए ॥१७॥

आगमतो—जिनोक्तसिद्धान्तादिर्पिगम्यः सिद्धतादप्यागमव्यवहारिणां—अवधिमनःपर्यायकेवलिनो नवदशचतुर्दशपूर्वविदश्चेति षट् पुरुषास्तेषां यो धर्मोपदेशः—जिनभवनादिनिर्माणं द्रव्यस्तवो भावस्तवहेतुत्वात् श्रावकाणां युक्त एव, यदागमः—“अकसिणप-
वत्तगाणं विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणे दब्बथए कूवदिइंतो ॥१॥ श्री आव० नि०(१२६ भा०) तथा “तित्थ-
यरो १ जिण २ चउदस ३ मिण्णे ४ संविग्ग ५ तह असंविग्गे ६ । सारूविअ ७ वय ८ दंसण ९ पडिमाओ १० भावगामाउ-

॥१॥"पि धीदृहं प्रागुक्तं, तत्र प्रतिमा सम्यक्त्वादिहेतुः इत्येकरूपेणोपदेशनचनरचना, तस्मात्प्रावर्कैर्निर्मापिताः भावकनिर्मापिताः
 प्राप्तादा उपलक्षणात् प्रतिमाप्रतिष्ठादयो बलवन्तः, किमर्थं ?—'प्रत्ययार्थं' प्रतिमाद्युक्ताभिवचिप्रतिपत्तौ निश्चयकरणात्, न पुनः सर्व-
 त्रापि, अयं मासः—अिनप्रासादप्रतिमादयः सम्यक्त्वादिप्राप्तिहेतवो भवन्तीत्यत्र किं प्रमाणं प्रत्यक्षमागमो वेत्यादिविचारणायामाग
 मापेक्षया प्रत्यक्ष बलवत्, प्रासादादयस्तु प्रत्यक्षं प्रत्यक्षप्रमाणविवयत्वात्, तथाहि—'आप्तोक्तिः समयामा'वितिबचनादाप्तबचनं
 हि सिद्धान्तः, तत्रागमव्यवहारिणः पूर्वोक्ताः इदं पुरुषा नियमेनाप्ताः, श्रेयास्तु मान्याः, तत्र श्रीआर्यसुहृस्तिद्धिरिस्तान्ब्रह्मपूवैरस्त-
 त्प्रतिबोधितेन संप्रतिराज्ञा(अिन)प्रासादप्रतिमाप्रतिष्ठापूर्वादिक् क्षरयता कुर्वता च श्रीआर्यसुहृस्तिद्धिरिचर्मोपदेशवचः सफलीकृतं, षडु
 विषयसाम्यस्य अिनप्रतिमाप्रासादादेः कृत्यस्य गुरूपदेशमन्तरेष्वाप्तंमथात्, प्रवचने धर्मकृत्यसाहचर्येव सफलत्वात्, आह्वामन्तरेष्वपि
 अिनप्रतिमाप्रतिष्ठानिपेक्षगुरुप्रतिबोधितभावकक्षरितविनप्रासादप्रतिमादेरसंभवात्, नहि तुम्यकमतीयेन केनापि क्वापि अिन-
 प्रासादादिकं विभाष्यमानं इष्टं श्रुत ना, तथा च श्रीसुहृस्तीद्धिरिवचः सिद्धान्तः, तत्र फलवद्भवति वा नवा, परं श्रीसंप्रतिपत्त्या तु
 तद्विहितमेव, अतः सम्यक्त्वादिहेतुतया अिनप्रासादादिकं चक्षुरादिप्रत्यक्षप्रमाणविवयः सिद्धान्तापेक्षया बलवदेवेतिगाथार्थः ॥१०॥
 अथ प्रस्तरान्तरेणापि बलवत्त्वमाह—

मद्बोसा सद्यस्य होर समर्थोऽपि अगणाहा बोसु । अहं ब्रह्मसदस्य सादृष्टि मणइ महसूढो ॥१८॥

मतेदोषो—मिष्यात्वं तदज्ञानकर्मद्वार्षमन्यथा बक्तुं समर्थो भवति, यथा मतिमूढो तुम्यकस्यैतन्नन्द्यात् साधुरिति भवति, वेत्स्य-
 शब्देन साधुर्मन्वते इत्यन्यथा शुभापस्य तुम्यकसाहचरिभिलिप्तं लपन कः पाणिना पिदपातीत्यर्थः, इतिगाथार्थः ॥१८॥ अथ सिद्धान्त

इव प्रतिमायामन्यथा प्रवर्त्तयितुमशक्त इति दर्शयति—

नामजुओ सिद्धंतो नामागारेहिं होइ जिणपडिमा । तम्हा खल्ल सिद्धंता जिणपडिमा होइ बलवंती ॥१९॥

सिद्धान्तो नामयुक्तो भवति 'समणस्स भगवओ महावीरस्से'त्यादिरूपेण यन्महावीर इति नाम तेनैव युक्तः सिद्धान्तः स्यात्, सिद्धान्ते वस्तुवाचकशब्दानामेवोपलब्धेरित्यर्थः, जिनप्रतिमा तुरित्यध्याहार्यः जिनप्रतिमा तु नामाकाराभ्यां, युक्तेत्यत्रापि संबन्धनीयं भवति, तस्मात् खल्ल-निश्चितं सिद्धान्ताञ्जिनप्रतिमा बलवती भवति, जिनप्रतिमाऽऽराधनशङ्कानिराकृतये इति सर्वत्रापि योजनीयम्, अन्यथा वस्तुव्यवस्थाभङ्गप्रसङ्ग इतिगार्थः ॥१९॥ अथाकारमात्राधिक्येन बलवत्त्वं कथमित्याह—

जह वयणा वयणठिआ लिहिआगारेण वयणमिह बलवं । लिहिएण य लोविज्जइ भासिअवयणंति जगवाओ ।२०।
यथा वदनस्थितात्-मुखमात्रस्थितात् मुखेनैवोच्चार्यमाणाद्वचनाच्छिखिताकारेण-अकारादिवर्णानां पुस्तकादौ लिप्या इह-जगति वचनं बलवद्, अत एव लिखितेन च भाषितवचनं लोप्यते इतिजगत्प्रवादः, अयं भावः-इयं श्रीऋषभजिनप्रतिमेयं च श्रीवीरस्येत्यादिरूपेण नामाङ्किता जिनप्रतिमा भवन्ति, तथा लब्धनवर्णाकृत्यादिसमन्विताश्च, न चैवं सिद्धान्तः, अत एव प्रतिमादर्शनात् सिद्धान्तवाक्यरचना भवति, न पुनः सिद्धान्तवाक्यात् प्रतिमाकृतितिर्नामिपणमपि, तस्मादेव जम्बूद्वीपाद्याकृतितमप्टकादीनां सार्थ-क्यमितिगार्थः ॥२०॥ अथानन्यगत्याऽपि लुम्पकमतोत्पत्तावाश्चर्यं दर्शयति—

बलवंतंविंबलोवे बलवंतं कारणंपि कप्पिज्जं । तं खल्ल अच्छेराओ नन्नं सन्नीण महविसओ ॥ २१ ॥

बलवद्भविम्बलोपे-प्रागुक्तवक्ष्यमाणयुक्त्या सिद्धान्तापेक्षया बलवत्या अपि जिनप्रतिमाया लोपे कारणमपि बलवत् कल्प्यं,

फलवत्कारणमन्तरेण फलवत्कार्यानुपपत्तेः, नहि तुणसामग्र्या तदुर्वन्त्यते, तत्कारण स्वतुरवधारणे आश्रयान्नान्यत् संश्रिनां—सम्यग्
गत्यां प्रतिविषयो—ज्ञानगोचरा स्यात्, किंत्वाश्रयमेव सत्कारणमनन्यगत्या सिद्धमिति गार्थः ॥२१॥ ननु सिद्धान्तादपि प्रतिमानां
फलवत्त्वं कथमिति पराशङ्कार्या गतिमाह—

परत्वरत साधिकृत्य साधिकृत्य चैव दुःखलक्ष्मणि । पमणिस्स पछिमाण तत्सुखएसाहिगारमि ॥ २२ ॥
प्रतिमानां सिद्धान्तापेक्षया फलवत्त्वं सापेक्षं, दुर्बलत्वमपि सापेक्षमेव, 'प्रमणिष्यामि' प्रकर्षेण—दृष्टान्तबाहुल्येन मणिष्यामि,
कस्मिन् !—उत्सोपदेशाधिष्ठारे—सुम्पकसोपदेशोऽत्रे वर्णयिष्यते तत्र तभिराकरणप्रमङ्गलं वक्ष्यामीति गार्थः ॥२२॥ अथ पुनर-
प्याश्रयं द्रष्टवति—

तत्तोऽपि अ परत्वरते तित्ये संतमि नत्थि सिद्धते । जिणपढिमाइ अत्थिस्त बुद्धतो दत्तत्तमुत्तो ॥ २३ ॥
ततोऽपि—निनप्रतिमाया अपि च पुनरर्थे फलवति तीर्थे सति—विद्यमाने, सिद्धान्ताजिनप्रतिमा फलवती, ततोऽपि तीर्थं फलवत्,
तीर्थकानमस्कारणीयत्वात्, धर्मदेशनायां नमस्तीर्थयिति मणिस्त्वा धर्मसुपदिव्यति जिनेन्द्रोऽपि, यदागमा—“तित्यपणाम काउ क्खेइ
साहायेण संदेणं । सव्वेसिं सन्धीण जोगणनीहारिणा मयवां ॥”ति (भीआव० नि० ५६६) न चैव नमः सिद्धान्ताय जिनप्रतिमायै
वेति, तस्मात्तीर्थं सर्वेभ्योऽपि फलवत्, अत एव तीर्थाभ्युपगतपुण्यणात्तुर्धमनङ्गीकुर्वन्निर्वादीनां सर्वेषामप्याश्रातनाकारी तीर्थ-
वासो नियमादनन्तसंसारिण्यादिवचोभिर्मणितोऽपि सिद्धान्तसम्पत्त्या समर्थितः स्वोपकृत्युषणावशात्तत्कृपावपि, एवं च सर्वबल-
संपन्ने तीर्थे विद्यमानेऽपि सिद्धान्ते मणित नास्तीत्याहुपदेशं ददत् सर्वबलसमर्थं प्रलपन् लुम्पको दन्तबन्धुलो—दक्षनसंयुक्तानन

इति चित्रम्-आश्चर्यमनन्तकालभावीत्यर्थः, नह्येवमुपदेशं ददती लुम्पकस्य सुखाद्बलवता तीर्थेन दन्ता नोद्घ्रियन्ते, अपि तूद्घ्रियन्त एव, तच्च साम्प्रतं न दृश्यते, प्रत्युत कैश्चिदज्ञानवशाज्जनशासनसंबन्धितया व्यवह्रियते, एतच्चाश्चर्यादिप्याश्चर्यं, महापापमित्यर्थः ॥२३॥ अथैवमाश्चर्यं दर्शयित्वा चतुर्भिः प्रकारैर्लुम्पकस्वरूपं चर्च्यते—

अहं लुंपगस्सरूवं ? तप्पहपत्तीवि २ तस्स उवएसो ३ । सिद्धांतेति ४ चउक्कं विआरणिज्जं कमेणेवं ॥२४॥

‘अथे’त्याश्चर्यसमर्थनानन्तरं लुम्पकस्वरूपं ? तत्पथप्राप्तिः २ अपि पुनस्तस्योपदेशः ३ सिद्धान्त ४ श्रेति चतुष्कं क्रमेणैवं-वक्ष्यमाणयुक्तिप्रकारेण विचारणीयं धर्मपरमार्थैर्लुम्पकेन सहेति गम्यमितिद्वारागार्थः ॥२४॥ अथ लुम्पकस्वरूपपरिज्ञानार्थं प्रश्नमाह-
जणु पुच्छामो अम्हे तुम्हे जिणधम्मिआ व सिवधम्मा ? । अहवा दोहिवि भिण्णा वत्तव्वा वा अवत्तव्वा ? । २५।

ननु वयं पृच्छामो-यूयं जैनधर्मिका उत शैवधर्मिका वा अथवा द्वाभ्यामपि भिन्नाः ? एवंविधा अपि वक्तव्या-वाचां गोचरा वा-अथवा अवक्तव्या-वक्तुमशक्या इतिविकल्पाः प्रष्टव्या इति गार्थार्थः ॥२५॥ अथ प्रथमविकल्पोऽसंभवीत्याह—
जिणधम्मिआ य तित्थे अच्चिन्ने हुंति सूरिसंताणा । तं तुम्हाणवि वायामित्तेणवि मत्थए सूलं ॥ २६ ॥

जैनधर्मः-आर्हतशासनं तद्विद्यते श्रद्धानादिरूपतेयति जैनधर्मिकाः ते चाच्छिन्ने-सततप्रवृत्तिमति तीर्थे सूरिसंतानाद्-आचार्यसन्ततेः स्युः, हेत्वर्थे पञ्चमीति आचार्यसन्ततिमन्तरेण न भवन्तीत्यर्थः, तद्युष्माकमपि-लुम्पकानामपि अपिशब्दाद्राकाञ्चलिका-दयो ग्राह्याः, तेषामप्याचार्यपरम्पराया अनङ्गीकारात्, तदङ्गीकारे चतुर्दशीमुखवस्त्रिकाद्यङ्गीकारापत्तेः, वाङ्मन्त्रेणापि भवतां किं नाम्न्याचार्यपरंपरेति केनचिदुक्ते मस्तके शूलमिवानिष्टं भवति, अत एव लुम्पकेन नास्माकमाचार्यपरम्परा प्रमाणमित्युद्घोष्यते, किं

ष-अत्रापि प्रष्टव्यं-सो भवतां लुम्पकमतपरम्परा सम्मता असम्मता वा ? आद्ये श्रीसुधर्मस्वामिनोऽच्छिन्नागतया परम्परया किमप
 राद ? यवतां परम्परां परित्यज्य लुम्पकमतपरम्पराऽभ्युपगम्यते, एवं च सति स्वमुखेनैव जैनप्रवचनाद्वाह्यत्वमप्यात्मन उद्बोधोपि
 तम्, अथ लुम्पकमतपरम्पर्यापि न सम्मतेति द्वितीयपक्षमेव सूये, परमप्यस्यैव मृषामापित्व लक्ष्यते, नो वेस्तुम्यक
 मतपरम्पराल्यागे जिनप्रतिमाया अवश्यमेव स्वीकारापत्ते क्य जिनप्रतिमानाराध्यते ? तस्मात्परम्पराऽस्माक न प्रमाणमिति षदृश
 लुम्पकमतपरम्परास्वीकारे च माता मे व ध्येति न्यायोऽभ्युपगत इतिगाथार्थः॥२६॥ अथ श्रेयधर्मित्वमपि लुम्पकस्य नास्तीति दर्शयति-
 सिबचस्मिन्वा य हरिहरमार्गेण इवसि मच्छिजुआ । तपि अणिष्ठ तुम्ह तम्हा तइए अवसच्छवा ॥२७॥
 शैवधार्मिका हरिहरप्रज्ञादीनां मच्चियुता भवन्ति, तदपि युव्याकमनिष्ट, तस्मात्कारणात् तृतीये-जैनशैवधर्मभ्यतिरिक्ते विकल्पे
 अवकस्या भवन्तो, न पुनर्बकस्या इति पारिक्षेप्यात्संप्रभमितिगाथार्थ ॥२७॥ अथ यत् एव ततः किमागतमित्याह-

तेणमवलाधवपण जुत्त तुम्हाण चम्मवयायाण । उवएसवेसन्मूलाण(ण हु)लुपगमाणगाणपि ॥ २८ ॥
 येन करणेन न जैना न च शैवा, किंतु तास्यां व्यतिरिक्तात्त्राप्यवकस्या-न पुनरुक्तनास्तेति वक्तुं शक्यात्तेन कारणेना
 पलापपचर्नं युक्त, केया ?-युव्याक धर्मदायकयोः-प्रतिमानिन्दात्मकमार्गदात्रो, किनाज्ञोः ?-लुम्पकमाणक्या-लुम्पकमाणक्याः-
 फिल्लवणयोः ?-उपदेशेषुपमूलयोः, अपिर्ष्यपद्धितः संबध्यते, उपदेशेषुपमूलयोरापि उपदेशमूलं लुम्पको वेषमूल च भागक इति
 द्वयोरपि नामाप्यपठप्य इय श्रीसुधर्मस्वामिनोऽप्यत्वानीति प्रत्यक्षशुभाभाषिणः, नश्चिन्नस्त्रिभ्यप्रश्चिभ्यादिसंबन्धमन्तरेण कोऽपि
 कसाप्यपत्वं मवितुमर्हति, एतच्च लोकेऽपि प्रतीतमेव, न हि कोऽपि कस्यापि इलाचारमङ्गीकृत्यापि तद्गृहे वसमानोऽपि तत्सुखानु

त्पन्नस्तत्संतानीभूय प्रवर्त्तमानो दृश्यते, तथा प्रवृत्तौ च जगद्व्यवस्थाविभ्रवः प्रसज्येत, तस्मात् लुम्पकभाणकापत्यत्वमात्मनः ख्या-
 पयन् सम्यग्वादी स्याद्, अन्यथा मृषाभाषी लोकव्यवहारबाह्यश्च, नहि लोकेऽपि नीचचाण्डालादिकुलोत्पन्नोऽपि स्वपित्रादिकमपलप्य
 कुलीनं महर्द्धिकं वा पित्रादिकं ब्रूते, अयं च लुम्पकभाणकावपलप्य सुधर्मादिकं पितृत्वेन ब्रुवाणस्ततोऽपि नीच इति बोध्यमिति-
 गार्थार्थः ॥ २८ ॥ अथ लुम्पकस्वरूपं कीदृक् सिद्धमित्याह—

एवं गुणनिष्करणं नामं तुम्हाण तुम्ह वयणेणं । अव्वत्तावत्तव्वा तुम्हे सेसा अवत्तव्वा ॥ २९ ॥

एवं-प्रागुक्तस्वरूपेण युष्माकं वचनेनैव युष्माकं गुणनिष्पन्नं नाम अव्यक्तावक्तव्या यूयमिति सिद्धं, तत्राव्यक्ता जैनशैवबाह्या
 उत्सन्नभाषिणो भण्यन्ते, तेष्वपि लुम्पका अवक्तव्या-अश्रुकस्यापत्यानि वयमिति नाममात्रेणापि वक्तुमशक्ताः, शेषास्तु राकारक्तादयो
 नाममात्रेणाश्रुकस्यापत्यानि वयमिति ब्रुवाणा अव्यक्ता एवेत्यपरैः सह भेद इतिगार्थार्थः ॥२९॥ इतिगार्थाषट्केन लुम्पकस्वरूपं दर्शि-
 तमिति ॥ इति लुम्पकस्वरूपं ॥ लुम्पकमते धर्मप्राप्तिस्वरूपं विकल्प्य दूषयितुं प्रशयन्नाह—

णणु तुम्हाणं धम्मो सुअधम्मो किञ्चुअ दिट्ठधम्मो वा ? । पढमो सुअधम्मआओ गुरुओ नय असुअधम्ममावि । ३० ।

ननु भो लुम्पका ! युष्माकं धर्मो-जिनप्रतिमोत्थापनादिरूपः श्रुतधर्मः किञ्चुत दृष्टधर्मो वेति विकल्पद्वयी प्रश्रविषयीकार्या,
 तत्र श्रुतः-कस्यापि गुरोः समीपे श्रवणगोचरीकृत एवंविधो यो धर्मः स श्रुतधर्मः, गुरुवचनं श्रुत्वा ज्ञात इत्यर्थः, दृष्टधर्मस्तु यद्यपि
 न भवत्येव तथापि पुस्तकं दृष्ट्वाऽस्माभिर्धर्मोऽवगत इति लुम्पकमताभिप्रायेण द्वितीयविकल्प उद्भाषित इति, विकल्पद्वये प्रश्रिते
 प्रथमविकल्पस्य श्रुतधर्मस्य स्वरूपमाह-प्रथमः-श्रुतधर्मो गुरुतो-गुरोः सकाशाद्भवति, गुरुवचनं श्रुत्वैव भवतीत्यर्थः, तत्र गुरुरपि

कीदृशः सादिति गुरोरेतपि विशेषणमाह—‘श्रुतधर्मैर्ब(र्मतः)’ श्रुतो धर्मो येन स श्रुतधर्मा येन गुल्गाऽपि निजगुल्याश्चै धर्मः श्रुतो भवति । तस्मादेव श्रुतधर्मः स्यात्, न चाश्रुतधर्मादपि, येन धर्मः श्रुतो न स्यात्स पार्श्वे धर्मं श्रुत्वा श्रुतधर्मो न स्यात्, धर्मभावाद्योजनादि-प्रवाहपतितस्य श्रुतधर्मस्य कारणत्वात्, अत एवाश्रुतधर्माभिस्तीर्यकृतो न भवन्ति, भवन्ति चाच्छिन्नपरंपरागतद्व्युत्तधर्मप्रवृत्त्यर्थमेव धिमन्तोऽपि स्वात्सिराणादिमाजः, यदागमाः—‘आर्हसरो उ मयव अप्परिविद्येहि तिरि उ नापेहि’ (आष० १९३) तीर्यकृतां हि नियमेन परेभ्यो धर्मवैलक्ष्यं स्यात्, यदागमः—‘उ च क्व वेदज्ञाह ! अगिलाए धम्मवेसगाईहि’ ति (आष० १८३) तथा ‘धम्मवे-सयाण’मित्यादि सर्वधनप्रतीतमित्तिगार्थः ॥३०॥ अप्याश्रुतधर्मणो गुरोः सक्रश्रात् श्रुतधर्मो न भवतीत्यत्र हेतुमाह—

जमसुच्चाकेवस्त्रिणो धम्मुधएसं न विदति न य धम्म । सुच्चाकेवस्त्रिणो पुण विस्संति धम्मोषएसइ ॥३१॥

यद्—यस्मात्कारणादश्रुत्वाकेवलिनो धर्मोपदेश न ददति, न च धर्म—वारित्रलक्ष्यं ददति, यदागमः—“असुच्चाण मंत ! इत्यादियात् केवलधरनाणदंसणे समुप्यञ्जति, से ण मंते ! केवलपिण्णए धम्म आधवेत्त वा पण्णवेत्त वा पण्णवेत्त वा !, गोत्रमा ! गो इण्ठे समंठे, न भत्तए एमनाएण वा एगवागएण वा, से णं मंते ! पण्णवेत्त वा हुंढावेत्त वा ?, णो इण्ठे समंठे, उवएसं पुण करिजा, से णं मंते ! सिज्जति जाव वंतं करेति मगवत्यां इत्तक ९ उ० ३१ (३६४-५) एतदस्यैकदेशो यथा ‘आपविज्ज’पि आग्राहयेत् शिष्यान् अर्थापयेत् वा—प्रतिपादनतः पूर्वां प्रापयेत् ‘पण्णवेत्त’पि प्रज्ञापयेत् मेदमणतो बोधयेद्वा ‘परुवेत्त’पि उपपत्तिकथनतः ‘न भत्तए एगनाएण व’पि नेति योऽय निषेधः सोऽन्यत्रैकवादात्, एकद्ववाहरणं वर्धयित्सेत्सर्धं, तथाविधकल्पत्वात्वात्सेति, “एगवा-मरेण वपि” एकक्याकत्त्वात्, एक्केवरादित्सर्धं, ‘पण्णवेत्त’पि प्रज्ञान्वेत्त स्तोहरणादिप्रम्वल्लिङ्गदानतः ‘हुंढावेत्त’पि इण्ठवेत्

शिरोलुञ्चनतः, 'उवएसं पुण करेज'ति अमुष्य पार्श्वे प्रत्रजेत्यादिकमुपदेशं कुर्यादित्यादि, ये तु धर्मं श्रुत्वा केवलिनो जातास्ते श्रुत्वा-
केवलिनो भण्यन्ते, ते पुनर्धर्मोपदेशादि-धर्मोपदेशमादिशब्दाच्चारित्रादि धर्मदानं च कुर्वन्ति, यदागमः—“सुच्चाणं भंते ! इत्यादि-
यान्त् से णं भंते ! केवलपण्णत्तं धम्मं आधविज्जा पण्णविज्जा परूविज्जा वा ? , हंता गोअमा !, आघवेज्जा पण्णवेज्जा परूवेज्जा वा,
से णं भंते ! पव्वावेज्जा वा मुंडाविज्जा वा ? , हंता पव्वाविज्जा वा मुंडाविज्जा वा, तस्स णं भंते ! सीसावि पव्वाविज्ज वा मुंडाविज्ज
वा ? , हंता गो० ! पव्वाविज्ज वा मुंडाविज्ज वा, से णं भंते ! सिज्झइ” इत्यादि भग० शतक ९ उ० ३१ (३६६-७) एतेन 'सयंसंबुद्धाण'-
मितिवचनात् श्रुतधर्मस्याच्छिन्नपरम्परागमत्वमेवेति नियमो नास्तीति पराशङ्कापि व्युदस्ता, एतत्पदमिहजन्मनि परोपदेशनिरपेक्षत्व-
सूचकं. प्राग्जन्मसंबन्धिनोऽच्छिन्नस्य श्रुतधर्मस्य विद्यमानत्वात्, तथा प्रथमबोधिकालेऽपि तीर्थकृजीवाः गुरुपदेशेन धर्मावासिमन्तो-
ऽपि सुखबोधिभाक्त्वात् स्वयंसंबुद्धा इत्युपचर्यन्ते, यथा पच्यते ओदनः स्वयमेवेति, न पुनः प्राग्जन्मन्यपि सर्वथा परोपदेशाभाव
एव, महावीरजीवस्य नयसारजन्मनि गुरुपदेशेनैव बोधिलाभात्, यदागमः—“दाणन्न पंथनयणं अणुकंप गुरुण कहण सम्मत्तं । सोहम्मो
उववण्णो पलिआउ सुरो महिहिओ ॥१॥ ति (आव० २ भा०) ननु श्रुतधर्मस्यानादिमत्वमवधिमत्वेऽपि संभवति कथं जातिसरणादि
ग्रहणं फलवदिति चेदुच्यते, नरकादुत्पन्नस्य तीर्थकृतस्तथाविधावधिज्ञानाभावाज्जातिसरणेनैव श्रुतधर्मस्याच्छिन्नपरम्परेति, अत
एवागमोऽपि “जाईसरो अ भयवं अप्पडिवडिएहिं तीहि णाणेहि”न्ति प्राग् प्रदर्शितमिति गार्थः ॥ ३१ ॥ अथोक्तलक्षणो धर्मो
लुम्पकमतेऽन्येषामपि कुपाक्षिकाणां च मतेषु नास्तीति दर्शयति—

इअ पंचमंगभणिअं लुंपगमूलमि तुम्ह धम्ममंमि । नो संभविज्ज एवं सेसाण कुवकखिआणंपि ॥३२॥

इति-अहना प्रक्षारेण मगधत्यङ्गमपिठं-सम्मतिवया दण्डित यद्गयवतीवचनं भो लुम्पक! लुम्पकमूले-पुष्पाक धर्मे न संभवेत्,
यथो लुम्पकलेकेन प्रतिमापूजाविपातकलक्षणो धर्मः कस्मापि नैनस पार्थे ध्रुतो नास्ति, किंतु स्वयमेव तन्मूलीभूतः, अत एव
लुम्पकधर्मस्वादिकर्तृत्वेन तत्तीर्थकृदपि लुम्पक एव, नान्यः कश्चिद्, एवं श्रेयाणामपि दुपाधिकार्यां विगम्बराकारकौष्टिकाञ्जलि-
कसार्दराकागमिकपाश्र्वव्यादीनामपि बोध्य, तत्तन्मतानां शिवभूतिचन्द्रप्रमजिनवचनरसिहाविभ्यः प्रथमतः प्रवृत्तत्वात् तत्तीर्थ-
कृतोऽपि शिवभूत्यादय एव, न पुनः श्रीधीरादयः, एतेन येषां श्रीमगावत्पद्मं प्रमाण वैरेते शिवभूत्यादिसन्तानीया निजनिजमार्ग
मुपदिशन्तः प्रथमद्वयुत्पन्नाः सम्मूर्च्छिमवर्दुरा इव पूरुर्वाणा अवयन्तव्या इति दण्डितभितिगाथाः ॥३२॥ अब लुम्पकामितं
दृष्टधर्मं दूषयितुमाह—

अह तुहऽहिमओ घम्मो विट्ठो सिद्धतपुत्थए अत्थि । ता तइवि पुत्थप खल्ल अण्णेसि वसणिअत्ति ॥३३॥

ननु भो लुम्पक! यदि तव सिद्धान्तपुस्तके दृष्टो धर्मोऽभिमतः-सम्मतोऽस्ति 'ता' तर्हि त्वयाऽप्यन्येषां धर्मदुष्टत्वसा स्वद-
भिमृत्तानां पुस्तक-सङ्हरवधारणे पुस्तकमेव दर्शनीय, त्वयाऽपि तदधोपलब्धेरितिगाथाः ॥३३॥ अब लुम्पकमते यदकल्प्य तदाह—

न य वायामित्तेणधि कप्पाइ बोत्तुंयि कत्तसई पुरओ । जइ ते घम्मो पुत्था कइ न अण्णेसिमवि हुञ्जा ? ॥३४॥

इत्यमपि त्वया क्वाप्यभबणात्, भो लुम्पक! यदि तव तदधोपदेशमन्तरेण केवलपुस्तकाद्धर्मः कल्प्येत त्वया, एवं सिद्धान्तपुस्तक इदं धर्मः अद्वेयः कर्षव्यथेत्यपि वक्तुं न युज्यते,
संभवेदेवेति वाचा त्वया मौनमेव कर्षव्यतया संपन्नं, न बहुतधर्मा कस्मापि धर्मं भावयतीति तात्पर्यं संपन्नमितिगाथाः ॥३४॥

अथ श्रुतधर्मेण पुरुषेणान्येषामपि धर्मः श्राव्यो नान्येनेत्यत्र दृष्टान्तमाह—

गन्धमयइत्थी गन्धं धरेइ नन्नावि सुन्दरीव सुरी । थणपाणं जीइ कयं सा सावच्चंपि कारिज्जा ॥३५॥

‘गर्भजस्त्री’या स्वयं गर्भे उत्पन्ना सा गर्भजस्त्री गर्भं धरति, कुत्सितापि मातुषी तिर्यञ्ची वा गर्भं धरति, नान्यापि अगर्भजापि, वा इवार्थे, इव—यथा सुन्दरी—मनोज्ञा सुरी—देवाङ्गना, अपिर्गम्यः, सुन्दर्यपि देवाङ्गना यथा गर्भं न धरति, स्वयं गर्भेऽनुत्पन्नत्वादित्यर्थः, पुनरपि दृष्टान्तमाह—‘थणपाणं’ति यया स्त्रिया स्तन्यपानं—निजमातृस्तन्यपयःपानं कृतं स्यात् सा स्वापत्यमपि—निजपुत्र-पुत्रीलक्षणमपि कारयति, स्तन्यपानमित्यत्रापि संबध्यते, न पुनरन्यापि यथा पक्षिणी, तथा च स्वयं निजमातुः स्तन्यपयःपानं कृतं नास्त्यतः स्वापत्यमपि न कारयतीतिगाथार्थः ॥३५॥ अथ दार्ष्टान्तिकयोजनामाह—

एवमणाइपवाहप्पडिओ जिणभासिओ हु सुअधम्मो । जो सउवएसविसओ नन्नोत्ति अ सासई मेरा ॥३६॥

‘एवं’ प्रागुक्तदृष्टान्ताभ्यामनादिप्रवाहपतितः—अनादिपरम्परामार्गगतो यो जिनभाषितो—दुरेवार्थे जिनभाषित एव धर्मो दुर्गतिपतत्राणिधरणसमर्थः सदुपदेशविषयः—परेभ्य उपदेशनीयो, नान्योऽश्रुतधर्मोऽपि, चोऽप्यर्थे, इयं शाश्वती मर्यादा—जगत्स्थि-तिर्वलीयसापि लङ्घयितुमशक्या, न चेयं मर्यादा जैनधर्मातिरिक्तधर्मेऽपि शङ्कनीया, जैनप्रवचनातिरिक्तानां सर्वेषामपि नाम-मात्रेण धर्मत्वेऽपि वस्तुगत्या न धर्मत्वं, किन्त्वधर्मत्वमेव, अधर्मस्तु जीवमात्रं प्रत्युपदेशमन्तरेणाप्यनादिप्रवाहपतितः स्वयंसिद्ध एव, यथा लुम्पकलेखकस्य जिनप्रतिमोत्थापनादिलक्षणो ह्यधर्म उपदेशमन्तरेणापि स्वयं सिद्धः, एवमन्येषामपि कृपाशिक्षाणां मार्गा-उपदेशमन्तरेणैव सिद्धाः, या तु तदनुजानां तथाविधोपदेशापेक्षा सा ह्यकिञ्चित्कर्येव, यतो यदि लुम्पकमतीयानामेतदनुमार्ग-

अथर्षं नामविष्यच्छिं तथाविषधीवयोग्यताशङ्कामान्तरेण प्रकृरान्तरेण च तथाविधान्यान्योन्मार्गाश्रयणमवश्य अमविष्यद्, उन्मार्गाणां च संख्यातीवत्वाद्, यदागमः—“जावइथा वयजपहा तावइथा वेव हुति नयवाया । जावइथा नयवाया वयजपहा तपि-
 आ वेव ॥११॥”पि (खानाह्नो ३९० पत्रे अनुयोगे २६७ पत्रे) सर्वेषामप्यधर्मत्वेन साम्यात् कदाचित् कस्याचित्कश्चिदुन्मार्गलक्ष्य
 षोऽधर्मो भवत्येव, जैनधर्मप्राप्तिमन्तरेणाभिन्नहिम्न्यात्वाधधर्मस्याकालमविरहात्, जैनधर्मस्य च नानात्वाभावात्, प्रतिजीव
 साविमत्त्वाद्दुपदेशफ्यरुस्संघततिपरम्परापेक्षयाऽनादिमत्त्वाच्च सैनमार्गो एवेय मर्यादा, लौकिकद्वयमार्गोऽपि जिगमिपितप्रामादिविदिग
 मिहसयायी यो रथ्याविमार्गः स विगपेक्षया एक एव स्यात्, शेषास्तु नरापि नवदिगमिहसयायिनो रथ्यादय उन्मार्गा एव, ते
 च बहव एव भवन्ति, तत्रापि मार्गसैबोधेद्वापेक्षा, नोन्मार्गोणामपि, मार्गोप्राप्तौ हि अन्यतरस्सोन्मार्गस्य प्राप्तेः स्वयं सिद्धत्वात्,
 ननु जैनमार्गोऽपि नानात्वं दृश्यते तत्कथमिति चेन्मैवं, जैनधर्मस्य नानारूपत्वाभावात्, जैनधर्मं हि ध्यायिकमावर्तितं एवाहन्त
 उपदिशन्ति, ध्यायिकमाधे च नास्ति विकल्पाः, यदागमाः—“स्वयमि अविगप्यमाहंद्दु”पि, जिनकरिपकस्वविरकलियकोत्सर्गोपवादा
 दिक् यं क्वचन मार्गं येन येन स्वरूपेण श्रीश्रयमादिविजिनाः साधन्ते तेनैव श्रीवीरोऽपि, येन स्वरूपेण श्रीवीरो मगवान् साधते तेनैव
 स्वरूपेण श्रीश्रयमादयोऽपि, मिश्ररूपरुपासूलयो रागद्वेषयोरसावात्, ये तु जैननाममात्रधारिण राकारकादयस्ते तु जैना एव न
 भवन्ति, किंतु जैनैवव्यतिरिक्ता अभ्यक्ता एव भवन्ते, तत्र प्रथमविश्रामेऽनेकग्रन्थसम्मत्या दक्षित, किंच—दुष्पमाकाले इग्वज-
 नानामेतेऽपि जैना इति भ्राम्स्यात्पादका सा भवन्तिस्वत्वमिप्रायेणैवैतद्ग्रन्थस्य प्रारम्भः फलधानितिगाथार्थः ॥२३॥ अथ पुस्तकधर्मा
 धर्मोपदेशे वदत् कीदृग् स्वादिति छटान्तमाह—

एवं जो पुत्थाओ लहिउं धम्मंपि देह उवएसं । सो मच्छिआसरूवो हंसीजणओ सयंजाओ ॥३८॥

एवं सत्यपि यः पुस्तकाद्धर्मं लब्ध्वा उपदेशं ददाति-धर्ममुपदिशति स 'मक्षिकास्वरूपः' मक्षिका-चतुरिन्द्रियजीवविशेषः सर्व-जनप्रतीतस्तादृशं स्वरूपं यस्यैवविधः सन् 'हंसीजनको' हंसीति जनप्रसिद्धा पक्षिणीविशेषस्तस्या जनकः स्वयंजातः, एतावता पुस्त-कादवाप्तधर्मो मक्षिकाकल्पः श्रुतधर्मा तु हंसीकल्प इत्यन्योऽन्यं जन्यजनकाभावो जगत्स्थितिसिद्धः, स एवाश्चर्यभूतः संपन्नः, न चैवमश्रुत्वाकेवल्यपि मक्षिकाकल्पः इति शङ्कनीयं, तस्य मया पुस्तकाद्धर्मोऽवाप्त इति वक्तृत्वाभावात्, तेनाश्रुत्वाकेवलिनो हि (न)दृष्टान्तः, (किंतु) गम्भयइत्थीत्ति गाथायां (उक्तः) सुन्दरीसुरी दृष्टान्तो बोध्य इतिगार्थः ॥३७॥ अथ पुस्तकधर्माणमतिप्रस-ङ्गेन दूषयितुं गाथायुग्माह—

नणु जिणपडिमापुत्थयमजीवरूवाइं दोऽवि जायाइं । पुत्थाओ जिणधम्मो लद्धो किं ते न पडिमाओ ? ॥३८॥

तत्थवि किंचिनिमित्तं भणिअव्वं भणइ लुंपगो एवं । वाइअपुत्था अत्थो लब्भइ न जिणिंदपडिमाओ ॥३९॥

ननु भो लुम्पक ! जिनप्रतिमा पुस्तकं चः समुच्चयार्थं गम्य इति द्वे अजीवरूपे जाते स्तः, पुस्तकाञ्जिनधर्मो लब्धः किं ते-त्वया न प्रतिमातः ? , अजीवरूपे तव मते जिनेन्द्रप्रतिमा नाद्रियते तर्हि पुस्तकादप्यजीवात्कथं धर्मप्राप्तिः ? , यदि पुस्तकाद्धर्मप्राप्तिः सुतरां जिनेन्द्रप्रतिमाया अपि, एवं प्रतिबन्धां सत्यामपि यदि पुस्तकाद्धर्मप्राप्तिः स्वीक्रियते न जिनप्रतिमायास्तत्रापि किंचिन्निमित्तं भणितव्यं, किं कारणमिति वक्तव्यमित्युक्ते लुम्पको भणत्येवं-वाचितपुस्तकादर्थो लभ्यते न जिनेन्द्रप्रतिमात इत्युत्तराद्धेन लुम्पकोत्त-रमितिगाथायुग्मार्थः ॥ ३८-३९ ॥

वायणकला सरोत्या पुरिसापता य किंच तुळम मए ? । एव सिद्धतत्ये पुष्ठेअठ्यपि तित्य ण ॥४०॥

भो लुम्फ ! वाचनकला-पुस्तकवाचनशक्तित्व मते सरोत्या लुम्फमते यदा मत्सिद्धान्ती तत्प्रज्ञादेव वाचनकला सावु, एव किं वा षः समुच्चये पुरायाषा-युर्वायषा, एवम्-अधुना प्रकारेण सिद्धान्तार्थेषुपि तीर्थे नः प्रष्टव्य, सिद्धान्तार्थविगमशक्तिरपि सरोत्या उत पुरायाषेति विकल्पद्वयी तीर्थेन तीर्थान्तर्वर्धिना येन केनापि निपुणेन प्रष्टव्यमितिगार्थार्थः ॥ ४० ॥ अथोक्तविकल्पद्वयपुग्मे प्रथमविकल्पावेव विकल्पयमाह—

दोणहपि वो धिगप्पा पढमा किं ते मयस्स अइसयओ । अहवाधि जगसहावो ज उमय होइ सहसिद्ध ॥४१॥
'द्वयोरपि' विकल्पद्वयपुग्मयोः वाचनकला सरोत्या उत पुरायाषा चेति विकल्पद्वय प्रथम, द्वितीय च सिद्धान्तार्थविगम-शक्तिं सरोत्या उत पुरायाषा वेत्येतयोर्द्वयपुग्मयोर्मध्ये प्रथमौ विकल्पौ-वाचनकला सिद्धान्तार्थविगमशक्तिश्चेतिरूपौ किं ते-उत मतसातिशयात्-अतिशयविशेषादथवा जगत्समात्रः यदुभयमपि तव मते सहसिद्धं भवतीतिगार्थार्थः ॥४१॥ अथोपहासेन दृश्यमाह-
पसो खलजइसओ ते मयमि जुत्तो अ जेण साहुत्ति । बुद्धइ चिइसरेणं सुद्धा तित्थाउ बज्जसस्स ॥४१॥

एष तव मते सत्तु-निश्चितमतिशयो युक्तो, येन तीर्थार्थासत्त्व मुद्रा-चिह्नं चैत्यशब्देन साधुरित्युच्यते इत्युपहास, यतश्चैत्य शब्देन साधुरिति केनापि तीर्थवर्धिना पण्डितेन क्वाप्यायमे मणित नास्ति, प्रस्युत चैत्यशब्देन जिनप्रतिमा मीनामिगमे मन्त्रितेति पुरो वस्यते, अयं चान्यथा बुद्धानोऽतिशयवानेव, तस्माद्सत्तुत्वाऽयं सलातिशयो बोध्या, सत्त्वो-युर्जनस्तद्दृश्यमतिशयः खलासि-द्वयत्त्ववैव युक्तो, नान्येषां, इत्थत्त्व च प्राकृते बाहुलकत्वादितिगार्थार्थः ॥४२॥ अब अगत्स्त्वितिमिहापस्या दृश्यितुमाह—

जह जगठिईवि एसा जुत्ता एआरिसं जया कुमयं । उप्पज्जह एआरिसवायणपमुहेहिं संजुत्तं ॥ ४३ ॥

यदि जगत्स्थितिरन्येषा यल्लुपकमते तथा वाचनशक्तिरर्थकरणशक्तिश्चेति सा युक्ता यदेतादृशं कुमतमुत्पद्यते तदैतादृशवचन-
प्रभृतैः संयुक्तमेवोत्पद्यते, अयं भावः—यदा कदाचित्तथाविधेलोकानामशुभकर्मोदयादनन्तेनापि कालेनैतादृशं कुमतमुत्पद्यते तदा
लुम्पकवद्वाचनशक्तिरर्थकरणशक्तिश्च जगत्स्थित्योत्पद्यत एव, अन्यथा स्वयं गृहस्थेन सत्ताऽङ्गादिपाठवाचनं चैत्यादिशब्दानां साध्वा-
द्यर्थकरणं वाऽसंभव्येव, नह्येतादृशं महापातकमङ्गीकृत्य कोऽपि ब्रुवाणः संभवेदितिगार्थः ॥४३॥ अथ पुरुषायत्तां तां ब्रुवाणस्य
लुम्पकस्य किं स्यादित्याह—

अह जह दोणहंपंता दोवि विगप्पा पुरिसपरतंता । ता अच्छिन्ने तित्थे आयरिअपरंपरा सिद्धा ॥४४॥

अथ यदि द्वयोरपि युग्मयोरन्त्यौ द्वावपि विकल्पौ—वाचनपद्धतिरथावाप्तिश्चेति पुरुषपरतन्त्री—पुरुषायत्तौ 'ता' तर्हि अच्छिन्ने
तीर्थे आचार्यपरम्परा सिद्धा, आचार्यपरम्परामन्तरेण पुरुषपरतन्त्र्यासंभवादितिगार्थः ॥४४॥ अथानन्यगत्या सिद्धायामप्याचार्य-
परम्परायां लुम्पकस्य किं संपन्नमित्याह—

एअं तुब्भ अणिट्ठं दिट्ठं तुह वयणओवि विण्णायं । तम्हा तुह पहलाहो पुत्थाओ अलिअवयणमिणं ॥४५॥

एतत्प्रागुक्तमाचार्यपरम्परादिकं तव—लुम्पकस्यानिष्टं दृष्टं साक्षात्सर्वजनैरपि, अपि पुनस्तव वचनाद्विज्ञातं, पृष्ठोऽपृष्ठो वा त्वं
स्वयमेव वदसि यदस्माभिराचार्यपरम्परा नाम्युपगम्यते, तस्मात्कारणात् तव पथलाभः—त्वत्पथावाप्तिः पुस्तकाद्, इदमलीकवचनं—यत्त्वं
वदसि मयाऽयं मार्गः पुस्तकादवाप्त इत्यलीकवचनमितिगार्थः ॥४५॥ अथ पुस्तकेनैव पुस्तकाभिमानं निरस्यन् गाथायुग्माह—

कस्यचि पुन्ये लिखितं वीसह पुस्थाउ लब्धमई धम्मो । अम्मोइवि सरहामो कहचि सच्चपि यण ॥४६॥
 नेष कस्यचि लिखितं पठिमाउ लब्धमई धम्मो । जह बुद्धकल्पमासे सिद्धते भासित्त एव ॥४७॥ युग्म ॥
 पुस्तकद्वयि-सिद्धान्तपुस्तकद्वयि धर्मो लभ्यते इति यदि कुत्रापि पुस्तके लिखित इत्यते यद्विद्विष्टव्योरप्याहारोऽधिकारव-
 श्चाद्रम्यः तर्हि वय आशामस्तव वचनं कथंचित्सात्यमपि, सर्वथा सत्यं तु प्रवचनवात्मानां न स्वादेवेति कथंचिदुक्तं, केनापि प्रकारेण
 क्वचिदंशे सत्यमित्यर्थः, नैव कुत्रापि लिखितं-कापि पुस्तके पुस्तकद्वयं लभ्यते इति लिखितं नास्ति, किंतु लिखित प्रतिमातो धर्मो
 लभ्यते, विनप्रतिमादर्शनद्वयं लभ्यत इति पुस्तके लिखितमस्तीत्यर्थः, न चैतद्वाक्यमात्रेणेति सम्मतिमाह-‘जह बुद्ध’चि यथा इह
 लक्ष्यमाच्ये सिद्धान्ते प्रापित, भाष्यादेः सिद्धान्तत्वमग्न तुम्यकगुखेनैवाभ्युपगमयिष्यतेऽतो भाष्यस्यापि सिद्धान्त इति विशेषण, तच्च
 कथं मापितम् ?, एवम्-अनन्तरं पश्यमात्ममिति भाषायुम्मार्यः ॥४६ ४७॥ तच्च इहलक्ष्यमाच्यमेवाह—

तित्थयरा १ अण २ चठवस ३ मिण्णे ४ सविग्ग ५ तह असविग्गे ६
 सारुविअ ७ वय ८ वसण ९ पठिमाओ १० भावगामाओ ॥ ४८ ॥

एवद्वीका यथा-भावग्रामस्तु नोआममवो ज्ञानादिकं-ज्ञानदर्शनचरित्रसमवायस्यं, यतो वा तेषां ज्ञानादीनामुत्पत्तिर्भवति
 ते भाषयामतया ज्ञातव्याः, के पुनस्ते ?, उच्यते १-‘तित्थयरा’ ०’ तीर्थकराः-अर्हन्त जिना-सामान्यकेवलिनः अबधिमनःपर्यव
 जिना वा चठरैअपुब्बिनो वअपुब्बिणव प्रठीता ‘मिअ’पि असंपूर्णदअपूर्वधारिणः संविद्याः-उपवविहारिणः असंविद्याः-उच्चिपरीताः
 सारुयिका नाम श्वेतवाससः इण्णुच्चिवसिस्सो मिआटनोप्फीविनः पआत्तवविस्सेवाः ‘वय’पि प्रतिपणापुअताः भाषकाः ‘दतव’पि

दर्शनश्रावकाः—अविस्तसम्यग्दृष्टय इत्यर्थः, प्रतिमा—अर्हद्बिम्बानि, एष सर्वोऽपि भावग्रामः, एतेषां दर्शनादिना ज्ञानादिप्रसूति-
सद्भावाद्, अत्र परः ग्राह—ननु युक्तं तीर्थकरादीनां ज्ञानादिसंपत्समन्वितानां भावग्रामत्वं, ये पुनरसंविग्रास्तेषां कथमिव भावग्राम-
त्वमिति चेत् अमावितमतीनां केषांचित्दर्शनादपि सम्यक्चोत्पत्तेषामपि भावग्रामत्वमुपपद्यते एवेति कृतं प्रसङ्गेन ॥४८॥ अथ
तीर्थकरपदं विशेषतो भावयति—

चरणकरणसंपन्ना परीसहपरायणा महाभागा । तित्थयरा भगवंतो भावेण उ एस गामविही ॥४९॥

एतद्भूतियथा चरणकरणसंपन्नाः परीषहपराजेतारो महाभागास्तीर्थकरा भगवन्तो दर्शनमात्रादेव भव्यानां सम्यग्दर्शनादि-
बोधिबीजप्रसूतिहेतवो भावग्रामतया प्रतिपत्तव्याः, एवं जिनादिष्वपि भावनीयं, एषः—सर्वोऽपि भावग्रामविधिर्मन्तव्यः ॥४९॥

अथ प्रतिमामधिकृत्य भावनामाह—

जा सम्मभाविआओ पडिमा इअरा न भावगामो उ । भावो जइ नत्थि तहिं नणु कारणकज्जउवयारो ॥५०॥

याः सम्यग्भाविताः—सम्यग्दृष्टिपरिगृहीताः प्रतिमास्ता भावग्राम उच्यते, इतराः—मिथ्यादृष्टिपरिगृहीताः, आह—सम्य-
ग्भाविता अपि प्रतिमास्तावद् ज्ञानादिभावशून्यास्ततो यदि ज्ञानादिरूपो भावः तत्र नास्ति ततस्ताः कथं भावग्रामो भवितुमर्हन्ति ?,
उच्यते, ता अपि दृष्ट्वा भव्यजीवस्यार्द्रकुमारादेरिव सम्यग्दर्शनाद्युदीयमानमुपलभ्यते ततः कारणे कार्योपचार इतिकृत्वा ता
अपि भावग्रामो भण्यन्ते ॥ अत्र परः ग्राह—

एवं खु भावगामो निण्हगमाईवि जइ मई तुभं । एअमवच्चं को णु हु अब्बिवरीओ वदिज्जाहि ? ॥५१॥

यथा सम्यग्भावितानां प्रतिमानां कर्मणे कार्योपपारम्भावग्रामत्व युष्माक मत्तम्-अभिप्रेतमेवमेव निह्वाद्योऽपि भाव-
ग्राम एव भवतीं प्राप्नुवन्ति, तेषामपि दर्शनेन कस्त्वचित्प्रत्यगदर्शनोत्पादात्, धारिणः-एतत्-त्वदुक्तमवाच्य वचन भवन्तमसम्बन्ध
प्रलापिन विना को नु अविपरीतः-सम्यक्त्वस्तुतस्त्ववेदी वदेत् ? , अपि तु नैवेत्यभिप्रायः ॥५१॥ अथैवं कुत इत्याह—

जइथिहु सम्मुप्याओ कासइ वट्टण निणइए हुब्बा । मिच्छत्तहयमईआ तहाथि ते वज्जणिज्जा उ ॥५२॥

यद्यपि निह्वानपि दृष्ट कस्त्वचित्सम्यगदर्शनोत्पादो भवेत् तथापि ते सिध्यात्वम्-अतत्त्वे तस्वामिनिवेद्यत्तेन हठा-दूषिता
स्मृतिः-सर्वश्वचनसंस्कारलक्षणा दुवतिन शसवद् येषां ते सिध्यात्वत्वात्स्मृतिसिद्धा, एवंविधाव्य बाह्वीमिरसस्त्रत्वनोद्भावनाभिरस्तोत्र
धेतासि विपरिणामयन्ताः पूर्वलब्धमपि शीघ्रमात्मनोऽपरेण चोपगतो दूरं दूरेण वर्धनीया इति, यतश्चैवमतो नैते भावग्रामतया
भवितुमर्हन्तीति प्रकृतम् ॥ ५२ ॥ इति श्रीबृहत्कल्पमाम्नाहौ द्वितीयखण्डे पत्रे २२६, द्वितीयखण्डसर्गपत्राणि ३५९ ॥ अत्र पुस्तक
पुरस्कृत्य मुवाणस्य तुम्पकस्य स्वरूपमाह—

पुत्तपयमच्छइ भार वाऊण य पुत्तपयपि सत्थइय । कुब्बानो निअअम्म मज्ज कुब्बाणि निह्हुब्बो ॥५३॥

पुस्तकमत्त्वके मारं इत्था-सिद्धान्तपुस्तके तावदित्यमेव लिखितमतोज्ज्यामिरेषादुष्यते इत्वेयरूपेण पुस्तके मारमारोप्य पुस्तक-
मपि शस्यते-शस्त्रेण इतिमिव कुर्वन्-पुस्तकलिखितद्वयेभ्यः स्वच्छया विपरीत वदन् निह्हुब्बो-लब्धारहितो, लब्धा हि
मनुष्यधर्मत्वेन रहिता पशुरिव निब्राम्बा-स्वमातरं मार्यां कुर्यात्, पशूनां हि वात्स्यमावातिक्रमे जननीतरयोरविशेषस्तथाऽस्वापि
संजातं, कथमन्यथा पुस्तकं शरणीकृत्य पुस्तकलिखिताविपरीतं मार्गवेत्तिमाचार्यः ॥५३॥ अत्र सिद्धान्ते किमस्ति ? , ह्यम्पकस्तु किं
बदतीति ज्ञापनाय मावाहुग्गमाह—

सिद्धं तो सुत्ताहं वित्तिप्पमुहाहं नेव सिद्धं तो । जिणपूआइ अहम्मो आयरिअपरंपरा असुहा ॥५४॥
 इच्चाइअ सिद्धं ते कत्थवि नत्थेव किंतु विवरीअं । उभयं चिअ विवरीअं भासंतो भाससावि न किं ॥५५॥ युग्मं ॥
 सूत्राणि-अङ्गोपाङ्गादीनि सिद्धान्तः, एवकारः सर्वत्र संबध्यते, केवलहृत्राण्येव सिद्धान्तः, वृत्तिप्रभुत्वाणि-वृत्तिनिर्युक्तिभाष्या-
 दीनि सिद्धान्तो नैव-न भवत्येव, जिनपूजादि, आदिशब्दात् प्रासादादीनां परिग्रहः, च समुच्चये गम्यः, अधर्मो-धर्मो न भवत्येव,
 आचार्यपरम्परा चाशुभा-अनुचितैवेत्यादि सिद्धान्ते कुत्रापि-कापि नास्त्येव, किंतु विपरीतं, वृत्त्यादिसंयुक्तमेव सूत्रं सिद्धान्तोऽ-
 न्यथा मिथ्यात्वहेतुत्वान्मिथ्याश्रुतमेव, निर्युक्त्याद्यपि सिद्धान्त एव, जिनपूजादि धर्म एव, आचार्यपरम्परामन्तरेण धर्म एव न भव-
 तीत्याद्युभयमपि विपरीतं भाषमाणः-यत् सिद्धान्ते विद्यते तन्नास्ति यच्च नास्ति तदस्तीति ब्रुवाणो लुम्पकः किं न भस्मसात्?, काला-
 नुमावाद्भस्मसान्न भवतीत्यर्थः, यच्चोभयविपरीतभाषणं तल्लुम्पकमतेऽग्रे तदुपदेशसिद्धान्तविचारावसरे स्वत एव व्यक्तीभविष्यतीति
 गाथायुग्मार्थः ॥५४-५५॥ अथ यदुक्तं भस्मसादिति तत्र हेताद्युक्तेऽपि हेत्वन्तरमाह—

जं लोहअलोउत्तरमग्गा भट्ठो उ उभयभट्ठत्ति । लोअववहारवज्झो वज्झो निअमेण तित्थावि ॥५६॥
 लौकिकलोकोत्तरमार्गप्रष्टो-लौकिकलोकोत्तरव्यवहारशून्य उभयप्रष्टः-ऐहिकपारत्रिकसुखपरिअष्ट इति-असुना प्रकारेण लोक-
 व्यवहारबाह्यः सन् तीर्थादिपि नियमेन बाह्य एव, अयं भावः-लोकव्यवहारस्तावल्लोकविरुद्धकृत्यानां परिहारेणैव स्यात्, लोकविरु-
 द्धकृत्यानि त्वस्य लुम्पकस्थालङ्कारभूतानि, यत आस्तां निन्दनीयकुलादिष्वनुचितान्नपानादिग्रहणं, ये भाणकाद्याः प्राचीनवेयधरा
 आसन् ते बहिर्भूमौ गताः शौचाचारमपि चीवरखण्डैः प्रश्रवणपाषाणखण्डैश्च कृतवन्तः, अत एवाद्याप्यहो लुम्पकाः जुगुप्सनीयाः

पानीयशौचधिरहितं असृश्या इति कीर्षिपताका सर्वजनप्रतीया, एव लोकव्यवहारवाक्यास्ते प्रवचनव्यवहारादप्यतिबाह्याः, नहि जैनप्रवचने किमपि तदस्ति यत्कस्यापि निन्द्यास्पदं स्यात्, ननु बाधुनिका तुम्यकास्तु जलेनैव शौचाचारं कुर्याणा इत्यन्ते तत्कथमिति चेदुच्यते, भाजकादिजीवविषयवारापेक्षयाः, बाधुनिकास्तु केवलं तुम्यकमतीया द्रव्यलिङ्गिन एव बोध्याः, यत एतेषां शौचाचारो बलेनेति विचारो दूरे, वज्राप्यपि संप्रति तथा इत्यन्ते यथा श्वेतवाससां द्रव्यलिङ्गिनामपि न भवन्ति, पर 'या कुप्रवृत्ति प्रथमं प्रवृत्तिं वचनाद्यदृष्टेभ्यः प्रथमप्रवृत्तेः कीर्षिस्ता तद्विषयिण्यपि पराकर्तुमशक्येति गार्ग्यः ॥५६॥ अथ पुस्तकवर्माङ्गीकारेऽपि लोकव्यवहारवाक्यत्वं दृष्टान्तेन समर्थयति—

रायजुवरायपमुष्ठा लिङ्गिण लङ्कण सेसघरसार । परिवज्जता कुसला किमेवमिह पुत्थया वस्मी ? ॥५७॥

रायजुवरायप्रमुष्ठाः लिखितं लङ्का श्रेयशुद्धारं त्यजन्तं किं कुशला भवन्ति ?, राशो युवराजस्यादिशब्दात् श्रेष्ठीभ्यादयो प्राध्यात्तेषां च किंचिद्-विषादिकं कचिच्छिखितं भवति तच्छिखितं इदं राजादयस्तावन्मात्रं रसित्वा श्रेयं शुद्धारं लिखनाभावादन्या यादागर्भं भविष्यतीति शङ्कया परित्यजन्तः किं कुशला-निपुणाः स्युः ?, अपि न स्युः, एव दृष्टान्तेन पुस्तकवर्माङ्गी बोध्यः, नहि लोकेऽपि यावद्दूरोपस्करादिकं सर्वमपि लिखितमेव स्यात्, किंतु किञ्चित्प्रथाविधिविवादोत्पत्तिशङ्कया विस्तृतिमीत्या वा लिखितं स्यात्, एव धर्मशास्त्रेष्वपि बोध्यः, तथा च पुस्तकमात्रलिखितमङ्गीकृत्य श्रेयवर्माङ्क्य परिहरन् महामूर्खोऽवगन्तव्य इति गार्ग्यः ॥५९॥ अथ सामान्यतो लिखनस्वरूपमाह—

अणुनूत्वाण देसो भासाभिसओऽबि तस्सपि अ देसो । केहणसिसओ हुजा लोहणववहास्वाहरणा ॥५८॥

अनुभूतानां-स्पर्शादीन्द्रियजन्यज्ञानविषयीभूतानां पदार्थानां मध्ये देशः-तत्संबन्धेकदेशो भाषाविषयो भवति, नहि यावदनुभूयते तावद्वक्तुं शक्यते इत्यर्थः, तस्यापि च-भाषाविषयस्यापि च देशो लिखनाविषयो भवेत्, प्राकृतत्वादित्यं, यावद्भाष्यते तन्मध्यादेकदेशो लिखितुं शक्यते, लौकिकव्यवहारोदाहरणात्-लौकिकव्यवहारे-क्रयविक्रयादौ यावन्ति वचनानि येन प्रकारेणोच्यन्ते न तावन्ति वचनानि तेन प्रकारेण लिख्यन्तेऽपि, किंतु तात्पर्यमात्रं पिण्डीकृत्य किंचिन्मात्रं लिख्यते, यथाऽमुकमेतावन्मात्रं त्वया देयं मया च लभ्यमिति, न पुनः पूर्वं त्वयेत्यं भणितं मया चेत्थं प्रत्युत्तरितमित्यादि, न चैतावता प्रागुक्तमनुक्तायते लभ्य-देयादि, तात्पर्यं तु पूर्वोक्तवचनैरेव संपन्नमिति प्रागुक्तमलिखितमपि प्रमाणमेव, तथैव वचनसङ्घट्टन्या तात्पर्योत्पत्तेः, तथा वचन-प्रवृत्तिरपि तत्तद्व्यापारनिपुणानां कुलक्रमायातैव स्यात्, न पुनः क्वापि दस्तर्थादौ लिखिताऽपीति गार्थार्थः ॥ ५८ ॥ अथ प्रकृते दार्ष्टान्तिकं योजयति—

एवं जिणणायाणं भासाविसओ अणंतमो भागो । तस्सवि अप्पो भागो रइओ अंगाइपमुहेसु ॥५९॥

एवं-प्रागुक्तदृष्टान्तेन जिज्ञातानां पदार्थानामनन्ततमो भागो भाषाविषयो-गौतमादीनां पुरस्ताद्भाषिता येष्यस्ते ज्ञातानामनन्ततमोऽप्यंशोऽनन्तभागीकृतो बोध्यः, तस्याप्यल्पो भागोऽङ्गादिषु रचितः, सोऽपि प्रागुक्तयुक्त्या तात्पर्यभूत इति गार्थार्थः ॥ ५९ ॥ अथ लिखिताच्छेषणामर्थानां गतिमाह—

सेसा किरिआविसया आचारविही उ हुंति सूरिकमा । एवं जगववहारो दीसइ न उ लिहिअमित्तेणं ॥६०॥
लिखिताच्छेषा अर्थाः क्रियाविषया आचारविषयः सूरिकमाद्भवन्ति-आचार्यपरम्परया ज्ञायन्ते, यथा मूलवस्त्रिकां प्रतिलिख्य

प्रादशावर्षवन्तकं ददातीत्यत्र कथं सुखवस्त्रिणा प्रति लिख्यते ? कथं चावर्षाकृतिविधीयते ?, नहि लिखितमात्रेण सदनुष्ठानविधिः
सम्यग्विधातुं शक्यते, एवं अगद्व्यवहारोऽपि दृश्यते, ननु लिखितमात्रेणेति गाथार्थः ॥ ६० ॥ अथ लिखितमात्रेणापि कार्यसिद्धि-
र्भविष्यतीति पराशरस्मृताकरोति—

भोजनविवाहसंबन्धगमनागमणाहसहमितेण । जह तच्छिवहाणगाण सम्म ता पुत्पया घम्मो ॥१६॥

भोजनविवाहसम्बन्धगमनागमनादिसहसमात्रेण यदि सम्यग् तद्विधानं-भोजनदीनां विधिस्तस्य ज्ञानं भवेत् तर्हि पुस्तका-
त्सम्यग् धर्मो-धर्मविधिमवेत्, अयं भाषा-देवदत्तेन भोजनं कृतमित्यत्र भोजनसंबन्धेनानेन क्रमेण निष्पन्नमनेनैव च क्रमेण परि-
देपितमनुकेन संयोन्य वियोन्य वैतावदुक्तं स्वकं मधुरं लाषणं सुखाद् दुःखादं सुसक्तुत सुनिष्पन्नं चेत्यादिविधि सम्यग् परिष्ठा-
येत् तथा पुस्तकादर्माः सम्यग् ज्ञायेत्, एवमनेन देवदत्तेन पुत्रादेर्विवाहः कृत इत्यत्र विवाहसंबन्धेन यावद्यथाभूतविवाहादिसमग्र-
सामग्र्याः परिष्कानं स्यात्, तथा देवदत्तो भूषणैरलङ्कृत इत्यत्रालङ्कारसंबन्धेन व्यक्त्याऽलङ्कृतानामपरिधानादिपरिष्कानं स्यात्, तथा स
देवदत्तो भूत इत्यत्र गमनसंबन्धेनोपिष्टदियज्ञासकृपादीनां सर्वेषामपि सम्यक्परिष्कानं स्यात्, एवमागमनेऽप्यादिसंबन्धात्प्रादशादीनां
परिष्कारः, संप्रतिराज्ञा भीवीप्रासादः क्वरित इत्यत्र संप्रतिराज्यव्यतिकरप्रासादक्वणजविष्यतिकरभीमहावीरव्यतिकरादीनां
सम्यग्ज्ञानं स्यात् तथा केवलपुस्तकादर्मविरिक्त्येत्, तथा यथागमे साधुसेवनादिना सम्यक्त्वादि प्राप्तिर्भविता न तथा क्वापि
पुस्तकादपीत्यत्र बहु वक्तव्यं जन्ववित्तरमयादनुक्तमप्यत्र स्वयमालोच्यमिति गाथार्थः ॥ ६१ ॥ अथ तस्यचप्राप्तिलक्षणस्य द्वितीय-
विचारस्य तात्पर्यमह—

तम्हा जे उम्मगगा लोए दीसति तेसि पावयरो । मयमूलंकियमगो कहुअंकिअकहुअमरगुन्व ॥६२॥
 यसाल्लुम्पक्रमे धर्मप्राप्तिनार्यापरम्परातो न वा पुस्तकात्, किंतु स्वतः, तस्मात् कारणाद् ये लोके उन्मार्गा दृश्यन्ते, तत्रोन्मार्गा
 द्विविधाः—लौकिका लोकोत्तराश्च, तत्र लौकिकाः शाक्यादीनां मार्गाः, लोकोत्तरास्तु दिगम्बराकारक्तादिपाशपर्यन्तानामव्यक्तानां
 मार्गाः, तेषां मध्ये मतभ्रूलङ्कितमार्गाः पाशचन्द्रीयादयो बहवः सन्ति तथाप्यधिकारात् मतं तावत्प्रतिमोत्थापनाद्युपदेशमाश्रितं
 तस्य मूलं—लुम्पकलेयकस्तेनाङ्कितः—चिह्नीकृतो मार्गो लुम्पकमार्गः, स च पापतरः—अतिशयेन पापभाग, यद्यप्येतदपेक्षया तीर्थप्र-
 त्यामन्ना राकारक्तादिपाशपर्यन्ताः पापीयांसः, केषांचिन्गुग्धानां तीर्थान्तर्वर्तिनामपि तीर्थसाम्यबुद्धिजनकत्वेन महापापहेतुत्वात्,
 तथापि तथाविधानुचिनकूलादिष्वनुचितविधिनाऽनुचितान्नपानादिग्रहणादीनां चीवरखण्डप्रथ्रणप्रस्तरादिभिरपि शौचाचारेण च तीर्थ-
 विंमदिहेतुत्वाद्ग्राह्यत्वात्पाशपर्यन्तं प्रायः स्थूलधीधनानां प्रतीतिविषयत्वाच्च पापतर इति भणितं, ननु कथं तीर्थस्त्रिसेतित्तिवेच्छृणु, प्रायो
 बहवो जनाः कथञ्चिद्वेषसाम्यं दृष्ट्वा अहो एतेऽपि जैना एतादृशा अनुचितप्रवृत्तिभाजस्तर्हि शेषा अप्यनुचितप्रवृत्तिभाज एव भवि-
 व्यंतीतिरूपेण तीर्थस्य महाशातनाहेतुरित्यभिप्रायेणैतदुक्तमिति बोध्यं, राकारक्तादयस्त्वेभ्योऽपि पापात्मानः, परं सूक्ष्मधीगम्या
 इत्यर्थः, लुम्पकः पापतरः किंवदिति दृष्टान्तमाह—‘कहुअ’चि कहुकाङ्कितकहुकमार्गवत्—कहुकनामा गृहस्थस्तत्रामाङ्कितो यः कहु-
 कमार्गः—संप्रति साधवो न दृक्पथमायान्तीति साधुनाश्लक्षणास्तद्वत्, कहुकस्य हि साधुनिन्दायामनीदृशत्वेन लुम्पकवन्महापातकित्वं
 सर्वजनप्रतीतं स्थूलबुद्ध्याऽपि गम्यम्, अतः शेषकुपाधिकपरित्यागेनैव एव दृष्टान्तीकृत इतिगाथार्थः ॥६२॥ इति लुम्पकपथ-
 प्राप्तिस्वरूपं विचारितं ॥ अथ तस्योपदेशलक्षणं वृतीयं विचारणीयमाह—

तस्तुवपसो जिणवरपडिमापूआसु जीववहणाई । जीवावि छडिवहा जिणपडिमाएआइ महपाव ॥६॥
 तस्स-सुम्भकसोपवेअत्तावत् जिणवरप्रतिमापूआसु जीवहननादिः सात्, जीवा अपि पडिवाल्लत्रेति गम्प इत्यन्ते, तेन जिण
 प्रतिमापूआदि महापायं भवतीतिगाथार्थः ॥६३॥ अथ लुम्भकः सिद्धान्तोक्त दर्शयति—

सन्धे पाणा मूआ जीवा सस्ता य णेव हतब्बा । इअ सिद्धते भणिअं तेणं तदसण पाव ॥ ६४ ॥
 सर्वे प्राणा भूता जीवाः सत्त्वाद्य नैव हन्तव्या इति सिद्धान्ते भणितं तेन तदर्शन-प्रतिमादर्शनम्, अपि गम्प, आस्ता पूजा-
 दिक्, पदजीववधासदत्तात् प्रतिमादर्शनमपि पापमिति, अत एवास्य मते सुपदअसनं मातृकापाठकल्पं ज्ञात्वा यथा—“सु-भमि जे
 अतीवा जे अ पडुप्पब्बा जे अ आगमिस्ता अरिहता भगवंता ते सन्धे एवमाइकखति एव मासति एव पल्लवेति एव पण्णवेति सन्धे
 पाणा सन्धे मूआ सन्धे जीवा सन्धे सत्ता ण हंतव्या न आणावेतव्वा (अआवेतव्वा) ण परिधेतव्वा ण परितावेअव्वा ण उवइवेतव्वा,
 एस धम्मे सुद्धे गितिए सासए समेअ लोग खेअण्णेहि पवेसिते, तंजहा-उठ्ठिएसु वा अजुठ्ठिएसु वा उवठ्ठिएसु अजुवठ्ठिएसु वा उव
 रतदंठेसु वा अजुवरतदंठेसु वा सोवहिएसु वा अबोवहिवेसु वा सज्जोगरतेसु वा अत्तज्जोगरतेसु, तथ वेत तहा वेय अस्सि वेत पसु-
 वति, तं आइएसु ण णिहे ण भिक्खुखिवे जाणित धम्मं जया तथा, दिठ्ठेहि णिक्खेवं गच्छेत्ता, वो लोगस्सेसण चरे, अस्स णत्थि इमा
 णा(जा)सी अप्पा तस्स इत्तो सिया । दिठ्ठं सुअं मयं विष्णाय च एत्वं परिक्खिअति सममाणा फलेमाणा पुणो पुणो जातिं पक्कथेति,
 अदो अ रातो च जतमाने वीरे सया आगयपण्णावे, पमचे बहिया पासं, अप्पमचे सयां परकमेअसिधि भेमि” इति सुम्यक्खाध्य
 यनस्य प्रथमोरेअ । लुम्भकमात्रोऽप्यन्तावत्प्रं सुकपाठेन हले कृत्वा सर्वप्रवचनपरमार्थद्वत्वमारमनो मन्यमानोऽथ त्वतिदुल्लगतया

निजमुखविवरनिर्गतं प्रमाणमेव ब्रुवाणो मुग्धजनान् विप्रतारयति, अतस्तत्परमार्थपरिजिज्ञासुना तट्टीका विलोकनीया, सा चैवं- 'से
 वेमी'त्यादि सूत्रं, गौतमस्वाम्याह-यथा सोऽहं योऽहं ब्रवीमि तीर्थकरवचनावगततत्त्वः श्रद्धेयवचन इति, यदिवा शौद्धोदनिशिष्या-
 मिमतक्षणिकत्वव्युदासेनाह-येन मया पूर्वमभाणि सोऽहमद्यापि ब्रवीमि, नापरो, यदिवा सेशब्दस्तच्छब्दार्थे, यत् श्रद्धाने सम्यक्तत्वं
 भवति तदहं तच्चं ब्रवीमि, येऽतीताः-अतिक्रान्ताः, ये च प्रत्युत्पन्नाः-वर्तमानकालभाविनो ये चागामिनस्ते एवं प्ररूपयन्तीति
 संबन्धः, तत्रातिक्रान्तास्तीर्थकृताः कालस्थानादित्वादनन्ता अतिक्रान्ताः, अनागता अप्यनन्ताः, आगामिकालस्थानन्तत्वात्, तेषां
 च सर्वदैव भावादिति, वर्तमानतीर्थकृतां प्रज्ञापकापेक्षितयाऽनत्रस्थितत्वे सत्ययुत्कृष्टजघन्यपदिन एव कथ्यन्ते, तत्रोत्सर्गतः सम-
 यक्षेत्रसंभविनः सप्तयुत्तरशतं, तच्चैवं-पञ्चस्वपि विदेहेषु प्रत्येकं द्वात्रिंशत्क्षेत्रात्प्रकत्वादकैकस्मिन् द्वात्रिंशत् २, पञ्चस्वपि भरतेषु पञ्च-
 स्वैवमैवतेष्वपीति, तत्र द्वात्रिंशत्पञ्चभिर्गुणिता षट्सुत्तरं शतं, भरतेरावतदशप्रक्षेपेण सप्तत्यधिकं शतमिति, जघन्यतस्तु विंशतिः, सा
 चैवं-पञ्चस्वपि महाविदेहेषु महाविदेहान्तर्महानभ्युभयतटसद्भावातीर्थकृतां प्रत्येकं चत्वारः, तेऽपि पञ्चभिर्गुणिता विंशतिः, भरते-
 रावतयोरेकान्तसुषमादावभाव एवेति, अन्ये तु व्याचक्षते-मेरोः पूर्वापरविदेहयोरेकैकसद्भावान्महाविदेहे द्वावेव, ततः पञ्चस्वपि
 दशैवेति, तथा च ते आहुः- "सत्तरसयमुक्रोसं इअरे दम समयखित्तजिणमाणं । चोत्तीस पढमदीवे अणंतरद्धे अ ते दुगुणा ॥१॥"
 के इमे ?-अहन्तः-अहन्ति पूजासत्कारादिकमिति, तथा ऐश्वर्याद्युपेता भगवन्तः, ते सर्वे एव परप्रश्नावसरे एवमाचक्षते, यदुत्तरत्र
 वक्ष्यते, वर्तमाननिर्देशस्योपलक्षणार्थत्वादिदमपि द्रष्टव्यम्-एवमाचक्षिरे एवमाख्यासन्ति, एवं सामान्यतः सदेवमनुजायां वर्षदि
 अर्द्धमागधया सर्वसत्त्वस्वभाषानुगामिन्या भाषया भाषन्ते, एवं प्रकर्षेण संशीत्यपानादायान्तेवासिनो जीवाजीवाश्रवबन्धसंवरनिर्ज-

रामोऽपदायान् प्रापयन्ति प्रज्ञापयन्ति, एव 'सम्यग्दर्शनज्ञानधारिष्वपि मोक्षमागः, मिथ्यास्वाधिरितिप्रमादरूपाययोगा बन्धहेतवः,
 स्वपरभावेन सदसती, तच्च सामान्यविशेषात्मक'मित्यादिना प्रकारेण प्ररूपयन्ति, एकाधिकानि भैतानीति, किं तदेवमाचक्षते इति दर्श
 यति-यथा मध प्राणा-शुधिस्यतेजोबागवन्-पतय त्रिभिश्चतु पञ्चेन्द्रियपलोऽद्भ्यासनिश्चामायुःकलद्यणप्राम्बधारणात्प्राणा
 तथा गनाः भवन्ति भविष्यन्त्यभूवन्निति च मृतानि-चतुर्दश भूतग्रामान्-पत्नीनि, एव सन् एव तीवन्ति त्रीविव्यन्ति अजीवि
 पुरिति-पीया-नारक्षतिर्यप्रानरत्नधजायतुर्गतिष्ठा, तथा सर्वे एव स्वकृतमातासातोदयमुत्बु-स्वमाजा मस्वाः, एक्यर्था वैते प्रभ्दा
 स्वप्नमदपर्याय प्रतिपादनमिति ठरवति, एत च सबऽपि प्राग्भिन्-पयायद्बुद्धावेदिता न इन्तर्ग्या-दृष्टकद्रादिभि नाम्नापयि
 तव्याः प्रमथ्यामियोगदानठ न प्रतिप्राद्याः मृत्यदास्यादिममत्वपरिभ्रष्ट' न परितापयितव्या इति शरीरमानसपीडोत्पादनत्
 नोपद्रावयितव्याः प्राणन्यपरोपपत्त एष-शनन्तरोक्तो घर्मो दुर्गत्यर्गलासुगतिसेोपानदेश्यः, अस च प्रपानपुल्लार्थत्वादिशेष
 दत्रयति-गुद-पापानुबन्धरहितः, न शक्यधिगजातीयानामिवैकेन्द्रियपञ्चेन्द्रियवधानुमतिक्रमद्वाङ्मिः, तथा नित्या-अप्रच्युतिरूपः
 पञ्चम्यपि चिन्हेषु सदा मरनान्, तथा श्रावतः श्रावतंगतिहेतुत्वाद्, यदिवा नित्यत्वाच्छ्रावतः, नतु नित्य भूत्वा न भवति, मय्य
 त्यम्, अभूत्वा च नित्यं भवति पद्ममाषवदिति, अय तु त्रिकालावन्भायीति, अद् च लोक-जन्तुलोक-दुःसतागरावगाह समेत्य-
 शाल्ता तदुत्तरापाय खेदश्री-जन्तुदुःखपरिच्छेदमिः प्रवेदितः-प्रतिपादित इत्येतच्च गौतमस्वामी स्वमनीषिकापरिशारेण सिष्यवति-
 स्वेपार्थं पभाषे, एतमेव मञ्जोक्तमर्थं निर्युक्तिकार-धुत्रस्यर्षकेन गाथाद्वयेन दर्शयति-“अे विजयपरा अतीता अे संपद अे अज्जाणए
 क्षान्ते। मय्येऽपि ते अहिम वदितु वदित्ति अ वयंति॥१॥ छप्पिअ त्रीवन्तिक्कया बोऽपि एवे नोऽपिअ एणापेजा। बोऽपिअ अण-

मणोज्ञा सम्मत्तस्सेस निज्जुत्ती ॥२॥” इति गाथाद्वयमपि कण्ठ्यं, तीर्थकरोपदेशश्च परोपकारितया तथास्वाभाव्यादेव प्रवर्त्तमानो
भास्करोदय इव प्रबोध्यविशेषनिरपेक्षतया प्रवर्त्तते, ‘तद्यथे’त्यादिना दर्शयति, ‘तंजहा उड्डिएसु वा’ इत्यादि, धर्मचरणायोद्यताः
उत्थिताः—ज्ञानदर्शनचारित्र्योद्योगवन्तस्तद्विपर्ययेणानुत्थितास्तेषु निमित्तभूतेषु, तानुद्दिश्य भगवता सर्ववेदिना त्रिजगत्पतिना धर्मः
प्रवेदितः, एवं सर्वत्र लगयितव्यं, यदिवोत्थितानुत्थितेषु—द्रव्यतो निषण्णानिषण्णेषु, तत्रैकादशसु गणधरेषुत्थितेष्वेव वीरवर्द्ध-
मानस्वामिना धर्मः प्रवेदितः, तथोपस्थिताः—धर्मशुश्रूषवो जिष्टश्रवो वा तद्विपर्ययेणानुपस्थितास्तेष्विति निमित्तसप्तमी चेयं, यथा चर्मणि
द्वीपिनं हन्तीति, ननु च भावोपस्थितेषु चिलातिपुत्रादिविध्व धर्मकथा-युक्तिमती, अनुपस्थितेषु तु कं गुणं पुष्णाति ?, अनुपस्थिते-
ष्वपीन्द्रनागादिषु विचित्रत्वात्कर्मपरिणतेः क्षयोपशमापादनाद्गुणवत्येवेति यत्किंचिदेतत्, प्राणिनं-आत्मानं वा दण्डयतीति दण्डः,
स च मनोवाक्कायलक्षणः, उपरतो दण्डो येषां ते तथा, तद्विपर्ययेणानुपरतदण्डास्तेषुभयरूपेष्वपि, तत्रोपरतदण्डेषु तत्स्थैर्यगुणान्त-
राधानार्थं देशना, इतरेषु तूपरतदण्डत्वार्थमिति, उपधीयते—संगृह्यते इत्युपधिः द्रव्यतो हिरण्यादिर्भावितो माया, सहोपधिना वर्तते
इति सोपधिकास्तद्विपर्ययेणानुपधिकास्तेष्विति, संयोगः—संबन्धः पुत्रकलत्रमित्रादिजनितस्तत्र रताः संयोगरताः तद्विपर्ययेणैकत्वभा-
वनाभाविता असंयोगरतास्तेष्विति, तदेवमुभयरूपेष्वपि यद्भगवता धर्मदेशनाऽकारि तत्तथ्यं सत्यमेतदिति, चशब्दो नियमार्थः,
तथ्यमेवैतद्भगवद्भवनं, यथाप्ररूपितवस्तुसद्भावात् तथ्यता वचसो भवतीत्यतो वाच्यमपि तथैवेति दर्शयति, तथा चैतद्वस्तु यथा
भगवान् जगाद, यथा सर्वे प्राणा न हन्तव्या इत्यादि, एवं सम्यग्दर्शनं—श्रद्धानं विधेयम्, एतच्चास्मिन्नेव—मौनीन्द्रप्रवचने सम्य-
ग्मोक्षमार्गाभिधायिनि समस्तदम्भप्रपञ्चोपरते प्रकर्षणोच्यते इति, न तु यथाऽन्यत्र न हिंस्यात्सर्वभूतानीत्यभिधायान्यत्र वाक्ये यज्ञ-

पशुवधाम्यनुष्ठानात्पूर्वोपरं प्राधेति, तदेवं सम्यक्त्वस्वरूपमभिधाय तदवाप्तौ च यद्विधेयं तदर्शयितुमाह—‘त आह्वय न निहे’ इत्यादि,
 तत्—तत्सर्वार्थयद्दानलक्षणं सम्यग्दर्शनमादाय—गृहीत्वा तत्कार्याकरणतो ‘न निहे’ चि न गोपयेत्, तथाविधससर्गादिनिमित्तोत्थापित
 मिष्यात्वोऽपि जीवसामर्थ्यगुणान्न त्यजेदपि, यथा वा श्वैवशाक्यादीनां गृहीत्वा प्रवृत्तानि पुनरपि प्रतेश्वरयागादिविधिना गुरुसमीपे
 निधिप्योत्प्रवृत्तनमेव गुर्विदः सकाशाद्वाप्य सम्यग्दर्शनं न निधिपेत्—न त्यजेत्, किं कृत्वा ?—यथा तथाऽवस्थितं धर्मं ज्ञान्वा—
 भुतधारिप्रधर्मात्मकमवगम्य, वस्तुनां वा धर्म—स्वभावमवबुद्ध्येति, तदवगमे तु किं धारणं कुर्यादित्याह—‘विष्टेही’ त्यादि, दृष्टेरि-
 दानिद्रूपैर्निबंदं गच्छेत्, विरागं कुर्यादित्यर्थः, तथाहि—शब्दः भ्रुते रसैरास्यादितैर्गन्धैराघ्रातैः स्पृशैः स्पृष्टैः सङ्गिरेषं भावयेत्, यथा
 छुभेतरता परिणामवशाद्भवतीत्यतः कस्तेषु रागो द्वेषो धेति, किंच “णो लोगस्स” इत्यादि, लोकस्स—प्राणिगणस्यैषणा—अन्वेषणा
 इत्येयु शब्दादिषु प्रवृत्तिरिति हेयबुद्धित्वां न चरेत्—न विद्वेष्यात्, यस्य चैषा लोकैषणा नास्ति तस्यान्याऽप्यप्रशस्ता मतिर्नास्तीति
 दर्शयति—“जस्स नत्थि” इत्यादि, यस्य सुसुषोरिमा ज्ञातिः—लोकैषण्यबुद्धिर्नास्ति—न विधत्ते तस्यान्या—सावधारम्मप्रवृत्तिः इत्
 स्यात् !, इदमुक्तं भवति—मोगेच्छारूपां लोकैषणां परिजिहीर्षोर्नैव साधयानुष्ठानप्रवृत्तिरुपजायते, तदर्भवत्वात्सा इति, यदिवेयमनन्त
 रोक्तत्वात् प्रत्यक्षा सम्यक्त्वज्ञातिः प्राणिनो न इत्थव्या इति वा यस्य न विधत्ते तस्यान्या विवेकिनी बुद्धिः—कुमार्गसाधयानुष्ठानप-
 रिहारद्वारेण कृतं स्यात् !, क्षिप्यमतिस्वैर्यापमाह—‘दिष्टं मित्यादि, यदेतन्मया परिकल्प्यते तत्सर्वज्ञैः केवलज्ञानावलोकनं दृष्टं, तच्छु-
 भ्रयुभिः श्रुतं, लघुकर्मणां मध्यानां मर्तं, ज्ञानावर्णीयस्योपश्रमवशाद्विशेषेण ज्ञातं विज्ञातम्, अतो भवतापि सम्यक्त्वादिके मत्क
 पिते यत्नवता मवितव्यमिति, ये पुनर्यथोक्तकारिणो न स्युस्ते कर्त्तव्यता मवेयुरित्याह—“समेमाणा” इत्यादि, तस्मिन्नेव—मनुष्या-

दिजन्मनि शाम्यन्तो-गार्ध्वेनात्यर्थमासेवां कुर्वन्तः, तथा प्रवीयमानाः-मनोज्ञेन्द्रियार्थेषु पौनःपुन्येनैकेन्द्रियद्वीन्द्रियादिकां जातिं
 प्रकल्पयन्ति, संसाराविच्छिन्ति विदधतीत्यर्थः, यद्येवमविदितवेद्याः साम्प्रतोक्षिणो यथाजन्मकृतरतयः इन्द्रियार्थेषु प्रलीनाः पौनः-
 पुन्येन जन्मादिकृतसंधाना जन्तवस्ततः किं कर्त्तव्यमित्याह-‘अहो अ’इत्यादि, अहश्च रात्रिं च यतमान एव-यत्नवानेव मोक्षा-
 ध्वनि धीरः-परीपहोपसर्गाक्षोभ्यः सदा-सर्वकालमागतं-स्वीकृतं प्रज्ञानं-सदसद्विवेको यस्य स तथा प्रमत्तान् असंयतान् परतीर्थि-
 कान् वा धर्माद्ब्रह्मिर्व्यवस्थितान् पश्य, तांश्च तथाभूतान् दृष्ट्वा किं कुर्यादित्याह-“अप्पमत्ते” इत्यादि, अप्रमत्तः सन् निद्राविकथादि-
 प्रमादरहितोऽक्षिनिमिषोन्मेपादावपि सदोपयुक्तः पराक्रमेथाः कर्मरिपून् मोक्षाध्वनि वा, इतिः-अधिकारसमाप्तौ, ब्रवीमीति पूर्ववत् ।
 सम्यक्त्वाध्ययने प्रथमोद्देशटीका समाप्ता ॥ तथा “केआवंती लोअंसि समणा वा माहणा वा पुढो विवायं वयंति से दिठ्ठं चणे
 सुअं च णे सयं च णे विण्णायं च णे उहुं अहं तिरिअं दिसासु सन्वओ सुपडिलेहिअं च णे सन्वे पाणा सन्वे जीवा सन्वे
 भूआ सन्वे सत्ता हंतव्वा अज्जावेअव्वा परिआवेअव्वा परिधित्तव्वा उद्देअव्वा इत्थवि जाणह नत्थित्थ दोसो, अणायरिअवय-
 णमेअं, तत्थ जे आयरिआ ते एवं वयाप्ती से दुद्धिठं च भे दुस्सुअं च भे दुम्मयं च भे दुव्विण्णायं च उहुं अहं तिरिअं
 दिसासु सन्वओ दुप्पडिलेहिअं च भे जं णं तुब्भे एवं आइक्खह एवं भासह एवं पणवेह एवं परूवेह सन्वे पाणा ४ हंतव्वा
 इत्यादि यावद् वयं पुण एवमाइक्खामो इत्यादि यावत् न हंतव्वा’इत्यादि श्रीआ० सम्य० उ० २ (८-१ ३४) एतद्ब्रह्मचर्येकदेशो यथा
 ‘केआवंती’ति केचन लोके-मनुष्यलोके श्रमणाः-पाखण्डिका ब्राह्मणा-द्विजातयः पृथक् २ विरुद्धो वादो विवादः तं वदन्ति, एत-
 दुक्तं भवतीत्यादि यावन्मतम्-अभिमतं युक्तियुक्तत्वादसाकमसत्तीर्थकरणां वा इत्यादि यावत् सर्वे प्राणाः सर्वे जीवाः सर्वे भूता

सर्वे सत्त्वा इत्यादि श्री आचा० सम्य० उ० अध्रान्यतीर्थिका मिष्यादृशो, न हिंसात् सर्वभृतानीति भयित्वाऽपि तत्रैव तन्ने
पद् श्रुतानि नियुज्यन्ते, पशूनां मध्यमेऽग्निः। अश्वमेधस्य वचनान् नूनानि पशुभिस्त्रिभिः ॥१॥ 'रित्यादि संख्यापुरस्सरपशुनधानुष्ठा
परा विरोधघातिनो यथा वर्धन्ते न तथाऽर्हन्तो भगवन्तोऽपीत्याद्यर्थापकमिदं सूत्रं, न पुनर्जिनपूजादिप्रतिषेधकं, तद्वाचकशब्द
माधस्याप्यनुपलब्धेः, प्रत्युतेवमेव सूत्रं जिनेन्द्रपूजाव्यवस्थापकं, तथा हि— 'सिद्धिर्जिनेन्द्रपूजाव्यवस्थापकमिदं सूत्रं, न पुनर्जिनपूजादिप्रतिषेधकं, तद्वाचकशब्द
सम्मत्यैव भयितवान्—अन्यैरपि जिनेन्द्रैरित्येवोक्तमित्यागमे प्रतीतमेव, तथैव सर्वेषामुपादेयत्व स्यात्, नान्यथा, तथा चैतत्सूत्रमपि
स्वमत्या न व्याख्येयं, किंतु श्रीसुधर्मस्वामितोऽन्विष्यपरम्परागतमेव व्याख्यानं कर्तव्यं, तथैव 'से बेसी'त्यादौ अर्हति इति सामा
न्यतो यदभिधानं तत्क्रियोपाधिकं, यथा पचतीतिपाचकः पठतीति पाठकः कुम्भं करोतीति कुम्भकार इत्यादिनामानि क्रियोपा
धिकानि तदेवमपि वक्तव्यं, तथाऽर्हन्ति पूजासत्कारादिकमित्यर्हन्तः, यदायम— "अर्हति वदणनमं सपां अर्हति पूजसत्कारं।
सिद्धिगमणं च अर्हति अर्हता तेण बुधन्ति ॥१॥ चि (आव० ९२१) यद्वा अर्हन्ति शक्रादिसुरादिकृतां पूजाभित्यर्हन्तः, यदायमः
"देवासुरमणुष्युं अर्हता पूजा सुरुत्तमा जग्दा। अरिणो इतत्तयं हता अर्हता तेण बुधन्ति ॥१॥ चि (आ० ९२२) पूजाविद्योगादेव क्रियो
पाधिकं नाम संभवतीति, अन्यथा अर्हन्त इति नाम्नोऽप्यसंभवाद्, एव नामभ्युत्सर्गैव पूजाया सिद्धत्वात् कथं तत्पराकारणार्थ
मेतत्सूत्रमुद्योष्यते, न च सा पूजा भावरूपा भविष्यतीति शङ्कनीयं, द्रव्यपूजापूर्वकत्वाद्भावपूजायाः, 'द्रव्य हि मायकारण' मिति
वचनाद्, न च साधूनां हि भावपूजा द्रव्यपूजापुर्विका न संभवतीति शङ्कनीयम्, उपदेशानुमोदनयोर्द्रव्यपूजयोः साधूनामपि

विद्यमानत्वाद्, एतच्च तृतीयविश्रामे किञ्चिद्दशितमिति बोध्यं, किञ्च-वस्तुगत्या श्रावकधर्ममात्रो द्रव्यस्त्वः, साधुधर्मस्तु भावस्त्वः, स च श्रावकधर्मपूर्वक एव, केवलभात्रस्तत्रस्याङ्गीकारे श्रावकधर्मस्याप्युच्छेदापत्तेः, किञ्च-यो हि भावपूजाविषयः स च नियमात् द्रव्यपूजाविषयो, नान्यो, द्रव्यपूजाविषयत्वाभावे भावपूजाया अप्यविषयत्वात्, मिथ्यादृक्सुरवत्, ननु सिद्धानां द्रव्यपूजाविषयत्वाभावेऽपि भावपूजाविषयत्वमेवास्तीति चेन्मैवं, तेषामप्यहंतामिव नामादिभिश्चातुर्विध्यात्स्थापनादिरूपाणां सिद्धानां पुष्पादिभिर्द्रव्यपूजाया अध्यक्षसिद्धत्वात्, न च भावसिद्धानां तथाविधद्रव्यपूजाया असंभवे किञ्चिद्वाधकम्, अहंतामपि भावार्हत्त्वमुत्कर्षतोऽपि पूर्वलक्षणप्रमाणं, ततः पश्चात्तथा पूजाया अभावात् त्वदाशङ्कितबाधकस्यानिवार्यत्वात्, तस्मादाराध्यस्यापि भावरूपस्य पुष्पादिना द्रव्यपूजा पूज्यपूजकयोः साक्षात्संबन्धे सत्येव स्यात्, स च जगत्स्थित्या भावसिद्धानामसंभव्येव, भावार्हतामपि कदाचित्क एव, न सर्वदिक्, स्थापनार्हतस्तु पूजकसामर्थ्यसाध्यत्वात्प्रायो भवत्येव, तेन स्थापनार्हतः पूजा बलीयसी, सा च सिद्धानामप्यविरुद्धेति सिद्धं द्रव्यपूजायोग्यस्यैव भावपूजायोग्यत्वं, यद्यपि भागस्य प्राधान्यं प्रवचनेऽभिहितं तथापि द्रव्यसापेक्षमेव तद् बोध्यं, यथा शरीरमध्ये हस्तपादाद्यङ्गापेक्षया मस्तकस्यैवोत्तमाङ्गत्वं शेषावयवसापेक्षमेव दृष्टं, नहि हस्तपादकण्ठादिभ्यः पृथग्भूतस्यापीत्यग्रे दर्शयिष्यते, अन्यथा साधुदानादिष्वपि द्रव्यदाननिरपेक्षस्यैव भावदानस्य प्राधान्येऽन्नपानादिद्रव्यदानस्याकिञ्चित्करत्वापर्याया प्रवचने लौकिकमार्गे च वाचामगोचरसमञ्जसमापद्यत, तच्च तवाप्यनिष्टं, किञ्च-द्रव्यदाननिरपेक्षभावदानस्य प्राधान्यं तवामिमतमङ्गीकृत्य प्रवर्तमानेषु त्वद्भक्तेष्वसाकं तुष्टिरेव, विनौषधेनापि व्याधिनाशात्, किञ्च-भावपूजायां यदि प्राधान्यं तवामिमतं तर्हि द्रव्यपूजाऽप्यवश्यमभिमतैव, प्राधान्यं हि स्वजातीयेषु कथञ्चिदुणाधिक्यं, यथा जिनेषु तीर्थकृतां जिनप्राधान्यं, न चैतावता सामान्यकेवलिनामाना-

राभ्यस्य संपन्नम्, एष पूजायामपि भावपूजापेक्षया द्रव्यपूजाया अप्राधान्येऽपि कर्तव्यता त्वदस्यमापद्येव, किंच-प्राधान्य हि किञ्चि-
 दपेक्षया स्थावृ, ययोपाध्यायापेक्षयाऽऽचार्यस्य प्राधान्य, तथा चोपाध्यायवद् द्रव्यपूजाऽपीति, तस्मान्जिनेन्द्रैर्धर्मो द्विविधः प्रकृत -
 भावकर्मः साधुधर्मश्च, यदायम- "दुविह वन्मे पं०, स०-अगारधम्मे अणगारधम्मे अ"पि(१०-७२) तथा "दो चेव जिण-
 वरेहि साद्वरारमरन्विप्यसुकेहि । लोगमि यहा मणिजा सुस्वमणसुसावगो वावि॥१॥"पि (४९१ उप) तत्र भावकधमात्साधुधर्मवा
 सित्तो मोक्ष इति भावकधर्म साधुधर्मद्वारा मोक्षकर्त्तव, साधुधर्मस्तु साध्यादिति भावकधर्मपेक्षया साधुधर्मस्य प्राधान्येऽपि साधु
 धर्मविक्रमेव भावकधर्मानुष्ठा, यदायम- "भावणसुगगविहारया य दब्बवणं तु जिणपूजा । भावणयाओ महो हविज्ज दब्बवणु
 न्नुपो॥१॥"पि(४९१ उप) अत्र 'दो वेवे'त्यादिगाथया सम्रासाः व्याख्यानं त्वेष-इत्येव जिनवैर्जातिजरापरणविममुकैल्लोके
 पन्यानौ मन्विता, यदुत सुत्रमन्त्रः सादित्येको मार्गः, सुधावको भवेदिति द्वितीयः, संविप्रपाश्चिक्रमार्गोऽप्यस्ति, केवलमसावप्यन-
 योरेवान्तर्भूतो द्रष्टव्यः, सन्मार्गोपबृंहकत्वेन तन्मध्यपातित्वाविरोधादिति, एतावेष मार्गो भावार्थनद्रव्यार्थनद्रव्यमिधेयावित्याह-
 'भावण'पि भावार्थन-तान्त्रिकपूजन मगवर्ता, किम् ?-उग्रविहारता, षष्ठ्यन्द्रस्वावधारणार्थत्वाद्युद्यतविहारत्व, द्रव्यार्थन-भावात्-
 नापेक्षया अप्रधानपूजनमेव, तुल्यव्येऽवधारणे, किं ?-जिनपूजा-मास्यादिभिर्मगवद्विस्वार्थन, तत्र भावार्थनाद् अष्ट, तथा ह्यक्तिवि
 कृततया वत्कर्तुमशक्त इत्यर्थः, भवेत्-जायेत द्रव्यार्थनोद्युक्तः-उत्तरः, तस्यापि पुण्यानुषन्धिपुण्यहेतुतया पारम्येण भावार्थनहेतु
 त्वादिति, प्राधान्यमपि द्रव्यत्वदीर्घत्वादिब्रह्मत्वापेक्षमिति कृत्वा भावककृत्येच्चपि प्राधान्य द्रेयानुष्ठानापेक्षया प्रासादादिविघापनादेरिव,
 अन्यथा एतावेष मार्गो भावार्थनद्रव्यार्थनद्रव्यमिधेयावेवेति लापकनिया 'भावण'त्यादिगाथायां द्रव्यार्थन जिनपूजामास्यावि-

भिर्भगवद्बिम्बार्चनमिति न व्याख्यास्यत्, तथा व्याख्याने च तस्य मुख्यत्वमेव, मुख्ये हि भणिते शेषा गौणधर्माः स्वत एवोप-
 लक्षणात्सिद्ध्यन्ति, यथा राजा गच्छतीत्युतेऽनुक्ता अपि पदात्यादयः परिकरभूता नरादयः, ननु भवद्भिः प्रासादादिविधापनादेः
 प्राधान्यं भणितं 'भावच्चणे'त्यागमे च माल्यादिभिर्भगवद्बिम्बार्चनमित्युक्तं तत्कथमिव संगतिरिति चेदुच्यते, प्रासादादिविधानं
 विना बिम्बार्चनस्यैवासंभवाच्चद्विधापनमुक्तमपि व्यापकाभावेन सिद्धमिति नासंगतिगन्धोऽपि, अत एव श्रावकधर्मकृत्येष्वपि प्रासा-
 दविधापनस्यैव साधुधर्मप्रत्यासन्नत्वमभाणि, यदभाण्यागमे—“कंचणमणिसोवाणं थंभसहस्रसिञ्जं सुव्रणतलं । जो कारिज्ज जिणहरं
 तओवि तवसंजमो अहिओ ॥१॥”त्ति(४९४ उप.)अस्या व्याख्यानं—काञ्चनं—सुवर्णं मणयः—चन्द्रकान्ताद्यास्तत्प्रधानानि सोपानानि
 यस्सिस्तत्तथा, स्तम्भसहस्रोच्छ्रितम्, अनेन विस्तीर्णतामुद्भावयति, सुवर्णप्रधानं तलं यस्य तत्तथा, सर्वसौवर्णिकमित्यर्थः, यः कारयेत्—नि-
 म्मापयेत् जिनगृहं—भगवद्भवनं ततोऽपि—तथाविधजिनगृहकारणादपि, अप्यास्तामन्यस्सात्, तपःसंयमोऽधिकः—समर्गलतरः, तत
 एव मोक्षावाप्तेरिति, यत एवं तस्मात् सति सामर्थ्ये भावार्चने यतितव्यमिति । अत्र आस्तामन्यत् सति सामर्थ्ये भावार्चने यतितव्य-
 मिति भणनेन श्रावकधर्मानुष्ठानेषूक्तलक्षणप्रासादविधापनाच्छेषकृत्यानां न्यूनत्वमेव सूचितं, यथा 'पीयूषादपि मथुरा वाणी ते वष्यते
 जिनामर्थै'रित्यत्र यावन्ति जगदुदरवर्चीनि शर्कराप्रभृतीनि वस्तूनि तान्यतिक्रम्यैवामृते माधुर्यं, न पुनस्तेभ्यो न्यूनम्, अन्यथा
 तदपेक्षयाऽपि यदधिकतरं मधुरं भवेत्तस्यैव तथावक्तुमुचितत्वात्, नहि कोऽपि सर्षपात्सुमेरुर्महानिति वचःप्रपञ्चेन सुमेरुं गरिमाण-
 मारोहयन्ति, किंतु सर्षपसुमेरौरन्तरालवर्तिनः क्रमेण प्रवर्द्धमानपरिमाणेन बदरामलकनालिकेरादयो निषधनीलवन्मेरुपर्यन्तास्तेष्वपि
 सर्वोत्कृष्टपरिमाणः सुमेरुप्रत्यासन्नो धातकीखण्डगतो मेरुर्भवति, मेरोरपि सुमेरुर्महानित्युक्ते सुमेरोर्गरिमा, न पुनर्निषधादपि

सुमेरुर्महानित्युक्ते तस्य महत्त्वाधिक्यमाहारम्य स्यात्, निर्णयवापि मेर्षादयोऽन्वेषेऽपि महान्तः सन्ति, तथा च नियवादिमेरुपर्यन्तानामन्तरालवर्षित्वमप्यस्य संपषेतेति सुमेरुर्मैरोरपि लक्ष्मीयान् मयन् फेल्न वार्यते?, एतेन प्रासादादिनिर्माणपेषया सामायिकपौषपादिवधमर्मानुष्ठान महानिर्झरेद्वृत्तिरिति पराश्रद्धापि व्युदस्ता, तथाविधप्रासादादिनिर्माणपौषधानस्य क्षोभनत्वे निरन्तरं यावलीवावधिकद्वयपौषधानुष्ठानादपि चरित्रमधिकमित्येव वक्तुमुचितत्वाद्, अन्यथा प्रासादनिर्माणपौषधान्तरालवर्षिवधमर्मापस्या तथाविधपौषधमर्मादपि साधुधर्मस्य न्यूनत्वाद्वाङ्का दुर्निवारैव, यद्गु सामायिकपौषधाद्यपि 'तज्जोवि तवसंबमो अहिड'चि पदेनोपाचमेव तन्न, तन्न एव मोधावाप्तेरिति, यत् एव तस्मात्सति सामर्थ्ये मावार्धने यतितव्यमिति व्याख्यानादधिकारस्यापि तथैव प्राप्तत्वाच्छीमहानिष्ठीयेऽपि तथाविधप्रासादादिविधानादुत्कर्षतोऽप्यन्युत् उपपातः तपःसंयमाच्च मोक्षावाप्तिरिति मणितत्वाच्च यत्तपसंयम' साधुसंघन्धी स एव प्राप्नो, न पुन' भावकसंबन्धयपि, तस्य सामायिकद्वयारम्भकतुपिताभ्यवसायस्यानपायत्, यतः स कृतसामायिकोप्पुरिष्टकृतं सुक्ले, यदागम - "कढसामइजोवि उरिष्टकढपि से द्यजे" इतिश्रीनिष्ठीयभूणौ, तेन वस्तुगत्या सामायिकापनुष्ठान निनाबर्नाथो न भियते, सर्वत्राप्यारम्भपरिग्रहकतुपिताभ्यवसायस्य समानत्वाद्, अत एव भावकसंबन्धिवधमर्मानुष्ठानमात्रस्यापि द्रव्यस्तवत्वमेव, यद्गु क्वापि सामायिकपौषधाद्यनुष्ठान भावस्तवत्वेन मणितं तत्रापि सम्मतितया "कचणमणिसोबाण"-मित्याधुपदेनमालासंबन्धनी गाथैव दर्शिता, तद्विचारणीयमस्तीति बोध्यं, यद्वा कथयिद्वा द्वाद्वास्या साच्चतुक्कृतिमात्रेण तद्वर्णितसंभाष्यते, यथा सुवर्णरसरसिता रूप्यमुद्रिकाऽपि सोवर्णीजेति मष्यते, तदनुकृत्याकृत्यादिसम्भात्, ननु भावकसर्मानुष्ठानमात्रस्यापि द्रव्यस्तवत्वेन समानत्वे सत्यपि कृतसामायिकादिः सुधावक' पुष्पादिभिर्जिनपूजां न करोतीत्यतो ज्ञायते जिनपूजातः सामा

यिकादि निरवधानुष्ठानं शोभनमितिचेन्मैवं, जिनाज्ञाया एव प्राधान्यात्, नहि प्रतिलेखनादिक्रियापरायणैरपि जिनकल्पिकैर्महा-
 निर्जराहेतुत्वेन भणितमायाचार्यादिवैयावृत्त्यं गच्छनिश्चादिकं च परिहृतमतः प्रतिलेखनादिक्रियापेक्षया तदशोभनं, न वा तत्परि-
 हृत्य प्रतिलेखनादिक्रियास्वेव यतितव्यं धर्मोपदेशादिपरिहारेण, तीर्थस्थाप्युच्छेदापत्तेः, नसाद्यथा जिनकल्पिकानधिकृत्यैव वैया-
 वृत्त्यादिनिषेधस्तथा कृतसामायिकमधिकृत्यैव पुष्पादिना जिनपूजानिषेधस्तथैत्र जिनाज्ञायाः, अत एव यथोचितकालादिकम-
 धिकृत्य यथोचितसामायिकपूजादिक्रियाः कुर्वाण एव जिनाज्ञाराधको भवति, न पुनर्यथाशक्ति कालक्रमादिविपर्ययेण कुर्वाणो-
 ऽकुर्वाणो वा जिनाज्ञाराधकः संभवेद्, अयं भावः-नहि जिनकल्पिकपरिहृतत्वेन गच्छवासाचार्यादिवैयावृत्त्यधर्मोपदेशादिकमुपेक्ष-
 णीयं, न वा दशपूर्वधराधनादृतत्वेन जिनकल्पोऽप्युपेक्षणीयः, उभयोरपि जिनाज्ञायामेव वर्तित्वाद्, यदागमः-“जोवि दुवत्य
 तिवत्यो एगेण अचेलगोऽवि संचइ । नहु ते हील्लिज्जिति सव्वेऽपि अ ते जिणाणाए॥१॥त्ति श्रीआचा० टीकायां(१४६-२४६-३५८
 पत्रेषु) नहि कृतसामायिकेन जिनपूजा न कृतास्त उपेक्षणीया, नवा जिनपूजापरायणैः सामायिकं न कृतमतः सामायिकमप्युपेक्ष-
 णीयं, यथोचितकालपुरुषाद्यपेक्षयोभयोरपि जिनाज्ञात्वात्, ननु तर्हि पूजादिकृत्यं प्रधानभावेन भणितं तदसंगतमेवापन्नमितिचेदहो
 भ्रान्तिर्भवतां, प्राधान्यमपि नैसर्गिकोपाधिकभेदेन द्विधा, एवमप्राधान्यमपि, तथा च यद्वस्तु यदपेक्षया निसर्गेण प्रधानं तदुपाधि-
 नाऽप्रधानं, यदुपाधिना प्रधानं तन्निसर्गेणाप्रधानं, यथा रजतधात्वपेक्षया सुवर्णं निसर्गेण प्रधानं, तदेव यदि मापप्रमाणं स्यात्तदा
 गजप्रमाणरजतापेक्षया मूल्यमधिकृत्याप्रधानमपि, तत्र बहुप्रमाणहेतुकबहुमूल्यत्वमेवोपाधिः, एवं निसर्गेणाप्रधानमपि सुवर्णापेक्षया
 रजतं मापप्रमाणसुवर्णापेक्षया स्वयं गजप्रमाणं सन्मूल्यमधिकृत्य प्रधानमपीत्येवं सामायिकादिष्वपि योजना कार्या, सा चैवं-बहु-

विषय्यादिसाप्य प्रासादादिप्रतिष्ठापर्यन्तं सामायिक्यौपघाद्येष्यया निसर्गेण प्रधानमेव, भावकवर्ममात्रे तस्यैव प्राधान्यात्, देवतः
पश्चात्त्यागरूपत्वेन साधुधर्मप्रत्यासन्नत्वाचीर्षप्रवृत्तिहेतुत्वात् पापतापोपवसानां धर्मपिपासितानां सम्यक्चपानीयप्रपात्वात् प्रवचन
प्रासादपवाकाकल्पत्वात् साध्यादिसमुदायस्य सामुदायिकैकद्वयमाध्यवसायहेतुत्वेन सामुदायिकपुण्यप्रकृतिषु धर्महेतुत्वान्मिध्यत्वात्स
र्पणनिवारणपट्टकल्पत्वात्प्रवचनेकमकमहापुरुषसाध्यत्वात् तीर्थकरमकिभागीरथीप्रवाहप्रयमोत्यविर्हैमपद्मद्वदकल्पत्वाच्चैत्याचनेके
हेतवः स्वयमन्यूहाः, न चैवं सामायिकादिकमपि संमार्ग्यं, तस्य प्रायः सामान्यजनसाध्यत्वेनोक्तहेतुभिरस्युदत्वात्, अत एव
“साहूयं येषुआण य पठिणीञ्च तद् अवम्बनाय च । ज्विषयवयणस्य अहिञ्चं सन्वत्यामेण वारेण ॥” (उप २४०) अत्र साधुप्रत्य
नीक्यस्यप्रत्यनीकनिवारणं मणितं, तथा प्रत्यस्थानेऽपि ‘यद्दत्तरागारे’ चि पद चैत्यादिनिमित्तमेव मणितं, तयोपासकद्वयान्नेऽपि
‘गुरुनिगोहण’ति गुरुनिगोहो-मातृपितृपारवश्यं गुरुणा वा-चैत्यसाधूनां निग्रह-प्रत्यनीकठतोपद्रवो गुरुनिग्रह इत्यादि, तथा प्रम-
व्याकरणेऽपि ‘सि से उवहिससपायदाणसंगरणकुसले अशतपालदुम्बलगिलाणधुइस्ववगपवचिआयरिअउवज्जाए सेहे साहम्मिगे
तवस्सी इल्लगणसंधेइअठे निअरठी वेआअचं अम्भिसिअं दसुविहं वहुविहं फरेति’ चि भीमप्रभ्यां, अत्र चैत्यानि-जिनप्रतिमाः
इत्याचनेऽन्येषु चैत्यवैयाधुस्यमाधार्यादिपङ्क्तौ व्यवस्थापितं, न तथा कापि साधूनां कृतसामायिक्यौपघिकभावकवैयाधुस्यादि
मप्यितम्, अतः प्रासादादिक श्रावकवर्गे प्रधानमावेनैव सिद्धं, पूजादिकं तु किञ्चित्प्रवचनोत्सर्पणाहेतुमहामहःपूर्वं बहुविषयव्यया-
दिसाप्य, तद् सामायिकाद्येष्यया प्रासादादिपङ्क्तावेव स्वान्य, यतस्तदप्युपाधिविक्रलं निसर्गेण प्रधानमेव, किञ्चिच्च तद्विलक्षण सन्द्
नतिलकादिमात्रप्रत्यं, तत्स्वरूपेण प्रधानमपि सामायिक्यौपघाद्येष्यया न प्रधानं, तदपेक्षयाऽल्पकालादिसाध्यत्वेनाल्पमूल्यकल्प-

त्वाद्, अत एव जैनप्रवचनस्यानेकान्तात्मकत्वं, यतः किञ्चित्कथाञ्चित्प्रधानमप्यप्रधानमप्रधानमपि च प्रधानं भवति, परं तीर्थ
 प्रवृत्तिहेतुर्निसर्गसिद्धः प्रधानभावो भवति, न त्वौपाधिकः, भावार्थस्त्वयं-तीर्थप्रवृत्तिहेतवो भावस्तवे वर्तमाना यथा स्थविरकल्पिका
 भवन्ति न तथा जिनकल्पिका अपि, तेषां धर्मोपदेशप्रव्रज्यादावनधिकारात्, तदभावे च कुतस्तीर्थप्रवृत्तिः?, तेनैव जिनकल्पिकादय-
 स्तीर्थकरसंपत्तयाऽपि नागमे वर्णिताः, तीर्थप्रवृत्तिं प्रत्यकिञ्चित्करा अपि नियमेनाराधकाश्च, एवं द्रव्यस्तवमार्गेऽपि समृद्धिभाज औदा-
 र्यादिगुणसंपन्ना बहुवित्तव्ययेनापि यथाशक्ति जिनभवनविधापनजिनपूजादिविधानज्ञानभाण्डागारनिर्माणप्रव्रज्याद्युत्सवकरण-
 साधर्मिकवात्सल्यकरणदुर्बलसाधर्मिकोपष्टम्भविधापनादिशक्तिभाजो मनोज्ञैषणीयविपुलाशनपानखादिमस्खादिमस्त्रपात्रोपाश्रयादि-
 साधुदानविचक्षणाः शुद्धश्रद्धानभाजस्त एव तीर्थप्रवृत्तिहेतवो, न पुनः सामायिकपौषधादिविधानतत्परः जिनकल्पिकवदात्म-
 मात्रचिन्तकः, ननु प्रासादादिनिर्माणतत्परः सामायिकादिकं करोति न वेति चेदुच्यते, प्रासादादिनिर्माणतत्परस्तु प्रायो यथा-
 शक्ति यथावसरं सामायिकादिष्वपि यत्नवानेव स्याद्, यथा श्रीकुमारपालभूपालः, यस्तु केवलसामायिकादिविधान एव शक्तिमान्
 स तु प्रासादादिष्वशक्तिमानेवेति प्रतीतमेव, ननु तर्हि किमर्थं जिनकल्पं प्रतिपद्यन्ते इति चेदुच्यते, निष्पादिते ह्यात्मप्रतिरूपे शिष्ये
 निजगणभारमारोप्य निस्तीर्णगणकृत्यस्तथाविधद्युतिश्रुतसंहननादिशक्तिमानागमोक्ततुलनापुरस्सरं जिनकल्पं प्रतिपद्यत एव, अन्यथा
 तेनापि वञ्चितो भवेदिति जिनाज्ञा प्रवचने भणित्वा, तत्पालननिमित्तमेव जिनकल्पप्रतिपत्तिः, एवं द्रव्यस्तवेऽपि तथाविधप्रासादादिनि-
 र्माणादिकृत्येभ्य उत्तीर्णस्तथाविधशक्तिकलश्च सामायिकादिशक्तिमान् तत्करोतीति जिनाज्ञापालनमेव श्रेयः, अन्यथा तेनापि वञ्चितो
 भवेदित्यलं प्रपञ्चेन। ननु जिनकल्पको धर्मोपदेशवैयद्युत्यादिकं न करोति तत्र कारणं किमितिचेदहो अद्य यावज्जिनाज्ञैवोद्घोष्य-

माणा किं न भुताः, शुतैव, परमपरयुक्त्याधमाव एव जिनाद्याया बलशुद्धावपितुश्चिन्तितमिति चेदुच्यते, युक्तयोऽपि बहुव्याः सन्ति, तथाहि-धर्मोपदेशदाने हि स्वधर्मप्रतिपुदानां स्वयं प्रब्रज्यावानादि कर्तव्यं स्यात्, न च सविधियाधिकवत्साधुपार्थे प्रेषणादियुक्तं, सर्वविधपाधिकस्य स्वयमसाधुत्वाद्, वैयाहस्यादिक गच्छवासिनामेव संभवति, तथा च गच्छवास एव सेव्यः स्यात्, गच्छनिर्गतानीत स्यात्तदेर्गच्छवासिनामप्यकल्प्यत्वाद्, गच्छवासे चोत्सर्गापवादयोः परितोषनीयत्वाद्, उपकरणान्यपि जघन्यतमत्तुर्दश धारणीयानि मवेयुः, गोवर्षामपि परिभ्रमर्थं प्रातरारम्य साय यावदुच्येत, अन्यथा बलगतानादेर्वैयाह्यायसेमवाद्, एवमप्यपनाच्यापना-
 दिष्वपि प्रवर्षने, जिनकस्योऽपि स्वविरक्त्याभातिरिच्यते, तथा चैकतरसाधस्यममाव एवापयेत्, नाप्युभयातिरिक्त निरपेक्ष किञ्चिद्भक्त्यं भवेत्, तस्मान्जिनकस्यैव तद्वशी यस्यां स्वविरक्त्याचारविषयिणी क्रिया न कल्पते, स्वविरक्त्यैक-
 स्यापि क्रिया तादृशी यस्यां जिनकस्यैकसंबन्धिनी क्रिया न कल्पते, उभयोरपि कल्पयोस्तथा स्वभावाद्, इयोरपि विरोधिन्योः क्रिययोरेकत्र समावेद्ये एकस्यापि कार्यस्यानुदयात्, नहि कुर्यात्कनिमिषं शुद्धयामारोपितायां सुपायां युगपत् पायसपाकारम्भोऽप्य-
 मीप्सितफलसावको भवति, उभयोरपि कार्ययोरनुदयाद्, आस्त्रामन्यद्, विरोधि युगपत्प्रत्याख्यानद्वयमपि न संभवति, नहि युगपदुपव-
 स्त्राचामान्तरूपं प्रत्याख्यानद्वयं स्यात्, किञ्चैकतरस्वामाव एव द्वितीयसोदय, परं कृताचामान्तरप्रत्याख्यानो यदुपवस्त्रं करोति तदा प्रत्याख्यानमज्ञो न स्यात्, उपवस्त्री त्वाचामान्ते करोति तदा प्रत्याख्यानमज्ञ इति विशेषा स्वयं बोध्यं, परमेकस्यां क्रियायां क्रिय-
 मापायामन्तरा परक्रिया पूर्वक्रियासंपुक्तैव स्वयं विनश्यति, एव कृतसामायिकद्विरपि यदि जिनपूजां करोति तदा सामायिकक्रिया-
 जिनपूजयोरविशेषापस्यान्यतरस्यापि लोपापत्तेः, किञ्च-क्रियाणां साक्ये जगद्भवत्सामज्ञोऽपि, नहि युगपद्विरोधिन्योः क्रिययोः

समावेशः फलवान् दृष्टः श्रुतो वा, ननु सामायिकादिक्रियापूजयोर्विरोधः कथमिति चेच्छृणु, सामायिकक्रियाविषयः साधूनामादेशः, तन्निमित्तं च बाह्यवृत्त्या आस्तां सचित्तस्पर्शादिरानावृत्तद्युत्प्रेनापि कृतसामायिकादिर्न ब्रूते, तस्य क्रियाणां साधुक्रियानुकारित्वाद्, यदागमः “सामाहंमि उ कए समणो इव सावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाहअं कुज्जा॥१॥”त्ति(आव. २०*८०१) तथा सामायिकोच्चारानन्तरं ‘बइसणइ संदिसाविउ’ मित्यादि क्षमाश्रमणद्विकेनोपवेशनाज्ञामवाप्य ‘सज्झाय संदिसावउ’मिति क्षमाश्रमणद्विकेन स्वाध्यायकरण एव गुर्वाज्ञा जाता, तेन तदवधिपूर्त्तं यावत् स्वाध्यायादिगुरूपदिष्टक्रियापरायण एव स्यात्, न त्वन्तराऽनुपदिष्टक्रियापरायणोऽपि स्याद्, अत एव पौपधिकः श्रावकोऽद्यापि पानीयादिक् कुर्वन् प्रव्राजितशिष्यवद् गुर्वाज्ञामवाप्यैव करोति, आज्ञाविषये च धर्मो आज्ञामन्तरेण किमपि कर्तुं न कल्पते, यदुक्तं—“आणाइ तवो आणाइ संजमो तहवि दाणमाणाए । आणारहिओ धम्मो पलालपुलुव्व पडिहाइ ॥१॥”त्ति(संनोधप्रकरणे)आज्ञा च द्विधा—आदेशरूपा उपदेशरूपा च, तत्रादेशरूपायामाज्ञायामुपदेशरूपायाः करणे गुर्वाज्ञाखण्डनं महापातकम्, एवमुपदेशरूपायामपि बोध्यं, अत एव सामायिकादिचिकीर्षुर्गुर्वाभावे स्थापनाचार्यमपि संस्थाप्य गुरोरिव तस्मादप्यादेशं प्रतीच्छति, यदागमः—“गुरुविरहंमि उ ठवणा गुरुवएसोवदंसणत्थं च । जिणविरहंमि व जिणविंबसेवणामंतणं सहल ॥१॥” (विशे० ३४६५)मिति, अत्र गुरोः स्थापना तात्रत्क्रियाविषयकादेशनिमित्तमेवोपदिष्टा, अत्र गाथायां चोपदेशशब्द आदेशपरो बोध्यः, सामायिकोच्चारोऽपि गुरुमाक्षिकं तथा चिहितो यथा सचित्तस्पर्शोऽप्यकल्प्यः, एवं च सामायिकत्रतवतः कुसुमादिभिर्जिनपूजाकरणे सामायिकत्रतस्यैव भङ्गः, स्वाध्यायाद्यकरणेन च गुर्वाज्ञाभङ्गोऽपि, तस्मात्कृतसामायिकादिर्न जिनपूजां करोति, एवं जिनपूजापरिणतोऽपि न सामायिकं करोति, जिनपूजा हि जिनाज्ञाविषयोऽपि गुरूपदेशविषयो, न पुनर्गुर्वादेशविषयो, तथा चोपदेशविषयक्रियायामादेशविषयक्रियाया असंभव

एव, यतः सामायिकक्रिया तावत्सन्निवस्तुस्पष्टविरप्यविषयः, जिनपूजा च सन्निवस्तुस्पष्टविरप्यविषयः, एव च गमना
गमनयोर्गुणपदभाव इव युगपद् जिनपूजासामायिकक्रिययोरेव एव, नहि कोऽपि निपुणोऽपि युगपद्गमनागमने क्लृप्तं दृष्टः श्रुतो
वा, न चोपदेशविषयक्रियापेक्षया आदेशविषयक्रिया श्लोकीयं, द्रव्यस्त्ववाचिकारे तथात्वाभावात्, तद्वदेव
प्राग्दर्शितत्वात्, न आदेशविषया क्रियाः सर्वा अपि समानाः, आचार्येण साधूनामिव कृतसामायिकादीनां भावक्यामप्यभावि
वेयरथेन प्रसज्येत, तस्मात्प्राधान्याप्राधान्यविचारे आदेशोपदेशादिकस्यनमकिञ्चित्करं, यद्वा प्राधान्यमयाशन्य च नैसर्गिकमौपाधिक
येति प्रागुक्तं, तथा च विषयया यथादेशविषया क्रियाः निसर्गेण शोभना मण्यन्ते तर्हि द्रव्यस्त्वे जिनप्रादादिकमौपाधिकं
शोभनतरं, तेनाल्पवर्षमहात्त्वपुञ्जादिदृष्टान्तेन निमर्गस्त्रिशोभनत्वमौपाधिकशोभनापेक्षया ह्यकिञ्चित्करमेवेत्यादि युक्तयोऽप
रिमिता प्रन्पविल्लस्रभयावलिखिता अपि दिग्दर्शनेन स्वयमेवान्पूजाः, इत्याद्यनेकागमसम्मत्या श्रावकवर्गे जिनपूजादिविधानक्षेप
नैसर्गिकप्रधानभावेन सिद्धे तुम्पकः श्रद्धते-ननु योः यथा अर्हन्ति पूजासत्कारादिकमित्यर्हन्ति इति नामव्युत्पत्त्याऽपि जिनपूजा
सिद्ध्यति तथाऽर्थापत्त्या तत्रतिपेक्षोऽपि सिद्ध्यति, तथाहि-जिनपूजादिषु पृथिव्याधारमस्तावत्पुण्यदेशकानां मन्त्रामपि सम्मतः,
यत्रारम्भस्त्रय दया न स्यात्, यदुक्तं-“आरंभे नत्वि दया महिलासंगेण नाम ए धर्म। सकृए सम्मत्त पञ्चजा अत्यगार्थेण ॥१॥”-
ति, यत्र चारम्भस्त्रय दया इत्यन्त एव, प्राणहानन स्वर्हकिः प्रतिपिदं, “सुखे पाषा न इंतज्जे”त्यागमबचनेनैवेत्यर्थापत्त्या जिन
पूजा प्रतिपिदंवेति चे-यैवं, प्रवचनवार्त्ताया अप्यपरिज्ञानात्, तत्कवमितिपेक्षुषु, यत्रानुष्ठाने आरम्भस्तज्जिनै प्रतिपिदंमेव उत
जिनोपदिष्टक्रियायामारम्भो न मन्त्रेव अथवा मन्त्रापि निष्कलत्वात् विवक्ष्यते?, आद्ये साधूनां विहाराहारनीहारनपापुचारप्रतिक-

मणप्रतिलेखनोपाश्रयप्रमार्जनादिक्रियाणां प्रवचनप्रसिद्धानामारम्भविनाभाविनीनां प्रतिषेधे संपन्ने तवैव गलपाटुका, द्वितीयेऽध्यक्ष-
बाधः, नद्युत्तरादिषु षण्णामपि जीवानां विरोधनासंभवात्, “जत्थ जलं तत्थ वण” (जीवा० वृ० पत्रं ९ प्र० ११४) मित्यागम-
वचनात्, प्रतिक्रमणप्रतिलेखनादिषु च वायुजीवादीनामारम्भस्यागमप्रसिद्धत्वात्, एजनादिक्रियायुक्तस्यारम्भसमारम्भमाधवश्यंभावात्,
यदागमः—“जाव णं एस जीवे एअइ वेअइ चलइ फंदइ इत्यादि यावदारम्भे वडुइ सारंभे वडुइ” (१२-१५२) इत्यादि, अथार-
म्भादि भवदपि निष्फलत्वान्न विवक्ष्यते इति तृतीयः पक्षश्चेदायातोऽसि स्वयमेवास्सदभितमार्गे, यतो वयमपीत्थमेव ब्रूमः—तीर्थ-
करोपदिष्टसु धर्मक्रियासु सन्नप्यारम्भो निष्फलत्वादकिञ्चित्कर एव, अत एव श्रीभद्रबाहुस्वामिभिः श्रावकमार्गे संसारप्रतनुकरणे
रूपदृष्टान्तेन जिनपूजादिलक्षणो द्रव्यस्तवोऽभिहितः, यदुक्तं—“अकसिणपवत्तगणं विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो। संसारपयणु-
करणे दव्वत्थए कूवदिठंतो ॥१॥” चि (१९६ आव० भा०) श्री आ० नि०। किंच—आस्तां धर्मकृत्येषु, सांसारिककर्मकृत्येष्वपि
तत्किमपि नास्ति यत्र किमपि व्ययादिर्न स्यात्, तस्मादाव्ययतुलनया स्वनिर्वाहहेतुरुद्धरितोऽंशो लाभ एवेतिधिया जगत्प्रवृत्ति-
र्निवधैव दृश्यते, एवं धर्मप्रवृत्तिरपि, यदागमः—“तम्हा सब्वाणुण्णा सब्बनिसेहो य पवयणे नत्थि। आयं वयं तुलिज्जा लाहाकं-
स्खिव्व वाणिअओ ॥१॥” चि (उप० ३९२) नहि कोऽपि लोके लोकोत्तरे च मार्गे लुम्पकं विहाय सर्वथा व्ययाभावेनैव लाभा-
काङ्क्षी दृष्टः श्रुतो वेत्यलमतिपल्लवेन, ननु भवद्भिरैव द्वितीयविश्रामे साधुक्रियानुकारित्वात्सामायिकादिक्रिया सुवर्णोपमया वर्णिता,
प्रासादादिनिर्माणैकं रजतोपमयेति, अत्र तु रजतकल्पं सामायिकानुष्ठानं प्रासादादिनिर्माणं च सुवर्णकल्पमिति वैपरीत्येन
प्रतिपादने प्रागुक्तवचनविरोधनिरोधः कथमिति चेदुच्यते, प्रवचने साधुधर्मः श्रावकधर्मश्चेति धर्मो द्विविधः प्रज्ञप्तः, तत्र साधुधर्म-

क्रियानुकारितामात्रेण सुवर्णोपमा प्राग्मणिता, अत्र तु भावकधर्मोऽपि द्वैविध्य विकल्प्य विचार्यते तदा सामायिकक्रादिक रजसकरूप
 प्रासादादिक च सुवर्णकल्पमिति विवक्षया घस्तुकल्पनायां विरोधगघस्याप्यभावात्, ननु सुहृद्भावेन पृच्छामः—सामायिकादिक्रिया
 साधुक्रियानुकारिणी निरवघा च सर्वसम्मता तदपेक्षयाऽपि प्रासादादिकं शोभनतरमिति मन्वेवसि न प्रतिभासते इति चेत्, उच्यते,
 यत्र क्सादौ घर्मे वा नामप्राह यदुपमया सङ्कावसंभवे प्रशंसता असङ्कावसंभवे च हीला स्यात् तत्र सत्र सचत्प्रधानमावेनैव बोध्य,
 यथा भीषीरे ब्राह्मणकुले समुत्पन्ने वेदाध्ययनादिसंभवनया प्रशंसता, ब्राह्मणकुलोत्पन्नानां वेदाध्ययनमेव प्रशंस्यपदवीं प्रापयति, राज-
 कुलोत्पत्तौ तु राज्यपत्नी राज्ञा सोऽपि चक्रवर्षीति प्रशंसता, राजकुलोत्पन्नानां राज्यपतित्व, तत्रापि चक्रवर्षीत्वं चैव प्रधानमिति
 ध्यापयति, एवं घर्ममधिकृत्याद्यापि किमयं त्व जात प्रासादोद्धारं करिष्यसि अथवा अशुभयसंघपतिर्भविष्यतीत्यादिबचोभिरासता
 मन्ये मातापित्रादयोऽपि श्राधककुलोत्पन्नं स्वसुत प्रत्यपमन्यते, न पुनस्तद्वत् किं सामायिक्यौपघादिविधाता भविष्यसि अथवोपघा-
 नादितपोनिर्वाहको भविष्यतीत्यादिवधोभिराक्रोशयन्तीति सर्वजनप्रतीत इत्यते, तथा प्रासादप्रतिष्ठादिनिमित्तं यथा ज्योतिःश्राद्धे
 सुहृदलप्रादि मणितं इत्यते न तथा तदतिरिक्ते घर्मानुष्ठानादौ, तथा साधवोऽपि यथा रथानुयात्रादिषु बहवो मिलन्ति न तथा
 तद्व्यतिरिक्तसामायिककृत्येषु, तथा आचार्यादयोऽपि देशान्तरतोऽपि यथा प्रतिष्ठादिकृत्यसुदृश्यायान्ति न तथाऽन्यत्रेत्यादिविचारो
 यदोद्देश्या कृतः सन्नान्तरलोचनमलापनोदको भविष्यतीतिबोध्य, ननु यय सुहृद्भावेन पृच्छामः—अहन्ति पूजासत्कारादिक्रमतोऽहन्ति
 इति नामभ्युत्पत्त्यपि पूजा सिद्ध्यन्ती भावतीर्भक्त्यमादायैव सिध्यतीति, तस्यैव घर्मोपदेशादिषु सामर्प्यात्, न पुनः स्वापनाई
 तोऽपि, तस्याचेतनरूपत्वादिति चेच्चिरं नीच, एतावताऽपि मो सुम्पक ! तत्र मत्तं तु बलाजल्पेव संपन्न, तत्रापि पुण्यादिविराचनानां

कारात्, किञ्च-भावाहृतः पूजाङ्गीकारे स्थापनाहृतः पूजाऽवश्यमभ्युपगतैव, 'साक्षात्साधनताबाधे परम्परामादायैव प्रत्ययपर्यवसा-
ना'दितिन्यायाद् देशकालादिव्यवहितानां तीर्थकृतां हि पूजा स्थापनाद्वारैव स्यात्, तीर्थकरविषयकक्ष्यानानवलम्बनहेतोरन्यस्यासंभवात्,
लोकेऽपि राजाधिकृतपुरुषसेवा राजसेवातोऽप्यधिकफलदायिनी दृश्यते, अत एव बहून् जनान् समुदायीकृत्य साक्षात्तीर्थकरचन्दन-
पूजादिना केनापि संघपतिविरुद्धं न प्राप्तं, प्राप्तं च श्रीशत्रुञ्जयादियात्राविधिना बहुभिः, सम्प्रत्ययपि प्राप्यते चेति तवापि सम्मतम्,
अतः कथंचित्साक्षात् तीर्थकरपूजातः स्थापनाहृतपूजा बल्वित्तव्ययादिसाध्या तथा भावाहृतोऽपि,
भावाहृतस्थापनाहृतोः पूजाविध्योर्विमादृश्याद्, अत्र बहु वक्तव्यमपि प्रायः प्रतीतमेव, यच्चोक्तमचेतनत्वादिति तदवाच्यं बालचेष्टि-
तमवगंतव्यं, यतोऽमीष्टफलप्राप्तौ चैतन्याचैतन्यविचारोऽकिञ्चित्कर एव, "चिन्तामण्यादयः किं न, फलन्त्यपि विचेतना?" इति
(वीत-स्तोत्र) वचनाचैतन्यरहितोऽपि चिन्तामणिर्यथाऽमीष्टफलदाता न तथा चैतन्यभागपि दुर्गतः, तस्माद्धस्तूनां वैचित्र्यमवगम्य
सम्मोहः त्याज्यः, कथमन्यथा एकेनापि सौवर्णिकेन विक्रीतेन मनुजशतं भोज्यते, न पुनश्चैतन्यभाजा कीटिकाकोट्यापि विक्रीतया
एकोऽपि मनुजः, आस्तामन्यत्, सत्यपि चैतन्ये तद्ग्राहकोऽपि कोपि न मिलति, तस्मादमीष्टफलप्राप्तौ चैतन्याचैतन्यविचारलक्षणोऽ-
स्थिशुक्ल लुम्पकसुखाङ्गण एव क्रीडन् विराजत इति । ननु अर्हन्ति पूजासत्कारादिकमित्यर्हन्त इति शब्दव्युत्पत्तिर्नासाकमभीष्टा, किंतु
"अठविहंपि अ कम्मं अरिभूअं होइ सव्वजीवाणं । तं कम्मअरिंहंता अरिहंता तेण बुच्चंति ॥ १ ॥" (आव-१२०-१५६३) वचनात्
अष्टकर्मारिहननादरिहन्तार इतिव्युत्पत्त्या कथं पूजा सिद्ध्यतीति चेदुच्यते, एवमपि सुतरां प्रतिमाप्रासादादिपुरस्सरमेव पूजायाः सिद्धेः,
तथाहि-अष्टकर्मारिहननमपि कर्मणामरित्वेन परिज्ञानादपरिज्ञानाद्वा ?, द्वितीयविकल्पेऽन्वयुद्धमिवापद्यते, न ह्यज्ञातकर्मारिस्वरूप-

स्तद्धननाय समर्पो भवति, मिथ्यादृष्ट्यामपि केवलज्ञानोत्पत्तिप्रसङ्गत्, नहि लोकेऽप्यज्ञातोऽरिर्हन्तु अन्वये, तस्मादाद्यो विकल्पोऽन-
 वद्यः, तथा च प्रथमं ज्ञानावस्थायादिकर्मणां प्रकृतिस्मितिरसप्रवेशे बन्धस्वरूपमवगन्तव्यं, तत एवोदयोदीरणासप्ता भवन्ति, कर्मणां
 हि बन्ध-कारणमन्तरणासंभवीति कारणं ज्ञात्या ततो निवृत्तं पुनस्तथाविधकर्मबन्धरहितं कृत्रीयूतानि प्राचीनकर्मणि हन्तुं अ-
 वनोति, न पुनः प्रति समयं कर्मपुद्गलनियेकदेशेन कर्मबन्धकारणानि सेवमानोऽपि, नहि बलवानरिर्हन्तुं शक्यत इति, लोकोक्तिरपि,
 कर्मबन्धकारणानि त्वेवं-मत्यादिज्ञानस्य साध्यादीनां ज्ञानिनां पुलकदेशेन निराचनस्य प्रत्यनीकत्वानि बन्धनोपधावात्याज्ञातनादिभि-
 र्ज्ञानावस्थीयदर्शनानुसंधानयोगकपायविजयदानादिभिः सातवेदनीयकर्म
 ब्रह्माति, एतद्विपरीतस्तु असातमिति २ भवति तैत्तिरीयस्य मार्गत्वेन वेदानां श्रुतिप्रथस्य ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणस्यापलपनमित्यादिभिः
 दृष्टव्यविनाशाद्देहाधुचैत्यसङ्गादिप्रत्यनीकतया च दर्शनमोहनीयं कर्म ब्रह्माति, तीव्रकपायनोकपायाधुटयाद्य चारित्रमोहनीयमिति
 ४ महारम्भादियुक्तो व्रतरहितो नरकयुर्ब्रह्माति, उन्मार्गवेदानामार्गनाशनगूढदयमायाकुञ्जीलतासञ्चल्यवादिभिस्तिर्यगायुर्ब्रह्माति,
 प्रकृत्याऽन्त्यकपायो दानरतः शीलसंयमरहितो मन्मथगुणवान् मनुज्यायुर्ब्रह्माति, सर्वदेशविरतिबालतपोऽकामनिर्झरासम्यक्त्वादिभिर्देवा-
 युर्ब्रह्माति ५ मायायोरवादिरहितः शुभनाम, तद्विपरीतस्तु अशुभनामकर्म ब्रह्माति ६ गुणश्रेष्ठी मायादिरहितोऽप्ययनाभ्यापनादि
 रूपिण्यैर्गोत्रं ब्रह्माति, तद्विपरीतस्तु नीचैर्गोत्रमिति ७ जिनपूजादिविभक्तरो हिंसादितत्परोऽन्तरायकर्म ब्रह्माति ८, यदागमः-“दुर्विहो
 अ होह मोहो”पि (१८८ नि०) आचारात्ने लोकत्रिविध्याभ्ययननिर्युक्तिगाथाभ्यास्यत्वात्ने, मोहनीयकर्म द्विधा भवति-दर्शनमोहनीय
 चारित्रमोहनीयं चेति, ब्रह्मेतौ द्वैविध्यापण्यारि-अर्हत्सिद्धचैत्यतपःशुभगुरुसाधुसङ्घप्रत्यनीकतया दर्शनमोहनीयं कर्म ब्रह्माति, येन

चासावन्तसंसारसमुद्रान्तःपालेवावतिष्ठते इत्यादि श्रीआचाराङ्गलोकविजयाध्ययनटीकायां, तथा तत्रैव पत्रद्वयान्तरे—“पडिणीय-
 मंतराओपघातए तप्यओसनिह्ववणे । आवरणदुगं भूओ बंधइ अच्चासणाए अ ॥१॥ भूआणुकंपवयजोगउज्जुओ खंतिदाणगुरुभत्तो ।
 बंधइ भूओ सायं विवरीए बंधए इअरं ॥२॥ अरहंतसिद्धचेइअतवसुअगुरुसंघसाहुपडिणीओ । बंधइ दंसणमोहं अणंतसंसा-
 रिणो जेण ॥३॥ तिब्बकसाओ बहुमोहपरिणतो रागदोससंजुओ । बंधति चरित्तमोहं दुविहंपि चरित्तगुणघाई ॥४॥ मिच्छादिट्टि-
 महारंभपरिगहो तिब्बलोहनिस्सीलो । निरयाउअं निबंधइ पावमई रोइपरिणामो ॥ ५ ॥ उम्मग्गदेसओ मग्गनासओ गूढहिअय-
 माइछो । सबसीलो अ ससच्छो तिरिआउं बंधए जीवो ॥ ६ ॥ पगतीइ तणुकसाओ दाणरओ सीलसंजमविहूणो । मज्झिमगुणेहिं
 जुओ मणुआउं बंधए जीवो ॥७॥ अणुवयमहव्वएहिं बालतवोऽकामनिजराते अ । देवाउअं निबंधइ सम्मदिट्ठी उ जो जीवो ॥८॥
 मणवयणकायवंको मातिछो गारवेहिं पडिबद्धो । असुहं बंधइ णमं तप्पडिबक्खेहिं सुहनामं ॥९॥ अरहंताइसु भत्तो सुत्तरुई पयणु-
 माण गुणपेही । बंधइ उच्चागोअं विवरीए बंधए इअरं ॥१०॥ पाणवहाइसु रत्तो जिणपूआमोक्खमग्गविग्घपरो । अजेति अंतरायं
 न लहति जेणिच्चिअं लाहं ॥११॥” इत्यादि श्रीआचाराङ्गटीकायां (पत्र ९५) लोकविजयाख्याध्ययने, नच सूत्रातिरिक्तं नास्माभिः
 सिद्धान्ततयाऽभ्युपगम्यते इतिवाच्यं, निर्युक्त्यादिसहितस्यैव सूत्रस्य सिद्धान्ततया प्रथमविश्रामे स्थापितमग्रे व्यवस्थापयिष्यमाणत्वात्
 त्वदभ्युपगमस्यास्माकमश्राव्यत्वात्, नहि दृग्विकलाभ्युपगतचन्द्रादिदर्शनाभावस्तादितरलोकस्य सम्मतः, किंच—आस्तां टीका, सूत्रस्यापि
 तवाभ्युपगमोऽस्ति न वा १, अस्ति चेत्कथं न टीकानिर्युक्त्यादीनामपि, यतः सूत्र एव “सुत्तं पडुच्च तओ पडिणीआ पं०, तं०—सुत्त-
 पडिणीए अत्थपडिथीए तदुभयपडिणीए”ति ॥ (३३८ मग० स्था० २०८) श्रीभगवत्यादौ प्रतीतेमेव, तत्र सूत्रं व्याख्येयं, अर्थ-

सदास्यान निर्युक्त्या दिस्तत्रत्यनीकता-उदन्दिष्टाचरणे तत्परता, सा च लुम्पकमाभितानां युक्तैवेतिरूपेण स्वीकार्यतया सम्मता
 उतानन्तसत्सारपरिभ्रमणहेतुर्नास्माकमुचितेत्येवरूपेण परिहार्यतया सम्मता !, चापेऽस्माद्विलक्षणस्य लुम्पकस्य निर्युक्त्यादेरनभ्युप-
 गमो युक्त एव, नद्येतावताऽस्माकं किञ्चिद्वनिष्ट, तदीयकुलसैव तथा स्वमाषत्वात्, पायसं परित्यज्य विष्टामिश्रं कचवरादिकं मधु
 यति गण्डिकादरे महावामपि खेवानुत्यादात्, द्वितीयेऽस्माकमिव तथापि निर्युक्त्यादिकं सिद्धान्ततया सम्मतमेव सिद्धं, तथा चाचारान्त-
 टीक्यां चैत्यादिकप्रत्यनीकता महापापहेतुत्वेन वर्णिता, तत्पूर्वापुपपातोऽपि दीर्घस्थितिकमिष्यात्वमोहनीयकर्मबन्धहेतुत्वेनानन्त
 संसारित्वापावक इत्युक्तं, तत्परिहारेणैवारिहन्त्वस्मिदौ सिद्धा प्रासादप्रतिमापूर्वकमेव जिनपूजेति, किञ्च-चैत्यादिमहोत्सवनिमिष
 प्रवचनेऽन्मार्गबोधेण प्रतीयं, यदाममः-“दम्बविमोक्तो निबलछापसु खिचमि चारयांस्तु । काले चेद्भ्रमहिमाद्रपसु अमवायमाईत
 ॥१॥”(२५८)सि श्रीजाचारान्ते विमुष्याप्ययननिर्युक्तौ, एतद्दृष्टेकवेदो यथा-कालविमोक्षस्तु चैत्यमहिमादिकेषु कालेष्वमाषाता-
 दिबोधेष्वापादितो यावन्तं कालं मुच्यते यस्मिन् वा काले व्याख्यायते सोऽभिधीयते इति श्री आशा० टीकार्या, अत्रैव विचारणीयं-यदि
 चैत्यादिमहिमा पातक स्यात्किं तदर्थमभारिषोपण व्यर्थं स्यात्, नहि कोऽप्युदाहरादिमहोत्सवेष्वभारिषोपण कारयन् युतः भ्रूयते
 वा, किञ्च-चैनपुष्पमहोत्सवमन्वरेणामारिषोपणाद्यसंभवाद्, वास्तामन्यद्, अन्यतीर्थिकानां यागाद्युत्सवेषु बहुद्रव्यम्ययसंभवेऽप्य-
 मारिषोपणवार्तां तु चैनप्रासादप्रतिमाप्रतिष्ठाद्युत्सवदिनेषु तथा पर्युषणापन्वीदिपर्वस्वेषोपलभ्यते, तस्माच्चैत्यादिमहोत्सवा धर्मचक्र-
 वर्षिण्ये न्नायमाना वगम्भीवानन्वहेतवोऽपि मोहवत्स्वरूपवृद्धमगिरिदरीकन्ये लुम्पकगृहे मोहालुचरणां लुम्पकानां श्लोकहेतवो दृश्यन्ते,
 तस्माद्यत्रामारिषोपणं तत्रैवमहोत्सवादि बोध्यं, किञ्च-चैत्यसङ्घाद्विप्रत्यनीकता महापापमिति परिहानामावेन त्यागसैवात्संभवाद्,

यदागमः—“पढं णाणं तओ दया, एवं चिठइ सव्वसंजए । अण्णाणी किं काही ? किं वा नाहीअ छेअपावगं ? ॥११॥” (४१*)ति
दशवै०, तत्परिज्ञानं गुर्वायत्तं, यदागमः—“सुच्चा जाणइ कळ्हाणं, सुच्चा जाणइ पावगं । उभयंपि जाणई सुच्चा, जं छेअं तं समाथरे ॥११॥”
(४२*)त्ति अत्र श्रुत्वेत्युक्तं, न पुनः पुस्तकादिषु दृष्टेत्यपि, गुरुपार्श्वे श्रवणं च विनयादिना भवति, विनयेन यच्छ्रुतमवाप्यते तत्सू-
त्रनिर्मुक्तिभाष्यवृत्तिप्रकरणादिभिः समुदितमेव, अन्यथा बहुश्रुतत्वासंभवाद्, यदागमः “जहा से सामाइआणं, कुठ्ठागारे सुरक्खिए ।
णाणाघण्णसंपुण्णे, एवं हवइ बहुसुए ॥११॥” (३५२*)त्ति श्रीउत्तराध्ययने, एतद्व्याख्यानं यथा—समाजः—
समूहस्तं समवयन्ति सामाजिकाः—समूहवृत्तयो लोकाः, केषां?—कोष्ठा—धान्यपल्यास्तेषामगारं—तदाधारभूतं गृहसुपलक्षणत्वादन्य-
दपि प्रभूतधान्यस्थानं तथा सुष्ठु—ग्राहरिकपुरुषादिव्यापारणद्वारेण रक्षितः—पालितो दस्युमृषिकादिभ्यः सुरक्षितः, स च कदाचाना-
परिपूर्णः स्यादित्याह—नाना—अनेकप्रकाराणि धान्यानि—शालिमुद्गादीनि तैः प्रतिपूर्णे—भृतो नानाधान्यप्रतिपूर्णः, एवं भवति बहु-
श्रुतः, सोऽपि सामाजिकानामिव गच्छवासिनामुपयोगिभिर्नानाधान्यैरिवाङ्गोपाङ्गप्रकीर्णकादिभेदैः श्रुतज्ञानविशेषैः प्रतिपूर्ण एव
स्यात् सुरक्षितश्च प्रवचनाधारतया, यत उक्तं—“जेण कुलं आयत्तं तं पुरिसं आयरेण रक्खिजा” इत्यादि, अथवा गुरुसमीपे श्रवणं
त्रिधा भवति—सूत्रमात्रार्थश्रवणं निर्युक्तिमिश्रितश्रवणं निरवशेषश्रवणं चेति, यदागमः—“सुत्तथो खलु पढमो वीओ निज्जुत्तिमीसिओ
भणिओ । तइओ अ निरवसेसो एस विही होइ अणुओगे ॥११॥” (१-९०*, ३-२४ नि०, १२-९४*)त्ति भगवत्यादौ, एवं सूत्र-
निर्मुक्तिभाष्यवृत्त्याद्युक्तकर्मबन्धकारणानि, चैत्यसङ्घाद्यनुकूलप्रवृत्त्या च प्राचीनकर्मारिहननादरिहन्तारो बभूवांसो भवन्ति भविष्यन्ति
चेति सिद्धान्तवाद्यभिप्रायेणापि नामव्युत्पत्त्या जिनपूजा, एवं जिनशब्दव्युत्पत्त्याऽपि सिद्ध्यति, जयति रागादिशत्रूनििति जिनः,

तत्र रामदेवमोहादीनामुपलब्धत्वाद् ज्ञानावरणीयादीनामपि पुष्टिकारणानि यानि चैत्यसङ्घादेप्रत्यन्तीकत्वादीनि तेभ्यो विरत एव
 कृशीभूतान् तान् रागादीन् इन्तुं शक्नोति, नान्येभ्योपि चिनपूजा निरवयैव सिद्धा, एष नमस्कारे श्रुक्तत्वादौ च यावन्ति पदानि
 तानि सर्वाण्यप्यन्योऽन्यापेधाधि चिनपूजाभ्यवसाफक्त्रानि, तदिन्द्रर्शनं त्वेवं 'नमोरपु ण अरईताण भवताणं" इत्यत्राईत्वञ्छब्देन
 किं वाच्य ! मगवच्छब्देन च किं वाच्यमित्यादिप्रश्ने सति गुरुत्वान्मौनीभावेन तिष्ठति तदनुकम्पया भोः मृशु ! पूर्वमईच्छब्देन
 नामादिभिष्वहुराऽप्यईकामस्कृताः, जग्रे च विज्ञेयतो भावार्हन्तं पृथग् नमस्करोसि मगवतागमिति, तत्र भावार्हञ्चने प्रागुक्ता युक्ति
 रवतारणीवेत्यलं विस्तरेण । इति लुम्पकमते मातृकापाठकस्य 'सभ्वे पाणे'त्यादिसत्र प्रदर्श्य प्रसङ्गतो लुम्पकाङ्घानोद्भावनाय एतत्स-
 त्राजुगताः कम्पन युक्तयोऽपि वक्षिषा इतिमायार्थः ॥६॥ अद्यानन्तरोक्तगाथान्ते यदुक्तं 'तेषा तइसर्पं पार्वं'ति तादृगुच्यन्ततः
 किं स्यात् ? न स्यात् कुत इत्याह—

एव निरुवरयण मासतस्ताधि तकत्वणा श्वेव । कालणुमाषा जिन्भासरुणपि न होइ सयमेव ॥६५॥

एव—प्रागुक्तगाथोक्त निरुवरयचन—सतामवाच्यमनार्यचन मापमाणस्य लुम्पकस्वापिरवधारणे मापमाणस्यैव तत्स्थणादेव—तत्काल-
 भेव समयपदिकालाम्यवधानेनैव सयमेव—परोपक्रममन्तरेणैव जिह्वाश्रुटन भवेत्, तदपि न भवेत्, कुत इत्याह—कालानुमावाभेति,
 दुष्पमाकल्लो हि महापापाङ्कुराणामुत्सन्नमापणारूपणां भूमिरिव, यतः पातक हि कलिकालसंबन्धेन क्वचिभिर्वर्णित, यदुक्त—'मा
 पस्यसिमापत्कलिकलिलमराकान्चमत्यन्तमेतत्, पातालापारफेष्टे त्रिभुवनमवनं प्रागितीवावधार्य । त्वद्भाडवदृम्भनार्थं प्रजुरभरसहो
 निर्म्ममाते यदुज्जी, वज्रस्राम्माविवासो निस्त्रिस्तुस्रसनीर्षो विचषां यतीन् ॥७॥ इतिभीञ्जिनशतके, यदि दुष्पमाकल्लो नामवि

व्यर्त्तहि तथा वचनं ब्रुवत एव तत्कालं जिह्वाच्छेदोऽभिव्यदितिगार्थः ॥६५॥ अथ लुम्पकोक्तमसंभवीति दर्शयित्वा तदिष्टापत्ति-
मुद्धान्य प्रश्नयन्नाह—

जिणपूआ जीववहो पावंति अ नेव कत्थई सुणिअं । जइ एवं ता णूणं जिणपडिमा केण निम्मविआ ? ॥६६॥
जिनपूजा तान्जीववधः पापमिति च कुत्रचित्—काप्यागमे लोकोक्त्या वा नैव श्रुतं, श्रुतं नास्त्येव, इष्टापत्तिमाह—यद्येवं प्रागुक्तं
'ता' तर्हि नूनं—निश्चितं जिनप्रतिभा केन निर्मापितेति प्रश्नसूचिकाया गाथाया अर्थः ॥६६॥ अथ लुम्पकाभिप्रायतः परिशेषेण
यत्संपन्नं तदाह—

णो अणणउत्थिएहिं न य इदिअअट्टिएहिं निम्मविआ । नय जिणधम्मट्ठीहिं निक्कारणकज्जसंपत्ती ॥६७॥

'अन्यतीर्थिकैः' श्लाक्यादिब्राह्मणपर्यन्तैर्निर्मापिता नो, अन्यतीर्थिका हि प्रायो जैनद्वेषिणः कथं तत्प्रतिमां कारयन्तीति तवापि
सम्मतं, 'न चेन्द्रियार्थिकैरपि' यत इन्द्रियार्थाः साक्षात्परम्परया वा भवन्ति, साक्षाच्छब्दस्पर्शादियः परम्परया तु हिरण्यादयः,
उभयथापि जैनप्रासादादसंभविनः, संभवे वा तदर्थिना मिथ्यादृशां म्लेच्छादीनामपि तन्निर्माणप्रसक्तेः, अतोऽकिञ्चित्कर एवायं
विकल्पः, एतद्विकल्पद्वये निषेधः सर्वजनप्रतीतः । अथ लुम्पकमताभिप्रायेणाह—न च जैनधर्मार्थिभिरपि, जैनधर्मार्थिनो हि जिना-
ज्ञया प्रवर्त्तमानाः "सन्वे पाणा न हंतव्वा" इत्यादिसिद्धान्तवचनात्कथं प्रासादादिकेषु प्रवर्त्तन्ते ?, तस्मान्निष्कारणकार्यसंपत्तिः, अयं
भावः—प्रासादादिकं कार्यं तावत्सर्वजनप्रतीतं, कार्यं च कारणमन्तरेणासंभवीति जगत्स्थितिः, तत्कारणानि च विकल्प्यमानानि त्रिधा
संभवन्ति, तत्रान्यतीर्थिका इन्द्रियार्थिनश्च न संभवन्तीति सर्वजनप्रतीतं, लुम्पकाभिप्रायेण तु जैनधर्मार्थिनोऽपि न संभवन्ति, तथा

च निष्कारणकार्यसंपत्तिरसमविनीत्यनन्यगत्या लुम्पक एवानार्यवागितिगार्थः ॥ ६७ ॥ अथ प्रकारान्तरेण प्रथमाह—
 ण्य हरिहरपठिमामत्तो सिधधम्मिओ य जिणधम्मी । अइवा उमयपमठो पुच्छेअब्बो अ पडिमरिऊ ॥ ६८ ॥
 एवं-प्राणुक्तप्रकारेण हरिहरप्रतिमामक्त श्लेषधार्मिक इत जैनधार्मिकेभ्योः—जैनधर्मश्लेषधर्मबाण
 इति प्रतिमापिः लुम्पकः प्रष्टव्यः, एव प्रश्ने कृते लुम्पको मूकामो भवति उमयपाशादू, उमयपाशास्त्रेव—यदि भवति श्लेषधार्मिक
 एव हरिप्रज्ञादिप्रतिमामक्तो भवति तदा जैनधार्मिको जिनप्रतिमामक्तः, एदतिरिक्तो लुम्पको न जैनधार्मिकः, अथ भवति—जैन-
 धार्मिको हरिहरादिप्रतिमामक्तस्त्वहिं श्लेषधार्मिकोऽपि जिनप्रतिमामक्तः संपद्येत, एतच्च सर्वजनप्रतीतिबाधित बहुमप्ययुक्त, लुम्पकस्य
 च हरिहरादिप्रतिमाराधनं प्रसज्येत, अन्यथा तस्मैवाजैनत्वापचेरित्युभयथाऽपि पाश एवत्यनन्यगत्या हरिहरादिप्रतिमामक्तश्लेषव
 जिनप्रतिमामक्त एव जैनो, नान्य इति सिद्धमितिगार्थः ॥ ६९ ॥ अथ पुनरप्यनन्यगत्या प्रसाधनाय प्रथमाह—

अह पडुवित्तवण कच्च धम्मस्स धम्मवुद्धीए । कुञ्जा निअनिअमग्गे मवमई किंच तिअब्बमई? ॥ ६९ ॥
 अथेति परं प्रति प्रश्न, ननु मो लुम्पक ! निजनिजमार्गे-श्लेषजैनादिमार्गे धर्मबुद्ध्या बहुवित्तव्ययेन धर्मस्य कार्यं निवन्निज-
 मार्गे मन्दमतिः कुर्यात् किं वा तीव्रमतिरितिगार्थः ॥ ६९ ॥ अथ प्राणुक्तप्रश्ने प्रथमविकल्पेऽतिप्रसङ्गमाह—

पढमधिगप्पो तुच्छो पचकच्च जेण मिच्छपमुहेहिं । जिणपासायप्पमुह णो वीसइ कारिअ किञ्ची ॥ ७० ॥
 'प्रथमविकल्पः' निजनिजमार्गे मन्दमतिरेव बहुवित्तव्ययेन-सुखादिसंख्याद्रव्यव्ययेन धर्मकार्यं कुर्यादिति सङ्घनाः
 तुच्छ-प्रसारः, श्रोतृजनस्यापि कर्णश्रुलकस्य, तत्र हेतुमाह—'जेव'ति येन कारणेन मिथ्याशब्देन मिथ्यापटयो ज्ञेयाः, मिथ्या-

दृष्टिप्रमुखैः मिथ्यादृक्सम्यग्दृग्भिर्जनप्रासादप्रमुखं-जैनप्रासादशैवप्रासादप्रमुखं किञ्चित्कारितं न दृश्यते, अयं भावः-मन्दजैनैर्जन-
नप्रासादाः शैवप्रासादा वा मन्दशैवैरपि शैवप्रासादा जैनप्रासादा वा कारयितव्याः भवन्तीत्यतिप्रसङ्गः, ते च क्वापि कारिता न
दृश्यन्ते श्रूयन्ते चेति प्रथमविकल्पोऽकिञ्चित्कर इतिगाथार्थः ॥७०॥ अथ द्वितीयविकल्परूपमाह—

वीए निअमा तित्थं जिणपडिमनिस्सिअं न इअरंपि । जो जंसि जंसि मग्गे तिव्वअई तंमि सो पुब्बो ॥७१॥
यदि स्वस्वमते तीव्रमतिरेव बहुवित्तव्ययेन धर्मबुद्ध्या धर्मकार्यं करोतीति द्वितीयविकल्पस्तर्हि नियमाजिनप्रतिमानिश्रितं तीर्थ-
जिनशासनं, जिनप्रतिमाभक्तिमदेव जैनतीर्थमित्यर्थः, न इतरदपि-जिनप्रतिमोत्थापनयुक्तमपि तीर्थं भवेत्, तत्र हेतुमाह-‘जो जंमि’चि
यो यस्मिन् २ मार्गे तीव्रमतिः स्यात्तस्मिन् मार्गे पूज्यः, जैनप्रवचने तीव्रमतिरेव प्रासादादिकं कारयत्यतः स एव तीर्थे पूज्यो-
मान्यः, तीर्थप्रधानो भवतीत्यर्थः, अत एव बहुवित्तव्ययेन शत्रुञ्जययात्रादिकारकः सङ्घपतिरिति विरुदमुद्रहति श्रावकवर्गे, मुख्य-
त्वाभावे कथं तत्पत्तित्वमितिगाथार्थः ॥७१॥ अथोक्तं मुख्यत्वं गाथैयवाह—

तेणं उज्जिताइसु जत्ताकरणेण संघवइविरुअं । जत्ता भत्तपइण्णप्पमुहेसुवि पुण्णसङ्घाणं ॥ ७२ ॥

येन कारणेन स तीर्थपूज्यो भवति तेनैव कारणेनोज्जयन्तादिषु, आदिशब्दाच्छत्रुञ्जयाष्टापदादयोऽपि, यात्राकरणेन बहुवित्त-
व्ययेन संघसहितयात्राकरणेन सङ्घपतिविरुदं लभत इति गम्यम्, अपि पुनरर्थे, यात्रा पुनर्भक्तप्रकीर्णप्रमुखेषु-भक्तप्रकीर्णकसारा-
वलीप्रकीर्णकाचारङ्गनिर्युक्तिशत्रुञ्जयमाहात्म्यप्रमुखे, अपिशब्दादध्यक्षसिद्धापि, पुण्यश्राद्धानां प्राचीनपुण्योदयावाप्तबहुधनव्ययौदा-
र्यादिगुणनिधीनां श्रावकाणामेव, नेतरेषामुत्सन्नमार्गपतितानामपि, यत्तु संप्रति केचिदुत्सन्नमार्गाश्रिता अपि शत्रुञ्जययात्रादिकरणेन

सहपतिस्वमारमन' स्यापयन्ति ते तदीयसाञ्चाविसमुदायस्य तीर्थीमासवत् सङ्गपत्याभासा बोध्याः, तीर्थीमासाश्च सम्प्रति दिग्-
म्वरादिपाञ्चपर्यन्ताः प्रसिद्धनामानो दश, तेषां चाभासत्वं किञ्चित्पर्युषणावशाशतके मणितं बोध्यं, तत्र मत्तप्रकीर्णके यथा-
निवदस्वमपुन्वधिषिदमवणषिबनरपद्मस्तु । विवरद् पसत्य पुत्थय मुत्तित्य तित्ययरपूआसु ॥१॥ (२७-३०६) इति, आचाराङ्ग-
निर्युक्तिर्यथा-तिर्यपराम मगनञ्चो पवयषपावयषिअइसइदीर्णं । अदिगमजनमणदरिसणफिसणसंपूअणायुजणा ॥१॥ अम्मामिसे
अनिरुत्समण चरणनाशुप्यया य निव्वाणे । दिअलोअमवणमदरंवीसरभोमनगरेसु ॥२॥ अहावयमुत्तिते गयनापयए अ षम्मचके
अ । पासरइअषणय वमरुप्पायं ष वंवाभि ॥३॥ (८ ३३३, ३३४, ३३५ नि०) इतिभीमाचाराङ्गे दर्शनभावनानिर्युक्तौ, एत
डीका यथा-'दर्शनभावनार्थमाह-'तित्ययर'गाहा, तीर्थकुटां मगवतां प्रवचनस्य च-इददशाङ्गस्य गणिपिटकस्य तथा प्रावचनिनाम्-
प्राचार्यादीनां युगप्रधानानां तथाऽतिशयिनां अदिमतां-केवलिमनःपर्यायावधिसचतुर्दशपूर्वविदां तथाऽऽमर्षोष्यादिप्रासर्दीनां
यदभिगमन-गत्वा ष नमन नस्था च दर्शनं तथा गुणोत्कीर्षनं संपूजनं गन्धादिना स्तोत्रैः स्तवनमित्यादिक्का दर्शनमावना, अनया
हि दर्शनभावनयाऽनवरत माभ्यमानया दर्शनशुद्धिर्मवतीति, इयं गाथा एतद्भाष्यान ष लुम्पकमतनाद्देहुरिति विचिन्त्य प्रसङ्गतो
ऽभिहितम्, अयं प्रकृतसम्मतिमाह-'अम्मामिसेव'गाहा 'अहावय'गाहा, तीर्थकुटां अन्त्यभूमिषु तथा निष्कमणचरणानोत्पत्तिनि-
र्वाणभूमिषु तथा देवलोकमणनेषु मन्दरेषु तथा नन्दीश्वरद्वीपादौ भौमेषु ष यानि आसत्तानि चैस्थानि तानि वन्वेऽभिमिति द्विती
यगायान्तो क्रियेति, एषमष्टापद तथा श्रीमदुज्जयन्तगिरौ मन्नाप्रपदे दशार्णकूटवर्षिनि तथा तदश्विहायां धर्मचक्रे तथा अहिच्छ-
त्रायां पार्श्वनाथस्य चरकेन्द्रमहिमालाने, एवं रवाचरे पति वैरस्वामिना यत्र पादपोषणमन कृतं, यत्र श्रीवर्द्धमानमाश्रित्य चमरेन्द्रेणो-

त्पतनं कृतम्, एतेषु यथासंभवमभिगमनवन्दनपूजनोत्कीर्तनादिकाः क्रियाः कुर्वतो दर्शनशुद्धिर्भवतीति श्रीआ० टीकायां, शत्रुञ्जय-
 माहात्म्ये च 'यावद्भरतचक्रवर्त्तिनः सङ्घपतित्व'मित्यादि सुव्यक्तमेव, नच शत्रुञ्जयमाहात्म्यमस्माकमसम्मतमिति वाच्यं, तव
 सम्मतासम्मतविचारोऽस्माकमकिञ्चित्कर एवेति प्रागेव दर्शितः, किञ्च-शत्रुञ्जयमाहात्म्यादेरसम्मतत्वं कुत इत्युक्ते प्रकरणत्वादेवेति
 तव वचः 'ननु जहा से सामाहआण'मितिगाथयैव प्राक् तिरस्कृतम्, अग्रे च प्रकरणादीनां प्रामाण्ये सिद्ध एवाङ्गोपाङ्गदीनां प्रामा-
 ण्यमिति वक्ष्यते, अन्यथाऽसुकनामसूत्रमसुकनाम्ना सातिशयेन निरतिशयेन वा साधुना कृतमित्येतावन्मात्रस्यापि सम्यग् निर्णयानुत्प-
 नेरितिगाथार्थः ॥ ७२ ॥ अथ लुम्पकेनाज्ञावशात् प्रतिमोत्थापनाय 'से बेमी'त्यादि लुम्पकमतमत्रबीजकल्पं निर्घोष्यमाणमुद्गाव्य
 दूषितमपि तस्य पारमार्थिकस्वरूपं गाथाषट्केन विभणिषुः प्रथमगाथामाह—

से बेमि जे अतीआ इच्चाइअपढमअंगवयणेणं । गुरुपारतंतवयणं वत्तव्वं न उण समईए ॥ ७३ ॥

'से बेमि जे अतीआ जे य पडुप्पणा' इत्यादिकप्रथमाङ्गवचनेन-श्रीआचाराङ्गगतालापकेन गुरुपारतन्त्यात्-श्रीसुधर्मस्वामि-
 नोऽच्छिन्नपरम्परागतगुरुरूपदेशाद्वक्तव्यं सूत्रतोऽर्थतश्च, येन प्रकारेण सद्गुरुणोपदिष्टं तेनैव प्रकारेणान्येभ्यो वक्तव्यं, न पुनः स्वमत्या-
 गमो कल्पितबुद्ध्या, एतदपेक्षयेत्थं सुन्दरं दृश्यते इति कल्पनापुरस्सरं न वक्तव्यं, तस्य सुन्दरस्याप्यसुन्दरत्वाद्, यदागमः-“अप्पा-
 ज्ञानादिशून्यत्वाद्, यदागमः-“विसोहिअंते अणुकाहयंते, जे आयभावेण विआगरेजा। अट्टाणिणो इंति बहुगुणाणं, जे पाणसंकाइ
 मुसं वइजा॥१॥”त्ति (५५९*) श्रीसूत्रकृदङ्गे इतिगाथार्थः ॥७३॥ अथ गुरुपारतन्त्यात्कीदृशोऽर्थस्तमाह—

गुरुपरतता अत्यो विस्तीर्ण अण्णतत्पिआधिकूलो । नारमऽवऽहिगिचा सिणपवयणघम्मकज्जेसु ॥७४॥

गुरुपातन्त्यादौ-तद्वीकायामन्यतीर्थिकापेक्षोऽर्थः नारम्ममप्यधिकृत्य खिनप्रवचनधर्मकार्येषु, तुर्गम्या, न तु खिनप्रवचने यानि धर्मकृत्यानि तेषु य आरम्मस्तपप्यङ्गीकृत्य "सम्बे पाणा भूजा" इत्यादि वृत्ररचनेति माव इतिगार्यार्थ ॥७४॥ अथ खिन-धर्मानुष्ठानारम्ममधिकृत्य नोक्तमित्यत्र व्याप्तैव समर्थयन्नाह—

न नरिप किञ्चि कञ्च इच्छिज्ज अ सञ्चहा वयाभाये । आय वय तुलिज्जा लाहमिलासिस्ति ववहारो ॥७५॥
वत्किञ्चित्प्रथं नास्ति-लोकैः लोकेश्वरे च मार्गे वत्किमपि कार्यं नास्ति यत्सर्व्वेया व्ययामावे सति स्यात्, यत्किमपि महदेषु वा क्षय इव्वत क्षयानुसारी व्ययो भवत्येष, नक्षारिताया घन्वा दुग्धाकण्ठी समीहितफलमाग् भवेत्, आत्तामन्यत्, सुवर्णं स्यापि क्रयविक्रयादिव्यवहार कपोपलसंपर्पणादिना किञ्चिन् न्यूनत्वमवन विक्रेत्रार्दानां सम्मतमेव, न पुनस्तानन्मात्रव्ययमीत्या तथा-व्यवहारासमव, संपावितलामापेक्षया तस्मान्त्वत्वाह्वामोऽपि तत्पाते याषानवतिष्ठते ताषानेव सर्व्वसम्मतः, तस्मात्किं कर्त्तव्यमित्याह 'आप'ति लामामिलापी-लामार्थी आय-लाम व्यय च-तदपगमं तोलयेत्-तुलायामारोपयेत्, तुलारोपित हि वस्तु गुरुलज्जादि निव्यापारुद भवति तथाऽयमपि कियान् व्ययः संपन्न ! कियांभाय ? एव वायाद्व्यय पात्यते यद्युदरति तच्छामो मन्यते, नो वेदु मयाभाव, यदि मूलादपि किञ्चिदादाय याति तदा मूलधिति, आयो विकल्पः शोमनो, नान्त्यो, तवैव जगद्व्यवहारादित्यस्युना प्रकारेण जगद्व्यवहार, अय माव-यथा विक्रेत्रव्यवस्तुन पोढोऽञ्चो लामस्तस्यापि पोढोऽञ्चो व्ययः, शेषास्तु पोढोऽञ्चस्त पञ्चदशान्ना लामीमूताः स्वनिर्ब्बाहरेतव इति बगल्लवधिः, न पुनर्लामांशस्यापि पोढोऽञ्चो यासतीति मीत्या तद्व्यापारो न उचितः

एवं धर्मानुष्ठानमात्रेऽपि बोध्यं, यतो यावत्कायिकव्यापारस्तावदारम्भादिसंभवः, न च तद्गीत्या संयमाद्यनुष्ठानमपि परिहर्त्तव्यं, तत्राप्यायव्ययतुलना कर्त्तव्या, नहि कोऽपि सुवर्णफलिकां खरशानमारोप्य पादोनविधानादिना परीक्षते, मूलस्यापि संक्षयात्, यत्तु धर्मानुष्ठानेऽपि स्वल्पव्ययानल्पायादिविवेचनं तदग्रे 'एवं जिणेदे'त्यादिगाथायां दिग्मात्रेण करिष्यते इति गाथार्थः ॥७५॥ अथारम्भादिसंभवे मिथ्याहकृत्यतां परिहर्तुं गाथामाह—

पडिसेहिअ जीववहं जे अणुजाणंति तंपि पच्चकूखं । ते अणुणउत्थिआ खल्लु सतित्थिआनणगइ कज्जं ॥७६॥

ये जीववधं प्रतिषिध्य तमपि—जीवघातमपि प्रत्यक्षं—साक्षादनुजानन्ति—अनुज्ञां ददति, न पुनरनन्यगत्याऽर्थापत्तयेति, ते खलु-निश्चितमन्यतीर्थिकाः शाक्यादयो बोध्याः, यथा 'न हिंस्यात्सर्वभूतानी'ति भूतवधं प्रतिषिध्य 'पट् शतानि नियुज्यन्ते, पञ्चानां मध्यमेऽहनि । अश्वमेधस्य वचनान्पूयानि पशुभिस्त्रिभिः ॥'रित्यादि, स्वतीर्थिका—जैनयतयस्त्वनन्यगत्या कार्यसुपदिशन्ति, अयं भावः—कार्यं त्ववश्यं कर्त्तव्यं, प्रकारान्तरेण च गतिर्नास्ति, तस्मात् तेनैव विधिना युक्तमिति जैनाः कार्यं धर्मानुष्ठानादिकं भगन्ति, यथाऽनन्तेनापि कालेन दुर्लभं मनुजाद्युरवश्यं रक्षणीयं, तद्विना पुरुषार्थासाधनात्, आयुरप्यनन्यगत्या भोजनादिविधिनैव रक्षितुं शक्यते, सोऽपि विधिस्तथा युक्तो यथा मृतः सन् सुगतौ याति, यदुक्तं—“जाएण जीवलोए दो चेव नरेण सिक्खिअव्वाहं । कम्मणेण जेण जीवह जेण सुओ सग्गहं जाह” ॥१॥त्ति, स चाहारोऽभक्ष्यभक्षणादित्यागेनैव युक्तोऽन्यथा सुगतिगमनासंभवाद्, भक्ष्येण शाल्यादिनाऽन्यगतेर्विधमानत्वाच्च, तत्रापि निरवद्येनैवान्यगतेर्विधमानत्वात्सति सामर्थ्ये साधुवृत्त्यैव स्थेयं, तत्र चावद्यगन्धस्याप्यभावाद्, यदागमः—“अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ । मुक्खवसाहणहेउस्स साहुदेहस्स धारण ॥१॥”त्ति दशवै०, इत्येवंरूपे-

गानन्यगत्याऽऽर्हता जनैः प्रतीयमानं सकारण कार्यमुपदिशन्तीति गार्थाः ॥७६॥ अथ तयोपदेशे दृष्टान्तमाह—

जह एग पाप जलमि इथाइषयणरयणाए । नइउत्तारो मणिओ न य जलजीवेवि हिंसिआ ॥७७॥

यथेत्युदाहरणोपन्यासे "एग पाप बले किंवा एग पाप बले किंचे" त्यागमवचनादेकं पाद बले एकं चाकशे कृत्वेत्यादि रचनरचनया नमुषारो मणितो, जिनेत्रैरिति गम्य, न पुनर्बल विलोढयच्छुषरेत्, अलादिबन्तूनां वाधासंभवाद्, एवमप्युत्तरण मनन्यगतैव, सा वैवं-प्रव्रजितेन सायुना नैकत्र स्मेय, कुलाविप्रतिबन्धेन बहुदोषसंभवाद्, किंत्वस्य ग्रामादिषु विहर्चव्यमेव, तदधान्तरागतनपुषार सत्येव स्यात्, ततो नमुषारोऽवश्य फर्षण्य, तत्र बन्तूनां वाधाहेतुरयतना परिहर्चव्यैव, यतनालक्षणाया अन्यगतविद्यमानत्वाद्, यदि निम्नोदका नदी साप्तदाऽपि ध्रुवैः शूनैर्यतनयोषरेत्, न पुनरयतनयाऽपीतिरूपेण नमुषारो मणितो दृष्टान्ततयाऽवगन्तव्य, न च बलवीवानपि हिंसादित्येकरूपेण साधादन्यगतौ विद्यमानायामुपदिशन्ति, अन्यतीर्थिकास्तु 'न हिंसा त्वर्धृतानी'ति मणित्वाऽपि 'एद् श्रुतानि निशुन्यन्ते' इत्यादिसंस्यामपनपुरस्सरं जीवहिंसां प्रतिपादयन्ति, तार्किक अपि हिंसात्वेन पथीकृत्याघमामाव साधयन्ति, तथाहि-यागीया पशुहिंसा नाघर्मसाधनं विहितत्वात्संघ्याबन्धनादिविदिति, न चैवं जैनप्रवचने विरुद्धादित्त्वमात्रान्यत्र, प्रायः संत्यसाञ्जाविप्रत्यनीकेष्वपि हिंसामापाया अनुपदिष्टत्वाद्, यदागमः—“साहूष षेइआण य परिणीअं तद अब्भयाय व । जिणपवणस्स अहिअं सव्वत्थामेण धारेइ” ॥ ७८ ॥ अत्र सर्वबलं-स्वप्राणव्यपरोपण यावदिति व्याख्याते, यद्यपि पुलकभक्तवर्तिसंन्यमपि पूर्येदित्याहुक तत्र कश्चित्सहादिकृत्वे सामर्थ्यं दक्षितम्, अनन्यगत्या च कुर्यादपि, परं गत्यन्तरे विषयमाने तयोपदेशे न भवति, कृते च प्रायश्चित्तप्रतिपत्तिरपि, ननु यत्र प्रायश्चित्तप्रतिपत्तिस्तत्कथं क्रियते चेदुच्यते,

सङ्घादिप्रत्यनीकत्वानिवारणे बोधिनाशादनन्तरसंसारित्वमपि स्यात्, तथा कृते च प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्या सुलभबोधिता महानिर्जरा चेति तथा प्रवृत्तिर्युक्तिमत्येव, ननु तर्हि जिनोपदेशः कथं नेति चेत्साक्षात्तथोपदेशाभावेऽपि कथंचित्तथोपदेशस्याभीष्टत्वात्, यथा “अवण्णवाइं पडिहणिचा भवति”ति दशाश्रुतस्कन्धे खुरिसंपद्वर्णनाधिकारे, एतच्चूर्णिर्यथा—“जो अवण्णं वदति तं पडिहण्णति”ति तथा “अविहिकया वरमकयं अस्रवयणं वयंति गीअत्था । जम्हा पायच्छित्तं अकए गुरुअं कए लहुआं१॥”ति, अत्राविधेरुपदेशाभावेऽप्यकरणोपेक्षयाऽल्पप्रायश्चित्तभणनेन अर्थात् उपदेशः संपन्न एव, एवं साध्याद्युपद्रवे कल्यायामपि पञ्चेन्द्रियव्यपरोपणायामनन्यगतिरेव शरणं, न पुनस्तत्रान्यतीर्थिकवत् हन्तव्य इत्याद्युपदेश इतिगार्थः ॥७७॥ अथ प्रागुक्तं दृष्टान्तं प्रकृते योजयति— एवं जिणिंदपडिमापूआपमुहंपि धम्मिमअं किच्चं । कायच्चं कुसलेहिं भणइ जिणो न उण हिंसंपि ॥७८॥

एवं विहारकरणे नद्युत्तारादिदृष्टान्तेन जिनेन्द्रप्रतिमापूजाप्रमुखं धार्मिकं कृत्यं कुशलैः—निपुणैः कर्तव्यमिति भणति जिनः— अहं, न पुनर्हिसामपि, एतावन्तोऽसुमन्तो हन्तव्या इत्यादिरूपेण हिंसोपदेशं न ददातीत्यक्षरार्थः । भावार्थस्त्वयं—नद्युत्तारे दृश्यमानायामपि जलादिजीवविराधनायां विहारकरणे नद्युत्तारे च यथा जिनाज्ञा यथा वा वर्षाकालं स्थितानामपि साधूनां ज्ञानाद्यर्थं ग्रामानुग्रामविहारकरणे जिनाज्ञा, यदागमः—“वासावासं पज्जोसविआणं णो कप्पति निग्गंथाण वा २ गामाणुग्गामं दूइजित्तए, पंचहिं ठाणेहिं कप्पति, तं०—णाणइयाए दंसणइयाए चरित्तइयाए आयरिअउवज्जाए वा से विसुंभेज्जा आयरिअउवज्जायाण वा बहिआ वेआवच्चकरणए”ति श्रीस्थानाङ्गे (४१३) तथा ज्ञानाद्यर्थं श्रावकाणामपि सत्यामप्यनन्यगत्या जीवविराधनायां जिनभव-नविधापनादि यावञ्जिनपूजादिषु जिनाज्ञा, अनन्यगतिस्त्वेवं—मुख्यवृत्त्या जिनोपदिष्टं साधुमार्गं प्रतिपद्युमशक्तेन धर्मं चिकीर्षुणा

भावयेत् धर्मस्त्ववप्य कश्चस्य एव, न धानन्यगत्या बिनमवर्ननादिविषापनादिलघुगो द्रव्यस्तव एव, यदागमः—“अकसिणपवप
 गाण विरयाविरयाण एम स्तु लुघो । समारपयशुकरपे दन्वयए कृवविष्ठो ॥” सि(आष० मा०) स च द्रव्यस्तव पृथिव्याधारम्म
 मन्तरासांभवीत्यन्यगत्या तदारम्मोऽत्यभ्ययकल्प, ज्ञानादिलामस्तु महालामकल्प, ननु तत्र ज्ञानादिलामः कथमितिचेच्युशु,
 पैत्यनमस्कृतिनिमित्तमागता हि माधवो धर्मदेयनादिकमपि प्रयच्छन्ति, ततो ज्ञानादिलाम, प्रतिमादर्ननात्तीर्षकरस्मरणेनार्द्रकुमा
 दरिर जातिसारपन वा ददनतामः, चारित्रलामस्तु साधूपदशालातिसरुपादिना वा प्रवीत एव, अतस्तत्र पृथिव्याधारम्मोऽप्य,
 मोऽपि सदारम्मतरयाऽष्टकादौ श्रीहरिममृत्सरिभिर्मणित, यतो गृहस्थो सारम्मपरिग्रहादिव्यानकलित एव स्यात्, तत्रापीन्द्रि-
 यपोपनिमित्तमारम्मोऽमदारम्मो, जिनपूजादिधर्मध्यानसंयुक्तस्तु मदारम्म इति स्वयमेव पर्यालोचय, आयव्ययतुलनया ज्ञानादिला
 मापवषया पृथिव्याधारम्मसमत्र पाठकमकिञ्चित्करमेव, यस्तु पृथिव्याधारम्मपाठकमीत्या बिनपूजादिक परित्यजति स च गद्यान-
 कल्पयमीत्या मेरुगिरिमग्निभ सुवर्णपुञ्जं परिहरीतीतिबोध्यम्, एतानन्यगत्याऽप्यारम्मो न युक्त इति अङ्गापि व्युदस्ता, यतो यदि
 प्रत्याग्यातमवसावदानामपि सापूर्ना ज्ञानापर्यमन्यगत्या पृथिव्याधारम्मो न प्रत्याग्यानमङ्गइतुः, नथाद्युवरणानन्तर पुनर्महा-
 मत्रातोपचापचः, किंतु निर्जराहेतुरिति जिनाशा, कथ तर्हप्रत्याख्यातपृथिव्याधारम्माणां भावकणां बिनमवनादिनिर्मापजादौ
 पृथिव्याधारम्मसंस्कृत्यो नानत्यायहेतुरपि, अत एवान्यत्रारम्मवतो बिनोपदिष्टधर्मकृत्येव्यारम्मादिविकृत्यो बोधिबीजनाद्येहेतुः,
 यदुक्त—“अप्यार्यारम्मवत्रो धम्मेऽगारम्मजो अणामोगो । लोए पवयणखिसा अबोहिबीजति बोसा य ॥१॥” (१५६) इति श्रीहरिसम-
 धरिचक्रवर्जापर्यादिक, एतदतिर्यया अन्यत्र-अचिह्नव्रतानादपरत्र विविधदेहेहादिकर्मस्मारभवतो-भूतोपमर्दकरिणः सतो वेदिनो

धर्म-धर्मविषये जिनार्चनादिनिमित्तमित्यर्थः 'अणारम्भओ'ति अनारम्भ एवानारम्भको-भूतोपमर्हपरिहारः, किमित्याह-'अना-
 भोगो' ज्ञानाभावो वृत्तते, अनाभोगकार्यत्वादनारम्भस्य, अथवा अनारम्भतः-अनारम्भादनाभोगोऽवसीयते, ज्ञानाभाव एव हि
 शास्त्रानुगतोऽपि जिनार्चनादिगत आरम्भोऽकृत्यतयाऽवभासते, तथा 'लोके' शिष्टजने तन्मध्य इत्यर्थः प्रवचनखिसा-जिनशासना-
 श्लाघा पूजाविधानाप्रतिपादनपरं जिनशासनम्, अन्यथा कथमार्हताः शौचादिव्यतिरेकेणापि जिनं पूजयन्तीत्यादिरूपा भवति, सा
 चात्रोद्येः-जन्मान्तरे जिनधर्माप्राप्तेः बीजमिव बीजं-हेतुरबोधिवीजमित्येतावनन्तरोक्तौ दोषो-दूषणे भवतः, चशब्दोऽनाभोगापेक्षया
 समुच्चयार्थः, अथवा दोषाय भवति-धर्माप्राप्तिलक्षणाय तदबोधिवीजं संपद्यत इतिशब्दः समाप्तौ, ततो द्रव्यतः स्वानेन शुद्धवस्त्रेण
 जिनपूजा विधेयेति गाथार्थः॥ इतिश्रीपञ्चाशकवृत्तौ । ननु भवतु श्रावकाणां जिनपूजाविधानादावारम्भः, परं प्रत्याख्यातसर्वसाव-
 द्यानां साधूनां तु पृथिव्याधारम्भे कथं न प्रत्याख्यानभङ्ग इति चेदुच्यते, जिनाज्ञयाऽवश्यकर्तव्यतामापन्ने साधूचिते विहारादि-
 कर्मणि यतनया तद्विधानैकचित्तानां साधूनां भावतः पृथिव्याधारम्भपरिणामाभावाद्भव्यत एव तदारम्भः, स च न प्रत्याख्यान-
 भङ्गहेतुः, अन्यथा प्रतिधर्मानुष्ठानं पुनः पुनः प्रव्रज्योच्चारणं प्रसज्येत, तस्माद्भव्यत आरम्भादिरल्पलेपरजःस्पर्शमात्रकल्पस्यापाकृति-
 रीर्यापथिकापठनमात्रसाध्येतिकृत्वा जिनैरीर्यापथिकाप्रतिक्रमणं नद्याद्युचारादावुपदिष्टं, यदागमः-“हृत्थसयादागंतुं गंतुं च मुहुत्तगं
 जहि चिद्धे । पंथे वा वच्चंते नहंसंतरणे पडिक्कमइ॥”।।ति श्रीआवश्यकनिर्युक्तौ,निर्युक्त्यनङ्गीकारे ईर्यापथिकाया अप्यभावः,निर्यु-
 क्तिव्यतिरिक्ते सूत्रे नद्युत्तारानन्तरमीर्याया अनुक्तत्वात्, किंच-यदि जिनोपदिष्टधर्मानुष्ठानेऽप्यनन्यगत्याऽप्यारम्भसंभवे प्रत्याख्यान-
 भङ्गकल्पनापि क्रियते तर्हि स्थूलप्राणातिपातविरतानां श्रावकाणामप्यब्रह्मसेवने “मेडुणसन्नारुदो नवलक्खे हणइ सुहुमजीवाणं”

इति वचनात् इति विराधनाया विधमानत्वात्प्रत्याख्यानमङ्गप्रसक्तौ प्रवचनेऽत्यन्तमासमञ्जसापापघेत्, तस्मात्किञ्चिदेतत्, न वैव-
 मय्यज्ञसेवायां इति विराधनापातकमपि न मविष्यतीति शङ्कनीयम्, अत्रज्ञसेवाया अप्यधर्मरूपत्वेन जिनैः प्रतिपिद्यत्वाद्, अधर्मे च क्रिय-
 माप्ते यद्यप्यनन्यगत्या प्रत्याख्यानमङ्गो न स्याच्चयापि तज्जन्यातस्मान्नस्य मावात्, यरं प्रत्याख्यानिनां सम्यग्दृष्टित्वावश्यमावात्
 पापकरणे सञ्चिद्वत्त्वेन तथाविचिच्छिष्टपरिणामावात्मन्दाध्यवसायावास्त्यवन्वा, यदुक्तं—“सम्मदिही जीषो जइषिडु पाव समा-
 परे किञ्ची । अप्पो से होइ षषो जेष न निर्दवसं कुणशा ।” इति, अत्र सम्यग्दृष्टत्वेन सांसारिककृत्येष्वप्यव्यो बन्धो मणितः, कर्म
 वहिं जिनपूजादिष्वपि कर्मबन्धोऽद्भुतो वा भूयात् वा भवेदिति प्रसङ्गतो बोध्यम्, एतेनानन्यगत्यारम्भादिः सर्वत्रापि न पापहेतु
 र्भविष्यतीति शङ्कापि निरस्ता, धर्मकृत्यरतानां धर्मद्वेष्य यतनया तथा प्रवर्तने द्रव्यत आरम्भाद्यस्युपगमात्, नन्वेवं पशुवध-
 मन्तरेण यागाद्यसंभ्रादनन्यगत्यैव पशुवधे सिद्धे जिनपूजातुल्यतैव यागेऽपीति चेन्मैव, तत्रानन्यगतेरेवामावात्, यतोऽनन्यगत्या
 ऽप्यारम्भो धर्मकृत्येष्वेव द्रव्यारम्भतयाऽस्युपगमः, न पुनरधर्मकृत्येष्वपि, वन्यया मृगादिवधमन्तरेण मृगयाया अप्यसंभवात् मृग-
 वधोऽपि द्रव्यवधतयाऽस्युपगन्त्वस्य प्रसज्यत, तत्र धर्मे वस्तुगत्या यो धर्मो न च सिष्यन् यदनादाय न सिष्यति तदनन्यगत्या
 सिद्धं बोध्य, एव जैनप्रवचनादन्यत्र न संभवत्येव, यतः श्लाक्यादिषु यागादिकृत्यानामपि वस्तुगत्या न धर्मत्वं, कुवोऽनन्यगतिरिति!,
 तथाहि—सर्वेष्वपि धर्मानुष्ठानेषु पारमेधरं ध्यान वीज्याम, तथा तदाकृतिपरिज्ञानमन्तरेणासमधीसिद्धत्वा जैनप्रवचने जिनैः विष-
 माने तद्रूपणां साक्षात्संप्रैकं जिनैः उरीरमेष जिनैः उर्यानेऽहुः, सातदश्रादिव्यवधाने च तत्रासिद्धितरेव, सा च प्रतिमा प्रकृत-
 पार्थिवद्रव्यमन्तरेणासंभविन्त्येवेति तत्रप्रतिमोपयोगितावन्मात्रपार्थिवव्रजमनन्यगत्यैव सिद्धं, श्रुत्वापि श्रुत्वात्सकृत्तन्वनादिसुमन्व-

शुभवस्तुजातमन्तरेणासंभविनीत्यनन्यगत्या सिद्धः, यतः स
 पशुवधः किमभीष्टदेवतामूर्त्तर्यर्थं किवा तत्पूजाद्यर्थं उत सांसारिकसुखप्राप्त्यर्थमथवा देवविशेषतुष्ट्यर्थं मोक्षार्थं वा ?, नाद्यः प्रत्यक्ष-
 बाधात्, नहि कोऽपि पशुत्वसर्मास्थिमांसादिद्रव्येणाभीष्टदेवतामूर्त्तिं कुर्वाणो दृष्टः श्रुतो वा, किंतु जैनवत् पार्थिवद्रव्येणैव, नापि द्वितीय-
 स्तादृगशुभाशुचिद्रव्येण देवपूजाया असंभवात् तथा प्रवृत्तेरप्यभावाच्च, हरिहरब्रह्मादिमूर्त्तीनां पूजाया अपि सक्चन्दनादिनैव दृश्य-
 मानत्वात्, नापि तृतीयो विकल्पो जल्पनार्हः, यागे हि सांसारिकसुखप्राप्त्यर्थं क्रियमाणे मृगयावधागोऽपि संपन्नः, व्याधेन मृग-
 यायां मृगादिवधोऽपि सांसारिकसुखप्राप्त्यर्थमेव क्रियते, चतुर्थे यस्य देवविशेषस्य निमित्तं हता एव पशवस्तुष्टिहेतवो भवन्ति,
 स च देवविशेषो मनुष्यजातिष्विव देवजातिषु व्याधचण्डालाद्यधमजनकल्पः, अत एव हरिहरदिवाकरादिमूर्त्तीनां पुरस्तान्न पशुवध-
 स्तेषामपि सम्मतः, तन्मतेऽपि विष्णुप्रभृतीनां देवेषूक्तत्वात्, तस्मात्तस्य तुष्टिनिमित्तं हताः पशवो महानेवाधर्मोऽतो यागोऽपि तज्जन्यो
 नरकादिहेतुरेवेति कथं तदर्थं हताः पशवोऽनन्यगत्येत्याद्युक्तं सम्यग् ?, नापि पश्वमो 'ल्योतिष्टोमेन स्वर्गकामो यजेते'त्यादिवाक्यै-
 रेव यागस्य मोक्षसाधनत्वेनानभ्युपगमात्, नन्वास्तां यागः, परं यथाऽन्यतीर्थिकैः स्वस्वामिमतहरिहरदिवाकरलम्बोदरादिदेवानां
 प्रासादप्रतिमापूजादिकं पृथिव्याद्यारम्भेणैव क्रियते तथा जैनैरपि जिनेन्द्राणां प्रासादप्रतिमापूजादिकं विधीयते, तथा च कोऽनयो-
 विशेष इति चेद् अहो आन्तत्वं भवतः, यतो जिनेन्द्रमूर्त्तिजिनेन्द्रविकल्पेन कृता सती जिनेन्द्रस्मृतिहेतुः, हरिहरादिमूर्त्तिस्तु तद्विक-
 ल्पनेन निर्मापिता तेषामेव स्मृतिहेतुरित्येवं महल्यन्तरे सत्यपि विशेषाभावं पश्यसि, किंच-विशेषाभावोऽपि सर्व्वप्रकारेण साध-
 म्यादित्त चैतन्यराहित्यपार्थिवद्रव्यनिष्पन्नत्वपुष्पादिपुज्यत्वादिलक्षणेन केनचिदन्यत्वेन धर्मेण वा ?, आद्ये प्रत्यक्षबाधात्, नामा-

कृत्यादिभिर्भेदस्याप्यसिद्धत्वात्, द्वितीये दधनारकपोरप्यैक्यापत्तेः, वैक्रियशरीरावधिमत्त्वायनेकधर्मैः साधर्म्यात्, तथा क्षेत्रज्ञेन
 योरप्यैक्यमापत्तेः देवगुरुधर्मयद्गानाभ्रादिभोजनविधानवस्त्रालङ्कारादिपरिधानाद्यनेकधर्मैः साधर्म्यात्, ननु ज्ञेवानां हरिहरादियु
 दयत्वेन श्रद्धानं गुरुत्वेन च तापसप्राङ्गणादियु धर्मस्तु तापसाद्युपदिष्टहरिहरादियुजायनुष्ठानलक्षणः ज्ञेयानां चार्हन् देव सुमाधुर्गु
 र्धर्मय कवलमापित इति कथमुभयेषां साम्यमिति चेत् किं जीव, अत्रापि कथंचित्साम्यंऽपि नामाकाराद्यनेकधर्मैर्भेदे सति कुतः
 ममतागयोऽपि, अन्यथा चतुष्पामिपि सात्त्वादीनामैक्यापत्तेः पद्मेन्द्रियत्वमनुष्ठानसम्यग्दृष्टित्वाद्यनेकधर्मैः साधर्म्यात्, एवं जगदु
 दरवर्षिना सर्वेषामपि जीवाजीवादिबस्तूनामन्योऽन्य कथंचित्साधर्म्यस्याभ्यभिचारविवेकापर्याया जगद्व्यवस्थाविलोपः प्रसज्येत,
 स्त्रीत्वादिधर्ममार्गान्योरविशेषात्, तस्मादात्तामन्यत्र, प्रायः सर्वेषामप्येष्ये कथंचिन्नायाद्यङ्कितेनापि भेदाभ्युपगमात्, तत्कथमि-
 तिचेच्छु, श्रीमहावीरनन्दिवर्द्धननृपयोः कुलं तावदेकमेव, परं तत्र श्रीनन्दिवर्द्धननृपस्य कुलं ज्ञातव्यत्रियनामकं गोत्रं च काश्य
 पमित्यादि, तथा श्रीनेमिनाथकृष्णवासुदेवयोः कुलं हरिवंशो गोत्रं च गौतमनाम्नेत्यादि संकथया भवणे च महाफलादि किमपि
 क्षापि नोक्तं, तदेव कुलगोत्रादिकं श्रीवीरनेमिनामाङ्कितं महाफलहेतुर्भवति, यदागमः—“तं महाफलं भो देवानुप्यिमा! तदा-
 रूप्यं अरहताणं नामगोत्रस्सवि सवणताप, किर्मग पुण अभिगमणवदबनमंमणपटिपुच्छणफन्नुदासजयाए” इति श्रीजौपपातिको-
 पाङ्गे (लोचननिर्गमाधिकारे) अत्रैव विचारणीयम्—अहो धन्यमिदं गोत्रं यस्मिन् भगवान् श्रीमहावीरः सद्ब्रह्मण इत्यादिरूपेण बभूवोमि
 राश्रवसेभ्यनेकजनसमूहाङ्कुलमपि कुलं प्रशंसितं, यदि महाफलहेतुर्भवति तर्हि तीर्थकरनामाकारादिसंयुक्ता तीर्थकरस्मृतिहेतुश्च त्रिन
 प्रतिमा रूपं न महाफलहेतुर्भवेति नेत्रे निमीत्य पर्यालोच्य, किंच—सुम्भक एव रहोहृत्वा प्रहृत्वा—भो सुम्भक! त्रिनलिखितवद-

वृषभयोषितीर्थकृतां रूपाणि पश्यतां वृक्षादयः स्वस्वरूपेण स्थिता स्मृतिगोचरीभवन्ति न वा ? नान्त्यः, प्रत्यक्षबोधेन वक्तुमश-
 क्यत्वात्, प्रथमे विकल्पे चत्वार्यपि वृक्षादिरूपाणि क्रमेण चत्वारोऽपि साधवः पश्यन्तः कर्मबन्धमधिकृत्य सदृशा एव भण्यन्ते
 उत विसदृशा वा ? प्रथमे जगद्ध्रवस्थाभङ्गः, भगिनीभार्यादौ सदृशबुद्ध्या प्रवृत्तौ सर्वेऽपि पदार्था एकरूपतामापन्ना भवेयुः, तच्च
 आबालगोपाङ्गनादीनामप्यसम्मतम्, अथ विसदृशा इति द्वितीयविकल्पश्चेत्सिद्धं नः समीहितं, यतस्तत्र वैसदृश्ये बीजं तावत् तत्त-
 द्भस्त्वनां स्मृतिरेव, तथा च यद् यद्भस्तु यस्य वस्तुनः स्मृतिहेतुस्तच्चद्वस्तु कथंचित्तद्देव बोध्य, यथा साक्षात् सरागदृष्ट्या
 नारीनिरीक्षणं पापं तथा चित्रलिखितनारीनिरीक्षणमपि पापं, तद्दर्शनात्तस्मृतेः सर्वजनप्रतीतत्वाद्, अत एव साधूनां चित्रलिखि-
 तनार्या अपि निरीक्षणं निषिद्धं, यदागमः—“चित्तमिति न निज्ज्ञाए, नारिं वा सुअलंकिजं । भक्खरंपि व दठूणं, दिट्ठिं पडिसमा-
 हरे ॥१॥”ति (३९८*) श्रीदर्शवै०, किंच—यथा चित्रलिखितनार्या नारीस्मृतिर्न तथा वृक्षादीनां तीर्थकृतां वा स्मृतिर्भवति, खानुभ-
 वबाधाद्, एवं तीर्थकरप्रतिमादर्शनान्न नारीप्रभृतीनां स्मरणं, किंतु तीर्थकृतामेव, तदपि यदि लुम्पकस्यानिष्टं तर्हि नियमातीर्थकरणेण
 सह वैरित्वमेव बोध्यं, सति वा मित्रीभावे मित्रस्मृतिहेतूनां पुनः पुनरभ्यासविषयीकरणार्हत्वाद्, यदुक्तं—“दुर्जनविभवविपत्तिप्रिय-
 जनसंदेशितानि वाक्यानि । कथितान्यपि कथय सखे ! पुनरपि तान्येव तान्येव ॥१॥” इत्येतेन काष्ठमय्याः स्त्रियाः किमपत्योत्पत्ति-
 र्भवेदेवं जिनप्रतिमाया अपि धर्मो बोध्य इत्याद्यसंबद्धवाक्यं वदन् मुखरिर्लुम्पको निरस्तो बोध्यः, सर्वस्यापि वस्तुनः क्वचिदंशे सा-
 मर्थ्यभावेऽपि सर्वत्र सामर्थ्यराहित्यमेवेति नियमाभावात्, कनककामिन्यादिष्वेव व्यभिचारात्, नहि कनकं कामिनीवत्कार्य-
 कारि स्यान्नवा कामिनी कनकवदिति स्वसाध्ये कार्ये चोभयोरपि सामर्थ्यम्, एवं चित्रलिखितनारी साक्षात्कारीवत्कार्यकारिणी न

स्यात् साधाभारी च चित्रलिखितनारीवदिति, ननु चित्रलिखिता नारी साधाभारीवत्कार्यकरी न साधयुक्त, परं साधाभारी चित्र-
 लिखितनारीवत् कार्यकरी न स्यात् तत्कार्यमिति चेन्नृषु, चित्रलिखिता हि नारी हर्षशोकादिरहिता भोजनपरिधानादिक्रमनिष्कन्ती
 स्थिरमावापन्ना गृहादिशोभाहेतुः कुशीलञ्जनसकन्नादादप्यशङ्कनीया शेत्यादिरूपा, न चैवं साधाभारीति, एवं चित्रप्रतिमाऽपि घर्मोपदे-
 शादावसमर्थापि प्रतिसमयपुण्यप्रकृतिषन्विदानतीर्यकत्स्मृतिहेतुः याश्चिच्छकसमयदर्शनाराधनपूर्वादिविषयः भावजिनापेक्षया बहु
 विषयिष्याराधनीया च, यत् शक्रदयोऽपि चित्रवन्मोत्सवादौ अष्टाह्निकामहस्तु नन्दीश्वरादावेव कुर्वन्ति, न पुनः साधाचीर्षकर-
 समीपऽपीति, तस्माद्यदस्तु तेन स्वरूपेण यस्य कार्यस्य हेतुस्तत्तत्रैव भद्रयेयं, न पुनर्वैपरीत्याशुक्रान्ताभ्योऽन्ताः कर्तव्या ह्युग्वचना इति-
 पाथार्यः ॥७८॥ अयं तुम्यकः शङ्कते—

ननु नइउत्तारो स्वच्छ सत्वानिबन्धो अ इरिअसजुतो । पूजा तत्रिषवरीणा अह आणातुल्लया तत्पथ ! ॥७९॥

ननु भोः नपुषारः स्वच्छ-निषिध संख्यानियता, यदागम - "भो कप्पइ गिर्माषाय वा २ इमाठ उदिदावो गमिआवो चितं-
 चिआओ पंच महण्णवाओ महानदीओ अंतो मासस्स दुक्खुवो वा तिक्खुवो वा उचरिणए वा संतरिणए वा, तं०-भगा १ अठणा
 २ सत्क ३ एरावती ४ मही ५" (११ १२ ६, १ २ ६ २८) इति स्वानात्रे (४१२) एतद्दृश्येकदेशो यथा "नो कप्पइ" इत्यादि, अत्र
 च पूर्वघट्टेण सहायमसिंसंघः-पूर्वघट्टे क्वलिनिर्ग्रन्थगतं वस्तुक्कमिह तु छवस्सनिर्ग्रन्थगतं उदुज्यते, इत्येवमस्साराद्गर्मस्यत्रादन्तेनां च
 संघपिनां नो कप्पइ इत्यादीनां व्याख्या सुकरेव, नवरं 'नो कप्पइ'पि न कल्पन्ते-न युज्यन्त, एकवचनस्य बहुवचनार्थत्वात्, 'वत्त
 र्मंघमठङ्कार'मित्यादाविति निर्म्मता इत्यादिषु निर्ग्रन्थाः-सायकस्तेषां तथा चिर्निन्धीनां-साध्वीनामिह प्रायस्तुस्यालुप्तानत्त्वद्वयमे-

षामपीति दर्शनार्थो वाशब्दः, 'इमा' इति वक्ष्यमाणा नामतः प्रत्यासन्ना उद्दिष्टाः—सामान्यतोऽभिहिताः यथा महानद्य इति, गणिताः यथा पञ्चेति, व्यञ्जिताः—व्यक्तीकृता यथा गङ्गेत्यादि, विशेषणोपादानाद्वा यथा महार्णवा इति, तत्र महार्णव इव या बहूदकत्वात् महार्णवगामिन्यो वा यास्ता महार्णवा महानद्यो—गुरुनिम्नगाः अन्तः—मध्ये मासस्य द्विकृत्वो वा—द्वौ वारौ त्रिकृत्वो वा—त्रीन् वारान् उत्तरीतुं—लङ्घयितुं बाहुजङ्घादिना संतरितुं—सांगत्येन नावादिनेत्यर्थः, लङ्घयितुमेव, सकृद्धोत्तरीतुमनेकशः संतरीतुमिति, अकल्प्यता चात्मसंयमोपघातसंभवेन शबलचारित्रभावात्, यत आह—“मासभंतर तिन्नि अ दगलेवा उ करेमाणे”ति, उदकलेपो—नामिप्रमाणजलावतरणमिति, इह सूत्रे कल्पभाष्यगाथा—“इमउत्ति सुतउत्ता ? उद्विष्ठ नईउ २ गणिअ पंचेव ३ । गंगादि वंजिआओ बहुदय महण्णवाओ अ ५ ॥ ? ॥ पंचण्हं गहणेणं सेसावि उ सइआ महासलिला” इति, प्रत्यपायाश्चेह—“ओहार मगराईआ, घोरा तत्थ उ सावया । सररीरोवाहिमाईआ, णावतेणा व कत्थइ॥१॥”ति, अत्र सूत्रे गङ्गादिनदीनां मासमध्ये द्विशस्त्रिशो निषेधादेकवारमेव कल्पेतेत्यर्थात्संपन्नं, सोऽपि नद्युत्तार इयंसंयुक्तः, तदुत्तारानन्तरमीर्यापथिकाप्रतिक्रमणं भणितं, यदागमः—“हत्थसयादागंतुं गंतुं व सइउत्तगं जहि चिहे । पंथे वा वच्चंते नइसंतरणे यडिकमइ॥१॥”ति, पूजा—जिनपूजा तुरध्याहार्यः कुसुमादिभिर्जिनपूजा तु 'तद्विपरीता' तस्मात्—नद्युत्ताराद्विपरीता—विलक्षणता तद्विपरीता, संख्यानियमेर्यापथिकारहितेत्यर्थः, तन्न नद्युत्तारे पूजायां चाज्ञातुल्यता, यथा नद्युत्तारे पृथिव्यारम्भसंभवेऽपि जिनाज्ञा तथा जिनपूजायामपीत्येवंरूपेण जिनाज्ञासमता कथं ?, न कथमपीति लुम्पकाशङ्केतिगाथार्थः ॥७०॥ अथ प्रत्युत्तरमाह—

नइउत्तारे इरिआ जं तं साहूण साहुकप्पठिई । अन्नह इरिआजुगं तं पावं कह णु संभवई ? ॥८०॥

यन्मनुष्ये ईर्या-ईर्यापिपिकी भविता साधुनां तत्साधुकल्पस्मितिः-साध्याचारः, यथा इत्युक्ततादात्म्यत्वात् नत्वा च यत्र इत्युक्तं सिद्धति तत्रेयां प्रतिकल्प्येव सिद्धतीत्यादि, अन्यथा यदि साध्याचारो न स्यात्तर्हि ईर्यायोग्य-ईर्यापिपिकीलक्षणप्रायश्चित्तक्रिया-विशेषेषु प्र विवेके कथं संभवति?, न कथमपि, किंच-सुम्पन्मिममते सिद्धान्ते ननुष्यारे क्वपीर्यापिपिकी नोक्ता, किंतु 'इत्यस-यादागतु'मित्यादि निर्मुक्तियाया, सा च तस्य नामिमता, कथं तत्प्रतिश्रान्तिर्युक्तेरीर्यायुक्तिरालम्ब्यारुक्तेरिति गाथाः॥८०॥ अथ तथाविधपाठकल्पेयपिपिक्या विमुक्तिर्न भवति, इति इति हेतुमाह-

ज इह छजिअवद्धो पीम ययम्बद्धणाइ मइपाय । त जइ इरिआजुग इरिआगघोऽपि कह गिद्धिणो? ॥८१॥

यद्-यस्मात्कारणादकपाय पदजीववधः-श्रियेय्यादिपदजीवनिकायघातो ननुष्यारे प्रतीता, यदुक्तं-“जत्य बल तस्य वर्णं जत्य वण तस्य निस्सिञ्जो अग्गी । तेक वत्समहगओ, तसा य पक्कस्वया वेवा॥१॥” चि, द्वितीयं व्रतसङ्घनादि महापाप सर्वं साधुर्वं त्रिविध त्रिविधेन प्रत्याख्याय ज्ञात्वेव ननुष्यारे पदजीवनिकाया इत्यन्त इति व्रतविलोपपाठक सर्वजनप्रसिद्धं महापातकं मथ्यते, तदपि यदि साधुनामीर्यायोग्यम्-ईर्यापिपिकाविशेषोऽपि तर्हि द्वादशानामविरतीनां मध्ये सप्रत्याख्यातेऽत्रदद्याविरतेः कृत्स्नत्वापि आपकस्त जिनमवनादि द्रव्यसन्धोयतस्य श्रावकस्य कथमीर्यागन्धोऽपि-ईर्यापिपिकीगार्हाडपि?, न श्रोतव्येत्सर्वं इतिमाथाः ॥८१॥ अथेयप्रतिश्रान्तेः स्नानकमाह-

इरिआदि इरिअनिअए कजे सखितमाइसंघेहे । कथयपमगमपाब्धो पुजोमि इरिअ पखिकमई ॥ ८० ॥
ईर्यापि-ईर्यापिपिक्यपि ईर्यानियते कथं-ईर्यां प्रतिकल्प्येव यदयानुष्ठान विधीयते तदीर्षान्विषय, यद्विज्ञा यत्र भवति तत्रेव

नियतमितिवचनात्, तच्च सामायिकपौषधचारित्राद्यनुष्ठानमेव, ईर्यां प्रतिकर्म्यैव तद्विधानाद्, यत्तु केचित्कुपाक्षिकाः सामायिकमीर्यां विनाऽप्युपदिशन्ति ते तु ईर्यां पथषट्त्रिंशिकायां सामायिकेऽपि प्रथममेवेर्यां युक्तेतिव्यवस्थापनेन निराकृता इति बोध्यं, तत्र वर्तमानः श्रावकः साधुर्वा सचिचादिसंघे—पृथिव्यादिसचिचमिश्रद्रव्याणां संघे पुनरपीर्यां-सामायिकादित्रतोच्चारदौ या ईर्यां ततोऽप्यपरा ईर्यां पुनरीर्यां तां प्रतिक्रामति, कुत इति हेतुमाह—‘कयवय’चि कृतव्रतभङ्गभयात्, कृतं यद् व्रतं—द्विविधं त्रिविधेन प्रत्याख्यानलक्षणं सामायिकपौषधादि त्रिविधं त्रिविधेन प्रत्याख्यानलक्षणं सामायिकच्छेदोपस्थापनीयादि चारित्रं तस्य भङ्गो—देशेनातिचारलक्षणस्तद्भयात् अनाभोगादिना सचिचस्पर्शादौ जाते अहो असद्गृहीतव्रतानामतिचारलक्षणं मालिन्यं मा भवत्वित्यभिप्रायेण तन्मालिन्यप्रक्षालनाय जिनोपदिष्टा ईर्यापथिकी प्रतिकर्म्यते, तथा चेर्यापथिकास्थानं सामायिकादित्रतान्येव, नतु धर्मानुष्ठानमात्रे पृथिव्याधाररम्भादावपीति गाथार्थः ॥८२॥ अथ प्रकृते योजयितुमाह—

तेणं कडसामइओ सुणिव्व सड्ढोति नेव दव्वथयं । कुणइत्तिअ जिणआणा न उणं इअरोवि धम्मरओ ॥८३॥
येन कारणेन सचिचस्पर्शमात्रेऽपि सामायिकादित्रतस्यातिचारो भवति तेनैव कारणेन कृतसामायिको मुनिवच्छ्रावकोऽपि द्रव्य-
स्त्वंधं-पुष्पादिभिर्जिनपूजां न करोतीति जिनाज्ञा, न पुनरितरोऽपि—कृतमामायिकादतिरिक्तोऽपि ‘धर्मरतः’ जिनेन्द्रभक्त्युत्सुकः, अयं
भावः—सामायिकादित्रतजिघृक्षुः परित्यक्तसर्वसचिचवस्तुकः प्रथममीर्यां प्रतिकर्म्य कृतसामायिकस्तद्वधिकालं यावत्सचिचतस्पर्शा-
दिरहित एव तद्व्रतपालको भवति, जिनपूजाचिकीर्षुस्तु सचिचपुष्पादिवस्तूपादायैव जिनपूजां करोति, तद्विना पूजाया एवासंभवात्,
प्रति कार्यं कारणस्य भिन्नत्वात्, तथा च नद्युत्तारजिनपूजयोर्जिनाज्ञामधिकृत्य वैषम्यमुद्भावायन् लुम्पको मूर्खावधिमत्सनः सूचयन्

बोध्य , किंच-द्विविधत्रिविधप्रत्याख्यानवान् कृतसामायिकः श्रावकोऽप्यनामोगादिना सन्निवृत्तस्पर्शादिजन्यपातकमीतः सञ्जीयो
 प्रतिक्रामति, तुम्पकस्तु यावद्वीष त्रिविधत्रिविधेन जीववचादि प्रत्याख्यायापि महापातकमिति ज्ञात्वाऽपि ज्ञात्वाऽपि ज्ञात्वाऽपि महा-
 नदीशुचरन् पद् जीवनिष्क्रयान् हत्वाऽपीयमात्रेण सत्पातकशुद्धिं श्रुवाणो न लज्जते इति महामूलवर्ताचिह्नमयीतिगाथार्यं ॥८३॥ अथ
 र्यापयिकी बाल्मन' शुद्धिकरा धर्ममात्रे कर्म न मन्वतीति लौकिकलोकेश्वरदृष्टान्ताभ्यां श्रद्धामयाकरोति—

लोएथि गिरहपयेसे सुहजलछास्रो न हहपबिसेऽधि । लोउत्तरि सामहए हरिआ न तहोव सुणिदारणे ॥८४॥
 लोकेऽपि गृहमवेद्रेन ह्यचिगलस्पर्ध -अभ्युक्षण सर्व्वखनप्रतीठ, न हहप्रवेसे, चकारो गम्य , न च हहे-आपणे प्रवेसेऽभ्युक्षणं
 कोऽप्युपादधे, यद्यप्यापणो महामूल्यपण्यादिमृतो महालामादिहेतुत्वयापि गृहपतिर्यथा गृहे प्रविशन्नभ्युक्षणं लति न तथा कोऽप्या
 पणे प्रविशन्नभपीति लौकिकदृष्टान्तः, तथा लोकोचरे सामायिके यथा ईयो न तथैव मुनिदाने, यथा सामायिक कुर्वन्नीर्यां प्रतिक्-
 र्मैव न तथा मुनिदान कुर्वन्भपीति भाव इति लोकोचरदृष्टान्तः, दार्ष्टान्तिकौ तु जिनपूजानुचारी प्रकृतावेधेतिगाथार्यः ॥ ८४ ॥
 अथ नपुचारजिनपूजयोर्विनाङ्गामचिह्नस्य साम्येऽपि कथञ्चिद्भेदो न दोषायेति दर्शयितुं दृष्टान्तान्तरसुक्तं गायायुग्ममाह—

अहया जह अतेखिअ भोअणकिरिआधि विधिहवत्तपुगया । जलसुहरिआऽरहिआ लोअठववहारसंभरिआ ॥८५॥
 एव जिणिवधम्मो आणाविसओऽधि मिन्नखिहिविसओ । तेणं नइउत्तारे हरिआ न जिणिवत्तपुआय ॥८६॥ युग्म ॥

अथवेति दृष्टान्तान्तरधोरेक , अपवा यथा विधिववस्तुगता अन्नपानस्नादिमस्नादिमविचित्रवस्तुगता भोजनक्रिया अन्तेऽपि-
 आत्तमादी तदुत्पन्नन्तरमपि बलशुचिखरिहिता, चः समुच्चये, अरहिता च-बलशुच्यन्विता च लोकात्म्यवहारसपत्तिता, लोकात्म्यव

हारालोपिकेत्यर्थः; तथाहि-राद्धान्नादिकं हि किञ्चिद्भोज्यं शुकं सदन्ते जलेनावश्यं शुचिकर्म कर्तव्यमेव, अन्यथा लोकव्यवहार-
बाह्यो भवेत्, किञ्चिच्च तथाविधखर्जूद्राक्षादिकं ताम्बूलादिकं चान्ते जलशुचिमन्तरेणापि लोकव्यवहारवानेव स्याद्, अत एव मुखे
सत्येव ताम्बूलादिके पुस्तकादिसंस्पर्शने पण्डितलोकेऽप्यनिन्द्यता, राद्धान्नं भक्षयन् पुस्तकादिस्पर्शवान् पापात्मैव भण्यते, एतद्दृष्टान्तेन
दार्ष्टान्तिकमाह-‘एवं जिणिंदे’त्यादि गाथा, एवं-भोजनदृष्टान्तेन जिनेन्द्रधर्म आज्ञाविषयोऽपि भिन्नविधिविषयः, जिनेन्द्रभापितो
धर्मोऽप्यनेकप्रकारः, कार्यभेदे हि कारणेऽपि भेदोऽवश्यं वक्तव्यः, अतो भिन्नभिन्नक्रियासाध्य इत्यर्थः, तेन कारणेन नद्युत्तारे-
नद्युत्तारानंतरं साधूनामीर्या भणितान्, न जिनेन्द्रपूजायां, चाप्योरध्याहारात्, नच जिनेन्द्रपूजायामपि श्रावकाणामीर्या भणितान्, युक्ति-
श्राव प्रागेव दर्शितेति बोध्यं, किञ्च-कारणानां सादृश्ये कार्याणामपि वैचित्र्यं न स्यादिति गाथार्थः ॥८५-८६॥ अथाज्ञामन्तरेणापि
नद्युत्तारे यत्पातकं तदीर्यापथिकयैव विशेष्यमिति लुम्पकाभिप्रायं तिरस्कुर्वन्नाह—

जइ आणानिरविकूवा इरिआ नइपाणवाहसोहिगरी । ता सुणिदाने तीए सड्डो सुद्धो असुद्धोवि । ८७॥

यदि आणानिरपेक्षा-जिनेन्द्रज्ञामन्तरेणापि केवलमीर्यैव ‘नदीप्राणवधशोधिकरी’ नद्युत्तारे यः प्राणवधः सर्वजनप्रतीतस्तस्य
शोधिकरा-विशोधिनिका ‘ता’ तर्हि सुनिदाने-साधुदानावसरे दानोत्सुकोऽनाभोगादिना सचित्तस्पर्शमात्रेणाशुद्धोऽपि श्राद्ध ईर्या
प्रतिक्रम्य शुद्धः संपन्नः उभयोरपि न दोषावहो भविष्यति, यथा ईर्यापथिकया प्रत्याख्यातसर्वसावधानामपि साधूनां ज्ञात्वाऽपि
नदीगतानेकजलादिजन्तूनां घातेनापि यत्पातकं तदप्यपाक्रियते तर्हि तथा गृहिणोऽप्यनाभोगेनापि किञ्चित्सचित्तस्पर्शमात्रजन्यं
पातकं सुतरामपाकरिष्यते, नहि मेरुगिरिजोऽपनोदकेन जलेन कर्करादिगतर्जो नापनीयते इति स्वयमेवालोच्यभितिगाथार्थः ॥८७॥

अर्थोपायविरुद्धं निरस्य सत्प्यानियमोऽपि निरस्यन्नाह—

एव नइउत्तारे सत्प्यानियमोऽपि साहुकल्पठिई । अण्णए कप्पविगण्णे छजिअवहो केण अघहरिओ ? ॥८८॥

‘एव’ प्राणुक्तपुण्या यथेया जिनात्ता तथा संग्घ्यानियमोऽपि साधुकल्पस्यति - जिनात्तैव, न पुन पातकत्थेनेत्यादि, अन्यथा- यएव न स्यात्तदि कल्पविकल्पे- द्विवारादिनिषेधेऽयदिकारं कल्प्यो यो विस्वरस्यत्रापि पदजीवनिकाययस्य’ सबसम्मतोऽपि केनाप- इतो ? , न कनापि, न न्यापयिफी प्रतिक्रा त्या तत्यातकविशोधिरितिशुनीय, तथाभूतस्यापि पातकस्येर्पाप्रतिक्रा त्या व्यपगमे द्वितीया दिनारेऽपि तथा तदपगम’ मुलम एव, द्वेपत्रायश्चित्तविधीनां च दषाञ्जलित्वापचरितिगाथार्थं ॥८८॥ अय संल्पानियमेऽतिप्रसङ्गमाह—

अहया देसिअराइअपफस्विअणठमामवासपडिकमण । सत्थानिअय पाव पावमण पुण्णमवि पुण्ण ॥८९॥
संग्घ्यानियमेन यदि पातकत्व तदि देवसिकरात्रिकपाश्चिक्कात्तुमासिकसावत्सरिकप्रतिक्रमणानामपि पातकत्वं स्यात्, तेषा मपि संग्घ्यानियतत्वात्, तत्रापि सावत्सरिकप्रतिक्रमणस्य विज्ञेयतः पातकत्व प्रसज्येत, यतो मासमध्ये गङ्गादिनपुषार उत्सङ्गत पट्टारं भणित सात्सरिकप्रतिक्रमणं च संवत्सरमध्ये एकत्रामिति ‘पापमते’ तुम्पकमते पुण्यमपि-सर्वप्रतिक्रमणेऽप्यवममपि सावत्सरिकप्रतिक्रमण पूण पापं मधेदितिगाथार्थः ॥८९॥ अय नपुषारसाध्युत्समेण नियेधे सत्यपवादेन कल्प्यता मभने तुम्पक मताभिनिशयेण संग्घ्यानियमोऽस्तिचिक्कर इति दर्शयन्नाह—

उत्समग्गेण निसेहो अववाणोव कप्पणिअ च । दोसुवि आणा तुल्ला वयजुग्गा अण्णहा न इधे ॥९०॥

उत्समेण नियेयः “नो कल्पति निर्गन्धान वा २ इमाओ उरिगाओ यणिआओ विवंविआओ पंच मएण्णवाओ महान्दोओ जंते

मासस्स दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा उत्तरित्तए वा संतरित्तए वा, तं०-गंगा १ जउणा २ सरऊ ३ एरवती ४ मही”ति सूत्रेणा-
 पवादेनैव कल्पनीयं, यथा ‘पंचहि ठाणेहि कप्पंति-भंतंसि वा दुब्भिक्खंसि वा पव्वहेज्ज वा कोइ उदओंधंसि वा बुज्झमाणंसि महता
 वा अणायरिएहि”ति श्रीस्थानाङ्गे (४१२) अत्रोत्सर्गसूत्रवृत्तिः प्रागुक्ता, अपवादसूत्रस्य वृत्तिर्यथा-‘पंचे’त्यादि, भये राजप्रत्यनीकादेः
 सकाशादुपध्याद्यपहारविषये सति १ दुर्भिक्षे-मिक्षाभावे सति ‘पव्वहेज्ज’त्ति प्रव्यथते-वाधते अन्तर्भूतकारितार्थत्वाद्वा प्रत्राहयेत्
 क्वचित्प्रत्यनीकः, तत्रैव गङ्गादौ प्रक्षिपेदित्यर्थः ३ ‘उदओंधंसि’त्ति उदकौघे वा गङ्गानदीनामुन्मार्गगामित्वेनागच्छति सति तेन
 प्लाव्यमानानामित्यर्थः ४ महता वाऽऽटोपेनेतित्तेशेषः “अणायरिएसु”त्ति विभक्तिव्यत्ययादनार्थैः-म्लेच्छादिभिर्जीवितचारित्रापहारि-
 भिरभिभूतानामित्तेशेषः, म्लेच्छेषु वा आगच्छत्सु इतित्तेशेषः, एतानि पुष्टालम्बनानीति तत्तरणेऽपि न दोष इति । उक्तं च-“सालंबणो
 पडंतो अण्पाणं दुग्गमेऽवि धारेइ । इअ सालंबणसेवी धारेइ जई असढभावं ॥१॥ आलंबणहीणो पुण निवडइ खलिओ अहे दुरुत्तारे ।
 इअ निक्कारणसेवी पडइ भवोहे अगाहंमि ॥२॥”त्ति इति श्रीस्थाना० वृत्तौ, अत्रापवादतः पञ्चभिः स्थानैस्तथाविधनद्युत्तारेऽपि दोषा-
 भावो भणितः, तत्र सत्यासपि जलादिजीवविराधनायां जिनाज्ञाया अतिरिक्तं कारणं किमपि न पश्यामः, अन्यथा कल्प्यत्वेन व्य-
 पदेशः कथं संभवेत् ?, चकारात् कारणमन्तरेणापि निषेधविध्योः प्रवृत्तिः, यथा ‘णो कप्पति निगंगथाण वा २ इमाओ उद्दिडाओ पंच
 महण्णाओ महानईओ गणिआओ वित्तंजियाओ अंतो मासस्स दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा उत्तरित्तए वा संतरित्तए वा, तंजहा-
 गंगा १ जउणा २ सरऊ ३ कोसिआ ४ मही ५ ॥२७॥ अह पुण एवं जाणेजा-एरवती कुणालाए जत्थ चक्किआ एगं पायं जले
 किच्चा एगं पायं थले किच्चा एवं ण्हं कप्पति अंतो मासस्स दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा उत्तरित्तए वा ० ॥२८॥ इति बृहत्कल्प-

सूत्रे उ० ४, अत्र विचिनिषेधयोरुभयत्राप्याशा तुस्या, यद्यप्युत्सर्गादपवादो बलीयानिति न्यायादुत्सर्गापस्ययाऽपवादो बलीयानुक्तस्तथापि स्वस्त्वानयोर्विनाशामधिकृत्य तुर्यतैष, यदि पुनरुत्सर्गस्थानेऽपवादमपवादस्थाने चोत्सर्गं सेवते तदा नियमादनाचारवानेन, यत् उत्सर्गापवादो हि वामदक्षिणनेत्रयोरिव प्रवचनप्रवृत्तिरेव, नेत्रे च द्वे अपि स्वस्त्वानमध्ये एव श्रेयोमाजी, न पुनः परस्त्वानसे अतीति, अन्यथा यदुत्सर्गापवादयोरशामधिकृत्य शौल्य नामिषीयते तर्हि स्वस्त्वगम द्रव्यस्त्वमावस्त्वरूपं न भवेत्, उत्सर्गापवादरूपयोः साधुश्रावकधर्मयोरेकतरस्थानाश्रयापधितिगाथार्थं ॥९०॥ अथ प्रागुक्तयुक्त्या किं संप्रथमित्याह—

गृण्य पठित्सेहो अहम्ममावेण घम्ममावेण । विहिवयणति विगण्य वयण अणयाणविवणायण ॥९१॥

पतेन—प्रागुक्तप्रकारेण प्रतिपद्य—अह्वक न फर्षक्यमुत नाधिक कृत्यत इत्येवरूपेण यो निषेध सोऽद्यममावेन—अधर्मत्वेन विधिवचनम्—इदमित्यं कर्तव्यमित्येवरूपेण यद्भाषवचनं तदधर्ममावेन—धर्मत्वेनेति विकल्प्यात्—स्वयं विकल्पितमुदेर्यद्वचन—आपत्वं तद् ‘अज्ञानविज्ञानम्’ अज्ञानस्य—मत्याद्यज्ञानस्य विज्ञान, यद्वा अज्ञानेन विज्ञा अज्ञानविज्ञानयोः कृपाधिकेष्टमुवाश्रानाम्यासेन पण्डित-क्यातिभाजस्तेयमित्यर्थः, अथ माव’—कृपाधिकेष्टे ज्ञानाति यदागम निषिद्धं तदधर्म एव, यच्च कृतव्यवयोपविष्टं तदधर्म एवेति तद् ज्ञानमादात्स्यमय, प्रवचने तथानियमाभावादिति गाथार्थं ॥९१॥ अथ यन्निषिद्धं तदधर्म एवेति नियममात्रं दर्शयितुं गाथामाह—

जिणकल्पे पठित्स्सिद्ध वेभाषविविअपि सद्यपमुहाण । दसपुण्डियअपमुहाण जिणकल्पो वेव पठित्स्सिद्धो ॥९२॥
जिनकल्पे सद्यपमुहाणां तुलामध्यन्यायेन ‘मध्यग्रहणे आद्यन्तयोरपि ग्रहण’मित्याचार्यादितैत्त्वपर्यन्तानां वेयाङ्गपमपि प्रति-
षिद्धं, दसपुण्डियग्रहणार्था—दसदिपूर्वविदो विविष्टभर्मोपदेवादिअक्तिमत्त्वेन जिणकल्प एव प्रतिषिद्ध, एव निषेधे मत्त्वपि द्वयोरपि

धर्मरूपत्वात्, अयं भावः—जिनकल्पमङ्गीकृत्य वैयावृष्यमपि प्रतिषिद्धं, नह्येतावता उग्रक्रियारतेन जिनकल्पिकेन परिहृतत्वाद् वैयावृष्यं स्वरूपेणाधर्मः, आचार्यादिवैयावृष्यस्य स्थानाज्ञादिषु महानिर्जराहेतुत्वेन प्रतिपादनात्, तस्माज्जिनकल्पमधिकृत्य तथैव जिनाज्ञेति बोध्यं, तथा जिनकल्पोऽपि दशादिपूर्वधर्मैर्विशिष्टज्ञानिभिः परिहृतत्वेनाधर्म इत्यप्यनुचितम्, अत्रयमाराधकत्वेन महाबुभावानामेव जिनकल्पपालनशक्तेरुदात्, एवं निषेधवचनेनाधर्मत्वबुद्धिर्नितव्या, वस्तुतस्तु यं पुरुषं यत्कार्यमवधिकृत्य यत्प्रतिषिद्धं तत्तदपेक्ष-याऽधर्म एव, अन्यथा जिनैस्तत्प्रतिषेधासंभवात्, प्रतिषिद्धकरणे च निजजिनकल्पभङ्गात्, तद्भङ्गे च जिनाज्ञाखण्डनं च महापापमिति पर्यालोच्य यथा जिनकल्पापेक्षया वैयावृष्यादिरधर्मस्तथा निष्कारणं द्विशस्त्रियो वा तथाविधनहुत्तारोऽप्यधर्मः, यथा जिनकल्पकातिरिक्तानां स्थविरकल्पिकादीनां वैयावृष्यादिरधर्मः तथा यथोक्तकारणैर्नहुत्तारोऽपि धर्मः, तथैव जिनाज्ञायाः सद्भावात्, जिनाज्ञैव धर्मोऽधर्मश्च जिनाज्ञाखण्डनं, यदुक्तं—“आज्ञाऽऽराद्वा विराद्वा च, शिवाय च भवाय चे”ति परमार्थः इतिनाथार्थः—

॥१२॥ अथ यत्कल्प्यत्वेनोक्तं तद्धर्म एवेत्यत्रापि नियमाभावं दर्शयति—

सन्ध्वे गोअरकाला विणिद्धभोइस्स हुंति विहिवयणे । जिणकल्पंमि अहम्मो तेणमणेनांत जिणचयणं ॥१३॥
 विक्कष्टभोजिनः साधोः सर्वेऽपि गोचरकालाः कल्पन्ते, यदागमः—“विणिद्धभत्तिअस्स भिक्खुस्स कल्पंति सन्ध्वेऽवि गोअर-काल”ति श्रीपर्युषणाकल्पे, इति विधिवचने भवन्ति, ते च गोचरकालाः जिनकल्पे न धर्मः, तस्य तृतीयप्रहर एव गोचरकालाद्, यदुक्तं—“विहाराहारनीहारास्तृतीयप्रहरे दिवे”ति, अत्रापि वस्तुगतिः प्राग्वद्बोध्या, यथा उक्तप्रकारेण विक्कष्टभोजिनं साधुमङ्गीकृत्य सर्वेऽपि गोचरकालाः धर्मत्वेनैवाभ्युपगन्तव्याः, जिनकल्पमाश्रित्य पुनरधर्म एव, जिनकल्पस्यैव भङ्गहेतुत्वात्तथैव जिनाज्ञात्वाच्च,

तेन कारणेन जिनवचनमनेकान्तम्—एकसिद्धमेव विवक्षिते वस्तुनि पितृत्वपुत्रत्ववदपेक्षया धर्मत्वाधर्मत्वयोर्विरुद्धयोरपि धर्मयोरेक्री
कारण, एकान्तवादे च मिथ्यात्वप्रसङ्गे, अत एव लुम्पकमधिकृत्य जिनमतिमाऽप्यधिकरणमेवेत्यग्रे वक्ष्यते इति गायार्यः ॥१२०॥
अथ प्रमङ्गलो मुग्धजनम्रान्ति निराकुर्यभाह—

एव पायच्छिस्त भणिअ कल्लमि जमि त चेव । नो कप्पइ त थयण मासतोऽणतससारी ॥ ९४ ॥

एव—प्रागुक्तयुक्त्यनुसारेणानेकान्तात्मके प्रवचने यत्र कार्ये—कर्षण्ये प्रायश्चित्तम्—आलोचना तपो भणितम्—अभिहित अर्था
च्छदग्रन्थ, सत् वेवद्वन्द्वो व्यवहितः संबध्यते, तत्कार्यं न कल्पत एवेति यत्प्रवचन मापमाणोऽनन्तसंसारी स्वादिति गायार्यः ॥९४॥
अथानन्तसंसारिस्त्वे हेतुभाह—

जग्गहा पायच्छिस्त अयथायपयमि होइ पाएण । अबवाएण पबिस्ती पाय सित्पप्पवाइमि ॥ ९५ ॥

यस्मात्कारणादपवादपदे प्रापो—बाहुल्येन प्रायश्चित्तं भवति, यथा गर्हमिच्छोऽप्येदं कस्य भीकालकसूत्रे, तत्रापवादस्त्वेव—तथा
विधप्रत्यनीकं सति सामर्थ्ये निवार्य एव, यदागम—“साहूय वेदमात्रं य पठिषीजं तदा अवज्जनाय च । जिनपययणस्तु अहिर्जं
सम्भवत्यामेण वारेइ ॥१॥” इति श्रीठपवेदशमालायां, अत्र जिनाज्ञा स्ववश्यं पालनीया, अन्यथाऽनन्तसंसारित्वं सादिति विचिन्त्य
तदुच्यते विहितः, स वापवादपदगत एव, कारणे समुत्पन्न एव तथासंभवात्, ‘कारणिको अपवाद’ इति वचनात्, यथाच तेन प्राय
श्चित्तविधिरपि प्रतिपन्न, न चैवं कालकसूत्रेण कस्यचिदेवापवादपदं मविध्यतीत्याह—‘अववादेने’त्यादि, प्रायस्तीर्षप्रवाहे—अधिकृत्य
तीर्षपरिपात्र्यामपवादनेन प्रवृत्तिः, एवकारोऽप्यादार्यः, अपवादनेन—द्वितीयपदेनैव, यत आस्तामन्यत्, आहारप्रवृत्त्यमपि कारणिकमेव

जिनोक्तं, यदागमः—“छहिं ठाणेहि समणे निगंथे आहारमाहारमाणे नाइक्कमइ, तं—वेअ ग वेआत्रचे इरिअठाए अ संजमठाए। तह पाणवचिआए छष्टं पुण धम्मचिंताए १॥”ति श्रीस्थानाङ्गं(५०)एवमुपाश्रयाद्धिनिर्गमनमप्यापवादिक्कं, यदागमः—“एरागसस पसं- तस्स न इति इरिआदओ गुणा हुंति। गंतव्वमवस्सं कारणंमि आवम्मिसआ होइ।१॥”ति श्रीआत्र०नि०(३९३) एत्रं वैयावृत्त्यादि- ष्वपि स्वयमेव योज्यं, तीर्थप्रवाहग्रहणे जिनकल्पिकव्यवच्छेदः सूचितः, जिनकल्पिकस्य द्वितीयपदाभावात्, यद्यपि स्थविरकल्पि- कानां यदपवादपदं तत्किञ्चिजिनकल्पिकानामपि, तथापि जिनकल्पमङ्गीकृत्योत्सर्गपदमेव बोध्यं, तस्य द्वितीयपदाभावात्, तथैव जिनाज्ञायाः, किञ्च—उत्सर्गापवादावपि पुरुषकालाद्यपेक्षया सापेक्षावपीति न किञ्चिद्विकल्पस्थानमिति, ननु जिनोक्तविधिनोत्सर्ग- सेवनायामप्रायश्चित्तमपवादसेवनायां च प्रायश्चित्तमिति वैषम्यं न युज्यते, उभयत्राप्याज्ञायास्तौल्यादितिचेन्मैत्रं, समानन्यायोत्पन्न- योरपि यौगलिकस्त्रीपुरुषयोरिवोत्सर्गापवादयोरपि स्वभाववैषम्यस्य न्यायोपपन्नत्वाद्, अयं भावः—समानमातृपित्रादिकारणयोरपि यौगलिकस्त्रीपुरुषयोरकृतिविकृतिगतिभणितिप्रमुखचेष्टाभिः स्वभाववैषम्यमनादिजगत्प्रवाहसिद्धं, जगत्प्रवृत्तिहेतुरपि, तथा जिना- ज्ञागोचरयोरप्युत्सर्गापवादयोस्तथैवोक्तवैषम्यमनादिसिद्धं प्रवचनप्रवृत्तिहेतुरपि, तथा च नैकस्याः स्त्रिया नैकसाद्वा पुरुषात् जगत्प्र- वाहप्रवृत्तिः, किंतूभाभां समुदिताभ्यामेव, एवं नैकसादुत्सर्गादिपवादाद्वा धर्ममूलस्य तीर्थस्य प्रवृत्तिः, किंतूत्सर्गापवादाभ्यां समु- दिताभ्यामेवेतिबोध्यं, किञ्च वस्तुगतिरियम्—अपवादस्तावच्छ्रान्तानां पथिकानां विश्रामस्थानकल्पः, तत्रोपनयस्त्वेवं—कस्यचिदि- भ्यस्य त्रयः पुत्राः पितुराज्ञामवाप्य व्यापारेण धनोपार्जनेच्छया देशान्तरं गताः, तत्र तथैवोपाजितवित्तपुलधनाः परेभ्यः संभावितो- पद्रवाः स्वयमेव सारस्वापतेयग्रन्थिशिरस्काः स्वगृहामिमुखमागच्छन्ति, तेषां मध्यादेकः पटुरश्रान्तं पित्रादिमिलनोत्सुकोऽप्रत एवा-

विसम्बन्धेनैव स्वगृहभागतः पित्रादिमितनेन संतुष्टो मनोऽत्र भोजनादिविधिनाऽपनीतश्चुष्टु सुखीजातः, त्रितीयस्तु तद्वदुत्सुकोऽपि दुर्ब-
 लतुः भान्तत्तद्वदन्तुमशक्तोऽपि तेन सह शृष्टौ धाषमानस्तुदितस्वापुरन्तराल एव पतितः शुशुब्दाधितो विषय परलोक गतः, तृती-
 यस्तु पथि श्रान्तेनापदुना वा स्वया सुस्थाने विभ्रम्य विभ्रम्य सुसायेन गन्तव्य समागन्तव्य येत्यादि पितुः शिष्टो संस्तृत्य तथैव
 समाचरन् कियथा कालविकम्बेन प्रथमवत्सुखी संपन्नः, उपनययोचना त्वेवं-प्रथमपुत्रकन्यो हि जिनकल्पिका भूय सामर्थ्यभाजः,
 तस्य गणाभिर्गतत्वेनापवादपदसेवनावकाशसंभवात्प्रायश्चित्तादिराहित्येनैवावश्यं संयमाराधकत्वात्, यद्यपि जिनकरिकस्य किञ्चि-
 दनुधिवाच्यत्वसायमधिकृत्य (अस्ति प्रायश्चित्तं) तद्व्यत्यसवश्चित्तमिति बोध्यं, त्रितीयपुत्रकल्पस्तु कालविलम्बकल्पेन प्रायश्चित्तेन
 मीतः समापतितमप्यपवादमसेवमानः प्रायश्चित्तापनास्यदमुत्सर्ग एव श्रेयानिति निजमतिकल्प्यनाबालपतितो बोध्यः, तृतीयपुत्र-
 कल्पस्तु जिनाश्रौ संस्रान् उत्सर्गस्थाने उत्सर्गमपवादस्थाने चापवादमप्रायश्चित्तं ससेवमानो बोध्य इत्येव दृष्टान्तादिना उत्सर्गापवादा-
 सम्यग् विभाव्य परितोष्यावितिगाथार्यं ॥२५॥ अयं नपुंशरामधिकृत्य लुम्पकविकल्पं प्रतिबन्धैव दृषयितुमाह—

उषगरणाहनिमित्तं न इदंस्तारेषु दोसरहित्यस्य । जिणवयणाओऽमिमय ता किं न जिणिवपस्विमाए ॥२६॥
 नपुंशारेऽपि 'पंचहिं ठापोहिं कप्पती'त्यादिप्रागुक्तद्वेषेण जिनवचनादुपकरणानिमिषं नपुंशारेऽपि दोषरहितत्वमभिमतं-
 लुम्पकस्यापि सम्मतमिति चेत्तहिं जिनेन्द्रप्रतिमायामपि किं न दोषरहितत्वमित्यत्रापि संबध्यते, तत्रापि जिनेन्द्रवचनस्य सत्त्वावाद्,
 एवं सत्यपि यदि जिनेन्द्रप्रतिमायां दोषस्तहिं किं न नपुंशारेऽपीति प्रतिबन्धीनामापादनं चेतिगाथार्यः ॥२६॥ अथ पुनरपि परः शृङ्खले-
 नशु उषगरणान्नाथे चारिस्ताराहणं न सम्भवइ । ता णाणवसुणाण उषगरणेहहिं किमवरत्तं ॥२७॥

ननुपकरणभावे चारित्राराधनं न संभवतीति चेत् 'ता' तर्हि ज्ञानदर्शनयोरुपकरणैः किमपराद्धम् ? अयं भावः—लुम्पक ! चारि-
त्रोपकरणैस्तव किं रहस्युपकृतं यत्तद्विना चारित्रासंभवः प्रतिपाद्यते, ज्ञानदर्शनयोरुपकरणैश्च किमपराद्धं यत्तद्विनाऽपि ज्ञानदर्शनयोः
सद्भावः प्रतिपद्यते ? किंच-चारित्रोपकरणनिमित्तमपि गद्गादिनद्युत्तारे सत्यामपि षड्जीवविराधनायां दोषाभाव इति वदतो लुम्प-
कस्य 'माता मे बन्धु'ति न्यायः संपद्यते, तन्मते जीवविराधनायां दोषाभावस्यानङ्गीकारादिति गाथार्थः ॥१७॥ अथ ज्ञानादीनां
मूलोपकरणान्याह—

णाणुवगरणं पुत्थं जिणपडिमा दंसणोवगरणमिहं । रयहरणपुत्ति चरणे मूलुवगरणाइमेआई ॥१४॥

ज्ञानोपकरणं पुत्तकं, दर्शनोपकरणं जिनप्रतिमा—जिनविम्बं, रजोहरणमुखवस्त्रिका चरणे—चारित्रे, षष्ठ्यर्थे सप्तमीति चारित्रस्थो-
पकरणे, एतानि मूलोपकरणानि, शेषोपकरणानामेतन्मूलकत्वात्, तथाहि पुत्तकमुद्दिश्यैव मधीलेखिनीपृष्ठकादीनि ज्ञानोपकरणानि,
प्रतिमामुद्दिश्यैव प्रासादकलशणुष्पादीनि, रजोहरणमुखवस्त्रिकालिङ्गपूर्वकत्वात्कल्पपद्युपकरणानामितिगाथार्थः ॥१८॥ अथोपकरणमप्य-
धिकरणं भवतीत्याह—

निअनिअकज्जनिजुत्तं उवगरणं तंपि होइ अहिगरणं । विवरीअकिरिअविसयं विसं व सव्वंपि एमेव ॥१९॥
निजनिजकार्यनियुक्तवदुपकरणम्, उपक्रियते ज्ञानादिना आत्माऽनेनेत्युपकरणं, तदपि विपरीतक्रिया—जगत्स्थित्या निजनिज-
क्रियातोऽपरा क्रिया सैव विषयो यस्य तत्तथाभूतमधिकरणम्, अधिक्रियते नरकादिष्वात्माऽनेनेति अधिकरणं, विषमिव, विषं हि
यथा भक्षितमात्मानं मारयति तथोपकरणमप्यधिकरणीभूतं नरकादिषु योजयतीत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं—पुत्तकस्य निजं कार्यं वाच-

नादिनाञ्चेषां ज्ञानजननं, तत्र नियुक्तं-व्यापृतमुपकरणमुच्यते, ततो विपरीता क्रिया-ऋयविक्रियादिना आञ्जीविकादिकरणं तथा
विषकृपापोदयात् लेष्टुवत् कश्चिञ्चिच्च प्रति प्रक्षेपादिना जीवभातकरणमजीवबुद्ध्या फलकादाविषाषट्मनक्रिया वा पुस्तकसयुक्तेऽपि
द्वारं मलमूत्रादिकरणमित्यादि- क्रिया विषयो यस्य तद्यथा, प्रतिमायाः कार्यं तीर्थकरसरणं तीर्थकरसेवाराध्यत्वेन बुद्धिकरण तीर्थ
करसेव पूजादिविधौ प्रथमं तीर्थकरपूजाया इव तस्मा अपि पूजाया तुलमभोधिप्राप्ति स्वर्गादिप्राप्तिभेत्त्यादिक, तत्र नियुक्ता प्रतिमा
दर्शनोपकरण, ततो विपरीतक्रिया इयमथेतना पापाणमयी ज्ञानादिद्वन्द्व्या पृथिव्याधारमस्थानमित्यादियुद्ध्या तद्विषयकरीला
तस्याजनादिरूपा सैव क्रियाविषयो यस्य तद्यथेति, उभयथापि विपरीतक्रिया तुल्यकमतीयानामेवेति ज्ञानदर्शनोपकरणे कवलमधि
करण एव बोध्ये, अत एव तुल्यकमतोत्यक्तिममये निजनुजलेनापि मपीमार्द्राकृत्यापि लिखितवन्त इति किञ्चदन्वी सम्यग् संभाव्यते,
अथवा पुस्तकव्यतिमाऽपि मान्या स्यात्, तद्युक्तिस्त्वेव-भो तुल्यक! मूत्रेयार्द्राकृतया मप्या इषाघाकृतयो लिख्यन्ते उताकार-
दियुतवर्णाकृतयो लिख्यन्ते तत्र कश्चिद्विज्ञेयो न वा?, अन्ते गोपालादीनामपि षपेटायोग्यमबनमीत्या प्रथममेव विकल्प्य भूते, पुनरपि
स प्रष्टव्य -स विज्ञेय- ज्ञानविराचनालक्षणेऽन्यो वा?, अनन्यगत्या प्रथममेव भूते, तदा यथा ज्ञानोपकरणविराचनया ज्ञानविराचन-
तथा दर्शनोपकरण जिनप्रतिमा तद्विराचनया दर्शनविराचनया, दर्शने च विराचिते मिथ्यात्वापण्या सर्वमपि विराचितमतो जिनप्र-
तिमाऽवयवमाराध्यत्वेनैव सिद्धा, यथा एव प्रष्टव्यः-भो तुल्यक! कश्चिन्मदुपेयनिपुणो नृजलार्द्राकृतया मप्याऽऽपि लिखितवत्त्वाद्भूतो
ऽद्वारादिवगारमरुमाषाराक्तादिसिद्धान्त लिखति कश्चिन्मापाविध्यमीत्या सपिचञ्जलेन बलादिद्वारपर्यन्त यथास्य मपी चार्द्राकृत-
लिखति, द्वयोर्मध्ये मबता घर्मित्वेन कोऽमिमत् इत्याद्युदीरितः सर्वलोकेऽपेरितपाषाणसूत्रकृतपावप्रहतिरेतु कश्चिन्मलकसूत्रेऽटनमीत्या

प्रथमं विकल्पं परित्यज्य द्वितीयविकल्पं श्रयन् भूपालपादतलप्रविष्टोऽपि यत्र विराधना तत्र धर्मो न भवतीत्यादिमौख्यत्रागु पाणि-
 प्रहारेण ग्रहस्य पराक्रियते, हिंसास्वभावोऽयं पापात्मा परिहर्तव्य इत्यादित्रयोभिः तमेव हीलयित्वा तस्यैव शरणीकरणात्, 'एमेव'त्ति
 प्राकृतत्वादकारलोपे एवमेव सर्वमपि ज्ञानादीनां मूलोपकरणतिरिक्तान्यप्युपकरणानीति बोध्यमितिगाथार्थः ॥१९॥ अथोपदेश-
 माश्रित्य किमुक्तं किं च वक्ष्यते इत्याह—

एएणं जिणपडिमा सिद्धंते नत्थि तंपि दुब्बयणं । पडिखित्तं विणजेअं जुगवं दुण्हंषि उप्पत्ती ॥१००॥

एतेन 'से बेमी'त्यादिदुष्पकोद्भाविताचाराङ्गाभिप्रायोद्भावेन सिद्धान्ते प्रतिमा नास्तीति दुर्वचनं-पापवचनं प्रतिक्षिप्तं-निरस्तं
 विज्ञेयं, द्वयोरपि प्रतिमासिद्धान्तयोर्युगपदुत्पत्तिस्तीर्थप्रवर्तनकाले एव द्वयोरपि कारणोदयात्, तच्चाग्रे व्यक्तीकरिष्यते इतिगाथार्थः
 ॥१००॥ अथ जिनप्रतिसानां सिद्धान्तस्य च युगपदुत्पत्तिस्वरूपमाह—

जिनप्रतिमासमओऽवि अ तित्थे जायंमि दोवि जायाइं । तित्थेणंगिकयाइं तेणेव हु पूअणिजाइं ॥१०१॥

स्यापिते सति द्वावपि जातौ प्रतिमासिद्धान्तौ, वक्ष्यमाणप्रकारेण तीर्थोत्पत्त्यनन्तरं समुत्पन्नावपि तीर्थेनाङ्गीकृतौ-पूज्यत्वेन स्वीकृतौ
 तेनैवैह पूज्यौ-आराध्यौ, अयं भावः-प्रतिमासिद्धान्ताभ्यावपि तीर्थप्रवृत्त्यनन्तरमव्यवहितौ समुत्पन्नावपि यदि तीर्थेन पूज्यत-
 याऽङ्गीकृतौ नाभविष्यतां तर्हि कस्यापि पूजनीयावपि नाभविष्यतां, निहन्नादिवत्, तीर्थेन तौ पूज्यतयाऽभ्युपगतौ तस्मादद्यापि
 धर्मिणां पूज्यावेवेति बोध्यं, नपुंसकता च प्राकृतत्वात्, 'लिङ्गमतत्र'मितिवचनादितिगाथार्थः ॥१०१॥ अथ कथं युगपदुत्पन्नावित्याह—

सित्पयरमासिअत्था निम्मसिआ सावएहि जिणपडिमा । अगाइअसुत्ताण रयणा तह गणहरेहि कया ॥१०२॥
 तीर्थंकरमापितायांत् “अत्यं मासइ अरहा सुच गंपति गणहरा निउयं” इतिवचनात् तीर्थंकरमापितवचनमाकर्ण्य श्रावकै

निनप्रथिमा निर्मापिता, तथा गणचरैश्च-गौतमादिमिरङ्गादिकवृत्राणाम्-अज्ञोपाङ्गच्छेदादिवृत्राणां रचना कृता, अय माव-मग
 धान् श्रीमहावीरः केवलज्ञानसमुत्पत्त्यनन्तरमापायां नमयां समवसुतः, तत्र घातुर्भिकायिकदेवकोटोत्थनरेचरादिसंकीर्णियां पर्यदि
 सायुधर्मः धारकधर्मभेति द्विविधं धर्मसुपदिशति स, तत्र सर्वसावधविरत्यात्मको भावस्वरूप सायुधर्मः, त धर्म प्रतिपद्य गणधरा
 स्थाविधकर्मधयोपद्यमवशापीर्थंकरसुखात् त्रिपरीमत्राप्य विधिप्रगपघादिधन्धरचनया द्वादशार्शी रचयन्ति, अष्टशतकादयस्तु सायु
 धर्माशुक्ताः श्रावकधर्मोच्छो द्रव्यस्वधारमक श्रावकधर्ममङ्गीकृत्य तीर्थंकरसुखादवगतसम्यक्भावककृत्याः यथाशक्ति जिनप्रासा
 दादिक निर्मापयन्ति स, न पुनर्गौतमादिरचित्सिदान्तवचनं श्रुत्वेति, तथात्वे च श्रावकभाविकालक्षणमर्धं तीर्थं गणधरस्यापितं
 मवेत्, यत्रपाठ्युच्चारस्य गणधरादिसायूनोमेव संभवात्, इष्टापत्तौ च ‘तित्यं चाठव्वण्णो’पि वचनात् चतुर्णामपि च साध्वादित्र
 र्णानां समुदितानामेव तीर्थस्व भणित, तथाविधतीर्थस्वापकत्वामावात् धीक्रपमादीनां तीर्थंकरत्वमपि न स्यात्, तस्माच्चतुर्णामपि
 धर्मानां युगपदेव स्थापना श्रपमादिना तीर्थंकरेण कियते, सा च स्थापना प्रथमसमवसरण एव संजाता, श्रीवीरस्य तु द्वितीय एव
 सपवसरणे । तिरय चाठव्वण्णो संघो सो पवमए समोसरणे । उण्णो अ जिणाय वीरजिणिवस्स वीअंनि ॥१॥पि (२६५ आत्र नि)
 एव सायुभावकधर्मयोर्युगपदुत्पत्तौ द्वादशार्शीरचनाशुद्धिप्रतिमादिनिर्माणपणुत्सोर्युगपदेव भावात्, ते च शुद्धी द्वादशार्शीरचनाप्र
 विमानिर्माणयोः स्वारे संपद्ये, कारणमधिकृत्य सिदान्तप्रतिमयोः सहेत्यपिरेव, यद्वा स्वारे स्वयोर्योपचारात् ते शुद्धी एव सिदा-

न्तप्रतिभे अप्युच्येते, ननु श्रावकधर्मप्राप्तौ प्रथमं जिनप्रतिमानिर्मापणबुद्धिरेव कथमिति चेदुच्यते, श्रावकधर्मे च जिनभवननिर्मा-
 पणस्यैवोत्कृष्टत्वाद्, एतच्च प्रागेव प्रपञ्चितं, भावनाबुद्ध्या तु चिकीर्षाविषय उत्कृष्टपदार्थ एव भवति, नच 'अत्थं भासइ अरहे'-
 त्यागमवचनात्तीर्थकरभाषितार्थात् सूत्ररचनैव युक्ता, न पुनर्जिनभवनादिनिर्माणमपीति वाच्यं, जिनभवनादीनां निर्मूलकत्वापत्तेः,
 मूले च विचार्यमाणे भगवान् श्रीमहावीर एव, ननु केन श्रावकेण जिनभवनादिकं निर्मापितमिति चेदुच्यते, कारणं हि तावदश्यं
 कार्यजनकमित्येवं नियमाभावात् कार्यं नाक्षिपति, नहि मनुजत्वं मोक्षाङ्गमागमे भणितमप्यवश्यं जनयत्येव, तस्यान्याशेषकारणस-
 हितस्यैव कार्यजननसामर्थ्यात्, कार्यं तु नियमात्कारणमाक्षिपत्येव, कारणमन्तरेण कार्यस्यैवानुदयात्, कारणान्यपि प्रति कार्यं कर्तुं-
 करणादीनि विचित्राणि, तत्र प्रकृतं कार्यं तावज्जिनभवनादिकं, तच्च बहुवित्तव्ययसाध्यमतो मिथ्यादृष्टिकारितं न संभवति, संग्रत्यपि
 तथानुपलम्भाद्, अनन्यगत्या तत्कारयितारं श्रावकमेवाक्षिपति, स च यथा श्रीऋषभतीर्थे भरतचक्रवर्ती तथाऽन्येऽपि यावत् श्री-
 वीरतीर्थे यावन्तः शक्तिभाजः श्रावकाः श्राविकाश्च ते जिनप्रतिमादिकारयितारो बोध्याः, न च नामग्राहं सिद्धान्ते नो भणिता
 इति वाच्यं, सिद्धान्तव्यवस्थापनावसरे नामग्राहेणापि वक्ष्यमाणत्वात्, किंच-जिनप्रतिमाराधनं श्रावककुले नमस्कारगणनवत् प्रती-
 तमेवास्ति तेन यथा त्वदभिमते क्वाप्यागमे नमस्कारगणनं नोक्तं, नहि एतावता नमस्कारस्यापि स्मरणाभावः संपद्यते, किंच-साधु-
 श्रावकाचाराणां सिद्धान्तेऽन्वेषणमज्ञानविलसितमेव, सिद्धान्तस्यैव साधुश्रावकाचारैकदेशरूपत्वात्, वृक्षे पुष्पान्वेषणं युक्तं, न
 पुनः पुष्पेऽपि वृक्षान्वेषणं युक्तिसंगतमित्यादि पर्युषणादशशतके किंचिदुक्तं, वक्ष्यते चाग्रे अत्रैव विश्रामे, तस्मान्जिनप्रासादाः
 श्रावककारिता एव भवन्ति, तत्र साक्षिणस्तु श्रीसम्प्रतिराजादिनिर्मापितप्रासादा एव, यदि श्रीसुहस्तिस्मरिप्रतिबोधितेन श्रावकेण

संप्रतिराज्येन जैनप्रासादाः कारितास्ताहि श्रीमहावीरप्रतियोधितानां भावच्छाणां का कथेति स्वयमेव पर्यालोच्य, ननु जैनप्रामादा
न क्लृप्त भावककारिता एव भवन्ति, दिगम्बरादिकारितेषु प्रासादेषु व्यभिचारात्, जैनप्रामादात्वे सत्यपि मिथ्यादृष्टिमिरेय
कारितत्वादिति चेन्मैव, यतो दिगम्बरदिकारिताः प्रासादा न जैनप्रासादाः, किंतु जैनप्रासादाभासाः, यथा कुपाधिकषाधीय-
मानमाथारङ्गमाचाराङ्गभासो मण्यत, न पुनराचाराङ्गम्, यत एव तदधीत्याप्यु-सार्गगामित्य तुम्यकस्येव संशेषामपि कुपाधि-
च्छाणां, यद्वा दिगम्बरदयो यथा जैनाभामास्तथा तस्मिन्मापिता प्रासादा अपि जैनप्रासादाभासा, किंच-तुम्यकमत प्रति धान
ककारितजैनप्रासादव्यवस्थापनाय दिगम्बरादिकुपाधिककारिता जैनप्रासादाभासा अपि माक्षिणस्तच्छिन्नभूता वा, यथा जैनेषु सत्त्वेष
भावशामासा भवन्ति, तथा भावककारितेषु जैनप्रासादेषु सत्त्वेष भावकामासकारिता जैनप्रासादाभासा भवन्ति, जैनाभासानां हि
जैनक्रियानुकारित्वात्प्रतितात्वाद्, य-पथा तदासासत्त्वासंभवात्, ख-यर्ष्ययपि कयथिक्चित्राज-रष्टानुकारेणैव नामतोऽपि राजे
त्युच्यते, तथा च यदि जगति राजा नामविष्यच्चहि तदनुकारियेष्टवान् ख-पर्वण्यपि राजा नामविष्यच्च, एव जैनप्रासादा अपि
यदि भावककारिता नामविष्यस्तहि भावकामासकारिता जैनप्रासादाभासा अपि नामविष्यन्, संप्रति च कुपाधिककारिता प्रासा
दाभासाः अतस्तत्पूर्वभाविनो जैनप्रासादा अपि सन्त्येव, आमासस्य हि पूर्वमाविवास्तवस्तु प्रवीत्येव प्रवर्धनात्, ननु प्रासादानां
साधिय प्रासादा एव कथं संभवन्ति?, किंतु प्रासादव्यतिरिक्तानि सिद्धान्ताद्वाराणि दर्शनीयानीति चेत्सत्य, वयमपि पुञ्जामा-
सिद्धान्ते तत्र विषयम कथं?, गणधरचित्वेनेति येन गणधरचित्वमपि कुतो ज्ञातं?, "सुख मकरत्तदत्रं तदेव पंचेजदुदरत्वं च।
गुञ्जकैलिणा तत्र अमिण्णदमपुग्निणा पञ्जा।१।।"ति पूर्वाचार्यरचितप्रकरणवादेति चेदतो शास्त्रत्वं मवता, प्रासादस्य साधी

प्रासादः कथमिति भणित्वाऽपि सिद्धान्तस्य साक्षिकं सिद्धान्तैकदेशं प्रकरणादिकं भणन्नपि न लज्जसे, ननु विश्वमनीयाचाराङ्गादि
 सिद्धान्ताद्विश्वासजनकस्तत्साक्षिकसिद्धान्तस्तु प्रकरणादिलक्षणो भिन्न एवेति चेच्चिरं जीव, अत्रापि तीर्थकरकालीना ये जैनप्रासादास्ते
 श्रावकैरेव कारिताः, यतः संप्रतिराजेनापि श्रावकैरेव सता जैनप्रासादाः कारिता इत्येवंरूपेण प्राचीनानां जैनप्रासादादीनां श्राव-
 ककारितत्वेऽधुनातनप्रासादा भिन्ना एव साक्षिणः, ननु गणधरकृतत्वेन तीर्थकरकालीनान्येव सम्प्रत्याचाराङ्गादीनि सन्ति जैनप्रासा-
 दास्तु तथा नोपलभ्यन्ते तत्कथमाधुनिकप्रासादैः प्राचीनप्रासादादीनां श्रावकरुत्वैव निर्गय इति चेदुच्यते, साम्प्रतीनानामाचा-
 राङ्गादीनां कर्त्तारो गणधरा एवेति कुतो ज्ञातं?, प्रकरणाद्यक्षरैरिति चेदत्रापि भरतादिकारितानां प्रासादप्रतिमादीनामष्टापदादिषु
 सङ्ग्राहसूचकानि प्रकरणानि बहूनि सन्ति, किंच-अध्यक्षसिद्धानामाचाराङ्गादीनां गणधरा एव कर्त्तार इति सम्यगुनिर्णयकानि लुम्पका-
 भिमत्सिद्धान्ताक्षराणि क्वापि नोपलभ्यन्ते, प्रासादप्रतिमादीनां त्वाचाराङ्गादीनीत्यग्रे दर्शयिष्यते इति विशेषः, पारमार्थिकगतिस्त्वेवं-
 साक्षिकत्वं तावच्च कालनियतं नवा पुरुषनियतं नवा किञ्चिद्वस्तुनियतं, किंतु यथाकथंचित्किञ्चित् कस्यचित्तयाविधसंशये सति
 सिद्धान्तस्यापि साक्षिणः प्रतिमादयः प्रतिमादीनां च साक्षी सिद्धान्त इत्यन्योऽन्यं सापेक्षैव, तथाहि-आधुनिकश्रावकादिवर्गः
 पुष्पादिभिर्जिनप्रतिमां पूजयित्वा शकस्तत्रादिकं पठति तच्छ्रावककृत्यं भवति संशये सति द्रौपदीव्यतिकरनिबद्धं पष्टाङ्गमेव
 साक्षिकं, तथा तथैव कृतत्वाद्, एवं तथाविधविधिं कुर्वती द्रौपदी श्राविका उत नेति संशये सति संप्रत्यपि श्राविकास्तथैव कुर्वन्त्य
 उपलभ्यन्तेऽतो निर्णयते साऽपि द्रौपदी श्राविकैव, मिथ्यात्ववासिन्याः कस्या अप्येवमनुपलम्भाद्, तथा आधुनिकश्रावकादिकारितं
 जैनप्रासादप्रतिमाप्रतिष्ठादिकं शोभनमशोभनं वेत्यादि संशये सति श्रीभरतचक्रवर्तिकारिताष्टापदप्रासादादिव्यतिकरज्ञापको निर्युक्त्या-

दिसिद्धान्तः साधी, एवं भरतन तथा कृतं भावकाणां चिंतं नवेति सञ्चये आयुनिका अपि तीर्थवर्षिणं श्रावकास्तथा कुवाणा उप-
 लभ्यन्तेऽथो पुक्तमेव भरतस्यापीत्यन्योऽन्य सापेक्षतैव भेदस्फरी, एवं वान्योऽन्य सापेक्षतायां सिद्धायाभपि सिद्धान्त विद्यासो न
 पुन सिद्धान्तस्यापि साधिक्ये सिद्धान्तविधावधमोपदेशमवाप्य श्रावककारित्वेनप्रामादाविश्वपीति महामोहनीयकर्मविसलितमिति
 गाथायः ॥१०२॥ अथ प्रतिमासिद्धान्तयोरधिकारिभ्योः भावकासाध्योरप्यन्योऽन्य सापेक्षतामाह—

अणुण पश्चिधयो सवणपइष्टायणेगकजेसु । एव तित्यपविस्ती अकिष्ठा जाय रुपसहो ॥१०३॥

‘अन्योऽन्य’ श्रावकाणां साधूनां च परस्परं प्रतिबन्ध-संबन्ध’, अपेक्षेत्यर्थं, साधूनामपेक्षा श्रावकाणां, श्रावकाणां चापेक्षा
 साधूनामितिभाव, कयुः—‘श्रवणप्रतिष्ठाघनेककार्येषु’ भवणं च सिद्धान्तवत्स, सिद्धान्तोक्तधर्मो र्देहश्रवणमित्यर्थः, प्रतिष्ठा च-जिन
 प्रतिमाप्रासादस्वजादीनां वासनिक्षेपादिपुरस्सरं मन्त्रादिन्यासः, यदुक्तं—‘वासासताः स्वरिमन्त्राभिमन्त्र्य पवित्रिताः । शिष्टा श्ववेवु
 दष्टेयु, वैत्यविन्धेषु स्वरिमि’ ॥१॥’ इत्यादि, ते श्रवणप्रतिष्ठ आदौ येषां तानि श्रवणप्रतिष्ठादीनि, एवविधानि यान्यनेकानि-नानामका-
 राणि कार्याणि तेषु, अथ मातः-श्रावगुरोः समीपे जैनवचनानि शृणोतीति श्रावक इतिव्युत्पत्त्यर्थैव सिद्धान्तादिश्रवणे श्रावकस्यापि
 साधोरपेक्षा, तथा प्रतिष्ठायां स्वय कारितानां जिनप्रतिमादीनां प्रतिष्ठाऽप्यथ कथा, प्रतिष्ठामन्तरेण पूजापनर्त्वात्, यदुक्तं—‘नि-
 र्दलं(च)सर इव, व्योमेव गतमास्त्वम् । अप्रतिष्ठ तथा बिम्ब, नैवमर्ति चाल्ताम् ॥१॥’ इति, सा च प्रतिष्ठा साधोरायचेति साधो
 रपेक्षा, तथा श्रावकस्याप्यपेक्षा त्वेव-श्रतिष्ठायामपि नेत्रोन्मीलनवासनिक्षेपादि निरवयवकृत्यं साज्यायर्षं, श्रेय तु प्रतिमानिर्मापयादि
 वासाञ्जनादिसमानपनपर्यन्तं श्रावकायचम्, अतः प्रतिष्ठोपतस्यापि साधोः श्रावकापेक्षा, एव धर्मश्राव्यत्वेऽपि श्रावकापेक्षा साधो-

रपि, श्रावकाभावे कस्य धर्मः श्राव्यते?, नहि रोगिणोऽभावे निपुणस्यापि वैद्यस्य चिकित्साकर्म संभवति, तथा “साहूण कप्पणिञ्जं नवि दिण्णं कर्हिचि किंपि तहि । धीरा जहुत्तकारी सुसावगा तं न भुंजंति ॥१॥” चि प्रवचनवचनादतुल्यपुण्यप्रकृतिबन्धहेतवे सुश्रावकत्वभवनाय अवश्यं विपुलैषणीयाशनादिकं साधुभ्यो देयमेव, तच्च साधुमन्तरेणासंभवीति साधोरपेक्षा, अत एव साधु-विरहितदेशे श्रावकस्य निवासो न युक्तः, यदुक्तं—“न वसइ साहूजणविरहिअंमि देसे बहुगुणेऽवि” चि, साधोरपि चारित्रमारोद्धहन-समर्थस्य मनुष्यशरीरस्थाशनपानखादिमखादिमखपत्रोपाश्रयभैषजादिकमन्तरेणावष्टम्भासंभवाद्, अशनादिकं च गृहस्थायत्तं, यदुक्तं—“जे खलु सारंभा सपरिगहा तेसिं निस्साए बंभचेवासं वसिस्सामो” चि श्रीसूत्रकृदङ्गेऽधिकारवशाद्गृहस्थोऽपि प्रायः श्रावक एव साधुजनशुश्रूषाकारी स्याद् अतः श्रावकापेक्षा, तथा व्रतादिप्रतिपत्त्यादात्रापि बोध्यम्, एवममुना प्रकारेण यावद्दुःप्रसभो—युग-प्रधानो दुःप्रसभनामा स्मरिर्भविष्यति तावत्तीर्थप्रवृत्तिरच्छिन्ना, न पुनरन्तराले व्युच्छिन्नायाः, तीर्थप्रवृत्तेस्तीर्थकरव्यतिरिक्तस्य केव-लिनोऽप्यहेतुत्वात्, साधुश्रावकयोः परस्परमपेक्षैव, दुःप्रसहं यात्रतीर्थप्रवृत्तेरितिभाव इतिगाथार्थः ॥१०३॥ अथ तीर्थे साधुश्रावकयोः परस्परं सापेक्षैवेति नियमार्थं दृष्टान्तत्रयनिबद्धं गाथात्रयं विभक्तिषुः प्रथमगाथामाह—

असुहो अहो विभागो सुहो अ उचरिल्लओ सनाभीओ । अण्णुणं साविक्खा निरविक्खा दोऽवि नस्संति ॥१०४॥

खनामितः अथः—अद्यस्तनो विभागोऽशुभः “थावरदसगं विवज्जत्थं” इतिवचनादशुभप्रकृतिजन्यः, च पुनरर्थे, उपरितनो विभागः शुभः—शुभप्रकृतिजन्यः, यदुक्तं—“नाशुवरि सिराइ सुहं” “सुभगाउ सब्वजणइहोत्ति” एतौ द्वावपि विभागौ अन्योऽन्यं सापेक्षावेव श्रेयोभाजौ, निरपेक्षौ किमसाकमशुभावयवेनेति धिया पृथक्कृतौ द्वावपि नश्यतः—विनाशं प्राप्नुतः, नामेरथोभागकल्पः

भारक्रमार्ग, उपरिवनभागस्तु साधुमार्ग इति शत्रुपि समुदितौ तीर्थं, न च श्रावकमार्गोऽपि पुण्यप्रकृतिजन्य एष, तस्यापि मोक्ष-
मार्गत्वेनाभिधानात्, तथा च कथं पापप्रकृतिजन्येन नामेरषोमार्गेनोपम्यमिति अङ्गुलीयं, शुद्धश्रद्धानवतोऽपि श्रावकस्य चारित्र्य-
मोहनीयकर्मोदयोदेव चारित्रपरिणामामात्राच्छ्रावकमार्गप्रतिपक्षे, चारित्र्यमोहनीयं कर्म च पापप्रकृतिरेव, न चैव निष्ठुरवचनमिति
वाच्यं, तीर्थंकरस्यापि नामेरषोमार्गो दुर्मगपापप्रकृतिजन्य इत्यपि वचनस्य निष्ठुरत्वापक्षे, तस्मादपेक्षया तथा वक्तव्ये न किञ्चिद्
पापकं, न हि तीर्थं मावृत्तेऽपि स्त्रीत्वमनन्तपापप्रकृत्युदयादिति वक्तुं न शक्यते, न वा निष्ठुरवचनमपीति बोध्यमितिगाथार्थः
॥१०४॥ अथ द्वितीयगाथामाह—

जहदुत्तमो अ पुरितो पुण्डुदया पावउदयओ इत्थी । अण्णुण्णं साविकहत्वा पुत्तुत्पत्तीइ ताइ तित्थ ॥१०५॥

ययपि पुण्योदयात्-पुण्यप्रकृत्युदयात् पुल्ल उच्यते-श्रद्धानः, पापोदयतः स्त्री अर्थादिप्रधाना, उभावपि पुत्रोत्पत्तौ अन्योऽन्य
सापेक्षौ, नैकेन पुत्रोत्पत्तिः स्यात्, एव तीर्थमपि धर्मोत्पत्तौ साधुभावकसापेक्षमिति गाथार्थः ॥१०५॥ अथ तृतीयगाथामाह—
अगुठधिरदिआओ विहवायत्थव्व अगुलीयीओ । अगुठोऽबिअ कवले असमत्थो अगुलीयिगतो ॥१०६॥

अगुठधिरदिवा अङ्गुलीश्रियः-अङ्गुलीलक्षणं प्रमदाः विषवावसा इव-विषवावसाः स्त्रियो यथा सापत्न्य प्रति हेतवो न
भवन्ति तददमूर्त्तपि कवले उपलक्षणान्यस्मिन्नपि तथाविवे लित्वनन्तौ कर्मणि वासमर्था भवन्ति, च पुनरङ्गुलोऽपि अङ्गुलीविक
लोऽप्यमर्थं कवलादौ कृत्ये, एव साधुभावकसमुदायात्मके तीर्थं प्रधानप्रधानकृत्यनत्यागो महामूर्खतेरितिगाथार्थः ॥१०६॥ अथोक्त-
पठान्तेः साधुभावककृत्येष्वपि सापत्न्यामाह—

एवं खु भावपूआ साविक्खा होइ दव्वपूआए । अण्ह सुणिंददाणे तह मइए तित्थवुच्छेओ ॥१०७॥
 एवं प्रागुक्तदृष्टान्तैः खुरवधारणे भावपूजा द्रव्यपूजासापेक्षा, द्रव्यपूजाविषयत्वात्, यो द्रव्यपूजायोग्यो
 न भवति स भावपूजायोग्योऽपि न भवति, यथा निह्नः, भावपूजा हि तदाज्ञाराधनं सर्वभावेनेह बोध्यं, यदुक्तं—“दुविहा जिणिंद-
 पूआ दव्वे भावे अ तत्थ दव्वमि । पुफ्फाई जिणपूआ जिणआणापालणं भावे ॥११॥” इति, अन्यथा भावस्यैव प्राधान्ये तस्यवाङ्गीकारो
 युक्तो, नेतरस्यापीति स्वीकारे सुनिदाने तथासत्या तीर्थव्युच्छेदः स्याद्, द्रव्यतोऽशनादिदानं द्रव्यदानं, तद्रपेक्षया शुभाध्यवसायो
 भावदानं तदेव कर्तव्यतया युक्तं स्यात्, तथा च साध्वादीनामनिर्वाहे साधूच्छेदः, तदुच्छेदे च नियमात् तीर्थच्छेदः, यदुक्तं—“न
 विणा तित्थं नियंठेहि”ति पञ्चाशकवृत्तावितिगार्थः ॥१०७॥ अथ ‘तित्थयरभासिअत्थे’त्यादिप्रागुक्तगाथायां सिद्धान्तप्रतिमयोः
 सहोत्पत्तिर्भणिता, तत्र द्वयोर्मध्ये किं बलवदिति शङ्कां निराकर्तुं गाथामाह—

सिद्धंता जिणपडिमा बलिआ पडिमाउ तित्थमवि बलिअं । विवरीअंपि कहंची तेणमणेगंत जिणवयणं ॥१०८॥
 सिद्धान्तात् प्रतिमा बलिका-बलवती “जिणपडिमाणं अच्चणं करेइ” इत्यत्र जिणपडिमाणमिति शब्दान् प्रतिमाया आकारनि-
 र्मापणं तज्ज्ञानादि न संभवति, तथा प्रतिमा नामाकाराभ्यां शाश्वतस्वरूपा अपि, सिद्धान्तस्तु सूत्ररूपोऽशाश्वतरूप एव, अर्चन-
 शब्दमात्रेण न पूजाविधेश्च संभवः, संभवति च सर्वमपि तथाविधपूजाविषयीभूतां प्रतिमां दृष्टेति, यद्वा सिद्धान्तवाक्याद्वस्तुनोऽपि
 किञ्चित्सामान्यतो ज्ञानमात्रं भवति, ज्ञानमपि क्रियासंयुक्तमेव फलदं, क्रिया च स्वविषयीभूतां प्रतिमामन्तरेण न स्यात्, न हि
 समग्रयामग्रीसत्रीचीनापि पाकादिक्रियानिपुणाऽपि स्त्री तन्दुलान् विना पाकप्रयत्नवती भवति, किंच-मया तुभ्यं लक्षं देयं, त्वया

च मघो हृद्यमिति वाक्यमात्रेण न काश्चिदप्यर्थसिद्धिर्भवति, किंतु श्रुतमात्रस्यापि दानेनेत्यादियुक्त्य' स्वयमभ्युषाः, तस्मात्सिद्धा
 न्तापेक्षया प्रतिमा बलवती, प्रतिमातोऽपि तीर्थं बलवत्, यत् उमयोरप्याघारस्तीर्थमेव, न पुनस्तीर्थस्याघारस्ते उभे, फालपरिहान्या
 श्रुतपरिहानौ तीर्थस्य लब्धितत्त्वापत्तेः, आघारे नष्टे तद्रसाचेयस्वावश्यं नाश्यात्, नहि श्रुतमाजने मग्ने श्रुत तिष्ठतीति, न चैयमाधे
 यहानावाघारस्यापि परिहानिर्गमिष्यतीति शङ्कनीयं, श्रुतहानावपि तद्भाजनस्य तादृशस्थेनोपलम्भात्, एतेन सिद्धान्तादस्माभिल्लीयं
 त्रयर्पितमिति श्रुत्यान्वा राकावियान्पर्यन्ताः कुर्याद्विष्णु निरस्ता एष भोज्या, तीर्थमन्तरेण सिद्धान्तस्यैवांसंभवात्, यत् सिद्धान्त तीर्थं
 धर्मः, स हि धर्मिण विहाय न तिष्ठति, नहि धर्मो धर्मिणमतिरिच्य कचन केवलो विलोकित इतिवचनात्, न वा धर्माद् धर्मिण उत्पत्तिः,
 किंतु धर्मिण एव धर्मो उत्पद्यन्ते, यदागमः—“दृष्टव्यमवा य गुणा न गुणप्यमवाद् दब्वाइ”ति (७९२) श्रीआत्र० निर्युक्तौ, अत्र
 गुणा धर्मा इत्यादि, न चैकान्तेनैव जिनप्रतिमात्स्तीर्थं बलवदेवेत्याह विपरीतमपि कश्चित् कश्चिदपेक्षामधिकृत्य विपरीतमपि, तथाहि—
 तीर्थेन तीर्थंकरसकाशाद् ज्ञानादिलक्षणो मोक्षमार्गोऽजासत्तनावश्यं तीर्थंकरपूजा कर्षण्या, अन्यथाऽऽस्तां धर्मव्यवहारो, लोकव्य-
 वहारोऽपि विलुप्तः स्यात्, सा च पूजा साधात्पूज्यापेक्षया सत्प्रतिमायां परममक्तिद्वेषिका, यथा घयास्ते ग्रामादयो यत्र मगवान्
 श्रीमहावीरो विहरति, धन्यास्ते नरा ये मगवन्तं पश्यन्तीत्यादिरूपेण ग्रामादीनाममेव स्तुतिर्मगवतः परममक्तिद्वेषिका, न तथा
 धन्यस्त्वं यद्ग्रामादौ विहरसि जना वा त्वां पश्यंतीत्यादियुक्त्या प्रतिमा पूज्या, तीर्थं च पूजकमित्यत्र पूज्यपूजकभावमधिकृत्य पूज
 कापेक्षया पूज्य बलवदिति तीर्थादपि प्रतिमा बलवती, तद्योपकृतिमधिकृत्यापि बलवत्त्व, यथा पुण्यप्रकृत्यादिबन्धेऽहुरेन सुलभ
 योधिजनकत्वेन च जिनप्रतिमा तीर्थस्य परमोपकर्त्री, न तथा तीर्थमपि जिनप्रतिमाया किञ्चिदुपकर्त्तुं, यथा चिन्तामभ्यादयो मनु

जानामुपकृतिहेतवो न तथा मण्यादीनां मनुजा अपीत्यादिरूपेणोपकार्योपकारकभावमधिकृत्योपकार्योपकारकं बलवदिति तीर्था-
 दपि प्रतिमा बलवतीति सिद्धम्, एवं प्रतिमापूजने किञ्चित्फलमस्ति उत नेति, फलमपि शुभमशुभं वा ? तदपि महदल्पं वेत्यादि
 संशये सति 'हिआए सुहाए खमाए निस्सेसाए आणुगामिअत्ताए भविस्सती'त्यादिराजप्रश्नाद्यादिप्रवचनेन तत्संशयोच्छेदो भवति,
 तथा च तथाविधसंशयोच्छेदमधिकृत्य प्रतिमातोऽपि सिद्धान्तो बलवान्, यथा साधूनां मनोऽश्वदमने रज्जुकल्पः सिद्धान्तः, यदुक्तं-
 "पहावंतं निगिण्हामि, सुअरस्सीसमाहिअं । न मे गच्छइ उम्मगं, मगं च पडिवज्जइ ॥ १ ॥ ति" श्रीउत्त० (८८७*) इत्यादिरूपेणा-
 पेक्षया किञ्चित्कथञ्चिद्बलवत्, तेन कारणेन जिनवचनमनेकान्तं, स्याद्वादात्मकमित्यर्थः, अत एव घटोऽस्त्येवेत्यादिदुर्नयवादिनो
 मिथ्यादृशः, जैनप्रवचने च स्याद् घटोऽस्त्येवेति प्रमाणवाक्यमनेकान्तात्मकम्, अपेक्षयाऽन्यथापि स्यादितिगाथार्थः ॥ १०८ ॥

अथानेकान्तस्वरूपमाह—

सत्त्वं खलु साविक्रवं साऽविक्रवा पडिपयत्थमवि भिण्णा । भिण्णत्तंऽपेगस्सवि अवरारवत्थुसंकप्पा ॥ १०९ ॥
 सर्वं जगद्धत्तिं यावद्वस्तुजातं खलुरवधारणे सापेक्षमेव, विवक्षितं वस्तु किञ्चिदपेक्षया कार्यकारि किञ्चिदपेक्षया च नेतिरूपेण
 सहापेक्षया वर्तते तत्सापेक्षं, सा चेत्यध्याहार्यं, सा चापेक्षा प्रतिपदार्थमपि भिन्ना, भिन्नत्वमन्यैकैकस्यापि वस्तुनः अपरापवस्तुसंक-
 ल्पाद् भवतीतिगाथार्थः ॥ १०९ ॥ अथापेक्षायामुदाहरणमाह—

निवपुत्तोऽविअ मित्तं कस्सवि णो तेण रज्जवइ हुज्जा । गुज्झपवित्तिप्पमुहं मित्तत्ताओ न निवपुत्ता ॥ ११० ॥
 नृपपुत्रोऽपि च कस्यापि मित्रं न तेन कारणेन राज्यपतिर्भवेत्, राज्यपतित्वहेतुर्भित्रत्वं न भवति, किंतु नृपपुत्रमेव, गुह्य-

प्रशुचिः—अच्छमसमाधरितार्थां तत्राह्वलं मित्रत्वाद्भवति, गुणधार्तां प्रति मित्रत्वमेव कारणं, न नृपपुत्रात्—भाषनिर्देशात् नृपपुत्रत्वात्, न मन्वतीत्यर्थः, अप्य भावः—एकशिबेव नृपपुत्रे नृपापेक्षयां पुत्रत्व यद्भदचापेक्षया च मित्रत्वं चेति पुत्रत्वमित्रत्वलक्षणौ द्वौ धर्मौ विधेते, तत्र राज्यपतित्व प्रति नृपपुत्रत्व बलवत्, न तु मित्रत्व, गुणप्रशुचिं प्रति मित्रत्वमेव बलवत्, न पुनर्नृपपुत्रत्वमपीत्यपेक्षया कर्माञ्चित्किञ्चिद् बलवन्न वेति बोध्यम्, अत एव सर्वं यन्तु स्वरूपापेक्षया वाऽसत् तेनैत्र सत् १ असत् २ सदसत् ३ अवक्तव्यं ४ सदसक्तव्यं ५ असदसक्तव्यं ६ सदसदसक्तव्यं ७ येति सप्तमङ्गीसंगीतिसंगि सकलमपि सकलादेश्चविषय इतिगाथार्यः ॥११०॥ अय तीर्थान्तर्वर्षिनां सर्वेषामपि परस्परं सापेक्षतायां दृष्टान्तषाडुन्यदिदृश्यया प्रथमगाथामाह—

पुरिसत्स उत्तमग सेसाथपथेहि संगय फल्यं । अणुण्ण साधिकृत्वा किरिआसु न किञ्चि निरधिकृत्वा ॥१११॥

उच्यमान—शरीरगतेषु सर्वेष्वप्यथयेषु मल्लक प्रधानम्, अत एवासोचमाङ्गमिति नाम, तदपि पुल्लस्योपलक्षणत्सर्वेषामपि शेषावयवैः—हस्तपादोदरकण्ठपीठदिलक्षणैः संगत—मिलित् संनद्धमितियावत् फलवद्भवति, एवं इत् इति विशेषणद्वारा हेतुमाह—‘अणुण्ण’ति यतः कारणानुचमाङ्ग शेषावयवाभ्यान्त्योऽन्यं सापेक्षाः, कस्तु!—क्रियासु, न किञ्चिभिरपेक्षाः, अयं भावः—उच्यमानाङ्गस्येनात्र कण्ठाध्वनिवयवो ग्राह्यः, तस्मोचिता क्रिया हस्तधावनादि, तथा विभूषणालक्षणा क्रिया कर्णादावाभरणादियरिचानं याव मेत्रयोरञ्जनादि, तस्सर्व्वमपि हस्ताङ्गन्यावयवसार्धं, हस्तादेरपि तस्सोचितक्रिया हस्तनेत्रभ्रमणादिसाध्या, तथाहि—नेत्राभ्यां निरीक्ष्य भ्रमणाम्यां च मुक्त्वा मदीयहस्तादाविद् इत् मुञ्चेत्यादि मुखेन मापजमित्यादिरूपेबोधमाङ्गसाध्या शेषावयवानामपि तस्सोचितविक्रियेति, यद्वा हस्तावयवयैरेव नेत्रादीनां ग्राह्यं सात्, तथाविधपुञ्जेन केनचित् क्रियमानो नेत्रानुपपन्नो हस्तावयवयैरेव

पराक्रियते, न पुनः प्रधानेनाप्युत्तमाङ्गेन, तथा सर्पादिस्पर्शान्वटगर्त्तादिपातादिना हस्ताद्यवयवोपद्रवो नेत्रादिर्नैव वार्यते, शब्देन वाऽन्येभ्यो ज्ञाप्यतेऽपीत्येवमपेक्षा सर्वजनप्रतीता स्वयमेव योज्येति गाथार्थः ॥१११॥ अथोक्तदृष्टान्तेन दार्ष्टान्तिकयोजनामाह—
 एवं तित्थनरस्सवि सुणिवग्गो उत्तमंगमवसेसा । सेसावयवाणुणुणं साविक्खवा धम्मकिरिआसु ॥११२॥

एवं—प्रागुक्तदृष्टान्तेन तीर्थनरस्य साध्वादिसमुदायलक्षणस्य मुनिवगोः—साधुसमुदायः उत्तमाङ्गं—मस्तकम् अवशेषाः—साधुव्यतिरिक्ताः साध्वीश्रावकश्राविकालक्षणाः शेषा अवयवा हस्तपादाद्यवयवकल्पा अन्योऽन्यं सापेक्षाः, कासु ?—धर्मक्रियासु, उपलक्षणाद्यावन्तस्तीर्थानुयायिनो ये सचेतना अचेतना मिश्रा वा पदार्था भवन्ति ते सर्वेऽपि बोध्याः, 'न विणा तित्थं नियंठेहि'ति वचनात् साधुमन्तरेण श्रावकादेरभावात् श्रावकादिसमुदायमन्तरेण तीर्थवर्त्तिधर्मोपदेशक्रमाधोरप्यभावादित्यन्योऽन्यं सापेक्षा इति, क्रिया अधिकृत्य तु साध्वनुष्ठानं श्रावकसापेक्षं श्रावकानुष्ठानं साधुसापेक्षं यावद्गणधरपदप्रतिष्ठायामपि शक्रापेक्षा, तीर्थकृतापि शक्रानी-तस्यैव वासस्य गणधरमस्तके निक्षेपाद्, एवं सर्वत्रापि योज्यमिति गाथार्थः ॥११२॥ अथोक्तदृष्टान्तेन प्रसङ्गतः प्रकृतं लुम्पकमतं दूषयितुमागमनरं दार्ष्टान्तिकतया योजयति—

एवं आगमपुरिसे जिणभणिअत्थो अ मत्थयं सेसं । अंगउवंगप्पगरणपसुहं सव्वंपि साविक्खवं ॥११३॥

'एवं' 'पुरिसस्से'त्यादिगाथोक्तदृष्टान्तेनागमः—सिद्धान्तस्तद्रूपो यः पुरुषः तत्र जिनभणितोऽर्थो मस्तकं, शेषमङ्गोपाङ्गप्रकरण-प्रमुखं सर्वमन्योऽन्यं सापेक्षं हस्ताद्यवयवकल्पमिति गम्यमित्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं—आव्योम परमाणुपर्यन्ता येऽर्थास्ते स्वस्ववाचकशब्दसापेक्षाः, शब्दाद्दिनोपदेशद्वारा स्वस्वपिपयकप्रवृत्तिनिवृत्तिहेतवोऽन्येषां न भवन्ति, न वा शब्दा अपि स्वस्ववाच्यविकलाः

ष्टिरयद्वित्यादिबत् प्रवृत्तिनिवृत्तिहेतव इति वाच्यवाचकभावस्वरूपसुबन्धसापेक्षा अर्था शब्दात्, तत्र जिनमणिताः—तीर्थकरमाया
 विपयीभूता अर्था वाच्या, गद्यपद्यादिषु घातकमञ्जोपाङ्गप्रकरणप्रभुत्वं वाचक, तेषां शब्दात्मकत्वात्, तीर्थकरसकाशाचीर्थ्यकरमा-
 यया वाच्यानर्यान् साक्षादुपलभ्य गणधरोः द्विध्यप्रश्लिष्याविमिस्तु परस्परयोपलभ्य चाङ्गोपाङ्गप्रकरणदीनि तदर्थवाचकानि रचितानि,
 गणधरादिविचित्रकर्मसयोपद्वयप्रकृत्यादिखन्यानां शब्दानां वैचित्र्येऽपि वाच्यानामर्थानामैक्याद्भस्तुगत्या सर्वेषामपि श्लाघा-
 णामभेद एवावगन्तव्य, प्रवृत्तिनिवृत्त्यादिखन्यत्वे विशेषणमात्राद्, यथा देवज्ञात्यादिविशेषवशात् कथञ्चिद्वापाभेदसंभवेऽपि मणि
 माति क्षर्दीनां वाच्यानामर्थानामभेदेनैव प्रवृत्तिनिवृत्त्यादिव्यवहारादिषु साम्यमेवास्ति, एव च सति यः कश्चिद्गणवरकृताङ्गोपाङ्ग-
 पुक्तमेव प्रमाण, न पुनः प्रकरणापुक्तमपीति भ्रुवाणोऽभ्रुक्क्षेत्रीयोऽभ्रुकृत्वातीयो वा निजमापापुरस्सरं स्वर्णादिवस्तु दास्यति तदा
 प्रदीप्यामि स्वर्णादिव्यवहारं च स्वीकरिष्यामि, न पुनर्मापान्तरेषोऽप्यमान स्वर्गमपि श्रद्धास्यामीत्यादिक वदन्निष देवानांप्रियोऽव
 गन्तव्य, यत् प्रवृत्तिनिवृत्तिव्यवहारास्तु सत्त्वमङ्गमाम्मोल्हादिवाच्यापेक्षया न पुनर्वाचकपेक्षयाऽपीति खगत्संस्थितेः, एकस्वापि
 वाच्यस्य देवज्ञात्यादिभेदेन सर्वेऽपि शब्दा वाचकतया प्रभूत्वात्, यथा म्लेच्छजातिविशेषेण विलाशब्देन सुवर्णं मण्यते देवविशेषे
 च धान्यविशेषे इति, न पुनर्वाच्यानामपि परस्परं परावृत्तिः, नहि कदाचिदपि मलकृत्यं घृतेन साध्यते इत्यादि स्वयमेवालोक्य
 मितिगाथार्यं ॥११३॥ अथ पुनरपि प्रसङ्गतः प्रकृतं दूययितुं दाष्टान्तिक्त्वाह—

एव अरिहृत्तरस्सवि भाषजिणो उस्तमगमवसेस । ठवणप्पमुह जिणिवा निअनिअकिरिआसु साविकला ॥११३॥
 एष-प्रत्युक्तप्रकरणैर्भाष्यापि-नामादिचतुर्विधस्यापि जिनेन्द्रस्य विषयया सद्बुदायेन नरस्य भाषजिनो हि उक्तमाङ्गकस्य,

अशेषाः—स्थापनाप्रमुखाः नामस्थापनाद्रव्यरूपा अर्हन्तः शेषावयवकल्पाः इति गम्यं, निजनिजक्रियासु सापेक्षा इत्यक्षरार्थः, भावार्थस्त्वयं—नामस्थापनाद्रव्यभावैश्चतुर्भिरपि निक्षेपैः सामान्यत एक एवाहंन् कल्प्यते, तत्र भावाहंन् उच्यते, शेषास्त्रयोऽपि तदवयवकल्पाः, परस्परमनुगताः स्वस्वकार्येषु सापेक्षाः, अपेक्षा चैवं—सामान्यतोऽहंन् विशेषत ऋपभोऽजित इत्यादिनामभिर्विना भावाहंतोऽपि सम्यग्ज्ञानध्यानान्देरसंभवः, स्थापनां विना च भावाहंतोऽप्याकृत्यादिदर्शनासंभवः, आकृत्यादिदर्शनाभावे च ध्यानान्बलम्बनाभावः सर्वकालमर्हद्विषयकपूजादिविधेरसंभवश्च स्यात्, द्रव्यमन्तरेण भावाहंतोऽप्यसंभवः, 'द्रव्यं हि भावकारण'मितिवचनाद्, एवं नामस्थापने अपि भावाहन्तं विना कस्य क्रियेते ? स्थापनायामप्यभिधानं भावाहत्संबन्धेवेति नामस्थापनयोरपि भावाहंतोऽपेक्षा, द्रव्याहन्त्वमपि भावाहंदेपेक्षैव वक्तुं शक्यते, यदि मरीचिजीवोऽपि भावी भावाहन्नाभिव्यचहि द्रव्याहंदुद्ध्या भरतचक्रवर्त्ती 'ज होहिसि तित्थयो अपच्छिमो तेण वंदामी'त्यादि(आव० ४२८)वचोभिः—स्वाभिप्रेतं भक्तिवन्दनं कथं प्राकटिष्यत् ? कथं वाऽष्टापदे तत्प्रतिमामप्यकारयिष्यत्, कारितवांश्च तत्प्रतिमां, यदागमः—'श्रुभसय भाउआणं चउवीसं चैव जिणहरे कासी । सव्वजिणाणं पडिमा वण्णयमाणेहि निअएहि॥१॥' श्रीआव० नि० भाष्ये (४५) किञ्च—आस्तामन्यत्र, भावाहन्नापि समवसरणे चतूरूपः सन् धर्मदेशनां कुर्वाणो निजप्रतिरूपकसापेक्ष एव, तत्र त्रीणि प्रतिरूपकाणि, तानि तु देवकृतान्येव, यदागमः—'जे ते देवेहि कया तिदिसि पडिरुवगा जिणवरस्स । तेसिपि तप्पभावा तयाणुरूवं हवइ रुवं ॥१॥' इति श्रीआ० नि० (५५७) तानि च प्रतिरूपकाणि तथा वस्तुस्वाभाव्यात् स्वल्पकालस्थितिकान्यपि जिनविम्बान्येव, तदभावे च समवसरणरचनाया एवासंभवात्, तथात्वे च तीर्थकृत्वाथकर्मजन्यपूजास्वादासंभवात्, तदभावे च तीर्थकृत्कर्मणो भोगाभावेन मुत्तयनवाप्तेः, किञ्च—प्राचीनदिग्व्यतिरिक्तासु तिसृषु

दिशु श्रितानां देवादीनां तीर्थंकरमिदुल्लत्वाभावेन धर्मश्रवणस्याप्यनुचितत्वाद्, यदागमः—“न पक्ष्वाञ्जन पुरञ्जो, नेव किञ्चाण पिद्वञ्जो । न जुने ऊरुणा ऊरुं, सपणे नो पढिसुणे ॥१॥” इति श्रीउष० (१८३५३०३) इयं च युक्तिसीर्यम्यवस्थापनाविधामे तुम्पद्विद्वेषसाञ्जनसाध्यषभूयोगसाञ्जनतयोक्त्याद्यनेम्प्रकारेण परस्परसापेक्षता योज्येति गार्थः ॥११६॥ अथ प्रकृतं मत दूषयितुं दृष्टान्तोपसंहारमाह—

एव घयघयमायणपशुहाहरणाइ लोअसिद्धाइ । सुणित निउणमईए णेअ सठ्ठपि साचिकम्ब ॥११७॥

एयम्-अमुना प्रकारेण घृतघृतभाजनप्रमुत्तोदाहरणानि लोकासिद्धानि ज्ञात्वा निपुण्यमत्या सर्वमपि सापेक्षं द्रव्यं, घृतभाजनं हि घृतमपक्षनेऽन्यथा घृतभाजनमित्यभिधानस्याप्यसंभवाद्, घृतमपि घृतभाजनमपेक्षते, तद्विना ततिस्यतेरसमवादित्येव सापेक्षतेति गार्थः ॥११८॥ अथैयं सापेक्षतायां लुम्पकस्य कुविकल्पः श्रोतुर्न सुलाघव इति दर्शयन्माह—

तत्तथवि बुक्कव्य सुक्खले पथरमिण नेति वा विगप्पेण । बइऊणमप्पहाण इच्छइ कुसलपि इअरस्स ॥११९॥

तत्रापि-सापेक्षतायामपि इदं प्रवरं-प्रधानमिदं च नेति वा विकल्पेनाप्रधानं त्यक्त्वा मूर्खो लुम्पक इतरस्य-प्रधानस्य कुञ्जल-मिच्छतीति श्रोतुर्दुःखमिति, नहि घृतापेक्षया घृतभाजनमप्रधानमिति बुक्त्वा घृतभाजनपरित्यज्य घृतस्य कुञ्जलं कोऽपीच्छतीति माह इति गार्थः ॥१२०॥ अथ प्रकारान्तरेण प्रतिमाम्यवस्थापनाद्वारा लुम्पकमतं दूषयितुं युक्तिमाह—

एत्थयमावत्थय चक्खुग तित्थयम्मपवरहे । दक्खपओ खल्लु साअयधम्मो भाओ अ सुणिअम्मो ॥१२१॥

द्रव्यस्त्वत्रय भावस्त्वत्रय द्रव्यस्त्वत्रयमायस्त्वत्रो तावेव चक्रे-नेमी तयोदिकं ‘तीर्थधर्मप्रवरहे’ तीर्थधर्मो-धिनमापितो धर्मस्त्वत्रय

प्रवरर्थः-प्रधानस्यन्दनः तत्र वर्तते, द्रव्यस्त्वभावस्तत्रौ विवेचयति-द्रव्यस्त्वः खलुरवधारणे श्रावकधर्मः, चः पुनरर्थे, भावो-भाव-
स्त्वो मुनिधर्मः-साधुधर्म इतिगाथार्थः ॥११७॥ अथ किं नामोत्कृष्टो द्रव्यस्त्वो भावस्त्वश्चेति व्यक्तीकरोति—

दव्वथओ उक्कोसो जहसत्तिं जिणहराइनिम्मवणं । भावथओ उक्कोसो चारित्तं च्चैव अह्वन्नायं ॥११८॥

यथाशक्ति-शक्त्यनतिक्रमेण जिनगृहादिनिर्माणमुत्कृष्टो द्रव्यस्त्वो भवति, यस्य सुवर्णप्रासादरत्नप्रतिमानिर्ममाणशक्तिः
स तथैव कुर्वाणो द्रव्यस्त्वे उत्कृष्टो भण्यते, एवं यस्य यथा शक्तिस्तथैव प्रवर्तमानोऽवगन्तव्यः, यथाख्यातमेव चारित्रमुत्कृष्टो
भावस्त्वः, यद्यपि तीर्थप्रवृत्तिहेतू सामायिकच्छेदोपस्थापनीये भवतस्तथापि तयोरप्याराधनं तदर्थमेवेतिकृत्वा न दोष इतिगाथार्थः
॥११८॥ अथैवं सिद्धे लुम्पकाज्ञानमाह—

तत्थेगयरच्चाओ सीकारो वावि केण णाणेणं ? । तत्थवि सिद्धंताओ बलवंतीएऽवि पडिमाए ॥११९॥

तत्र-द्रव्यस्त्वभावस्त्वरूपचक्रद्वयसंयुक्ते धर्मरथे एकतरस्य त्यागः स्वीकारो वा केन ज्ञानेन?, द्वयोर्मध्ये द्रव्यस्त्वं परित्यज्य
भावस्त्ववाङ्गीकारे किं ज्ञानं?, न किमपि, किंत्वज्ञानमेव लुम्पकमते, एकेन चक्रेण रथो न निर्वहते तथा द्रव्यस्त्वमन्तरेण भाव-
स्त्वेन तीर्थं परम्परायातसामायिकाद्यनुष्ठानं, भावस्त्वे विद्यमानादपि सिद्धान्ताद् बलवत्या अपि प्रतिमायास्त्यागो महामोहो, महा-
मिथ्यात्वमोहनीयोदय इत्यर्थः, यच्च सिद्धान्तादपि प्रतिमायाः बलवत्त्वं तच्च 'सिद्धंताओ पडिमा' इत्यादिगाथाव्याख्यायां समर्थि-
तमिति, न च भावस्त्वे विद्यमानत्वासिद्धान्तस्य बलवत्त्वं भविष्यतीति शङ्कनीयं, भावस्त्वे विद्यमानानां सर्वेषामपि तथात्वाभावात्,
अतः एव कायोत्सर्गलक्षणे धर्मकृत्ये "वंदणवत्तिआए पूअणवत्तिआए" चि सूत्रेण साधुभिरपि तत्फलप्रार्थना विधीयते, किंच-आपे-

धिकमाधिक्यमपि युक्तमेवेत्यपि प्राग् प्रदक्षितमिति गायार्थं ॥११९॥ अथ गायार्थेन पराशङ्कामाह—

ण्यु जिणआणादेशो षड्वथओ सन्वहा य भावथओ । ता देसाणास्वढणरूथो षड्वथ्यओ जाओ ॥१२०॥

एष कुयकस्विआण पकस्वोऽस्विअ देसस्वढणास्वो । तत्थथि एणो मग्गो तस्सोत्ति निमित्तमिह भणह ॥१२१॥

ननु जिनाश्रदेशो द्रव्यत्वः, च पुनरर्थे, सर्वथा जिनाश्ररूपो भावत्वः, एवं सिद्धे देशाश्रालम्बनरूपो द्रव्यत्वबो ज्ञातः, एवं च सति कुपाधिकारणा पथोऽपि देशत्वलम्बनरूपो-जिनाश्रदेशत्वलम्बनात्मकः, यतः कुपाधिकैरपि सर्व्वथा जैनप्रवचन नाम्युपगम्यते इति षट्कुं न शक्यते, किंतु कचिदेशे विप्रतिपत्तौ त्वेकदेशः, सोऽपि प्रायः संशयात्; तत्रापि श्रावकमार्गे जिनाश्रालम्बनरूपो जिनाश्ररूपो तु भूयोऽङ्गीकारत्वाप्येक श्रावकधर्मो जिनाश्ररूपो मार्गो मोक्षमार्गः, नान्य कुपाधिकाम्बुयुगतधर्मो मोक्षमार्ग इति इह इति-अत्र निमित्त-कारणं मज्जत, अमुकहेतुना भावकधर्मो मार्गोऽमुकहेतुना च कुपाधिकमार्गो नेति व्यक्त्या कारण कथयतेति पराशङ्कालम्बनायुगमार्थः ॥१२० १२१॥ अथ पराशङ्कामपाकर्तुमाह—

जीषो अणाइआसवपइवडिओ दुब्बलो अ कम्ममयसा । पखिवज्जिअ जिणआण सणिअ सणिअ तमोसरई ॥१२२॥

जीषोऽनायाधवपयपतिव -अनादिकालान्मिथ्यात्वाविरतिक्रियाययोगाभवमार्ग एव पतितोऽनवरत वर्त्तते, दुर्बल्य कर्मवशात्-कर्मपारत श्यात्, सदसा त्यक्कमममर्थ, अर्थादायवान्, यदागम-“वीअकसायाणुदेये अप्पक्खत्वाणनामविज्जाण । सम्मदसणलमं विरयाविपं न दु करी ॥१२३॥”त्यादि (आव० १४०) तस्मात्, स कीदृशो ?-जिनाश्र प्रतिपथ-जिनोक्तो मार्गः सम्यगिति जिनोक्त ध्वनमासाय ध्वने ध्वनेः-ततः सतः आभवात् अपसरति, जिनाश्रमङ्गीकृत्य जिनोक्तोपायेन ध्वने ध्वनेस्तानाभवात् निरुणद्धि,

जिनाज्ञा चैवं-तीर्थकरव्यवस्थापितसाधुसाध्वीश्रावकश्राविकालक्षणसाच्छिन्नप्रवृत्तिमतस्तीर्थसाज्ञा न मदाज्ञातो भिन्नेतिकृत्वा त्वया तीर्थज्ञिया तीर्थानुक्कूलवृत्त्या च प्रवर्त्तनीयमिति जिनाज्ञामवाप्य तीर्थान्तर्वर्त्ती तीर्थभक्तोऽसौ तीर्थेन तथा प्रवर्त्त्यते यथाऽसौ क्रमेणाश्रवान् परित्यजत्येवेति गाथार्थः ॥१२२॥ अथैवं श्रावकः कुपाक्षिकश्च कीदृशौ स्यातामित्याह—

एवं सो सावओ खलु जिणआणाराहगो न निणहागो । मूलाओ जिणआणापरम्मुहो दुम्मुहो लोए ॥१२३॥

एवं-प्रागुक्तप्रकारेण प्रवर्त्तमानः श्रावकः खलु निश्चितं जिनाज्ञाराधको भवति, तीर्थानुक्कूलतया प्रवर्त्तितव्यमित्यादिजिनाज्ञा पुरस्कृत्यैव प्रवर्त्तनात्, 'न निणहागो'ति निहवस्तु नैवं-श्रावकवत् जिनाज्ञाराधको न भवति, कुत इति विशेषणद्वारा हेतुमाह-यतः स कीदृशः ?-मूलात् जिनाज्ञापराब्जुवः-जिनाज्ञाविपरीतचारी, जिनाज्ञा तावदच्छिन्नतीर्थानुक्कूलतया प्रवर्त्तनं, तद्विपरीतं प्रतिकूलतया प्रवर्त्तनं, तेन चरणशीलो जिनाज्ञाविपरीतचारीति पर्यायार्थः, अयं भावः-आस्तां तीर्थानुक्कूलतया प्रवृत्तेरभावः, किंतु तीर्थ-प्रतिकूलचारिणं तीर्थाभासं विकल्प्य तीर्थपराभवकारी, न चैतावदेव दूषणं, किंतु पुनः कीदृशोऽसौ ?-'दुर्मुखः' अशुचिजल्पनेन दुष्टं मुखं यस्य स दुर्मुखः, नैतत्तीर्थं मार्गानुयायि, किंतु सिद्धान्तमार्गानुयायिनो वयमेवेत्यादिकुवचनादिना पापमुख इत्यर्थः, लोके-जैनलोके, तेन निहवेन जिनाज्ञा न मूलादप्याहता इतिगाथार्थः ॥१२३॥ अथ कुपाक्षिकेण मूलतो जिनाज्ञा नाम्युपगतेत्यत्र हेतुमाह-जम्हा जिणिंदठविअं तित्थं अच्छिन्नमेव चइज्जणं । तप्पडिवक्खपवत्ती जिणुत्तमिति अलिअवयणेणं ॥१२४॥

यस्मात् कारणाजिनेन्द्रेण स्थापितं-श्रीवीरजिनस्थापितमच्छिन्नं तीर्थं त्यक्त्वा जिनोक्तम्-असदभ्युपगतं जिनभाषितमित्यभाषितमपि भाषितमित्यलीकवचनेन-महतामपि तीर्थकृतां कलङ्कदानलक्षणेन महामृषावादेन तत्प्रतिकूलप्रवृत्तिस्य कुपाक्षिकस्येति

गम्य, तस्य तीर्थस्य प्रतिहृला या प्रवृत्तिः सा महापापमठ एव तालपुरविरिकल्पममिनिवेशमिव्यात्व कृपाधिक्रसेत्यागमे प्रतीतमिति
 सर्वथा जिनाश्रावणः कृतः भावकवत् स्यात्?, अत एव साधुभाषकसंविप्रपाक्षिकाणां मार्गस्त्रियोऽपि मोक्षमार्गत्वेन मणिता, यदा-
 गमः—“सावधस्योगपरिवलपाद् सम्बुधमो ज्ञदधम्मो । धीओ सावगधम्मो तइओ संविगगक्खवहो ॥१॥ (५१९ उप०) इत्येते
 म्यस्त्रिम्यः शेपा' संसारमागा एव, यदागम—“सेसा भिच्छरिणी गिरिलिगकुलिगदव्वलिगेहि । जइ तिभि उ सुक्खपहा ससारपहा
 तहा तिष्णि ॥” सि(५१० उप०) अत्र कृपाक्षिकाणां मध्ये दिगम्बर' कुलिङ्गे लुम्पकस्त्वर्दलिङ्गे शेपास्तु प्रायो द्रव्यलिङ्ग एव धोण्या',
 किंच—भावकस्तावचीये साब्बादीनां हितच्छुर्यबाधक्ति तद्भस्सुपसतः प्रतिसमयमनन्ताः पापप्रकृतीः परिश्राटयति पुण्यप्रकृतीश्च घम्राति,
 कृपाक्षिकास्तत्त्वत्रमापयेन प्रतिसमय तीर्थोच्छेदमिच्छन्तो दुर्लभचोधिमात्रः प्रतिसमयमेवानन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीकालपरिभ्रमण
 बीजमूर्तं कर्माचिन्ति, तत्रैव—पूर्वकोद्यापुयोऽपि समयास्तावदसंख्येया एव, 'उत्सुचमासगणं बोहिनासो अप्तवसंसारो' चि वचनात्
 नियमावन्तकाल एव संसारे परिभ्रमण, तत्रात्र काल' प्रतिसमय विमन्यमानोऽनन्तानन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीप्रमाणो भवति,
 कदाचिदनन्ता अनन्तगुणिता अपि संभवन्ति, यत्र आदावनाबहुलसान्तरकालोऽपार्दुदुलपरावचोऽपि मणित, यदागमः—“काल-
 मणित च सुए अदापरिअट्ठो अ दट्ठो । आसायणबहुलाणं तक्कोसं अंतरं होइ ॥१॥” चि, धीत्रा० नि० (८५३) आदावना-
 बहूलोत्त्रमाप्येव, अपार्दुदुलपरावचकालस्त्वन्ता अभ्युत्सर्पिण्यवसर्पिण्योऽनन्तानन्तगुणिता एव स्यु', ताव विमन्यमाना
 प्रतिसमयमनन्तानन्तगुणिता एवायान्तीति गावार्थः ॥१२४॥ अत्र साधुभाषककृपाक्षिकाणां सम्यक्स्वरूपपरिचिन्नाय गाथापत्रकेन
 इष्टान्तं दर्शयितुं प्रथमगाथाभार—

जह रण्णो तिण्णि नरा भत्तिनिमित्तं पभायक्कालंमि । पइदिणपणामकिरिआ चिड्ढंति अ चारुचेट्ठावि ॥१२५॥
तत्थवि एणो विउलं कोसलिअं ढोइऊण पणमिज्जा । जहसत्तीए तुड्हो रायाविय तं पसीइज्जा ॥१२६॥

वीओ सत्तिअभावा पाहुडविगलोऽवि भत्तिसंजुत्तो । पणमिज्जा रायाणं तंपिअ राया पसीइज्जा ॥१२७॥
तइओ रण्णो कोसा अवहरिउं सारसावज्जाइं । तत्तो किंचिवि पाहुडपुन्वं पणमेइ पावमई ॥१२८॥
तं सुण्णिऊणं राया सुलारोवाइवेअणं देइ । लोएवि बिंदणिज्जो नीआणवि नीअचयणेहिं ॥१२९॥

यथा राज्ञस्त्रयो नराः-पुरुषाः भक्तिनिमित्तं प्रभातकाले प्रतिदिनं प्रणामक्रियाश्चारुचेष्टा अपि तिष्ठन्तीतिगाथार्थः ॥ १२५ ॥
तत्रापि-तेष्वप्येको नरो विपुलं कौशलिकं-ग्राभृतं ढोकयित्वा-राज्ञः पुरो मुक्त्वा प्राणमत्, कथं?, यथाशक्ति-स्वशक्त्यनतिक्रमेण,
राजाऽपि तुष्टः सन् तं तथाविधविनयाद्यन्वितं प्रसीदेत्, प्रसन्नश्च राजा नरजन्मोदितं यथेप्सितं सुखं ददातीतिगाथार्थः ॥१२६॥
द्वितीयो नरः शक्त्यभावात्प्राभृतविकलोऽपि भक्तिसंयुक्तो राजानं प्राणमत्, तमपि राजा यथोचितोपचारेण प्रसन्नो भवेदितिगाथार्थः

॥१२७॥ तृतीयो नरो राज्ञः कोशात् सारखापतेयादि-सारमणिमुक्त्वादिधनमपहृत्य-सैन्यीकृत्य ततः-तस्मादपहृतधनात् किंचिद-
पहृतकोटिमकाशाद्रूपकमात्रमिव प्राभृतपूर्वं यथा स्यात्तथा पापमतिः-सैन्यकर्मा प्रणमति राजानमितिगाथार्थः ॥१२८॥ राजा तत्-
सैन्यादिव्यतिकरस्वरूपं ज्ञात्वा 'शूलरोपणादिवेदना'शूलायां-शूलिकायां यदारोपणं तदादिवेदनाम्-अनेकप्रकारां पीडां ददाति, अर्था-
त्तस्य स्तेनस्य, लोकेऽपि च नीचानामपि-पामरादिजनानामपि नीचवचनैः-अहो पापात्मा हृदयशून्यो राज्ञ एव भाण्डागारं स्फाट-
यित्वा तमेव राजानं तद्गतं वस्तु प्राभृतमादाय प्रणमतीत्यादिरूपैर्निन्दनीयः स्यादितिगाथार्थः ॥१२९॥अथ दार्ष्टान्तिकयोजनमाह-

एव पदमे साहू वीए सङ्घो अ सगई हुणह । तइए हुग्गइत्तुलाजोगो उस्तुत्तपहरसिओ ॥१३०॥

एवं-प्रभुकरप्रकारेण प्रथमे-प्रथमदृष्टान्ते साधुः, यत स सर्वरिग्मपरिग्रहत्यागलक्षण विपुल प्रामृतमादाय तीर्थकरराजान प्रणमति, द्वितीये श्राद्ध-धावको, द्वितीयनरकल्प इत्यर्थः, तस्य तथाविधसामर्थ्यामाबाहुकलक्षण प्रामृतकं नास्तीतिबोध्य, द्वयोश्च संगतिः-परस्परैर्णाविरोधितेत्यर्थः, तृतीये उत्सन्नपथरसिद्धः-उत्सन्नमार्गी दुर्गतिलक्षणा या झला तस्मां योग्य तदारोपणानुभवित स्वर्थ इतिमाचार्यः ॥१३०॥ अबोत्सन्नमार्गी तृतीयनरकल्पः कथमित्याह-

जं सो जिणिवकोसा सित्याओ अवहरित्तु कइजणय । कोसिगवेस पाहुक्कल्प कल्पति युइपमुह । १३१॥

यद्-यस्मात् स विनेत्रकोशात्-विनेत्रस्य कोश इय कोशः तस्मात् एवविधातीर्थात्-सान्न्वाविसम्बुदायलक्षणात् कठिञ्जना-कठिञ्जनसमूहस्तल्लक्षणः कोशैकदेशत्तमपहृत्य-सैन्धीकृत्य स्तुतिप्रसूत्सं-स्तुतिपूजादिकमपहृतकोशैकदेशादुपादाय प्रामृतकल्पं कल्पयन्ति, ननु स्तुत्यादिक गृहीतकोशैकदेशादिति कथं स्वादिति चेदुच्यते, यो दम्बोऽपहृतः सोऽपि स्तुत्यादिककर्तृवासीत्, अतः स्तुत्यादिकमपि विनेत्रकोशसंबन्धेव भव्यते, तस्मादुत्सन्नमपिष्ठतस्तुत्यादिकमेव तीर्थांशतनाहेतुत्वादनन्तससारित्वहेतुः, यत स्तुत्यादिकमपि तस्य तीर्थसुष्ठुनहेतुः, यथा स्तेनो राजद्वारे प्रविशन्निर्गच्छन् वा न राजमाण्डागारादीनां द्विवाय भवति, किंतु तदुच्छेदावेति, एवं कृपासिद्धोऽपि क्रियादिषु प्रवृत्तस्तीर्थान्तर्भवन्तिनां सुग्धजनानां स्वक्रियाविपयकरुच्युत्पादकत्वेन न तीर्थद्विवाय भवति, किंतु तदुच्छेदाय, अत एव कृपाधिकार्यववसायः प्रति समय तीर्थोच्छेदापतकोहेतुरवाच्यच्छिद्यपरिणामोऽनन्तसंसारपरिभ्रमणमूलं, विशेषतस्तत्क्रियासक्तस्य, तस्य तीर्थोच्छेदे वीत्राध्यवसायित्वात्, यो हि यन्मार्गे वीत्राध्यवसायी स ततोऽप्रतिरिक्ते तदि

परीततीत्राध्यवसायी स्यात्, तस्मादुत्सव्री प्रतिसमयं तीर्थोच्छेदपातकलिप्त इति गाथार्थः ॥१३॥ अथ दृष्टान्तोपसंहारमाह—
एवं दिङ्तेणं साहुउवासागपहाओ पबभ्हो । उरसुतो जिणआणाविराहगो सब्वहा चैव ॥१३२॥

एवं प्रागुक्तनरिकेन दृष्टान्तेन-दृष्टान्तीकृतेन साधूपासकयोः-साधुश्रावकयोः यः पन्थाः-मार्गस्ततः प्रप्रष्टः-प्रकर्षणानन्त-
कालमाव्युदयत्वेन प्रष्टः-च्युतः, उत्सन्नं विद्यते यस्य स उत्सन्नो मत्वर्थीयोऽण्, जिनाज्ञाविराधकः, सर्वथा चैव-सर्वप्रकारेणैव
जिनाज्ञाविराधक इत्यर्थः इतिगाथार्थः ॥१३२॥ अथ 'सव्वे पाणा भूआ' इत्यादितो लुम्पककथनोपसंहारमाह—

एवं सब्वेपाणापमुहालावगुवएसवयणेहिं । मूढाणमंधकूवो लुंपागो दंसिओ दंसिओ णेओ ॥ १३३ ॥
एवमतन्तरोक्तप्रकारेण सव्वेपाणाप्रमुखालापकोपदेशवचनैर्भूढानाम्-अज्ञानिनां जिनप्रवचनाविदितपरमार्थानामन्धकूप इवान्ध-
कूपो लुम्पाको दर्शितो ज्ञेय इतिगाथार्थः ॥१३३॥ इति लुम्पकोपदेशस्वरूपं चर्चितं ॥ अथ लुम्पकमते सिद्धान्तस्वरूपं चर्च्यते-

अह लुंपगसिद्धंतो केवलसुत्तं व एगदेसेण । सुगपाहुव्व असुद्धो विचरीअत्थो अ निअमइए ॥१३४॥
अथेत्युपदेशान्तरं लुम्पकसिद्धान्तः केवलसुत्तं, वा एवार्थे, केवलसुत्तमेव, तदपि देशेन, न पुनः समग्रं, सुत्तं-सिद्धान्तः, यतस्त-
न्मते कस्यचित्सप्तविंशतिः सुत्राणि कस्याचिदेकोनत्रिंशत् सुत्राण्यभिमतान्येवंरूपेण ते सिद्धान्तवादिनः, सोऽपि सिद्धान्तः शुक्रपाठरूपो-
ऽशुद्धः, शुको हि सम्यग्वाच्यवाचकशब्दपरिज्ञानशून्यस्तद्वदयमपि सम्यग्शब्दव्युत्पत्तिपरिज्ञानशून्यत्वात्, शुक्रवत्पाठस्यापि शुद्धा-
शुद्धवर्णोच्चारपरिज्ञानशून्य इत्यर्थः, परं शुको हि परेण शिक्षितो भवति, न चायं तथा, तथापि पाठोच्चारमात्रसाम्यमधिकृत्योक्त-
मवसेयं, चः पुनरर्थे, विपरीतार्थः-चैत्यादिशब्दानां साव्यभिधायकत्वेनाङ्गीकारात्तन्मते यावान् सिद्धान्तः स विपरीतार्थो ज्ञेयः,

स्वमत्या-निव्रमविकल्पनया स्वमवस्थितिविहेतुदुस्वेत्यर्थः ॥१३४॥ अथ सोऽपि कीदृश इत्याह—

सो अ अवस्तो पुत्या लदो सुद्वाण नामसिद्धतो । तेण तित्पुद्दारो धिद्वी अण्णाणखिण्णाण ॥१३५॥

स च-प्रागुक्तस्वरूपोऽप्यदत्त -न केनापि गुल्या दत्तः, पुस्तकाच्छब्धः, अत एव सुग्धानां-मूर्त्तानां-लुम्पकमतवासितानां नाम सिद्धान्तो-नाममात्रेण सिद्धान्तो, न पारमार्थिकः, तेन-सिद्धान्तेन तीर्थोद्धार, लुम्पका षदन्ति-अस्मामि-पुस्तकात्सिद्धान्त लब्ध्वा तीर्थोद्धारो-स्युच्छिन्नमपि तीर्थसुदृत्वमिति, धिग्-इति श्रुत्वं खेदसूचकतिरस्कारवचनमज्ञानविज्ञानम्-अभिनिवेशमिथ्यात्वदूयि त्वमतिविज्ञानम्-अहो जैनतीर्थमेवाहं सुलभ यत्केवलिनाऽपि प्रादुष्कर्तुमशक्यमपि लुम्पकेन पुस्तकमात्रादुद्वृत्तम्, एवमन्येऽपि पुस्तकवादिनो धोष्या इतिगार्थ ॥१३५॥ अथ प्रागुक्त लुम्पकसिद्धान्तं दूययितुमाह—

सपइ परपरागमनामेण तित्थनाहसिद्धतो । नधि पुत्थयसिद्धतो कत्थधि सुणिओऽधि केणाधि ॥१३६॥

संश्रुति-वर्धमानकाले धीमभवस्वामिन आरम्य दुःप्रसहद्वरिं यावत् परस्परागमनाम्ना तीर्थनाथसिद्धान्तो-जिनेन्द्रमायिसार्थमूलकः सिद्धान्तो वर्धते, नापि पुस्तकसिद्धान्तोऽपि केनापि श्रुतोऽपि, अयं मान-“अहवा तिविहे आगमे प०, सं०-अचागमे अणतरागमे परंपरागमे”पि श्रीअनुयोगद्वारसूत्र, तथात्मागमानन्तरागमौ वन्मुस्वाम्यन्तौ, परस्परगमस्तु तीर्थं यावद्दर्वते, परं पुस्त कागमस्तु काप्यागमे केनापि श्रुतोऽपि नास्ति, अन्यथा आगमश्रुतौ शक्यो भवेत्, स च नोक्त इति गार्थार्थ ॥१३६॥ अथ पुस्तकागमाधीर्षयवर्धनेऽतिप्रसङ्गमाह—

अइ पुत्थपाउ तित्थ पबट्टए किं न कुत्थममिब रूक्कहा । दोधि समा सीसाण विक्कहाबायणपरिकल्हासु ॥१३७॥

यदि पुस्तकात्-पुस्तकागमार्थं-साधुसाध्वीश्रावकश्राविकासमुदायलक्षणं प्रवर्त्तते, वर्त्तमानापीत्यादि विभक्तिः सप्तम्यर्थेऽत्र
 ग्राह्या, प्रवर्त्तत तर्हि कुसुममिव वृक्षाद्, अपि गम्यो, वृक्षादपि किं न प्रवर्त्तत ? यथा वृक्षात्कुसुममुत्पद्यते तथा तीर्थमप्युत्पद्यतां, तत्र
 द्वावपि समौ-तुल्यौ, कासु ?-दीक्षावाचनापरीक्षासु, यद्वा दीक्षावचनयोः परीक्षास्तासु, अयं भावः-यथा वृक्षो दीक्षाया दायको
 न भवति तथा पुस्तकमपि, यथा वृक्षो वाचनाया दायको न भवति तथा पुस्तकमपि, यथा वृक्षः परीक्षाकारको न भवति तथा
 पुस्तकमपीति दीक्षावाचनापरीक्षासु पुस्तकवृक्षौ समावेव, ननु पुस्तकारेभ्यो दीक्षाग्रहणविधिमवाप्य स्वयमेव दीक्षा गृह्यते, न च
 तथा वृक्षादिति कुतः माम्यमिति चेन्मैवं, पुस्तकमात्रादीक्षाग्रहणविधेः कर्तुमशक्यत्वात्, तथाहि-कः पुनरुपस्थापनाविधिरित्यत्रो-
 च्यते, शोभनेषु तिथिकरणनक्षत्रगृहेषु द्रव्यक्षेत्रभावेषु भगवतां प्रतिक्र्तीरभिवन्ध प्रवर्द्धमानाभिः स्तुतिभिः अथ पादपतितोत्थित
 स्वरिः सह शिष्येण महाव्रतारोपणप्रत्ययं कायोत्सर्गद्युत्सार्यैकैकं महाव्रतमादित आरभ्य त्रिरुच्चायन् यावन्निशिशुक्तिविरतिरविकला
 त्रिरुच्चारिता, पश्चादिदं त्रिरुच्चरितव्यं “इच्चेआइं पंच महव्वयाइं राइभोगणवेरमणछ्ठाइं अत्तहिअहयाए उवसंपज्जित्ताणं विरहामि”
 पश्चाद्वन्दनकं दन्वोत्थितोऽभिधत्तेऽवनताङ्गयाष्टिः-संदिशत किं भणामीति भणति, स्वरिः प्रत्याह-वन्दित्वाऽभिधत्स्वेत्येवमुक्तोऽभि-
 वन्द्योत्थितो भणति-युष्माभिर्मम महाव्रतान्यारोपितानीच्छाम्यनुशिष्टिमिति, आचार्योऽपि प्रणिगदति-निस्तारगपारगो भवाचार्य-
 गुणैर्बद्धस्व, वचनविरतिमनन्तरं च सुरभिवासपूर्णमुष्टिं च शिरसि किरति, पश्चाद्वन्दनकं दत्त्वा प्रदक्षिणीकरोत्याचार्यं नमस्कार-
 मावर्त्तयन्, पुनरपि वन्दते, तथैव च करोति सकलाक्रियानुष्ठानम्, एवं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य विरमति शिष्यः, साधवश्चास्य मूर्ध्नि
 युगपद् वासमुष्टिं मुञ्चति सुरभिपरिमलां यतिजनसुलभकेसराणि वा, पश्चात्कारितकायोत्सर्गः स्वरिभिदधाति-गणस्तव कौटिकः

स्वानीयं क्लृप्त वैराख्या शाला अमुकमिषान आशाय तपाष्यायश्च, साध्या प्रवर्षिनी वृतीयोरेष्टव्या, यथाऽऽसर्गं चोपस्थाप्यमाना
 रत्नापिक्वा भवन्ति, पद्मादापान्त निर्विकृतिर्कं वा स्वगच्छसंततिसमायासमाचरन्तीत्येवमेतदप्ययनमादिमध्यान्तकव्याणकलापयोगि
 मभ्यवनमन'समाधानावायि प्रियविप्रयोगादिदुःस्वावर्चबहुलकपायक्षपादिकृष्ठाङ्गुलविषमसंस्तुतिसरिचाराणमर्मममल्लद्वैकरसममक
 इत्यसितस्य दृग्दुबेति श्रीआचारोक्ते शास्त्रपरिष्ठाप्ययनटीकाप्राप्ते, अत्र गुरुमन्तरण दीक्षा न संभवति, वीक्षामन्तरण च
 सिद्धान्ताप्ययनमपि न संभवतीति दक्षितं, तेन पुस्तककष्टसिद्धान्तात्प्रज्याग्रहणं मरुमरीचिकायां जलविकल्पकल्पमिति बोध्यं ।
 तथा 'करेभि मते ! सामाईर्ष्व' इत्यादि सामायिककारित्तोषारोऽपि विद्यमानगुरुसन्निधौ संभवति, अन्यथा हे मदन्त ! इत्यामभ्य
 पदासमवाद्, न बाष्पादेः पुरतः क्रियाकरणे व्यभिचार इति शङ्कनीय, साक्षाद्गुरुसन्निधौ क्रियाया एव गुरुविरहे स्थापना
 चार्यस्य पुरतः क्रियमाणत्वाद्, न पुनरनभ्यस्ताया अपि, साऽपि क्रिया प्रतिक्रमप्रतिलत्ननादिका प्रथिदिबसनियतानुष्ठानरूपा
 बोध्या, न पुनर्गुननियतोपस्थापनादिरूपापि, किंच-पुस्तककष्टसिद्धान्तमात्राद्यदि चारित्र्याद्यनुष्ठानाम्यासो भवेत्तदि "आणाणिरैसकरे,
 गुस्थमधुवायकाए। इंगिआगारसपक्षे, से विधीयति शुषइ ॥१॥" (उच २०) इत्यादि विनयाभ्ययनादिनिरूपण वैयर्थ्यभापयेत्,
 नहि पुस्तकस्य तथा विनय संभवति, तथा "आयरिअतषन्सायाणं, सुस्वसावयणंकरा। तेसि सिक्त्वा पत्रद्रुति जलसिपा इव पायवा
 ॥१॥" (उच० ५२१) इत्यादौ गुरुकुलवास एव ज्ञानादिसंपदेर्दक्षितो, न पुनस्तद्वत् क्वपि पुस्तकदर्शनाद्यप्येति । तथा 'वायण'सि
 वाचना-सिद्धान्ताभ्यापना गुर्वायचैव, तथाहि-"संहिआ य पय चेष, पयस्वो पयविगमो। बालना य पसिदो अ, छम्बिइ विदि
 लकृत्सप॥१॥" ति (२ १ १५०) श्रीअनुयोगशास्त्रे इत्यत्र बालनादिक गुरुनेत्र सादं संभवति, तथा "विजजोषएहि पजसिउडेहि

छंदमनुअचमाणेहिं । आराहिओ गुरुजणो सुअ बहुविहं लहुं देइ ॥१॥ इति श्रीआव० नि० (१-३८) तथा श्रुतग्रहणविधिरपि “ठाण
पमज्जिऊणं दुनि निसिजाउ हुंति कायव्वा । एगा गुरुणो भणिआ बीआ पुण होइ अक्खाणं ॥१॥ दो चेव मत्तगाइं खेले तह काइ-
आइ बीअं तु । जावइआ य सुणेति सव्वेवि अ ते उ वंदंति ॥२॥ सव्वे काउस्सगं करंति सव्वे पुणोवि वंदंति । नासन्नि नाइदूरे
गुरुवयणपडिच्छगा हुंति ॥३॥ निदाविगहापरिचज्जिएहिं गुचेहिं पंजलिउडेहिं । भत्तिवहुमाणपुव्वं उवउत्तेहिं सुणेअव्वं ॥४॥ अभि-
कंखंतेहि सुभासिआइं वयणाइं अत्थसाराइं । विम्हिअसुहेहिं हरिसागएहिं हरिसं जणंतेहिं ॥५॥ गुरुपरितोसगएण गुरुभत्तीए तहेव
विणएणं । इच्छिअसुत्तथाणं खिप्पं पारं समुवइंति ॥६॥ इत्यादि श्रीआव० नि० (३, ७०-४-७०९) तथा ‘पूजा जस्स पसीअंति, संबुद्धा
पुव्वसंथुआ । पसन्ना लाभविस्संति, विउलं अट्ठिअं सुअं ॥१॥ (७-४६*) इत्यादि, तथा “एवं विणयजुत्तस्म, सुत्तं अत्थं च तदुभयं ।
पुच्छमाणस्स सिस्सस्स, वागरिज जहासुअं ॥२॥ इति श्रीउत्तराध्ययनसूत्रे (७-२३*) सर्वत्रापि श्रुतग्रहणविधिगुर्वीयत्त एव भणितः,
न पुनः हस्तकायत्तः, तथा ‘परिक्रव’त्ति दीक्षावाचनयोः परीक्षाऽपि, अयं दीक्षायोग्यो भवति नवेति परीक्षापूर्वमेव शिष्यस्य दीक्षा
दातव्या, यदागमः—“ततो णो कप्पंति पव्वावेत्तए, तं०-पंडए वातिए कीवे, एवं सुंडावित्तए, सिक्खावित्तए, उवट्ठावित्तए, संभुजि-
त्तए संवासित्तए”त्ति श्रीस्थानाङ्गे (२०२) एतद्दीक्षा यथा ‘तओ’ इत्यादि कण्ठ्यं, किंतु पण्डगं-नपुंसकं, तच्च लक्षणादिना विज्ञाय
परिहर्त्तव्यं, लक्षणानि चास्य “महिलासहाचो सरवणभेओ, सिंढं महंतं मउई अ वाया । ससहगं सुत्तमफेणगं च, एआणि छप्पं-
डगलक्खणाणि ॥१॥”त्ति, तथा वातोऽस्यास्तीति वातिकः, यदा वातोऽस्यास्तीति वातिकः, यदा स्वनिमित्ततोऽन्यथा वा मेहनं कषायितं भवति तदा न शक्नोति यो
वेदं धारयितुं यावन्न प्रतिसेवा कृता स वातिक इति, अयं च निरुद्धवेदो नपुंसकतया परिणमति, क्वचित्तु वाहिअत्ति पाठः, तत्र

व्याधितो रोगीत्यर्थः, तथा स्त्रीषः-असमर्थः, स च षतुर्द्वी-इष्टिस्त्रीषश्चद्विग्वह्नीषनिमग्णस्त्रीषर्मेदात्, सत्र यस्मानुरा-
 गतो विवस्त्रावस्यं विपक्षं पश्यतो मेहन गलति स षट्स्त्रीषः, यस्य तु सुरतादिशब्द शृण्वतः स द्वितीयो, यस्तु विषयेणावगूरो
 निमग्निषो वा प्रवं रसितु न शक्नोति स आदिग्वह्नीषो निमग्निषश्चिषधेति, षतुर्विधोऽप्यय निरोधे नपुंसकतया परिणमतीति, षाति
 कस्त्रीषयोस्तु परिश्रानं तयोस्त्रिन्मित्रादीनां वा फयनादेरिति, विस्तरत्राय कल्पावषसेयः, एते श्लोक्तवेदतया व्रतपालनासहिष्णय
 इति न कल्पन्ते प्रमावयितु, प्रमावकस्साप्याश्चामन्नेन दोषप्रसङ्गादिति, उक्त च-"जिणत्रयणे पट्टिकुठ लो पञ्चावेष लोमदोसेण।
 षण्णद्विषो तवस्सी लोवेष तमेव उ षरिषा॥१॥"ति, इह त्रयोऽत्राम्राज्या उक्ताः, त्रिस्थानकानुरोषाद्, अन्यथा अन्येऽपि ते सन्ति,
 यदाह-"बाले षुडे नपुसे अ, जदरे कीषे अ वाहिए। तेषे रायावगारी अ, उम्मणे अ अवसणे ॥१॥ वासे दुठे अ मुठे अ, अणत्ते
 शुगिए इअ। ओषद्वए अ भयए, सेहे निष्फेडिया इअ ॥२॥ गुण्विषी पालवञ्जा य, पञ्चावेष न कप्यद्"चि, अदंसणः-अन्वः अणर्चे
 ऋजपीठित शुगिओ-जात्यगारीनाः ओषद्वओ-विषादायकादिप्रतिनागरक सेहनिष्फेडिओ-अपद्वत इत्येवमित्यादि, यथैते प्रमा-
 अयितुं न कल्पन्ते एवमेत एव कश्चिच्छिञ्जलितेन प्रमाशिता अपि सन्तो मुष्णयितुं-क्षिरोस्त्रेण न कल्पन्ते, उक्त च-"पञ्चाविओ
 सिअ धि' स्यादित्यर्थः मुष्णवेठ अणायरक्षधोगो। अहवा मुष्णवेते दोसा अश्विषारिजा पुरिम ॥१॥"चि, एवं श्लिषयितु-अत्युपेष
 षादिसामाधारी ग्राहयितु, तद्योपस्थापयितु-महाव्रतेषु ब्यवस्थापयितुं, तथा संमोक्तुमुपस्थापयितु, एवमनाभोगाद् संदृक्काश्च संवास
 यितुम्-आत्मसमीपे आसयितु न कल्पन्ते इति च ॥ कश्चिद्विरसंवासिता अपि वाचनाया अयोग्या न वाचनीया इति उक्ताह" इति श्री-
 स्वानाङ्गवचो, एव परीषापूर्वकप्रज्यादानादि पुल्लकारुच संमतीति विचार्य, तथा वाचनायोग्योऽप्य नवेति परीषापूर्वकं वाचन

दातव्या, यदागमः—“तओ अत्रायणिजा पं०, तं०—अविणीए विगईपडिबद्धे अविउसवितपाहुडे । ततो कप्पंति वाएत्तते—विणीए अवि-
 गतीपडिबद्धे विउसचितपाहुडे (२०३) इत्यादि श्रीस्थानाङ्गे, एतहीका यथा ‘तओ’ इत्यादि सुगमं, नवरं न वाचनीयाः—सूत्रं न
 पाठनीयाः, अत एवार्थमप्यश्रावणीयाः, सूत्रार्थस्य गुरुत्वात्, तत्राविनीतः सूत्रार्थदातुर्वन्द्नादिविनयरहितः, तद्वाचने हि दोषाः,
 यत उक्तं—“इहरहवि ताव थब्भइ अविणीओ लंभिओ किमु सुएणं? । माण्हो नासिहिई खए व खारोवसेगाओ ॥१॥ गोजूहस्स
 पडागा सयं पलायस्स वडूइ अ वेग । दोसोदए व समणं न होइ न निआणतुल्लं च ॥२॥ निदानतुल्यमेव भवतीत्यर्थः, विणयाहीआ
 विजा देइ फलं इह परे अ लोगंमि । न फलं अविणयगहीआ सस्साणि व तोअहीणाइं ॥३॥”ति, तथा विकृतिप्रतिबद्धो—दृतादिरसविशेष-
 गृद्धोऽनुपधानकारीतिभावः, इहापि दोष एव, यदाह—“अतवो न होइ जोगो नय फलए इच्छिअं फलं विजा । अवि फलति विउ-
 लमगुणं साहणहीणा जहा विजा ॥१॥”ति, अव्यवसितं—अनुपशान्तं प्राभृतमिव प्राभृतं—नरकपालकौशलिकं परमक्रोधो यस्य सोऽव्य-
 सितप्राभृतः, उक्तं च—“अप्येऽविय परमाणि अवराहे वयइ खामिअं तं च । बहुसो उदीरयंतो अविउसिअपाहुडो स खलु ॥१॥”ति
 परमाणि—परमक्रोधसमुद्घातं व्रजतीतिभावः, एतस्य वाचने इहलोकतस्त्यागः, अस्य प्रेरणायां कलहनात् प्रान्तदेवताल्लनाच्च, पर-
 लोकतोऽपि त्यागः, तत्र श्रुतस्य दत्तस्य निष्कत्वादूपरक्षिप्तबीजवदिति, आह—“दुविहो उ परिच्चाओ इह चोअण कलह देवयाल्लणं ।
 परलोगंमि अ अफलं खिचंपि व ऊमरे वीअं ॥१॥”ति, एतद्विपर्ययसूत्रं सुगमं” एवं परीक्षापूर्वकवाचनादि केवलपुस्तकादसंभव्येव, कुतः
 सिद्धान्तगन्धोऽपि?, अयं भावः—यदि पुस्तकाचीर्थप्रवृत्तिस्तर्हि वृक्षादपि तीर्थप्रवृत्तिर्भवतीति केन निरोद्धुं शक्या?, उभयत्रापि युक्तेस्तौ-
 ल्यात्, परिश्रवासुत्ति बहुवचनं परीक्षावाहुल्यसूचकमिति गार्थः ॥१३७॥ अथ पुस्तकमात्राचीर्थप्रवर्तनेऽतिप्रसङ्गेन दृषयितुमाह—

जइ तित्थयरा अण्णो गणहरपयथाधगोऽवि तिपरईए। ता पुत्थेण तित्थ ठाथिज्जा साहुपसुहपि ॥१३८॥
यदि त्रिपथा 'उपसाए वा विगए वा घुए वे' तिपदत्रयात्मिकया तीर्थंकरान्योऽप्यस्माद्व्योऽपि गणघरपदव्यापकोऽपि भवेत्
'वा' तर्हि पुल्लेकेन गुप्त्रनिरपक्षकवलपुस्तकमादाय साधुप्रसूत्समपि तीर्थं स्थापयेत्, यतो यथा त्रिपथा भगवता श्रीमहावीरण गण
घरपदव्यापना कृता सैव त्रिपदी सप्रत्यप्यस्ति, तस्मात्तथाविधदायक्याहकपुरुषविद्विपमासाद्यैव त्रिपदीषत् सिद्धान्तोऽपि फलवान्,
नान्यथेतिगाथार्थः ॥१३८॥ अयोपसंहारमाह—

तण ज जइकारणभणाइसिद्ध तद्देव त णेअं। अन्नह इत्थीयेसो पुरिसोवि घरिद्ध धीगच्च ॥१३९॥
येन कारणेन पुल्लकार्थीर्थं न प्रवर्षेत तेन कारणेन यत्कारण यथा-येन प्रक्षरेणानादिसिद्ध वर्तते तत्कारण तथैव-तेनैव
प्रकारण येय, न पुनरन्यथाऽपि कार्यक्लृण्णमाधयोरनैयत्यापचे; न हि वहि विना धूमोत्पत्तिः समवति, व्यतिरक्त्माह—'अन्नह'
पि अन्यथा-कार्यकारणभावयोरनैयत्ये स्त्रीवैप -स्त्रीसंबन्धी वेयो-नेपथ्य यस्य स तथा पुल्लोऽपि स्त्रीगम घरेत्, स्त्रियामिव गर्भः
स्त्रीगर्भत्वं, यद्वा स्त्रिया गर्भः स्त्रीगर्भत्वं, स्त्रीपदप्रलक्षणपरं तेनापत्यमात्रादुत्पन्नम्, अयं भाव -स्त्रीवैपधारी पुल्लोऽपि उपलक्षणान्
पुरुषवैपधरो वेपरहितोऽपरोऽपि (स्त्रम्भक्तुमादिर्वा) यदि गर्माधानहतु स्यात्तर्हि पुल्लकार्थालोचय माधुवैपधारी आत्मनोऽपरेणो
च धर्मोपदेशद्वारा धर्महेतु' साधु स्यात्, न चैवं संभवति, तस्मात् कुवस्तीर्थवार्थाऽपीति गाथार्थः ॥१३९॥ अथ तीर्थस्वरूपमाह—
तित्थ स्वत्तु तित्थयरा अञ्चिअ जाव तस्स तित्थठिई। उञ्चिअमि समत्थो नलो सपेउ सट्ठवण्णु ॥१४०॥

तीर्थं तीर्थंकरात् स्तुत्रवधारणे तीर्थंकरादव मपतीतिगम्य, ततः प्रवृत्तं सत् अञ्चिअ, कियत्कालं?, यावत्तस्-तीर्थंकरस्य

तीर्थस्थितिः, येन तीर्थकरोण यत्तीर्थं प्रवृत्तं तत्तीर्थं यावत्तस्य तीर्थस्य प्रवृत्तिस्तावदच्छिन्नमेव भवति, उच्छिन्ने तीर्थे, आस्ता महान् कालः, समयमात्रमप्युच्छिन्ने तीर्थे तीर्थकरादन्यः, आस्तामन्यः, सर्वज्ञः—केवल्यपि संधातुं न समर्थः, एतच्चातीर्थसिद्धवक्तव्यताया-
मागमे प्रतीतमेवेति गार्थार्थः ॥१.४०॥ अथ तीर्थं किमुच्यते इत्याह—

तित्थं चाउच्चवणो संघो तत्थेव आइमो समणो । न विणा तित्थं निगंथेहिंति पवयणवयणाओ ॥१.४१॥

तीर्थं चातुर्वर्णः संघः—साधुसाध्वीश्रावकश्राविकालक्षणः समुदायो, न पुनरुत्खन्नभाष्यादिसमुदायः, तत्र चादिमः श्रमणः—साधुः, चतुर्वर्णपि वर्णेषु प्रथमः साधुरित्यर्थः, तत्र हेतुमाह—“न विणा तित्थं निगंथेहिंन्ति प्रवचनवचनात्, निर्ग्रन्थैर्विना—साधु-
भिर्विना तीर्थं न स्याद्, यद्यपि चतुर्णां वर्णानामन्योऽन्यानुविद्धत्वादेकाकी वर्णः कोऽपि न स्यात्, एकस्याप्यभावे तीर्थोच्छेदापत्तेः,
तथापि साधोर्मुख्यत्वादिति गार्थार्थः ॥१.४१॥ अथ साधुष्वपि स्वरिमुख्यः, स च कीदृशः कथं स्यादित्याह—

तत्थवि राया सूरी सो सूरिपरंपराइ अहिसित्तो । सोहम्ममाओ जंबू जंबूओ पभव इच्चाइ ॥१.४२॥

तत्रापि—साधुष्वपि राजा स्वरिः—आचार्यः, स च स्वरिः स्वरिपरम्परयाऽभिपिक्तः—आचार्यपरिपाठ्यागतेनाचार्येण स्वरिपदे
स्थापितः स्यात्, न पुनः स्वयमेव स्वरिः स्यात्, “राया न होइ सयमेव धारंतो चामराडोवे”त्ति वचनात्, दृष्टान्तमाह—‘सोहम्मामा-
उ’त्ति सुधर्मतो जम्बूः—श्रीसुधर्मस्वामिना निजपट्टे जम्बूस्वामी स्वरिपदे स्थापितः, जम्बूतः प्रभवः—श्रीजम्बूस्वामिनाऽपि श्रीप्रभवः
स्वपदे स्थापित इत्यादि यावत्संप्रति श्रीविजयदानस्वरिस्थापिताः श्रीहीरविजयस्वरयः, एवं परिपाट्या स्थापितः स्वरिस्वरिरुच्यते,
न पुनर्लुम्पकादिषु कुपाक्षिकेषु विकल्पिता अपीति गार्थार्थः ॥१.४२॥ अथ तीर्थस्वरूपं बहुवक्तव्यं तत्रातिदेशमाह—

इषाद् पुठवमणिअं इहपि सठवपि होइ भणिअब्बं । तेणं तयतमेअं जयवम्मो केरिसो वम्मो ? ॥१४३॥

इति-प्रागुक्तमादिर्यस तद् इत्यादि पूर्वमणितं "तयति राया घृरी'त्यादि गायानन्तरं 'घृरीण संवईओ' इत्यादिकां या एक-
विशतिना गायान्ता वदादिसकल यथागमणित वदिहापि-अत्राधिकारेऽपि प्रसङ्गमात्रं सर्वं मणितव्यं भवति, तेन कारणेन, तदन्त-
स्वाधिकारस्य तीर्थस्वरूपरूपणालयस्य-पर्ययसान्, किं ?- 'जयवम्मो केरिसो वम्मो'चि त्रिचत्वारिंशत्पमगायापर्यन्ते तदन्त-
साध्यमिहापीतिगायार्थं ॥१४३॥ अथ तीर्थसिद्धान्तयो संगतिमाह—

एव तिरथयिआरे कसयद्वे परिक्खलिअस्स तित्थस्स । आयसो सिद्धतो अत्थि अत्थिस्स नायत्तो ॥१४४॥

एव-प्रागुक्तमकारेण तीर्थविचारे-किं तीर्थं किं चालीर्थमिति समतिपद्यतीर्थविचारे, किंलक्षणे ?-कसयद्वे-सुवर्णपरीक्षानिमित्तं
कसयद् इह कसयद्वेत्तन्मिन् परीक्षितस्य-परीक्षां श्रापितस्य तीर्थस्यापच -उद्वञ्चः सिद्धान्तोऽस्तीति, अतीर्थस्य नापच -वीर्थव्यतिरि-
क्तस्य इत्याधिकारोपेतो नाल्तीतिगायार्थं ॥१४४॥ अथ स सिद्धान्तः किमादिको भवतीत्याह—

सो सामाअअमाई दुयालसगिति संगओ सयलो । जिणमासिअत्थमूलो सीसपसीसाइकयरपणो ॥१४५॥

स -सिद्धान्तः सामायिकदि द्वादशाह्नीति-सामायिकद्वादशारम्य द्वादशाह्नीपर्यन्तमिति सकला-संपूर्णः अपिरप्याहार्यः
संपूर्णोऽपि संगतः-परस्परमविरुद्धः, सर्वज्ञमापितत्वाद्, किंलक्षणे ?-जिनमापितार्थो मूल यस्य स तथा, द्विष्यप्रद्विष्यादियिः कृता
रचना-भूतादिपाठरूपा यस्य स तथा, धायिकमाये प्रवर्तमानान्नाङ्गवतो निर्गतस्वार्थसैकस्यत्वेऽपि वाठरचनानामानात्वाद्, द्विष्यप्र-
द्विष्यादीनां धायोपद्वयिकमाये प्रवर्तमानत्वाद्, धायोपद्वयिकसैकस्यत्वात्प्रवृत्तियार्थः ॥१४५॥ अथ किं संपद्वयिमाह—

तेर्णेवेगपि पयं वक्त्वाणिज्जंतमेव सञ्चसुहं । अणुओगदारविहिणा पररूपरं जेण साविकखं ॥१४६॥

तेनैत्र कारणेनैकमपि पदम्, उपलक्षणाद्वाक्यादीनां परिग्रहः, व्याख्यायमानं सर्वमुखं-सर्वतोमुखं स्यात्, एकस्यापि पदादे-
व्याख्याने क्रियमाणे सर्वस्याप्यभिलाष्यस्यार्थस्यावतारः स्यात्, तत्कथमित्याह-येन कारणेनानुयोगद्वारविधिना-अनुयोगद्वारसूत्रो-
क्तपद्धत्या परस्परं सापेक्षं श्रुतमात्रमपीतिगाथार्थः । १४६॥ अथ परस्परसापेक्षतायां हेतुमाह—

जसुवक्कमनिक्खेवाणुगमणएहिं पि होइ वक्त्वाणं । पयमित्तस्सवि सुत्ते सुत्तं पुणऽगेगहा पयडं ॥१४७॥

यद्-यसादुपक्रमनिशेषानुगमनयंश्चतुर्भिरनुयोगद्वारोक्तैर्द्वैर्व्याख्यानं सूत्रे पदमात्रस्यापि व्याख्यानं भवति, तत्र सूत्रं पुनर-
नेकथा-अनेकप्रकारं प्रकटं-प्रसिद्धं वर्तते, यतः किञ्चित्कालिकं किञ्चिदुत्कालिकं किञ्चिदुपाङ्गरूपं किञ्चिच्छेदरूपं किञ्चि-
त्प्रकरणरूपं, सूत्रस्वभावमेव किञ्चिन्निर्युक्तिरूपं सूत्रार्थोभयस्वभावं-स्वव्याख्येयसूत्रापेक्षया व्याख्यानरूपं स्वव्याख्यापेक्षया च सूत्र-
स्वभावम्, एवमन्यदपि यथासंभवं भाष्याद्यपि बोध्यमितिगाथार्थः ॥१४७॥ अथैवं व्याख्याने प्रकृते किमागच्छतीत्याह—

एवं सुअवक्त्वाणे पुण्णेहिं पइपयं पि जिणपडिमा । पच्चक्खावि अ आगमभणिआ सुणिआ य तित्थंमि ॥१४८॥

एवं-प्रागुक्तविधिना श्रुतव्याख्याने प्रत्यक्षाऽपि-अच्छिन्नपरम्परामार्गपतितत्वेन तीर्थस्याध्यक्षसिद्धापि जिनप्रतिमा प्रतिपदम्-
आस्तामङ्गादि श्रुतं 'नमो अरिहंताण'मित्यादिरूपं यत्पदं तादृशं पदं पदं प्रति प्रतिपदमागममणिता ज्ञाता स्यात्, किं? -पुण्यैः-
पुण्यभग्निः, न पुनरचेतनकरूपैरित्यर्थः, क? -तीर्थे-अच्छिन्नपरम्परगते तीर्थे, तेन कुपाक्षिकादिसमुदाये तत्परिज्ञानाभावेऽपि न
दोषः, तस्य तीर्थबाह्यत्वात्, अथ प्रसङ्गतस्तद्व्याख्यानपद्धतेर्दिग्दर्शनं त्वेवं-तथाहि-जैनप्रवचने श्रुतमात्रस्याप्यादिद्वयं सामासि-

द्वाध्ययन, तस्याप्यादौ 'नमो अरिहताय'मित्यादि नवपदात्मको नमस्कारः, स षाष्टसंपदष्टपद्याधरमयोऽङ्गोपाङ्गादि श्रुतादभङ्गः, स षैत्र-नमो अरिहताय नमो सिद्धाण नमो आयरिआण नमो उवन्नायाण नमो लोए सव्वसाहणं । एसो पष नमुकारो, सव्वपाव प्पणासम्मो । मगलानं च सन्वेत्ति, पढम इवइ मगलं ॥१॥ एवंविधनमस्कारस्याप्यादिपदं 'नमो अरिहतायमिति' एतत्पदस्य व्याख्यानमुपक्रममिदमित्यनुयोगद्वारैः कर्षव्यं, यतो चैनप्रवचनप्राकारस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि भवन्ति, यदागम -^१ चत्वारि अणुओगद्वारा पं०, १०-उषक्त्सो निरुत्थेचो अणुगमो नओ अ"चि श्रीअनुयोगद्वारे, एषां निरुत्थिस्त्वेवम्-उपक्रमण-दूरत्वस्य वस्तुनल्लसैः प्रकारैः समीपनयनमुपक्रमः ? नियतं निश्चितं वा नामादिसमवत्यधरचनत्वात्क न्यसनं निश्चयः २ अनुरूप-सुप्रार्या बाधया तदनुगुण गमन-सहितादिक्रमेण व्याख्यातु प्रवर्धनमनुगम ३ नयनम्-अनन्तधर्मात्मकस्य वस्तुनो नियतैकधर्मात्मनेन प्रतीतो प्राप्य नयः ४, क्रमप्रयोजनं त्वेव-नानुपूर्व्यादिभिन्यापदेस्रमनानीत श्लाघं निश्चैपैनिर्धेत्तु शक्यते १ न षौपनिष्य द्वादनिर्धैरनिश्चितमनुगन्तु २ नापि द्वाघनुगमेनाननुगत नयंविचारयितुं शक्य ३ मित्यमीषां क्रमः, तत्रोपक्रमोऽपि लौकिक लोकोत्तरमेदाद्विधा, तत्राद्यो नामस्यापनाद्रव्यक्षेत्रकालमायमेदात्सोढेत्यादि विस्तरविश्रासुनाऽनुयोगद्वाराद्यवलोच्य ? तथा निश्चै पविधा-ओपनिष्यद्यो १ नामनिष्यद्यः २ सूत्रालापकनिष्यद्येति ३, तत्रौपनिष्यद्ये सामान्यतो नाम श्रीआशयकमुतस्कन्ध इत्यादि ? नामनिष्यद्यनिश्चये सामायिकाप्यवमित्यादि २ सूत्रालापकनिष्यद्यनिश्चये तु स सति सूत्रे, द्वा तु द्वात्रानुगमे, द्वात्रानुगमस्वनुयोगमवः, यतोऽनुगमो द्विधा-द्वात्रानुगम १ निर्युत्थयनुगमम् २, यदागम -"से किं तं अणुगमे १, २ इविहे प, १०-सुत्ताणुगमे १ निन्नुत्थिअणुगमे २"चि श्रीअनु०, तथा निर्युत्थयनुगमोऽपि त्रिविधः-निश्चैपनिर्युत्थयनुगमः १ उपोवृत्तानिर्धुत्थयनुगमः २ द्वात्रस्याधिकनिर्धुत्थय-

नुगमश्च ३, यदागमः—निज्जुत्तिअणुगमे तिविहे पं०, तं०—निक्खेवनिज्जुत्तिअणुगमे १ उवग्घायनिज्जुत्तिअणुगमे २ सुत्तफासिअ-
 निज्जुत्तिअणुगमे”त्ति ३ श्रीअनु०, निक्षेपनियुत्तयादीनां स्वरूपं यथा ‘से किं तं निक्खेवनिज्जुत्तिअणुगमे १, २ अणुगए, से किं तं
 उवग्घायनिज्जुत्तिअणुगमे १, २ इमाहिं दोहिं मूलदारगाहाहिं अणुगंतव्वे, तं०—उद्देसे १ निद्देसे अ २ निग्गमे ३ खित्त ४ काल ५ पुरिसे
 ६ अ । कारण ७ पच्चय ८ लक्खण ९ नए १० समोआरणा ११ पुमए १२ ॥१॥ (१३३) किं १३ कइविहं १४ कस्स १५ कहिं
 १६ केसु १७ कहिं १८ किच्चिरं हवइ कालं १९ । कइ २० संतर २१ मविरहिअं २२ भवा २३ गरिस २४ फोसण २५ निरुत्ती
 २६ ॥२॥त्ति(१ ३४*) सेत्तं उवग्घायनिज्जुत्तिअणुगमे, से किं तं सुत्तफासिअनिज्जुत्तिअणुगमे १, २ सुत्तं उच्चारेअब्बं अखलिअ
 अमिलिअमित्यादियावत् ‘संहिआ य पयं चेव; पयत्थो पयविग्गहो । चालणा य पसिद्धी अ, छव्विहं विद्धी लक्खणं ॥१॥त्ति(१ ३५*)
 श्रीअनु० (१५१), एवं चतुर्भिर्प्यनुयोगद्वारैर्व्याख्यानकरणेऽप्यनुयोगं कुर्वद्भिर्प्याचार्यैः श्रोतारमासाद्य त्रिधाऽनुयोगः कर्त्तव्यः,
 प्रथमं सूत्रार्थ एव केवलः १ द्वितीयो नियुक्तिसहितः २ तृतीयस्तु निरवशेषः ३ इति, यदागमः—“सुत्तत्थो खलु पढमो बीओ
 निज्जुत्तिमीसओ भणिओ । तइओ य निरवसेसो एस विही होइ अणुओगे ॥१॥इत्ति श्रीभगवत्यां श० २५ उ० २(१२-९४*) नन्दी-
 सूत्रे (९०*) श्रीआचर्यकनियुक्तौ च(२४) अस्या व्याख्या यथा—सूत्रार्थः—सूत्रार्थ एव केवलः प्रतिपाद्यते यस्मिन्ननुयो-
 गेऽसौ सूत्रार्थ इत्युच्यते, सूत्रार्थमात्रप्रतिपादनप्रधानो वा सूत्रार्थः, खलुशब्दस्त्वेवकार्थः; स चावधारणे, एतदुक्तं भवति—गुरुणा
 सूत्रार्थमात्राभिधानलक्षण एव प्रथमोऽनुयोगः कार्यः; मा भूत्प्राथमिकविनेयानां मतिसम्मोह इति, द्वितीयोऽनुयोगः सूत्रस्पष्टिक-
 नियुक्तिमिश्रकः कार्यः इत्येवंभूतो भणितो जिनैश्चतुर्दशपूर्वधरैश्चेति, तृतीयश्च निरवशेषः—प्रसक्तानुप्रसक्तमभ्युच्यते यसिन् स एवं-

लक्षणो निरवशेषः कार्यः, एष-उक्तलक्षणः विधान विधिः-प्रकार इत्यर्थं भवति, कः!-मूत्रस निजनामिधेयेन सार्द्धमनुकूलो योगोऽनुयोग-मूत्रान्वाख्यान तत्र, व्याख्याविषये इत्यर्थं, ननु परिनिष्ठा सप्तमे इत्युक्तं त्रयधानुयोगप्रकारास्तदेतत्कथमिति, उच्यते, उक्तानामनुयोगप्रकाराणामन्यतमेन केनचित्प्रकारेण भूयो भूयो भाष्यमानेन सप्तवारं भवर्षं कार्यं तेन न कश्चिरोपः, अथवा कश्चिन्मन्दमतिविनेयमधिकृत्य तदुक्तं त्रैलोक्यं, न पुनरेष एव सर्वत्र भवष्यविधिः, उद्घटितवस्त्रविनेयानां सकृद्वृणत एवाशेषप्रद्वणदर्शनादि"त्यादि श्रीब्राह्म० वृ०, न चैवमनुयोगद्वारोक्तविधिना सह भगवत्याद्युक्तप्रकारत्रयस्य कश्चिद्विशेषः अङ्कनीयः, तमयत्रापि तौन्यात्, तथाहि-उपक्रमनयलक्षणं द्वारद्वयं तूपोद्घातनिर्मुक्तावन्तर्मवति, निश्चेषस्य तु ओषनिष्पन्ननामनिष्पन्नमूत्रालापकनिष्पन्न-लक्षणार्था निर्मुक्तावन्तर्मवति, नियुक्तयस्तु सर्वा अपि द्वितीयव्याख्यानप्रकरणे मणित्वाञ्चो द्वितीयमेव एवोपक्रमनिश्चेषनयनरूपाणि शीष्यपि द्वाराणि संक्रान्तानि, अनुगमोऽपि कथञ्चिद्विधेयपि मेदेष्वन्तर्भूतोऽवगन्तव्य इत्युभयत्रापि व्याख्यानविधेरमेव एव बोध्यः, एवं च सति मूत्रस्य मूत्रगतपदादेरपि च व्याख्यानकरणे निश्चेषोपोद्घातमूत्रस्यार्थि कनिर्मुक्तयोऽवश्यं चकम्प्याः, तासामपि मूत्रव्याख्यानरूप-त्वात्, यदागमः-"सुत पृष्ठे तत्रो पठिषीए-सुतपठिषीए इत्यपठिषीए तदुभयपठिषीए"ति श्रीस्थानाङ्गादौ(२०८।१२ ३३८) अत्रार्थमत्यनीक्षे निर्मुक्त्यादिप्रत्यनीको मप्यते, निर्मुक्तीनामप्यनुयोगो मणितः, यदागमः-"से किं त अनुगमे !, २ इति पं०, त-सुतानुगमे तिन्युचिअनुगमे"ति, तेन निर्मुक्तीनां स्वव्याख्येयमूत्रापेक्षयाऽर्धत्वं स्वव्याख्यानापेक्षया च मूत्रत्वमिति सूत्रार्थोभयस-माधत्वं बोध्यं, निर्मुक्तेरप्यनुगमो निर्मुक्तिमाप्यभूष्यादिरूपोऽवगन्तव्यः, न चैवं निर्मुक्तेरपि निर्मुक्त्यनुगमेऽनवशेषेति अङ्कनीय, यतो यथा प्रदीपः परं प्रकाशयन्नेव स्वात्मानमपि प्रकाशयति तथा उपोद्घातनिर्मुक्तिरप्यन्येषां व्याख्यानभूता सती स्वसा अपि व्याख्यान

भूतेति नास्त्यनवस्थागन्धोऽपि, ननूपोद्घातनिर्युक्तिस्तावदावश्यकसूत्रसंबन्धिन्येवास्तीति चेन्मैवं, प्रवचनमात्रस्यापीयमेवोद्घातनिर्युक्तिः, यदागमः—“अङ्गयणंपिअ तिविहं सुत्ते अत्थे अ तटुभए चेव । सेसेसुवि अङ्गयणेसु होइ एसेव निज्जुत्ती ॥१॥” (१५०*) श्रीआवश्यकनिर्युक्तिभाष्ये, अत एवानुयोगद्वारेषु ‘उद्देशे निद्देशे अ’त्ति द्वारगाथाभ्यामुपोद्घातनिर्युक्तिः श्रुतमात्रस्याप्यभिहिता, तथा च “एगस्सवि सुत्तस्स संखिजाओ निज्जुत्तिउ”त्ति वचनात् सूत्रमात्रस्यापि व्याख्यानान्तर्भूता निर्युक्तयोऽवश्यं व्याख्येयाः, तास्वपि जघन्यतोऽप्युपोद्घातनिर्युक्तिः, शेषास्तु यथागमं यथासंप्रदायं च वाच्याः, निर्युक्तीनामपि व्याख्यानं भाष्यचूर्णयादिकमपि वाच्यम्, एवं चागमरीत्या सूत्रव्याख्याने प्रतिपदं जिनप्रतिमोपलम्भः सुलभ एव सुदृशां, तथाहि—अहति शक्रादिकृतां पूजामित्यहन्तः—तीर्थकराः, ते चातीतानागतवर्तमानकालभाविनोऽनन्ता एव, व्यक्त्या च श्रीऋषभादयस्तेभ्यो नमः, अस्तीत्यध्याहार्यमिति नमो अरिहंताणमिति पदस्य प्रथमव्याख्यानभेदः, अथ निर्युक्तिसंयुक्तद्वितीयभेदे ह्युपोद्घातनिर्युक्तिः प्रथमं वक्तव्या, तत्र यथा—“निव्वाणं चिइगई जिणस्स इक्खवाग सेसगणं तु । सकहा थूम जिणहरे जायग तेणाहिअग्गिचि ॥१॥ (४३५) श्रीउपोद्घातनिर्युक्तावियमपि गाथा सव्याख्याना वक्तव्या, अतोऽस्या अपि सूत्रार्थो यथा—अथ निर्वाणगमनविधिप्रतिपादनार्थतां द्वारगाथामाह—‘निव्वा०’ भगवान् दशसहस्रपरिवारो निर्वाणं प्राप्तः, चित्तिकाकृतिरिति—देवास्त्रिस्तथाः द्रुत्तयसूचतुरस्राकृतीः कृतवन्तः, एकां पूर्वेण तीर्थकृतः, अपरां दक्षिणेनेक्ष्त्राकृणां, तृतीयामपरेण शेषाणां, त्रतोऽग्निकुमाराः वदनैः स्वस्वमिं प्रक्षिप्तवन्तः, तत एव निबन्धनात् लोकेऽग्निमुखा एव वै देवाः इति प्रसिद्धं, वायुकुमारास्तु वातं मुक्तवन्तः, मांसशोणिते च ध्यामिति सति मेघकुमाराः क्षीरोदजलेन निर्वापितवन्तः, ‘सकह’त्ति दंष्ट्रोच्यते, तत्र दक्षिणां दंष्ट्रां भगवतः शक्रो जग्राह, वामामीशानः, आधस्त्यद-

शिष्यां पुनश्चमरः, आशस्त्वोचरां तु बलिः, श्रेयदेवाः श्रेयाङ्गानि, राबानो मरु, श्रेयलोका मरुानि तिलकानि चक्रुः, 'स्तूया जिनशूर
 चेति मरतो मगवन्वष्टुद्विष्य शार्द्धकिरत्नेन योबनायाम त्रिगम्युतोश्चिह्नं सिंहनिषयायतन क्कारितवान्, निमनर्ष्यप्रमाणयुक्ताभतु
 विञ्चविस्वीर्यकप्रतिमाः जीषामिगमोकपरिवायुक्ता, तथा नवनवर्षिं श्रावप्रतिमाः आत्मप्रतिमाः आत्मप्रतिमां च स्तूपश्चत च, मा कश्चिदाङ्गमण
 करिष्यतीति तत्रैकं मगवतोऽन्यानि श्रावणां, लोहमयान् यश्चपुल्यान् तद्द्वारपालकांश्चकार, दण्डरत्नेनाष्टापदं सर्वतश्चिह्नमवान्, योज-
 नमानान्यष्टौ पदानि च कृतवान्, सगच्छुतैस्तु स्वधंश्रुतुगगायथा परित्वा कृत्वा गङ्गाऽवतारिता तथा ग्रन्थान्तराद् श्रेय, ज्वलन्त्यां
 मगषश्चिथार्यां माहर्नैर्देवाले श्रुष्टुष्टुराग्निं याषमानैरग्निमुठास्तान् याषकानित्याहुः अहो याषका २ इति, ततो याषका रूडा, तदग्नि
 मविष्यापित दुरितोपशान्तिक्कारित्वात् स्वशूरकुण्डेषु श्रुतवन्त, तेन कारयेनैत आहिताप्रयो ज्वाताभितात्रयाभिग्रहणात् अग्नेस्त्रिसलयत्वं
 च, तेषां चाग्नीनां परस्परत कुण्डसंक्रान्तावप विधि -मगयत्संभविभूतोऽग्निः सर्वकुण्डेषु संघरति, इत्थाकुण्डाभिस्तु श्रेयपुण्डाम्नो
 संघरति, न मगवत्कुण्डाम्नो, श्रेयानगारकुण्डाभिस्तु नम्यत्र संक्रामतीति नियुक्तिद्वारागायाश्चन्द्रार्थ, अस्मां द्वारागायार्यां द्वारद्वयामि
 धेया माण्यगाथा, यथा-"पूमसय माउआण चउवीसं वैष जिणहर क्कासी । सन्वजिणाण पढिमा वण्णपमाणेहि निञ्चएहि ॥१॥"
 (१-२०) इति, अस्मा अपि व्याख्यान, यथा-स्तूपश्चत श्रावृणां मरत क्कारितवान्, तत्रैक मगवत इति श्रेय, चतुर्विञ्चति वैष जिन
 शूरे कृतवान्, का इत्याह-सर्वजिनानां प्रतिमा' वर्णप्रभाजैर्निजे -आत्मीयैः, चकाराद् मानूणामात्मनश्च प्रतिमाश्चतमिति, श्रीभरत-
 चक्रवर्तिना प्रतिमाः क्कारिताः । तथा निश्रेयनियुक्तिष्वपि सूत्रालापकनिष्पन्ननियुक्तिविचारे 'नमो अरिहताय'मिति नमः १ अर्चिद्रूपः
 २ इतिस्वरूपात्मक एव, तत्र नम इति नैपातिक एव, अर्चिमिति च सान्त्वं ज्वातिवाचक नामिक एव, तथा च नमःशब्दस्यार्द्ध-

ब्दस्य च निक्षेपः कार्यः, स च नामस्थापनाद्रव्यभावमेदाच्चतुर्द्धा, यदुक्तं—“जत्थ(थ)वि जं जाणिजा निक्खेवं निक्खिवे निरवसेसं ।
 जत्थवि य न जाणिजा चउक्कयं निक्खिवे तत्थ ॥१॥” (१*) इतिश्री अनु०, तत्र नामनमस्कारो नम इति कस्यचिज्जीवस्या-
 जीवस्य वा संज्ञा क्रियते, स्थापनानमो नम इति पुस्तकादौ लिखितवर्णानुपूर्वी, द्रव्यनमो निह्वादेः, भावनमस्तूपयुक्तस्य सम्य-
 ग्दृष्टेरार्थतीर्थकरादिविषये बोध्यः, यदुक्तं—“निष्हादि दब्ब भावोवउत्त जं कुज्ज सम्मादिद्धी उ”त्ति (८१०) श्रीनमस्कारनिर्घुक्तौ,
 अर्थार्थः—निह्वादिद्रव्यनमस्कारो, नमस्कारनमस्कारवतोरव्यतिरेकात् निह्वादिरेकात् द्रव्यनमस्कारो भण्यते, भावनमस्कारो यत्कु-
 र्यादुपयुक्तः सम्यग्दृष्टिरित्यादि, एवं नामार्हन्नपि ऋषभादिजिनानामर्हन्निति नाम, स्थापनार्हन् अर्हत्प्रतिमा, द्रव्यार्हन् अर्हज्जीवः
 श्रेणिकादिः, भावार्हन् समवसरणस्थितः श्रीसीमन्धरादिः, यदुक्तं—“नामजिणा जिणनामा ठवणजिणा पुण जिणिंदपडिमाओ ।
 दब्बजिणा जिणजीवा भावजिणा समवसरणत्था ॥१॥” इत्येवं निक्षेपनिर्घुक्तिविचारे भावनमस्कारं प्रतिपद्यमानो दर्शनमोहनीया-
 दिक्षयोपशमेन हेतुनाऽर्हन् अर्हत्प्रतिमा इत्याद्यष्टस्वपि भङ्गेषु लभ्यते, ते चामी-अर्हन् १ अर्हत्प्रतिमा २ अर्हन्तः ३ अर्हत्प्रतिमाः ४
 साधुरर्हत्प्रतिमाः—साधुरर्हत्प्रतिमा युगपद् द्वयं ५ साधुर्जिनप्रतिमाश्च ६ साधवो जिनप्रतिमा च ७ साधवो जिनप्रतिमाश्चेति ८, यदुक्तं—
 “नाणावरणिज्जस्स उ दंसणमोहस्स तह खओवसमे । जीवमजीवे अष्ठसु भंगेषुं होइ सब्बत्थ ॥१॥” (८१२) इतिनमस्कारनिर्घुक्तौ,
 एतद्वीका यथा—मतिज्ञानश्रुतज्ञानावरणीयस्य सम्यग्दर्शनसाहचर्याद् ज्ञानस्य दर्शनमोहनीयस्य च क्षयोपशमेन साध्यते नमस्कारः,
 केत्याह—जीवे अजीवे इत्याद्यष्टसु भङ्गेषु स्यात् सर्वत्र, तथाहि—“जीवस्स सो जिणस्स व १ अज्जीवस्स उ जिणिंदपडिमाए २ ।
 जीवाण जईणपि अ ३ अज्जीवाणं तु पडिमाणं ४ ॥१॥ जीवस्सजीवस्स य जइणो विचस्स वेगओ समयं ५ जीवस्सज्जीवाण य

जड़ो विषाण वेगत्यं ६ ॥२॥ जीवाणमबीवस्स य ख्वाण विवस्स वेगवो समयं ७। जीवाणमबीवाण य ख्वाण पडिमाण वेगत्यं ८
॥३॥ (विश्वे० २८७४-५-९) इत्यादि, अत्र मतिशुद्धानावरणश्रयोपश्रमपूर्वकमिष्यात्वमोहनीयकर्मश्रयोपश्रमहेतुक एव खिन-
प्रतिमाविषयको भावनमस्कारो मणितः, एव च सति ये त्वजीवत्वादिहेतुना खिनप्रतिमाविषय नमस्कारं न मन्यन्ते ते ब्रह्मनाशुता
मिष्यात्वोदयिनः स्वत एव सिद्धाः, तस्मादात्माहंदादिनिषेधविचारो, नम इति पदमात्रस्यापि भ्यास्याने खिनप्रतिमा आराध्यत्वेन
सिद्ध्यति, एवमहंनिषेधेऽपि बोध्यं, ननु नामादिनमस्कारेष्वपि माधनमस्कार एव शोभनस्तथाहंश्रयि भावाहंशेव शोभनो नाप
रपीति चे मेष, स्थापनाहंतोऽवश्य शोभनत्वे सिद्धे एव माधनमस्कारस्य शोभनत्वसिद्धे, यतो 'खीवमजीवे अश्रु मगेहु होह
सन्वरय"षि प्राग् प्रदक्षितनिर्धुस्त्वधनखिनप्रतिमाविषयकनमस्कारो वक्ष्येनमोहनीयश्रयोपश्रमावेव मणितः, स्थापनाहंतमाशोम
नत्वे क्व तद्विषयकनमस्कारस्यापि शोभनत्वमिति स्वयमेव पर्यालोच्य, नन्वश्रु स्थापनाहंतः शोभनत्वं, परं नामनमस्कारद्वयनम-
स्कारयोरिव नामाहंश्र्याहंतोस्तु कथं शोभनत्वमिति चेद्, उच्यते, नम इतिपद नैपात्तिकं, तस्य च नामत्वं तावदुपचरितयेव द्रुमा-
दुमवस्तुविषयकं स्यात्, तेन नामनमस्कारस्य शोभनत्वेऽशोभनत्वे च न कश्चित्कतिः?, अहंश्रित्तिपद तु नामिकं वास्तवमेव, तेन
वत्पदं स्ववाच्यविषयश्रुत् शोभनमेव, तदुचारे श्रवणे वा तद्राज्यस्साहंतः कुरणाद्विरेव स्यात्, अहंदादिकारत्वं तु याम्निर्वरत्वात्,
आत्तामन्यद्, नामगोत्रश्रवणेऽपि महाफलमौपयास्तिकादौ भवितव्यं, एतच्च प्रकृतकृपाद्विकस्वामि प्रतीतमेव, इत्यथा कथो अरिंवाचं
इत्यादिनमस्कारश्चतुर्विधतिलावादिपरित्वाभाषणपविश्रितप्रतिषिद्धकप्रानो. छुन्मके निषस्तिबन्धनश्रुतो जनेद्, द्रुजं तु किंश्चि
फलक्यमिषारि किंश्चिवाच्यविषयीति कृत्वा द्रुष्यनमस्कारकालमिदवादीनां न शोभतः कथमसि, तेषां तेन कथमसि कथमसि

नवासेः, यस्य तु द्रव्यनमस्कारो भावनमस्काररूपफलसंपत्तिहेतुस्तस्य तु शोभन एव, द्रव्याहंस्तु नियमान्नावाहंद्धेतुत्वात् फलाव्यभिचारी
शोभन एव, तेन यथौचित्येन द्रव्यार्हदारान्नं महानिर्जराङ्गम्, अत एव परिव्राजकवेषधरोऽपि मरीचिर्भरतचक्रवर्त्तेना महाभक्तिपुरस्सरं
बन्दिती नमस्कृतश्च, यदाहुः श्रीभद्रबाहुस्वामिपादाः—“अह भणइ नरवरिदो ताय! इमे संति(एत्ति)आइ परिसाए । अण्णोऽवि
कोऽवि होही भरहवासंमि तित्थयरो ॥१॥ (४४ भा.) तत्थ मरीइनामा आइपरिव्वायगो उभयनत्ता । सज्झायझाणजुत्तो एगंते ज्ञायइ
महप्पा ॥२॥ तं दाएइ जिणिदो एव नरिंदेण पुच्छिओ संतो । धम्मवरक्कवट्ठी अपच्छिमो वीरनामुत्ति ॥३॥ आइगरु दमारारणं तिविड्डु
नामेण पोअणाहिवई । पिअमित्तचक्कवट्ठी मूआय विदेहवासंमि ॥४॥ तं वयणं सोऊणं राया अंचिअतणूहहसरीरो । अभिंवंदिऊण पिअं
मरीइमभिंवंदिउं जाइ ॥ ५ ॥ सो विणएण उवगओ काऊण पयाहिणं च तिकुबुत्तो । वंदइ अभित्थुणंतो इमाहिं महुराहिं वग्गूहिं
॥६॥ लाभा हु ते सुलद्धा जंसि तुमं धम्मचक्कवट्ठीणं । होहिसि दसचउदसमो अपच्छिमो वीरनामुत्ति ॥७॥ आइगरु ०॥८॥ (४३४)
नवि ते पारिव्वज्जं वंदामि अहं इमं च ते जम्मं । जं होहिसि तित्थयरो अपच्छिमो तेण वंदामि ॥९॥ (४२२-४२८) इत्युपोद्घात-
निर्युक्तौ, न च ‘द्रव्यमप्रधान’मितिवचनात् द्रव्यार्हतोऽकिञ्चित्करत्वमित्याशङ्कनीयम्, अप्राधान्यस्य कयाचिद्विवक्षयाऽभ्युपगमात्,
सर्वथाऽप्राधान्ये दानशीलतपश्चादिधर्मकृत्यानां द्रव्यतोऽकरणत्वापत्त्या प्रवचनव्यवस्थाभङ्गात् प्रवचनस्योच्छेदापत्तिः स्यात्,
प्रवचनव्यवस्था च प्रायो द्रव्याश्रितैव, अत एव रजोहरणादिद्रव्यवेषान्वितस्तथाविधचारित्रानुष्ठानपरायणः साधुतया व्यवह्रियते,
एवं साधुदानादिष्वपि बोध्यं, ननु तर्हि श्रेणिकादयः श्रीगौतमादिसाधुभिः कथं न नमस्कृता इति चेदहो आन्तत्वं, नहि सर्वेऽप्य-
र्हदादयः सर्वेषां-सदृशभावेनाराध्याः, किंतु जिनाज्ञया यथौचित्येन, अत एव साधुनाऽन्नादिदानेनाप्याराध्यो भवति मावाहंन्, तस्य

साधनीतमेवाभादिकं कल्प्य, न पुनर्गृहस्थानीतं, स्थापनाईतस्तु भेपरीत्यमिति, किंच-धार्वाकरपि यथा स्थापनाईतः पूजादिविधान कर्तुं
 नश्यते, न तथा भावाईतोऽपि, नहि काप्यागमे भावाईतः पूजा सप्तदशमेदादिरूपा कृतेति ध्रुयते, इत्यादि स्वयमेव पर्यालोच्य, सर्व
 विरतिनापि गृहसंलिङ्गी द्रव्याईन् घन्त्यस्तत्र त्रैलोक्यपूजापदवीप्राप्तो घर्मचक्रघर्षो भविष्यसीत्यादिस्तुत्याद्विभ्रचनैराणभ्यो, न पुन
 भर्वाईभिषाद्यादिदानादिना प्रदक्षिणादिकरणेन वा, तथैव जिनाज्ञायाः सप्तशत, एव चत्वारोऽपि निषेधा यथायोगं सम्यग्दृशामा-
 राण्या एव संपन्ना, किंच-सर्वासामपि नियुक्तीनां श्रीमद्रषाडुस्वामिकृतत्वेनैककर्तृकत्वात् परस्परमापेक्षत्याश्रमस्कारनियुक्तेः सामा
 यिकनियुज्यङ्गत्वात् सामायिकनियुक्तेरपि माग्येण व्यक्तीकृतत्वादादिद्वन्द्वगृहीतत्वाच्च सामायिकनियुक्तिमाग्येऽपि-“गुरुविरहमि
 अ ठवणा गुरुव्यस्रोत्रदंसणार्थं च। विष्णविरहंमि अ जिणविभ्र सेवणामतर्गं सहला।१॥”ति सामायिकनि० माग्ये (वि ३६५५)
 तयोपसर्गनियुक्तावपि-“तथो अ पुरिमताले बभुर ईसाण अषए पठिम । मल्लिजिणायणपटिमा उभाए वंस बहुगुह्ठी।”।।चि” श्री
 भाव० (६९०) उपोत्र्पाते, एवं नियुक्तिसंयुक्तक्यास्याने स्थापनाईतः पूज्यत्व प्रतिपद सुलभमेव, न च सर्वासां नियुक्तीनां श्रीम
 द्रषाडुस्वामिकृतत्वेन श्रीमद्रषाडुस्वामित आरम्य नियुक्तिसंयुक्त व्यास्यान जातं, परं तत्र कर्त्तव्यं नियुक्तनिरपेक्षमेवासीदिति सङ्कनीय,
 सांप्रतीननियुक्तिपाठरचनायाः श्रीमद्रषाडुस्वामिकृतत्वेऽपि पाठान्तरेण पूर्वमपि नियुक्तीनां विषयमानत्वात्, अत्र एव श्रीमद्रषाडु-
 वचनमपि-“सामाहअज्जुचिं बुच्च ठवएसिअं गुरुज्जणेण । आयरिअपरंपरण आगयं आशुपुब्धीए ।।”।।”चि भी आव० नि०
 (८७) “एअं तु वं पचमगतमहासुअकसंयसस वकस्वाण त महया पबंधेण अणतगमपत्तवेहिं सुत्तसस य पिहअपूजाहिं निञ्जुची
 मासतुण्णीहिं बरेव अणतगाणदसणबरेहिं तित्तबकरोहिं वकस्वाणिअं तरेव सबासओ वकस्वाणिअं तं आसी”त्यादि श्रीमहाणि० पृती

याध्ययने, अत्र निर्युक्त्यादि तीर्थकरभाषितं भणितं, किं च-अर्हन्ति शक्रादिकृतां पूजामित्यर्हन्तः इतिशब्दव्युत्पत्त्यापि अर्हतां पूजा-
 सिद्ध्यन्ती स्थापनार्हतां पूजामादायैव सिद्ध्यति, नान्यथेति, एतच्च लुम्पकस्योपदेशस्वरूपविचारावसरे “सवन्ने प्राणा भूआ जीवा
 सत्ता य नेव हंतव्वे’त्यादिगाथाव्याख्यायां दर्शितं बोध्यमिति निर्युक्तिसंयुक्तव्याख्यानदिग्दर्शनेन व्याख्यानस्य द्वितीयभेदो
 दर्शितः, अथ ‘तइओ अ निरवसेसो’त्ति तृतीयभेददिग्दर्शनं, यथा नमस्कारनिर्युक्तौ “अव्वविहंपि अ कम्मं अरिभूअं होइ सव्व-
 जीवाणं । तं कम्मं अरि हंता अरिहंता तेण वुच्चंती” ॥ (२२०) त्यत्र अरीन् घ्नन्तीति अरिहन्तार इत्युक्तं नार्हतां नमस्कारसिद्धिः, किंतु
 येऽरिहन्तारो म्लेच्छराजादयोऽपि तेपामेव सिध्यतीत्यतिप्रसक्तिस्तदर्थमरयो विशेष्याः, केऽरयः ?-कर्मारयः, ते चाष्टौ ज्ञानावरणी-
 यादीनि कर्माणि, तेपामुत्तरप्रकृतयोऽष्टपञ्चाशदुत्तरशतं वक्तव्याः, तत्र च प्रसङ्गतस्तद्बन्धकारणानि वक्तव्यानि, तानि चैवं-मत्या-
 दिज्ञानस्य साध्यादीनां ज्ञानिनां पुस्तकादेर्ज्ञानसाधनस्य च प्रत्यनीकतानिह्वयतोपघातात्याशातनादिभिर्ज्ञानावरणीयदर्शनावरणीय-
 लक्षणं मूलप्रकृतिद्विकं बध्नाति २, गुरुभक्तिक्लान्तिकरुणाव्रतयोगकृपायविजयादिना सातवेदनीयं बध्नाति, एतद्विपरीतस्तु असात-
 वेदनीयमिति ३ भवहेतोरुन्मार्गस्य मार्गत्वेन देशना श्रुक्तिग्रथस्य च ज्ञानदर्शनचारित्रलक्षणस्यापलपनमित्यादिभिर्देवद्रव्यविनाशा-
 र्हत्साधुचैत्यसंधादिप्रत्यनीकतया च दर्शनमोहनीयं कर्म बध्नाति, तीत्रकृपायनोऽकृपायाद्युदयाच्च चारित्रमोहनीयमिति ४ महारम्भा-
 दिद्युक्तो व्रतरहितो नरकायुर्बध्नाति, उन्मार्गदेशनामार्गनाशनागूढहृदयमायाकुशीलतासशल्यतादिभिस्तिर्यगायुर्बध्नाति, प्रकृत्याऽल्पक-
 षायदानरतः शीलसंयमरहितो मध्यमगुणवान् मनुजायुर्बध्नाति, सर्वदेशविरतिचालतपोऽकामनिर्जरासम्यत्त्वादिभिर्देवायुर्बध्नाति ५
 मायागौरवादिरहितः शुभनाम्, तद्विपरीतस्त्वशुभनामकर्म बध्नाति ६ गुणप्रेक्षी मायारहितोऽध्ययनाध्यापनादिभिरुधैर्गोत्रं तद्विप-

रीतस्तु नीचैर्गोत्रं व्रजति ७ विनपूज्यादिविग्नकरो हिंसावितस्परोऽन्तरायकर्म व्रजति ८ । यदागमः-‘बुधिविहो अ होश मोहो’ इत्यादि
 निर्युक्तिन्याय्याने मोहनीय कर्म द्विधा भवति-दर्शनमोहनीयं चारित्रमोहनीयं (चेति, बन्धहेतोर्द्विष्यात्, तथाहि-अर्हस्त्विद-
 कैत्यतः शुतगुरुत्वापुसंधपथनीकृतया दर्शनमोहनीयं कर्म व्रजति येन चासावनन्तसंसारसमुद्रान्त-‘पाल्येधावतिष्ठते’ इत्यादि
 धीआचारात्तल्लोकविजयास्याभ्ययनटीक्ष्यां, तथा तत्रैव पत्रद्वयान्तरे-“पट्टिणीभ्रमतराओवधासए तप्यद्योय निष्ठवणे । आतरणदु
 र्गं भूओ वधइ अद्यासपाए अ ॥१॥ भूआपुकेपए वयजोगजुओ खतिदाणगुरुमघो । वधइ भूभो साय विधरीए वधइ इअरं ॥२॥
 अरहवसिदयेइअतवसुअगुरुसंधसाहुपट्टिणीओ । वंधइ दसणमोह अणतसंसारिणो जेण ॥३॥” इत्यादि यावत् “पाणवहातीसु रतो
 विजपूआमोक्त्तमगगविग्नकरो । अलोति अंतराय न लहति जेविच्छिअं लाई ॥१॥ इत्यादि श्रीत्राचा० टीकायां लोफवि०, अत्र
 दर्शनमोहनीयान्तरायकर्मबन्धकारण विनप्रतिमानामाश्रावनादिकं मणितं, तत्परिविहीर्णुणा तावदवश्यं विनप्रतिमा आराध्यैवेति ।
 यथा कर्मबन्धहेतवो मिध्यात्वादयः सप्तषाश्वत्, ते चैमे-अमिगृहीतानमिगृहीतामिनिरेद्यसंश्रयानामोगलक्षणाणि पञ्च मिध्या
 स्वानि, पञ्चेन्द्रियमंससामनियमं पट्टायवधमेति द्वादशविरतयः, अनन्तानुबन्ध्यादयः षोडश कथायाः, हास्तादयो नव नोकथाया
 इति पञ्चविंशतिः सामान्यतः क्सायाः, सत्त्वाद्यथत्वातो मनोयोग्या वास्योगाच्च औदारिकैकियद्वास्तवोयाः सप्तमिधाः षट् सप्त-
 मस्तु क्षमर्ष इति पञ्चदश योगाभेति सन्धेजपि संश्रुदिताः सप्तपञ्चत्संख्याः, तेभ्यस्तुअतस्त्रिदशकर्मबन्धकारकं पञ्चषष्टिपि मिध्यात्वं,
 तत्राप्यमिनिरेद्यमिध्यात्वं हात्ताहलविषकत्वं नियमानन्तसंसारपरिब्रमणहेतुः, तच्च ममत्त्वमपि चैनप्रपन्नं अक्षयत्तद्वत्तल्लोका-
 प्यधरसापत्तापै तदभदाने वा सात्, पट्टुत्त-“पयमकक्षरीपि इक्षपि चं न रोषए सुचनिदिह । सेसं रोचंवेविट्टु मिच्छरिणी बजानः

लिङ्ग ॥१॥ (संग्र०) इतिश्रीविशेषावश्यकवृत्तौ, एतच्च लुम्पकमते स्फुटमेव, यतस्तन्मते यत्र क्वापि सूत्रादौ जिनप्रतिमाया आरा-
 ध्यत्वेनोपलम्भस्तत्सर्वमप्यग्रभाणमेव, तत्राप्रामाण्ये निजमतं दत्ताञ्जलि भवेत्, न च तन्मते गणधरादिसातिशयपुरुषकृतानि सूत्राणि
 प्रमाणान्येवेति शङ्कनीयं, तत्राप्रामाण्ये निर्युक्त्यादीनामवश्यं ग्रामाप्यत्वेनाभ्युपगमापत्तेः, यतः सूत्र एव निर्युक्त्यादीनामङ्गीकारो
 भणितः, स च "सुत्तथो खलु पहमो बीओ निज्जुत्तिमीसिओ भणित्"ति गाथयैव भणितुष्टुपक्रान्तः, किंच-केवलसूत्रं सिद्धान्त
 एव न भवतीति प्रागुक्तं, निर्युक्त्याद्यङ्गीकारे च प्रतिमाया आराध्यत्वं स्फुटमेव, न चैतावता केवलसूत्रे जिनप्रतिमा साक्षान्नोप-
 लभ्यते इति शङ्कनीयम्, अग्रे सूत्रेऽप्युपलम्भो दर्शयिष्यते, तस्मादभिनिवेशपरित्यागविचारणायां सूत्रनिर्युक्त्यादिकं परंपरासंयुक्तमभ्यु-
 पगन्तव्यं स्यात्, तथा च प्रसङ्गतो विचारेणोऽपि जिनप्रतिमोपलम्भः सुलभ एव, एवमनुप्रसङ्गतोऽपि विचारेणोऽपि सूत्रादौ प्रतिमा-
 तत्प्रतिष्ठादिविध्युपलम्भो यथा-दर्शनमोहनीयकर्मबन्धहेतुर्जिनप्रतिमादिप्रत्यनीकता प्रसंगतो भणिता, सा चानेकप्रकारैर्भवन्ती केन
 कृतोतिदृष्टान्तो वक्तव्यः, स चानुप्रसङ्गतः समागतोऽनुप्रसक्तो भण्यते, यथा देवद्रव्यविनाशेन संकाशश्रावको जिनप्रतिमाप्रत्यनी-
 कतामापन्नो दुरन्तसंसारकान्तरं भ्रान्त इत्यादि, यद्वा भस्तेन जिनप्रतिमा कारिता इति निर्युक्तिव्याख्याने प्रसङ्गतो भरतचरित्रं
 वक्तव्यं, तत्र श्रीनाभस्वरिणाऽष्टापदादौ जिनप्रतिमा प्रतिष्ठिता, तत्र प्रतिष्ठाविधिवक्तव्यः, स चानुप्रसक्तः प्रतिष्ठाकल्पोक्तो वाच्यः,
 अनया रीत्या तृतीयव्याख्यानभेदोऽवगन्तव्यः, तृतीयव्याख्यानभेदे च प्रसक्तानुप्रसक्तवक्तव्यतायां तत्किमपि नास्ति यन्नावतरति,
 अत एव य एकं जानाति स सर्वं जानाति, यः सर्वं जानाति स एकं जानातीति प्रवचने प्रतीतं, एवमश्रद्धानेऽपि बोध्यं, यः सम्य-
 गेकं वस्तु श्रद्धयाति स सर्वमपि श्रद्धयाति, यः सर्वं सम्यग् श्रद्धयाति स एवैकमपि, तेनैव जिनोक्तस्यैकस्याप्यर्थस्याश्रद्धाने सर्वेषा-

मय्यभदानमेवागमे मणितं, यदुक्तं—“पयमद्वलरपीत्यादि” प्रागेवेति, वृतीयव्याख्यानभेदविधेदिग्दर्शनं ३ । अयोक्तप्रकारेण प्रव
 चनसंबन्धिषट्मात्रस्यापि व्याख्याने मतिमाप्रासादप्रतिष्ठादीनां तद्विधायक्यदीनां च सिद्धेऽपि कालालुभान्दुग्धजनप्रत्यायनार्थ
 सिद्धान्तोक्तसम्प्रतिदिग्दर्शनं यथा—तत्र प्रथम आशकविधावाह—“समय मगव महावीरं बवइ नमसइ, धविषा नमसिषा नो खलु
 मे मंते ! कप्पति अखप्पमिई अण्णत्तिपए वा अण्णत्तिपअदेवयाणि वा अण्णत्तिपअपरिगहिआणि वेइआणि वा धंविषए वा
 नमसिषए वा पुब्बि अण्णत्तिपएण आलविषए वा तुलविषए वा तेसिं असण वा ४ दाउं वा, नअत्थ रायामिओगेण गण्णामि-
 गेण धत्तामिओगेण देवयामिओगेण गुल्लनिग्गोहेण विपिक्कंठारेण, कप्पति मे समये निग्गंथे फणसुएणं एसणित्थेणं असणपाण्णसाइ
 मसाइमेण धत्थपट्ठिग्गइककपठपायपुंछयेण पाटिइारिअपीहफलगसिआसंथारेण ओसइमेसजेण पट्टिलाभेमाणस्स विहरिषएपिक्कुं,
 इमं एआस्वं अमिग्गइं अमिग्गिण्णामि”पि अनीउपासकवशाक्के, एतद्भूत्सेक्कदेशो यथा ‘नो खत्वि’त्यादि, नो खलु मम मदन्त !—
 मगवन् ! कन्त्येते—युज्यते ‘अथ प्रमृति’ इतः—सम्यक्प्रतिपदिनादारम्य निरतिषारसम्यक्चपरिपालनार्थं, तद्यतनामाश्रित्य “अ-
 ष्णत्तिपए व”पि जैनयूबादन्यद् पूर्व—सङ्घातरं तीर्थोन्तरमित्यर्थं, तदस्ति येषां तेऽन्ययूचिक्काः—धरत्कादिद्वितीर्थिकत्वात् अन्य
 यूपिकानां देवतानि वा—हरिहरदीनि अन्ययूपिकैः परिगृहीतानि वा नैत्यानि—अर्हत्प्रतिपालयन्तानि, यथा मौतपरिगृहीतानि बीर
 मद्रमहाकालादीनि वन्दितु वा—अभिवादनं कर्तुं नमस्कर्तुं वा—प्रणामपूर्वकं प्रथस्तत्त्वनिर्गुणोत्कीर्णनं कर्तुं, तद्वक्तानां मिथ्यात्व
 स्थिरीकरणविदोप्रसङ्गादित्यमिप्रायः, तथा पूर्व—प्रथमनामत्सेन सताऽन्यतीर्थिकैस्तानेवालपुं—सकत्संभाषितु वा संलपितुं—पुनः
 पुन संलापं कर्तुं वा, यतस्ते तद्वतरायोगोलकस्याः खत्वासानाविक्रियायां नियुक्ता भवन्ति, तत्प्रत्ययण कर्मबन्धः स्यात्, तथाऽऽख-

पादेः सकाशात् परिचयेन तस्यैव तत्परिजनस्य वा मिथ्यात्वप्राप्तेरिति, प्रथमाल्लेन त्वसंभ्रमं लोकापवादभयात् कीदृशस्त्वमित्यादि
 वाच्यमिति, तथा तेभ्योऽन्ययूथिकेभ्योऽशनादि दातुं वा-सकृदनुग्रदातुं वा-पुनः पुनरित्यर्थः, अयं च निषेधो धर्मबुद्धैव, करुणया तु
 दद्यादपि, किं सर्वथैव न कल्पते इत्यत आह- 'नन्नत्थ' इति 'रायामिओगेण' तेन इति, न कल्पते इति योऽयं निषेधः सोऽन्यत्र
 राजामियोगात्, वृत्तीयायाः पञ्चम्यर्थत्वाद्राजामियोगं वर्जयित्वेत्यर्थः, राजामियोगस्तु-राजपरतन्त्रता गणः-समुदायस्तदभियोगः-
 अवशता गणामियोगस्तस्मात्, बलाभियोगो नाम राजगणव्यतिरिक्तस्य बलवतः पारतन्त्र्यं, देवताभियोगो-देवपरतन्त्रता, गुरुनिग्रहो-
 मातृपितृपारवश्यं गुरूणां वा-वैत्यसाधूनां निग्रहः-प्रत्यनीककृतोपद्रवो गुरुनिग्रहस्तत्रोपस्थिते तद्रक्षार्थमन्ययूथिकेभ्यो दददपि न
 निष्कामति सम्यक्त्वमिति, "विचीकृतारेण" इति वृत्तिः-जीविका तस्याः कान्तारम्-अरण्यं तदेव कान्तारं-क्षेत्रं कालो वा वृत्ति-
 कान्तारं, निर्वाहाभाव इत्यर्थः, तस्मादन्यत्र निषेधो दानप्रणामादेरिति प्रकृतमिति, 'पीठं' इति पट्टादिकं 'फलगं' इति अंबष्टम्मादिफलकं
 'भेसज्ज' इति पथ्यं ['अट्टाई' इति उत्तरभूतान्तर्यान् आददातीति] अत्रानन्दश्रावकेण सम्यक्तोचारेऽन्यतीर्थिकादयन्नयोऽपि वन्दनाद्यर्थम-
 कल्पयत्वेन भणिताः, अर्थात् तत्प्रतिपक्षभूताः स्वतीर्थिकस्वतीर्थिकदेवान्यतीर्थिकापरिगृहीताहर्षेत्यानि अतिकल्पयत्वेनैवाभ्युपगतानि,
 तथा गुरुनिग्रहेत्यत्रापि चैत्यादिनिमित्तमुक्तं । तथा 'अंबडस्स' नो कल्पति अण्णउत्थिए' वा अण्णउत्थिए अदेवयाणि वा अण्णउत्थि-
 अपरिगृहिआणि चेइआणि वा वंदिए वा नमंसिए वा जाव पज्जुवासिए वा, नन्नत्थ अरिहंते' वा अरिहंतचेइआणि' वा इत्या-
 द्यौपपातिकोपाङ्गे, एतद्वृत्त्येकदेशी यथा-अन्ययूथिकाः-आर्हतसङ्घापक्षयाऽन्ये शाक्यादयः 'चेइआई' इति अर्हचैत्यानि, जिनप्रतिमा
 इत्यर्थः, 'नन्नत्थ अरिहंते व' इति न कल्पते, इह योऽयं नेति निषेधः सोऽन्यत्रार्हद्भयोऽर्हतो वर्जयित्वेत्यर्थः, स हि किल परिव्राजकं-

शेषचारकोऽथोऽन्ययूथिकदेयतावन्दननिषेधेऽर्हतामपि वंदनंदिनिषेधो मा भृदितिकृत्वा नभत्वेत्यापधीसं ॥ तथा भाविकोदाहरण-
 मप्याह—“तए नं सा दोषती रायवरकृष्णा जेपेव मञ्जणघरे तेपेव उवागच्छइ २ मञ्जणघरे अणुपविसति २ प्हाया कथबलिकम्मा
 कपकोउअमगलपायच्छिषा सुद्धपावेसाई मंगछाई एवराई वत्याइ परिहिआ मञ्जणघराओ पढिनिकुल्लमइ २ जेपेव जिणघरे तेपेव
 उवागच्छइ २ जिणघरे अणुपविसइ २ जिणपठिमाणं आलोए पणाम करेइ २ लोमइत्यय परासुसइ २ एव जहा मूरिआमो जिण-
 पठिमाओ अणेइ २ तहेव माणिवच्च जाव पूर्वं बहति २ वामं जाणुं अचेति दाहिणं जाणुं धरणीअलसि निइडु तिकुस्तुणो सुद्धाए
 परणीवलसि निवेसेइ २ ईसि पणुणमति २ करयलजावकडु एव बयासी-नमोत्यु नं अरइताणं मगवंताणं जाव संपचाण, वंदइ णमं
 मइ” इत्यादिशाताधर्म० सूत्रे, एतद्गुण्येकदेशो यथा ‘जिणपठिमाणं अब्बं करेइ’पि एफस्सो वाचनायामेतावदेव दइयते, वाचना-
 न्तरे तु प्हाया जावसम्बालंकारविभृसिआ मञ्जणघराओ पढिनिकुल्लमइ २ जेपामेव जिणघरे तेपामेव उवागच्छइ २ जिणघरे अणुप
 विसति २ जिणपठिमाणं आलोए पणामं करेइ २ लोमइत्यय परासुसइ २ एवं जहा मूरिआमो जिणपठिमाओ अणेइ तहेव माणि-
 अब्ब जाव पूर्वं बहति” इह यावत्करणादर्पव इदं दइयं-लोमइत्वेकेन जिनप्रतिमा प्रमाटिं, सुरमिणा गन्धोदकेन रूपयति, गोष्ठी-
 र्पवदनेनानुलिम्पति, वस्त्राणि निधासयति, तवः पुष्पाणां मान्यानां-प्रधितानामित्यर्थः गंधानां-चूर्णानां वस्त्राणामाभरणानां
 धारोपणं करोति स, मालाकलापावलम्बन पुष्पप्रकरं तन्दुलैर्वर्षणाद्यटमङ्गललेखन च करोति, ‘नामं जाणुं अणेइ’चि उरिषपती
 त्यर्थं, दाहिणं जाणुं धरणीवलसि निइडु-निरत्य स्वापयिरवेत्यर्थं “तिकुस्तुणो सुद्धाणं धरणीवलसि निवेसेइ” निवेद्ययतीत्यर्थः,
 ईसि पणुणमति २ करतवपरिगहिअं अब्बलि मत्वाए कडु एव बयासी-नमोत्यु नं अरइताणं जाव संपचाण, वंदइ नमंसति २

जिणघराओ पडिणिक्खमइ”चि, तत्र वन्दते-चैत्यवन्दनविधिना प्रसिद्धेन नमस्यति-पश्चात्प्रणिधानादियोगेनेति वृद्धाः, नच द्रौपद्याः
 प्रणिपातदण्डकमात्रं चैत्यवन्दनमभिहितं सूत्र इति सूत्रमात्रप्रामाण्यादन्यस्यापि श्रावकादेस्तावदेव तदितिमन्तव्यमिति । नच द्रौपदी
 श्राविका न भविष्यतीति शङ्कनीयम्, अन्यस्यापि श्रावकादेरित्यादिकोकारवचनादस्या अपि श्राविकात्वमेव सिद्धं, किंचान्यदपि
 तल्लक्षणं सूत्र एव स्फुट, तथाहि-“तए णं सा दोवई कच्छुल्लनारयं अस्संजयअविरयअप्पडिहयपच्चक्खायपावकम्मंतिक्कट्टु नो
 आहाति णो परिजाणाति णो अब्भुहेति णो पज्जुवासति”चि श्रीज्ञाता०, एतद्वृत्तिदेशो यथा-‘अस्संजयअविरयअप्पडिहयअप-
 च्चक्खायपावकम्मंतिक्कट्टु’चि असंयतः-संयमरहितत्वाद् अविरतो-विशेषतस्तपस्यरतत्वात् न प्रतिहतानि-न प्रतिषेधितानि अतीतका-
 लकृतानि निन्दनतः न प्रत्याख्यातानि च-भविष्यत्कालभावीनि पापकर्माणि-प्राणातिपातादिक्रिया येन, अथवा न प्रतिहतानि-
 सागरोपमकोटीकोट्यन्तः प्रवेशनेन सम्यक्त्वलाभतः न प्रत्याख्यातानि-सागरोपमकोटीकोट्याः संख्यातसागरोपमैर्न्यूनताकरणे-
 न सर्वविरतिलाभतः पापकर्माणि-ज्ञानाव्रणादीनि येन स तथेति, पदत्रयस्य कर्मधारयः, एवंविधविचाराणायाः संभवः सम्यग्दृशा-
 मेव भवेत्, मिथ्यादृशां तथाविधविचाराणाया गन्धस्याप्यभावश्चेति द्रौपदी परमश्राविकेति श्रद्धयमिति ॥ अथ साधूदाहरणेऽपि
 सामान्यतः साध्वाचारमधिकृत्याह-“एवं विहारभूमि वा विआरभूमि वा अण्णं वा जंकिंचि पओअणं”ति श्रीपर्युषणाकल्पे सामा-
 चार्या, विहारभूमिः-चैत्यादिगमनं विचारभूमिः-शरीरचिन्ताद्यर्थं गमनं अन्यद्वा प्रयोजनं लेपसीवनलिखनादि उच्छ्वासादिवर्जं सर्व-
 मापृच्छथैव कर्त्तव्यमिति तत्त्वं, गुरुपारतन्त्यस्यैव ज्ञानादिमत्त्वादिति कल्यावचूर्णौ । तथा “कुलगणसंघचेइअहे निअरही वेयावच्चं
 अणिसिसअं दसविहं बहुविहं वा करेइ”चि श्रीप्रश्न्याकरणाङ्गे, एतद्वृत्तिलेशो यथा-चैत्यानि-जिनप्रतिमा एतासां योऽर्थः स तथेति,

तथा "दो दिसाओ अमिगिन्स कप्पति णिगगण वा निग्गयीण वा पब्बाविषए-पार्णं वेव उदीणं वेव" चि श्रीस्थानान्ने, एतद्
 चिदेओ यथा-'दो दिसाठ' इत्यादि, द्वे दिशौ-ऋष्ठे अमिगुब्ब-अग्नीकृत्य तदमिगुखीभूयेत्यर्थं कल्पते-युज्यते निर्गता ग्रन्थात्-
 घनादेरिति निर्ग्रन्थाः-साधवस्तेषां निर्ग्रन्थ्य -साध्यस्तासां प्रधाजयितु-रबोहरणादिदानेन, प्राचीना-प्राची पूर्णमित्यर्थः उदी
 चीनाम्-उदीचीघृतरामित्यर्थः, उक्तं च-"पुब्बाद्युरो व देखा ज्हावा पठिच्छेजा । जीए विणादओ वा इवेस जिगचेइ
 आई वा।।१।।" चि, अत्र यत्सां दिशि जिनवेत्यानि मनन्ति सा दिग् प्रधावनादिघर्मानुष्ठानायोचिता मणित्वा, तथा 'पचहि ठाणेहि
 जीवा सुलइयोधिषाए कम्मं पकरेति, तं०-अरहताणं वण्ण वदमाणे १ अरहसपण्णसस वम्मस्स व० २ आयरिअठवज्जायाण
 वर्ण० ३ चाउब्बण्णसस संघस्स व० ४ विविक्कतवर्षंमवेराण देवाणं व० ५ इतिश्रीस्थानान्ने पञ्चमस्थानके द्वितीयोपदेशके(४२६)
 एतद्दृष्टिलेओ यथा-चतुर्वर्षभ्रमणसहस्रणो यथा 'एयमि पूर्यमि नरिय तयं खं न पूर्य होति । सुवणेऽवि पूयणिओ न पुणो संघाओ
 खं अप्पो।।१।।" चि देववर्णधावो यथा-'देवाण अहो सील विसयविसमोहिआवि जिगभवणे । अञ्जरसाहिपि समं हासाइ जेण न
 फरति।।१।।' चि, अत्र चतुर्वर्णभ्रमणसहस्रस वर्षषावत्तावदुत्त्रमापिमात्रस्यापि न स्यात्, तस्य तीर्थमतिरुद्धमार्गग्रहूपकत्वेन तीर्थप्र
 तिपद्यभूत्वात् तीर्थस्वार्षवादित्वमेवेति प्रागुक्तमपि प्रसङ्गतो मणिसं बोध्यं, देववर्णवादस्तु चतुर्णां भ्रमणादीनां सम्मतसूत्रजिन
 प्रतिमानामाश्रतनापरित्यागादिगुणानुमोदेनैव बोधिसुलभताहेतुर्दक्षिता तर्हि साध्यापदाराचन तु बोधिसुलभताहेतुर्भवत्येवेति बोध्य,
 तथा "तिहि ठाणेहि जीवा सुहदीहाठअताए कम्म पकरेति, तं०-भो पाणे अइवाइया भवति १ भो इंसं वइया भवति २ तहारूपं
 समण वा माहणं वा बंदिवा नमसिवा सकारिणा सम्माणिषा क्खत्तपं मंगल देवयं वेइअं पज्जुवासेया मणुग्गेणं पीइकरेणं अत्त-

णपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभेचा भवति २, इचेतेहिं तिहिं ठाणेहिं जीवा सुहदीआउत्ताए कम्मं पकरिंति”चि श्रीस्थानाङ्गतृतीय-
 स्थानकप्रथमोद्देशके, (१२५) एतद्भूतिलेशो यथा-वंदिता-स्तुत्वा नमस्यित्वा-प्रणम्य सत्कारयित्वा वस्त्रादिना सन्मानयित्वा
 प्रतिपत्तिशेषेण कल्याणं-समृद्धिस्तद्धेतुत्वात्साधुरपि कल्याणमेव मङ्गलं-विघ्नक्षयस्तद्योगान्मङ्गलं दैवतमिव दैवतं चैत्यमिव-जिना-
 दिप्रतिमेव चैत्यं श्रमणं पर्युपास्य-उसेव्य, अत्र जिनप्रतिमावत्साधोरपि पर्युपासनादि भणितं, जिनप्रतिमापरित्यागे च साधोरपि
 परित्याग एव संपद्येतेति स्वयमेव पर्यालोच्यं ॥ अथ नामग्राहं साधूदाहरणं यथा-“कइविहा णं भंते ! चारणा पं० ?, गो० ! दुविहा
 चारणा पं०, तं०-विजाचारणा य जंघाचारणा य, से केणहेणं भंते ! एवं बुच्चति ?-विजाचारणा वि० ?, २ गो० ! तस्स णं छट्ठं-
 छट्ठेणं अणिक्खित्तेणं तवोकम्ममेणं विजाए उत्तरगुणलद्धिं खममाणस्स विजाचारणालद्धी नाम लद्धी समुप्पज्जति, से तेणहेणं जाव
 विजाचारणा वि० २, विजाचारणस्स णं भंते ! कहिं सीहा गई कहिं सीहे गइविसए पं० ?, गो० ! अयं णं जंबूदीवे २ जाव किंचि-
 विसेसाहिए परिक्खेवेणं, देवेणं महिड्डीए जाव महासुक्खे जाव इणामेवत्तिकट्ठु केवलकण्णं जंबूदीवं २ तिहिं अच्छरानिवाएहिं
 तिक्खुत्तो अणुपरिअड्डिचाणं हव्वमागच्छेज्जा, विजाचारणस्स णं गो० ! तहा सीहे गई० विसए पं०, विजाचारणस्स णं भंते ! तिरिअं
 केवइए गइविसए पं० ?, गो० !-से णं इओ एणेणं उप्पाएणं माणुसोत्तरपव्वए समोसरणं करेइ, मा० तहिं चेइआइ वंदति तहिं २
 चा वितीएण उप्पाएणं नंदीसरवरदीवे समोसरणं करेति, नंदी० २ तहिं चेइआइ वंदति, तहिं २ चा ततो पडिनिअत्तति, पं० २
 चा इहमागच्छति २ चा इह चेइआइ वंदति, विजाचारणस्स णं गो० ! तिरिअं एवइए गइविसए पं०, विजाचारणस्स णं भंते ! उहुं
 केवइए गइविसए पं० ?, गो० !-से णं इओ एणेणं उप्पाएणं णंदणवणे समोसरणं करेति, नंद० २ चा तहिं चेइआइ वंदति, तहिं २

चा त्रितीयेण उप्याएणं पढगवणे समोसरण करेति, पढ २ वा तहिं वेइआईं वदति तहिं २ वा ततो पढिनिअचति, ततो इह
 आगच्छति, इह २ वा इह वेइआईं वदति, विजाचारणस्स णं गो०। उट्ट एवइए गइविसए पण्णपे, से णं तस्स टणस्स अणालो
 इयपडिक्के काल करेति नत्थि तस्स आराहणा, से णं तस्स टणस्स आलोइअपडिक्के काल करेति अत्थि तस्स आराहणा(६८४) से
 कण्ठेण मते! एवं बुध्ति-जंघाचारणा जघाचारणा?, गो०। तस्स णं अट्टमअट्टमेण अणिकुत्तिवेण तथोकम्मणेण अप्पाणं मावे
 माणस्स जघाचारणलडिनाम लट्ठी समुप्पकइ से तेणट्ठमं जाव जंघाचारणे, जंघाचारणस्स ण मते! कइं सीहा गईं कइ सीहे गइ
 विसए पं०!, गो०!-अय णं अयदीवे २ एवं जइव विजाचारणस्स नवरं तिसवसुत्तो अणुपरिअट्ठिषा ण हव्वभागच्छेजा, जंघा
 चारणस्स णं गो० तदा सीहा गती तदा सीहे गतिविसए पं०, सेसं त वेव, जघाचारणस्स ण मते! तिरिअं केवइए गइविसए
 पं०!, गो०। मे ण इओ एगेण उप्याएणं रुअगवरे दीवे समोसरण करेति, रुअ० २ तहिं वेइआईं वदति, तहिं २ वा तओ पढि-
 निअचमाणे वितिएणं उप्याएण णंदीसरवरदीवे समोसरणं करेति, नदी० २ वा तहिं वेइआईं वदति, तहिं २ वा इहमागच्छति २ इह
 वेइआईं वदति, जघाचारणस्स णं गोअमा! तिरिए एवइए गतिविसए पं०। जंघाचारणस्स णं मते! उट्टं केवइए गतिविसए पं०!,
 से णं इतो एगेण उप्याएणं पंढवगवणे समोसरणं करेति, सम० वा तहिं वेइआईं वदति, तहिं २ वा तओ पढिनिअचमाणे त्रितीयेणं
 उप्याएण नदणवणे समोसरणं करेति, नद २ वा तहिं वेइआईं वदति, तहिं २ वा इहमागच्छति, २ वा इहं वेइआईं वदति, जंघाचार-
 णस्स ण गो०। उट्ट एवइए गइविसए पं०, से ण तस्स टणस्स अणालोइअपडिक्के कालं करेति नत्थि तस्स आराहणा, से ण तस्स
 टणस्स आलोइअपडिक्के काल करेति अत्थि तस्स आराहणा, सेव मंतेपि (६८५) इतिभी मग० अ० २०-उ० ९. एतइपिदेओ

एतद्विदेशो यथा-‘कइ ण’मित्यादि, तत्र चरणं-गमनमतिशयवदाकाशे, ‘विजाचारण’त्ति विद्या-श्रुतं तच्च पूर्वगतं तत्कृतोपकाराश्चाराणा विद्याचारणा; ‘जंघाचारण’त्ति जङ्घाव्यापारकृतोपकाराश्चाराणा; जङ्घाचारणा; इहार्थे गाथाः-अतिसय-चरणसमत्था जंघाविजाहिं चारणा मुणओ। जंघाहिं जाइ पहमो निस्सं काउं रविकरेवि ॥१॥ एगुप्पाएण गओ रुअगवरंमि उ तओ पडिनिअत्तो। वीएणं नंदिस्सरमिहं तओ एइ तइएणं ॥२॥ पहमेणं पंडगवणे वीउप्पाएण णंदणं एइ। तइउप्पाएण तओ इइ जंघा-चारणो एइ ॥३॥ पहमेण माणुसोत्तरनगंमि नंदीमरं च वीएणं। एइ तओ तइएणं कयचेइअंदणो इहयं ॥४॥ पहमेण णंदणवणं वीउप्पाएण पंडगवणंमि। एइ इहं तइएणं जो विजाचारणो होइ॥५॥’त्ति, ‘तस्स णं’ति यो विद्याचारणो भविष्यति तस्य पण्डपण्ठेन तपःकर्मणा विद्यया च पूर्वगतश्रुतविशेषरूपया करणभूतया ‘उत्तरगुणलद्धी’ति उत्तरगुणाः-पिंडविशुद्ध्यादयः, तेषु चेह प्रक्रमात् तपो गृह्यते, ततश्च उत्तरगुणलब्धि-तपोलब्धि क्षममाणस्य-अधिसहमानस्य, तपः कुर्वत इत्यर्थः; ‘कथं सीहा गई’त्ति कीदृशी शीघ्रा गतिः-गमनक्रिया ‘कहिं सीहे गतिविसए’त्ति कीदृशः शीघ्रो गतिविषयः?, शीघ्रत्वेन तद्विषयोपचाराच्छीघ्र उक्तः, गतिविषयो- गतिगोचरः, गमनाभावेऽपि शीघ्रगतिगोचरभूतं क्षेत्रं किमित्यर्थः; ‘अयं णं’मित्यादि अयं जंबूद्वीप एवंभूतो भवति, ततश्च ‘देवे णं’मित्यादि ‘हव्वमागच्छेज्जा’ इत्यत्र यथा शीघ्रा अस्य देवस्य गतिरित्ययं वाक्यशेषो दृश्यः; ‘से णं तस्स ठाणस्से’त्यादि, अयमत्र भावार्थो-लब्ध्युपजीवनं किल प्रमादः, तत्र चासेवितेऽनालोचिते न भवति चारित्रस्याराधना, तद्विराधकश्च न लभते चारित्राराधना-फलमिति, यच्चैहोक्तं विद्याचारणस्य गमनश्रुत्यादद्वयेनागमनं चैकेन, जङ्घाचारणस्य तु गमनमेकेनागमनं च द्वयेनेति, तल्लब्धिस्यभा- वाद्, अन्ये त्वाहुः-विद्याचारणस्यागमनकाले विद्याऽभ्यस्ततरा भवतीत्येकेनागमनं, गमने तु न तथेति द्वाभ्यां, जङ्घाचारणस्य तु

लक्ष्मिपञ्चमीभ्यमानाऽव्यसामर्ष्यां भवतीति भागमन द्वाभ्यां गमन त्वेकैनेवेति इति मग० टीका, न चात्र चैत्यशब्देन जिनप्रतिमा
न व्याख्यासाज्जः क्वं तभिर्जय इति शङ्कनीयं, 'ग्रन्थस्य ग्रन्थान्तरं टीके'तिषचनादन्यत्र षड्पु स्यानेषु तथाभ्याख्यानात्, किंच-
चैत्यशब्देन सुम्पकविकल्पितसाध्यापर्यायनिमित्तायकत्वेन जिनप्रतिमाभिषायकत्वेन च दृश्यपदैरेव दर्शितत्वात् नात्र शङ्काः शोऽपीति,
अत्र चाकोचना लक्ष्म्युपजीवनेहेतुका मणिता, न पुनर्जिनप्रतिमावन्दनादिहेतुका, साऽप्यालोचनाऽव्यविराधनाज्जन्त्या मिथ्यादुष्क
तमात्ररूपा, न पुनर्गुरुसमश्रयप्रस्थितिरूपा, अन्यथा ऊर्ध्वलोकप्रद्वारादौ सिद्धिगमनासम्भवेन "चउरुहलोए अ दुवे समुदे, तओ उले
वीसमहे तहेव । सयं च अङ्कपर तिरिजलोए, समएण एणेण य सिन्सई धुत्र ॥१॥ (१४२७#) इतिथीउचराच्ययनाघागमभावा
त्सात्, तत्र च सिद्धिगमन लक्ष्म्युपजीवनेन चैत्यादिनमस्कृत्यर्थं गतानां गच्छतां वा साधूनामच स्यात्, न च प्रयोजनान्तरमेव
किंचित्कल्पनीयं, क्षार्यात्कारणानुमानाचैत्यादिनमस्कृतिरिक्तं किमपि कार्यं कृत नास्ति, तेन तदर्थमेव लब्धियुपजीव्य गमन
बोध्यं, किंच-प्रयोजनान्तरकल्पनायामपि यदि चैत्यनमस्कृतिः साधूनामस्कृत्या सावधा वा स्यात्तर्हि तत्र गतानामपि साधूनां
चैत्यनमस्कृतेरसंभवात्, नहि प्रयोजनान्तरगतोऽपि साधुरस्कृत्यसाधयानुष्ठानपरो भवेत्, अतिप्रसङ्गात्, सुम्पकस्यापि तथा कर्ष-
व्यतापत्तेश्च, एतेन तत्र चैत्यवन्दनाप्रमथपातकसालोचनं मणितमिति कुचनं भुवाण एव सुम्पको निरस्तो बोध्य, तत्र तद्विक-
ल्पितवचनावकाशसंसंभवात्, चैत्यपरिपात्रार्थमेव तद्गमनस्योपलभ्यमानत्वात्, ननु लब्धौ मसृत्पभायां तच्छिष्यपरीधानिमित्तमेव
नन्दीशरादौ गमनं जङ्गाधारणविधाधारणानां, न पुनः केवलं चैत्यवन्दनार्थमेव तत्र गमनमितिवेदो भ्रान्तत्वं सुम्पकस्य, यत्र
तत्र ममनेन लक्ष्मिपरीक्षा उच्यते चैत्यनमस्कृत्या वा?, आद्ये गत्वैवायान्ति किमर्थं तत्राभिप्रायेण पापहेतुमपि चैत्यनमस्कृतिमपि

कुर्वन्ति, अथ तथैव तस्य जीतकल्प इतिचेत्सत्यं, सिद्धा तर्हि तथाविधसाधूनां चैत्यनमस्कृतिर्जीतकल्पत्वेन यथा तथा तद्वदृष्टान्ते-
 नान्येषामपि साधूनां जिनप्रतिमानमस्कृतिः प्रत्यहं जीतकल्प इति चारित्राराधनवत् तदाराधनमपि मोक्षाङ्गं संपन्नम्, अथ नन्दी-
 श्वरादिचैत्यनमस्कृत्यैव तल्लब्धिपरीक्षेति द्वितीयो विकल्पस्तर्हि अनवरतं षष्ठाष्टमादितपसापि या लब्धिः समुत्पन्ना साऽपि नन्दी-
 श्वरादिगतजिनप्रतिमावन्दनसामर्थ्यजनिका सिद्धा, तत्सिद्धौ च चारित्रावासित्तत्सामर्थ्यावासिरपि पुण्यप्रकृतिजन्या तज्जनिका
 चेति संपन्नं लुम्पकमतं निराश्रयमिति । किंच-लुम्पकमतामिप्रायेण विद्याचारणादयः समुत्पन्नलब्ध्यो नन्दीश्वरादौ चैत्यानि नम-
 स्कुर्वन्ति, आगताश्चात्रत्यान्यप्यशाश्वतानि चैत्यानि नमस्कुर्वन्ति, पश्चाच्चालोच्य चारित्राराधका भवन्ति, न पुनरन्यथापि, अन्यथा
 चैत्यनमस्कृतेरसंभवात्, यतो न चैत्यनमस्कृत्यर्थं केनापि बलवत्ता प्रेरिता न वा लज्जया तत्परित्यागाशक्ताश्च, किंतु निजश्रद्धयै-
 वेति, यद्यपि 'किंच लुम्पकमतामिप्रायेणे'त्याद्यनतरोक्तं लुम्पकस्य गलपाटुकाकल्पमपि नास्माकममीष्टम्, अनागमिकत्वात्, तथा-
 विधपरंपरानागतत्वात्तथाभिप्रायस्य तथापि तत्रैवं पृष्टव्यं-भो लुम्पक ! एवंविधवाग्रचना तत् स्वतः सिद्धा कुतश्चिच्छिक्षिता वा ?,
 तत्र द्वितीयविकल्पस्त्वसंभवेवाच्छिन्नपरम्परागतगुर्वभावात्, किंतु द्वितीयो (प्रथमो) वक्तव्यः, स च संमूर्च्छिमदुर्दुरवाक्पद्धतिरिव
 संज्ञिनां विचारणानुपयोगीत्यलं विस्तरेण । अथ साध्व्युदाहरणं तु साध्व्युदाहरणान्तर्भूतमेव बोध्यं, तदनुयायित्वात्, तथा भृगुकञ्ज-
 द्वीपान्तरागतेन केनचिन्मिथ्यादृशा वणिजा रूपवतीः साध्वीनिरीक्ष्य तदपहरणाय कपटश्रावको जातः, पश्चात् ताः विश्वास्य चल-
 नावसरे वस्त्रादिनिमित्तं निमन्त्रिताः साध्व्यः, पण्यभृतपोतपाश्वे समानीयोक्तवान्-पोतमध्ये जिनप्रतिमाः सन्ति ताः नमस्कुरुत, सा-
 ध्व्यश्च सरलाभिप्रायत्वात् पोतमध्ये चैत्यनमस्कृत्यर्थमारूढाः, तेन च पोतं जलमध्ये प्रवाह्य ता द्वीपान्तरं नीता इत्यादि निशीथभाष्य-

पूर्ण्यादियु प्रतीतमेव, माण्यादीनां च सिद्धान्तता प्रागेव समर्थिता बोध्या । तथा सम्यग्दृष्ट्यामादिदेवैरपि जिनप्रतिमा पृञ्चिताः,
 तथाहि—'तए ण तस्स च्छरिआमस्स पंचविहाए पञ्चचीए पञ्चचिमाध गयस्स समाणस्स इमेएआरूवे अम्मरियए पत्तियए च्चित्तियए
 मणोगण संकप्प ममुप्पच्छित्था—किं मे पुब्बि करणिञ्ज ? किं मे पञ्जा करणिञ्ज ? किं मे पुब्बि सेय ? किं मे पञ्जा सेय ? किं मे
 पुच्चियपि पञ्जावि हिआए सुहाए खुमाए निस्सेसाए आणुगामिचाए मविस्सति ? , तए णं तस्स च्छरिआमस्स देवस्स सामाणिअ
 परिओवयभगा दवा च्छरिआमस्स देवस्स इम एआरूव अम्मरियअं आध समुप्पण्णं सममिजाणिवा जेपेव च्छरिआमे देवे तेणेव उवा
 गच्छति २ च्छरिआम दव करयलपरिगहिअं सिरसावध मत्तए अंबलं कट्टु जएणं विजएण बद्धान्वेति २ एव वयासी—एव स्वत्तु
 देवाणुप्पिआ ! च्छरिआमे विमाणे सिद्धाययणसि जिगपठिमाण जिणुस्सेहपमाणेचाण अट्टसय सच्चिखि व च्चिह्वति, समाए ण सुह
 म्माए माणनय रइअस्संभे वयराभएसु गोलवट्टएसु समुगएसु बहुईओ जिणसकदाओ सच्चिखिवाओ च्चिह्वति, ताओ ण देवाणुप्पि
 आणं अण्णेमिं च वहरण वेमाणिआण देवाण देवीण य अच्चयिञ्जाओ पूअणिजाओ वंदणिजाओ नमसयिञ्जाओ सक्कारणिजाओ
 सम्माणणिजाओ कट्टुआणं मगल देवय वेइअं पज्जुयामणिजाओ भवति, त एअं ण देवाणुप्पिआण पुग्गिं व करणिजं तं एयं वं देवाणुप्पि
 आण पञ्जा करणिज्ज तं एअण्ण देवाणुप्पिआणं पुब्बियपि पञ्जावि हिआए सुहाए समाए निस्सेसाए, त एय देवाणुप्पियाणं पुब्बि सेयं त
 एय देवाणुप्पियाण पञ्जा सेयं २ त एयं आणुगामिअचाए मविस्सति" चि श्रीराजमन्त्रीयोपाङ्गे, एतद्भूतिदेशो यथा 'तए ण'मित्यादि
 तुगम, नवरमिह मापामनःपर्यायोः समाप्तिकालान्तरस प्रायः शेषपर्याप्तिसमाप्तिकालान्तरापेक्षया स्तोत्रत्वादेकत्वेन विषयगमिति
 'पंचविहाए पञ्चचीए पञ्चवीमाध मच्छइ' इत्युक्ता, 'तए ण'मित्यादि, तत्तत्सल च्छर्यामस देवस पञ्चविषया पर्याप्त्या वर्याप्तमात्र

मुपगतस्य सतोऽयमेतद्रूपः संकल्पः समुदपद्यत, 'अब्भत्थिए' इत्यादि पदव्याख्यानं पूर्ववत्, किं 'मे' मम पूर्वं करणीयं ? किं मे पश्चात् करणीयं ? किं मे पूर्वं कर्तुं श्रेयः ? किं मे पश्चात् कर्तुं श्रेयस्तथा किं मे पूर्वमपि च पश्चादपि च हिताय, भावप्रधानोऽयं निर्देशो, हितत्वाय-परिणामसुन्दरतायै सुखाय-शर्मणे क्षमायै, अयमपि भावप्रधानो निर्देशः संगतत्वाय, निःश्रेयसाय-निश्चितकल्याणायास्तु-गामिकतायै-परम्परशुभानुबन्धसुखाय भविष्यतीति इति श्रीराज० वृ०, अत्र यदेव भावजिनवन्दने फलं तदेव जिनप्रतिमाव-न्दनेऽप्युक्तं, न चैतत्स्वर्याभेदेवस्य सामानिकदेवचनं न सम्यग् भविष्यतीति शङ्कनीयं, सम्यग्दर्शां देवानामप्युत्सन्नवादित्वासंभ-वात्, नहि काप्यागमे 'किं मे पुंवि करणिज्ज'मित्यादिके सम्यग्दृष्टिना पृष्टेऽप्यैहिकसुखमात्रनिमित्तं स्रक्चन्दनाङ्गनादिकं 'हि-आय सुहाए' इत्यादिरूपेण केनापि प्रत्युत्तरविपयीकृतं दृष्टं श्रुतं चेत्यत्र बह्व्यो युक्तयः स्वयमभ्यूहाः । तथा "तए णं से स्सरिआभे देवे पोत्थयरयणं गिण्हति २ पोत्थयरयणं विहाडेइ २ पोत्थयरयणं वाएइ २ धम्मिअं ववसायं गिण्हति २ पोत्थयरयणं पडिनि-क्खिवति २ सीहासणाओ अब्भुठ्ठेति २ ववसायसमाओ पुरिच्छिमिण्हण दारेणं पडिणिक्खमति, पुरच्छिमिण्हणं दारेणं पडिनि-क्खमिच्चा जेणेव नंदापुक्खरणी तेणेव उवागच्छति, नन्दापुक्खरणिं पुरिच्छिमिण्हण तोरणेण पुरिच्छिमिण्हण तिसोवाणपडिरूवएण पच्चोरुहइ २ चा हत्थपायं पक्खालेति २ आयंते चोक्खे परमसुइभूए एगं महं सेअं रययामयं विमलसलिलपुण्णं मत्तगयमुहागिति-कुंमसमाणं भिगारं गिण्हति २ जाइं तत्थ उप्पलाइं जाव सहस्सपत्ताइं ताइं गिण्हति २ नन्दाओ पुक्खरिणिओ पच्चोरुहति २ जेणेव सिद्धायणे तेणेव पहारेत्थ गमणाए, तए णं तं स्सरिआभं देवं चत्तारि य सामाणियसाहस्सीओ जाव सोलस आयरक्खेदेवसाहस्सीओ अन्ने य वहवे जाव देवा य देवीओ अ अप्पेगइआ कलसहत्था जाव अप्पेगइआ धूवकडुच्छुयहत्थगया हट्टुट्ट जाव स्सरिआभं देवं

पिठुओ २ सम्पुगच्छति, तए नं से छरिआमे देवे वउहिं सामाण्जसाहस्सीहिं जात्र अण्णेहिं षहहिं देवेहिं देवीहिं अ सदिं संप
 रिधुदे सम्बलेहिं जाय वाइअरेण जेण्वेव सिदायणे तेण्वेव उवागच्छति, सिदायणं पुराच्छिमिष्णएय दारेणं अणुपविसइ २ जेण्वेव
 देवच्छंदए जेण्वेव जिणपठिमाओ तेण्वेव उवागच्छइ २ आलोए जिणपठिमाणं पणामं करेइ २ लोमहस्यय गिण्हति २ लोमहस्यएण
 जिणपठिमाओ परासुइ २ गघोदएण ष्वावेति २ गोसीसवदण्णेणं गायइ अणुलिपति २ जिणपठिमाण अहयाइ देवदूसजुअलाइ
 निअसेइ २ पुष्कारणं २ सुष्कारण २ धष्कारण २ वत्थारण आमरणारण ६ पकरेति, आसचोससवधुवग्यारिअमच्छदामकलाव
 करेति २ षा कयगाहगिअकरयलपकमवविष्णुकेण दसदवष्णुकेण सुकपुष्कपुत्रोवयारकलिअं करेति २ षा जिणपठिमाण
 पुरतो अन्धेहिं सण्णेहिं रययामएहिं अच्छरसाहिं तंदुलहिं अ अट्टमगल आलिहति, तवहा-सोत्थियअं जाव दप्पण, तयाणतरं व
 ण चदप्पहरयणवयरेठलिअविमलदककषणमगिरयणमचिचिच कलागरुवक्कुदुरुक्कज्जंतयूवमघमघतगंधुदुआमिराम गंधवद्धिं
 विणिग्धुअं व वेठलिअमय क्कुट्टुअं पगिगिअमय पयसेअं धुवं दाअण जिणपराणं अट्टसयसुदगंयजुचेहिं अट्टजुचेहिं अणुणरुचेहिं
 महाविचेहिं संथुणइ, पच्छा सचह पयाइ पवोसकइ २ धाम जाणु अचेइ २ दाहिण जाणु धरणिवलंसि साइइ विक्खुचो सुदराण
 धणिगितलसि निवाइइ २ षा ईसि पशुममइ २ षा करयलपरिगहिय सिसावव मत्थए अंजलि क्कुट्टु एव वयासी-नमोत्पुणं जाव
 ठाण संपसाणं” इतिथीराजप्रभीयोपाण्णे, एतद्वचिर्षया “पोत्थयरयण सुअइ” इति उस्सणे स्नानविद्येये वा उचमे इति ब्रह्मव्य,
 ‘विहादे’पि तएणप्यति “धम्मिअं ववसाय ववसाइ”पि धार्मिक-धर्मानुगतं व्यवसायं व्यवसति-कर्तुममित्परीतिमावा, ‘अञ्जरसा-
 वइलेहिं’ अञ्जे रसो वेपु तेऽञ्जरसा, प्रत्यासन्नवस्तुमतिविम्बाचारभूता इवातिनिर्मला इत्यर्थः, अञ्जसाव ते तन्दलाव वैदिव्यतन्व-

हैरितिभावः, पुष्पुंजोवयारकलिञं करेत्ता चंदप्पभवयवेरुलिअविमलदंडमिति चन्द्रप्रभवज्रवैडूर्यमयो विमलो दण्डो यस्य स तथा
 तं कांचनमणिरत्नभक्तिचित्रं कालागुरुप्रवरकुटुरुक्कतुरुक्कसत्केन धूपेनोत्तमगन्धिनाऽनुचिद्धा प्राकृतत्वात्पदव्यत्ययः धूपवर्त्ति विनि-
 र्मुञ्चन्तं वैडूर्यमयधूपकडुच्छुक्कं प्रगृह्य प्रयत्नतो धूपं दत्त्वा जिनवरेभ्यः, सूत्रे षष्ठी प्राकृतत्वात्, सप्ताष्टानि पदानि पश्चादपस्तुत्य दशा-
 षुलिमञ्जलिं मस्तके रचयित्वा प्रयत्नतो 'अष्टसयविमुद्गुगंधजुत्तेहिं' विशुद्धो-निर्ममलो लक्षणदोषरहित इतिभावः यो ग्रन्थः-
 शब्दसंदर्भस्तेन युक्तान्यष्टशतं च तानि विशुद्धग्रन्थयुक्तानि च तैरर्थयुक्तैः-अर्थसारैरपुनरुक्तैर्महावृत्तैः, तथाविधदेवलब्धिप्रभाव
 एषः, संस्तौति, संस्तुत्य वामं जानुमञ्चतीत्यादिना विधिना प्रणामं कुर्वन् प्रणिपातदण्डकं पठति, तद्यथा-नमोत्पुणमित्यादि इतिश्री
 राज०वृत्तिः, अत्र पुस्तकरत्नं वाचयित्वा धार्मिकव्यवसायं गृह्णातीत्युक्तं तदनन्तरं जिनप्रतिमापूजनानादिपूर्वकशकस्तवपठनमित्यादि-
 व्यतिकर सम्यग्दृशः सूर्याभदेवस्यापि श्रुत्वा देवकृत्यमित्युपेक्षावचनं ब्रुवाणः पापात्मा लुम्पकोऽप्युपेक्षणीय एवाश्राव्यप्रलापित्वाइ,
 यतो देवकृत्यमपि सांसारिक धार्मिकं च, तत्र सम्यग्दृशां यद्धारमिकं कृत्यं तज्जिनोदितमेव धर्मत्वेन बोध्यम्, अन्यथा मिथ्यादृष्टि-
 त्वमेव स्याद्, अधर्मं धर्मसंज्ञाया निवेशाद्, अस्ति च जिनप्रतिमापूजादिकं धर्मः, अन्यथा धार्मिकव्यवसायं गृह्णातीत्युक्तेरसंभवात्,
 प्रतिमापुरस्ताच्छकस्तवपाठासंभवाद्, एवंविधेः सम्यग्दृशां कापि सांसारिककृत्येऽनुपलम्भात् सुलभवोधिताहेतुदेववर्णवादस्यापि प्रतिमा-
 विषयकाशातनापरित्यागानुमोदनपूर्वकभणितत्वाच्च । किंच 'जेणेव सिद्धाययणे' तथा 'जेणेव जिणधरे' तथा 'धूवं दाऊण जिणवरा-
 ण'मिति गणधरवचनं जिनप्रतिमाजिनवरयोः कथञ्चिदभेदबुद्ध्यैव जिनप्रतिमाविषयं सम्यग् स्यान्नान्यथेति जिनवरवजिनप्रतिमापि
 सम्यग्दृशामाराधयैवेत्यलं प्रसङ्गेन ॥ 'तए णं से विजये देवे केसालंकारेणं वत्थालंकारेणं मल्लकारेणं आभरणालंकारेणं चउब्बिहेणं

अलंकारेण अलंकारेण मृसिप सभाये पठिपुष्पालंकारेण सीहासनाओ अम्बुहेति २ वा अलंकारिसमाओ पुरच्छिमिष्ठेण दारेणं पठि
 निवृत्तमति २ मिवा जेयेव बवसायसमा वेणैव उवागच्छति २ वा बवसायसमं अणुप्यदाहिणं करेमाये २ पुरच्छिमिष्ठेणं दारेणं
 अणुपविसति २ वा जेयेव सीहासणे तेयेव उवागच्छति २ वा सीहासणवरगए पुरच्छिमिष्ठे सभिमण्ये । तए ण तस्स विजयस्स
 देवस्स आभियोगिअदेवा योत्थयरयणं उवठविति, तए णं से विजय देवे पोत्थयरयण गेण्वति २ पोत्थयरयण सुअइ पोत्थयरयणं
 सुएथा पोत्थयरयण विहादेइ २ वा पोत्थयरयण वाएइ पोत्थयरयण वाएवा घम्मिअं ववसायं पगिण्वति २ वा पठिणिक्खिविति
 पोत्थयरयण पठिनिक्खिविवा सीहासनाओ अम्बुहेति २ बवसायसमाओ पुरच्छिमिष्ठेण दारेण पठिणिक्खमति २ वा जेणेव
 णवा पोक्खलरभी तेयेव उवागच्छति २ णद पुक्खलरणि अणुप्ययाहिणीकरेमाये पुरच्छिमिष्ठेण सोरणेणं अणुपविसति २ पुरच्छि-
 मिष्ठेण तिसोषाणपठिक्खयणं पक्खोक्खति २ वा इत्थपायं पक्खालेति २ वा एग माइ सेअं रययामयं विमलसल्लिखुण्ण मच्चगय-
 मुहाक्खितिसमाण मिगारं पगिण्वति २ वा आतिं तत्थ उप्पलमं यतममं जाव सयसइस्सपचाइं ताइ गिण्वेति २ णवाओ पुक्खलर
 णीओ पणुचरति २ जेयेव सिद्धायये तेयेव पहारेत्य गमणाए, तए णं तं विजयं देव चचारिअ सामाविअसाइस्सीओ जान अण्ये
 बहवे षायमवरा देवा देवीओ अ अप्पेगाइजा उप्पलइत्यगया जाव सयसइस्सपचइत्थगया विजय देव पिठतो २ अणुगच्छति,
 तए णं तस्स विजयस्स देवस्स बहवे आभिओगिजा देवा देवीओ अ कल्लसइत्थमया जाव पूवकइच्छुयइत्थमया य विजयं देव पिठतो
 अणुगच्छति, तए णं से विजय देवे चरहिं सामागिअसइस्सेहिं जाव अण्येहिं बहहिं देवेहिं देवीहि अ सदिं संपरिजुठे सच्चिदीए
 सग्गजुधीए जाव निग्गोसनाएयरेव जेयेव सिद्धायये तेयेव उवागच्छति २ सिद्धाययणं अणुपयाहिणीकरेमाये २ पुरच्छिमि

छेपं दारेणं अणुपविसइ २ जेणेव देवच्छंदए तेणेव उवागच्छइ २ आलोए जिणपडिमाणं पणामं करेइ २ ता लोमहत्थयं गिण्हति
 २ जिणपडिमाणं लोमहत्थएणं पमज्जति २ ता सुरभिणा गंधोदएण ष्हाणेति २ दिव्वाए सुरभीए गंधकासाईए गायाइं ल्हति २
 ता सरसेणं गोसीसचंदणेणं गायाइं अणुलिपति २ ता जिणपडिमाणं अहयाइं सेआइं दिव्वाइं देवदूमजुअलाइं निअसेइ २ अग्गेहिं
 वरेहिं गंधेहिं महेहिं अच्चेति २ ता पुप्फारुहणं गंधारुहणं मल्लारुहणं वण्णारुहणं आभरणारुहणं करेति २ ता अच्चेहिं
 सण्हेहिं सेतेहि रययामएहिं अच्चरमातंदुलेहिं जिणपडिमाणं पुरओ अट्टमंगलाइं आलिहिता करग्गगहिताकरतलपवभट्टविप्पमुक्केण
 दसद्धवणेणं कुसुमेणं सुक्कपुप्फंजोवयारकलितं करेति २ ता चंदप्पभवयरेरुलिअविमलदंडं कंचणमणिरयणभत्तिचित्तं कालागुरु-
 पवरकुंदुरुक्कतुरुक्कधूवगंधुत्तमाणुविद्धं धूमवडिं विणिग्गुअंतं वेरुलिअग्रयं धूवकडुच्छुअं पग्गहेतु पयत्तेणं धूवं दाऊण जिणवरारणं
 अट्टसयविसुद्धगंधुत्तेहिं महावित्तेहिं अत्थजुत्तेहिं अपुणरुत्तेहिं संथुणइ २ ता सत्तठ पयाइं ओसरइ २ ता वामं जाणुं अंचेइ २ ता
 दाहिणं जाणुं धरणियलंसि निवेसेइ २ ता तिक्खुत्तो मुद्धानं धरणितलंसि नमेइ २ ता ईसिं पञ्चुणमति २ ता कडगतुडिअथंभियाओ
 शुआओ पडिमाहरति २ करयलपरिग्गहिअं दसनहं सिरसावत्तं मत्थाए अंजलिं कडु एवं वयासी नमोत्थुणं अरहंताणं भगवंताणं
 जावसिद्धिग्गइणमधेयं ठाणं संपत्ताणंतिकडु वंदति नमंसति २ ता' इत्यादि श्रीजीवाभिगमे, एतद्धत्तिर्यथा-एवंविधेन चतुर्विधेन
 माल्येन कल्पवृक्षमिवात्मानमल्लुत्तविभूषितं करोति, कृत्वा च परिपूर्णलङ्कारः सिंहासनादभ्युत्तिष्ठति, अभ्युत्थायालङ्कारसमातः
 पूर्वैण द्वारेण निर्गत्य यत्रैव व्यवसायसमा तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य सिंहासनवरगतः पूर्वाभिमुखः सन्निषण्णः, 'तए ण'मित्यादि,
 ततस्तस्य विजयस्य देवस्याभियोग्याः पुस्तकरत्नसुपनयन्ति, 'तए ण'मित्यादि ततः स विजयो देवः पुस्तकरत्नं गृह्णाति, गृहीत्वा

च पुलकालमुत्सङ्गादाचित्तिगम्यते दृश्यति, मुक्त्वा विषाटपति, विषाट् अनुप्रवाचयति' अनु-परिपाठ्या प्रकण्ठेण-विशिष्टार्थावगम
 रूपेण वाचयति, वाचयित्वा धार्मिक-धर्मानुगतं व्यवसायं व्यवस्यति, कर्तुमभिलषतीतिभावो, व्यवसायसमाया-शुभाच्यवसाय
 निरपनत्वात्, श्रेत्रादेरपि कर्मव्ययोपश्रमादिहेतुत्वात्, उक्तं च-"उदयकृत्स्वयकृत्स्नजोवसमोवसुमावि जय च कम्पुजो मणित्रा । दण्ड
 रियं क्वाठ मत्र च भावं च सपप्ये ॥१॥"ति, धार्मिकं च व्यवसायं व्यवसायं पुलकतरुनं प्रतिनिधिपति, प्रतिनिधिप्य मिहासना
 दग्युचिष्ठति, अभ्युत्याय व्यवसायसमातः पूर्वद्वारेण विनिर्गच्छति, विनिर्गत्य यत्रैव व्यवसायसमायाः पूत्र पूर्वा नन्दा पुष्करणी
 तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य नन्दपुष्करणीमनुमदधिष्णीकुर्वन् पूर्वतोरोपेनानुप्रविशति, प्रविश्य पूर्वेण त्रिसोपानप्रतिरूपक्रेण प्रत्यत्र
 रोहति-मष्ये प्रविशतीतिभावः, प्रत्यत्रैव इत्युक्तं महान्तं श्वेत रजतमय विमलसलिलपूर्णं मणिकरिमहा-
 मुराठतिप्रमानं मृङ्गारं गृह्णाति, गृहीत्वा यानि तत्रोत्पलानि पद्मानि कुमुदानि नलिनानि यावच्चतुष्षष्टसहस्रपत्राणि तानि गृह्णाति,
 गृहीत्वा नन्द्यात् पुष्करणीतः प्रयुचरति, प्रत्युषीर्थं यत्रैव सिद्धापतनं तत्रैव प्रवारित्वान् गमनाय, 'तए ण'मित्यादि ततस्तस्य
 विजयस्य देवस्य चत्वारि सामानिकदेवसहस्राणि चतस्रः सपरिवारः अप्रमर्दोप्य तिस्रः पर्यद सप्तानीकानि सप्तानीकधिपतय' षोडश
 आरमरुक्कदवसहस्राणि अन्ये च बहवो विजयराजधानीवास्तव्या धानमन्तर देवाश्च अप्येकश्च उत्पलहस्तगताः अप्येकश्च
 पद्महस्तगताः अप्येकश्च कुमुदहस्तगताः एव नलिनसुमगसौगण्डिकपुण्डरीकमहापुण्डरीकद्वतपत्रसहस्रपत्रद्वतसहस्रपत्रहस्तगता
 क्रमेण प्रत्येक शाल्याः विजय देवं दृष्टतः २ परिपाठ्येतिभावः अनुगच्छन्ति, 'तए ण'मित्यादि, ततस्तस्य विजयस्य देवस्य बहव
 आमियोग्या दवा देव्यश्च अप्येकश्चः चन्दनकलत्रहस्तगता अप्येकश्च सुजाहस्तगताः अप्येकश्च आर्द्रहस्तगता एवं शालीपात्र-

सुप्रतिष्ठातकरकचित्ररत्नकरण्डकपुष्पचङ्गेरीयात्रल्लोमहस्तचङ्गेरीपुष्पपटलकयात्रल्लोमहस्तण्डलकसिंहासनच्छत्रचामरतैलसमुद्रकयात्रद-
ञ्जनसमुद्रकधूपकडुच्छुकहस्तगताः क्रमेण प्रत्येकमभिलाष्याः, विजयं देवं पृष्ठतः पृष्ठतोऽनुगच्छन्ति, ततश्च विजयदेवस्य चतुर्भिः सामा-
निकसहस्रैश्चतसृभिः सपरिवारभिः अग्रमहीयिभिस्तिसृभिः पर्यङ्किः सप्तभिरनीकैः सप्तभिरनीकाधिपतिभिः षोडशभिरात्मरक्षकदेवसह-
स्रैरन्यैश्च बहुभिर्विजयराजधानीवास्तव्यैर्वानमन्तरैर्देवैर्देवीभिश्च सार्द्धं संपरिवृत्तः सर्व्वद्ध्या यात्रन्निर्घोपनादितरवेणमिति यात्रत्करणा-
देवं परिपूर्णः पाठो द्रष्टव्यः, 'सर्व्वजुर्इए सर्व्वबलेणं सर्व्वसमुदएणं सर्व्वविभूर्इए सर्व्वसंभमेणं सर्व्वगंधपुष्पमल्लालंकारेणं सर्व्व-
तुडिअसदनिनाएणं महया इड्डीए महया जुर्इए महया बलेणं महया चरतुडिअजमगसमगपडुप्पवाइअरवेणं संखण-
वपडहमेरिश्छरिखरमुहिडुक्कडुं दुहिनियघोसनाइयरवेणं' अस्य व्याख्या प्राग्बत्, यत्रैव सिद्धायतनं तत्रोपागच्छतीति, उपागत्य
सिद्धायतनमनुप्रदक्षिणीकुर्वन् पूर्व्वद्वारेण प्रविशति, प्रविश्यालोके जिनप्रतिमानां प्रणामं करोति, कृत्वा यत्रैव मणिपीठिका यत्रैव
देवच्छन्दको यत्रैव जिनप्रतिमास्तत्रोपागच्छति, उपागत्य लोमहस्तकं परामृशति, परामृश्य जिनप्रतिमाः प्रमार्ज्जयति, प्रमार्ज्य दिव्य-
योदकधारया रूपयित्वा सरसेनार्द्रेण गोशीर्षचन्दनेन गात्राण्यनुलिम्पयति, अनुलिप्याहतानि-अपरिमलितानि दिव्यानि देवदूष्य-
युगलानि 'निअंसेइ'ति परिधापयति, परिधाप्य अर्घ्यैः-अपरिशुक्तेर्वरैः-प्रधानैर्गन्धैर्माल्यैश्चार्चयति, एतदेव सविस्तरमुपदर्शयति-
पुष्पारोपणं माल्यारोपणं वर्णकारोपणं चूर्णारोपणं गन्धारोपणं आमरणारोपणं करोति, कृत्वा तासां जिनप्रतिमानां पुरतोऽच्छैः-
खच्छैः श्लक्ष्णैर्मसृणै रजतमयैः, अच्छो रसो येषां ते अच्छरसाः, प्रत्यासन्नवस्तुप्रतिविम्बाधारभृता इवातिनिर्ममला इतिभावः, ते च
ते तन्दुलाश्च अच्छरसतन्दुलाः, पूर्व्वपदस्य दीर्घान्तता प्राकृतत्वाद्यथा वयरामया नेमा इत्यादौ, तैरष्टावष्टौ स्वस्तिकादीनि मङ्गलका-

न्यालिनन्ति आरिग्य 'कयग्गाहगद्विअ'मित्यादि मंगुनप्रयमसमारम्भे सुखबुम्बनापथ युयत्या पञ्चाहुल्लिमि कञ्जेण प्रहण कच्च
 प्राहस्तन कच्चप्राहण गृहीत करतलादिमुक्त सत् प्रअष्ट करतलप्रअष्टविमुक्त, प्राकृतत्वावय पदव्यत्यय , तन दद्याद्दशणन-पञ्चवणन
 कसुमेन-इसुमसमूहेन पुण्यपुञ्ज एधोपचार'-पूजा पुण्यपुंभोपचारस्तेन कलित-युक्त-करोति, कृत्वा च 'चद-
 प्पवशरवेकलिअविमलदहं' चदप्रमथमवेइर्यमयो विमलो दण्डो यस्य स तथा त, क्षाचनमणिरत्नमक्तिचित्रं कालागुरुप्रवरकुदुरुक
 तुरुकयूरेन ग'घोचमेनानुविदा कालागुरुप्रवरकुदुरुकधूपग'घोचमानुविदा प्राकृतत्वात् पदव्यत्ययस्तां धूपवधी विनिर्मु
 खन्त वैइर्यमयं धूपकञ्जुग प्रगृह्य धूप दस्था अिनवरेम्य', छत्रे पृष्ठी प्राकृतत्वात्, सप्ताष्टानि पदानि पद्मावपसृत्य दद्याहुल्लिमञ्जलि
 मस्तक कृत्वा प्रयत 'अहमयथिसुइगयजुचेइ' इति विशुद्धो-निर्मलो लक्षणवोपरहित इतिमाव', यो प्रय शब्दसंदर्भस्तेन युक्तानि
 विशुद्धप्रथयुक्तानि अष्टशतं च तानि विशुद्धप्रन्ययुक्तानि च तैरयंयुक्तै'-अर्थसारेपुनरुक्तैर्महाइचेः तथाविषववलब्धिप्रमाव एय',
 संस्तौति, संस्तुत्य चाम आनुमञ्जति-उत्पात्यति, दक्षिण जानुं धरमितले 'निषादेइ'चि निपातयति लययतीत्यर्थः, त्रिकृत्व'-श्रीन्
 नागान् मूर्धानं धरमितले 'नमेइ'चि नमयति, नमयित्वा वेपत्प्रत्युभमयति, प्रत्युन्नम्य कृत्कृतुटितस्तम्भितौ शुभौ संहरति-संक्षे-
 चयति संहृत्य इतरतलपरिगृहीत त्रिरस्यावर्ष मस्तकेऽङ्गलि कृत्वा एनमभादीत्-'नमोस्तुभ'मित्यादि, नमोस्तु भमिति वाक्यालङ्कारे
 दधादिभ्योऽतिशयपूजामर्हन्तीति अर्हन्तस्तेभ्य , छत्रे पृष्ठी प्राकृतत्वात्, 'छठीविमधीए' मण्यइ चउत्पी' इति प्राकृतलक्षणत्, ते
 चार्हंतो नामादिरूपा अपि सन्ति अतो मात्रार्हन्तिपर्यर्भमाह-भगवत्प इत्यादि श्रीजी० इ० ॥ अथ यथा षट्मानवेत्यादिवा-
 क्यान्येय स्वत एव गृहीतसकलकानां स्वान्यविषयकज्ञानजनकानि तथा अिनप्रतिमानामाराभ्यत्वं अिनमविमा एव तथाविचसं-

श्रिम्यः संज्ञपयतीति दर्शयितुमाह—“तत्थ णं देवच्छंदए अट्ठसंयं जिणपडिमाणं जिणुस्सेहपमाणमेत्ताणं सन्निखित्तं चिह्वति, तासि णं जिणपडिमाणं अयमे आरूवे वण्णावासे पणत्ते, तंजहा—तवणिज्जमया हत्थतला पायतला अंकमयाइं नक्खाइं अंतोलोहिअक्खप-
 डिसेआइं कणगमया पाया कणगमया गोप्फा कणगमईओ जंघाओ कणगमया जाणू कणगमया ऊरू कणगमईओ गायलंहीओ तव-
 णिज्जमईओ नाभिओ रिट्ठमईओ रोमरईओ तवणिज्जमया चुञ्चुआ तवणिज्जमया सिरिवच्छा कणगमईआओ वाहाओ कणगमईओ
 पासाओ कणगमईओ गीवाओ रिट्ठामए मंघ सिलप्पवालमया ओढा फलिहामया दंता तवणिज्जमयीओ जीहाओ तवणिज्जमया
 तालुआ कणगमईओ नासाओ अंतोलोहिअक्खपरिसेआओ अंकमयाइं अच्चीणि अंतोलोहिअक्खपरिसेआइं पुलकामईओ दिट्ठीओ
 रिट्ठामईओ तारगाओ रिट्ठामयाइं अच्चीपत्ताइं रिट्ठामईओ भसुहाओ कणगामया कवोला कणगामया सवणा कणगामया णिडालवट्ठा
 वयरमईओ सीसघडीओ तवणिज्जमईओ केसंतकेमभूमीओ रिट्ठामया उवरिसुद्धया, तासि णं जिणपडिमाणं पिट्ठतो पत्तेअं २ छत्त-
 धारगपडिमाओ पणत्ताओ, ताओ णं छत्तधारगपडिमाओ हिमरययकुंदिंदुसप्पकासाइं सकोरंटमह्ठदामाइं धवलंइं आतपत्ताइं सलीलं
 ओंहारेमाणीओ चिह्वति, तासि णं जिणपडिमाणं उभओ पासिं पत्तेअं २ चामरधारपडिमाओ पं०, ताओ णं चामरधारपडिमाओ
 चंदप्पहवइरेरुलियनाणामणिक्कणगरयणविमलमहरिहत्तवणिज्जलविचिचदंडाओ चिह्विआओ संखंकुंदगरयमयमहितफेणुंज-
 सन्निकासाओ सुहुमरययदीहवालाओ धवलाओ चामराओ सलीलं ओहारेमाणीओ २ चिह्वति, तासि णं जिणपडिमाणं पुरओ दो
 दो नागपडिमाओ दो दो जक्खपडिमाओ २ भूअपडिमाओ २ कुंडधारगपडिमाओ विणतोणयाओ पायवडिआओ पंजलिउडाओ
 सन्निखित्ताओ चिह्वति सव्वरयणामईओ अच्चाओ सण्हाओ घट्ठाओ मट्ठाओ नीरयाओ निपंकाओ जावपडिरूवाओ, तासि णं जिण-

पदिमानं पुरो अहस्यं पदानं अहस्यं चरणकृतसानं अहस्यं भिगाराण आयसकाण भालाण पाठीण सुपतिष्ठगाण मणुगुलि-
 गाण वातपरयाणं चिचणं रयसकरंढयाण इयकंठगाण पुष्कचगेरीण जाव लोमइत्यचगेरीणं पुष्कपडलगाण
 अहस्यं तेहससुम्भानं जावपुष्ककुम्भानं सभिखिचं बिठति इति श्रीजीवाभिमसूत्रे, एतद्विचिर्यया-‘तस्य ष’मित्यादि, तत्र
 वैषण्ड्यके अहस्यत्-अष्टाधिकं इतं विनप्रतिमानां विनोत्सेधप्रमाणमात्राणां, पञ्चदशतुःशतप्रमाणानामिति मात्र, सभिधिस्त तिष्ठति,
 ‘वासि नं विषपडिमानं’मित्यादि, तासां विनप्रतिमानामयमेतद्व्यो षर्णावासो-वर्णकनिवेश-प्रशस्त, तपनीयमयानि इस्ततलपाद-
 वसानिमइमया-अङ्कुरत्वमया अन्तः-पष्णे लोहिवाक्षरप्रतिसेका नखा कनकमय्यो जहाः कनकमयानि जानूनि कनकमया उरव
 कनकमय्यो यात्रपहया तपनीयमया नामयः अरिष्टरत्नमय्यो रोमराज्यः तपनीयमयाभ्रुजुका-स्तनाप्रमाणा तपनीयमयाः श्री
 वरसा शिवाप्रबालमया विष्टुममया भोष्ठाः स्फटिकमया दन्ताः तपनीयमयो विद्वाः तपनीयमयानि तालुकानि कनकमय्यो
 नासिकाः अन्तोलोहिवाक्षरत्नप्रतिसेकाः अङ्कमयान्पथीष्यन्त्वर्लोहिवाक्षप्रतिसेकानि रिष्टरत्नमय्योऽधिभर्यगतास्तारिका अरिष्ट
 रत्नमयानि अधिपत्राणि रिष्टमय्यो भ्रुगः कनकमयाः कपोलाः कनकमय्यो ललाटपट्टिका वज्रमय्य क्षीर्ष
 पटिभ्रः तपनीयमय्यः केअन्तकेअभूमयः केअनामन्तभूमयः केअभूमयभेतिमावः रिष्टमया उपरि मूर्धजा -कञ्जा, तासां त्रिन
 प्रतिमानां पृष्ठव एकैका छत्रघरा प्रतिमा हेमरखतइन्देन्दुप्रकाशं सकोरण्डमाव्यदामभवलभातपत्र गृहीत्वा सलील परन्धी तिष्ठति,
 ‘वासि नं विषपडिमानं मित्वादि, तासां विनप्रतिमानां प्रत्येकमुमयो पार्श्वयो’ द्वे द्वे चामरघराप्रतिमे प्रशस्ते, “चद्व्यमवयरेकलि-
 अनापामनिकवगारयमसचित्तचित्तदशयो” इति चन्द्रप्रमः-चन्द्रकान्तो वज्र वैदूर्यं च प्रतीते चन्द्रप्रमवज्रवैदूर्याणि श्लेषाणि च नाना-

मणिरत्नानि खचितानि येषु दण्डेषु ते तथा, एवंरूपाश्चित्रा-नानाप्रकारा दण्डा येषां तानि तथा, सूत्रे स्त्रीत्वं प्राकृतत्वात् “सुहृमरयत-
दीहवालाओ” इति सूक्ष्माः-श्लक्ष्णा रजतमया दीर्घा वाला येषां तानि तथा “संखंक्कुंदगारययमयमहिअफेणपुंजसन्निकासाओ धव-
लाओ चामराओ” इति प्रतीतं, चामराणि गृहीत्वा सलीलं वीजयन्त्यस्तिष्ठन्ति, ‘तासि ण’मित्यादि, तासां जिनप्रतिमानां पुरतो द्वे
द्वे नागप्रतिमे द्वे द्वे यथप्रतिमे द्वे द्वे कुण्डधारप्रतिमे संनिक्षिप्ते तिष्ठतः, ताश्च सव्वरयणामईओ अच्छाओ इत्यादि प्राग्वत्, ‘तत्थ
ण’मित्यादि तस्मिन् देवच्छन्दके जिनप्रतिमानां पुरतोऽष्टशतं घण्टानां अष्टशतं चन्दनकलशानामष्टशतं भृङ्गाराणामष्टशतमादर्शानां
अष्टशतं स्थालीनां अष्टशतं पात्रीणां अष्टशतं मनोगुलिकानां-पीठिकाविशेषरूपाणां अष्टशतं वातकरकाणां
अष्टशतं चित्राणां रत्नकण्डकानां अष्टशतं हयकण्ठानां अष्टशतं गजकण्ठानां अष्टशतं नरकण्ठानां अष्टशतं किन्नरकण्ठानां अष्टशतं
किंपुरुषकण्ठानां अष्टशतं महोरगकण्ठानां अष्टशतं गन्धर्वकण्ठानां अष्टशतं वृषभकण्ठानामष्टशतं पुष्पचङ्गेरीणां अष्टशतं माल्यचङ्गे-
रीणां अष्टशतं चूर्णचङ्गेरीणां अष्टशतं गन्धचङ्गेरीणां अष्टशतं वत्सचङ्गेरीणां अष्टशतं अष्टशतं लोमहस्तचङ्गेरीणां,
लोमहस्तका-मयूरपिच्छपुञ्जानिकाः, अष्टशतं पुष्पपटलकानामष्टशतं माल्यपटलकानां, सुत्कलानि पुष्पाणि ग्रथितानि माल्यानि,
अष्टशतं चूर्णपटलकानाम्, एवं गन्धवत्साभरणसिद्धार्थकलोमहस्तपटलकानामपि प्रत्येकं २ अष्टशतं द्रष्टव्यम्, अष्टशतं सिंहासनानाम-
ष्टशतं छात्राणामष्टशतं चामराणामष्टशतं तैलसमुद्रकानामष्टशतं कोष्ठसमुद्रकानामष्टशतं चोयगसमुद्रकानामष्टशतं तगरसमुद्रकाना-
मष्टशतं मेलसमुद्रकानामष्टशतं हरितालसमुद्रकानामष्टशतं हिङ्गुलिकसमुद्रकानामष्टशतं मनःशिलासमुद्रकानामष्टशतं मञ्जनसमुद्रकानां,
सर्वाण्यप्येतानि तैलादीनि परमसुरभिगन्धोपेतानि द्रष्टव्यानि, अष्टशतं ध्वजानामित्यादि०श्रीजीवा०वृत्तौ । एवंविधराजचिह्नयुक्ताः

यथोचितव्यापारनिपुक्कनागादिप्रतिमापरिसेव्यमानाः षड्भेरीदिपूजोपकरणसमन्विताश्च विनम्रप्रतिमाः द्वाश्वतमाधेन स्वत एवात्मनो
अगत्युज्यत्वं स्यापपति, अन्यथा तथाविधविह्वालुपेतस्वासंसमवाद्, एवविषयव्यतिकरमाकृष्योपि ये विनम्रप्रतिमामाराध्यत्वेन नाङ्गी
कुर्वन्ति तेषां परमस्फुटकर्मोदयिनां ज्ञात्वा घानां प्रदीपश्रुतमिवापस्रन्त्यसम्प्रतिश्रुतमप्यकिञ्चित्करमेव । किञ्च-प्रतिमात्वेन साम्येऽपि
सर्वत्रापि विनम्रप्रतिमा नियमेन प्रसृत्वादिषिहसमन्विता एव, विनम्रप्रतिमानां पुरस्तात्प्रागादिमूर्चयस्तु सेवकमाधमापन्ना एवेत्यत्र
सम्यग्बिद्या पर्यालोच्यमाने सम्यग्दृष्टां विनम्रप्रतिमा आराध्यत्वेनैव ज्ञानगोचरीभवतीति, न चैवंपरिवारोपेताः द्वाश्वतप्रतिमा एव
मवन्ति, नान्या इतिवाच्यं, अष्टपदादौ मरुत्कारितानामृपमादिवर्द्धमानान्तानां षतुर्विंशतेरपि विनम्रप्रतिमानां तथापरिवारोपेतत्वात्,
‘जीवाभिगमोक्तपरिवारयुक्ता’ इति वचनात्, किञ्च-देवलोकादावपि ‘जिषेव देवचर्मदण्ड’ इत्यागमवचनान्निनम्रप्रतिमा एव द्वाश्वत
माधेन देवशब्दवाच्याः सन्ति, न तथाऽन्यतीर्थिकाभिमतबरिशरादिदेवमूर्चयोऽपि देवशब्दवाच्याः, तेषां देवानामनैयत्वात्, ननु
तर्हि तेषां मिथ्यादृष्टां देवानां देवत्वेन श्रद्धानं क्वियप्यकमिति वेदुच्यते, गुरुद्वारा देवत्वेन श्रद्धान मिथ्यादृष्टां, न पुनः साक्षात्,
सत्कथमितिचेच्छु, तेषां देवानां गुरुवस्तु मनुष्यलोकावर्षिनो यमदक्षिणापसादय’, तेष यो देवत्वेनाभ्युपगत’ स’ एव विपर्यस्त-
मतीनां तेषां देवानामपीति गुरुद्वारा देवश्रद्धान, न पुनस्तदीयाः द्वाश्वतमूर्चयोऽपि देवलक्षणोपेता नियताः श्रद्धीयन्ते तैरिति स्वय
मेव पर्यालोच्यमिति । तथा भीमघर्मस्वामिनेष भीमद्वारदीर्घीक्षितेन धर्मदासगणिना कृतायां नमस्कारबदाबालबलाविमतीतायां
साध्यादीनां षतुर्भामिष्यप्यनार्हायां भीउपदेशमालायामपि विनम्रप्रतिमानामाराधन स्फुटमेव, तथाहि-“बदर उमत्रोक्तांशुपि
शेइवाइं षयत्युर्परमो । शिबश्चरपट्टिमाश्चरुवपुष्कगवषुज्जुतो २२९ ॥” (२३०) अस्मा ध्याख्या-स भाषको बन्दते उमय

कालमपि-प्रातः सायम्, अपिशब्दात् मध्याह्ने च, चैत्यानि-अर्हद्ब्रिम्बलक्षणानि स्तवा-भक्तामराद्याः स्तुतयो-याः कायोत्सर्ग-
 पर्यन्तेषु दीयन्ते तत्परमः-तत्प्रधानः सन्, तथा जिनत्राणां प्रतिमागृहं जिनवरप्रतिमागृहं तस्मिन्नुद्युक्तः-ऋतोद्यम इति । तथा-
 संवच्छरचाउम्मासिएसु अष्टाहिआसु अ तिहीसु । सन्वायरेण लगइ जिनवरपूआतवगुणेषु ॥२४१॥ साहूण चेइआण य पडिणीअं
 तह अवणवायं च । जिणपवयणस्स अहिअं सव्वत्थामेण वारेइ ॥२४२॥ अनयोव्यारख्या-संवत्सरचातुर्मासिकेव्वष्टाहिक्रासु-
 चैत्रादियात्रासु, चो व्यवहितसंबन्धः, तिथिषु च-चतुर्दश्यादिषु, किं ?-सर्वादरेण लगति, क ?-‘जिनवरपूजातयोगेषु’ भग-
 वदर्चने चतुर्थादिकरणे ज्ञानादिषु चेत्यर्थः ॥२४१॥ साहू० साधूनां चैत्यानां च प्रत्यनीकं क्षुद्रोपद्रवकारितया अवर्णवादिनं च-
 वैभाव्यकरणशीलं, किं बहुना ?-जिनप्रवचनस्याहितं-शत्रुभूतं ‘सव्वत्थामेण’ति समस्तप्राणेन प्राणाल्येनापि वारयति, तद्ब्रुवति-
 करणस्य महोदयहेतुत्वादिति ॥२४२॥ इतिश्रीउपदेशमालावृत्तौ ॥ एवमन्येवपि प्रकरणादिषु सुप्रतीतमेव, तथा-हेऊ चउ-
 विहे पं०, तं०-अस्थितं अस्थि सो हेऊ १ अच्छितं नस्थि सो हेऊ २ नस्थितं अस्थि सो हेऊ ३ नस्थितं नस्थि सो हेऊ ४ इति
 (३३८) श्रीस्थानाङ्गचतुर्थस्थानकवृत्तीयोद्देशकवचनात् साध्याविनाभूतः प्रमेयप्रमितौ कारणं हेतुरनुमानं भण्यते, अतः सिद्धा-
 न्तोक्तानुमानगम्यत्वमपि, अनुमानप्रयोगो यथा-अर्हत्प्रतिमा आराध्यत्वेनोपादेयाः, आराध्यविषयकज्ञानजनकत्वाद्, यद्यद्विषयक-
 ज्ञानजनकं तत्तथात्वेनोपादेयं हेयं चेति सामान्यव्याप्तिबलाद्भावर्हद्विषयकज्ञानजनकत्वेनार्हत्प्रतिमा आराध्यत्वेन सिद्ध्यति, सिद्ध्यति
 च हेयत्वेन तथाविधविषयकज्ञानजनिका चित्रलिखिता योपिदिति दृष्टान्तसिद्ध्यर्थं, तत्रागमोऽपि, यथा-‘चित्तमिति न निज्जाए,
 नारिं वा सुअलंकिअं । भक्खरंपि व दठुण, दिठ्ठिं पडिसमाहरे । १ ॥’ति (३८९) श्रीदशवै०, एवमागमोक्तवचनेन प्रत्यक्षानुभवेन

वा यथा नातीरूपदर्शनत् नारीविययक शानं भवतीति, किंच-सुम्यकेन यस्त्वापना
 स्त्रिन परित्यज्य नामञ्चिनोऽभ्युपगतस्तदत्यन्तमसंगत, यतो नामापेक्षया स्थापनाया विशिष्टफलजनकत्वेनाविषयाद्, यदागम -
 "ठवो ईवा पं०, वं०-नामिदे १ ठवमिदे २ वमिदे" चि स्थानान्ने त्रिस्थानकप्रथमोरेषफादिघट्टं (११९) एतद्वृत्तिदेशो यथा-ननु
 नामस्थापनादभ्येभिन्नाभिधानं विषयिष्ठमावधत्त्यत्वाद्भ्यत्वं च समानं वर्धते तत्र च एषां विशेषः?, आह च-"अभिहाण
 दृष्यते तदल्पसुखपर्यं च तुल्यम् । को भावव्यभिजाणं नामार्णं पश्विसेसो ? ॥११" चि, अत्रोच्यते-यथा हि स्थापनेन्ने खल्विन्त्राकारो
 ठरूपते तथा कर्तुः सम्भूतेन्द्राभिमायो भवति तथा द्रष्टुस्त्वदाकारदर्शनादिन्द्रमत्ययः तथा प्रणतिकृतविषय्य फलाधिनि स्तोतुं प्रव
 र्धन्ते फलं च प्राप्नुवन्ति केचिरेवतानुज्ञात् न तथा नामद्रभ्येन्द्रयोरिति, वस्मात्स्थापनायास्तावदित्यं मेद इति, आह च-"आगारो
 ऽभिष्पाओ बुद्धी फिरिवा फलं च पाएच । जह वीसइ ठवमिदे न तथा नामिद(नामे न)दन्विदे ॥१॥" चि, यथा च द्रभ्येन्द्रो भावेन्द्र
 कारणतां प्रतिपद्यते तथोपयोगापेक्षायामपि तदुपयोगतामासादयत्यवाप्तवाच न तथा नामस्थापनेन्द्रावित्यय विशेष इति इतिअत्रि-
 स्या० वृ० । यथा जिनप्रतिमा जिनवदाराभ्या जिनाराधनजन्यैकफलजनकत्वाद्, इष्टान्तस्तु 'नमो वमीय' चि प्रवचनवचनात्सिद्ध
 द्रभ्यमुतं पुस्तकादि, न च जिनाराधनजन्यैकफलजनकत्वमिति हेतुरप्रसिद्धः "द्विआप सुहाए सुहाए निरसेसाए आणुगामिअथाए
 मधिस्सति" श्रीराजप्रभ्मीयोप, ज्ञचपनेन सिद्धान्तसिद्धत्वाद्, तदमावादिताभ्यसाधकहेत्वन्तरामावाच । किंच-"वाच च माइयाणं
 वेआ कससीम पुच्छ निब्बान । इंवा पूम जिन्हरे कविलो मरइस्स दिक्कला य ॥१॥ निब्बानं चिअगाणिअ जिमस्स इक्कलाग सेस
 गार्णं तु । सक्खा पूम जिन्हरे बायग वेणाहिअगिगन्ति ॥१॥ पूमसप माऊज्जानं चउपीसं येव जिन्हरे कससी । सज्जजिज्जानं

पडिमा वण्णपमाणेहि निअएहि ॥१॥”न्ति इत्याद्युपोद्घातप्रवचनवचनाद्भरतकारितानां जिनप्रतिमानां सिद्धौ तल्लन्यं फलमपि महा-
 नुभावमेव सिद्ध्यति, महानुभावपुरुषप्रवृत्तिविषयत्वाद्यनुमेयत्वात्, तदनुमानं यथा-जिनभवनादिनिर्मापणमैहिकपारत्रिकापापपराक-
 रणपूर्वकाभिमतसंपत्संपादकं बहुवित्तव्ययायासान्यतरसाध्यत्वे सति धर्मबुद्धिपूर्वकमहापुरुषप्रवृत्तिविषयत्वात् तीर्थकृदुपात्तचारित्र्यवद्,
 अत्रार्थे सिद्धान्तोऽपि यथा “तिहिं ठाणेहिं जीवा अप्पाउत्ताए कम्मं पकरंति, तं०-पाणे अइवाइत्ता भवति सुसं चत्तिता भवति तहा-
 रूवं समणं वा माहणं वा अफासुएणं अणेसणिजेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभेत्ता भवति”त्ति। श्रीस्थानानाङ्गे त्रिस्थानके
 प्रथमोद्देशके (१२५) एतद्बृत्त्येकदेशो यथा-तथा च गृहिणं प्रति जिनभवनकारणफलमुक्तम्-‘एतदिह भावयज्ञः समृद्धिणो जन्मफल-
 सिदं परमम्। अभ्युदयाव्युच्छित्त्या नियमादपवर्गवीज ॥१॥”मिति श्रीस्थानानाङ्गवृत्तौ, तथा शाश्वताशाश्वतानि तीर्थान्याचार्यार्थार्थ
 प्रत्यभिमुखगमनसंपूजनानादिना सम्यक्त्वनैर्मल्यमप्युक्तं, तथाहि-तित्थयराणं भगवओ पवयण पावयणि अइसइहूणं। अहिगमण-
 नमणदरिसणक्चित्तसंपूअणा थुणणा ॥१॥ जम्माभिसेअनिक्खमणचरणानाणुप्पयाण निव्वाणे। दिअलोअभवणमंदरनंदीसरभोम-
 नगरेसु ॥२॥ अहावयमुज्जिते गयग्गपयए अ धम्मचक्के अ। पासरहावत्तणयं चमरुप्पायं च वंदामि ॥३॥ (३३३-५) इतिश्री-
 आचाराङ्गनिर्युक्तौ, तद्वृत्तिर्यथा “दर्शनभावनार्थमाह-‘तित्थय’गाहा, तीर्थकृतां भगवतां प्रवचनस्य-द्वादशाङ्गस्य गणिपिटकस्य तथा
 प्रावचनिनाम्-आचार्यार्थानां युगप्रधानानां तथाऽतिशयिनाम्-ऋद्धिमतां केवलमनःपर्यायावधिमचतुर्दशपूर्वविदां तथाऽऽमपौप-
 ध्यादिप्रासद्धीनां यदभिमुखगमनं गत्वा च नमनं नत्वा च दर्शनं तथा गुणोत्कीर्त्तनं संपूजनं गन्धादिना स्तोत्रैः स्तवनमित्यादिका
 दर्शनभावना, अनया हि दर्शनभावनया नवरं भाव्यमानया दर्शनशुद्धिर्भवतीति ॥ किंच-“जम्माभिसेअ”गाहा “अहावय”गाहा,

तीर्यकृतां अन्मभूमिषु तथा निष्कमज्जराण्यद्धानोत्पत्तिर्ष्वर्थाभूमिषु तथा देवलोकमन्त्रेषु मन्त्रेषु नन्दीधरद्वीपादौ मोमेषु च-
 पातालमन्त्रेषु यानि श्रापयतानि वैत्यानि तानि बन्धेऽभिमिति द्वितीयगायान्ते क्रिया, इत्येवमष्टापदे तथा भीमदुःखयन्त्रगिरी गजाग्र
 पदे दशार्णकूटवर्षिणि तथा तथद्विजायां धर्मषक्रे तथा अहिच्छत्रायां भीपार्थनायस्य धरपेन्द्रमहिमस्थाने, एव रयावर्षपर्वते वैर
 स्वाभिना यत्र पादपोपगमन कूट, यत्र च भीवर्द्धमानस्वामिनप्राधित्य चमरेन्द्रेणोत्पठनं कृतम्, एतेषु यथासंभवमभिगमनवन्दन
 पूजनोत्कीर्णनादिस्राः क्रिया कुर्वतो दर्शनशुद्धिर्मवतीति इतिष्ठी आचा० वृ० । तथा "अरंहत १ सिद्ध २ चेइअ ३ गुरु ४
 सुप्रथम् ५ साङ्ख्यगो ६ । आयरिअ ७ उवन्नाया ८ पवयणे ९ सम्बसंधेअ १० ॥१॥ एषसु मण्डित्वा पूजंता अहारिह अ
 णममणा । सम्मत्तमपुसरता परिचसंसारिप्रा मणिप्रा ॥ ॥ इति मरणसमाधिप्रकीर्णके (२७-३४-१-३) इत्याद्यनेकस्थानेषु
 खिनप्रतिमाः स्वयमेव बोध्या इति गायार्थं ॥१६८॥ अथ केन भावकेण प्रतिमा कारिता केन साधुना प्रतिष्ठिता केन साध्वदिना
 बन्दिता सुता वेति धनोभिर्गुणवज्रान्नुत्पावनार्थं कथिदशो वाचादो ब्रूते तवप्राकृतये गाथायुग्ममाह—

अह मरहपक्षवह्निपुष्टोर्हि करारिष्या य जिणपठिमा । सिरिनामसूरिपुष्टुहृत्पइडिजा पुष्णपुष्णेण ॥१४९॥
 गोअमपुष्टुहसुणीर्हि पुणिषा तह वंषिषा य भस्तीप । सुतत्थो ललु पढसो इषाइअ मगवर्धमणिमं ॥१५०॥

अवेति प्रकृतान्तरपोतने मङ्गलवापी, मरतपक्षवर्षिप्रभुत्वैः कारिता खिनप्रतिमा, यदायमा—“निष्वायं विद्यामि विषास
 इच्छाग सेसगामं तु । सकृदा पूम जिणहरे जायग तेवाहिअगि ॥१॥”पि श्रीआब० नि० “पूमसव माळमं वठवीसं येव विष
 हरे कस्ती । सम्बदिषावर्षं परिमा बष्मपमावेहि निजमहि ॥२॥ श्रीआब० भाष्ये । आदिष्व्यात्त्वमरपक्षवर्षिमुल्लेखापरिग्रहनमव

नादिनिर्माणेषु च्याऽष्टापदसहस्रगिरिमन्वेपयङ्गिस्तदलाभादष्टापदप्रासादरक्षापि महानिर्जराहेतुरितिकृत्वा तत्परितः परिवानिर्माणेन
 तद्रक्षा कृता, यदागमः—“सगरोवि सागरंतं, भरहवासं नरीसरो । इस्सरिअं केवलं हिच्चा, दयाइ परिनिव्बुडो ॥१॥” चि (५८२*)
 श्रीउत्तराध्ययने, तड्डीकायां तच्चरित्रे—अजिअरायावि तित्थप्पवत्तणसमए ठवेऊण रञ्जे सगरं निक्खंतो, सगरोवि उप्पणचउइसरयणो
 साहिअच्छक्खंडभरहो पालेइ रञ्जं, जाया य तस्स खूराणं वीराणं पुत्ताणं सट्ठिसहस्सा, तेसिं जेठो जण्हुकुमारो, अणया तोसिओ-
 जण्हुकुमारेण कहंचि सगरो, भणिओ तेण जण्हुकुमारो—वरसु वरं, तेण भणिअं—ताय ! अत्थि मम अमिलासो जह तुब्भेहिं अणुणाओ
 चउदसरयणसमेओ भाइवंधुसंजुओ वसुमइं परिब्भमामि, पडिवणं राइणा, सब्वलेण य पसत्थमुहुत्ते निग्गओ सब्वसहोअरस-
 मेओ, परिब्भमंतो अणेगे जणवए पिच्छंतो गामनगरागरसरिगिरिसरकाणणइ पत्तो अट्ठावयगिरिं, हिट्ठा सिविरं निवेसेऊण आरूढो
 उवरिं, दिहं भरहनरिंदकारिअं मणिकणगरयकणगमयं चउवीसजिणपडिमाहिट्ठिअं धूमसयसंगय जिणाययणं, वंदिऊण य जिणिंदे
 पुच्छिओ मंती—केणेयं सुकयकम्मुणा अइसयरमणीअं कारिअं जिणभवणं?, कहिओ तेण भरहवइअरो, तं सोऊण भणिअं जण्हु-
 कुमारेण—निरूवेह अण्णं अट्ठावयसरिसं सेलं जेण तत्थ चेइअहरं कारवेमो, निउत्तपुरिसेहि अ समंतओ निरूविऊण साहिअं, जहा
 नत्थि देव ! एरिसो अण्णो गिरी, तेण भणिअं—जइ एवं ता करेमो एअस्सेव रक्खं, जओ होहिंति कालेण छुट्ठा सट्ठा य नरा,
 अहिनवकारावणाओ अ पुव्वकयपरियालणं वरं, तओ दंडरयणं गिणिहत्ता समंतओ महीहरस्स पासेसु तलागो खणिओ, तं च
 दंडरयणं सहस्सं जोअणाणं भिदिऊण पत्तं नागभवणेषु, भिन्नाइं ताहं, तं च अच्चभुअं पिच्छंता मीआ नागकुमारा सरणं मग-
 माणा गया जलणप्पहनागरायस्स समीवं, साहिओ अ वइअरो, सोऽवि संभंतो उट्ठिओ, ओहिणा आभोएचा आसुरुत्तो समागओ

सगरसुखसगर्भं, मण्डितं च-सो सो किं तुम्हेहि ईदृशरयद्येष महिं मिदित्थं कओ सुवर्णमिदप्येष तवइवो नायलोकस्स?, ता
अप्पवहाय तुम्हेहि कयमेअं, जओ-अप्पवहाए नूनं होइ षंठं तत्तणाए सुवर्णमि। निअपक्खत्तपलेण चिअ पत्तइ पर्यगो पईयंमि। १॥
तओ तस्स तवसमणनिमिअं मण्डितं वण्डुणा-ओ नागराय! कस्से पसायं, तवसंहस्सु संरंमं, स्समसु अस्स अवराइमेअं, न अस्सेहि
तुम्होवइवनिमित्तमेअं कय, अहावयथेअस्सहा फरिहा कया एत्तचि, न पुणो एव काहामो, उवसंतकोवो गओ सठार्षं बलण
प्पहो, तंमि गए मण्डितं वण्डुजुमारोवेत्थादि” तथा महायथचक्रवर्तिनाऽपि कोटिभ्यः प्रासादा निम्मर्मापिता, यदागमः-“क्वणा
मारई वासं, षक्खवडी महिस्सिओ। क्वणा सत्तमे मोए, महाएउमे तवं चरे ॥१॥”चि भीउत्त० (५८५०) अस्सा इवो-तओ सोर-
भंमि दिसे महाविभूई अ कओ महापठमस्स रत्तामिसेओ, पक्ख इओ सुव्वयद्धरिसमीवे पत्तसु रो सविण्डुजुमारो, चाओ अ महा-
एउमो विक्खत्तायसासओ चक्खवट्ठिचि, ते अ रत्ता इचिअ क्खत्त तत्तेव ठिया, तओ महापठमचक्खवट्ठिणा ममात्थिओ अ नयरीए बजणी-
संतिओ जिणिदरहो, कया तत्तवी जिणपथयवस्स, तप्पमितिं च धम्मज्जयमई धुगो लोगो पवओ जिणसासणं, तेण य महाएउमेय
चक्खवट्ठिणा सव्वंमि मरइत्थिचे गामाअरनमरन्तुत्तापाइस्सु क्खराविआं अयेगको लक्खत्तप्यमाषाई जिणमवणई”ति भीउत्त० वृत्ती॥
तथा जिनप्रतिमा फन कृता केन प्रतितिष्ठा केन च पूजितेतत्त्र सामुदायिकनिदर्शने उदायनराजव्यतिकरः प्रतीत एव, यदागमः-
“सोधीरायवसहो, चइचाण सुपी चरे। उदायणो पक्खइओ, पवो गइमणुत्तरं ॥१॥ इत्युत्तरा० (४९४०) अस्सा म्पास्सा-तथा
सोधीरेण राजइपमस्सत्तकालमाविनुपट्टिप्रधानत्वात् सोधीराजइमः ‘वइच’पित्यक्खा रज्यमितिशेषः, सुनिः-त्रैकाल्यात्त्वात्सो
समचारीत्, कोज्जो ?-‘उदायण’चि उदायननामा प्रबजितः, चरित्वा च किमित्थाइ-प्राप्तो गतिमनुचरां, तथाहि-उदायननामा

चेटकराजसुताप्रभावतीपतिः कुमारनन्दीसुवर्णकारजीवहासाप्रहासापतिविद्युन्मालिसुरकृतदेवाधिदेवप्रतिमापूजाकृत्चरमराजर्षिश्च प्रव्र-
 जितः, प्रव्रज्य च प्राप्तो गतिमनुचरामितिभावः, तथा एतद्भृत्तिगतकथानकविस्तारस्त्वैवं-तेणं कालेणं तेणं समएणं सिंधुसोवीरेसु
 जणवएसु वीइभए नामं नयरे होत्था, उदायणे नामं राया, पभावती से देवी, तीसे जेठे पुत्ते अभीइनाम जुवराया होत्था, निअए
 भाइणिजे केसीनामं होत्था, से णं उदायणे राया सिंधुसोवीरपामोक्खाणं सोलसण्हं जणवयाणं वीइभयपासुक्खाणं तिण्हं तेवट्ठाणं
 नगरसयाणं महसेणपामोक्खाणं दसण्हं रायाणं बद्धमउडाणं विइणसेअच्छत्तचामवालवीअणाणं अण्णेसिं च राईसरतलवरपभिइणं
 आहेवच्चं कुणमाणे विहरति, एवं च ताव एअं,इओ अ-तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपाए नगरीए कुमारनंदीनामं सुवण्णयारो इत्थी-
 लोलो परिवसइ, सो जत्थ सुरूवं दारिअं पासए सुणेइ वा तत्थ पंचसया सुवण्णस्स दाऊण तं परिणेइ, एवं च तेण पंचसया पिंडिआ,
 ताहे सो ईसाळुओ एकक्खंबं पासायं करेत्ता ताहिं समं ललइ, तस्स य मित्तो नाइलो नाम समणोवासओ, अब्बया पंचसेलदीव-
 वत्थव्वयाओ वाणमंतरीओ सुरवरनियोएणं नंदीसरदीवं जत्ताए पत्थिआओ, ताणं च भत्ता विज्जुमालीनाम पंचसेलाहिर्वई सो जुओ,
 ताओ चिंतति-किंपि बुग्गाहेमो जो अम्हं भत्ता भवइ, नवरं वच्चंतीहिं चंपाए कुमारनंदी पंचमहिलासयपरिवारो उवलंतो दिट्ठो,
 ताहिं चिंतितं-एस इत्थीलोलो, एअं बुग्गाहेमो, पच्चक्खीभूआओ, ताहे सो भणइ-काओ तुम्हे?, ताओ भणंति-अम्हे हासण्णहासा-
 भिहाणाओ देवयाओ, सो मुच्चिओ ताओ पिच्छ(पत्थे)इ, ताओ भणंति-जइ अम्हेहिं कजं तो पंचसेलगदीव एआहित्ति मणिऊण
 उण्णइऊण गयाओ, सो तासु मुच्चिओ राउले सुवण्णं दाऊण पडहणं पणीणेति, कुमारनंदिं जो पंचसेलगं नेइ तस्स धणकोडिं सो
 देइ, थेरेण पडहो वारिओ, वहणं कारियं, पत्थयणस्स य भरियं, थेरो तं दव्व पुत्ताण दाऊण कुमारनंदिणा सह जाणवत्तेण पट्ठिओ,

बाह दूर सहारे गओ ताहे धेरेण मण्णइ-किंषि येञ्जसि ? , सो मण्णइ-कियि कालय दीसइ, बेरो मण्णइ-एस कओ सपुण्णकूले पण्णय-
 पाए जाओ, एअस्स हेवेणं एवं पवइयं नाहिचि, तो तुम अमूठो वढे विलगगेआसि, ताहे पंचसेलयाओ मारुणपकस्ती एहिंति, तेसिं
 जुगलस्स विग्णि पाया, तयो तेसु सुप्पेसु मज्झिंहे पाए सुविलगगो होआसि पडेण अप्पाण वंचिउ, तो ते पण्णसेलग येहिंति, ताहे
 त इड न विलगगसि तो एवं वरणं वडयाहरे पविसिंहिति, तस्य विणस्सिंहिति, एवं सो विलगगो, नीओ पकखीहिं, ताहे ताहिं
 पाणमवरीहिं विहो, रिदी अ से दइआ, सो पगूहिओ, ताहिं मण्णियो-न एएण सरीरेण सुआओ, किंषि जलण्णप्यवेसगाइ करेहिं,
 बहा पंचसेठाहिंवं होआसिचि, तो कवं आमि ? , ताहे करयलपुडेण नीओ, सडक्काये छड्ढिओ, ताहे लोगो आगतण पुण्णेइ, किं
 हुमे तस्यच्छरं विहं ? , सो मण्णइ-विहं सुअमपुण्णं जं विच पंचसेलए दीवे । पसियञ्चि वडवयये, हाहा हासे पहासे य ॥ १ ॥ असणं
 च तेण वडमिसंविणा सलजासेवण, वारियो अ मियेण-मो मिच ! न पुच तुह कावरिसअणोविअ वेहिंअ, ता महापुभाव !-दुलह
 मापुसअम्मं मा हासु तुञ्जयोगसुइहेइ । वेरुल्लिममणीसुहेण कोइ किं किण्णइ कयमचिं ? ॥ १ ॥ अण च-अइचि तुम मोगइवी
 वहाचि सडम्मपुहाण वेव करेसु, अओ-पण्णओ वज्जिचिआण कामहीच व सण्णकामकरो । सगगापवग्गसंयमइउ विण्णवेसिओ वम्मो
 ॥ २ ॥ एवमाइअपुसासयेण वारिअतोवि मियेच इगिणीमयेण मओ पंचसेलयाहिंवं आओ, सइस्स मियेओ जाओ, मोगाण कणे
 किं किलिस्सइचि, अण्णे नायता कीस अञ्जाओचि पव्णइओ, कालं काल्ळं अणुए उववण्णो, ओहिजा त पिण्णइ । अण्णया नंभी
 सारवरअचाए पठायंतस्स पडइओ गठए मोलइओ, ताहे वायतो नदीसरं गओ, सइओ जागओ तं पिण्णइ, सो तस्स तेवं असाह
 माओ पठाएण, सो तेवं सत्तरिचा मण्णइ-मो मम नाजासि ? , सो मण्णइ-को सक्काए देवे न याणाइ ? , ताहे तं सावणाकणं इसेव,

जाणावियो, ताहे संवेगमावणो भणेइ-संदिसह किमिआणिं करेमि !, भणइ-वद्धमाणसामिस्स पडिमं करेहि, तओ ते सम्मत्त-
वीअं होहित्ति, भणियं च-जो कारवेइ पडिमं जिणाण जिअरागदोसमोहाणं। सो पावइ अणभवे सुहजणणं धम्मवररणं ॥ १ ॥
अणं च-“दारिदं दोहगं कुजाइकुसरीरुक्कुमइकुगईओ। अवमाणरोअसोआ न हुंति जिणविंक्कारीणं ॥ २ ॥ ताहे महाहिमवंताओ
गोसीसचंदणदारं छेचूण तत्थ पडिमं निव्वत्तेऊण कट्टसंपुडे छुभइ, पवहणं च पासह समुहमज्जे उप्पाएण छम्मासे भमंतं, ताहे
अणेण तं उप्पायं उवसामिउं संजत्तिआण सा खोडी दिण्णा, भणिआ य-देवाहिदेवस्स एत्थ पडिमा चिड्डइ, ता तस्स नामेण
विहाडेअव्वा खोडी, एवंति पडिवज्जिअ गया वणिआ, उत्तिण्णा समुदं, पत्ता वीइभयं, तत्थ उदायणो राया तावसभत्तो, दंसिआ
खोडी, तस्स साहियं सुरवयणं, मिलिओ सरक्खमाहणाई पभूओ लोओ, रुद्धगोविंदाइनामेण वाहिति परसुं, तहाहि-केइ
भणंति-वंसो चैव देवाहिदेवो, जओ सो चउम्महो सब्बजयसिद्धिकारओ वेआणं च पणेआ, अण्णे विण्हुपहाणोत्ति भणंति, जओ
सो चैव सब्बगओ लोगोवइक्कारए अ दाणवे विणासेइ, संहारकाले अ उअरगयं जयं धारेइ, अवेरे महेसरो उत्तमदेवोत्ति भणंति,
जओ सो चैव सिद्धिसंहारकारओ अजोणिसंभवो तस्स चैव भागा बंभविण्हू, एमाइविगप्पणाहिं वाहिज्जमाणो उप्फिडइ परसू,
एत्थंतरंभि आगया तत्थ उदायणस्स रण्णो महादेवी चेडगरायधूआ समणोवासिआ पभावती, तीए काऊण पूअं भणियं-“गय-
रागदोसमोहो सब्बणू अट्ट पाडिहेरजुओ। देवाहिदेवरूवो अरिहा मे दंसणं देउ ॥ १ ॥ वाहावियो परसू, पडंतस्सवि धायस्स
विघडिआ खोडी, जाव दिहा सब्बंगपडिण्णा अमिलाणमल्लदामालंकिआ वद्धमाणसामिपडिमा, अईव आणंदिआ पभावती,
जाया जिणधम्मप्यभावणा, पटियं च तीए-सब्बणु सोमदंसण ! अपुणब्भव ! भवियजणमणाणंद !। जगचिंतामणि ! जगगुरू

अथ त्रय त्रिज्वरी ! अकलंक ॥१॥ अंतरे अ वेदभरं कारिअं, पहावई ण्हाया तेसंभं पूरति, अप्पया देवी नबेइ, राया बीण
 वाएइ, सो देवीए सीसं न पिच्छइ, अदिईं से जाया, नीजावायवं इत्थाओ भंठं, देवी रुहा मणइ-किं दुइ नबिअं ? , निब्वंसे से
 सिईं, सा मणइ-किं मसं ? , सुचिं सत्तयधम्मो पालिओ, अप्पया देवी ण्हाया बेडी मणइ-पोचाइ आप्पेहिदि, ताहे रचगायि
 आणित्ताणि, रुहाए म्हाएण आइया, त्रिज्वरं पधिसंतीए रचगायि देसिचि, यया बेडी, ताहे चिंतेइ-मए वयं सखिअं, ता किं
 नीविणंति ? , रायाण पुच्छइ-भचं पथक्कलामि, निब्वंसे अइ परं बोहिंसि, पडिसुयं, मचपक्कसापेण मया देवी देबलोग गया,
 त्रिज्वरिअं देवदत्ता दासबेडी खुत्ता सुस्सत्ताइ, देवो उदायम संभोहेइ, न सपुज्जइ, सो तावसमचो, ताहे देवो तावसरुवं क्कळ्ण
 अमिअकलामि गहाय आगओ, रणा आसाइवाणि, पुच्छिओ-कहिं एआणि फलाणि ? , मणइ-नगरअदूरतामंते आसमो तहिं,
 वेण सम गओ, मीमायारेहिं तावसेहिं इंतु पारदो, नासंतो वणसंठे साहवो पेच्छइ, तेसिं सरणमट्ठीबे, मा भीयसुचि समासासिओ
 वेहिं, निअत्ता ते तावत्ता, अशुसासिओ अ साइहिं, 'धम्मो वेवेत्थ सत्तारं, सरवं मवसायरे । देवं धम्मं गुलं बेव, धम्मरबी अ
 परिच्छत्थए ॥१॥ इअअइदोसरहिओ देवो धम्मो उ निठणदयसरिओ । सुगुरु अ वंमयारी आरंमपरिम्महा विरओ ॥२॥ एव-
 माइउवएसेण पडिपुट्ठी, पडिबण्णो विणधम्मं, देवो अचार्णं दरिसेइ, धम्मो अ चिरीक्कळ्ण मओ सुरो जाव अत्थावे वेप अचार्णं
 पेच्छइ, एवं सट्ठी जाओ । इओ अ गंधारओ सावओ, सन्नाओ विअजम्मार्थमीओ वदिशा वेअहे क्कमयपडिमाओ सुवेचा उव
 पासेण ठिओ, अइवा मओ दिहाओ वा, देवयाए इंसिमाओ, तुहा य सप्पकम्मिआण गुत्तिआए सयं देइ, तओ निअचो सुवे-
 बीइम्मए विणपडिमं गोसीसंभंअजं, उ वंदओ एइ, वंदइ, तस्य पडिमन्तो, देवइचाए पडिअरिओ, तुहेअ व से ताओ पुत्ति-

आओ दिग्णाओ, सो पव्वइओ । अण्णया गुलिअमेगं खाइ-मे कण्यसरिसो वण्णो होउत्ति, तओ जायां परमरूवा, धंतकणगसरि-
 सवण्णा जाया, सुवण्णगुलिअत्ति नामं तीए जायं, पुणो सा चित्तेइ-भोगे भुंजामि, एस राया ताव मम पिआ, अण्णे अ गोहा,
 ताहे पज्जोयं रोएइ, तं मण्णीकाउं गुलिअं खाइ, तस्स देवयाए कहिअं-एरिसी रूववईत्ति, तेण सुवण्णगुलिआए दूओ पेसिओ,
 तीए भणियं-पेच्छामि ताव तुमं, सोऽनलगिरिणा रत्ति आगओ, दिट्ठो, तीए अमिरुइओ अ, सा भणइ-जइ पडिमं नेसि तो जामि,
 ताहे पडिमा नत्थि तहाण्णवणज्जोगत्ति, रत्ति वसिऊण पडिगओ, अण्णं जिणपडिमरूवं काऊण आगओ, तत्थ ठाणे ठवित्ता
 जीवंतसामिं सुवण्णगुलियं च गहाय उज्जेणिं गओ, तत्थऽनलगिरिणा सुत्तपुरिसाणि सुक्काणि, तेण गंधेण हत्थी उम्मत्ता, तं च
 दिसं गंधो एइ जाव पलोइअं, नलगिरिस्स दिट्ठं पयं, किं निमित्तमागउत्ति जाव चेडीन दीसइ, राया भणइ-चेडी नीया नाम, पडिमं
 पलोएइ, नवरं अच्छइत्ति निवेइयं, तओ राया अच्चणवेलाए आगओ, पेच्छइ पडिमापुप्फाणि मिलानाणि, तओ निव्वण्णंतेण णायं पडि-
 रूवगंति, हरिआ पडिमा, तओ तेण पज्जोअणस्स दूओ विसज्जिओ, न मम चेडीए कज्जं, पडिमं विसज्जेहि । इत्यादि यावच्छीमहावीर-
 समीपे प्रत्रज्य जाव दुक्खप्पहीणे'त्ति पर्यन्तं श्रीउत्तराध्ययनटीकागतं कथानकं बोध्यमत्र 'जो कारवेइ पडिमं जिणानमित्यादि
 फलप्रतिपादकवचनपुरस्सरमच्युतदेवलोकोत्पन्नदेववचनाद्दिष्टुन्मालिदेवेन निजबोधिहेतवे श्रीमहावीरप्रतिमा कृता, प्रभावत्या राइया
 गन्धारश्रावकेण च पूजिता, प्रतिष्ठिता च कपिलकेवलिनेत्यत्रानुक्तमपि ग्रन्थान्तरादवसेयं, यदुक्तं-“ततश्चावन्तिनाथेन, प्रार्थितः
 कपिलो मुनिः । अत्यष्टाप्रतिमां मन्त्रपूतचूर्णं विनिक्षिपन् ॥१॥” इत्यादिश्रीमहावीरचरित्रे, चण्डप्रद्योतेन कपिलकेवलिना प्रतिष्ठा-
 प्योदायनराजगृहे मुक्तेति प्रतीतमेव, एतदर्थव्यञ्जकं श्रीप्रश्रव्याकरणाङ्गमपि, तथाहि-“सीताते दोवतीए कत्ते रुप्पिणीए पउमा-

षठीए ताराए कचणाते रघुसुभद्राए अहिक्षिआते सुवर्णगुलिआते अ अण्येसु अ एवमाइएसु बहवो महिलाक्यसु सुव्ववीस्यादि
 श्रीप्रभय्याकरणाहसुअ, तत्र सुवर्णगुलिकेतिनामसिद्धिपरिग्रानायेतत्पदस्य टीका यथा, तथा सुवर्णगुटिकायाः कृते संग्रामोऽभूत्,
 तथाहि-सि-घुमौवीरेषु अनपरेषु विदर्भकनगरे उदायनस्य राक्षः प्रमायसा देव्याः सक्ता देवदत्तामिधाना दास्यमवत्, सा च
 देवनिर्मिता गोत्रीर्षचन्दनमयी भीमन्माहाधीरप्रतिमा राक्षमन्दिरान्तर्बर्षिष्वेत्समवनव्यवस्थिता प्रतिचरति स, तद्वन्दनार्थं च श्रावकः
 कोऽपि देशान्तरत्वं संहरन् समायात, तत्र चागवोऽसौ रोगेणापदुच्छरीरो जातः, तथा च सम्यग् प्रतिचरितः, तुष्टेन च तेन
 सर्वकामिकमाराधितदेवतावितीर्णं गुटिकाश्रुतमदायि, तथा चाह कुञ्जा विरूपा मुरूपा भूयासमिति मनसि विमाथ्यैका गुटिका
 मथिता, तत्प्रभावात् सा सुवर्णवर्णां स्वातेति सुवर्णगुटिकेतिनाम्ना प्रसिद्धिमुपगता, ततोऽसौ चिन्तितवती-जाता मे रूपसंपद्, एतया
 च किं सर्वविहीनया?, तत्र तावदयं राज्ञा पितृदुल्यो, न कामयितव्यः, श्रेयास्तु पुरुषमात्रमवः किं तैः?, तत उवाचिन्याः पति
 चण्डप्रद्योतं राबान मनसाघाय गुटिका मथिता, ततोऽसौ देवतानुभावात् तां विद्याय तदानयनाय इक्षित्त्वमास्त्रं तत्रायातः,
 आकारिता च तेन सा, तयोक्तम्-आगच्छामि यदि प्रतिमां नयसि, तेनोक्त-तर्हि सो नेष्यामि, ततो गवोऽसौ खनगरी, गत्वा
 तदूर्णां प्रतिमां स्मारयित्वा तामावाप तथैव रात्रावायातः, स्वकीयप्रतिमां देवतानिर्मितप्रतिमास्थाने विमुच्य तां च सुवर्णगुटिकां
 च गृहीत्वा गतः, प्रमाते च षष्ठप्रद्योतगघदस्त्रिविद्युक्तमूर्त्तपुरीपगर्भेन विमदान् स्वहस्तिनो विद्याय ज्ञातषष्ठप्रद्योतगमोऽवगत-
 प्रतिमासुवर्णगुलिकानयनोऽस्त्रावुदायनराजा परं क्रोयद्रुपागतो दक्षमिमहाबले रावभिः सर्वोक्तयिनीं प्रति प्रस्रितः, अन्तरा पिपासा
 धाधितसैन्यस्त्रिपुष्करकरणेन देवतया निस्सारितसंन्योऽश्रेपेणोक्तयिन्याः बहि प्राप्तः, रथारूढश्च धनुर्वेदकुशलतया मण्डइक्षित्त्वान्तरा

चण्डप्रद्योतं प्रजिहीषुं मण्डल्या भ्रमन्तं चलनतलशरव्यथितहस्तिनो भ्रुवि निपातेन वशीकृतवान्, मम दासीपतिरिति ललाटपट्टं
 मयूरपिच्छेनाङ्कितवानिति श्रीप्रश्न० टीकायां, अत्र सुवर्णगुटिकेतिनामनिदानं देवनिर्मितश्रीमहावीरप्रतिमावन्दनार्थमागतस्य श्राव-
 कस्य देवार्थितगुटिकाशतमिति सिद्धसुदायनचरित्र एव केन कृतेत्यादि प्रश्नव्याकरणं, अथ केन प्रतिष्ठितेति दर्शयति—‘सिरिनाभे’-
 त्यादि, श्रीनाभस्वरिप्रमुखमतिष्ठिता—श्रीनाभस्वरिप्रमुखैराचार्यैः श्रीशत्रुञ्जयादौ जिनप्रतिमा प्रतिष्ठिता, यदुक्तं—“सर्वतीर्थोदकैः सर्वौष-
 धिभिर्देवताहृतैः । शास्त्रोक्तविधिना भूपः, प्रतिष्ठामप्यकारयत् ॥१॥ वासाक्षताः स्वरिमन्त्रेणामिमन्व्य पवित्रिताः । क्षिप्त्वा ध्वजेषु दण्डेषु,
 चैत्यविम्बेषु स्वरिभिः ॥२॥” इति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्ये, तथाऽष्टापदप्रासादप्रतिष्ठाधिकारे “एवं सिंहनिषादाख्यं, प्रासादं भरता-
 धिपः । कारयित्वा प्रतिष्ठाप्य, जिनांश्चापूजयत्ततः ॥१॥” तथा “मृन्मयं हैमनं रत्नमयं वा बिम्बमार्हतम् । कारयित्वा निजगृहे,
 साधुभिः प्रत्यतिष्ठपत् ॥१॥” इति श्रीशत्रुं०, न चैतदाधुनिकं भविष्यतीति शङ्कनीयं, श्रीविक्रमतः सप्तसत्यधिकचतुःशतसंवत्सर-
 माविश्रीधनेश्वरस्वरिकृतत्वेन जीर्णत्वात् सर्वसम्मतत्वाच्च, आदिशब्दाच्चण्डप्रद्योतविज्ञेनेन कपिलकेवल्लिना श्रीमहावीरप्रतिमा प्रति-
 स्थिता, यदुक्तं—“तत्तथावन्तिनाथेन, प्रार्थितः कपिलो मुनिः । प्रत्यष्टात्प्रतिमां मन्त्रपूतचूर्णं चिनिक्षिपन् ॥१॥” इति श्रीमहावीरचरिते,
 तथा विधिग्रन्थेऽपि—“निअद्वमउव्वजिणिंद भवणजिणंबिंबवरपइहासु । विअरइ पसत्थपुत्थयदय सुत्तिथयरपूआसु ॥१॥” इति श्री-
 भक्तप्रकीर्णके, तथा श्रीसिद्धसेनादिवाकरश्रीहरिभद्रस्वरिश्रीउमास्वातिवाचकप्रमुखकृतश्रीप्रतिष्ठाकल्यादिषु साधूनामेव प्रतिष्ठाकृत्य-
 स्योपदिष्टत्वात्, तथा जीर्णप्रतिमानामपि सिंहासनादिष्वशुक्लस्वरिभिः प्रतिष्ठितमित्याद्युपलम्भात्साधुना प्रतिष्ठितेति सिद्धम् । अथ केन
 साधुना वन्दितेत्यत्र दर्शयति—‘गोअमपसहे’त्यादि, गौतमप्रमुखस्वरिभिः—श्रीगौतमस्वामिप्रभृतिभिर्विन्दिता, तथाहि—“द्रुमपत्तए

पररण उवा निववइ रायगणान अषए । एव मणुआण बीविअं समय गोअम । मा पमायए ॥१॥ इतिभीउत्तराह्यपन १०(२९००)

गतभिर्युक्तिर्या-चपाइ पुण्यभइमि येइए नायओ पइअकिची । आभतेउ समणे कइइ मपव महावीरो ॥१॥ अठविहकम्ममइणस्स
 तम्म पगईविसुदलसस्स । अठावए नगवरे निसीइआनिठिअठस्स ॥ २ ॥ उसमस्स भरहफिउणो तेलुकपयासनिगयजसस्स । जो
 आतोनुं वदइ चरमसरीरो अ सो साइ ॥३॥ साहुं संवासेइ अ अस्ताहुं न किर संवसावेइ । अइ सिद्धपयओ सो पासे वेअट्टुसिहरस्स
 ॥४॥ चमरसरीरो साइ आरुइइ नगरवरं न अओपि । एअं तु उदाहरण क्कसी अ ठहिं जिणवरिदो ॥५॥ सोऊमा स भगवठ गज्जइ
 तहिं गोअमो पइअकिची । आरुम व नगरं पडिमाओ वदइ जिणान ॥ ६ ॥ अइ आगओ सपरिसो सव्विद्वीए तहिं तु वेस-
 मणो । नदिउ येइअइ अइ वदइ गोअम मपव ॥७॥ (२८६ • २)इत्यादि, एतद्धीकागत क्कषानकं यया-तेणं कालेण २ पिठिचंपा
 नाम नयरी, वतय सालो नाम राया, मन्नासालो जुवराया, तेसिं सालमहासालाणं मगिणी बसमई, वीसे पिठो मणारो, बसपवीए
 अपओ पिठपुचो गांगली नाम कुमारो, अप्णया समणे भगव महावीरे आइगरे तित्थयरे सयसंबुदे जाव सिद्धिगइनामवेयं ठाणं
 संपाविउक्कमे आगासगएण छेपेणं आगासगएण सन्वरयणामएणं धम्मवेक्केण आगासगएण क्कालिआमएणं सीहासयेण आगासग-
 याहिं कुदिंदुसंत्तप्पगामाहिं चामराहिं पुरओ पगडिउमायेणं धम्मन्सएण समता मगओवि फुरतेण मामढलेणं अणेगदेवक्कोडिसं
 परिपुइ चउइसहिं समनसाइस्सीहिं छचीसाए अक्खिवासाइस्सीहिं अणुगम्ममाणे भविक्कमलयठिबोह्वदिवायरे भवजलहिपरम
 जालवणे तिलोअचित्तामणी चउतीसाइसयसंपठचे चदुन्न सोमलेसे घरुन्न तेअस्सिरीए भंवरो इव निपकये कुअरो इव सोढीरे
 सीरो इव इबरिसे गयममिध निरुवलेये संखो इव निरंजणे वाठरिव अप्पठिषदे अठसरस्सपुरिसठक्कलणवरे पुब्बाणुपुब्बि चरमावे

मो मय्यया ! मा पिहद विययसुत्ता, अपेबदुइसपदाल्लो संसारप्पबंधो, मा करेह एत्थमि पटिबधो, किच्छेण माणुसपाइसामग्गी
 पाविसाह, अकययम्माल ता निष्फला संपत्ति, चोक्खगाइदिहतेहि पुणो दुक्खहा वणिज्जति, जओ अइम्येण जीवो कुजोर्षीह
 मामिअह, अमारमणिधं वित्तं मा तंमि सुच्छाबेह पित्तं, निरसावसाणा काममोगा तप्पसवाण जायति पए २ वसणमोगा, संस
 रमरागमरितं जौवण मा करेह तंमि उम्मच मयं, खणनहविहो इहवणसंजोगो मा करेह तमि गरुओ मणरंगो, कुसग्गजलपिंदुबंध-
 लमाउ उज्जमह धम्म काउं, जिणिंदपप्पणो धम्मो वेवेत्थ सरण जो रक्ख्वाह जम्मजरमण, दइ सयलसोकल, अइरेण पावेइ सोकल,
 विअए सुरापुररिद्धिं, करेइ सयलसमीहिवसिद्धिं, आनईओ निवारोति, संसारसायसुचारोइ, ता सव्वहा पयइइणवम्मो, मा रमह
 पावकम्मो, एव च सोऊण ताणि पटिपूदाणि, साहे गागली मणइ-जं नवरं अम्मापिअर पुच्छामि जेठपुचं रजे ठावेमि ताव तुम्ह
 पायपूले गंधेमि पम्भजं, ताणि आपुच्छिअणि मणति-अइ तुम संसारमयउच्छिमो परिचयसि वरषासं तो अग्घेवि, ताहे सो पुचं
 रअ ठविषा-अम्मापिईहि समं पब्बइओ, गोअमसामीवि ताणि वेचूण वंप बबति, तेसिं सालमहासालाणं पंप ववताणं इरिसो
 ज्ञाओ जहा इमाइ संभाराउ उचारिअणि, एवं तेसिं सुइण अन्भवमाणेण केवलजाणं उप्पण, इअरेमिपि पिता आया जहा एएहि
 अग्घे रजे अविअणि, पुअो ससाराओ मोइअणि, एवं चित्तंताण सुइएण अज्जवसावेणं तिण्णपि केवलनाणं उप्पजं, एवं ताणि
 उप्पण्यकवलणणाणि वप गयाणि, सामी पयाहिणीकरमाणाणि तित्थं पणमिऊण केवलपरिसं पहाविआणि, गोअमसामीवि मणवं
 वदिऊण निक्खमुचो पाएसु बदिओ, उहिओ मणइ-कहि बबइ !, एइ तित्तवयरं पंदइ, ताइ सामी मणइ-मा गोअया ! केवली आसा-
 एदि, ताहे आउओ लायेइ, संकेधं च नओ, तत्थ ओअमसामिस्स पिता आया-मा धं न सेज्जिआमिपि, इओ अ देवाण संसाओ

वदुह-अञ्ज भगवया वागरिअं-जो अढावयं विलग्गइ चेइआणि वंदइ धरणीगोअरो ससचीए सो तेणेव भवग्गहणेण सिज्जइ, ताहे
 सामी तस्स चिचं जाणइ तावसाण य संबोहणयं, एअस्सवि थिरया भविस्सइत्ति दोवि कयाणि भविस्सति, सोऽवि सामिमापुच्छइ-
 अढावयं जामित्ति, तओ भगवया भणिओ-वच्च अढावयं चेइआणं वंदओ, भगवं हदुहो वंदिसुं गओ, तत्थ य अढावए जणवायं
 सोऽणं तिन्नि तावसा पंचपंचसयपरिवारा पत्तेअं ते अढावयं विलग्गामोत्ति तत्थ किलिस्संति-कोडिणो दिणो सेवली, जो सो
 कोडिणो सो चउत्थं २ काउण पच्छ मूलकंदाणि आहारेइ सचिचाणि, सो पढमं मेहलं विलग्गो, दिणो छंछेणं काऽणं
 परिसडिअंपुपत्ताणि आहारेइ सो बीअं मेहलं विलग्गो, सेवली अढमं काऽण जो सेवलो मइछओ तं आहारेइ, सो तइअं मेहलं
 विलग्गो, एवं तेऽवि तावसा किलिस्संति, भगवं च गोअमे उरालसरीरे हुअवहतडितरुणः विसरिसतेए, तं एरिसं एजंतं पेच्छित्ता
 ते भणंति-एस किर एत्थ शुल्लओ समणो विलग्गिहत्ति, जं अम्हे महातवस्सी सुक्का सुक्खा न तरामो विलग्गिउ, भगवं च गोअमे
 जंघाचारणलद्धीए लूआंतंतुडंगं पि नीसाए उप्पयइ जाव ते पलोएंति, एस आगओ रत्ति, एसो अइंसणं गओत्ति २, ताहे ते विग्गिहा
 जाया पसंसंति, अच्छंति य पलोअंता, जइ ओअइ तो वयं एअस्स सीसा एव, ते पडिच्छंता अच्छंति, गोअमसामीवि पत्तो निअणिय-
 वणपमाणजुत्ताहिं भरहचक्किणा काराविआहिं चउवीसाए उसमाइजिणंदपडिमाहिं मज्झावासिअं अढावयगिरिसिहरसंठिअमाययणं,
 आगमभणिअविहाणेण य वंदिआइं चेइआइं, कया य संथुई-पढमपयासिअनीई पढमजिणो धम्मसारही पढमो । पढमो अ महापुरिसो
 अढावयसंठिओ जयइ ॥१॥ पणमामि विमलणाणं समदमखमसव्वदयगुणपहाणं । अवगयकम्मकलंकं उसमजिणं तिहुअणमिअंकं
 ॥२॥ जो तुह नाह ! निअच्छइ निम्मल्ल सुहकमल्ल, नासइ तासु निस्सेसु महंतुवि पावमल्ल । भत्तिभरेण नमंसइ जोविअ संथुणइ, सो

सिरितसम ! क्वठिओ सिद्धयणु इग्गाइ ॥१॥ अगर्धितामणि अगह नाइ अगगुरु अगर्कत्तण अगर्सवव ! अगसत्थवाह ! अगभाववि
 अक्खण ! । अहावयसंठविअरुव कम्महाविणसस्य ! चठवीसवि जिणवर चयतु अप्पट्टिहयमासण ॥ ६ ॥ तओ-सासयमउलमयंते
 अम्मअरमरणराअठमण्णक । मइ नाइ ! मोक्खल्लोक्खल्लं संपखठ तुइ पमावेण ॥६॥ काळय य पणिहाणं गंतूण उचरपुरिअमे दिस्सी
 माए पुहविसिहापट्टए असोअवरपायवस्स अइ त रयणि वासाए उवगओ । इओ अ सक्खस लोगपालो येसमणोअवि अहावययेइअव
 वओ आगओ, सो येइआणि वंदित्ता गोअमसामि वदइ, मयवंपि छम्मं कइइ, वम्मो अत्यो कम्मो पुरिसत्था तिभि हुंति लोगमि ।
 वम्मत्त जेण इअरे तम्हा वम्मो पहायो उ ॥१॥ वम्मोअवि एत्थ सिक्खइ देवाण जईण मत्तिरणेण । तो तंमि खेव पढमं पयष्टिअब्बं
 विसेसेण ॥२॥ देवो पुण एत्थ सो खेव ओ सव्वण्णू सव्वदंसी अठारसदोसेहि अ वत्तिओ, जओ मधिअं-अब्बाणकोइमयमाण-
 लोइमायार्अइ अ । निरासोअअल्लिअयण चोरिआ मअरमया य ॥१॥ पाविअइ पेमक्कीअ पसंगहासाइ नस्स ए दोसा । अहा-
 रसवि पण्णा नमामि देवाहिदेवं उ ॥२॥ एवविहो अ मयवं तित्थयरो अरहंतो, तस्स खेव मची कायव्वा, सा य पूजाववणार्इहि
 इअइ, पूअंयि पुक्खसिसुइयइविमेएण चठम्बिअपि जहासधीए इज्जा, जओ-“उचमगुणबहुमाधो पयइचमसचमन्त्तयारमि ।
 उचमचम्मपसिद्धी पूआए जिअवरिदाणं ॥ १ ॥ वंदणपि कायब्बं तिसंअं, तंयि अ विहिणा आगममणिएवं, मणिअं च-“तिभि
 निसीही तिभि अ पयाहिजा तिभि खेव य पणामा । तिविहा पूआ य तहा अत्थत्तिअभावणं खेवो ॥१॥”स्वादि श्रीठत्तरा० टीकायां,
 आविअब्बाअहापारणविधाचारणादीनां वरिअहः, तैस्तु नन्दीअयविद्वाये चैत्वानि नमस्कृतानि, एतच्च ‘दुविहा चारणे’स्वादिना प्रागुक्तं
 बोध्यं, मन्त्ररेखाप्रभृतिआविकावर्गोअपि बोध्यः, अथैव एतेषामपि निर्दुष्याधर्मीकरेणैव सिद्धं यचक्रञ्जिय, परं एतदुत्तरायामि न

भविष्यतीति पराशङ्कानिरासार्थमाह—‘सुतत्थो खल्वित्यादि, सुतत्थो खलु पढमो, वीओ निज्जुत्तिमीसिओ भणिओ। तइओ अ निर-
 वसेसो एस विही होइ अणुओगो॥१॥’ति श्रीभगवत्यां भणितं, (१-९०*३-२४*१-२-९४*)तत्रापि श० २५७०२, एतद्विधिस्तु
 प्राग् दर्शित इति बोध्यम्, अथ षडावश्यकान्तर्गतश्रावकप्रतिक्रमणसूत्रे साक्षादेव चैत्याराधनसुक्तं, तथाहि—‘जावंति चेइआं उट्टे
 अ अहे अ तिरिअलोए अ। सन्वाइं ताइं वंदे इह संतो तत्थ संताइ॥१॥’न्ति, चतुश्चत्वारिंशत्तमा गाथा, अत्र साक्षादेव जिनप्रतिमा
 भणिता तथापि तद्विशेषतोऽवगमनार्थं तच्चूर्णिमाह—‘एवं चउवीसाए जिणाण वंदणं काउं संपइ सम्मत्तविसुद्धिनिमित्तं तिलोअगयाणं
 सासयासासयाणं वंदणं भणइ—जावंति०, इत्थ लोगो तिविहो—उट्टेलोगो अहोलोगो तिरिअलोगो, तत्थ उट्टेलोगो सोहम्मसीसाणाइआ
 दुवालस देवलोगा हिठ्ठिमहिठ्ठिमाइआ नव गेविजा विजयाईणि पंचाणुत्तरविमाणाणि, एएसुवि अ विमाणाणि पत्तेअं—बत्तीसट्ठावीसा
 नारस अठ य चउरो सयसहस्सा। आरेण बंभलोआ विमाणसंखा भवे एसा ॥१॥ पंचास चत्त छत्तेव सहस्सा लंतसुकसहस्सारे। सय-
 चउरो आणयपणएसु तिन्नारणञ्जुअओ ॥२॥ एगारसुत्तरं हिट्ठिमेसु सत्तुत्तरं च मज्झिमए। सयमेगं उवरिमए पंचेव अणुत्तरवि-
 माणा ॥३॥ सव्वगं—बुलसीइ सयसहस्सा सत्ताणउई भवे सहस्साइं। तेवीसं च विमाणा विमाणसंखा भवे एसा ॥४॥ तद्वा अहो-
 लोए मेरुस्स उत्तरदाहिणओ असुराइआ दस दस निकाया, तेसुवि भवणसंखासव्वगं—सत्तेव य कोडीओ हवंति बावत्तरी अ सय-
 सहसा। जावंति विमाणाइं सिद्धाययणाणि तावंति ॥ ५ ॥ तद्वा तिरिअलोगो समधरणिअलाओ उट्टं नव जोअणसयाइं द्विआवि
 अहोगामेसु नव जोअणसयाइं, एवं अट्टारस जोअणसयाइं, एवं अट्टारसयजोअणप्पमाणो तिरिअलोगो, तत्थ जिनायतनानि-
 ‘नदीसरंमि नावन्न-जिणहरा सुरगिरिसु तह असीई। कुंडलनगमणुत्तररूअवलयसु चउचउरो ॥ ६ ॥ उसुआरेसुं चत्तारि असीइ

वक्ष्यारण्ययस्तु तथा । वेअदे सतरससय तीसं वासरसेलेसु ॥७॥ वीसं गयदेतेसु दस जिणमवप्पाईं कुरूनगरणरेसु । एवं च तिरि
 अतोए अडवप्पा इति सयचठरो ॥८ । वंतरलोइसिआणं असंखसंत्ता जिणालया निवा । गामागरनगनगराइयसु कयगा बहु संति
 ॥९॥ एव च सासयासासयाईं वदामि येइआइंति । इत्य परसंमि ठिओ संतो तत्यजस्सिए एस ॥१०॥ इति समस्तद्रव्याईंइन्द्रवन्दनानि
 वेदकगायासमासार्थाः ॥६॥ इति भायकप्रतिक्रमणचूर्णौ, अत्र क्विदेतच्छ्रावकप्रतिक्रमणसूत्रं न गणघरकृतं, किंतु श्रावककृतं,
 तथापि 'तस्स घग्मस्से'त्यादि गायदशक केनचिद्विवाषीनेन मधिसमित्यादि इते, स चात्यन्तद्विष्टकर्मोदयात् तीर्यकदादीना महान्
 शतनाकारी बोध्या, यतो नहि काप्येतत्त्वषक प्रवचनवचनं, न वा अच्छिअपरम्परागतद्वयवचनं केनचिच्छ्रुतं, किंतु यस्य सूत्रादेः
 कर्षा नामग्राहं न ज्ञायते प्रवचने च सर्वसम्मतं तत्कर्षा भीसुघर्मसाम्येवेति इदसंवादत्तया विचारामृतसंग्रहे मणितमपि, तेन
 सम्यग्दशमच्छिअपरम्परागतेनागमेन सर्वमपि जिनप्रतिमादिकं साध्यावितीर्यस्य सम्यगाराभ्यत्वेन प्रतीतिविषयीभवतीति गाथा
 युगार्था ॥ ४१-५० ॥ अथ साधनामावे साध्यसाध्यमाव इति व्यास्याजपि प्रतिमा सिद्धतीति दर्शयितुमाह—

कज्ज सादणसग्ग लोअपसिद्धति सुणिअ सिबमग्गे । पाणाइ तस्स साइणमिइ पुत्थयपक्खिमपमुइति ॥१५१॥
 'कार्यं साधनद्राव्यं' यद्यत्कार्यं तद्यत्सर्वमपि स्वस्वनियतकारणसाध्यं, तन्नन्यमित्यर्थः, इति लौकिकमसिद्धं ज्ञाना 'शिवमार्गो'
 मोक्षमार्गः ज्ञानदशनधारित्रादि, यदुक्तं—'ज्ञानदर्शनधारित्रायि मोक्षमार्गः' इति तत्त्वार्थे अत्रकृदज्ञादौ च, तस्य ज्ञानादे साधन-
 कारणमिह-गति 'पुस्तकप्रतिमाप्रसूखं' पुस्तकप्रतिमाबोहरणदीनि, अत एव तद्विराजने च ज्ञानाविसंकेतश्च एव, यदागमः—'तिविदे
 संकिल्ले पं०, त०-भाणसंकिल्लेसेरदंसणसंकिल्लेसे चरिचसंकिल्लेसे' इति श्रीस्थानाज्ञे वृतीयस्थानकस्य चतुर्थोपदेशके, एतद्रस्येकवेओ

फलमेतदसंगतम् । चिन्त्यामण्यादयः किं न, फलन्त्यपि विधेयतनाः ॥११॥” इति षषनाब्धेयवनादपि चिन्त्यामण्यादेरमीष्टफलसिद्धिः,
असिद्धिश्च सचेतनादपि कीटककोष्ठादेरपि, तथा राज्ञादिमात्रोऽपि सिद्धतदाममूकैश्चन्यादेरमीष्टसुतलामादेरदर्शनं, दर्शनं च ज्ञाना
दिद्वन्द्व्यप्यपि पुस्तकप्रतिमादेः, अत एव भीसुवर्षस्वामिनाऽपि पञ्चमाङ्गे पञ्चपरमेष्ठिवत् “वमो र्वमीष्ट-लिङ्गीष्ट” चि पदेन पुस्तकस्यापि
नमस्कृतं कृतं, अतो ज्ञानाविमर्शेन नोभयथापि स्त्रियमः, ननु भवतु पुस्तक ज्ञानहेतुरभ्यधृत एव तयोपलम्भात्, परं प्रतिमा
कलेषु दर्शनहेतुरिति चेदुच्यते, प्रतिमादर्शनात् सम्पद्यवावाप्तिस्त्वाद्द्रुमारादेरिव, उक्तं च—“आ सम्ममाविश्राभो पठिमा इअरा न
भावयामो च । मावो च्च नरिष तर्हि नशु क्करण कञ्जउवयारो ॥११॥” इतिभीष्टुहृत्कल्पभाष्ये, व्याख्या—सम्पग्माविवा—
सम्पग्गृष्टिपरिगृहीताः प्रतिमास्ताः भावनाम उच्यते, नेतराः—मिथ्यागृष्टिपरिगृहीताः, आह—सम्पग्माविता अपि प्रतिमास्तावत्
ज्ञानादिभावभूत्यात्वो यदि ज्ञानादिरूपो भावः स तत्र नास्ति ततस्ताः कथं भावग्रामो मयितुमर्हन्ति ?, उच्यते, वा अपि दृष्टा
मभ्यमीवस्वाद्द्रुमापदेरिव् सम्पद्यदर्शनादुदीपमावसुपलभ्यते ततः कारणे क्षय्योपचार इतिकृत्वा ता अपि भावग्रामो मण्यन्ते,
इतिभीष्टुहृत्कल्पपट्टौ, किञ्च—यदुक्तं पुस्तकत्वं ज्ञानलामोऽस्माकमभ्यधस्तर्हि प्रतिमादर्शनतोऽपि दर्शनलामोऽस्मादश्यामभ्यधसिद्ध
एवेत्यलं विल्लेयेतिगार्यार्थः ॥१५१॥ अत्र सिद्धावलाकनन्यायेन किञ्चिद्द्रुमुपकल्प्यते, तत्र द्वारागाथात्रिकमाह—
येइअसरत्य ? मुणिप्पमुहाण निययकिरिअउवओगो । अण्णइ अइप्पसगो लोअयसिद्धो महावोसो ५ ॥१५२॥
सत्तेववित्थराण सुसंगई नामसुहअणायि ४ । अण्णइ अइप्पसगो लोअयसिद्धो महावोसो ५ ॥१५३॥
अ पुण कुवकसिअण महानिसीइपि होइ अपमणं । तत्य निमित्त ६ लुंपग हिओवएसपि मित्तीए ७ ॥१५४॥

चैत्यशब्दस्यार्थः, चैत्यशब्देन जिनप्रतिमा वाच्या उतान्यद्वेति निर्णयः १ मुनिप्रभृतीनां-साधुसाध्वीश्रावकश्राविकाणां निय-
तक्रियासूपयोगः-प्रयोजनं, यद्वा निजा एव निजकाः-साध्वादिसंबन्धिन्यो याः क्रियाः-महाव्रताणुव्रतोच्चारादिलक्षणाः प्रतिक्रम-
णादिलक्षणाश्च तासूपयोगो जिनप्रतिमानां २ आनन्दप्रमुखाणां श्रमणोपासकानामुपधानानि ३ संक्षेपविस्तरयोः सु-शोभना संगतिः
वृथा नामसूचितानामपि ४ अन्यथा अतिप्रसङ्गो लोकाप्रसङ्गो महादोषः ५ यत्पुनः कुपाक्षिकाणां श्रीमहानिशीथमप्रमाणं तत्र निमित्तं-
निदानं ६ मैत्र्या-मैत्रीभावेन लुम्पकहितोपदेशः ७, एतानि सप्त द्वाराणि, वक्ष्ये इति क्रियाध्याहारः सर्वत्र कार्य इतिगाथात्रयार्थः
॥१५२-१५३-१५४॥ अथ 'यथोदेशं निर्देश'मितिन्यायात्प्रथमं चैत्यशब्दस्यार्थनिर्णयमाह-

भगवद्दृष्टीवाभिगमे ज्ञेहअसहेण अरिहपडिसुत्ति । रायपसेणिअणायाधम्मसेसु न साहु अरिहंति ॥१५२॥

भगवती च जीवाभिगमश्च भगवतीजीवाभिगमं तस्मिन्, चैत्यशब्देनार्हत्प्रतिमेत्यर्थः सूत्र एव प्रतीतः, तथाहि-“किं णिस्साए
णं भंते ! असुरकुमारा उहुं उप्पयंति जाव सोहम्मो कप्पो, से जहाणामए सवराइ वा बब्बराइ वा ढंक्काइ वा चुचुआइ वा पण्हाइ
वा पुल्लिदा इ वा एगं महं गइडं वा दुगं वा दरिं वा विसमं वा पब्बयं वा णिस्साए सुमहल्लमवि आसबलं वा हत्थिबलं वा जोह-
बलं वा धणुबलं वा आगलंति, एवामेव असुरकुमारा देवा अरहंते वा अरहंतचेइआणि वा अणगारे वा भाविअप्पणो णिस्साए उहुं
उप्पयंति जाव सोहम्मो”चि (बु० ३४२-३-४) श्रीभगवत्यां शात० ४ उ० २ एतद्दृज्येकदेशो यथा नान्यत्र-तन्निश्राया अन्यत्र
न, न तां विनेत्यर्थः इति श्रीभग० वृत्तौ, अत्र वाकारत्रिकेण त्रयाणामपि भिन्नार्थतैव, यथा 'असणं वा पाणं वा खाइमं वा'
इत्यादौ वाकारचतुष्टयेनाशनादीनां भिन्नत्वम्, अन्यथा वाकारबाहुल्यं दूरे, वाकारमात्रस्यापि वैयर्थ्यापत्तेः, न ह्यभेदे वाकारप्रयोगः

समवति, यथा नमोऽप्युगं अरहताणं मगन्नताणं आहगराणमित्यादौ वाकाराणामनुक्तिः, अन्यथा अरहंताणं वा भगवताण वा आहगराणं
धेत्यादि पाठरचनाप्रयुक्ते, तस्मात्प्रयाणां मिथार्थत्वे सिद्धे अहंभैत्यानि जिनप्रतिमा भण्यन्ते इति सिद्धं सूत्रत एव चैत्यशब्देन जिन
प्रतिमति, ननु यदि तीर्थंकरवर्चीर्यकरप्रतिमाऽपि शरणं भवेत् तर्हि सौधमदेवलोक एव यद्भूयः सन्निहिता जिनप्रतिमाः सन्ति तासां
शरणं विहाय कथमियद्दूरं श्रीमहावीरमेवोपेयिवात् ? यद्वा ज्योतिषक्रे नन्दीश्वरादौ च तासां प्रतिमानां विद्यमानत्वात् ता एव कथं
न शरणतया प्रपद्ये इति मम विफल्यना कथं निरसेति चेत्, सत्यं, मृशु पुष्करवर्दीपघातकीखण्डसंबधिषु मरुतरावतेषु श्रीमहा
वीरमदद्या अष्टौ निनन्द्राः छपस्याः, केवलिनोऽपि महाविदेहसंबन्धिनो बहवोऽहन्तः केवलमनःपर्यायावधिमन्तोऽतिश्रयद्विमाज
षान्येऽप्यनगाराः अनेकश्रेटीसंख्याकाः सन्ति तान् विहाय जम्बूद्वीपवर्षिर्न श्रीमहावीरचरणयोः शरणघृणागतधमरेन्द्र इत्यादिप्रति
पन्दीपर्यालोचनाशरणप्रहता तुम्पकविफल्यना शकुनी शक्तिरहिता तत्प्रणादेश प्राणशुका असूशयेति बोध्यं, किंच-धमरेन्द्रस्योन्व
गमन शक्तिरपि तीर्थंकरादिनिश्रयैव मथिता, निश्चा च हे श्रीवीरजिन ! हे श्रीस्यूलभद्रसाधो ! शक्रपरावितस्य मे शरणं त्वमेव
मवेत्यादिचोमिर्हर्दह्मतिमासाधुमिः सहान्योऽन्य निबन्धमविज्ञा मस्यते, एवंविधां च प्रतिज्ञां निर्माप्य यद्यन्यत्र कापि याति
गतय तत्र शरणं तमते तर्हि निभाया करण विफलमेव स्यात्, शंकेणाप्यर्हबादेः शरणं कृत्वाऽत्रागतो मविष्यतीति विचिन्तितं,
यदागम - "बो तलु विमए धमरस्म अहुरिदस्स अहुररण्णो अप्पणो अ विस्साए उटु उप्पठिषा आब सोहम्मो कप्पो, बण्णरत्थ
अरिहत वा अप्पगार वा माविअप्पणो पिस्साए उटु उप्पठति आब सोहम्मो कप्पोसि" श्रीमग० शात० ४३० २, न पुनस्तद्वद् कापि
शरणं गतो मविष्यतीति विचिन्तित, तस्मादवशरविशेषमात्राप यस्सार्हिशोदेर्ष्यसया यथा शरणं कृतं तथैव तत्रागत्य विभाम्भसि,

यत एकेनापि पादन्यासेनासंख्यातयोजनकोटाकोटीव्यतिक्रामतश्चमरेन्द्रस्य कृतशरणोपयोगातिरिक्तस्थले चरमचरणन्यासस्याप्य-
संभवः, कथमन्तरालवर्त्तिनस्तीर्थंकरादयोऽपि शरणं भवेयुः?, लोकेऽपि तथैव दृश्यमानत्वात्, ननु शक्रेण 'नन्नत्थ अरिहंते वा अण-
गारे वा भाविअप्पणो' इत्येवोक्तं, न पुनः अरहंतचेइआणि वेति तृतीयं पदं, तत्कथमिति चेदुच्यते, शक्रेणार्हदहच्चैत्ययोरभेदेनैव विव-
क्षणात्, न चैतदयुक्तं 'धूवं दारुण जिणवराण'मित्यागभवचनस्य संवादकत्वाद्, एवं चार्हच्चैत्यशब्देनार्हत्साधुव्यतिरिक्ते वाच्ये सिद्धे
जिनप्रतिभैवेति सिद्धं। अथ जीवाभिगमो यथा- 'तत्थ णं से उत्तरिह्छे अंजणपव्वए तस्स णं चउदिसिं चत्तारि णंदापुक्करणीओ पं०,
तं०-विजया वेजयंती जयंती अपराजिआ, सेसं तहेव जात्र सिद्धाययणा, सव्वा चेइयघवरवणणा णेअव्वा, तत्थ णं बहवे भवणवइ-
वाणमंतरजोइसिअवेमाणिआ देवा चाउम्मासिअपडिवएसु संवच्छरेसु अ अणोसु अ बहुसु जिणजम्मणनिक्खमणणाणुप्पायपरिणि-
व्वाणमाइएसु अ देवकज्जेसु देवसमुदएसु देवसमितीसु अ देवमव्वाएसु अ एगंतओ सहिआ समवायगया समाणा
पमुदितपकीलिआ अट्ठाहिआओ महामहिमाओ करेमाणा पालेमाणा सुहंसुहेणं विहरंति"त्ति (१८४) श्रीजीवाभिगमसूत्रे अञ्जन-
गिरिपर्वतवर्णनाधिकारे, अत्र 'चेइअघवरवणणा' इत्यत्र चैत्यगृहं-जिनप्रतिमागृहमेव, अर्हत्साधोस्तत्रासंभवात्, किंच-अत्र-चातुर्मासिक
सांघत्सरिकजिनजन्मादिदिवसेष्वञ्जनगिरिप्रभृतिष्वष्टाह्निकामहोत्सवं कुर्वाणाः प्रमुदिताः जिनप्रतिमापूजादिपरायणा भवनपत्यादयो
देवास्तिष्ठन्तीत्यादिभणनेन भवनपत्यादयो देवा अपि सम्यग्दृष्टय एवोक्ता भवन्ति, मिथ्यादृशासुक्तदिवसेषु तथाविधानुष्ठानपरा-
यणत्वासंभवाद्, एतेन मिथ्यादृशोऽपि देवा जिनप्रतिमां पूजयन्ति शक्यत्वं च पठन्तीत्यादिप्रलपनेन सुग्धजनान् विप्रतारयन्
लुम्पाको निरस्त एव बोध्यः, मिथ्यादृशोऽपि जिनप्रतिमां पूजयित्वा शक्यत्वं पठन्तीति क्वाप्यागमेऽनुपलम्भात्, ननु बहूणं देवाणं

पदार्थं देवीषु य अथश्रित्वाओ इत्यादिप्रवचनवचनात् मिथ्यादृशोऽपि जिनप्रतिमां पूजयन्ति, अन्यथा बहुशब्दस्य वैयर्थ्यापेक्षेति चेन्नैव,
 मिथ्यादृशपरिग्रहार्थं बहुशब्दस्यानुपादानात्, किन्त्वैकैकस्मिन् विमाने संख्यातयोजनारम्भके संख्याता असंख्यातयोजनात्मके चास
 स्थाताः सम्यग्दृशो देवाः सन्ति ते च जिनप्रतिमापूसादियरायणा एवेति बहुशब्दप्रयोगस्य साफल्यम्, अन्यथा "सर्व्वेसिं देवानं सुब्वासिं
 देवीणं अथमित्थे" स्यादिपाठरचनाऽमविष्यत्, सा च नास्तीति बहुशब्देनैव प्रस्युत मिथ्यादृश्यः परित्यक्त्वा, ननु विमानाविपत्ति
 स्वेन यदा मिथ्यादृग् देव उत्सर्षते तदा तद्विमानमथा जिनप्रतिमा मिथ्यादृगपि देवस्त्वित्या पूजयत्येवेति चेत्, नैव, मिथ्यादृशां
 विमानाविपत्तित्वेनोत्पादासंभवात्, विमानाविपत्तिर्मिथ्यादृगपि स्यादित्यादिवचनस्य काव्यागमेऽनुपलम्भात्, ननु शुकसामानिका-
 नाशुपयादौ निजनिजविमानेषु भगिणः, यदागम - "एवं स्वतु देवाशुचिजागं अंतेवासी तीसए प्राय अणगारे पगाइमदए आवविणीए
 छठछेन्नं अणिक्खिषेणं तवोक्कमेणं अप्पाय भावेमाणे बहुपठिपुण्णार्इ अठ संवच्चरां सामण्यपरिआगं पाठविचा मासिआए संले
 इआए अप्पायं भोसेचा सहि मणार्इ अणसणाए छेदेत्ता आलोइअपिक्खेत्ते कालमासे कालं क्खिआ सोइस्से कल्पे सुर्यसि विमानसि
 उववायसमाए देवसयपिक्खंसि इसंतवरिआए अंगुलस्स असंखेअममागभिचाए ओगाइयाए सक्कस्स देविदस्स देवरण्णो सामाणिए
 देवणाए उववण्णे" इत्यादि यावत् "गोअमा ! महिद्विए जाव महाशुभाषे, से णं तत्थ सक्कस्स विमानस्स षउण्हं सामाणिएअसाइ
 स्तीण षठ्ठ अग्गमहितीण सपरिवाराणं तिण्हं परिआणं सुवण्हं अणिआणं सुवण्हं अणिआणं सुवण्हं अणिआणं सुवण्हं अणिक्खेत्ते अणिक्खेत्ते अणिक्खेत्ते
 स्तीण अण्येसि च बहुण देवाण य देवीण य जाव विहरति" ति यावत् "सक्कस्स देविदस्स देवरण्णो अबसेसा सामाणिएआ देवा
 केमहिद्विआ त्थेव सव्व जाव एत्तण" ति (१२९) श्रीमग० शा० ३ उ० १, एव निज २ विमानेषुत्यपिमथनेन सामानिका विमाना

धिपतयः, तदन्तर्गतः संगमोऽपि विमानाधिपतिरप्यभव्यत्वान्नियमात् मिथ्यादृष्टिः देवस्थित्या निजविमानगता जिनप्रतिमाः पूज-
 यति शक्रस्तवं च पठति, तत्र किं बाधकमिति चेन्मैवं, सम्यक्प्रवचनाभिप्रायापरिज्ञानात्, न हि 'सयंसि विमाणंसि'त्ति भणनेन पृथ-
 ग्विमानाधिपतित्वं संभवति, भवनपतिज्योतिष्कसौधमेशानकल्पेन्द्राणामग्रमहिषीणामपि भवनविमानाधिपतित्वप्रसङ्गात्, तासां च
 नामग्रहमपि भवनविमानादेरुक्तत्वाद्, यदागमः—“तेणं कालेणं २ काली देवी चमरचंवाए रायहाणीए कालवडिसए भवणे कालंसि
 सीहासणंसि चउहिं सामाणिअसाहस्सीहिं चउहिं महत्तरिआहिं सपरिवाराहिं तीहिं परिसाहिं सत्तहिं अणिएहिं सत्तहिं अणिआहि-
 वईहिं सोलसहिं आयरक्खवेवसाहस्सीहिं अण्णेहि अ बहुएहिं कालवडिसयभवणवासीहिं असुरकुमारेहिं देवेहि देवीहि अ सद्धिं संप-
 रिबुडा महायाहयजावविहरति”त्ति श्रीज्ञात० २ श्रु० प्रथमवर्गे, तथा 'तेणं कालेणं २ खरप्पभा देवी खरंसि विमाणंसि खरप्पभंसि
 सीहासणंसि महायाहयजावविहरति जहा काली”ति ज्ञाता०, तथा “तेणं कालेणं २ चंदप्पभादेवी चंदप्पभंसि विमाणंसि चंदप्पभंसि
 सीहासणंसि महायाजावविहरति जहा काली”ति ज्ञात०, तथा “तेणं कालेणं २ पउमादेवी सोहम्मे कप्पे पउमाभवडिसयंसि विमा-
 णंसि सभाए सोहम्माए पउमंसि सीहासणं महायाहयजावविहरति जहा काली”ति श्रीज्ञाता०, तथा “तेणं कालेणं २ कण्हादेवी
 ईसाणे कप्पे कण्हवडिसए विमाणंसि कण्हंसि सीहासणंसि महायाजावविहरति”त्ति श्रीज्ञात०, ननु अग्रमहिषीणामपि पृथग् भवन-
 विमानानि भवन्तीति चेन्मैवम्, आगमे अपरिगृहीतदेवीनामेव पृथग्विमानानां भणनात्, यदुक्तं—“अपरिग्गहदेवीणं विमाणलक्खा
 छ हुंति सोहम्मे” इत्यादि, अग्रमहिषीणामपि स्वतन्त्रविमानाधिपतित्वेऽपरिगृहीतदेवीनामिव शक्य तासामप्याधिपत्यासंभवः स्यात्,
 नन्वेवं कथमिति चेच्छृणु, शक्य प्रभुतावर्णनाधिकारे द्वात्रिंशलक्षविमानानामेवाधिपत्यमुक्तं, न पुनस्तद्वत्तद्विमानवासिदेवदेवीना-

मयि, यदागम- 'तिर्णं कालेण २ सके देविदे देवराया वल्लपाप्पी पुरदरे सतकत् सहसप्तस्ते मवव पागसासणे दाहिणदुलोगाधिर्वई
पचीसविमाणवाप्तमयसहस्ताद्विर्वई एरावणवाहणे सुरिदे अरयवरवत्यधरे आलइअमालमइठे नवइमचारुधितचंचलकुडलविलि-
द्विजमाणगळे मासुरबोधी पलंयवणमाले मदिद्वीए महज्जुईए महायसे महाणुमावे महासोकखे सोहम्मे कप्पे सोहम्मवच्छि-
सए विमाणे ममाए सोहम्माए सक्कसि सीहासणसि वचीसाए विमाणावाससयसाहस्तीण चउतरासीए सामाणिअसाहस्तीण तायची
साए तायसीमगाणं चउण्ह लोणपालाण अहण्हं अगमद्विधीयं सपरिवाराय तिण्ह परिसाणं सउण्ह अणिआणं सउण्ह अणिआदि
वईय थउण्ह चउतरासीणं आयरकूत्सदेवसाहस्तीणं अण्णेसि च बहूण सोहम्मकप्पवासीण विमाणिआण देवाण य देवीण य, अण्णे
पवति-अण्णेसि च बहूणं देवान् य देवीण य आमिओउक्कवण्णगाय आइवच पोरेवच सामिचं भद्धिचं महचरण्ण आणाईसरसेणावच
छारेमांयं पालेमाणे महायादनट्टगीअवाईअतवीतलताल्लुट्टिअथय्युईगण्डुपठइप्पवाइअरेव दिव्वाणं भोगमोगाइ सुंजमाये विहरइ"-
वि श्रीजन्तूरीपप्रकृतौ, अत्र द्वात्रिंशद्विमानानामेवाधिपत्यहुकं, न पुनः 'सउण्ह अण्णिवणं सउण्ह अणिआदिवर्णं' इत्यादिवत्
वचीसाए विमाणावाससयसाहस्तीण वचीसविमाणवाससयसाहस्ताद्विर्वईण'मित्वादि भवितं, तथा 'अण्णेसि च बहूण सोहम्मकप्प-
वासीण वेमाणिआणं देवाण य देवीण ये'त्यापुक्तं, न पुनः 'सुब्बेसि सोहम्मकप्पवासीण'मित्वादि, तथापि बहुअब्बेनामियोयादिदेव-
स्वेनोत्पन्नास्त एव नान्येऽपि, अत एवात्रैव 'अण्णे पवति अण्णेसि च बहूण देवान् य देवीण य आमिओगउक्कवण्णगाण'मित्तिपाटोक्तिः,
तस्मादाद्यानिन्त्रपरिकरत्वात् सत्तोऽपि अकृत्स्निवासविमान एवेत्ययते, नान्यत्र, तथा च स्वकीयविमानअब्बेनैकसिक्केष विमाने
यस देवादीर्यावान् प्रवेओ विमानैकदेशभूतः स्वस्वप्रकृतादिना नियतस्तस तावान् स प्रवेओ निजविमानं भण्यते, अत एव कस्त-

नामकं भवनं चरमचञ्चाराजधान्या एकदेशरूपमपि भवनत्वेनागमे भणितं प्राक् प्रदर्शितं, एवं यथा चन्द्रद्वय्यादीनामग्रमहिषीणां चन्द्रद्वय्यादिविमानैकदेश एव निज २ नाम्ना विमानतया भणितः तथा तत्सामानिकानामपि बोध्यम्, अन्यथा ज्योतिषिकेन्द्रसामानिकानामपि पृथग्विमानकल्पने ज्योतिष्काणां पञ्चप्रकारतानियमभङ्गः स्याद्, अत एव “ससिरविगहनकृत्वा” इत्यादिप्रवचने शशिप्रमुखशब्दैः शशिप्रमुखविमानवासिनः सर्वेऽपि तत्तन्नामभिरेव गृहीता बोध्याः, किञ्च-जिनजन्मादिषु सामानिकादीनां पालक-विमानैर्नैवागमनमागमे भणितं, न पुनः शेषदेवादीनामिव निजनिजविमानवाहनादिभिरिति, एतच्च जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिर्बोध्यं, तथा सौधर्मदेवलोकं गतेन चमरेन्द्रेणापि शक्रपरिकर एवाक्रोशविषयीकृतो, न पुनरितरे केऽपि, किञ्च-सामानिकानां महर्द्धिकत्वात् पृथक् विमानकल्पनं यत्तदप्यसंगतं, देवलोकेषु सामानिकापेक्षया विमानानामभ्यल्पसंख्याकृत्वात्, यतः सहस्रारे षट् सहस्राणि विमानानां सामानिकास्तु त्रिंशत्सहस्राः, आनतप्राणतयोः समुदितयोश्चत्वारि शतानि विमानानां सामानिकास्तु त्रिंशतिः सहस्राः, आरणाच्युतयोः समुदितयोस्त्रीणि शतानि विमानानां सामानिकास्तु दश सहस्राः, यदागमः-“छच्च सहस्रा सहस्रारे । आणय-पाणयकूपे चत्वारि सया आरणञ्चुए तिणिण सय”ति विमानसंख्या, तथा ‘चउरासीती बावत्तरी सत्तरी अ सठीआ । पण्णा चत्तलीसा तीसा वीसा दस सहस्रा ॥१॥’ इति सामानिकसंख्या श्रीजम्बूद्वीप०, यत्तु “सामानिकैर्हस्यमानो, यानकाख्यविमानतः । स शिष्टे कार्णवायुष्को, मेरुचूलां सुरो ययौ ॥१॥” इति श्रीमहावीरचरित्रे यानकविमानं भणितं तदेतन्नाम्ना शक्रविमानैकदेशो बोध्यः, तत्र च चमरचञ्चाराजधानीदेशः कालकभवनं दृष्टान्त इति, एवं च सति शक्रसामानिकोऽप्यभव्यः संगमको विमानाधिपतिर्न स्या-देवेति संपन्नं, किञ्च-मिथ्यादृष्टिर्देवत्वेनोत्पद्यमानो विषयादिषु गृह्ण एवोत्पद्यते, तत्र च ‘किं मे पुर्व्वि करणिञ्जं किं मे पञ्जा

८२. 'मिथ्यादिप्रापनोपनापुरस्सां पुनःकृत्वादात्मिक इत्यपमायं गुणान्तीति विगार्यमाणं युक्तिमपि न महते, न च युवया
 शिवात्मपुङ्गवत्, तस्या अप्यनुग्रहत्वात्, यदुक्तं--'तर(अह)रुद्राणेषु प्रभुं जहा जहा तस्य श्वगमो होइ । आगमिपमागमेण सुखीगम्भ
 तु तृणीषा ॥' नि (१९१) यत्र यस्तुके, यत्रोद्विजेन संदेहदोलावच्ययो 'एवं च मग्गट्टिमाविताः प्रतिमा एव ज्ञानदर्शन
 शरिद्ररमारहतु सादायजनं, नया इत्यायतं, द्रव्यलिङ्गिरिगृहीतास्तु प्रतिमा न मग्गट्टिमाविताः द्रव्यलिङ्गिनां मिथ्याट्टि
 तारा, एतच्च द्विपिमाशिनं मापयिष्यन् च इति रूपमायनसु ।, ननु 'द्वयमि पिणहराई त्यनेनीयनियुक्तिवाक्यन प्रतिमाना
 द्रव्यापानतरमरोक्तमिनिरेमत्यं, किंतु मग्गट्टिमावितानामेव, नेतरात्तामामित्यन्यथार्यम्, अन्यथा दिगम्बरसपथिचञ्चिनगृहप्रतिमा
 नामपि द्रव्यायननग म्वात्, न चेवं तर्हि संगम इत्यापमदामिथ्याट्टि इत्यविमानस्थितसिद्धायतनप्रतिमा अपि नागतनमिति गेभ, नित्य
 रैत्यु द्वि संगम इत्यप्या अपि देवा मरीपमिदमिति बहुमानान् कल्पयितव्यमप्यानुरोधात्तदनुत्तमभायादा न यदाचिदगमजम
 ट्टियाः प्रारमन्, यदुक्तमागमे--'द्वयहरपग्नि दया विमयपिमोदिस्रावि न कयाचि । अञ्जसमाहिपि मम हामकिह्डाइ पकरिति
 ॥१॥' नि, द्विप-रतु गट्टिर्पीन्ना देगापियतित्त्वन महामग्गट्टिरेन स्वयप्रतिबद्धमवसिद्वागतनुदिविधानं प्रवृण्णा एवेत्येतदु
 रिपयमानु हो नामात्मदिनेपी नित्यनेत्येप्यागमविमानस्यत्वेन नीत्यतिक्रममारमतः, मिथ्याट्टिमवितत्य च चेत्यानां वत्प्रब
 भिन्नामप्रमापाएच्छुपित्त्यं, तप गापनप्रतिमानां नाम्नीति वा मारप्रामत्य न स्यमिचरत्य, तथा चापतनमेव, आगतनभावग्राम
 योरेवपरसात्, द्विप-अत्य नमगं गृदाचार्यो मगान् यद्वक्तैत्यविचारमार्ग्य नित्यं त्वेग्यमिमारमुद्गावितयान्, परं सोऽप्यागम
 नीत्यात्मनिमित्तम इति, द्रव्यनिद्रिपरिगृहीतानि तु चेत्यानि मिथ्याट्टिस्मरणानारच्छुपित्त्वात्तदनायतनमेव, तथा च गति निद्र

वेष्विव तेषु दृष्टेषु यदि कस्यापि सम्यक्त्वमुत्पद्यते, उत्पद्यतां नाम, तथापि मिथ्यात्वभावितत्वात्तान्यायतनमेव निह्वयवत्, यदुक्तं-
 “जइविहु सम्मुप्पाओ कस्सवि दटुण निहवे हुआ । मिञ्चत्तहयमईआ तहावि ते वज्जणिजाउ।१।।” इति, नन्वनायतनत्वे सति किं-
 जायतां तासाम् ? उच्यते, असेव्यत्वं, यदुक्तमावश्यके-“खणमवि न खमं काउं अणाययणसेवणं सुविहिआणं । जगंधं होइ वणं
 तगंधो मारुओ वाति।।१।।” चि, तथा च प्रयोगः-विवादाध्यासितं परतीर्थिकापरिगृहीतमपि श्वेताम्बरयतिप्रतिष्ठितमप्यव्यङ्गमप्य-
 र्द्विम्बं सुविहितानामवन्धमनधिकारिपरिगृहीतत्वात्, यदेवं तदेवं यथा मातङ्गपाटकान्तर्गतजनमातङ्गगृहीताहचैत्यं, नहि परतीर्थिका-
 परिगृहीतमपि श्वेताम्बरयतिप्रतिष्ठितमप्यव्यङ्गमपि मातङ्गपरिगृहीताहचैत्यं चतुर्मासकादिपर्श्वपि कैश्चिदपि मातङ्गव्यतिरिक्तैर्बन्धते,
 अथ मातङ्गैर्वन्धमानत्वाद्बन्धमेव, न, एवं हि बोटिकादिभिर्वन्धमानत्वादन्यतीर्थिकपरिगृहीताहचैत्यस्यापि बन्धत्वप्रसंगः, सर्वसंगपरि-
 त्यागित्वेन च यतीनां प्रतिमापरिग्रहेऽनधिकारित्वमेव, तथा च तत्परिगृहीता अहत्प्रतिमा अवन्धा एवेति सिद्धम्, अत्र च विस्तरः
 प्रच्युन्नाचार्यपक्षतक्षकश्रीजिनपतिस्मरिऋतवादस्थलेभ्योऽवसेय इत्यादिना संगमकोऽपि शकसामानिकत्वाद्द्विमानाधिपतिर्भवि-
 व्यतीतिभ्रान्त्या आक्षेपपरिहारभ्यां काचपिच्यं विरचितं तदपि निरस्तं बोध्यं, मुख्यविमानाधिपतितया मिथ्यादृष्टरूपत्वेरसंभवात्,
 तच्चानन्तरमेवागमानुगतयुक्त्या व्यक्तीकृतमिति, किंच-संदेहदोलावल्यां “तथा च प्रयोगो-विवादाध्यासितं परतीर्थिकापरिगृहीतम-
 पीत्याद्यनुमानैर्यन्मातङ्गपरिगृहीतमहचैत्यं दृष्टान्तीकृतं तत्किमागमसिद्धं लोकसिद्धं वा?, उभयथापि खरविपाणकल्पं, यतो मातङ्ग-
 पाटकेऽहचैत्यमित्यागमे नोक्तं, लोकेऽप्यदृश्यमानं, किंच-युक्त्याऽप्यक्षमं, यदि मातङ्गो मिथ्यादृष्टिस्तिर्हि अहचैत्यपरिग्रहो न
 संभवति, प्रयोजनभावात्, सम्यग्दृष्टिश्चेत्तिर्हि अशुचिलिप्तपादपुरुषवत् मातङ्गोऽपि तद्दशातनाभीत्या जिनप्रतिमां न स्पृशति, किंच-

अनुस्वरतरमनालोभ्यानुचितवक्तारो, यतः क्वादाशित्कपाविश्यमाजः कुलवा अपि सम्यग्दृष्टः स्त्रियो जिनप्रतिमां न स्पृशन्वीति
 मणित्वाऽपि तथाविधापाविभ्यास्त्वामापन्नानामस्पृश्योऽपि सम्यग्दृग् मातङ्गो जिनप्रतिमां स्पृशवीत्यसमभ्रसं भणन् स्वगलपादुका
 मपि न वेष्टि, तथा समवसरणसितमहन्त्वमिष जिनप्रतिमामपि स्त्रियो न स्पृशन्वीति जिनदत्तेन निम्बकुलके मणितमिति स्वरतर
 मतविश्रामे दर्शितम्, एवं च सति कर्म मातङ्गरूप्यः प्रतिमाया युक्तः !, अन्यथा भावजिनेऽपि तथाप्रसङ्गः, तेन नित्यवैत्येयु द्वि
 संगमकत्रवमभ्या अपि देवा मदीयमिदमिति बहुमानात् कल्पस्मितिभ्यवत्सानुरोषाचदद्भुतप्रमाषाद्येत्यादि विकल्पित तवालजालकल्पम्,
 एवं काप्यनुक्तत्वाद्भुतत्वाच्च, तस्मादनादिसिद्धकल्पस्मितरेव तावदियं यद्विमानाधिपतिर्मिथ्यादृष्टिर्न भवत्येव, यद्योक्त—“देवहर
 यंमि देवा विसयविसमोहिआवि न कयावि” इत्यादि तच्च सम्यग्दृष्टरेव तथा स्वमात्रो, न पुनर्मिथ्यादृष्टरेपि, यतः—“पंचविं ठाणेहि
 जीवा सुलहवोहियघाए कम्म एकरिति, त०-अरइताण वण्णं वदमाणे० विषकवतवंभयेराण देवाणं वण्णं वदमाणे”पि भीस्थानान्ने
 (४२६) महंदादिपक्कियवसितानां देवानामहंदादीनामिव वर्षवादो बोधिसुलमतोहेतुमितिः, तत्र वर्षवादा देवानां ‘अहदेवाण
 य सील विसयविसमोहिआवि जिणभवणे । अच्छरसार्हं सभं हासाहं जेष न कुमंति ॥१॥’ चिरूपा, सच सम्यग्दृष्टामेक बोध्यः,
 न पुनर्मिथ्यादृष्टामपि, तेषां वर्षवादे दूरे बोधिसुलमता, प्रत्युत सम्यक्त्वदूषणं, यदुक्तं—“अहंकाङ्गतविषिकित्साभिभ्यादृष्टिप्र-
 क्षसनम् । तत्सत्त्ववच्च प्रज्जापि, सम्यक्त्वं दूषयन्त्यमी ॥१॥” इति, ननु जिनप्रतिमासु तथाविचाण्यवसायो मिथ्यादृष्टामप्यनुभोव
 नाविषयो युक्त इति चेन्नैव, इमा जिनप्रतिमा अहंत् इवाराभ्या मोक्षदात्रीति सम्यग्दुदरेषियत्वात्, तथात्वे च मिथ्यादृष्टिस्वा
 र्थमत्वात्, सम्यग्ज्ञानमिथ्याज्ञानयोरेकैक्यासमावेशात्, यदागमः—“अस्स पाणा तस्स अज्जाणा भत्तिव, अस्स अज्जाणा तस्स ज्जाणा-

णत्थिचि श्रीप्रज्ञापनायां, इत्यादि सम्यक्प्रयत्नलोचनया कृपाक्षिकविकल्पिताक्षेपादिपरिहारोऽकिञ्चित्करतयैव प्रतिभासते शुद्ध-
 बुद्धीनामित्यलं प्रपञ्चेन, ननु जीवो हि सम्यक्त्वमसंख्येयोत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमयग्रमाणासंख्येयवारानेवोत्कर्षतोऽपि लभते, न
 पुनरनन्तशो वारान्, जीवस्तु भवनपत्यादिसौधैर्मैशानपर्यन्तेषु देवादिस्थानेषु देवत्वेन देवीत्वेन वाऽनन्तश उत्पन्नः, सनत्कुमारादि-
 प्रैवेयकपर्यन्तेषु च देवत्वेनैव, तत्र देवीनामुत्पादाभावात्, यदागमः—“अयं णं भंते ! जीवे चउसडीए असुरकुमारावाससयसहस्सेसु
 एगमेगंसि असुरकुमारावासंसि पुढविकाइयत्ताए जावणप्फइकाइअत्ताए देवत्ताए आसणसयणभंडमत्तोवगरणत्ताए
 उत्पण्णपुण्वे ? , हंता गो० ! असइं अदुवा अणंतखुत्तो, सब्वजीवेवि णं भंते !, एवं चेव, एवं जाव थणिअकुमारेसु, णाणत्तं आवासेसु,
 आवासा पुव्वभणिआ इत्यादि यावत् वाणमंतरजोइसिसोहमीसाणेसु अ जहा असुरकुमाराणं”ति श्रीभग० श० १२ उ० ७,
 तथा ‘अयं णं भंते ! जीवे सणंकुमारकप्पे बारससु विमानावाससयसहस्सेसु एगमेगंसि विमाणिआवासंसि पुढविकाइअत्ताए सेसं जहा
 असुरकुमाराणं जावअणंतखुत्तो, णो चेव णं देवित्ताए, एवं सब्वजीवावि, एवं जाव आणयपणएसु, एवं आरणअञ्चुएसुवि, अयं णं
 भंते ! जीवे तीसुवि अट्टारसुत्तरेसु गेविज्जविमाणवाससएसु एवं चेव”ति श्रीभग० श० १२ उ० ७, एवं चैकस्मिन् स्थानेऽनन्तश
 उत्पाद्यमाना विमानाधिपतित्वेनेन्द्रोऽन्यो वाऽनन्तश उत्पन्नः, तथा च सिद्धं युक्त्याऽनन्तशो विमानाधिपतिरपि मिथ्याहगेवेति-
 चेन्मैवं, कृपाक्षिकविकल्पिते युक्तेर्गन्धस्याप्यभावाद्, यतस्तत्रासुरकुमारावासेषु व्यन्तरज्योतिष्कसौधैर्मैशानेषु सनत्कुमारकल्पे द्वाद-
 शस्रपि विमानावासशतसहस्रेष्वित्यादिवचोरचनया भवनविमानादीन्येवोक्तानि, न पुनर्यावन्ति देवानां देवीनां चोत्पादशय्यादि-
 लक्षणानि स्थानानि तेषु सकलेष्वपि प्रत्येकं देवत्वेन देवीत्वेन चानन्तश उत्पन्नपूर्वं इत्युक्तं, तथा च न किञ्चिदनुपपन्नं, सौधर्मा-

विदेवलोकेऽपि यथासंमर्षं देवत्वेन देवीत्वेन घानन्तश्च उत्पद्यमानोऽपि न विमानाधिपतित्वेनापि, किंतु नियतसम्यक्त्वाद्युत्पत्तिस्तथा
 नातिरिक्तेष्वेव स्थानेषु यथासंमर्षं देवादित्वेनोत्पद्यपूर्वं श्वेत्याहृत, मन्यथा चमरेन्द्रास्वीश्वानेन्द्रपर्यन्तानामुत्पादश्रय्याविस्थानेष्वपि
 देवीत्वेन ईशानदेवलोकादिदेवीस्थानेषु देवत्वेन दशलक्षप्रमाणदेवीविमानेषु विमानाधिपतिदेवत्वेनैव चोत्पादप्रसक्त्या अगद्व्यवस्था
 मङ्गः स्यात्, तथा सर्वत्रापि धनस्यस्यादित्वेनाप्यनन्तश्च उत्पादो मणितः सोऽपि यदि सर्वस्थानेषु मण्यते तदा अक्रस्वाने इथोऽ-
 प्युत्पद्येत, तथा चाश्विदित्युत्पत्तिमिव लोकविगोपनादि स्यात्, त्रिगुणादकस्य तथा स्वमावाद्, उर्कं-“नहि मवति निर्विगोपकमनुष्या
 सितगुणकस्य विमानम् । प्रकटितयमसन्नागं पश्यत नृत्य मयूरस्य ॥१॥” इत्यादि, ननु यदुक्तं देव्युत्पादश्रय्याविस्थाने देवत्वेन
 देवोत्पादश्रय्याविस्थाने देवीत्वेन इन्द्रस्थाने ब्रह्मत्वेनोत्पादे नगद्व्यवस्थामङ्ग इत्यादि तदुक्तं, यथासंमर्षमेवोत्पत्तिरस्माकं सम्मता,
 न पुनर्बगद्व्यवस्थाविलोपेनापीति चेत्किं जीव, आयातोऽसि स्वयमेपासद्भुक्तमार्गेण, यतो विमानाधिपतिरिन्द्रोऽन्यो वा सम्यग्रदृष्टि
 रेव स्यात्, न मिथ्यादृष्टिरिति अमत्स्यसि, यथाऽनन्तश्चो रावत्वेनोत्पन्नोऽपि न चक्रत्सर्विबलेदेवनासुदेवादिपदवीसंयुक्त उत्पन्ना,
 अत एव मिथ्यादृष्ट्यामलिप्रसृतिवापसा अपीन्द्रत्वेनोत्पन्ना इन्द्रतयोत्पत्त्यस्यमिदुसीभूता वा उत्पत्तिस्थानविशेषमाहात्म्यात्सम्यग्द-
 द्य एव जाताः, कथं तत्र मिथ्यादृष्टिगन्धर्वाणां प्रवचनविदां संभवतीति प्रसन्नोऽभिहितं । अब प्रकृतवद्व्ययते-यसु चैत्यश्रव्येन
 ज्ञानमिति सुम्यक्कविकल्पनं तन्महादृष्टानं, “चैत्यं अनौकस्त्यवृत्तिम्, चैत्यो विनसमातकः । उदेषुश्चैत्यम्” इत्यनेकार्थनाममालाया
 मपि चत्वार एवार्था उक्ताः, तत्र ज्ञानार्थसालुक्तत्वात्, यद्यु ‘गुणसिद्धयै चैत्यम्’ इत्यादौ चैत्यश्रव्येन यथादीनां प्रतिमावाच्या तदु
 देवश्रवणं यद्युप्रतिमाधर्मसाधर्म्यादौपचरित बोध्यम्, अत एव चैत्यश्रव्येन यथादीनामपि प्रतिमैव मण्यते, न पुनः साक्षात्

क्षादयस्तापसादयो वा, तत्रोपचारस्याप्यसंभवाद्, एवं चैत्यशब्देन सूत्रसम्मत्यैव जिनप्रतिमां समर्थ्य चैत्यशब्देन न साधुर्नवाऽ-
 ईन् भण्यते इति सूत्रसम्मत्यैव समर्थयन्नाह—‘रायपसेणिअ’त्ति राजप्रश्रीयज्ञाताधर्मयोश्चैत्यशब्देन न साधुर्नवाऽईन्निति भण्यते,
 तथाहि—‘तए णं तस्स चित्तस्स सारहिस्स तं महाजणसइं जणकलकलं च सुणेत्ता पासेत्ता इमेआरूवे अब्भत्थिए जाव समुप्प-
 खित्था—किण्हं अज्ज जाव सावत्थीए नयरीए इंदमहेइ वा खंदमहेइ वा रुदमहेइ वा मउंदमहेइ वा नागमहेइ वा भूअमहेइ वा जक्र-
 खमहेइ वा धूममहेइ वा चेइअमहेइ वा रुक्खमहेइ वा गिरिमहेइ वा दरिमहेइ वा अगडमहेइ वा तडागमहेइ वा नईमहेइ वा सर-
 महेइ वा सागरमहेइ वा जणं इमे बहवे उग्गा भोगा राइण्णा खत्तिआ इक्खागा कोरुवा जाव इब्भा इब्भपुत्ता ण्हाया कयबलिकम्मा
 जहोवचाइए जाव अप्पेगइआ हयगया अप्पेगइआ पादचारविहारेण महया वंदावंदेहिं णिगगच्छंति, एवं संपेहेइ २
 ता कंचुइअपुरिसं सदावेइ २त्ता एवं वयासी—किण्हं भो देवाणुप्पिआ ! अज्ज सावत्थीए णयरीए इंदमहेइ वा जाव सागरमहेइ वा
 जेणं इमे बहवे उग्गा भोगा० णिगगच्छंति ?, तएणं से कंचुइअपुरिसे केसिस्स कुमारसमणस्स आगमणगहिअविणिच्छए चित्तं
 सारहि करयलपरिगहिअं जाव वद्धावेत्ता एवं वयासी—णो खलु देवाणुप्पिआ ! अज्ज सावत्थीए णयरीए इंदमहेइ वा जाव सागर-
 महेइ वा जेणं इमे बहवे जाव वंदावंदेहिं णिगगच्छंति, एवं खलु भो देवाणुप्पिए ! पासावच्चिजे केसीनामं कुमारसमणे जाव दूइअमाणे
 इहमागए जाव विहरइ”त्ति(५४) श्रीराजप्रश्रीयोपाङ्गे, अत्र चैत्यमहोत्सवनिषेधेन न चैत्यशब्देन साधुर्भण्यते इति दर्शितं, अथाहद्वा-
 न्यत्वाभावं दर्शयन्नाह—“णाये’त्यादि ज्ञातधर्मकथाङ्गे चैत्यशब्देन नार्हन् भण्यते, तथाहि—“तए णं से मेहे कुमारे ते बहवे उग्गे भोगे
 जाव एगदिसामिमुहे णिगगच्छमाणे पासइ २त्ता कंचुइअपुरिसं सदावेइ २त्ता एवं वयासी—किण्हं देवाणुप्पिआ ! अज्ज रायणिहे

पयरे इदमहेति वा स्वदमहेति वा एव रुस्त्विवेसमज्जच्छभूषनंदितावच्छेदपञ्चयउत्ताण० गिरिजत्वाद् वा, जञ्जो ण उग्गा
 मोगा जाव एगदिसं एगामिष्टहा निगच्छंति?, तए णं से क्खुइअपुरिसे समणस्स भगवञ्जो महावीरस्स गहिअआगमपविचीए
 मेह कुमार एवं वयासी-णो स्खु देवाणुप्पिआ! अज्ज रायगिहे पयरे इंदमहेति वा जाव गिरिजत्वाद् वा जञ्जं एए उग्गा जाव ए
 गदिसं एगामिष्टहा णिमाच्छंति एव खलु देवाणु०! समणे भगव महावीरे आइगरे तित्थयरे इइमागए इह संपचे इह समोसडे इह
 चेव रायगिहे पगरे गुणसिलए चेइए अहापरिखे जाव विहरति"पि श्रीज्ञाताधर्मकथाङ्गे, अत्र भीमहात्रीरे समागतेऽपि नो चैत्य
 महोत्सव इति मणनेन चैत्यशब्दवाच्योऽईअ भवत्येवेति वक्षित १॥ इति चैत्यशब्दस्वार्थो जिनप्रतिमेति निर्णतमितिगाथार्थः ॥१५५॥

अय नियतक्रियासु जिनप्रतिमानासुपयोगमाह—

चेइअवदणसुत्तरअउत्तयणे साहुनिअयकिरिआसु । सावयकिरिआइ पुणो महाणिसीइइसुत्तेसु ॥१५६॥
 चैत्यवन्दन-जिनप्रतिमावन्दनं भीउत्तराध्ययने साधुनियतक्रियासु मगितमितिगम्यं, तथाहि—"थयपुइमंगलेण भते! जीवे०
 थयपुइमंगलेणं पाणदसअचरिषोहिलामं संअणह, पाणदसअचरिषोहिलामसपण्णे अ ण जीवे अंतकिरिअं कप्पविमाणोवव
 पिअं आराहणं आहारेति" १६ (२८) इति भीउत्तराध्ययने २९, एतद्वृत्त्येकदेशे यथा 'अत्र चोचगुणप्रत्याख्यानान्तमूर्तं नम
 स्स्मारसद्विधादि, तद्गृहजनन्तरं च यत्र सन्निहितानि चैत्यानि (तत्र) तद्वन्दन विधेयमित्युक्तं प्राग, तच्च न स्तुतिस्तवमङ्गलं विनेति
 तदाह-तत्र 'स्त्वा'देवेन्द्रस्तवाद्याः स्तुतयः-एकादिसप्तश्लोकान्ता इत्यादिवाचव स्तुतिस्तवा एव मङ्गलं-भावमङ्गलरूप स्तुतिस्तव
 मङ्गलं तेन ज्ञानवर्द्धनचारित्रात्मिका बोधिसत्त्वा लाभो ज्ञानवर्द्धनचारित्रबोधिलाम, परिपूर्णजिनपरमांवासिरित्यर्थः, तं जनयति,

उक्तं च—“भक्तीइ जिणवराणं परमाए स्वीणपिज्जदोसाणं । आरुग्गवोहिलाभं समाहिमरणं च पाविति ॥१॥” इत्यादि श्रीउत्तरा० बृह०,
 अत्र प्रतिमानां पुरस्तात्स्तुतिस्तवमङ्गलं ज्ञानदर्शनचारित्रबोधिलाभहेतुर्भणितम्, अत एव रात्रिकप्रतिक्रमणे नमस्कारादिप्रत्याख्याना-
 नन्तरं सन्निहितचैत्यानां वन्दनं साधुसामाचार्यामपि भणितं, यदागमः—“पारिअकाउस्सग्गो, वंदिचाण तओ गुरुं । तवं संपडिब-
 जित्ता, करिअ सिद्धाण संथवं ॥१॥” (१०४२) इति श्रीउत्त० २६, एतद्ब्रह्मच्येकदेशो यथा नवरं तपो—यथाशक्ति चिन्तितसुपवासादि
 संपतिपद्य-अङ्गीकृत्य कुर्यात् सिद्धानां संस्तवं—स्तुतित्रयरूपं, तदनु च यत्र चैत्यानि सन्ति तत्र तद्वन्दनं विधेयं, तथाह भाष्यकारः—
 “वंदिनु निवेयंती कालं तो चेइआइं जइ अत्थि । तो वंदंती कालं जह तुलेउं पडिक्कमणं ॥१॥” ति श्रीउ० बृह० । “पारिअकाउस्सग्गो
 (सिद्धाण संथवं किच्चा) वंदिचाण तओ गुरु । थुइमंगलं च काउं, कालं संपडिलेहए ॥१॥ (१०३३*) इति श्रीउ० २६, एतद्बृ०
 स्तुतिमङ्गलं—सिद्धस्तवरूपमिति श्रीउत्तरा० बृ०, अत्र च सिद्धशब्देन जिनप्रतिमा सूत्रत एव लभ्यते, तथाहि—तेसि णं अंजणगपव्व-
 याणं उवरि बहुसमरणिज्जा भूमिभागा पं०, तेसिणं बहुसमरमणिज्जाणं भूमिभागाणं बहुसमरमणिज्जभूमिभागे चत्तारि सिद्धायतणा पं०,
 तेसिणं सिद्धायतणाणं एगं जोअणसयं आयामेणं जोअणाइं विक्खवंभेणं बावत्तारिं जोअणाइं उट्ठं उच्चत्तेणं मित्यादि श्री-
 स्थानाङ्गे, एतद्बृ०—सिद्धानि शाश्वतानि सिद्धानां वा—शाश्वतीनामहत्प्रतिमानामायतनानि—स्थानानि सिद्धायतनानि, उक्तं च—“अंज-
 णगपव्वयाणं सिहरतलेसुं हवंति पत्तेअं । अरिहंतायतणाइं सीहनिसीहाइं तुंगाइं ॥१॥” इत्यादि श्रीस्था० बृ०, तथा चाधिकार-
 वशाच्चैत्यसिद्धार्हदहत्प्रतिमादीनामेकार्थतैव बोध्या, एतेन सम्यक्त्वपराक्रमाध्ययने संवेगे १ निव्वेए २ धम्मसद्धा ३ गुरुसाहम्मि-
 असुस्ससणया ४ आलोअणया ५ निदणया ६ गरिहणया ७ सामाइए ८ चउवीसत्थए ९ वंदणए १० पडिक्कमणे ११ काउस्सग्गे

स्तरेण लभ्यते, न पुनः समग्रमपि श्रुते एव उपलभ्यते, अन्यथा जीतव्यवहारस्य विलोपापच्या व्यवहारचतुष्टयमेव स्यात्, तेन श्रुतानु-
 पलभ्यं जीतव्यवहाराधीनमेव, तच्च तीर्थव्यवस्थापनानाम्नि प्रथमविश्रामे दर्शितं, प्रकृते च समवायाङ्गे नाममात्रेणोपधानानि
 आनन्दादीनामुक्तानि, तन्नाम्ना च विस्तरविधिरुपासकदशज्ञोक्तो व्युच्छिन्नोऽपि समस्तसाधारणविधिद्विचवाप्रवीणात् श्रीमहानिशीथात्
 सुलभः; स च वस्तुगत्या 'ग्रन्थस्य ग्रन्थांतरं टीके'ति वचनात् समवायाङ्गद्विचिंतनाम्नो द्विचिरेव बोध्यः, यतो द्विचिकर्त्तोऽपि कथ-
 च्चिद्व्यक्त्या व्याख्याय सम्मतिं च श्रीमहानिशीथोक्तमेव ददाति, नच श्रीआवश्यकश्रुतस्कन्धस्य तुल्येऽप्याराधने साधुश्रावकयोर्विधे-
 र्भेदः कथमिति शङ्कनीयं, तीर्थकृद्भिस्तथैव दृष्टत्वात्, कथमन्यथा गोलोमप्रमाणमात्रेणैवपि केशेषु साधूनां सांघत्सरिकप्रतिक्रमणा-
 शुद्धिर्भणिता, न पुनः श्रावकाणाम्, एवं प्रतिमाया आराध्यत्वे च साम्येऽपि न विधेरपि साम्यमित्यादि स्वयमेव पर्यालोच्यमिति-
 गाथार्थः ॥१५८॥ अथोपधानानां किञ्चिद्विस्तरतो विधिः संपति श्रीमहानिशीथ एवोपलभ्यतेऽतस्तदेव सूत्रत आह—

तेसि विहि सयलसुत्तातिसयंमि महानिसीह सिरिसुत्ते । सव्वकुमईण कुमईवल्लीलवणे वरकिवाणे ॥१५९॥

तेषाम्-उपधानानां विधिः 'सूचनात्सूत्र'मिति वचनात् सूचामात्रेण कथञ्चिद्विस्तरतः श्रीमहानिशीथे 'श्रीसूत्रे' प्रवचनशोभा-
 कारिणि सूत्रे इत्यर्थः; पुनः किलक्षणे ?—'सकलश्रुतातिशये' सकलश्रुतानाम्-आचाराङ्गादीनां मध्येऽतिशयो यस्य तत् सकलश्रुता-
 तिशयं तस्मिन्, सर्वश्रुतेभ्योऽतिशायिनीत्यर्थः; उक्तं च—'किंतु जो सो एअस्स अचिंतचितामणिकप्पभूअस्स महानिसीहसुअक्खं-
 धस्स पुव्वायरिसो आसि तहि चैव खंडाखंडीए उव्वेहिआइएहिं हेऊहिं बहवे पत्तगा पडिसडिआ, तहावि अचंतसुमहत्थतिसयंति
 इमं महानिसीहं सुअक्खंधं कसिणपवयणस्स परमसारभूअं परं तत्तं महत्थंति कलिअणं पवयणवच्छत्तणेण बहुभव्वसत्तोवयारिअं

च कर्तुं तथा य आयहिअहयाए आयरिअहरिमयेण अं तत्थ आयरिसे विठं तं सम्भ सम्तीए साहिउम्भ लिहिअंति, अण्णेहिपि
 सिद्धसेणदिवायखुदुवार्दअक्सेबदेवगुणसवद्वल्लमासमपसीसरविगुणेनेमिचदधिपदासगधिसकगसुअसिरिप्यसुहेहिं जुमप्यहाणसु
 अहरेहिं षडु मण्णियमिजं”ति(१८) इत्यादिस्वरूपेण भीमहानिष्ठीषवृत्तीयाभ्ययने पूर्वाधारेतरत्त्वद्रस्य वर्णनं मणितं, न तथाऽन्यत्र
 सुते, अत एव विविष्टचारित्रगुणसमन्वितस्यापि गम्भीरप्रकृतेरपि प्रवचनपरमाविवेकिनोऽपि शिष्यस्य मध्यरात्रौ वाचनायोग्यत्वात्
 भीमहानिष्ठीषमिति नामापि, अयैवंविधेऽपि किञ्चश्रे ?—‘सर्वकुमरीनां’ कु्याधिष्ठाणां कुमतिः—कुमदानं तदृपा या वहुी तस्या
 लवन-छेदनं तस्मिन् वरकृपाण इव—प्रधानस्वप्न इष वरकृपाणस्तस्मिन्निति गायार्थः ॥ १५९ ॥ इत्यानन्वादीनामुपचानमिति
 तृतीयं द्वारं दाद्यत ॥ अथ संक्षेपवित्तरयोः नाममात्रेण व्युत्पत्ताद्युचितयोश्च संगतिलक्षणं बहुब्रह्मरमाह—

संक्षेपस्स विरोधी न वित्तरो किंतु दोइ अणुलोमो । जइ पुब्बोवयपच्छिमअत्थमणार्णण ण विरोहो ॥ १६० ॥

संक्षेपस्य वित्तरो विरोधी न भवेत्, किंत्वनुलोमाः—अनुकूलः संवादको भवति, यथा पूर्वोदयधिमाल्मनादीनामविरोच
 इत्यध्यायः, माषार्थस्त्वय—कृपायुक्ता हि कुठयिभिमिचापीर्यधिययकमनन्वानुबधिघ्नं क्लायमासाए तीर्षकायकारिण निखमतिविक-
 त्पितं मार्गं प्ररूपयन्ति, पन्थाय तथाविधच्छिष्टकर्मादयिष्णुगर्भनप्रत्यायनार्थं निखमतव्यवत्तास्त्रित्युसारेण विकल्पितार्थं सूत्रसम्मतिं
 वर्द्धयन्ति, अर्थविकल्पनं च प्रायः संक्षिप्तद्रस्य संभवति, तेन ते वाङ्मात्रेणापि प्राय संक्षिप्तद्रस्य च, संक्षिप्तद्रस्य च विस्तरवता
 व्युत्पन्नं विरोचकृत्वाभ्य यथाकथ्येकवत्परिहरन्ति, एतेन वक्तव्यं—‘सूत्रकारणां निषिन्ना गति’रिति न्यायात् कश्चित्पन्नादौ नाममात्रेण
 एवा कश्चित्किञ्चिद्विस्तरः कश्चित्किञ्चिद्विस्तरोक्तविचारसंयुक्तविस्तरः कश्चित्किञ्चिद्विस्तरोक्तविस्तरः कश्चित्कालान्तरोक्त

संक्षेपं विस्तरं च परित्यज्य प्रकारान्तरेणैव संक्षेपतो विस्तरतो वा रचना संभवति, न चैवं वैचित्र्यं कथमिति शङ्कनीयं, यत आस्ता-
मपरजनः, एकस्यापि जीवस्य कालादिसामग्रीवशात् कर्मणां क्षयोपशमवैचित्र्यं, तद्वशाच्च विचित्रा रुचयस्तदनुसारेण च शास्त्रादि-
रचना, यथा संप्रत्यपि माहशस्यापि तथाविधोक्तप्रकारेण कर्मक्षयोपशमवैचित्र्यात् कृपाक्षिकविकल्पितमार्ग-
तिरस्कारपूर्वकर्तृर्थव्यवस्थापने रुचिः, तदनुसारेणैतत्प्रकरणकरणेऽपि प्रवृत्तिः, एवं च सति उक्तप्रकाराणां सूत्राणां
विचित्ररचनायामपि न परस्परं विरोधगन्धोऽपि भावनीयः, तत्र दृष्टान्तमाह—‘जहे’त्यादि, यथा क्वचित्स्वर्यः पूर्वस्यामुदेति, क्वचित्
पश्चिमायामस्तमेति, क्वचित्पूर्वस्यामुदेत्य दीप्यमानोऽन्धकारप्रकरं प्रस्फोटयन् निषधशिखरमासा-
द्योदितः क्रमेण पश्चिमायामस्तमितः, क्वचिद्विशेष्यवाचकनामशून्यमपि प्रागुक्तं विस्तरवाक्यं, क्वचित्पूर्वस्यामुदयं प्राप्य पश्चिमायामस्तं-
गते तारादीनां तेजः प्रससारेत्यादावर्थादेव सूर्योऽवगम्यते नापर इत्येवं सर्वत्राप्यविरोध एवेति गाथार्थः ॥१६०॥ अथ प्रकारान्त-
रेणापि कृपाक्षिकोद्भावितं विरोधमपाकर्तुमाह—

नामुच्चारामावे नामुच्चारुव अत्थउवलंभो । न विरोही किंतु पुणो निसेहवयणुव्वऽणुवलंभो ॥१६१॥

नामोच्चारामावे नामोच्चारुवदर्थोपलम्भो न विरोधी, नामोच्चारोऽर्थोपलम्भश्च नाम्न उच्चारामावस्य विरोधिनौ न स्यातां, किंतु
निषेधवचनं पदार्थानुपलम्भश्चेति द्वावपि विरोधिनावित्यर्थः, अयं भावः—अत्र घटोऽस्ति नास्ति चेत्यादि केनापि नोक्तम्, एवं च
सति केनचिदुक्तमत्र घटोऽस्ति, यद्वाऽनुक्तोऽपि चक्षुषोपलभ्यते, न चैवं कश्चिद्विरोधः, विरोधस्तु केनचिदस्तीत्युक्तं यद्वा नोक्तं, परं
तत्सद्भावविरोधि नास्तीति वचनं तदनुपलम्भो वा, यद्यत्र घटोऽभविष्यत्तर्हि भूतलमिवाद्द्रक्ष्यदित्यादितर्कवितारेणास्तित्वविरोधः

मुमाप्य , एव मति चैत्यादिपूर्वा अमुकग्रन्थ नास्त्यमुकग्रन्थ वाजस्ति स च ग्रन्थो नाम्नाक प्रमाणं, नास्तीति ग्रन्थेन सह विरोधा
दित्यादिप्रबचनवाचाल' कुपाधिको निरस्तो बोध्य इतिगाथायः ॥१६१॥ इतिसंक्षेपविस्तरयो' नाम्ना सूचितासूचितयोश्च
न विरोध इति चतुर्थद्वारं दर्शितमिति ॥ अथातिप्रसङ्गरूप पञ्चमद्वारमाह—

अण्णाह अहृप्संगो पचयणमितस्तस्य वायओ इति । अहवा सयल सुत एगसरूवेण सम्मति ॥१७०॥
'अन्यथा' संक्षेपविस्तारयो नाम्नाऽपि सूत्राच्चयोश्च विरोधाङ्गीकारे अतिप्रसङ्गः प्रबचनमात्रस्यापि त्यागतो भवति, अङ्गोपाङ्गमिदि
मच्छमपि जैनप्रबचन परिहरणीय स्याद्, यतः सूत्राणां रचना नानाप्रकारा, तथाहि—चतुर्विधतिलवे नाम तीर्थकृता नामान्वेव
मन्ति, न पुनर्मातापितरोऽपि, क्वापि चैहिकमवव्यतिकर कल्पमूत्रादौ, क्वापि च पूर्वमवादिममन्वितैहिकमवव्यतिकरः श्रीमहा
वीरचरित्रादौ, तत्रापि प्रथमकर्ममध्योपश्लमवश्यादनेकधापि, तत्सर्वमपि कुपाधिकामिप्रायेणान्योऽन्य विरोधि, तत्र चासुक्तं
परिहृत्यामुकमुपादीयत इत्यत्र नियामकामावेन सुदोषमुन्दन्यायप्राप्त सर्वमपि परिहरणीयं स्यात्, न च तत्रापि सूत्रस्य बलवत्त्वेन
तद्बाम्नाक प्रमाण, न शक्यत्वादीति वान्य, प्रकरणादिकमन्तरेण सूत्रसाक्षिभिरुक्तत्वात्, प्रकरणादीनां च 'ग्रन्थान्तरं टीके'ति
न्यायात्सूत्रन्याल्यानरूपत्वात्, अन्यथा 'समपत्स्य भगवजो महावीरस्त्य मारिआ जसोआ स्त्रेडिष्णागोचेण'ति सूत्रे मणित, सा च
मायां परिणीता उत्रापिणीता १, सापि राजपुत्री इतरा वा १, परिणीतापि स्वयमन्युपगता उत मात्राघनुरोचाढा, विवाहकल्पमपि
परम्परागतकुळाचारेण वा तीर्थकरत्वेनापरप्रकारेण चैत्यादि निर्णयः, तथा 'समपत्स्य भगवजो महावीरस्त्य घृआ कासुभगोचेणं तीसे
दो नामपिना एवमाहिरिषति त०—अणोआह वा पिजवसणाह वा' इत्यत्र सा पुत्री मानुष्यकमन् कामभोगान् हजानस्य भगवतो

महावीरस्य जातेति नोक्तं, तन्निश्चयश्च "तिहिरिक्खंमि पसत्थे महंतसामंतकुलप्पद्धआए । कारंति पाणिगहणं जसोअवररायकण्णाए ॥१॥" इत्यादि, तथा "पंचविहे माणुस्से भोए भुंजित्तु सह जसोआए । तेअसिरिं व सुरुवं जणेइ पिअदंसणं धूअं ॥२॥" इत्यादि-शास्त्रान्तरमन्तरेण कथं स्यात्?, न कथमपीत्यर्थः । ननु तीर्थकृतो भार्या परिणीतैव स्यात् पुत्रादिरपि जगत्स्थितिधर्मसत्यार्थापनेनैवेत्यर्थल्लभ्येऽप्यर्थे सूत्रे वा तावन्नोक्तमितिवचनं धान्यखादकमात्रस्याप्यसंभवीति चेच्चिरं जीव, यदि जिनप्रतिमा तर्हि श्रावकेणैव कारिता, यदि प्रतिष्ठा तर्हि साधुनैव कृतेत्यर्थल्लभ्येऽप्यर्थे श्रीमहावीरस्यैकोनषष्टिसहस्राधिकलक्षप्रमाणानां श्रावकाणां मध्ये केन श्रावकेण प्रतिमा कारिता? केन साधुना कृता प्रतिष्ठेत्यादिवचनं सुग्धजनविप्रतारणाय ब्रुवाणस्य लुम्पकस्य किंखादकत्वमाख्यायते? इति ब्रूहीति, यच्च सूत्रद्वचितस्य पदार्थस्य व्यतिकरनिर्णायकं तदेव तत्सूत्रव्याख्यानं, तस्मात् सूत्रापेक्षया प्रकरणानि बलवन्ति, सूत्राङ्गीकारे च प्रकरणाङ्गीकारोऽवश्यं कर्तव्यः, परिहर्तव्यं चोभयमपीति, अथवा सकलं सूत्रं कुपाक्षिकाभिप्रायेणैकस्वरूपेण सम्यग् स्याद् अङ्गोपाङ्गादीनि सर्वाण्यपि, यदि भिन्नस्वरूपेणार्थतः पाठतो वा स्युस्तदा परस्परं विरोधीन्वेव, कुपाक्षिकाणामाकृतं परममधममेवेत्यतिप्रसङ्गो महादोषः कुपाक्षिककृतान्तकल्प इतिगाथार्थः ॥१६२॥ इत्यतिप्रसङ्गरूपं पञ्चमं द्वारं दर्शितं, अथ

कुपाक्षिकमात्रस्य श्रीमहानिशीथं न प्रमाणं, तपागणस्य च परमसूत्रतया प्रमाणमित्यत्र को हेतुरित्याह—

सञ्चक्खवक्खुच्छेओ महानिसीहेण सुत्तमित्तेण । तेणं तवगणतित्थे पमाणमिह परमसुत्तंति ॥१६३॥

अपिरध्याहार्यः, श्रीमहानिशीथेन सूत्रमात्रेणापि सर्वकुपाक्षिकोच्छेदो भवति, तथाहि—दिग्म्बरखरतरपाशव्यतिरिक्ताः संसापि कुपाक्षिकाश्चतुर्दशीपाक्षिकोक्तिश्चक्रहता निःश्रसितुमप्यशक्ताः, तेषां पूर्णिमायां पाक्षिकत्वाद्युपगमात्, ससाधुसाध्वीविहारभण-

नेन तत्रतरपाशौ निरस्तौ, उपधानवहनविधिबचनवञ्छाहतास्तु स्वरतरवर्त्ताः सर्वेऽपि धृष्यमात्रधीणप्राणाः भवन्तीति कुपाधिकार्या
 महानिधीषाप्रामाण्ये हेतुः, नहि स्वोपघातक इन्द्र कोऽप्यङ्गीकुरुते, येन कारयेनैव तनैव कारयेन, सप्तम्यर्थे पृष्टीति, सपागगतीर्यस्य
 परमत्रयम्—उक्तं सद्यमिदमेवेति प्रमाण, नच तपागगत्तीर्यमिति यदुक्तं तदसंगत मविष्यतीति सङ्कनीय, श्रीहरिमद्रथरिप्रभृति-
 मिस्तपागगत्तीर्यमेव त्रीर्यत्वेन मणितत्वात्, वक्तव्यमितिचेन्पुनः—“इमं महानिधीह सुअकृत्स्नं कसिष्यकवयणस्त सारसूत्रं परं तच्च मह
 त्थंति कलिञ्ज पवयणवञ्छप्येण बहुमन्वसचोषयारिर्थात्कान्तं तहाय आयह्निअह्याए आयरिअहरिमरेण अ तत्प आयरिसे विह
 त सञ्च समतीए सोहिञ्ज लिहिअति”ति मथनेन यस्सेद परमध्रतया प्रमाण तदेव तीर्थं, तदर्थमेव लिखनाविप्रयासं कृतवान्
 श्रीहरिमद्रथरि, एतन् भेषामिदमप्रमाण ते तीर्थंवासात्तरेव मणित्वाः, तथा यद्वस्तु यदर्थं अगत्स्वत्या वर्धते तद्वस्तु तथैवोपयुज्य
 मानं प्रदत्तं, नान्यथेति कृत्वा तीर्यस्य वाऽस्याङ्गीकारो युक्तो, नेत्रेयां, तदर्थमनभिहितत्वात्, नहि मार्वायां ललाटतिलकनेत्राञ्ज
 नाविद्युत्स्यद्वयदिलोकनिमित्तं निर्मलदर्पणनिर्माणं दृष्टं श्रुतं वा, एतेन श्रीमहानिधीषविषयक्येष्टावचनमाकर्ष्यं तीर्यान्तर्बर्चिना
 केनाप्युपेष्टापरायणेन न मवितर्क्यं, एव निर्मुक्त्यादिविषयकमपि कुपाधिकोपेष्टावचनमकिञ्चित्करतयैव बोध्यं, नहि सुवर्णकचोलके
 कर्षुवास्ति द्योभनं जलं गर्दमीदन्तधावनयानाविनिमित्तं, नवा ज्योतिर्विदां ज्योतिःशास्त्राभ्यासः शुनीपुत्रमन्मपत्रिकापरिधान
 निमित्तम्, एवमेतद्विषयिणी निन्दापि कुपाधिकसुखप्रमवा युक्तैव, यतः—विपुलहृदयामियोगे, स्थिति कस्ये अतो न मौक्त्ये स्ते।
 निन्दति कम्पुकारे प्रायः शुष्कस्तना नारी ॥१॥ इत्यादि यद्यस्तजुययोगि तपस्त निन्दास्तद मवत्येव, किञ्च—कुपाधिकार्या पर
 म्पराया अनङ्गीकारेण तन्मूलकस्त परम्परागमस्वाप्पभाव एव, किञ्च तेनां न विनागमो नवा त्रैबागमः, किञ्चव्यक्त एव, अत एव

तेऽव्यक्ता भण्यते, एतच्च तीर्थव्यवस्थापनावसरे ग्रन्थसम्मत्या दर्शितमिति श्रीमहानिशीथं तपागणतीर्थस्य प्रमाणं कथमित्यत्रापि हेतुदर्शित इतिगार्थः ॥ १६३ ॥ इति कुपाक्षिकाणां श्रीमहानिशीथं न प्रमाणमित्यादौ हेतुदर्शित इति षष्ठं द्वारं ॥ अथ प्रकृतस्य लुम्पकस्य हितोपदेशमाह—

लुंपगमित्तुवएसं सुणाहि जं सुत्तपसुहहीलाए । आजीविआइकरणं मरणं तत्तो तुहं सेअं ॥ १६४ ॥

ननु भो लुम्पक ! मित्र उपदेशं शृणु, यत्स्वप्नप्रमुखहीला-सूत्रनिर्युक्तिभाष्यचूर्णप्रभृतीनां हीला-इदं घटते इदं च नेति निजम-तिविकल्पनेन तिरस्कारस्तया आजीविकाकरणम्-उदरपूर्तिनिर्माणं 'तत्तो' तस्मात्तव-लुम्पकस्य मरणं श्रेयो-मङ्गलमिति मम मित्र-स्याशीर्वचनं हितोपदेशः, नन्वेवं हितोपदेशो लुम्पकमुद्दिश्यैव दत्तो नेतरेभ्यस्तत्कमितरैः सह मैत्रीभावो नास्ति ? उत हितोपदेशा-नर्ही एवेति चेत्सत्यं, उपलक्षणसूचितानामपरेषामप्ययमेव हितोपदेशो बोध्यः, यथा 'काकेभ्यो दधि रक्ष्यता'मित्यत्र काकपदोपलक्षिता यावद्ध्युपघातका बोध्याः, यद्वा हितोपदेशानर्ही अपि, यतो लुम्पाकः प्रवचनप्रत्यनीकः प्रकटः, शेषास्तु स्थूलधीघनानां सहसा ज्ञानागोचराः गुप्ताः, ते च लुम्पकापेक्षया दुराशयाः, यदुक्तं—'वरं वराकश्चार्वाको, योऽसौ प्रकटनास्तिकः। वेदोक्तितापसच्छब्रच्छं रक्षो न जैमनिः ॥१॥' इति योगशास्त्रे इतिगार्थः ॥१६४॥ अथ जगत्स्थित्याऽप्यसंभवि स्वरूपं दिदर्शयिषुर्गीथायुग्ममाह—

चित्तं लुंपगलेहगवज्जं बुच्चिज्ज वीर जिणवच्चं । गत्तासूअरवन्वं गइंदवच्चंव अप्पाणं ॥१६५॥

जिणवरठविअं तित्थं हिंसाधम्मस्स भासगं लोए । लुंपगकप्पिअमगगो दयापहाणो उ सिवमगगो ॥१६६॥ युग्मं चित्रम्-आथर्यं लुम्पकलेखकापत्यं वीरजिनापत्यमात्मानमित्युत्तराद्धोक्तमिहापि संबन्ध्यते ब्रूते, अहं श्रीवीरजिनेन्द्रापत्यमिति

लुम्पकापत्यं भाणार्थिरूपविप्रभृतिर्मापते, दृष्टान्तमाह—‘गणे’त्यादि, यथा गर्वाञ्चक्रतापत्यमात्मानमहं गजेन्द्रापत्यमिति भाषते,
 एतच्चासंभवेव समभूतमित्याद्यर्थमिति, पुनरप्याद्यर्थमाह—‘विज्वरे’त्यादि, जिनत्ररस्वापिं तीर्थं हिंसावर्मस्य भाषक- लोके,
 लुम्पकविकल्पितो मार्गस्तु सर्वलोकनिन्वात्मकोऽपि दयाप्रधानः प्रवरधर्म- शिवमार्गः—मोक्षस्य पत्न्या इत्यप्याद्यर्थमितिगाथायायुग्यार्थ
 ॥१९० १६६॥ अथैव अगस्त्विपरिहारेण जायमाने किं युज्यमान आसमित्याह—

इषाह भासमाणस्तस्य मत्पणं ज न विज्जुआपाओ । ततप निमित्तं ह्युपगपाव कृषादिमुदृणाया ॥१६७॥

इत्यादि प्रागुक्तप्रकारेण मापमाणस्य लुम्पकस्य मत्तके विद्युत्पातो अगस्त्वित्या युज्यते, स च न जातस्तत्र निदान लुम्पक-
 पातकमेव, केन दृष्टान्तेनेत्याह—‘कृषाही’त्यादि, कृषामिष्टुखानत्, यद्वा कृषादिमुखं व कृषादिमुखे तयोर्जाताद्—उदाहरणान्,
 अय माष,—कृषपाठायाभिष्टुल’—सम्भुलः कृषामिष्टुल’ यद्वा कृषपाताय अहिमुखं स्फुटं च धावमानस्य कृपसर्पसमीपगमनाञ्चकिहेतु
 पादस्तलनादि भूमिपाताः पुण्यप्रकृत्यात्मके नरायुषि सत्येव स्यात्, तदभावस्तु पापोदयादेव, अय माष’—यद्यपि पादस्तलनादिना
 भूमिपातोऽष्टमोदयबन्ध एव, तथापि कुवच्चिभिषिचात् कृपपाताय धावमानस्य कृपसमीपगमनाञ्चकिहेतुत्वमधिकृत्य भूमिपाताः द्युमोद-
 यादेव स्यात्, एव विद्युत्पातोऽप्यष्टमबन्धोऽपि दीर्घकालमुत्पन्नमाषणोपेयया अत्यकालीनमुत्पन्नमाषणं भेयः, तन्निमित्तं च तथा भुवायस्य
 मत्तके विद्युत्पात एव, स च मत्तिसमयमनन्तसंसारहेतोस्तुत्रस्य लोच्छेदको न पुण्यप्रकृत्युदयमन्तरेण स्यात्, जैनप्रवचने च कर्मपरिष्यति
 रापेक्षिकी, यदासमाः—“चत्वारि क्रम्मपरिणई पं०, तं० सुहे जाममेगे सुहपरिणए सुहे जाममेगे अमुहे जामं० सुहेपं० असुहे०
 असुहपं०” इति श्रीस्थानान्ने इतिगाथार्थः॥१६७॥ अथैवविर्च प्रवचनप्रत्यनीकं देवाः कर्ष न विनयन्तीति एषा कृष्णामपाकसुमाह—

तम्मुहचवेडदाणे देवावि निरुज्जमा हुफासभया । जह नीअफासभीओ अ बंभणो भोअणुज्जुत्तो ॥१६८॥
 'तन्मुखचपेटादाने' तस्य-लुम्पकस्य मुखे चपेटा-हस्ततलाहतिस्तस्या दाने देवा अपि निरुद्यमा-उद्यमरहिताः, 'कुस्पर्शभयात्'
 कुत्सितो-निन्द्यो यः स्पर्शस्तस्मात्, चपेटादाने ह्यवश्यं स्पर्शः कर्त्तव्यः स्यात्, स च नासाकमुचित इति भयादिवोत्प्रेक्ष्यते तथा-
 भूताः, तत्र दृष्टान्तमाह-'जहे'त्यादि, यथा नीचस्पर्शाङ्गीतः-चाण्डालादिस्पर्शभीतश्च ब्राह्मणो भोजनोद्यतो भवति, भोजनक्रिया-
 परायणो हि ब्राह्मणो नीचवर्णस्पर्शभयाकुल एव स्याद्, अन्यथा भोजनसामग्र्या वैयर्थ्यापत्तेः, तथा देवा अपि लुम्पकस्पर्शान्वा-
 साकं पुण्यप्रकृतिविघ्नोऽभूदित्यभिप्रायात्तस्पर्शविरक्ता इतिगार्थः ॥१६८॥ अथ देवनिवारणाभावे गत्यन्तरमाह—

तरस व न कोइ मित्तं देवाई जं न देइ अवहत्थं । हालाहलं पिअंतं वारिज्जइ सो परममित्तं ॥ १६९ ॥

तस्य-लुम्पकस्य देवादिः-असुरकुमारादिदेवोऽथवा समर्थो मनुष्यश्च कोऽपि मित्रं नास्ति, यतः कारणादपहस्तं-हस्ततलाधो-
 भागं चपेटास्वरूपेण न ददाति, हालाहलं विषं पिबन्तं यो वारयेत्-चपेटादानादिपुरस्सरं निवारयेद्, हस्तादुदाहृत्य विधिपेद्, एव-
 कारोऽध्याहार्यः, स एव परमं मित्रं, नान्योऽप्युपेक्षक इतिगार्थः ॥१६९॥ अथ यद्यपि मादृशे मित्रे विद्यमानेऽपि कोऽपि मित्रं
 नास्तीति वक्तुमयुक्तं, परं तत्र गतिमाह—

मित्तंपि तुहं अम्हारिसो हु सो दूसमाणुभावेण । सत्तिरहिओ अ सिक्खादाणे दुण्हंपि कम्ममुदया ॥१७०॥
 हे कुपाक्षिक ! तवास्मादृशो मित्रमपि दुष्पमानुभावेन शिक्षादाने शक्तिरहितः, निवारणं च शक्तिसाध्यम्, यथा मणिनागेन यक्षेण क्रिया-
 द्वयवादी गङ्गो निवारितः, यद्वा तिष्यगुप्तश्चमप्रदेशजीववादी श्रेष्ठिनासमुच्छेदवादी च मित्रश्रीराज्ञा(जेन)निवारितः, तथा कालकाचार्यो

जैनशासनप्रत्यनीकं गरंमिष्ठं नामानं राजानं निवारितवान्, तथा भीहरिमद्रथरिरपि पौद्धान् प्रवचनप्रत्यनीकाभिव्यक्तिवचान्, एव साधु-
 प्रत्यनीकं विमलवाहननामानं राजानं सुमङ्गलसाधुर्मससात्कारिष्यतीति प्रवचने प्रतीतं, तदीदृशी च शक्तिर्मयि नास्ति, अस्ति च संप्रति
 कालानुभवात् संश्रामाप्रसन्नकवाक्यप्रयोगजन्ये निवारणे, तथास्मिन् प्रकल्पेऽनेकप्रकारेण प्रयुक्तं, परं फलवत् सुमङ्गलसाधुसंश्लेषे
 मापश्ये मय्येव स्यात्, अथ तादृशसामर्थ्याभावे निदानमाह—‘कुण्डूपी’त्यादि, द्वयोरपि—माहककुपाशिकयोस्तीर्थकुपाशिकयोर्वा
 कर्मोदयात्, माहत्वेन प्राग्बन्धनि तदेव कर्मार्जितं येन तीर्थमक्तस्यापि माहत्त्वस्य तीर्थरोगकृत्यकुपाशिकवर्गस्य निवारणे शक्तिराहित्यं,
 इयाधिकैश्च तत् प्राग्बन्धोपाजितं येनानन्तमवहेतुतीर्थार्थाज्ञातनाकरणस्य निवारकः शक्तिमान् न मिलिष्यति, यद्वा सपतितीर्थेन साधु
 दायिकं कर्म तदत्र कृतं यत् धर्मकरणावसरे शुभरूपानमालिन्यादिहेतवस्तीर्थस्य परमरोगकल्या कुपाशिका उत्पत्स्यते इति, एवंविध
 कर्मोदयात्सामर्थ्याभावात्; नन्वेव कथमिति चेच्छृणु, सुमङ्गलशाधुनाऽपि निवृत्तले प्रयुक्ते साधुषारिप्रश्ररीरोगकल्पे विमलवाहने
 चिन्त्य नीति स्वस्यापि चारित्र्यात्न सुकरं जातं, विमलवाहनोऽपि सुमङ्गलशुपटुत्यान्यान्पुत्रान् विप्यत्, तथा च भूयोऽनन्तमवस्रमण
 हेतुकर्मोपाजनमकरिष्यत्, तत्र न ज्ञातमतो महान् गुणो राक्षोऽपि, तथा यदि मयि तादृशं सामर्थ्यं स्यात्तर्हि जैनवचनश्ररीरे रोग
 कृत्सेषु कृपाधिकेषु चिकित्सेषु रोगरहिते जैनप्रवचने विद्यमाने साध्यादीनां निवृत्तं धर्मानुष्ठानं निरपायं स्यात्, कुपाशिकप्रणामपि
 प्रतिमपयं तीर्थोच्छेदाप्यवशायजन्यं पापं न स्यादित्युभयेषामपि कर्मोदयादव जैनप्रवचनरोगोच्छेदे तथाविधसामर्थ्याभावात्, एतेन
 ननु भो मरुतां गुरवस्तु शौदहन्वथीहरिमद्रथरिसुहृत्तानयनपु स्सरगर्दमिष्ठोच्छेदकभीकालकश्चरिप्रमृतय एवेति वचोभिः समलङ्कृत
 मत्पुरुषा प्रति विगतमसुनो देवतायत्त शोपहस्रश्रेष्ठ निरलोषोष्य, यत्सत्याविधवक्तारं लुम्पकं प्रत्येय वक्तव्यं—ननु भो लुम्पक! अस्माक

तु गुरवः प्रवचनप्रभावनैकदृष्टयः श्रीहरिभद्रहरिप्रभृतयो भूतपूर्वाः भाविनश्च सुमङ्गलसाधुप्रभृतयः,
 वर्तमानास्तु कालानुभावात्तथाविधशक्तिरहिता अपि प्रवचनप्रत्यनीकेषु भवादृशेषु सुमङ्गलसाधुकर्तव्यताशति भाक्तवमात्मनः स्पृह-
 यन्त एव बोध्याः, तव तु लिखनकर्मोपजीवी शौचाचारेऽप्यज्ञः असमर्थश्च लुम्पकनामा लेखक एवेत्याक्रोशवचोभिस्तिरस्कृत्य यथा-
 शक्ति शिक्षणीयः, यदागमः—“साहूण चेइआण य पडिणीअं तह अवणवायं च । जिणपवयणस्स अहिअं सव्वत्थामेण वारेइ ॥१॥” इति
 श्रीउपदेशमालायां, तथा “से किं तं वणसंजलणया ? वणसंजलणया चउव्विहा पण्णा, तं०—अहातच्चाणं वण्णवाइ आविभवइ
 ? अवणवाइं पडिहणित्ता भवइ २ वण्णवाइं अणुवूहयित्ता भवति ३ आया बुडुसेवीआवि भवति ४” इति श्रीदशाश्रुतस्कन्धे आचा-
 र्यसंपद्वर्णनाधिकारे, एतच्चूर्णिर्यथा—पदमे मंगे याथातथ्यानां वर्णना, जो अवणं वदति तं पडिहणति, वण्णवादिं अणुवूहति, गुण-
 वानेव जानीते वृत्तं, ‘आयाबुडुसेवि आविभवति’ बुडुओ आयरिओ निच्चमेव पज्जुवासति—अविरहितं करोति, आसणहितो अ इंगि-
 आगारेहिं जाणित्ता करेति इति श्री दशा० चू०, अत्र द्वितीयविकल्पे आचार्यस्य शिष्यस्तादृशो भवति यः साध्वादिप्रवचनस्या-
 ण्णवादिनं प्रतिहन्ता भवति, अत एव हरिकेशिसाधुनाऽपि स्वनिमित्तं यक्षेण हतेष्वपि ब्राह्मणकुमारेषु यक्षो वैयावृत्त्यकारी भणितः,
 दागमः—“पुंविं च इण्हिं च अणागयं च, मणप्पदोसो न मे अत्थि कोई । जक्खा हु वेआवडिअं करंति, तम्हा हु एए निहया
 मारा ॥१॥” इति श्रीउत्तरा० १२ (३९०*) वैयावृत्त्यं च महानिर्जराहेतुः तीर्थकरपदतानिबन्धनं, यदागमः—“वेयावच्चेणं
 ते ! जीवे किं जणेइ ?, वेयावच्चेणं तित्थयरनामगोयं कम्मं निबंधइत्ति श्रीउत्त० २९, वैयावृत्त्यं साध्वादिभिः सर्वैर्यथाशक्ति
 र्णीयं, सामर्थ्याभावे च वैयावृत्त्यकारणं सामर्थ्यं स्पृहणीयमेव, एतेन कथं साधवस्तथा स्पृहयन्तीति पराशङ्काऽपि व्युदस्ता,

निर्झरहेतूनां सर्वेषामपि ययौचित्येन सृष्टणीयत्वादित्याद्यनेकयुक्तिमिदंमुष्मकस्य हिवोपदेशोऽन्येषामपि दातव्यः, एतेन 'दिवगुरुस्तंघ
 क्तो बुष्णिक्ता चकवद्विसेष्मपि । कुविओ गुणी महष्या इमाइ लदीइ संपभो॥१॥'पि गाथां पुरस्कृत्य त्वैनप्रवचनं हीलयन् लुम्पाको
 निरस्त इतिगाथार्थः ॥१७०॥ "इति सिंहावलोकनन्यायधृषितानि सप्तपि द्वाशणि दर्शयानि । अथ ग्रन्थोपसंहारमाह—

एव कुवकम्बकोसिअ० लुपागो सस्तमो भणिओ० ॥१७१॥ नवहृत्प० ॥१७२॥ इअ सासण० ॥१७३॥

नवरं सप्तमो लुम्पको मणित इतिगाथार्थः ॥ अथ कस्मिन् संवत्सरे कस्मिन् गुरो विद्यमाने प्रकृतप्रकरणे लुम्पाको मणित इत्याह
 ॥१७१-१७२॥ अथैतत्प्रकरणकर्तृनामगर्भिताश्रिमिधायिक्त्वं गायामाह ॥१७३॥

—*—

इअ पुयकम्बकोसिअसहस्सकिरणमि पवयणपरिकल्पावरनाममि लुंपगमयनिराकरणानामा अहमो
 विस्सामो सम्मतो * ॥

इति श्रीमत्तपागणनमोनमोमणिश्रीश्रीरत्नियसूरीश्वरशिष्योपाण्यायश्रीचर्मसागरविरचिते
 कुपशकौशिकसहस्रकिरणे श्रीश्रीरत्नियसूरिदत्तप्रवचनपरीक्षापरनाम्नि

लुम्पकमतनिराकरणानामा अहमो विस्सामो व्याख्यातः ।

अथ कटुकमतस्वरूपं निरूपयितुं प्रथमं गाथायुग्मेन मताकर्षकनामसंवत्सराद्याह—

अह कडुअणिहत्थाओ जायं कुमयंपि कडुअनामिण । विक्कमओ चउसद्धी अहिण पन्नरससय १५६४ वरिसे ॥१॥
तस्स सरूवं किंचो बुच्छं उवएसविसयमाचणं । तित्थद्धभासरूवं केवलपूआसु पडिवाद्धं ॥२॥ जुम्मं ॥

‘अथे’ति लुम्पमतनिरूपणान्तरं क्रमप्राप्तं नवमं कटुकमतं यज्जातं तस्य स्वरूपं किंचिद्वक्ष्ये इत्यन्यथः, तत्कुमतमपि कटुकनाम्ना कुत इत्याह—‘कटुक’चि कटुकगृहस्थात्—कटुकनाम्ना नागरज्ञातीयो वणिगासीत्, स च प्रकृत्या सम्यग्धर्मजिज्ञासुरापि तथाविध-
क्लिष्टकर्मोदयतथाभव्यत्वपरिपाकादिमामग्रीवशात् कश्चिदागमिकमतसंवन्धिनं वेपथरं प्रति धर्ममार्गं पृष्टवान्, तेन च पापात्मना भणितं—भो धर्माशिक ! यदि मदीयवचस्यास्या तर्हि आगमिकसामाचारमङ्गीकृत्य श्रावकधर्ममेव कुरु, यतो नास्त्यधुना साधवस्तथा-
विधक्रियाकरणशक्त्यभावादित्यादि दुर्वचनोद्भ्रान्तो धर्माशिक इत्यात्मानं ल्यापयन् साधुमार्गपराश्रुखस्तथाविधसाधुमार्गदूषणान्वे-
पणतत्परान् कतिचिज्जनान् विप्रतारयामास, स च विक्रमतश्चतुष्पथ्याधिके पञ्चदशशतवर्षे सं० १५६४ वर्षे जातोऽतस्तन्मतं तदानीं जातं, तस्य मतस्य स्वरूपं किंचित्—स्वरूपं वक्ष्ये, यतस्तन्मतमागमिकमूलकमतस्तन्निरूपणे तस्यापि निरूपणं जातमेवेतिकृत्वा किञ्चि-
दित्युक्तं, तच्च किञ्चित्ततोऽपि भेदरूपमत आह—‘उवएस’चि उपदेशविषयमापन्नम्—उपदेशेनागमिकमतादपि भिन्नभितिकृत्वा उप-
दुपदेशविषयमापन्नं—प्राप्तं सद्वक्ष्ये, यथा तस्योपदेशः स व्यक्तीकरिष्यत इत्यर्थः, पुनः कीदृशं ?—‘तीर्थाद्धीभामरूपं’ तीर्थार्थं—श्रावक-
श्राविकालक्षणं तदिवाभासते इति तीर्थार्थाभासः, तीर्थाद्धिमसदपि तद्वद् आभासत इति तीर्थाद्धीभासः स एव रूपं—स्वरूपं यस्य तत्तथा,
पुनरपि कीदृशः ?—‘केवलपूजासु प्रतिवद्धं’ जिनपूजैव श्रेयस्करी भविष्यतीति धिया तीर्थार्थं साधुसाध्वीलक्षणं तिरस्कृत्य केवलं

तत्रासक्तमिति गायानुगमार्थः ॥१०-२॥ अथ तस्योपदेश गायानुन विवक्षुः प्रथमगायामाह—

अव्यक्तनिष्ठागामिनिवेशसन्निवेशस्य अथस्त पावस्स । उवपसो महपावो पवयणउवघायगो नियमा ॥३॥
 अव्यक्तनिष्ठाः—चृतीयाः श्रीत्रायत्वाचार्यश्रियाः अयं साधुर्देवो वेति निर्णयामवेनाभ्यक्तत्वमाश्रितानो परस्परं विनयादिकं
 कर्तन्ति तेषां योऽभिमिवेश—(मिष्यात्स स इवामिवेशः) एकस्यामिवेशस्य लोपस्तद्रूपं यद्विषं तेनान्व एवाधकः यथाधो न
 किमपि चाक्षुषं घटादिकं पश्यति तथाऽयमप्यमिवेशमिष्यात्वाद्वाचान्तरलोचनो न साध्यादिकं पश्यति, एवविषस पापस्य—पापा
 त्मन उपवेशो महापाप, केवलपापरूप इत्यर्थः, ननुपवेशकः पापात्मा मयितस्तदुपदेशस्तु महापाप इति मणित तत्कथमितिचेदु
 च्यते, उपवेशमन्तरेण भूयोऽपि पाप कुर्वन् पापात्मा भण्यते, तदुपदेशस्तु महापाप भण्यते, यदुक्तं—“एकत्रासत्यत्र पाप, श्रेय निश्चये
 पमेकत्र । श्योस्तुलाविष्टयोरपराधमेवातिरिच्यते ॥१॥” इति श्रीयोगशास्त्राद्भुक्तौ, तथा बोपदेशद्वयादय महापायात्या भण्यते,
 तथापि तथाविधवागभ्यापारदेशक इतिकृत्वा उपदेश एव मुख्यवृत्त्या महापाप इति, अत एवाह—‘पवयण’चि नियमात्—निबयेनोप
 देशः ‘प्रवचनोपपातकः’ प्रवचन—तीर्यमुपहन्तीति प्रवचनोपपातकश्च भण्यते, प्रवचनोपपातकश्च सत्यपि साधुमद्युदाये नासाक
 रकपयं साधवोऽवतरन्तीति तृतीयनिष्ठाभिप्रायमाविष्कुर्वन् व्यवहारनयलोपी स्यात्, तद्धोये च तीर्थोच्छेदजन्य पातक स्यात्, यदागम—
 “धवहारनतच्छेद्य तित्युच्छेजो हवऽवस्स”मिति पञ्चमस्तुके, एतच्च सर्वपापपेक्षया महापापमितिगायार्थ ॥३॥ अथान्यक्तनिष्ठा
 मिवेशस्तुत्यतां दर्शयितुमशक्तमाह—

अम्ह गुञ्जरपसुरे सुणिगो वचति नेव पक्खलुपह । जम्हा जहुत्तकिरिआपरायणा नेव वीसति ॥ ४ ॥

अस्माकं गुर्जरप्रमुखे-गूर्जरमरूमालवसौराष्ट्रमेदपाटमेवातादिषु सुनयः-साधवो न चक्षुःपथं-दृग्मार्गं व्रजन्ति, न दृष्टिमायां-
 तीत्यर्थः, एवोऽवधारणे, नैवेत्यर्थः, तत्र हेतुमाह--'जम्ह'चि यस्माद्यथोक्तक्रियापरायणाः-शास्त्रोक्तक्रियातत्परा न दृश्यन्ते, किंतु
 क्रियासु श्लथा इतिभावः, एवमव्यक्तनिह्ववोऽपि सम्यक्साधुनिर्णयाभावं ब्रुवाण आसीत्, परं तदपेक्षयाऽयं कटुकः क्लिष्टपरिणामः,
 यतः स ब्रूते-अयं साधुर्देवो वेति निर्णयो नास्माकं, परं साधवोऽत्रैव सन्ति, कटुकस्तु गूर्जरत्रावन्त्यादौ दृश्यमानाः साधव एव न
 भवन्ति, किंतु केवलद्रव्यलिङ्गधारिणः, साधवस्तु कापि वैताड्यगिरिमूलादौ सर्वथा दृक्पथागोचरप्रदेशे सन्ति, एतच्च वचनं महा-
 दुर्वचनं, प्रवचनगन्धस्याप्युपघातकं, तेनाव्यक्तनिह्ववो देशेन सम्यक् तीव्रपरिणामवान् न स्याद्, अयं तु निह्ववापेक्षयाऽनन्तगुणा-
 भिनिवेशपरिणामयुक्त इतिगाथार्थः ॥४॥ अथ तस्यापरिज्ञानसूचिका श्रोतॄणां भ्रान्तिजनिका च या युक्तिस्तामाह--

संघथए जुगपवरा जे भणिआ तेसि संपयं जुत्तो । विरहो न कालसंखासंकलणे इअ वयं तस्स ॥ ५ ॥

सङ्घत्तवे-श्रीदेवेन्द्रसूरिकृतदुष्षमाकालसंघस्तोत्रे ये युगप्रवराः-श्रीसुधर्मादयो युगप्रधाना भणितास्तेषां कालसंख्याः-
 युगप्रधानपदव्युदयकालसंख्यास्तासां संकलने-मीलने सम्प्रति-वर्चमानकाले विरहः-तदभावो न युक्तो-न संभवति, अयं भावः-
 श्रीसुधर्मस्वामिनोऽष्टौ वर्षाणि युगप्रधानपदवीकालः, श्रीजम्बूस्वामिनश्चतुश्वत्वारिंशद्वर्षाणि युग०, श्रीप्रभस्वामिन एकादश वर्षाणि युग०,
 श्रीशय्यम्भवस्वामिनस्त्रयोविंशति० यशोभद्रस्वामिनः पंचाशत्० श्रीसंभूतविजयस्याष्टौ० श्रीभद्रबाहुस्वामिनश्चतुर्दश० श्रीस्थूलभद्र-
 स्वैकोनपंचाशत् यु० एवमुदयद्वयसंबन्धिनी युगप्रधानपदव्युदयकालसंख्या भवतीति तस्य कटुकस्य वचो-वचनमुपदेशरूपमिति-
 गाथार्थः ॥५॥ अथ तत्राप्युद्दीपनप्रकारमाह--

तेऽसुवि नामगगाह उँ मणिआ सूरिणो महाभागा । उदययुगे तेसिद्धो नो वीसह गुम्बरप्पसुहरे ॥ ६ ॥
 सेष्वपि-दुष्प्रसमपर्यन्तयुगप्रवरेष्वप्युदययुगे महाभाग्याः सूरयो नामग्राहं ये मणिसास्तेषां मध्ये गुर्जरप्रसुखे-गूर्जरस्रावनि
 प्रसृतिष्वेको न दृश्यते, अपिर्गम्या, एकोऽपि न दृश्यते इतिगार्थाः ॥६॥ अथ वस्मादयं किं कुर्मं इति तदाश्रयमाधिष्करोति—
 तम्हा कस्यसि अण्णास्य साहुणो संसि निअमओ भरहे । तेसिं निस्सा घम्म मणसीकाउं पवहामो ॥७॥
 यस्मात्प्रशुक वस्मात्करबादन्यत्र-दृश्यमानलिङ्घिप्रहृषिमद्भयोऽन्यत्र कुत्रापि नियमत' साधवः सन्ति भरते-मरतवेद्रे, 'तमि
 भया' तेषां साधूनां निभया-निभामङ्गीकृत्य धर्मस्त्रिधाधर्मस्त मनसि कृत्वा प्रवर्षामहे, तमिभयाऽस्माक धर्मो भवत्वित्यर्थः इति
 गार्थाः ॥७॥ यथ तस्योपदेक्षस्योपसंहारमाह—

एष तस्तुवएसो केवलमुवघायगो पवयणस्स । मूढाण मोहअणओ विकारपहो उ पण्णाण ॥ ८ ॥
 एवं-प्राशुकप्रकारेण तस्य कदुकस्योपदेशः केवलं प्रवचनस्योपघातकः, अपिर्गम्यस्ययाभूवोऽपि मूढानां-भूलाणां मिथ्यात्वोप-
 हतमतीनां मोहजनको-मिथ्यात्वमोहनीयस्य दीर्घस्त्रित्या पारम्पर्येणानन्तकालस्त्रित्या बनक, स पनोपदेशो विकारपयस्तु प्राधानां-
 पण्डितानां सम्यग्दृष्ट्याम्, अहो पापात्मा प्रवचनोपघातक इति स्वरूपेण तिरस्कारास्यदमितिगार्थाः ॥८॥ इति कदुकस्योपदेशो
 दर्शिता, अब यदुक्तं 'अमं गुजरे'त्यादि, सत्र प्रथमं वाचकमाह—

पषकंलवकसुभिसया न ह्रुति सुणिणोऽसि जस्स बग्गस्स । तज्जाईओ सडुो न हुअ पासत्थपमुह्वाभि ॥९॥
 यस्य बर्गस्य-भाषकणां पार्श्वेऽदीनां वा समुदायस्य सुनयोऽपि-अपिरेणार्थे साधव एव प्रत्यक्षबहुविधया उपलब्धत्वात् तत्र

र्गतस्य कस्यापि साधवः साक्षाद्भूक्पथभवतीर्णा न भवन्ति तज्जातिकः—तज्जातीयः तद्दर्गसंबन्धी श्राद्धः, अपिरध्याहार्यः, श्राद्धोऽपि-
 श्रावकोऽपि न भवेत्, नहि यज्जातीयेन साधवो न दृष्टा स तज्जातीयः श्रावकः संभवेत्, एवं पार्श्वस्थप्रमुखा अपि बोध्याः, तीर्थे
 वर्त्तमाने श्रावक इति व्यपदेशव्यवहारविषयः स एव स्याद्यज्जातीयेन साधवो दृष्टा भवन्तीति गाथार्थः॥९॥ अथानन्तरोक्तयुक्तौ हेतुमाह—
 जम्हा अद्धं तित्थं न हुज्ज कइआवि सडुसडुीओ । पासत्था पुण निअमा सुसाहुअविक्रवया समए ॥१०॥

यस्मात्कारणात्कदाचिदपि अर्द्धतीर्थं श्राद्धश्राद्धो न भवेत्, श्राद्धश्राद्धीरूपमर्द्धं तीर्थं न स्यादित्यर्थः, पार्श्वस्थाः पुनर्नियमेन
 सुसाधुसापेक्षकाः, यदि साधवो भवन्ति तदा भण्यंते एते पार्श्वस्थादयो, नान्यथा इति 'समये' जिनशासने, यावत्साधवो दृक्पथ-
 मागता न भवन्ति तावत्पार्श्वस्थादिव्यपदेशोऽपि न संभवतीति गाथार्थः ॥१०॥ अथ तीर्थार्धं श्राद्धश्राद्ध्यः कथमित्याह—

चाउञ्चणो संघो तित्थं तत्थविअ तइअठाणगओ । सडुो साहुअभावे तित्थगओ नेव सडुोऽवि ॥११॥
 चातुर्वर्णः संघस्तीर्थं—साधुसाध्वीश्रावकश्चाविकालक्षणचतुर्वर्णात्मकमखिलं तीर्थं भवति, तत्रापि तृतीयस्थानगतः श्राद्धः, उपल-
 क्षणात् श्राद्धी चतुर्थस्थानगता, इतिकृत्वा साध्वभावे तीर्थगतः—तीर्थान्तर्वर्त्ती श्राद्धोऽपि न भवेत्, तीर्थव्युच्छिन्ने प्रवृत्ते वा श्राद्धो नाम-
 मात्रेण कोऽपि स्यादपि, परं तीर्थवर्त्ती न स्यादेवेतिगाथार्थः ॥११॥ अथ तीर्थार्द्धं न भवतीत्यत्र व्याप्तिमाह—

उत्पत्ती पुण जुगवं जुगवं विगमोऽवि होइ तित्थस्स । तस्सज्द्धं जस्स मयं मयमाया तस्स स्वीरपया ॥१२॥

उत्पत्तिः पुनर्जुगपतीर्थस्य, विगमोऽपि जुगपद्भवति, तस्य अर्द्धं यस्याभिमत्तं—तीर्थार्द्धमपि संभवतीत्यादि धीः स्यात् यस्य तस्य
 मृता माता—जननी क्षीरप्रदा—स्तन्यपानविधायिनी संपन्ना, साध्वादिकमन्तरेण तीर्थार्द्धमसदपि सदितिधिया विकल्प्याराधनं मृत-

मातृलनपुम्बनकल्पमितिगाथाः ॥२॥ अथ पार्थस्यानादीनामप्युत्पत्तिरूपमाह—

पासत्पार्श्वेण चिष्य संते सित्थंमि होह उप्पत्ती । जह संतमि सरीरे मलाइणो नल्लहा ह्मुत्ति ॥१३॥

पार्थस्यानादीनां 'चिष्य'पि निबन्धे तीर्थे सत्येवोत्पत्तिः, आदिशब्दात् अवसन्नोत्पत्तिवादिनां परिग्रहः, तेन पार्थस्यैवाद्यः उत्पत्ति-
वादिनाम्, तीर्थे विद्यमाने सर्ववन्नप्रतीते सत्येवोत्पत्तिर्मर्षति, दृष्टान्तमाह—'जह संतमि'पि यथा शरीरे सत्त्वेव मलादयः—परिस्तेद-
सपद्वरस्रोतान्यो मलो मलविश्लेष आदिशब्दात् कृमिपद्व्यादादयो जीवस्वरूपाः कुष्ठन्वरमङ्गदरादयो ह्यजीवरूपाः मेपनादिना साध्या
असाध्याभानेकप्रकाराः भवन्ति, नान्यथा, शरीरामात्रे न भवन्तीत्यर्थः, अयं माधः—शरीरकल्पं तीर्थं मलसदृशा पार्थस्यैवाद्यो बोध्याः,
अत एव श्रीजगन्नाम्नस्त्वरित्रीसोमस्तुन्दरस्त्वरित्रीआणन्दविमलस्त्रिप्रभृतयो गर्गाचार्यश्रीकालकाचार्यादिवत् मलमिब
तीर्थवाधाकारिणं पार्थस्यैवादिशब्दायमपासोप्रविहारं कृतवन्त, यस्तु कश्चित्—ते ह्यरयोऽपि सद्बुदायसदृशा एवासन्, परं तथापि सद्बु
दाय तथाविधं च स्नाचारं परित्यन्यान्यत्र क्रियामाधिता इति श्रुते तदसम्यग्, तथात्वे तीर्थोच्छेदापत्तेः, नहि तीर्थं संविद्याचार्य
विरहितं भवेत्, न च तादृशसद्बुदाये वर्धमान आचार्यः कश्च पञ्चाचारवान् भवेदिति शङ्कनीयम्, अनुचितसद्बुदायवानपि संविद्यः
स्त्रिर्मैवेदपि, यदायम—'चचारि रुक्ता ५०, त०—साले नाममेगे सालपरिवारे, साले नाममेगे एरंडपरिवारे, एरंडे नाममेगे साल-
परिवारे, एरंडे नाममेगे एरंडपरिवार ४, एवामेव चचारि व्यापरिआ ५०, त०—साले नाममेगे सालपरिवारे ४, सालदुममन्त्रयारे
जहि सालो नाम होह दुमराया । इअ सुदरआपरिए सुंदरसीसे सुवेअब्बे ॥१॥ एरंडमन्त्रयारे जहि सालो नाम होह दुमराया । इअ
सुदरआपरिए मगुलसीसे सुवेअब्बे ॥२॥ सालस्स मन्त्रयारे एरंडे नाम होह दुमराया । इअ मंगुलआपरिए सुंदरसीसे सुवेअब्बे

॥३॥ एरंडमज्झयारे एरंडे नाम होइ दुमराया । इअ मंगुलआयरिए मंगुलसीसे सुणेअन्वे ॥४॥ (३४९, २१-२४*) इत्तिश्रीस्था-
नाङ्गे चतुर्थस्थानके उ०४, एतद्धीकादेशो यथा-तथा सालस्तथैव साल एव परिवारः-परिकरो यस्य स सालपरिवारः, एवं शेष-
त्रयमिति २०, आचार्यस्तु साल इव सालो गुरुकुलश्रुतादिभिरुत्तमत्वात् सालपरिवारः सालकल्पमहानुभावपरिकरत्वाद्, एवमेर-
ण्डोऽपि श्रुतादिहीनत्वादिति, चतुर्थः सुज्ञानः, उक्तचतुर्भङ्गभावनार्थं सालद्रुमेत्यादिगाथाचतुष्कं व्यक्तं, नवरं मंगुलम्-असुंदरम् ॥२१॥
अत्र सालवृक्षैरण्डपरिवारलक्षणद्वितीयमङ्गवर्चिनः श्रीआणन्दविमलस्र्वरिप्रभृतयो ज्ञेयाः, ननु यदुक्तं संविभाचार्यविरहितं तीर्थं न
भवेदिति तदयुक्तं, यत एरण्डवृक्षसालपरिवारकल्पोऽपि तृतीयमङ्गवर्ची स्र्वरिक्त इति चेन्मैवं, तादृशाचार्यस्य तीर्थाधिपतित्वासं-
भवात्, यद्यपि तथाविधः कोऽपि स्र्वरिर्भवेत्तथाप्यङ्गारमर्दकाचार्यवत् सामान्यसाधुवर्चीर्थाधिपतिस्र्वरिनिश्रावान् स्यात्, तथा च न
किञ्चिदनुपपन्नं, न चैवं श्रीहेमविमलस्र्वरिप्रभृतयोऽपि भविष्यतीति शङ्कनीयं, तदानीमन्यस्य तथाविधाचार्यस्यासंभवात्, कथमन्यथा
दानर्षिः श्रीपतिगणपतिलटकणर्षिप्रभृतयो लुम्पकमतमपास्य श्रीहेमविमलस्र्वरिपार्श्वं चारित्रं गृहीतवन्तः इति, तस्मात्तदानीं श्रीहेम-
विमलस्र्वरिरेव तीर्थाधिपतिः, परं द्वितीयमङ्गवर्ची, श्रीआणन्दविमलस्र्वरिरपि तथाविधसमुदायपरिहारानन्तरं प्रथममङ्गवर्चीति बोध्यं,
कृमि षट्पद्यादयस्तु शरीरान्तर्वर्त्तिरुधिरमांसादिभक्षणेन शरीरापकर्षका महापीडाकारिणो दुष्प्रतिकाराश्च तथाऽमी उत्सृज्यभाषिणोऽपि
तीर्थस्य कृशतापादकाः, अतः कृमिषट्पद्यादिकल्पा उत्सृज्यभाषिणः, तेऽपि तीर्थे सत्येव संभवन्ति, ननु पार्श्वस्थोत्सृज्यभाषिणोः को भेदः?,
उभयोरपि तीर्थबाह्यत्वाविशेषादिति चेद् उच्यते, “सारणचइआ जे गच्छनिगया पविहरंति पासत्था । जिणवयणवाहिरावि अ ते उ
पमाणं न कायन्वा ॥११॥” इत्यागमवचनात् पार्श्वस्थादयोऽपि यद्यपि प्रवचनबाह्यास्तथापि प्रवचनभयं मन्यमानास्तीर्थप्रत्यासन्नाः,

उग्रमयापिपन्वीर्यमुपस्यैव प्रवचमानान्स्त्रीर्थावुं दुरवर्चिनो नियमादनन्तसंसारिणो महापापात्मान इति विक्षेपः, वसाधावति क्षेत्रे यस्मिंश्च
 कान् पाशस्योत्थुत्रिणो भवन्ति तावत्क्षेत्रमस्यै तस्मिंश्च काले माघवोऽवश्य भवन्त्येव, यावति क्षेत्रे यस्मिंश्च काले साधवत्तावत्क्षेत्र
 मस्यै तस्मिंश्च काले पार्श्वसादयो भवन्त्येवेति न नियमः, यतस्त्रीर्योत्पत्तेरारम्य न रीर्यपर्यन्त तदुद्भवः, किन्तु अमान्यादायः तीर्यो-
 त्पत्तरन्त्यस्मान्तीर्ये मत्येव विलय गताः, एव सांप्रतीना अप्यापाश्वपर्यन्ता दद्यापि प्रायो दत्तराज्ञ कालादवगिव विलय यास्यन्ति,
 तीर्य तु दृग्प्रममात्चार्यपर्यन्त, नदि रोगोऽपि गरीरामावे विद्यति, विद्यत्येव रोगामावेऽपि क्षरीरं निराशाघमिति सर्वजनप्रतीवमिति-
 गाधार्यः ॥ ३ ॥ अथ नृपमासपत्नोत्रमादाय यदुक्तवान् तद् दूषयितुमाह—

ज मणिअ सद्यथा इद्याई तपि मोहविण्णणाण । सुगुरुवरसामावे कडुओ अण्णाणाआवरिओ ॥ १४ ॥

यद्गणित 'सपत्न्ये' इत्यादि तन्मोहविज्ञान-मिथ्यात्वमोहनीमाहारस्य, यत इति गम्य, यतः सुगुरुरूपदेशभावे घर्माधि
 क्षोऽपि कडुको घञानाहृतः अय घो मार्गगामी तन्माधर्य, यत - "एक दि चधुरमल सहजो विवेकस्तदङ्गिरेव सह सवसतिद्वितीयम् ।
 एतद्वय इति न यस म तत्त्वोऽन्धलसापमार्गचलने ललु कोऽपराधः ॥ १ ॥" इतिगाधार्यः ॥ १ ॥ अयोऽक्रान्तिस्वरूपमाह—

जुगपथराण मग्ग्से जुगव जाया य केऽधि जुगपथरा । तठवरिसापि अगणणापापीइ ठविज्ज मूठमई ॥ १५ ॥

युगात्रवराणां मध्य कऽपि युगप्रवरा युगपद्-एकस्मिन् काले जाता तद्वर्षाणि-एदीपयुगप्रधानपदवीसंबत्सरान् गणनापद्धौ स्वा
 इत्यत्र मृमतिः कडुकः, अय माघ-एकस्मिन् काले शेको द्वौ घाऽन्जेके वा युगप्रवराः संभवन्ति, तेषां च यानि वर्षाणि तानि गण
 नापद्धौ एषक २ संख्याय संख्यासंफलनं करोति, एव च क्रियमाथे काकतालीयन्यायेन किञ्चिन्न्यूनोऽप्युद्दयद्रयकालानुयायी कालः

संपद्यते, परमेतद्गणनं सुघजनभ्रामकं, यत एवं गणने मनुष्यक्षेत्रान्तर्वर्त्यनन्तपदार्थसार्थसंबद्धः समयमात्रोऽपि कालोऽनन्तकालतो भजते, एवं कडुकगणनकल्पनापि, नहेतावता संप्रति युगप्रधानोऽवश्यं भवत्येवेति सिद्ध्यतीति गाथार्थः॥१५॥ अथ गूर्जरत्रावन्यादौ साध्वभावेऽतिप्रसंगद्वारा दूषयितुमाह—

गूर्जरपसुहे समणा न हुंति जइ आगमोऽवि नो हुज्जा । सावयकुलजिणपडिमाठिईवि कह संभवइ भरहे ॥१६॥

गूर्जरप्रमुखे यदि श्रमणा—निर्ग्रन्था न भवन्ति, आगमोऽपि तर्हि न भवेत्तथा श्रावककुलजिनप्रतिमास्थितिरपि भरतक्षेत्रे कथं संभवति ?, श्रमणाभावे श्रावककुलस्य जिनप्रतिमानां च स्थितिरेव न स्यात्, ननु पार्श्वस्थादिभ्यः श्रावककुलजिनप्रतिमादीनां स्थितिर्भविष्यतीति चेदहो वैदग्ध्यं, साध्वभावे पार्श्वस्थादय एव कुत इति प्रागेव भणितं किं न सरसि ?, नहि मौलाभावेऽमुष्मात् अयं बाह्य इति वक्तुं शक्यते, 'बाह्यत्वं हि सापेक्ष'मिति वचनादिति गाथार्थः ॥१६॥ अथागमाद्यभावे गाथायुग्मेन हेतुमाह—

जम्हा संपय तइओ परंपराआगमो जिणिण्डुत्तो । सा दाणादाणेहिं तेऽविअ सुअजोगवाहीणं ॥१७॥

जोगा संजमकिरिआ संजमरहिआण नेव संभवइ । जेणमणुण्णादाणं इमस्स साहुस्स वयणेहिं ॥१७॥ युग्मं॥

यस्मात्संप्रति गणधरशिष्यात् श्रीप्रभवस्वामिन आरभ्य दुष्प्रसभाचार्यं यावत्तृतीयः परंपरागमनामा आगमो जिनेन्द्रोक्तः, स परम्परया 'दानादानाभ्यां' श्रीप्रभवस्वामिना शय्यंभवाय दत्तः तेनादत्तो वा वा श्रीशय्यंभवस्वामिना च श्रीयशोभद्रस्वामिने दत्तस्तेन वाऽऽदत्त इत्येवंरूपेण गुरुशिष्यक्रमः परम्परा तथा आगमः परम्परागमः, 'ते अपि' दानादाने अपि च पुनः 'श्रुतयोगवाहिनां'— 'विहितयोगानुष्ठानानां भवतः, योगाः—श्रुताराधनतपोविशेषाः संयमक्रियायाः, संयमरहितानां नैव संभवति, तत्रापि हेतुमाह—

‘जिणमणु’पि येन कारणेनानुज्ञावानं योगानुष्ठाने उरेअससुरेष्ठानन्तरमनुष्ठाननन्दीकरणे अनुज्ञा तावत् ‘इमस्स साहुस्सः पयवे-
 दि’न्ति इमं पुण पडुवणं पडुव इमस्स साहुस्स इमाए साहुवीए वा अहुगस्स अंगस्स सुअकखवस्स वा अणुण्णानदी पनचइ”पि इत्येव
 रूपेण साधुसाध्व्योरेवाभ्ययनाभ्यायनविकिरकः, तेषामेव छात्राविदाने ग्रहणे वा अनुज्ञा, यद्यपि भीआवस्यकमुत्तस्कन्धाभ्ययनस्य
 सामाजिकादिद्वयस्य श्रावकवर्गस्याप्यनुज्ञा तथापि सा न साधोरिव, यतस्तेषां “अणुण्णाय २ स्वमासमण्णण इत्येवं सुचेणं अस्वेणं
 वडुमएणं सम्म वारिआहि गुरुण्येहि वडिआहि”पि, साधूनां च ‘अणुण्णायं २ यावत् सम्म वारिआहि अण्णेसि च पविआहि’पि
 साधूनामेव दानानुज्ञा, न पुनः श्रावकाभ्यामिति श्रावकेभ्य परत्यरागतो न भवति, किंतु साधुभ्य एवेति साध्वभावे तथाप्यतस्य
 परम्परागमस्साप्यभाव इति गाथापुग्मार्यः ॥१७-१८॥ अथ योगादिविधानेन छात्राभ्ययन पार्ष्णादीनामपि इदृश्यते, तत्र गतिमाह—

अ पुण कल्पवि छिंगी जोगविहाणेण मणइ सुत्ताइ । त साहूणऽणुकरण अइ निणहारागस्स पडिकमण ॥१८॥
 यत्पुनः कुवन्ति, न पुनः सर्वत्रापि, छिंजी-पार्ष्णादियोगविधानेन छात्राणि भवति तत्साध्वनुकरणं, तत्र साध्वभावे न
 सादेव, यथा निहवस्य प्रतिक्रमण साध्वनुकरण, निहवस्य प्रतिक्रमणार्थमवात्, प्रतिक्रमण तावत्यापनिवर्धनं, तत्र निहवस्य लेखतो
 त्रपि न संभवति, किंतु प्रतिक्रमण कुर्बमेव च प्रतिसमयमनन्तसप्तसप्तमाग् भवेत्, एतच्च प्राग् प्रवर्धितमिति गाथावर्धः ॥१८॥ अथा-
 नुकरणमेव समर्पयितुं गाथामाह—

साहुअणत्तामावे न वृक्वच्छिंगी न निणहवो होइ । अणुहरणिज्जामावे अणुहरण कत्तस को कुज्जा १ ॥१९॥
 साधुअनत्तामावे न द्रभ्यत्छिंजी नवा निहवो मवेत्, अनुहरणीयामावे अनुहरण-अनुकरं कत्तस कः इर्यादिदिगाथार्वः ॥१९॥

अथ कडुकमते दृश्यमाना लिङ्गिनः सर्वेऽपि पार्श्वस्थादयो मिथ्यादृष्टय एव, यतः—सावज्ञजोगपरिवज्जणाह सव्युत्तमो जईयम्मो ।
 वीओ सावगधम्मो तइओ संविग्गपक्खपहो ॥१॥ सेसा मिच्छदिठी गिहिलिंगकुलिंगदव्वल्लिगेहिं । जह तिन्नि उ मुक्खपहा संसार-
 पहा तहा तिन्नि ॥२॥ (५१९-२० उप.) इति प्रवचनवचनम्, एवं च सति यद् दूषणं भवति तदाह—

केवलमिच्छादिही समवाउ जिणिंदबुद्धिसंजुत्तो । जिणपडिमाणं पूअणपमुहं न करेइ निअमेणं ॥२०॥
 केवलमिथ्यादृष्टिः समवायो—जनसमूहः, समवाउ इति प्राकृतत्वादुत्वमपि, तेन न छन्दोभङ्गः, जिनेन्द्रबुद्धिसंयुक्तो—जिन-
 प्रतिमानां पूजनप्रमुखं—सप्तदशादिभेदैः पूजनं शकस्तवादिना स्तवनं चेत्यादि नियमेन—निश्चयेन न करोति, न विदधाल्येवेत्यर्थः, दृश्यते
 च कुर्वाणोऽतो न मिथ्यादृष्टिः, किंतु सम्यग्दृष्टिरेव, स च साधुषु साधुबुद्धिमानेव स्याद्, एवं च साधवोऽवश्यं भावनीया इति-
 गार्थार्थः ॥२०॥ अथ केवलमिथ्यादृष्टिसमवायस्य श्रावककुलत्वमपि न स्यादिति दर्शयति—

सावयकुलंपि एवं विण्णेअं जं च बाहिराणंपि । उस्सुत्तभासगाणं भण्णं तं तित्थअणुकरणं ॥२१॥
 एवं—प्रागुक्त्युत्था श्रावककुलमपि विज्ञेयं, यच्च बाह्यानां—तीर्थाद्बहिर्भूतानामुत्सृज्यभाषकाणां भणनमर्थाच्छ्रावककुलमिति तच्च
 मूर्खजनानां पुरस्तात्तीर्थानुकरणमिति गार्थार्थः ॥२१॥ अथ तीर्थानुकरणे दृष्टान्तमाह—

जह बालिआ य मिलिआ करिंति परिणयणकिचअणुकरणं । ढिगिह्लिआइविसयं एवं तित्थाउ बाहिरिआ ॥२१॥
 यथा बालिकाः—अव्यक्तकुमार्यो मिलिता—एकसमुदायीभूताश्च ढिगिह्लिकाविषयं परिणयनकृत्यानुकरणं, यथा लोके दृष्टं वधू-
 वरयोः सङ्गतयोः परिणयनकृत्यं गीतादिना तथैव ढिगिलिकां पुरस्कृत्य कुर्वन्ति, परं यदि तत्कृत्यं दृष्टं न भवेत्तर्हि तदनुकर्तुं न

द्रव्यसुवन्ति, एवं पार्श्वस्मिन्निष्पद्योऽपि यदि साधुपरम्परागतानुष्ठानं दृष्टिपथमागतं न भवेच्चर्हि तदनुकरणशक्यं एव मधेयुरिति, एव तीर्थयात्रा अपि बोध्या इति गार्थार्थः ॥ २० ॥ अयं कुरुकेन यथोक्तक्रियापरायणाः समति साधवो न दृश्यन्त इति मणित यथवृ दृश्यितुमाह—

ज पुण जहुत्तकिरिआ इच्चाइविगप्पवयणठठमाओ । महपावो जिणसमए पवयणठवयायगत्तणओ ॥२३॥
यत्पुन यथोक्तक्रिया इत्यादि 'बम्हा ब्हुवकिरिआपरायणा नेव दीसठी'ति षट्पुर्णगाथाया उच्यते मणितं तेन यथोक्त-
क्रिया इत्यादि विकल्पवचनयोरुद्भाषः—प्रकाशं न मूर्त्तवनानां पुरस्ताद्भ्रमण महापायो जिनसमये—चैनस्सिद्धान्ते, इत्थ इति हेतुमाह—
प्रवचनोपपातकत्वाद् एतादृश उपदेशः प्रवचनोपपातको भवति, यदागमः—'सच विगहाओ प०, त०—इत्थियक्कहा १ मत्तक्कहा २
देसक्कहा ३ रापक्कहा ४ मिउक्कालुणिआ ५ दंसणमेअणी ६ चरित्तमेअणी ७"च्छि(५६९)ध्रीस्थानान्ते, एतद्धीक्कदेशो यथा चारित्र-
मेदनी—न समवन्तीदानीं महात्रयानि, साधूनां प्रपादवद्बहुलत्वादतिचारप्रभूतत्वादतिचारशोधकाचार्यतत्कारकसाधुशुद्धीनामभावाविति
ज्ञानदर्शनान्यां तीर्थं वर्तत इति ज्ञानदर्शनकर्तृभ्येष्वेव यत्नो विधेय इति, उक्तं च—'सोही अणत्थि न विही न करिता नविज केव
दीसति । नित्यं च पाणइसण निअवगा वेव वोच्छिआ ॥२॥" इतीत्यादि, अनया हि प्रतिपन्नचारित्रस्यापि तद्वैमुख्यवृत्त्यायते, किं
पुनस्तदभिहितस्येति चारित्रमेदनीति इति स्थानान्तरदीकायाम्, अत्र चारित्रमेदनी विक्रया मणिता तादृशत्रय तदुपदेशः, सच प्रव
चनोपपातक एवेति गार्थार्थः ॥२३॥ अयं यथोक्तक्रियाकारित्वमेवेह साधूनामिति समर्थयितुमाह—

जेण जहुत्तकिरिआपरायणा सस्ति साहुणो निव । सइहण अहिगिवा क्खिच पुज सत्तिसक्कम्मं ॥२४॥

तस्य कटुकस्योपदेशो महापापः, कथं ? येन यथोक्तक्रियापरायणाः साधवो 'नित्य' तीर्थस्थितिं यावद्भवन्ति, किमाश्रित्य ? श्रद्धानमधिकृत्य, श्रद्धान तु यथा श्रीसुधर्मादीनां तथा संप्रति गूर्जरत्रादौ विद्यमानानामपि, कृत्यं पुनः शक्तिसंकलितं, न हि तीर्थ-कृतोऽशक्यानुष्ठानप्ररूपका भवन्ति, अत एव धर्मदेशनायां साधुमार्गे प्ररूपिते तत्राशक्तानां श्रावकमार्गमप्युपदिशन्ति, तथा साधुना-मप्यनेके जिनकल्पिकादयो भेदाः शक्त्यनुसारेणोपदिष्टाः, अन्यथोपदेशस्य वैफल्यपत्तेः, न हि बलवानपि वृषभो गजं वोढुं शक्नोति, अत एव 'संते बले वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे अठमीचउइसीणाणपंचमीपजोसवणाचाउम्मासीए चउत्थहमछठे न करेइ पच्छित्तं"ति श्रीमहानिशीथवचनं, तेन शक्त्यभावे बाह्यानुष्ठानेषु प्रतिक्रमणादिनियतानुष्ठानव्यतिरिक्तेषु वा अप्रवत्तमानोऽपि जिनाज्ञाऽऽराधको भण्यते, न चैवं पाश्चत्यादिमार्गोऽपि जिनाज्ञारूपो भविष्यतीति शङ्कनीयं, तेषां सत्यामपि शक्तौ प्रमादादैहिकसुखलाम्पव्यात् प्रति-क्रमणादिबाह्यानुष्ठानानासेवनं, आसेवनं च जिनेन्द्रप्रतिषिद्धानामनुचितकृत्यानां, न पुनस्तेषां ज्ञानाद्वाराधनधिया सम्यगभिप्राये-णेतिकृत्वा बाह्यकृत्यं तावच्छक्तिसंकलितं मणितमिति गाथार्थः ॥२४॥ अथ शक्तिरपि न्यूनाधिका केन हेतुनेत्याह—

सत्तीवि अ दब्वाईसंकलिआ तेऽवि पंच परवसया । तेणं जिणकप्पाई बुच्छेओ जिणवरिदुत्तो ॥२५॥

च पुनः शक्तिरपि-जीवसामर्थ्यमपि द्रव्यादिसंकलिता-द्रव्यक्षेत्रकालभावनाश्रिता, द्रव्यं-वज्रर्षभनाराचादिसेवार्त्तपर्यन्त-शरीरलक्षणं, उपलक्षणात्तदनुयायि मनःप्रभृतिद्रव्यमपि ग्राह्यं, मनोद्रव्याणामपि परिणतिः संहननानुसारेणैव स्याद्, अत एव प्रथम-संहननमन्तरेण सप्तम्यां मोक्षे वा न याति, सेवार्त्तसंहननिनां तु द्वितीयपृथिव्यां चतुर्थदेवलोके चोत्कर्षत उत्पत्तिर्भणित्वा, तादृग्-द्रव्ययोगेन जीववीर्यस्य तथैव संभवात्, न ह्युपकरणाभावे बलवानपि कार्यकरणसमर्थो भवति, यथा जातमात्रो भगवान् श्रीमहा-

धीरोऽप्यनन्तरबलवानपि सुरगिरौ पादाङ्गुष्ठमोचनेन सुरेन्द्रं संज्ञापयामास, न पुनर्वाक्प्रयोगेण, वाक्प्रयोगेर्गोत्रोर्विद्वद्वायास्तथा साम
 ध्याभावात्, क्षेत्रमप्यार्यानायादित्यर्थं, तदपि कार्यकरणे बलवद्वलवद्वा स्वात्, अत एव "विहिं ठापेहि(ततो ठागाइ) देवे पिहेजा,
 र्धं-माशुस्समेवे आयस्थिखिणे सुङ्गले पबत्वाइ"पि (१०८)भीस्थानाङ्गवचनात् क्षेत्रमधिकृत्य बोध्यादिलामसंभवा, कालोऽपि
 बुध्यमादित्यर्थोऽप्यवस्थि एव, बुध्यमाकालोत्यर्थानां तथाविधसंहननादिसामग्रीसहितानां प्रायो मनाःप्रभृतीनां सामर्थ्यं स्वल्पमेव
 भवति, तत्र कालानुभाव एव बोध्याः, यथाः-सर्षहिं ठापेहिं ओगात् बूसम जायेजा, त०-अकाले वरसाइ २ काले न वरसाइ २ असाह
 पुञ्जति ३ साह न पुञ्जति ४ गुरूहिं नषो मिञ्छ पन्निषण्णो ५ मण्डुइया ६ वओइइया ७ (५६९) इतिभीस्थानाङ्गवचन, अत्र
 पञ्चमकालोत्यर्थानां कालानुभावादेव मनोदुःस्वता वचोदुःस्वता च भण्णिता, सा च संयतानामपि संहननाविवत् सर्वत्रापि समाना,
 मानोऽपि द्रव्यादिसहकृतानां तारतम्यादिमेवेन पदस्नानक्यतितो भवति, तेन महाव्रतानि सम्यगाराधयन्तोऽपि साधवः पृथक् २
 स्नानस्तिसौख्यादीनां मोक्षतः परलोकेऽपि जायन्ते, तेन संप्रति साधूनां द्रव्यादिसामग्रीनञ्चापयाविषवीर्यान्तराप्यकर्मवयोपश्चमात्
 न पूर्वसाधुवत् विकृष्टवयाःप्रसृष्टिषु सामर्थ्यं, 'तेऽपि' द्रव्यात्पयोऽपि 'पञ्चपरवशक्का' पञ्चशब्देन कालस्नाननिमित्तपूर्वकृतपुरुषकार
 लक्षणः पञ्चसमवायस्तस्य परवशक्काः-सदायणाः, अय भावः-द्रव्यादीनामपि कालादिसमवायाजुसारैरेव परिणतिः, तेन कस्येन
 'जिनकन्त्यादिभ्युच्छेदो जिनवरेन्द्रोक्क' संप्रति काले जिनकस्यो न भवति, तद्योग्यसंहननशुवाधभावात्, अत एव कारणानुरूपं
 कार्यमिति भाव इति मायार्थः ॥२५॥ अथ विज्ञेयतः कतथलमरिदिसञ्चार—

एवं सहस्रव्याइ अठपंचविगप्यभिसयमूआइ । उरुशुजडा उरुशुपण्णा बंक्कजडा ज जिआ जाया ॥२६॥

एवं-प्रागुक्तवच्चतुष्पञ्चविकल्पविषयाणि महाव्रतानि भवन्तीति गम्यं, चत्वारि च पञ्च च चतुष्पञ्च तेषां तद्रूपो वा विकल्प-
 श्रुत्पञ्चविकल्पस्तस्य विषयीभूतानि महाव्रतानि, अत्र च कारणं मुख्यवृत्त्या काल एव, प्रथमचरमजिनयोः काले पञ्च महाव्रतानि,
 शेषाणां तु काले चत्वारि, यद्-यसात्कालानुभावाज्जीवा जाताः, कीदृशाः ?-ऋषभजिनकाले ऋजुजडाः अजितादिजिनकाले
 ऋजुप्राज्ञाः श्रीवीरकाले च वक्रजडाः, चकारोऽध्याहार्यः, तत्र ऋजुजडानां चारित्रपालनं सुकरं, परं विशेषिः दुःसाध्या,
 ऋजुप्राज्ञानां पालनं विशेषिश्चेत्युभे अपि सुकरे, वक्रजडानां तु पालनं विशेषिश्चेत्युभे अपि दुःसाध्ये, यदागमः-“पुरिमा उज्जु-
 जडाओ, वंजजडाउ पच्छिमा । मज्झिमा उज्जुपणाउ, तेण धम्मे दुहाकए ॥१॥ पुरिमाणं दुब्बिसुज्झो उ चरमाणं दुरणुपालओ
 कप्पो । मज्झिमगाणं तु भवे सुविसुज्झे सुपालए ॥२॥” इतिश्रीउत्तराध्ययने (८९७-८*) ननु ऋजुप्राज्ञानां चारित्रं युक्तं,
 परं ऋजुजडानां कथमिति चेद्, उच्यते, सत्यामप्यनाभोगतः स्वलनायामुजुजडानां तीव्रसंश्लेशभावाद्भावतः शुद्धत्वात्स्थिरभावे-
 नैव चारित्रपरिणामस्तीर्थकृद्भिर्निर्दिष्टः, तथा सहकारिवशेन कादाचित्को वाऽस्थिरभावोऽपि न चारित्रपरिणामं हन्ति, न ह्यभिसंप-
 र्कादुष्णमपि वृषं वज्रत्वमपि जहातीति, यदाहुः श्रीहरिभद्रसूरिपादाः-“एवंविहाण व इहं चरणं दिढं तिलोगनाहेहिं । जोगाण
 थिरो भावो जम्हा एएसि सुद्धो उ ॥१॥ अथिरो अ होइ भावो (इयते) सहकारिवसेण ण पुण ते हणइ”ति (पंचा० ८३९) नन्वेवं
 युक्तश्चरणानपगम ऋजुजडानामार्जवलक्षणस्य गुणस्य सद्भावाद्, वक्रजडानां पुनर्दोषद्वयसद्भावात् कथमसाविति चेदित्यत्रायुच्यते,
 यथा ऋजुजडानामनाभोगतः स्वलना तथा ‘मायैव वक्रते’ति वचनाद्द्वक्रजडानां प्रायः कालानुभावतोऽसकृन्मावृत्थानादेव, तच्च
 संज्वलनकषायाणामेवातिचारहेतुत्वात् तत्संगतमेवात्र ग्राह्यं, नेतरत्, तस्य चारित्राद्युपहन्तृत्वाद्, यदुक्तं-“सन्वेऽविअ अइआरा संज-

सपान तु उदयञ्चो इति । मूलच्छिन्न पुष होह भारतस्य कसायाञ्च ॥१॥ (१-१-२२नि) इति, यथामीषां अबलत्व तन्मेधामधिकृत्यैव बोध्यं, न पुनः परस्त्रीयलक्ष्यामिप्रायमाश्रित्यापि, यदा ब्रह्मदानां अबलत्वं मायायामेवान्तर्भवति, यतस्ते ज्ञानन्तोऽपि परमत्या यनार्थं मायैवातदप्यात्मीय अबलत्वमाविष्कुर्वन्ति, तस्माज्जलत्वसुपचरित, माया तु वास्तव्येवेति मायाहेतुका चारित्रस्वलनेति भाव इति, केषिचातिचारबाहुल्यादुभ्यमायां चारित्रमेव न मन्यन्ते, तदप्यसमञ्जसमेव, "न विषा सिरधं नियतेर्हि"ति प्रबचनाभिर्प्रन्वैर्विना तीर्थसैवासंभवाद्, व्यवहारमाज्ये त्वैर्विधवक्तृणां महतः प्रायश्चित्तसोकत्वाच्च, तथा "जो मगह नरिय भम्मो नय सामइच्चं न वेव य वयमं। सो समयसंभवच्चो क्कपच्चो समयसंवेण ॥१॥" इत्याहुक्तेषु, तस्मात्पूर्वसाध्यवेषया हीनचरक्रियापरिणामवस्त्रेऽपि नृपयोपविपद्भुपयुक्कारिण्याषागमोक्कट्टान्तेन दुष्पमासाधूनां साधुत्वमेवेत्यादि बहु वक्तव्यं ग्रन्थन्तरावबगन्तन्तव्यमितिगाथाार्थः ॥२६॥ अथ प्रायुक्तानां सर्वेषामपि साधूनां साधारणस्वरूपमाह—

सब्बेवेदि मुत्तिपदिआ तिलोक्कमहिआ य इत्ति मुत्तिपवरा । तेणं कडुओ बुद्धो मोत्तब्बो पाबसुत्तिठव ॥२७॥

सर्वेऽपि अष्टवक्रस्तुप्राप्तवक्रजलक्षणा 'दुक्किपयिक्का' मोक्षपद्मगामिनसैलोक्यमहिताः—त्रिलोकजनपुत्रिताम्य भवन्ति, किं-
 लक्षणाः ?—'दुनिप्रवरा' इतीनां मध्ये प्रवनाः, सर्वेऽप्यविश्लेषैवैवाराभ्यस्तानमित्यर्थः, यतस्ते क्कसानुमावापया परिणता इति न दोषः, क्कसानुमावायो दोषः सोऽकिञ्चित्कर एव, नहि तदोषेभाराध्यपद्मपि न भवति, किंतु क्कल्लदोषेण यतनाऽजुद्धा, यदा गमा—"क्कल्लस्स य परिद्धाणी संबमडुग्गाणं नरिब खिणमं । अयग्गाए वड्डिजब्बं नडु अयवा भवए अंगं ॥१॥" (२९४) श्रीउप-
 देशमात्रार्थां, अत एव तदाश्रयताऽपि तद्गीतने, यदागमः—'जे आदि संवधि गुळं वाएणा, वडरे इमे अप्पसुअवि नवा । हीलंति

मिच्छं पडिवज्रमाणा, करिंति आसायण ते गुरूणं ॥१॥” इति श्रीदशवै०, अत्र बहुश्रुतानां श्रीसुधर्मस्वाम्यादीनां हीलने यथा मिथ्यात्वं तथा कालानुभावादल्पश्रुतादिगुणवतामप्याचार्यादीनां हीलनेऽपीत्यविशेषेण भणितं, कालादिदोषस्योपेक्षणीयत्वाद्, यत एवं तेन कारणेन ‘कडुकः’ कडुकनामा गृहस्थस्तत्पृष्ठलभ्योऽन्योऽपि बडुक इव-बडुकसदृशवेषधारित्वाद्बडुको मोच्यः, किं वत् ?- पापमूर्त्तिवद्, अयं पापमूर्त्तिरित्यवगम्य मोच्य इति गार्थः ॥२७॥ अथ प्रागुक्तेन किं संपन्नमित्याह—

एएणसुत्तरपहे सुणिणो संतिचित्तियणमवि खित्तं । जह अडवीथलचडिओ कडक्करो बभणाइहो ॥२८॥

एतेनोत्तरापथे मुनयः सन्तीति वचनमपि क्षिप्तं-निरस्तं, दृष्टान्तमाह-यथा अटवीस्थलपतितः कटत्कारो ब्राह्मणादिष्टो निरस्तः, अयं भावः-यथा कश्चिद्रोरब्राह्मणः क्वापि ग्रामे कणवृत्तिं कर्तुं गतः, तत्र चैकः कुलपतिः प्रकृत्या कृपणः, तस्य च वृद्धत्वेन हेतुना धर्मकरणेच्छा समुत्पन्ना, तस्य गृहे मन्द्रा वृद्धा च गौरस्ति, सा च स्वस्तिभाणनपुरस्सरं तस्मै ब्राह्मणाय दत्ता, द्रम्मचतुष्टयं दक्षिणापि, परं स ब्राह्मणोऽनभ्यासात् मूर्खत्वाच्च स्वग्रामं प्रति नयनप्रकारमनवगच्छन् कुलपतिना कटत्कारनामानं गोहकनशब्दं शिक्षितः, स च कटत्कारशब्देन गां हक्यन् अटवीस्थले प्राप्तः, तत्र चैकं पीलुवृक्षं फलितं दृष्ट्वा पीलुफलानि भक्षितुं लग्नः, तावता तादृशी गौः श्रान्ता सती भुव्युपविष्टा, स च ब्राह्मणः तृप्तीभूय गोसमीपमागतः, परं गोरुत्थापनशब्दः कटत्कारो विस्मृतः, अस्यां भुवि नष्ट इति धिया भुवं शोधयितुं लग्नो यावन्मध्याह्नेऽध्वनि गच्छन्नेकः पथिकस्तत्रागतः, तेन पृष्टं-भो विप्र ! किमटवीस्थलं शोधयसि ?, तेनोक्तं- महर्दिकेन कुलपतिनाऽर्पितो मदीयः कटत्कारो नष्टः तं शोधयामि, तेन पथिकेन ज्ञातं-कटत्कारनामकं किंचित्सौवर्णं रोप्यकं वा नाणकं भविष्यति, तेनोक्तं-यद्यहं लाभयामि तर्हि मममर्द्धं दास्यसि ?, ब्राह्मणेनोक्तं-भवतु, सोऽपि तद्ददवीस्थलीं शोधयितुं

येस्तन्तुभिर्वस्त्रं यत्स्वरूपं यावदायामदैर्घ्येण हस्तप्रमाणं जायते तावद्धिस्तन्तुमिस्तावदायामदैर्घ्येण त्रिहस्तप्रमाणः पटो नापि-नव भवति,
कारणवैषम्यादेव कार्यवैषम्यमितिन्यायात्, कालादिसामग्र्यां तुल्यायां यथाऽत्रत्याः साधवस्तथा संभवन्तोऽप्युत्तरापथे तथाविधा एव,
न पुनर्बाहुबल्यादिवत् वत्सरं यावत्कार्योत्सर्गादिकरणसमर्था इतिगाथार्थः ॥३०॥ अथ तस्याग्रहमतिप्रसङ्गेन दूषयितुमाह—
एवंपिअ जह उत्तरपहंसि विहरंति उग्गचारित्ता । ता सिद्धंतो अण्णो इमो उ जंजालसारित्थो ॥३१॥

एवमपि—प्रागुक्तयुक्तिमुपेक्ष्यापि यदि उत्तरापथे उग्रचारित्राः साधवो विहरन्ति 'ता'तर्हि सिद्धान्तोऽन्यः, अप्येवयोरध्याहा-
रात्सिद्धान्तोऽप्यन्य एव, तत्साधुसंबन्धी सिद्धांतोऽप्यन्य एव सिद्ध्यति, अयं तु गूर्जरत्रादौ दृश्यमानोऽङ्गोपाङ्गादिरूपः जंजालसदृशः—
खमराज्यकल्पः संपन्न इतिगाथार्थः ॥३१॥ अथ सिद्धान्तभेदेहेतुमाह—

जं देवड्डिप्पमुहा इमंसि भणिआ य उग्गचारित्ता । ते खल्ल गुज्जरपमुहे संजाया सम्मया समए ॥३२॥

यद्—यस्मात्कारणाद् अस्मिन् गूर्जरत्रादौ विद्यमाने सिद्धान्ते 'देवड्डिप्रमुखा' देवड्डिगणिक्षमाश्रमणप्रमुखा उग्रचारित्रा भणिताः,
यदागमः—“सुत्तत्थरयणभरिए खमदममहवगुणेहि संपन्ने । देवड्डिखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥१॥” इतिश्रीपर्युषणाकल्पे,
आदिशब्दाच्छ्रीकालकाचार्यश्रीखपुटाचार्यप्रभृतयो युगप्रधाना ग्राह्याः, एतावता किमित्याह—‘ते खल्वि’ति ते—देवड्डिगणि-
क्षमाश्रमणप्रमुखाः खल्ल—निश्चितं गूर्जरप्रमुखे देशे जाताः ‘समये’ सिद्धान्ते सम्मताः, यद्ययं सिद्धान्ते सम्मतस्तर्हि तदनुजाः—शिष्य-
प्रशिष्यादयोऽप्यत्रैव भावनीयाः, नो चेदयं सिद्धान्त एव परिहर्तव्य इतिगाथार्थः ॥३२॥ अथ प्रकारान्तरेण दूषयितुमाह—
सिद्धंतभासशुण्णिप्पमुहाणं कारगावि इह जाया । ता कूसमसंधथए वीसासो कह णु कहुअस्स १ ॥३३॥

सिद्धान्तस्य अज्ञादिद्वयसमूहस्य भाष्यपूर्णिप्रामुखाणां कारकाः भीजिनभद्रगणिक्रमाक्रमगणभीजिनदासगणिमहत्तरात्री
देषर्दिगणिक्रमाक्रमगणभीठमास्मासिवाचक्रप्रमुखा, आविष्टब्दाद्रीशीलाङ्काचार्यश्रीअमयवेषसूरिअमीमलयगिरिसूरि-
श्रीहेमचन्द्रसूरिप्रमृत्वयस्वहीकादिविधायका इह-गूर्जरसदौ आताः, ते च सर्वेऽपि कदुकामिप्रायेण सिध्याष्टयाः पाञ्चत्वादय एव,
वत्कृताश्च प्रन्थाः। कथं सिद्धान्तः सिद्धांतव्याख्यात्मकं च संभवेत्, एव च सति तथाविधप्रन्थानुसारेण भीवेवेन्द्रसूरिभिर्दुर्भगसंपत्तोत्र
कृतं तत्र कदुकस्य तु पितृकं कथं विधासः समुत्पन्नः, यदि तत्र विधासस्तर्हि साक्षोऽप्यत्रत्या एवाभ्युपगन्तव्याः, अन्यथा 'माता मे
वाप्ये'ति न्यायः संपद्यते, किंच-सिद्धान्तानुसारेण नमस्कारमात्रस्याप्यन्यत्र संसारद्विद्वेष्टुः, यथा श्रीमहाजिशीये उपधानोद्गह
नमन्तरेण नमस्कारमन्वेज्जन्तानां तीर्थठवादीनामाद्यातनाकारको मण्डितः, तथा गुरत्सेन सता कदुकमतीयेन पर्ववि पर्मद्विद्यना विधी
यते साऽपि न पुन्यते, क्वाचिद्गुरत्सो धर्म कथयति तदा गुरुत्सन्त्येणैव यथा अथ शो वा गुरुभिरित्यमादिष्टमित्येवैरूपेण, न पुनः
समाप्तबन्धेन, यदुक्तं- 'पठिसिद्धान्तं करणे किञ्चाद्यमकरगए पठिकमनं । अस्सइहये अ तथा विवरीअक्ववाए अ ॥४॥ इतिआवक
प्रतिक्रमणसूत्रे, अस्याभूयैकदेशो यथा-ननु 'अध्यापयतिमिच्छतो विबोहगो मन्वपुंडरीजाचं । धम्मो विजयपण्यतो एकप्यजइमा
करोमन्वो ॥१॥ इति, तो चं सावयस्त पक्वणाऽभावानो क्वं तन्विवरीअयाए पठिकमनं', आयरिओ मणइ-सचमेवं, किंतु सय
वस्तु समीसराणएवाए सावगस्त देसणाए पठिसेहो, अत्रो-सुक्तिवावो महिअसुपरयो सुनिच्छिअत्तो गुरुत्सर्ततवयणो अजुप्येह
करे, इत्थठ नाम को दोसो, जो वा पञ्जाकवो धामरणनयमित्तो छिपकालपरिसाविसारवो नविसेजपवो वस्तु धम्मस्त
पक्वणादि संभवा, वा पठिकमनं अइइ"मिति आचक प्र० पूर्णो, अत्र पञ्जाकवप्यसिरिक्केन गुरत्सेनादुपेवा कर्षक्या इत्युक्तम्,

अनुप्रेक्षा चार्थचिन्तनिका, सा वाचनाप्रच्छन्नापरावर्तनानुप्रेक्षाधर्मकथालक्षणपञ्चविधस्वाध्यायानां मध्ये चतुर्थो भेदः, साऽप्यनु-
 प्रेक्षा तेन कर्तव्या येन सुतीर्थात्सत्रार्थो गृहीतौ स्याताम्, एवंविधोऽपि निश्चितसत्रार्थो, न पुनः संदिग्धसत्रार्थधारकः, सोऽपि गुरु-
 परतत्रो-गुर्वीयत्तः, न चैवं कटुकमते तद्रन्धोऽपि संभवति, गूर्जसत्रादौ सुतीर्थस्यैवाश्रद्धानात्तदभावाच्च कुतो गुरुपारतन्त्र्यं ?, ग्रामो
 नास्ति कुतः सीमे'ति गुरुपारतन्त्र्याभावे च सूत्रार्थनिश्चयोऽपि न संभवति, यदागमः—“मूअं हुंकारं वा बाढकार पडिपुच्छ वीमंसा ।
 ततो पसंगपारायणं च परिणिष्ठ सत्तमए॥१॥”ति(१-८९ ३-३३*)श्रीआवश्यकनिर्युक्तौ, तथा “संहिआ य पयं चैव, पयत्थो
 पयविग्गहो । चालणा य पसिद्धी य, छव्विहं विद्धि लक्खणं ॥१॥” इति (१३६*) श्रीअनुयोगद्वारे इति, चालनाद्यभावात्
 कुतः सूत्रार्थनिश्चयः?, कटुकेन तु वैपरीत्यभाजिनैवास्तामनुप्रेक्षा धर्मकथैव क्रियते, धर्मकथा च स्वाध्यायस्य पञ्चमो भेदः, स च
 गृहस्थानां निषिद्धः, यदागमः—“चत्तारि पुरिसजाया पं०, तं०-आधविच्चा नाममेगे नो उंछजीविसंपन्ने उंछजीविसंपन्ने नाममेगे नो
 आधवित्तए” (३४४) इतिश्रीस्थानाङ्के, एतद्गीका यथा आख्याय एवाख्यायकः सूत्रार्थस्य न चोच्छजीविकासंपन्नः, नैषणा-
 निरत इत्यर्थः, स चापद्रतः संविद्यः संविद्यः संविद्यपाक्षिको वा, यदाह-हुज्ज हु वसणं पत्तो सरीरदुत्थियतयाएँ असमत्थो । चरणकरणे असुद्धो
 सुद्धं मगं परुवेज्जा ॥१॥” तथा “ओसनोऽवि विहारे कम्मं सिटिलेइ सुलहवोही अ । चरणकरणे विसुद्धं उववूहंतो परूवंतो॥२॥”ति
 एको, द्वितीयो यथाच्छन्दः तृतीयः सुसाधुश्चतुर्थो गृहस्थादिरिति इतिश्रीस्थानाङ्गटीकायां, अत्र गृहस्थश्चतुर्थे भङ्गे भणितः, स
 च सूत्रार्थख्यायको न स्यात्, कटुकमते तु सामायिकादिसूत्राख्यायको गृहस्थ एव, तन्मते साधोर्दर्शनस्यैवाभावात्, साध्वभावे च
 संविद्यपाक्षिकस्याप्यभावात्, तदभावे च कुतः सूत्रार्थवाप्तिरिति कटुकमतेऽत्रत्यसिद्धान्ताभावात्कथं युगप्रधानादिनिर्णयः ?, किंच-

नान्यथेत्यदृश्यमानानामप्युत्तरापथवर्तिनां युगप्रधानादिसाधूनां निश्रया धर्मं कुर्म इति कडुककदाशापि निरस्तेति गाथार्थः ॥३४॥
 अथ सिंहावलोकनन्यायेन देवगुरुधर्माणां त्रयाणामपि सर्वजनप्रतीतामप्याशातनां विवक्षुः प्रथमं देवाशातनामाह—
 संपुण्णसेसवेसो मत्थयमुग्घाडिऊण जिणभवणे । पविसइ विरूवरुवो जिणवरआसायणाणन्नो ॥३५॥
 संपूर्णः शेषः—पादघटिकाव्यतिरिक्तो गृहस्थोचितो वेधो यस्य स संपूर्णशेषेषः जिनभवने द्वारं यावत् संपूर्णविषः सन् जिनभवने
 मस्तकमुद्घाट्य पादघटिकासुचार्य विरूपरूपो—बीभत्सरूपाकारः प्रविशति, तेन हेतुभूतेन स कडुकः कीदृशः ?—जिनवराशातना-
 नन्यः—जिनेन्द्राशातनायामनन्यः, अन्य एतादृशो न भवतीत्यर्थः, जिनभवने चाशातनाश्चतुरशीतिः, ताश्चेमाः—खेलं ? केलि २ कलि
 ३ कला ४ कुललयं ५ तबोल ६ मुग्गालिअं ७, गाली ८ कंगुलिआ ९ सरीरधुवणं १० केसे ? १ नहे ? २ लोहिअं ? ३ । भत्तोसं ? ४ तय ? ५-
 पित्त ? ६ वंत ? ७ दसणे ? ८ विस्सामणं ? ९ दामणं २०, दंत २१ त्थी २२ नहर ३ गह्हर ४ नासिअ ५ सिरो २ ६ सोअ ७ च्छवीणं २ ८
 मलं ॥ १ ॥ मंतुम्मीलण २ ९ लिक्खयं ३० विमज्जं ३ ? मंडार ३ २ दुट्ठासणं ३ ३, छाणी ३ ४ कप्पड ३ ५ दालि ३ ६ पप्पड ३ ७ वडी ३ ८ विस्सा-
 रणं ३ ९ नासणं । अक्कंदं ४० विकहं ४१ सरच्छघडणं ४२ तेरिच्छसंठावणं ४३, अग्गीसेवण ४४ रंघणं ४५ परिखणं ४६ निस्सीहिआभंजणं
 ४७ ॥ २ ॥ छत्तो ४ ८ वाहण ४ ९ सत्थ ५० चामर ५१ मणोडोगत ५२ मब्भंगणं ५३, सच्चित्ताणमवाय ५४ चायमजिए ५५ दिट्ठीह नो अंजली
 ५६ । साडेगुत्तरसंगभंग ५ ७ मडडं ५ ८ मोलि ५ ९ सिरोसेहरं ६०, हुड्डा ६१ जिड्डुह ६२ गिड्डिआह रमणं ६३ जोहार ६४ मंडकिअं ६५ ॥ ३ ॥
 रिक्कारं ६६ धरणं ६७ रणं ६ ८ विवरणं ६९ बालाण पल्लत्थिअं ७०, पाऊ ७१ पायपसारणं ७२ पुडपडी ७३ पंकं ७ ४ रओ ७५ मेहुणं ७६ ।
 जूअं ७७ जस्सण ७ ८ सुज्जु ७ ९ जीवि ८० वणिजं ८१ विजं ८२ जलं ८३ मज्जणं ८४, एसाईअमवज्जअसुजुओ वज्जे जिणिं दालए ॥ ४ ॥

इति चतुरशीत्याद्यातनाकाव्यानि ॥ कला-धनुर्वेदाविक्रा ४ कुललय-मण्युप ५ मघोसं हुलासिका १४ त्वच-त्रणादिसंबन्धिनी
 पातयति १५ पिप चातुविद्येयं औपषादिना पा० १६ दामनं-अजादीनां २० दत्तादिनस्त्रगण्डनासिकाशिरःभोटच्छीनां मलं जिन
 गृहे त्यजति, तत्र छविः-शरीरं, शेषास्तद्वयवाः २८ ॥ १ ॥ मर्च-भूताविनिग्रहलक्षणं रात्रादिकार्यल्लोचन वा तत्र करोति २९
 कापि स्वस्त्रीपविवाहादिकृत्ये निर्णयाय इन्द्रपुरुषाणां तत्रोपवेशनं ३० लेखन व्यवहारादि ३१ रात्रादिकार्यं विमञ्चन विभागं वा
 दायादीनां तत्र करोति ३२ मोढागतं निजद्रव्यादेः ३३ दुष्टासन पादोपरि पादस्नापनाविक्र ३४ छत्राणी-चोमयपिण्डः ३५ कर्प्यटं-
 वधं ३६ दालि-धुद्रादिद्विदलरूपा ३७ पर्पटा ३८ षटिक्र ३९ एषां विसारणं-उद्यापनकृते वित्तारण, नाश्रनं-राजदायादिमयेन
 वैत्यस्य गर्भगृहादिष्यन्तर्धानं ४० आक्रन्दनं-रोदन पुत्रकलत्राविवियोगेन ४१ शरणां-शायानामिक्षुणां च घटनं, सरत्बपाठे तु
 शराणामराणां च-धनुरादीनां च घटन ४३ परीक्षणं द्रम्मादीनां ४७ ॥ १० ॥ छत्रोपानदादीनां बहिरमोचन ५२ त्यागः-परिहारः
 'अत्रिण'षि अनीवानां हारसुद्रिकादीनां बहिस्तान्मोचनेन अहो मिषाचराणामय धर्म इत्यवर्णवादो दुष्टलोकैर्विधीयते ५५ सुकुटं
 मत्सके धरति ५८ मौलि-शिशोवेष्टनविशेषणरूपा ५९ श्रेस्वरं इमुमादिमयं विचचे ६० बुद्धां पापपतनालिकेसंबन्धिनीं पातयति ६१
 त्रिभुवः-गेन्दुकः ६२ ज्योत्स्नारकरण पित्रादीनां ६४ माण्डानां-विटानां क्रिया कथावादानादिक्र ६५ ॥ ३ ॥ विवरणं-बालादीनां
 विजटीकरणं ६९ पर्यस्तिकाकरणं ७२ पादुका-काष्ठादिमय चरणरक्षणोपकरण ७३ पादयोः प्रसारणं सैरं निराकुलतायां ७२ पङ्क-
 कर्म करोति निजदेशावयवबालनादिना ७४ रजो-धूलिं तत्र पादादिलभां शायति ७५ युक्त्य मस्तकादिभ्यः क्षपयति बीषयसि
 वा ७७ गुप्त-लिङ्गं तत्सारंशतस्य कारण, शुन्कमिति पाठे तु बुद्ध-रङ्गाहृत्वादिभिः ८० वैषकट, बाणिज्य-क्रयक्रियाविक्ररूप ८०

शय्यां कृत्वा तत्र स्वपिति ८२ जलं पानाद्यर्थं तत्र मुञ्चति पिबति वा ८३ तथा मज्जनस्थानं करोति ८४ ॥ इत्याशातनाकाव्यावचूरिः ॥
 अत्र पञ्चपञ्चाशत्तमाशातना हारमुद्रिकादिबहिर्भोचनेनाहो भिक्षाचराणामयं धर्म इत्यादिजनापवादलक्षणा भणित्वा, परिहितशेषवे-
 षस्योद्घाटितमस्तकस्य तु साक्षाद्विरूपदर्शनस्य सुतरां महाशातनेति बोध्य, या तु मौलिधरणे षष्टितमा आशातना भणित्वा सा तु
 शिरोवेष्टनविशेषजन्त्या, ननु शिरोवेष्टनविशेषस्तु गृहस्थस्य स्वाभाविकवेष्टान्तःपातिनी या पादघटिका तस्या उपरि यद्वह्वेष्टनं तद्
 बोध्यं, यथा ब्राह्मणो मनुष्यविशेषः सहकारो वृक्षविशेष इत्यत्र विशेषशब्दस्य व्यवच्छेद्या ब्राह्मणव्यतिरिक्ताः क्षत्रियादयो मनुष्याः
 राजादनप्रभृतयो वृक्षाश्च, तथा शिरोवेष्टनविशेष इत्यत्रापि विशेषशब्देन पादघटिकादि व्यवच्छेदं, नतु सामान्येन शिरोवेष्टनमेव ग्राह्यं,
 विशेषशब्दस्य वैयर्थ्यापत्तेः, एतच्च सम्यक्शब्दपरिज्ञानशून्येन कटुकेन न ज्ञातमिति जिनेन्द्राशातनाबीजमज्ञातमितिगाथार्थः ॥ ३५ ॥

अथ पादघटिकालजने कटुकं कटुकयुक्तिमाह—

तित्थंकरेण सद्धिं माणो कह जुत्तिजुत्तओ जुत्तिं ? । जंपेइ नय सुणेई सुणीहिवि समं समं दोसं ॥ ३६ ॥
 तीर्थंकरेण सार्द्धं मानः—अभिमानः कथं युक्तियुक्तको-युक्तिक्षमो ?, न भवतीति, युक्तिकटुकः कथयति, न च मुनिभिः
 समं—सार्द्धं समं—समानं दोषं जानाति, अयं च दोषो मुनिभिः सह समान एव, यतो मुनिभिः सहाप्यभिमानी न युक्तः, अतो मुनि-
 स्थानेऽपि अविशन् पादघटिकारहित एव युक्तः स्यात्, तच्च कटुकेन नाभ्युपगतमतो ज्ञानविकलः कटुक इतिगाथार्थः ॥ ३६ ॥

अथ गुर्वाशातनामाह—

गुरुआसायणमूलं उष्पत्ती अस्स लुं पगस्सेव । जिणपडिमाणं लोए आबालं जाव जगपडहो ॥ ३७ ॥

अथ कद्रुकसोत्पत्तिरेवकारोऽध्याहार्यस्तदुत्पत्तिरेव साध्याधातनामूलं, यतः कद्रुक उत्पन्नमात्र एव न मम गुरवो इक्षुपय-
 मायान्तीति वचोमात्रेण साधूनामाधातनाकारी, इष्टान्तमाह—‘लुम्पकस्सेवे’त्यादि, इह यथा लुम्पकसोत्पत्तिरेव विनप्रतिमानामाधा-
 वनामूल, स षोत्पन्न एव नासाक प्रतिमासु देवत्वबुद्धिः संयद्यते, अयं मावः—यदि कद्रुकः साधुमङ्गीकरोति लुम्पकस्तु विनप्रतिमां
 तर्हि तयोर्भ्यवन्धेवः स्मात्, तदनङ्गीकारमूलकत्वाचयोः, एतच्चाषाहं—बालकमा—मर्यादीकृत्व बगत्पट्टो वर्धते—आषाढगोपांगनाना
 मपि कद्रुको गुरुप्रत्यनीको लुम्पकस्तु विनप्रतिमानामिति प्रतीतमितिगाथार्थः ॥३७॥ अथ धर्माधातनामाह—

गुरुपरततविरहिणो धम्मुवपसं सुणिञ्च गिरिलिगी । कुब्धंतो धम्मस्सवि आसाई तेण तिण्हपि ॥३८॥

गुरुभारतन्भ्यरहितो गृहस्लिंगी मुनिवदमोपवेद्य कुर्वन् धर्मसाधातनाकारी, अथ मावः—कदापिञ्चुकावको धर्म
 कथयति तथा गुरव इत्थमाविद्यन्तीत्येवं गुरुपरततो धर्मं कथयति, न पुनः समाप्रबन्धेन साधुषट्पदविद्यनां कृते, अथ चैतद्विलय
 भोज्यो धर्मसाधातकः, तेन फलभेन त्रयाणामपि देवगुरुधर्माणामप्याधातनाकारी अनन्तसंसारपरिभ्रमणयतुं कद्रुकः स्वस्थान्येषां च
 तदुपदेशवशयानामितिगाथार्थः ॥३८॥ अथ कद्रुकमतसोपसंश्रमाह—

गिरिजिणषिचपइइपुणिणामपक्खिप्पमुइमिइमखिळ । पुणिणममयसारित्थ पुणिणमविस्सामओ जेअं ॥३९॥

कद्रुकमते साधनङ्गीकरात् गृहिणो विनविम्बप्रच्छिडमिमता, भावकेन विनविम्बप्रतिष्ठा कर्षय्या, न पुनः साधुभिः, तथा
 पञ्चवत्स्यो पादिक्रमित्यादि सर्वं पूर्वनिमीयकमततद्वत्त यौर्धमीयकविश्रामात् बोध्यमिति गाथार्थः ॥३९॥

एवं कुवकुलकोसिअसहस्सकिरणंमि उदयमावण्णे । चक्खुप्पहावरहिओ कडुओ भणिओ य अट्टमओ ॥४०॥
इअ कुवकुलकोसिअसहस्सकिरणंमि पवयणपरिक्खावरनामंमि कडुअमतनिराकरणामा नवमो
विस्सामो समत्तो * ॥

इति श्रीमत्तपागणनभोनभोमणिश्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्योपाध्याय-
श्रीधर्मसागरगणिविरचिते स्वोपज्ञकुपक्षकौशिकसहस्रकिरणे

श्रीहीरविजयसूरिदत्तप्रवचनपरीक्षापरनाम्नि

॥ कटुकमतनिराकरणामा नवमो विश्रामः समाप्तः ॥

अथ दशमो बीजामतनिराकरणो दशमो विश्राम

अथ क्रमप्राप्तं बीजामतमाह—

अह बीजामपकुमय वुञ्ठ संसेवओ जहा जाय । विश्वमकाला सत्तरिअहिण पभरससयवरिसे ॥१॥
अथेति अष्टमकदुकमतनिरूपणानन्तरं क्रमप्राप्तं बीजामतरूप यत् कुमत तत् संक्षेपत -संक्षेपेण वास्ये, कथं यथावात येन प्रकारेण
वास तदनतिक्रमेबेत्यर्थः, विक्रमकालात् सप्तत्यविकर्षचदशशतसंश्लेसरे? ५७० वर्षे जातमिति गायार्थः॥१॥ अथोत्पत्तिस्वरूपमाह—
लुपकमयधेसहरो भूनत नामेण आसि तस्सीसो । बीजकल्पो मुकस्वपरो तेपावि अगीकया पडिमा ॥२॥

तुम्यकमतयेपधरः भूनत इति नाम्ना आसीत्, तस्य शिष्यो बीजास्यो-बीजा इति नाम यस्य, स कीदृशो? -मूर्त्ततर -अति-
श्रयेन मूर्त्तः, द्वास्त्राभ्ययनमधिकृत्य सर्वथा तद्रहित इत्यर्थं, तेनापि-एवंविधेनापि प्रतिमा-नाममात्रेण जिनप्रतिमा अङ्गीकृतेति
गायार्थः ॥२॥ तदनु किं कृत्वानित्याह—

सोऽपि गओ मेवाते मेवाटे जत्थ साहुअविहारो । लोयाणमसुइकम्मोदण कहु तवं कुणइ ॥३॥
सोऽपि-बीजास्योऽपि मेवात्तदेशे तथा मेदपाटदेशे च यत्र साधूनामविहारो-यत्र साधूनां विहारो नास्ति तत्र गतो लोकाना
दुपतधपादात्मनोऽपि अष्टमकर्मोदयेन कष्टं-कष्टदापि तपः करोति, ननु लोकानामष्टमकर्मोदयं कथमिति चेत् उच्यते, यदि
तुम्यकमत एवात्सास्वत् तर्हि वनानामात्सा नामविष्यत्, किंतु तुम्यकमतमात्सा जिनप्रतिमा स्वीकृता तेन लोकः परमार्थनिमित्तो

ज्ञातवान्-अहो लुम्पकमपास्य प्रतिमाऽभ्युपगता, कष्टं तपः करोति, अत एवदीयं वचः सत्यमिति तदुक्तमुन्मागमाश्रितः, स च प्रवचनप्रतिकूलो नियमादनन्तसंसारकारणमिति लोकानामशुभकर्मोदय इति गाथार्थः ॥३॥ अथ लोकः किं कृतवानित्याह—

आयावणभूमि ए आयावणपरायणं जणो दड्ढु । तस्स समीवे भण्णइ मग्गिज्जा जं वयं देमो ॥४॥

आतापनाभूमौ आतापनापरायणम् अर्थात् तं बीजं दृष्ट्वा जनो नाम्ना जनो नाम्ना नैनोऽपि प्रवचनपरमार्थानिभिज्ञस्तत्समीपे भणति-भो बीजर्षे ! त्वं मार्गय यद्वयं दद्व इति जनः कृतवानिति गाथार्थः ॥४॥ अथैवमुक्ते बीजः किं कृतवानित्याह—

सो उवएसासतो भणेइ सुक्खोऽवि पुण्णिमापक्खं । पंचमिपज्जोसवणं कुणंतु अम्हाण निस्साए ॥५॥

स उपदेशशक्तः-उपदेशदाने सामर्थ्यरहितः आतापनाकष्टेनैव जनं व्यामोहयन् मूर्खोऽपि सन् भणति-यदि समीहितं दत्त्वं तर्हि पूर्णिमापाक्षिकं पंचमीपयुषणां च अस्माकं निश्रया कुर्वन्त्विति बीजाख्यो भणितवानिति गाथार्थः ॥५॥ अथ पुनरपि लोकः किमुक्तवानित्याह—

लोओऽविय परमत्थं अमुणंतो भणइ होड एवंपि । कालऽणुभावा बुडुं अवस्स भवियव्वयाजोगा ॥६॥

लोकोऽपि च परमार्थ-जिनवचनरहस्यमजानानो भणति-एवमपि भवतु, एवं मूर्खादपि प्रवृत्तमेतन्नाम्ना मत्तं कालानुभावात् अवश्यमवितव्यतायोगात् वृद्धम्, अन्यथा मूर्खेश्वरनिर्नामकादकिञ्चित्करमनुष्यमात्रादपि एतावद्विस्तारयापि कुमत्तं कथं प्रवर्त्तेति गाथार्थः ॥६॥ अथास्य स्वरूपमाह—

वेसो लुंपकसरिसो नवरं दंडेण होइ संजुत्तो । उवएसो पुण आगममयसरिसो होइ पाएणं ॥७॥

वेपु पुनरस्य लुम्पकस्तद्व्या, ततो निर्गतत्वात् त्वदुकारकृदेव, नवरं वन्देन सयुक्तो भवति, लुम्पकस्त दृष्टामावः, अस्य च तद्रूपमिति, उपदंशः पुनरागममतसद्व्या, आगमशब्देनागमिकस्त्रिस्तुतिकस्तन्मतं पठं तत्सद्व्याः, प्रायेण-चाहुत्येन, न पुनः सर्वथा ज्ञीति गाथार्यः ॥७॥ अथासोपसंहारमाह—

सुयस्त्रिस्तवेवपार्श्वदुश्वाणनिसेवगो जओ एस्तो । तम्हाऽऽगममपव्विस्तासुस्त सव्वथपि इह नेप ॥८॥

श्रुतदेवतादिस्तुतिदाननिषेधको यत एषोऽपि तस्मात् आगममतविश्रामोक्तं सर्वमपीह श्रेयमिति गाथार्यः ॥८॥ अथ श्रेयप्र रूपगामतिदिशमाह—

पुण्णिमपक्खव्वप्पमुह पुण्णमिअपह्ठविअणामव्विस्तामे । वित्थरओ जह् ठाणा मणिय त इहवि विलेय ॥९॥
 पूर्वमापाधिकप्रमुह, आदिशब्दात् पचमीपर्युपणानिरूपणं च क्रमेण पौर्णिमीयकस्तनिकनामविश्रामयोर्विल्लरतो यथा स्थाने मथित तदिहापि विज्ञेयं, अयं भावः—पूर्वमापाधिकोपधानमालारोपणनिषेधादिकं पौर्णिमीयकमतविश्रामे तदभिप्रायसुश्राव्यं वृषितं तद्यु तत्रोक्तमत्रापि वान्यं, पचमीपर्युपणञ्चार्थादिकं स्तनिकविश्रामे मणितमतस्ततो श्रेयमिति गाथार्यः ॥९॥

एव कुवक्खव्वकोसिअ ९ । णवमो मणिओ य बीजक्खो ॥१०॥ नवइत्थं ॥११॥ इअ सा० ॥१२॥

गाथात्रिकन्यास्यानं प्रथमविश्रामोक्तव्यास्यातो श्रेयमिति ॥१० ११ १२॥

इअ कुवक्खव्वकोसिपसहस्सकिरणमि पव्वयणपरिकुब्बावरणाममि बीजाकुमतनिराकरणनामा वसमो व्विस्तामो सम्मतो ॥

इति श्रीमत्तपागणभोनभोमणिश्रीहीरविजयस्वरीश्वरशिष्योपाध्यायश्रीधर्मसागरगणिकृते खोपज्ञकुपाक्षिक-
 कौशिकसहस्रकिरणे श्रीहीरविजयस्वरिदत्तप्रवचनपरीक्षापरनाम्नि प्रकरणे बीजामतनिरूपणनामा
 दशमो विश्रामः समाप्तः ॥

अथ दशमं पाशचन्द्रमतं निरूपयितुमाह—

अह पासचंदकुमयं दसमं बुच्छामि धुत्तधुत्तरं । विक्रमओ बावत्तरिअहिए पन्नरससयवरिसे ॥१॥
 अथेति नवमबीजामतनिरूपणानन्तरं क्रमप्राप्तं दशमं पाशचन्द्रकुमतं वक्ष्ये, कीदृशं तत् कुमतम् ?—धूर्त्तधूर्त्तरं—धूर्त्तानां मध्ये
 धूर्त्तरं, अतिशयेन धूर्त्तमित्यर्थः, कालमाह— 'विक्रमओ'ति विक्रमतो द्वासप्ततिसहिते पंचदशशतवर्षे जातमितिगाथार्थः॥१॥ अथ
 पाशचन्द्रः कुतः कीदृगासीदित्याह—

नागपुरीयतवगणे उज्झाओ पासचन्दनामेणं । नियगणस्वरिविरोहा दुब्बयणो लुंपगुब्वासी ॥२॥
 नागपुरीयतपागणे पाशचन्द्रनाम्नोपाध्यायः सन् निजगणस्वरिविरोधात्—निजगच्छाचार्येण सह विग्रहात् लुंपकवदुर्वचन आसीत्,
 यथा लुम्पकलेखकेन भणितं—भो अहं जीवन् भवामि तर्हि भवदीयमिक्षोच्छेद करोमि, एवं पाशचन्द्रेणाप्युक्तमिति बोध्यमिति
 गाथार्थः ॥२॥ अथ पाशचन्द्रस्य जात्यादिस्वरूपमाह—

जाईइ कणयपारो लिंगहरो कइवि कम्मजोपुण । सजाओ दुत्तमई पायमयपरुबणारसिओ ॥३॥
 जात्या स कनककरा-सुवर्णकारः, कथमपि कर्मयोगेन लिंगधर संवातः, कीदृशः!-धूर्धमतिः-परत्वंचनाकुञ्जलः पापमठ
 प्ररूपधारसिक्क, यथा एते गच्छास्तथा मन्नाज्ञापि कोऽपि गच्छो मवस्वित्त्वमिप्रायकलित इति गाथार्थः॥३॥ अथ तेन किं कृतमित्याह-
 यहु चित्तिकण कुमय परुविय उभयपाससंकासं । पढिमाऽणुकूलपडिवकूस्वपकूस्वफासीवि दुकूस्वनिही ॥४॥
 यहु-अतिशयेन चिन्तयित्वा कुमतं स्वनाम्ना प्ररूपितं, किंलक्षणम्? -उभयपाशकल्प, तत्र हेतुमाह-‘पढिमाणु’पि प्रतिमानुकूल-
 प्रतिकूलपक्षस्यै, अपिरेवार्थे, दुःखनिधिरेव-अनन्तसंसारपरिभ्रमणदुःखनिधानमेव, अय मावः-पाशघन्त्रेण धूर्धमिया विधारित-
 अह किंचित्पथाविष प्ररूपयामि येन प्रतिमानुकूलास्तयाप्रमृतयः तत्प्रतिष्ठा ह्यपक्वाभेत्युभयेऽपि मदायथा भवन्तीति विचार्योभये
 पामपि पाशकल्प मठ प्ररूपितं, परं भीआणवधिमलसूरिभीविजयवानद्यरिमिस्त्वरितमेव लोकानुकम्पया सारा षट्के, तेन
 वच्छिन्वोपाध्यायभीविषयासागूरप्रमृतिमिस्त्वरितमेवोभयपाशश्लिष्टमः, तेन न बुद्धिमगात्, बहवस्ततो मोचिता इति गाथार्थ-
 वधैर्बं प्ररूपधारसिक्क कवमासीदित्वाह-
 सदृशणचम्मरहिओ जिणवयणंविगोवणंमि नइवरिओ । निज्जुत्तिमासणुणीछेअउच्छेअउच्छेअउच्छेअउच्छेअउच्छेअउच्छे ॥५॥
 यतः स भद्रानचर्मरहितः, अस्तां नैनघर्मे, शैवघर्मेऽपि तस्य भद्रानं नासीत्, नन्वेव तस्य भद्रान कथमवगतमिति वेदुञ्च्यते,
 यतोऽन्ये दुष्पादिकमताकर्षकं नासाकं प्रत्वक्षा अयूबन्, परमपं त्वभ्यषसिद्ध एवासीत्, स चास्मत्पूज्यैर्बधीरितः-ननु मो पाश
 चन्द्र ! किमिति, नवीनमठव्यवस्थापनोपयतः?, न हि गम्बनिभ्रामन्तरा धर्मो भवति, यदात्मना-‘धम्मं वरमाणस्स पंथ निस्साअजा

पत्रता, तं०-काया गणे राया गाहावती सरीरं” इति श्रीस्थानांगपंचमस्थानके उ० ३, तद्ब्रुच्येकदेशो यथा-गणो-गच्छः तस्य
 चोपप्राहिता ‘इक्स्स कओ धम्मो०’ इत्यादिगाथापूगादवसेया, तथा ‘गुरुपरिवारो गच्छो तत्थ वसंताण निजरा विउला । विणयाउ तहा
 सारणमाईहिं न दोसपडिवत्ती॥ १॥ अब्भोभावेक्खाए जोगंमि तहिं तहिं पयडुंतो । णियमेण गच्छवासी असंगपयसाहगो होइ ॥ २॥’
 इति स्था० वृत्तौ, तथा ‘पंचहि ठाणेहिं कप्पति णिगंथाण वा निगंथीण वा गामाणुगामं दूइज्जित्तए, तं०-णाणट्ठयाए दंसणट्ठयाए चरि
 त्तट्ठयाए आयरिउवज्जाए से वीसुंमेज्जा आयरिउवज्जाए बहिं वेयावच्चकरणयाए’ति श्रीस्थानांगे, अत्र चतुथ स्थाने आचार्योपा-
 ध्यायः शरीरात् पृथग् भवेत् तर्हि गच्छान्तराचार्यनिश्रकारणार्थं वर्षाकालेऽपि विहारानुज्ञा दत्ता, अतो गणनिश्रामन्तरेण धर्म एव
 न स्यात्, इत्युक्ते स उक्तवान्-यथा अन्ये गच्छास्तथाऽस्सद्ध्वपस्थापितोऽपि समुदायो गच्छ एव, तन्निश्रयैव वयं धर्मं कुर्म इति
 को दोषः, तदनु पूज्यैरुक्तं-अच्छिन्नपरंपरागतस्यैव गच्छस्य निश्रा संभवति, न पुनः स्वरुचिविकल्पितसमुदायस्यापि, एवमुक्ते स
 पाशः पूरुक्त्योक्तवान्-यथाऽतीतकालापेक्षयाऽधुनातनवर्तिनो गच्छाः पुरातना भण्यन्ते तथाऽनागतकालापेक्षया मदीयोऽपि समु-
 दायः पुरातनो गच्छ एवेत्याद्युल्लंठवादेनाभिप्रायोऽस्यावगतो यथाऽयमभव्यसदृशः सर्वथा श्रद्धानशून्य इति, अत एव जिनवचन-
 विगोपने नटचरितः, यथा नटोऽन्यदीयवेषादिचेष्टाकरणेनान्येषां विगोपको भवति तथाऽयमपि जिनवचनविगोपको, भांडचेष्टा-
 कारीत्यर्थः, यत एवमत एव निर्युक्तिभाष्यचूर्णिच्छेदोच्छेदच्छेकमतिः निर्युक्तिभाष्यचूर्णयः प्रतीताः, छेयत्तिपदैकदेशे पदसमुदायो-
 पचारात् छेदग्रन्थाः-निशीथमहानिशीथव्यवहारादयः तेषामुच्छेदः-तदनङ्गीकरणकारणादिलक्षणः तत्र छेका-निपुणा मतिर्यस्य स
 तथा, अयं भावः-निशीथादिच्छेदग्रन्थाङ्गीकारे सर्वेषामपि कुपाशिकणामुच्छेदः स्याद्, अतस्तैस्ते ग्रन्था एवोपेक्षिताः, पाशचन्द्रेण

पुनः सञ्चल्लक्षणान्यपवादपदानि च बनेभ्य उन्नाभ्य तद्धीलनाऽपि कृता, एतच्च महापातक, यतो कैनेनप्रवचने यावन्ति उत्सर्गपदानि तावत्येवापवादपदानि, यदागमः—“चाथइया उस्तन्मा तावइया शेष इति अववाया। जावइया अववाया तावइया शेष उस्तन्मा ॥१॥” इति, तत्र चापवादपदसेविनां प्रायश्चित्तान्युक्तानि, तच्च मूर्तलोकानां पुरस्तादसब्रह्मणोन्नावनेन भुवाजः प्रवचनोन्नेवपातकमाह स्मत्, स च नियमादनन्तर्त्सार्थेवेति पाशाचन्मुखरूपवर्धितमितिगार्थः ॥२॥ अथ तस्योपदेशमाह—

तस्तुषएस्तो विद्विषरिजजइद्वियवायठाणपविमत्ते। मिअकप्पमाणुसाण वागुरकप्पो दुहविगप्पो ॥६॥

तस्य—पाशस्य उपदेशो विविषरितययास्वित्स्वानवाद्प्रविभक्तः—‘द्वन्द्वान्ते भ्रूपमाणं पद प्रत्येकममितंबध्यत’ इति न्यायाद्वादशब्दः प्रत्येक संबन्धीय, तथा च विविषाद् ‘अरितानुवादोऽयथास्वित्वाद्देतिरे त्रयो वादाः तद्रूपाणि यानि स्थानानि तैः प्रविभक्त’—विवेषितः, स च किल्लक्षणाः!—वागुराक्तस्यः—मृगज्वालिकससधिमः, केयाम्!—मृगकल्पमनुष्प्याणां—मृगजनानां, अत एव स उपदेशो दुःखविकल्प—स्वात्मनः परेषां च तद्वचनभोतृणां दुःखहेतुविकल्पः, यदागमः—“वडहिं ठापेहिं लीवा सम्मोहवाए कम्मं पक्कंति, तं—उम्मगगदेसपया मग्गजासणया क्कमासंसापओणेण भिक्खानियाप्फकरणेण”ति श्रीस्थाननि, अत्रोन्मार्गदेशनमार्गनाश्यास्यां दुर्लभबोधिता मणिता, सा च पाशुलोभपञ्चन्याऽपीतिगार्थः ॥ अथविध्यादिवाद्प्रयं विवृणोति—

णिरवज्जमणुद्वाण विद्विवाए चरियवाइ सावज्ज। उमयस्तसावपरहिय जइद्विए होइ वायमि ॥७॥

तेण सुइअणायार्हं मुणिक्किच ज च निज्जराहेऊ। त थिय जिणिवचयण विद्विवाए नअमवि दुब्बा ॥८॥

जमणुद्विअणुद्वाण सुणीणमवि कम्मवचकारणय। जिणपुइविहारनिइप्पमुह चरियाणुवायमि ॥९॥

जं सावयाण धम्मे जिणभवणाईण कारणप्पमुहं । तंपि चरियाणुवाए जं तं सावज्जणुट्टाणं ॥१०॥
 आपरमाणु पयत्था पुढवीपमुहा य निरयपमुहाई । जह्ठिअवाए भणिया जिणेहिं जियरागदोसेहिं ॥११॥
 जिणभवणधिंअपूआपमुहेसुं पुढविपमुहआरंभो । पावंति जाणिरुणं पडिकमियव्वो पुढो सोऽवि ॥१२॥
 तेणं जिणिंदपूअं काळण य कुणइ इरियपडिक्कमणं । अणणह कूवाहरणं दव्वथए संगयं किमिव १॥१३॥
 निहा पमाय भणिआ पमायकरणं च समयमित्तंपि । वीरेणं पडिसिद्धं गोअमनिस्साइ सब्वेसिं ॥१४॥
 ता कह सुणीण निहाकरणुवएसो हविज्ज वीरस्स ? । तेण चरिआणुवाया निहा सुणिणाऽवि कायव्ववा ॥१५॥
 एवं अणणाणंधो कुविगप्पविडंबिओ महापावो । परलोअवायदंसी नासी अहुणाऽवि पच्चक्खवो ॥१६॥

विधिवादे निरवधं-निष्पापमनुष्ठानं, चरितानुवादे सावधं-सपापं, उभयस्वभावरहितं-न सावधं न वा निरवधं, किं त्वस्ति, तत्
 यथास्थितवादे इतिगाथार्थः ॥७॥ अथ यत एवं ततः किमित्याह-‘तेणं०’ येन कारणेन निरवधधर्मनुष्ठानं विधिवादे तेन कारणेन
 मुनिकृत्यं निर्जराहेतुः-केवलनिर्जराहेतुः, न मनागपि कर्मबन्धहेतुः, शुभध्यानादिकं ‘तं चिय’ति तदेव जिनवचनं-तद्विषयकमेव
 जिनेन्द्रभाषितं विधिवादे, नान्यदपि भवेदितिगाथार्थः ॥८॥ अथ साधुकृत्यमपि यच्चरितानुवादे स्यात् तदाह-‘जमणु०’ यद्
 अनुष्ठानमनुष्ठितं मुनीनामपि कर्मबन्धकारणं, तत् किमित्याह-‘जिणथुइ०’ जिनस्तुतिः शक्रस्तवादिभिः विहारो-ग्रामानुग्राम-
 विचरणं निद्रा च आदिशब्दाद् दानादिकं चरितानुवादे स्यात्, यतः स्तुत्यादिना शुभकर्मबन्धः स्यात्, निद्रादिना चाशुभकर्म-
 बन्ध इति गाथार्थः ॥९॥ अथ श्रावककृत्यं कस्मिन् वादे इत्याह-‘जं साव०’ यच्च श्रावकाणां धर्मे जिनभवनादीनां कारणप्रमुखं-

‘धम्मे’ति धर्माधर्मविभक्त-धरितानुवादकृत्यमपि धर्माधर्माभ्यां विभक्त-किञ्चिद्धर्मात्मक-किञ्चिद्वाधर्मात्मक, तदपि कीदृश !-
 निरवधाययवचनपर्य-निरवध चावधं च निरवधावधं तद्विषयकं वचनं तस्य पत्या इवदप्यं तत्, निरवधो धर्मः सानधो न धर्म
 इति वचनप्रवृत्तिः प्रवचने कर्षण्या, यद्यपि किञ्चिद्वारंभाविद्वन्त्यमवध कापि धर्मकृत्येऽपि भवति तथापि ‘सम्मरिद्धी वीनो अविद्ध
 पाव समापयद्द किञ्ची । अप्यो सि होह धंभो जेण न निर्द्धवसं हुणद् ॥१॥’ इति (भाव० प्रति० ३६) वचनत्वं स्वल्पत्वात् तद्वन्त्यम्य
 क्तविपाकानुदयाशोपेक्षणीयमेवेति नावधम्यवहारविषयः, यथा पातमदसिद्धादित्योमात्रप्रातेन तद्वाकादिगतं बलं किञ्चिदाविल
 मवदपि निर्मलजलमिव पानघावननादिक्रियोपयोगितया समानमेवेति कृत्या तत्रापि बलव्यवहार एव, न पुनः पंक्तया व्यवह्रियते,
 एवं कृपचित्किञ्चिद्वारंभाद्यप्यवसायकृत्यपितोऽपि भावकादिधर्मो धर्मतयैव व्यवहर्षण्यो, न पुनः साधयधर्मतयेति गायार्थः ॥१८॥

अथैवं इव इत्याह-

धम्मोऽवि य सावज्जो निरवज्जो वसि नेव पबिमतो । धम्मावज्जविरोहो अणाहसिद्धो जम्भो लोप ॥१९॥

धर्मोऽपि सावधो निरवधो वेति नैव प्रविभक्तः-एव विभागः कृतो नास्ति, कदाचिद् धर्महेतुभूतानां क्रियाणां मध्ये कस्ता-
 धित् क्रियाया कथंचिद् विवधया सावधव्यपदेशो भवेदपि, परं तद्वन्त्यधर्मस्य सावधव्यपदेशो न भवेत्, यथा बलकमहुप्यहेतु
 र्धातमण्डलिकारजो रत्नस्त्वेन व्यपदिश्यमानमपि बलमप्ये पतितसंस्करूपव्यपदेशमात्रं न भवति, किंतु बलसैव बलवत्त्वात् बल-
 सौव व्यपदेशो भवति, निवधतः पञ्चवर्षीरमके पटे श्वेतादिव्यवहारो बलवत्त्वेनैवेति प्रवचने प्रतीतमेव, एव इव इत्याह-‘धम्मा
 वज्जे’ति धर्मावधयोः-दुष्प्रवृत्तयोर्विरोधः सहानवस्थानसम्बन्धोऽनाविच्छिन्नः, नहि यः स्वकथेन धर्मः स पापकस्यो भवितुमर्हति, नहि

यद्वस्तु यत्स्वरूपेण शीतव्यवहारभाक् तद्वस्तु तत्स्वरूपेणोष्णव्यवहारमप्यवानुयात्, शीतोष्णस्पर्शयोर्विरोधस्यानादिसिद्धत्वादिति
गाथार्थः ॥१९॥ यस्मादेवं ततः किमित्याह—

तम्हा धम्मो दुविहो अगारधम्मोऽणगारधम्मो य। आरंभकलुस पढमो बीओ आरंभरहिओ य ॥२०॥

तस्मात् धर्मो द्विविधः, द्विविध्यं तावद् अगारधर्मोऽनगारधर्मश्चेति अर्थात् (अचारित्रलक्षणः) चारित्रलक्षणश्च, अनयोः को
मेद इत्याह—‘आरंभे’त्यादि, आरम्भकलुषः प्रथमः, आरम्भेण—आरम्भाध्यवसायेन ‘कडसामइओऽवि उद्विडकडं सि भुंजे’त्ति
निशीथचूर्णिवचनात् कलुषः—आविलः प्राकृतत्वाद्विभक्तिलोपः आरम्भकलुषः प्रथमोऽगारधर्मः, च पुनरर्थे, यः पुनरारम्भरहितः—
सर्वथाऽऽरम्भाध्यवसायरहितः स साधुधर्म एव, यतस्तस्याजीविकाप्रकारोऽपि जिनैर्निरवद्य एवाभिहितः, यदागमः—“अहो जिणेहिं
असावज्जा, वित्ती साहूण देसिया। मोक्खसाहणेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥१॥” श्रीदशवैका० इति गाथार्थः ॥२०॥ अथ
पाशेन यदुक्तं—श्रावकधर्मश्चरितानुवादे, परं जिनाज्ञारूपे विधिवादे न भवति तद् दूषयितुमाह—

एवं धम्ममे दुविहे जिणआणा अण्णाहा न धम्मोऽवि। आणारहिओ धम्मो जइ केरिसोऽहम्मो ॥२१॥

एवं प्रागुक्तस्वरूपे द्विविधे, अपिरध्याहार्यः, द्विविधेऽपि धर्मे साधुधर्मश्रावकधर्मलक्षणेऽपि जिनाज्ञा—तीर्थकृतामाज्ञैव, अन्यथा—
आज्ञामन्तरेण धर्मोऽपि न भवेत्, तत्र हेतुमाह—यद्याज्ञारहितो धर्मो धर्मो भवेत् तर्हि अधर्मः कीदृशोऽपरः?, अयमेवाधर्मः, तथा
च धर्मस्तावदेकविध एव संपद्यते, तच्च न युक्तं, यदागमः—“दुविहे धम्ममे पन्नत्ते तं०—सुयधम्ममे चैव चरित्तधम्ममे चैव, सुयधम्ममे
दुविहे पं०, तं०—सुचसुयधम्ममे चैव अत्थसुयधम्ममे चैव, चरित्तधम्ममे दुविहे पं०, तं०—अगारचरित्तधम्ममे चैव अणगारचरित्त-

‘धम्मे’ति धर्माधर्मविभक्त-धरितानुपावकृत्यमपि धर्माधर्माभ्यां विभक्त-क्रियिद्वर्मात्मक क्रियिष्याधर्मात्मक, तदपि कीदृशं?—
 निरवघाषधर्चनपर्य-निरवघ पावर्षं च निरवघावर्षं तद्विषयक धर्चनं तस्य पत्न्या इव२यवं तत्, निरवघो धर्मा सावघो न धर्म
 इति धर्चनप्रवृत्तिः प्रवचने कर्षभ्या, यद्यपि क्रियिद्वर्मादिअन्यमवर्षं क्वपि धर्मकृत्वेऽपि भवति तथापि ‘सम्मदिही नीवो जइविदु
 पारं समायइ किंवी । अप्पो सि होइ वंधो जेष न निइवसं कुणइ ॥१॥’ इति (आब० प्रति० ३६) वचनात् स्वस्यत्वात् तद्वन्यव्य
 क्तविपाकानुदयाबोधणीयमेवेति नावघव्यवाहसविषया, यथा वातमडसिक्काविलोमात्राप्तेन तडाकादिगतं अलं क्रियिदाबिल
 भवदपि निर्मलचलमिव पानघावनदिक्रियोपयोगितया समानमेवेति कृत्वा तथापि अलव्यवहार एव, न पुनः पंकृतया व्यवधियते,
 एवं क्वचित्क्रियिद्वर्भापव्यवसायकृत्यपितोऽपि भावकादिधर्मो धर्मतयैव व्यवहरणव्यो, न पुनः सावघधर्मतमेति गाधार्यः ॥१८॥

अर्थेन कृत इत्याह—

धम्मोऽपि य सावधो निरवधो वसति नेव पबिभसो । धम्मावज्जविरोहो अणाइसिद्धो अजो लोए ॥१९॥

धर्मोऽपि सावधो निरवधो वेति नेव प्रविभक्तः—एव विभागाः कृतो नास्ति, क्वचित् धर्महेतुभूतानां क्रियाणां मन्वे कस्ता
 चित् क्रियाया क्वचित् विषयया सावधव्यपदेशो भवेदपि, परं तद्वन्यधर्मस्य सावधव्यपदेशो न भवेत्, यथा अलककृत्यहेतु
 वायमण्डलिकारवो रजस्त्वेन व्यपदिश्यमानमपि अस्तमन्वे पतितरजस्वरूपव्यपदेशमागू न भवति, किंतु अलस्यैव अलकत्वात् अल-
 स्यैव व्यपदेशो भवति, निम्बपतः पञ्चधर्मात्मके पटे श्वेतादिव्यवहारो अलकत्वेनैवेति प्रवचने प्रतीतमेव, एव कृत इत्याह—‘धम्मा
 वज्जे’ति धर्मावधयो।-दुष्पपापयोर्विरोधः सहानवस्थानस्य बोधोऽनाधिकारः, नहि यः स्वरूपेण धर्मैः स पाप्मनो भवितुमर्हति, नहि

यद्वस्तु यत्स्वरूपेण शीतव्यवहारभाक् तद्वस्तु तत्स्वरूपेणोष्णव्यवहारमप्यवाप्नुयात्, शीतोष्णस्पर्शयोर्विरोधस्यानादिसिद्धत्वादिति
गाथार्थः ॥१९॥ यसादेवं ततः किमित्याह—

तम्हा धम्मो दुविहो अगारधम्मोऽणगारधम्मो य । आरंभकल्लस पढमो वीओ आरंभरहिओ य ॥२०॥

तस्मात् धर्मो द्विविधः, द्विविध्यं तावद् अगारधर्मोऽनगारधर्मश्चेति अर्थात् (अचारित्रलक्षणः) चारित्रलक्षणश्च, अनयोः को
मेद इत्याह—‘आरंभे’त्यादि, आरम्भकल्लः प्रथमः, आरम्भेण—आरम्भाध्यवसायेन ‘कडसामहओऽवि उद्विडकडं सि भुंजे’ति
निशीथचूर्णिवचनात् कल्लुषः—आविलः प्राकृतत्वाद्विभक्तिलोपः आरम्भकल्लुषः प्रथमोऽगारधर्मः, च पुनरर्थे, यः पुनरारम्भरहितः—
सर्वथाऽऽरम्भाध्यवसायरहितः स साधुधर्म एव, यतस्तस्याजीविकाप्रकारोऽपि जिनैर्निरवद्य एवामिहितः, यदागमः—‘अहो जिणेहिं
असावज्जा, वित्ती साहूण देसिया । मोक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥१॥’ श्रीदशवैका० इति गाथार्थः ॥२०॥ अथ
पाशेन यदुक्तं—श्रावकधर्मश्चरितानुवादे, परं जिनाज्ञारूपे विधिवादे न भवति तद् दूषयितुमाह—

एवं धम्ममे दुविहे जिणआणा अणणा न धम्मोऽवि । आणारहिओ धम्मो जइ केरिसोऽहम्मो ॥२१॥

एवं प्रागुक्तस्वरूपे द्विविधे, अपिरध्याहार्यः, द्विविधेऽपि धर्मे साधुधर्मश्रावकधर्मलक्षणेऽपि जिनाज्ञा—तीर्थकृतामाज्ञैव, अन्यथा—
आज्ञामन्तरेण धर्मोऽपि न भवेत्, तत्र हेतुमाह—यद्याज्ञारहितो धर्मो धर्मो भवेत् तर्हि अधर्मः कीदृशोऽपरः ?, अयमेवाधर्मः, तथा
च धर्मस्तावेदकविद्य एव संपद्यते, तच्च न युक्तं, यदागमः—‘दुविहे धम्ममे पन्नत्ते तं—सुयधम्ममे चेव चरित्तधम्ममे चेव, सुयधम्ममे
दुविहे पं०, तं—सुत्तसुयधम्ममे चेव अत्थसुयधम्ममे चेव, चरित्तधम्ममे दुविहे पं०, तं—अगारचरित्तधम्ममे चेव अणगारचरित्त-

धर्मो वेनेति श्रीस्थानान्ते (७२), एतद्विषयिणा-‘दुविहे’त्यादि, दुर्गतौ प्रपततो जीवात् सुगतौ च तान् पारयतीति धर्मः, भुतं-दास्यर्थागं तदेव धर्मः शुतधर्मः, धर्यते-आसेष्यते तत् तेन वा धर्यते-गम्यते मोक्ष इति धरित्र-मूलोचरगुणकलापः तदेव धर्मधरित्रधर्मः। ‘सुयधर्म्म’स्यादि, दृश्यते वा अनेनेति द्रष्टुं सुस्मितत्वेन व्यापित्वेन च सुष्टुक्तत्वात् वा द्रक्तुं सुसमिष वा सुसमभ्याख्यानानाप्रशुद्धानसत्त्वादिति, माख्यबचन स्वेवं-‘सिचइ खरइ अमत्य तम्बा० सुपंपिष सुठिअपाविषओ सुधुपंति’ अर्थे-अधियम्यते अर्ष्यते-वाच्यते शुद्धसुनिरित्यर्थः-व्याख्यानमिति, आह च-‘ओ सुषामिप्याओ सो अरयो अत्रए य बम्भवि।’ ‘धरित्ते’त्यादि, अगारं-गृहं तद्योगादगाराः-गृहिल्लेषां यधरित्रधर्मः सम्यक्तत्त्वमूलाश्रुतविपालनरूपः स तथा, एवमितरोऽपि, नवरं अमरं नाल्लि येषां तेऽजगाराः-साधव इति। अत्र साधुधर्मवत् भावकधर्मोऽप्यविशेषैव भणितः, तेन यदि यतिधर्मे जिनाश्चा तर्हि गृहधर्मेषु, तस्मापि प्रसिधेः गौडमादेरिजानन्दभाषकवैरपि श्रीमहावीरसमीप एव सम्भावात्, अथ गृहधर्मे यदि नास्ति तर्हि साधुधर्मेषु समानं, इष्टापथौ चत्वारहितो धर्मो न फलवान्, यदुक्तम्-‘जाणाइ तवो आगाइ संजमो तइ य दाणमागाए। आणा-रहितो धम्मो पहासपुज्जव परिइइ ॥’”पि, तथा ‘आणानिरेसकरे गुरुमणुववायकारए! इंगियागारसंपणे, से विषीएचि बुबाइ ॥१॥’ इतिभीतत्त०, विशिष्टकष्टस कर्मधर्यं प्रत्यकरजत्वात्, किंतु जिनाश्चाया एव कर्मधर्यं प्रति कारबत्वात्, किंच-यदि धर्मकृत्वेऽपि जिनाश्चा न स्यात् तर्हि पापकृत्से पक्तव्याः, अत्यर्थं स्वरूपेणैव तस्मा अंसमरः स्यात्, तद्विषयाभावात्, न वेष्टापत्तिः, अग्रे तस्मात्तद्विषयाणां च दर्शयिष्यमाप्तत्वादिति माधार्थः ॥२१॥ अथ धर्ममात्रे जिनाश्चैवेति व्यवस्थापनाय प्रथमं धर्मस्वरूप

शुद्धना विवेकबलत्-

धम्मो खलु मोक्खवपहो सो तिविहो नाणदंसणचरित्तो । अहवा तिविहो साहू सड्ढो संविग्गपक्खपहो ॥२२॥
 धर्मः खलु मोक्षपथः—मोक्षमार्गः, स च त्रिविधः, त्रैविध्यमाह—‘नाणे’त्यादि, ज्ञानं च दर्शनं च ज्ञानदर्शने ताभ्यां सहितं
 चारित्रं यत्र स ज्ञानदर्शनचरित्रः, यदुक्तं—“ज्ञानदर्शनचारित्राणि मोक्षमार्गः” इति, अथवेति प्रकारान्तरेण त्रिविधः—साधुः श्रावकः
 संविभ्याशिक्षयेति, यदुक्तं—‘सावज्जजोगपरिवज्जणाह सव्बुत्तमो जईधम्मो । वीओ सावगधम्मो तइओ संविग्गपक्खपहो ॥११॥
 सेसा मिच्छदिट्ठी गिहिलिङ्गकुल्लिङ्गदव्वलिङ्गेहिं । जह तिवि उ सुक्खपहा संसारपहा तथा तिण्णि ॥२॥”ति श्रीउपदेशमालाया-
 मितिगाथार्थः ॥२२॥ अथ ज्ञानादयो हि सम्यगाराधिता मोक्षपथ इति तदाराधनं कथमित्याह—

तेसि सव्वेसिं चिय आराहणमिह जिण्णिदआणाए । आणा पुण उस्सग्गोवायपएहिं विणा न हवे ॥२३॥

तेषां सर्वेषां ‘चिय’ति अवधारणे अप्यर्थे वा सर्वेषामेव सर्वेषामपि आराधनं इह—जिनप्रवचने भणितं, यदागमः—“तिविहा
 आराहणा पं०, तं०—णाणआराहणा”इति श्रीस्थानांगे, एतद्दृश्येकदेशे यथा—ज्ञानस्य—श्रुतस्य आराधना कालाध्ययनादिष्वष्टस्वा-
 चारेषु प्रवृत्त्या निरतिचारपरिपालना ज्ञानाराधना, एवं दर्शनस्य निश्चयंकितादिषु चारित्रस्य समितिगुप्तिषु” इति श्रीस्थानांगवृत्तौ,
 अत्र ज्ञानादीनामाराधनं निरतिचारतया भणितं, तेन ज्ञानादिविषयातिक्रमादयोऽपि भवन्ति, यदागमः—एवमइक्कमेऽवि वइक्कमेऽवि
 अईआरेऽवि अणायारेऽवि”ति एतद्दृश्येकदेशे यथा—‘एव’मिति ज्ञानादिविषया एवातिक्रमादयश्चत्वारः, तत्राऽऽधाकम्मर्माश्रित्य
 चतुर्णामपि निद्दर्शनं ‘आहाकम्ममंतण पड्डिसुणमाणे अइक्कमो होइ ? । पयमेयाह वइक्कम २ गहिए तइओ ३ अरो गिलिए ४
 ॥१॥’ति, इत्थमेवोत्तरगुणरूपचारित्रस्य चत्वारोऽपि, एतद्दुद्देशेन ज्ञानदर्शनयोस्तदुप्रग्रहकारिद्रव्याणां च पुस्तकचैत्यादीनामुपयाताय

मिथ्याद्वाराह्युपायं वा निमग्नप्रतिभ्रषणाविमिश्रानदर्शनातिक्रमादयोऽप्यायोन्या इति इतिश्रीस्थानांगद्युक्तौ, अत्र पुस्तक
 वैयादीनामुपघाताय निमग्नप्रतिभ्रषणवेऽतिक्रमः १ पदमेवे च व्यतिक्रमः २ गृहीते पुनरतिघारः ३ विनाशिते च चानाचरो ४
 मणिता, एव मिथ्याद्वारा उपायानां निमग्नप्रतिभ्रषणादिभिर्मिथ्य, एव च सति कदाचित् प्रमादवशान् अतिचारावयः समुत्पन्ना-
 स्तदानीं तेन प्रायश्चित्तं प्रतिपद्यन् भवति, तत्र प्रायश्चित्तं प्रमादादिना पुस्तकवैयर्थ्यादीनां विनाशे नवीननिर्माणमेव तस्य ह्यदि
 हेतुरिति जिनैर्मिश्रितं, धर्मोपकरणस्य इत्या धर्मस्यैव इतिरिति तत्साधनमेव प्रगुणीकर्षणं, नन्वेवं कथमिति चेदुच्यते, यतो
 यथा प्राजातिपाताद्यन्यतरभ्रषणरिसेवनाञ्जन्यपापस्य प्रायश्चित्तं ज्ञानाधाराधनमेवोक्तं तथा ज्ञानादिविद्यवनाञ्जन्यस्यापि पातकस्य
 प्रायश्चित्तं तद्गुणक, परं ज्ञानविराजनाञ्जन्यस्य पातकस्य दर्शनाराधनापेक्षया ज्ञानाराधनमेव प्रायश्चित्तं श्रेयः, लोकेऽपि प्रतिकूलाया
 क्षणेन यो इमितोऽनर्षद्विष्टः स एषानुकूलचरणेनानुकूलयितव्यो, नान्यः, तस्मत्पानर्षस्य तेनानपायात्, तेन ज्ञानोपकरणस्य पुस्त
 कादर्शनात् पुस्तकावेष लेखनीय, प्रतिमादिविनाशे च तदेष निर्माणनीय, कर्मवशात् चारित्र्योपघाते स्वयं चरित्रमेव पालनीयमित्यु
 त्मर्गपदं, अपवादपदे च अल्पनुसारेण यथागममन्यथाऽपि, तद्यथाचनं जिनेन्द्राश्रया, आम्ना पुनरुत्सर्गापवादाभ्यां विना न
 भवेत्, यथा तीर्थक्षेत्रोत्सर्गापवादेषुपविष्टौ तत्रैव प्रवर्तते जिनाश्रया ज्ञानाधाराधनमितिमात्र इति गार्थार्थः ॥२३॥ अत्र ज्ञानाधा-
 राधनं जिनाश्रयैव भवति, परं पुस्तकप्रतिमादिविनिर्माणं तु न विविधादरूपजिनाश्रया, किंतु चरितानुवादेनेतियाश्रयाश्चां पराकर्तुमाह-
 णाणस्तस्य अराहणमुबगरणायारपालणेऽपि भवेत् । एष वस्तुचरिआणमण्णह विराहणा मणिआ ॥२४॥

'याणस्तस्य'पि ज्ञानस्वाध्यासाधनं उपकरणव्याराधनं भवेत्, तत्रोपकरणानि पुस्तकपुस्तकमात्रमपीलेखिन्यादीनि

द्रव्याणि तथा आचार्योपाध्यायश्चाध्यापका नीरोगं शरीरं चेत्याद्यपि ज्ञानस्य साधनानि, अत एव सत्सु आचार्यादिषु ज्ञानमधीतं
 न स्यात् तदा ज्ञानस्थानाराधनया देवलोकेऽपि पश्चात्तापभाक् स्यात्, यदागमः—“तीहिं ठाणेहिं देवे परितप्येजा, तंजहा—अहो मए
 संते बले संते वीरिए संते पुरिसकारपरक्कम्मे खेमंसि सुभिक्खंसि आयरियउवज्जाएहिं विज्जमाणेहिं कल्लसरीरेण णो बहुए सुए
 अहीए १ अहो णं मए इहलोगपडिबद्धेणं परलोगपरम्पुहेणं विसयतसिएणं णो दीहे सामणपरिआए अणुपालिए २ अहो णं मए
 इड्डिससायगुरुएणं लोगासंसगिद्धेणं णो विसुद्धे चरित्ते फासिए, इच्चेतेहिं तिहिं ३” एतद्बृत्त्येकदेशे यथा—‘तप्येज्ज’त्ति पश्चात्तापं
 करोति, अहो विसये सति—विद्यमाने बले शरीरे वीर्ये जीवाश्रिते पुरुषकारे अभिमानविशेषे पराक्रमे अभिमान एव च निष्पादित-
 विषये इत्यर्थः क्षेमे—उपद्रवाभावे सति सुभिक्षे—सुकाले सति कल्यशरीरेण—नीरोगदेहेनेति सामग्रीसद्भावेऽपि नो बहु श्रुतमधीत-
 मित्येवमित्यादि श्रीस्थानांगटीकायां। क्षेत्रं चाचार्यसमीपादि यद्वा यत्र क्षेत्रे श्रुताभ्यासः क्रियते कालः सुभिक्षादिः प्रागुक्त एव,
 अथवा विद्यासाधननक्षत्रावच्छिन्नो बोध्यः, तत्र दश नक्षत्राणि ज्ञानस्य बृद्धिकराणि भवन्ति, यदागमः—“दस नक्खत्ता नाणस्स
 बुड्डिकरा पं०, तं०—मिगसिरअहापुस्सो तिन्नि अ पुब्बाइं मूलमस्सेसा। हत्थो चित्ता य तथा दस बुड्डिकराइं नाणस्स ॥१॥” इतिश्री-
 स्थानांगे, एतद्बृत्तिर्यथा—‘बुड्डिकराइं’ति एतन्नक्षत्रयुक्ते चंद्रमसि सति ज्ञानस्योद्देशादिर्यदा क्रियते तदा ज्ञानं समृद्धिमुपयाति
 अविच्छेदेनाधीयते श्रूयते व्याख्यायते धार्यते वेत्ति, भवति च कालविशेषस्तथाविधकार्येषु कारणं, क्षयोपशमादिहेतुत्वात् तस्य, यदाह—
 “उदयक्खयक्खओवसमोवसमाह जं च कम्मणो भणिआ। दब्बं खित्तं कालं भवं च भावं च संपप्प ॥१॥”त्ति, तद्यथा ‘मगसिर’
 गाहा, इति स्थानांगवृत्तौ, अत्र पुस्तकवत् नक्षत्रावच्छिन्नः कालोऽपि ज्ञानस्य क्षयोपशमहेतुर्भणितः, भावोऽपि तथाविधज्ञानक्षयोप-

अमो धीर्यन्तरायस्योपश्रमो वेत्यादि, एव विशेषोऽपि ज्ञानाधिकारणं, यदात्मः—“दो विसावो अमिगिच्छ कप्पति विगगावाणं गिम्मयीजं
 वा पब्बाविचए—यार्ईणं वेव, एवं सुढाविचए सिक्खत्ताविचए संसुंजिचए संयसिचए संन्यायं उरिसिचए
 सन्नाय समुदिसिचए सज्जायमसुअणिचए आलोत्तिचए पडिक्कमिचए निदिचए गरिद्धिचए विठड्डिचए विसोहितए अफरणयाए
 अम्मुद्धिचए आहारिहं पायच्छिचं तपोक्कमं पडिक्खिचए”पि श्रीस्थाननिगे, एतद्गीका यथा ‘दो विसाठ’पि इत्यादि, द्वे विशो—
 क्कण्ठे अमिगुह—अंगीकृत्य, तदस्मिन्मुखीपूर्वेत्यर्थः, कस्यते—युन्यते निर्गता प्रधाद् भनादेरिति निर्ग्रयाः—साधवस्तेयां निर्ग्रन्भ्यः—
 साभ्यस्तासां, प्रधास्यसिद्धं रवोहरजाविदानेन प्राचीनां—प्राचीं पूर्वामित्यर्थः तदीचीनां—तदाधीमुत्तरामित्यर्थः, उक्तं च—“पुन्वा
 सुहो उ उचरसुहो य दिक्काऽइवा पडिच्छिक्खा । चाए जिबादयो वा इवेख जिष्पेइआइ व ॥१॥”पि, ‘एव’मिति यथा प्रभाजनस्य
 दिग्दयालिंछापेन अधीसं एवं सुढनादिमुद्रायपि पोढञ्चाप्येतव्यानीति, तत्र सुंढयितुं द्विरोलोचनत् १ शिष्ययितुं प्रहणञ्छिद्योपेयया
 सुद्राचो प्रादयितुं आसेवनाश्छिद्योपेयया तु प्रत्युप्रेययादि क्षिष्ययितुमिति २ उत्थापयितुं—प्रह्रावतु व्यषस्यापयितुं ३ समोजयितुं
 मोचनंढन्त्यां निवेद्ययितुं ४ संघासयितुं—संस्कारकमढन्त्यां निवेद्ययितुं ५ सुष्ठु आ—मर्यादयाऽधीयते इति स्वाभ्यायः—अंगादिः त
 तरेस्तु—योगविचिक्रमेण सम्यग्योगेनाधीप्वेदमित्येषमुपदेस्तुमिति ६ सद्दरेस्तु—योगसामाचार्येष स्तिरपरिचित कुर्विदमिति बहुमिति ७
 अतुष्टास्तु—तत्रैव सम्यग् एतद् धारय अन्येषां च प्रवेदय इत्येवं अमिधातुमिति ८ आलोचयितुं सुरवेऽपरावान् निवेदयितुमिति ९
 प्रतिक्कमिद्धं—प्रतिक्रमणं कर्तुमिति १० निविद्धं अतिधारान् स्वसमखं सुगुप्सिद्धं, आइ च “सुचरितपक्कयानो निव्”पि ११ गर्हितुं
 गुह्यसमखं तानेव सुगुप्सिद्धं, आइ च—‘मरहादि तहाआठीयमेय नवरं परप्पयासण’पि १२ ‘विठड्डिचए’पि व्यसिचवर्धुं विमोहयितुं

विदुष्टयितुं वा, आतिचारानुबन्धं विच्छेदितुमित्यर्थः १३ विशोषयितुमतिचारपंकापेक्षया आत्मानं विमलीकर्तुमिति १४ अकरण-
 तथा-पुनर्न करिष्यामीत्येवं अभ्युत्थातुं-अभ्युपगन्तुमिति १५ यथाहर्म-अतिचाराद्यपेक्षया यथोचितं पापच्छेदकत्वात् प्रायश्चित्त-
 विशोधकत्वाद्वा प्रायश्चित्तं, उक्तं च-“पावं छिदद् जम्हा पायच्छित्तं तु मण्णए तेण । पाएण वावि चित्तं विसोहए तेण पच्छित्तं
 ॥१॥”ति, तपःकर्म-निर्विकृतादिकं प्रतिपत्तुम्-अभ्युपगन्तुमिति १६ इत्यादि श्रीस्थानांगटीकायां, अत्र यद्यपि दो दिसाओ
 अभिगिज्जा कप्पति निगंथाण वा निगंथीण वा सज्झायं उद्दिसित्तए सज्झायं समुद्दिसित्तए चि सज्झायमणुजाणित्तए चि सूत्रमात्रस्यैव
 सम्मतितयोपयोगः तथाऽपि पाशचन्द्रमते एतत्सूत्रोक्तं किमपि न विद्यते इति प्रसंगतो ज्ञापनार्थं भणितं, तत्कथमिति चेत् उच्यते,
 पाशचन्द्रेणाच्छिन्नपरस्परं परित्यज्य लुम्पकवत् केवलपुस्तकलिखितसिद्धान्तमात्रानुसारेण निजमतिविकल्पितं सूत्रार्थं पुरस्कृत्य
 निजमतमाविश्रुतं, तत्र पाशचन्द्रेण स्वशिष्येभ्यो दीयमाना दीक्षा न कस्यापि गुरोः पाश्व गृहीता, अतः स्वयमदीक्षितः परेभ्यो गृह-
 स्ववद शैश्यात्तान्दः कथं तच्छिष्याणां दीक्षादानं, एवं मृण्डापनमपि बोध्यं, उपस्थापना तु पाशमते मूलतोऽपि न सम्भवति,
 यथा इतरेषामुद्देशतः तत्पूर्वकाधीतपट्टजीवनिकार्यन्तसूत्रार्थाश्चोपस्थाप्यन्ते, पाशमतेन तु योगानां एव अभावात्, ननु तदीयाः
 अपि योगसूत्रेण इत्येव इति श्रूयते इति चेत् मैवं, स्वमतिविकल्पितं हि योगानुष्ठानं न भवति, तन्मते तु स्वमतिविकल्पितं,
 यथा सर्वेदन्तां दुःखाल्लुदाये अग्निविकल्पः शीतकाले जायते, परं न तेनाग्निनौदनपाकादिसम्भवः, किन्तु योगानुष्ठानं यदि गुरु-
 पारतन्त्याभवेत्तदादिसिष्यत् तर्हि श्रीआषाढाचार्यो दिवं गतोऽपि आगत्य स्वशिष्यान् योगानुष्ठानं नाकारयिष्यत्, तथा च तृतीय-
 निह्वोत्पत्तिरपि तत्रादिसिष्यदिति बोध्यं, योगाद्यनुष्ठानामावाचांगादीनां नोद्देशसमुद्देशानुद्देशादयो भवंति, योगानुष्ठानं च योग-

सामाचारिप्रन्थोपलभ्यं परंपराभक्तं वेति । तथा मंडलीसंयोगः पाञ्चस्य केनापि साधुगुरुणा सह नासीत् कथं स्वच्छिष्येभ्यो मंडली
 संयोगप्रकारः सम्भवेत् ? एवं ब्रह्मसासेवनाशिक्षाञ्जुत्या स्वयं पाञ्चः कथं परेभ्यः तच्छिष्यकः, ननु पाञ्चवन्त्रस्य छालायां ब्रह्मसादि
 शिक्षा जाता मविष्यतीति चेत् मैत्रं, स्वच्छिष्येभ्यो ग्राह्यमाणायाः शिक्षायाः कल्प्यब्रह्मणात्, न हि स्वमतमिममवशिष्यायाः उपदेशकः को
 ऽप्यासीत्, तथा प्रायश्चित्तदानमपि तन्मते मूलतोऽपि नास्ति, प्रायश्चित्तप्रन्थानामपि निष्ठीयन्म्यबारादीनामनंगीकारात्, अंगीकारे
 वा स्वयमत्राप्तप्रायश्चित्तः कथं प्रायश्चित्तदानसमर्थं इत्याद्यनया दिक्षा पाञ्चमते न ब्रह्मवि स्पर्धत्यपि इति प्रसंगवो बोध्यं, अथ प्रकृत
 हृष्यते-यथोपकरणानि ज्ञानस्य भगिणानि तथा आचारोऽपि ज्ञानस्य काळाद्यप्रकारः, यदागमः-“दुविद्दे आचारं प०, त०-गाणा-
 चारे वैव नोनाभायारे वेवे”ति श्रीस्थानांगसूत्र, एतद्दीक्ष यथा-‘दुविद्दे आचारं’ इत्यादि सूत्रचतुष्टयं कथं, नवरमाचर्यं
 आचारो-व्यबहारो ज्ञान-शुतज्ञानं तद्विषय आचारः काळादिरष्टविधो ज्ञानाचारः, आह व-“काले विणए बहुमापे उवहापे वैव
 तइय निष्कृत्वे । वञ्जवजत्वतदुमये बहविहो नाणमायसो ॥१॥”ति श्रीस्थानांगटीकार्या, अत्र काले विषयपि मायानियु
 क्तिष्ठता श्रीमद्रवाहुस्वामिना श्रीवरावैकालिकनिर्मुक्तमिद्विता, तद्व्यवस्थान यथा-“काले, यो यस्य शुतस काल उक्ता
 तस्य तस्मिन्नेव साम्नायः कर्तव्यो, नान्यदा, शुतप्रहण इव्यंता गुरोर्विनयाः कार्यः, तथा शुतप्रहणोपतेन गुरोर्बहुमानः कर्तव्यो,
 बहुमानः आन्तरः माधप्रतिबन्धा, शुतप्रहणममीप्सता उपचानं कार्यम्, उपचानं-वपा, तदि यत् यत्राभ्यायने आगाहादियोगलक्षण
 इत्थं तत्र कार्यं, तथा गुरोर्ते आशातना अनिष्टवः कार्यः, यद्यस्य सक्रमेऽभीतस्तत्र स एव कथनीयः, म्यबनार्थतदुपमान्याभिलष
 भेदो न कार्यः, अष्टविधो ज्ञानाचारे-ज्ञानासेवनाप्रकार” इति, अत्र ज्ञानाचारे आगाहादियोगोदहनविकं मन्विदं, एतच्च पाञ्चप्रहस्य

मतेषु न संभवत्येवेति प्रसंगतो बोध्यं, तथा दर्शनाचारोऽप्यष्टधैव, 'निस्संकिञ्च निष्कस्त्रिञ्च निष्कस्त्रिञ्च अमूढदिष्टी अ । उववृह
थिरीकरणे वच्छ्लेषभावणे अष्ट ॥१॥' इति श्रीदशवैकालिकनिर्युक्तौ, एतद्व्याख्यानं-निःशंकितः-देशसर्वशंकारहितः, तत्र देश-
शंका समाने जीवत्वे कथमेको भव्यः ? अपरस्त्वभव्य इति शंक्यते, सर्वशंका-सर्वभेदं परिकल्पितं भविष्यतीति, तथा निष्कांक्षितः-
देशसर्वकांक्षारहितः, देशकांक्षा एकं दर्शनं कांक्षति, सर्वकांक्षा तु सर्वाण्येव, निर्विचिकित्सः-साध्वेव जिनदर्शनं, किन्तु प्रवृत्तस्यापि
सतो ममास्मात् फलं भविष्यति न वा भविष्यतीति, क्रियायाः कृषिबलादिषूभयथोपलब्धेरिति विकल्परहितो निर्विचिकित्स उच्यते,
यद्वा निर्जुगप्सः-साधुजुगप्सारहितः, अमूढदृष्टिः-बालतपस्वितपोविद्यातिशयदर्शनेन मूढा-स्वरूपात् न चलिता दृष्टिः-सम्यग्-
दर्शनरूपा यस्यासावमूढदृष्टिः, उपबृंहणं च स्थिरीकरणं च उपबृंहणस्थिरीकरणे, तत्रोपबृंहणं-समानधार्मिकणां सद्गुणप्रशंसनेन तद्-
वृद्धिकरणं, स्थिरीकरणं-धर्म्मार्द्धिषीदमानानां तत्रैव स्थापनं, वात्सल्यं च प्रभावना च वात्सल्यप्रभावने, वात्सल्यं-समानधार्मिक-
प्रीत्युपकारकरणं प्रभावना-धर्म्मकथनादिभिस्तीर्थल्यापना, अष्ट चेत्यष्टप्रकारो दर्शनाचारः इति दश० वृत्तौ, दर्शनोपकरणानि
तु जिनभवनविवादीनि प्रतीतानि, तथा चारित्राचारोऽप्यष्टधा, यथा-“पणिहाणजोगजुचो पंचहिं समिर्इहि तीहिं गुत्तीहिं । एस
चरित्तयारो अहविहो होइ नायव्वो ॥१॥” इति दश० नि०, एतद्वृत्तियथा प्रणिधानं-चेतःस्वास्थ्यं तत्प्रधाना योगाः प्रणि-
धानयोगास्तैर्युक्तः २ पंचमिः समितिमिः तिसृभिर्गुप्तिभिर्यः प्रणिधानयोगयुक्तः, पंचसु समितिषु तिसृषु गुप्तिषु वा, एष चारित्रा-
चारोऽष्टविधः इति श्री दश० वृत्तौ, चारित्रोपकरणान्यपि रजोहरणादीनि साधूपकरणानि, एवं ज्ञानादीनामाराधनं यथोक्ताचारा-
नुपालनेनैव स्यात्, अन्यथा तदाचाराणामपरिपालने ज्ञानादीनां विराधना भणित्वा, यदागमः-“तिविहे संकिलेसे पं०, तं०-नाण-

संक्लिप्ते दंसपसंक्लिप्तेसे चरिचसंक्लिप्ते” इत्यादि, अत्र ज्ञानाधारावने विनाद्या विरावने च नेति संपन्ने साधर्मिकवात्मस्याविक्रमपि विनाद्ययैव सिद्ध तदा पाञ्चस्य क्वाद्या इत एवापात्तेति गार्थः ॥२४॥ अथ ज्ञानादीनामुपकरणानि व्यक्त्या मूत्रत एवाह—

पोत्थाई उषगरण णाणस्स तद्वा जिगिदमवणणाइ । वसणउषगरण खल्लु पुत्तिप्पमुहा य चरणस्स ॥२५॥

पुल्लकादि ज्ञानस्रोपकरं आविद्यन्वात् नीरोमक्षरीरादिक प्रागेवोक्तं बोध्य, तथा जिनेन्द्रभवनादि दर्शनोपकरणं, आविद्यन्वात् अिनप्रतिमादिप्रह, लह निबये, ‘पुत्तिप्पमुहा’ति मुखसंस्त्रिक्रमस्य, आविद्यन्वात् रजोहरणकन्यादिप्रहस्यारिश्रोपकरणमिति, ननु ज्ञानदर्शनाभ्यां विना चारित्रसैवासंभवात् यथा ज्ञानदर्शने साधूनां चारित्र्येत् एव भवतस्तथा तदुपकरणान्यपि चारित्रोपकर गान्थे च साधूनां भवन्तु, चारित्रसैवोपहमकत्वात् इति चेत्, सत्य, ज्ञानदर्शनोपकरणानां साध्यात् ज्ञानदर्शनयोरेव हेतुत्वात्, चारित्रस्यापि परम्परया तथात्वेऽपि मुख्यवृत्तिमपिष्ठत्य तथैव व्यवहारस्य युक्तत्वात्, चारित्रव्यतिरिक्तयोरपि ज्ञानदर्शनयोरुप- कर्तृत्वात् प्रबन्धे व्यपदेशो युक्त इति गार्थः ॥२५॥ अथ तत्सर्गापवादयोरुत्सर्गत एव यथासंभव स्नानकान्याह—

उत्सर्गो मुणियम्मो अववायपयमि इअरमगो य । इच्चिकोऽवि अ दुब्बिहो एव सिद्धतसुपसिद्धो ॥२६॥

मुख्यवृत्त्या उत्सर्गो मुनिधर्मः—साधुमार्गो, यतः तीर्थकृता प्रथमदुत्सर्गताः पचमहाप्रतात्मकं साधुमार्गमेवोपदिशंति, तथाच मानुरिभ्यापवादपदे भावकसंविद्यपाधिकमार्भद्विकल्पविवृति, अतः साधुमार्गपिष्ठया तावपवादरूपावेष, तेषु त्रिष्युत्सर्गापवाद सम्भवात् प्रत्येकमेकैक्येऽपि च द्विविधः, एवम्—अधुना प्रकारेण सिद्धान्तमुप्रसिद्धः—जिनस्यवचनेऽतिशयेन प्रसिद्ध, अयं मार्गः— मुख्यवृत्त्योत्सर्गरूपेऽपि साधुमार्गोऽनेकपवादपदसंपुक्तः स्वविरक्त्यः, स्वविरक्त्ये तुमत्सर्गापवादयोस्त्वौत्प्यात्, यदायमा ‘आत्मव्या

उस्सग्गा तावइआ चेव हुंति अववाया । जावइआ अववाया उस्सग्गा तच्चिया चेव ॥१॥”त्ति व्यवहारभाष्ये, जिनकल्पस्तु
 ‘केवलोत्सर्गरूप एव, तत्र द्वितीयपदाभावात्, तथा श्रावकमार्गस्तावच्चारित्रभारं वोढुमशक्तस्य संभवति, ‘कारणिकोऽपवाद’ इति
 वचनात्, तथाविधशक्त्यभाव एव कारणं, तथाविधशक्त्यभावोऽपि चारित्रावरणीयक्षयोपशमाभावजन्य एव, तत्रापि इत्थमेव कर्त्त-
 व्यमिति जिनैर्नाभिहितं, किन्त्वास्तामन्यत्र, सम्यत्त्वप्रतिपत्तावपि ‘नन्नत्थ रायाभियोगेण गणाभियोगेण बलाभियोगेण देवयामि-
 योगेण गुरुनिगहेण वित्तिकंतारेणे’त्याकारा भणितः, एवं व्रतेऽपि, यथा उत्सर्गेण सम्यत्त्वमूलानि द्वादश व्रतान्येवाभ्युपगन्त-
 व्यानि श्रावकैरित्युक्तवान्, शक्त्यभावे यावदेकमपि व्रतं प्रतिपन्नो देशविरतिर्भण्यते, तदभावे वाऽविरतसम्यग्दृष्टिरेव श्रावकः
 स्यादित्यादि, एवं संविशपाक्षिकोऽपि गृहीतचारित्रस्तथाविधचारित्रावरणीयकर्मोदयच्चारित्रं विमुच्य देशविरतिः श्रावको भवति,
 एतच्च जिनाज्ञा, यदागमः—“जइ न तरसि धारेउं मूलगुणभरं सउत्तरगुणं च । मोत्तूण तिन्नि भूमि सुसावगत्तं वरतराणं ॥१॥ अरहंत-
 चेइआणं सुसाहुपूआरओ दढायारो । सुस्सात्रगो वरतरं न साधुवेसेण चुअधम्मो ॥२॥” इति, एवमप्यशक्तो यदि गीतार्थस्तहि
 संविशपाक्षिको भवति, तत्रापि शक्त्यनुसारेण पुनः प्रतिज्ञातानां मूलोत्तरगुणानां परिपालनं भवतीति, एवमुत्सर्गापवादयोरुत्सर्गतोऽप-
 वादश्च स्थानानि दर्शितानीति गाथार्थः ॥२६॥ अथ कालालुभावात् कुपाक्षिकसंसर्गाहुल्यात् सम्यग् उत्सर्गापवादस्वरूपमजानानो
 भूयान् जनोऽपवादहेलनापर एवेति तच्चालनां पराकरणायापवादस्वरूपमाह—

कारणिओ अववाओ उस्सग्गाओऽवि होइ बलवंतो । उस्सग्गापालणद्धा निवइन्व जिणेहिं सो भणिओ ॥२७॥
 कारणिकोऽपवादः उत्सर्गादिपि बलवान् भवति, यदाहुः श्रीहिमाचार्यपादाः ‘उत्सर्गादिपवादो बलीयान्’ इति न्यायसूत्रे,

बलवत्त्वे हेतुमाह—‘उत्सर्ग’पि यतः सोऽपवादो चुपवदुत्सर्गपालनार्थं किनैर्मपितः, यथा प्रवापालनार्थं मन्त्रयाऽभियेच्यावस्थापितो
 रात्रा प्रब्राम्येऽपि बलवान् भवेत् तथाऽपवादोऽप्युत्सर्गैव व्यवस्थापितः उत्सर्गद्वयि बलवान्, उक्तव्यमिति चेत् शृणु, उत्सर्गो
 द्वैरे-ननु सो अपवाद! अस्मिन्प्यादिकं स्वदायचमेवेति त्वदाह्यैव वयं वशिष्ठ्यामेहे, अपवादमर्तरेणोत्सर्गः स्वत्तु न शक्नोतीति
 माह इति गाथार्थः ॥२७॥ अयोत्सर्गपिवाद्योर्बलस्वानकमाह—
 उत्सर्गो बलु पगई अववाखो पुह(नृ)वहति सहाणे । परठाणे वसमत्प्या योऽवि अ ते गरद्वणिज्जावि ॥२८॥

उत्सर्गः स्वदायधारणे प्रकृतिः—प्रब्रालोक इत्यर्थः, अपवादः श्रयिणीपतिः—राजेति, ३१—‘स्वस्थाने’ उत्सर्गस्थाने—अपवादान्
 क्त्रे ‘अमानोपाप्मिन्को हुत्सर्ग’ इति वचनात्, यावदपवादप्रयोचन न पठति तावदुत्सर्ग एव बलवान्, अपवादस्थाने चापवादा,
 अपवादस्वानं कारण, उत्सर्गनिर्वाहकद्रव्यापयोगः, उत्सर्गसामर्थ्यनिरोधकद्रव्यादिसामर्थ्यः, वधिराकरणार्थमपवादो राज्ञ्या
 नीयः, यथा राज्ञा प्रआषीत्वास्वारिचौरादिबननिवारकत्वात् तथाविधद्रव्यादिसामर्थ्या निवारकत्वेऽपवादः, एतौ द्वावपि परस्वाने
 अपवादस्थाने उत्सर्गः उत्सर्गस्थाने चापवाद इति स्वानकम्पत्ये असमर्थौ—न सामर्थ्यमात्रो भवतः, अयि-पुनर्गर्हीणीयो—उद्युत्सनीयो
 अदो मर्पावारहितौ द्वावपि प्रचरंते त्रयोरप्याभय इत्यर्थ इति माथार्थः ॥२८॥ अथ कीदृशी प्रकृतिः कीदृश्यं राजेति उत्सर्गपि
 वादयोर्दृष्टन्तीकसुं दर्शयति—

पगई सहावसिपृथा कारणिजो होइ सुगई निब्रमा । पगईवषणठबजीवो पाएण तीह रकण्णहा ॥२९॥
 प्रकृतिः सम्यक्प्रतिष्ठा भवति, न पुनः केनापि स्थापिता, भूषणी—राजा हुत्सर्गाहाणो, प्रकृतिस्तु नियमस्तु कारणिकः—कारण

विशेषाज्ञातो भवति, यथा परस्पर विवदमानैर्गुणलिकै राजनिमित्तं श्रीनामिकुलकरो याचितो, नामिना च भवतां ऋषभदेवो राजा विवादादिनिवारणेन न्यायप्रवर्त्तको भविष्यतीति कारणवशात् राजा जातः, अत एव 'पढमराए'ति सिद्धान्तवचनं, न पुनरेवं पढम-
 पयत्ति वेत्यादि दृष्टं श्रुतं वा, तस्मात् कारणिको राजा, स च कीदृशः स्यादित्याह-प्रकृतिधनोपजीवकः-प्रकृतेः सकाशात् यद् धनं तदुपजीवी, तेनैव स्वनिर्वाहक इत्यर्थः, केन?-न्यायेन-न्यायमार्गेण, लभ्यभागोपादानयथाऽपराधदंडादिनेत्यर्थः, अथ प्रकृतिधनो-
 पजीवनेन न्यायभाग कथमित्याह-'तीइ'ति तस्याः-प्रकृते रक्षणार्थं, प्रजापालनार्थमेव प्रजाधनोपजीवी न्यायवानेव, यथा भारमु-
 द्बवहन् वृषभस्वर्णादिकं चरति, यदागमः-'जो वहइ सो तणं चइ'ति निशीथचूर्णौ, यस्तु अन्यायधनोपजीवी स तु राजा न
 भण्यते, किन्तु नृपो लुंटाको भण्यते इति गाथार्थः ॥२९॥ अथ दार्ष्टान्तिकमाह—

एवं खलु अववाओ उस्सग्गुवजीवओऽवि णाएणं । उस्सग्गं पालिज्जा तेणं जहसं भवागारा ॥३०॥

एवं खलुः-निश्चये अपवाद उत्सर्गोपजीवकोऽपि न्यायेनोत्सर्गं पालयेत्, ननु राजा तावत् प्रजाधनोपजीवको भवति, तदध्यक्ष-
 सिद्धमेव, परमपवादः कथं तुत्सर्गधनोपजीवक इति चेत् शृणुत, यथा समुत्पन्नेऽपि रोगादौ साधुनोत्सर्गतो भैषजादिचिकित्सा न
 कार्या, यदागमः-'तेगिच्छं नाभिनांदिज्जा, संविक्खवत्तगवेसए । एअं खु तस्स सामणं, जं न कुज्जा न कारवे ॥१॥'इति श्रीउत्तरा-
 द्ययने २, तथा 'भोचूण जइ तिगिच्छं अहिआसेज्जण जइ तरइ सम्मं । अहिआसितस्स पुणो जइ से जोगा न हाइति ॥१॥'त्ति
 श्रीउपदेशमालायां, अत्र पूर्वोद्धेनोत्सर्गः प्रतिपादितः, एवं च सति कोऽपि साधुरसमर्थश्चिकित्सादिकं विना ज्ञानादिहानि-
 म्वाप्नोति तदाऽपवादे चिकित्सादिकं कल्प्यं, तच्च उस्सग्गचि गाथोत्तराद्धेनोक्तं, यथा 'सुवत्थ संजमं संजमाउ अप्पाणमेव रक्खेज्जा ।

मृषा अवायानो पुणोऽपि सोही न याविर्यं ॥११॥”पि वृष्टत्कल्पमाब्धे, अत्रोत्सर्गस्तावत् स्वमाषस्त्रिदो यावस्त्रीवावसानः
 प्रभृतकालस्थामी, तस्मात् कालात् रोगोपशान्तिर्मर्यादतिक्रान्त स्वनिर्वाहयोग्यं कालमादायापवादः प्रवर्षति, स च कालः स्वभावसिद्ध
 स्वोत्सर्गस्यैव धनरूपापवादोपस्त्रीवनहेतुः, स चापवादो यदि रोगोपशान्तिर्मर्यादामतिक्रम्यापरकालस्य भोक्ता सापदा तु नृपति-
 हेतुकादिबदनाचरो, न पुनरपवादः, अथ एव शैलकाचार्यो रोगोपशान्ताथापि तथैव प्रवर्षमानः पार्श्वस्थादिविशेषणान्वितो मण्डितः,
 एतच्च प्रायः प्रतीतमेवेति, किंच-उत्सर्गस्तावत् तार्वर्षं कालं यद्यपवादाय न ददाति तदा राजाऽप्यपवादो निर्वाहसामग्रीरहितो
 नोत्सर्गं पाठयति, ततश्च स साधुः स्वर्गं सेवयितुमशक्तोऽपवादपरारब्धुत्वञ्च पतितधर्म्मा दुर्गतिप्राप्त्युभयतोऽपि भ्रष्टः स्यादिति, तथा
 प्रकरणान्तरण दार्ष्टान्तिकयोजना, यथा-आत्मा छत्रस्यसाधुना, केवलनामपि स्त्रीणां करस्पर्शोऽपि निषिद्धः, यदागमः-‘अस्थिय
 त्यीश्वरकरिणं, लिंगी अरिदावि सयमवि करेच्छा । तं निन्दयञ्चो गोत्रम । जायेच्छा मूलगुणमह ॥११॥” इति गण्डोपाचारप्रकीर्णके,
 एवमुत्सर्गे यावस्त्रीप्रकालाधिके विद्यमाने पशुबात्यादिना उपहन्यमाना जलादौ वा निमज्जन्तीं साध्वीं बाह्यादिनाऽवलम्बमानो विनाङ्गां
 नातिक्रामति, यदागमः-‘यथाहि ठापेहिं समये निग्गये निग्गयि गेण्डमाये वा अवलम्बमाये वा नातिक्रामति, त०-निग्गयि वणं
 अन्नपरे पसुजाए वा पकसिजाए वा ओषाएजा, तत्तय निग्गये निग्गयि गिण्डमाये अवलम्बमाये नातिक्रामति १ निग्गये निग्गयि
 दुर्गसि वा विसर्मसि वा पकल्लमणिं वा पवठमणिं वा गेण्डमाये वा अवलम्बमाये वा नातिक्रामति २ निग्गये निग्गयि सेवसि वा पंक्सि
 वा पय्यगसि वा उदगंसि वा उक्कसमणीं वा ओबुज्जमणीं वा गेण्ड० अवलम्ब० याति० ३ निग्गये निग्गयि पाव आरुडमाये ओरुममाये
 वा पातिक्रामति ४ सेवइयं दिवइयं बद्धलातिठं जाव मच्चपय्यपडिआतिक्रिणं निग्गये निग्गयि गेण्डमाये वा अवलम्बमाये नाति

क्वमति ५" इति श्रीस्थानांगे, एतद्बुद्ध्युक्तदेशो यथा-अनंतरं द्रव्यप्रबुद्धः कारणतः उक्तः, अथ भावप्रबुद्धमनुष्ठानतः आज्ञानति-
 क्रमेण दर्शयितुमाह- 'पंचही'त्यादि, सुगमं नवरं 'गिण्हमाणे'चि बाह्यादात्रंगे गृह्णन्, अवलंबमानः पतन्तीं बाह्यादौ गृहीत्वा धारयन्,
 अथवा 'सर्वंगिअं' तु गहणं करेण अवलंबणं तु देसंमि'चि, नातिक्रामति स्वाचारमाज्ञां वा, गीतार्थस्थविरो निर्ग्रथभावेन यथा-
 कथंचित् पशुजातीयो दसगवादिः पक्षजातीयो गृध्रादिः 'ओहाएज्ज'चि उपहन्यात्, तत्रेति उपहनने गृह्णन् नातिक्रामति, कारणि-
 कत्वात्, निष्कारणत्वे तु दोषो, यदाह- "मिच्छत्तं उड्डाहो विराहणा फासभावसंबंधो । पडिगमणाई दोसा भुत्ताभुत्ते अणायव्वा ॥१॥"
 इत्येकं, तथा दुःखेन गम्यते इति दुर्गः, स च त्रिधा-बृक्षदुर्गः श्वापददुर्गः म्लेच्छादिमनुष्यदुर्गश्च तत्र वा मार्गे, उक्तं च- "तिविहं
 च होइ दुग्गं रुक्खे सावय मणुस्सदुग्गं च"चि, तथा विषमे वा-गर्त्तपापाणाद्याकुले पर्वते वा प्रखलितां वा गत्या प्रपततीं वा भुवि,
 अथवा "भूमीएँ असंपत्तं पत्तं वा हत्थजाणुगादीहिं । पक्खलणं णायव्वं पवडण भूमीए गत्तेहिं ॥१॥"ति, गृह्णन् नातिक्रामतीति-
 द्वितीयं, तथा पंकः पनको वा सजलो यत्र निमज्जते स सेक इत्यादि श्रीस्थानांगटीकायां, अत्र यावता कालेन साध्व्युपद्रवो
 निवार्यते तावतं कालमुत्सर्गः स्वस्थितिहेतवे अपवादनिर्वाहार्थमपवादाय दत्ते, स चापवादस्तावतं कालमुपजीव्य निस्तारितोपद्रवमुत्सर्गं
 प्रवर्त्तयति, ननु यदुक्तमपवादमंतरेणोत्सर्गो निर्बोद्धुमशक्तस्तदुक्तं, यतोऽपवादपदमन्तरेणापि जिनकल्पिकादीनां निर्वाहस्यागमे
 प्रसिद्धत्वादिति चेत् मैवं, अभिप्रायापरिज्ञानात्, यत्र स्थिरकल्पादावपवादपदं जिनैरुपदिष्टं तत्रोत्सर्गोऽपवादमन्तरेण निर्बोद्धुमशक्यः,
 जिनकल्पिकानां तु गणनिर्गतत्वेनातुलसामर्थ्येन चापवादपदस्यावकाशस्यैवाभावात् कुतोऽपवादपदवार्त्ताऽपि?, यथा यौगलिकानां पर-
 स्परविवादाद्यभावेन राज्ञोऽवकाशाभावात् कुतो राजवार्त्ताऽपि ?, अत एव 'क्वचिद्दुत्सर्गोऽपी'ति श्रीहिमाचार्यवचनात् काप्युत्सर्गोऽपि

बलवान् भवति, तेनैव कारणेन प्रवचने स्थावृषादोऽपि युक्तिरुच्यते, किन्तु काप्यु
 त्त्यर्थेनेवेति, क्लृप्तपरिहान्या विवादादौ च ज्ञाते सति नियमात् रावानमंतरेण न प्रजानां निर्वाहा, आस्तामन्यत्, धर्मप्रवृत्तिरपि
 राबन्धनैव मथिता, यदागमः—“धम्म घरमावास्त पंच निस्साठजा पंच, तं०—छक्काया १ गधो २ राया ३ गाहावती ४
 सरीरं ५ चे”त्वादि, अत एवोत्सर्गापवादौ बहुश्रुतगम्यौ, नागीतार्थगम्यौ, यदागमः—“द्वच्च खिचं काल मावं पुरिस पठिसेवणाओ
 अ। नदि ज्ञाप्येइ अगीओ उरस्तगववाइअं नेव ॥१॥” श्रीउपदेशामालार्या, व्याख्यान यथा—द्रव्य क्षेत्र काल भाव पुरुषं प्रतिसेव
 नाम नापि—नैव ज्ञानात्यगीतार्था, औत्सर्गिकापवादिकवाद्दस्मानमिति गम्यते, तत्रोत्सर्गेण निर्बृचमोत्सर्गिक—यच्चिविद्वेषण
 क्रियत, अपवादेन निर्बृचं आपवादिकं—यच्च द्रव्यक्षेत्रापेषमिति, एवकात् तद्गुणदोषांभागीतार्थो न जानाति, अतो ज्ञानामावात्
 त्परीत्येन प्रवर्धते, तथा च कर्मबन्धः, ततोऽन्तः संसार इति द्वास्वदोषांभागीतार्थो न जानाति, अतो ज्ञानामावात्
 जन्या विश्वाऽम्युपगन्तव्याः, येन कारणेनोत्सर्गपालकोऽपवाद्दस्तेन कारणेन यथासंभवं प्रतिव्रतं प्रतिप्रत्याख्यान च यावत् आगम
 मणितास्तेषामनतिक्रमेण यथासंभव आगारा—अनाभोगादयो मथिताः, ज्ञात्वां भवति कृत्ये, ईर्याप्रतिक्रान्तापि कायोत्सर्गस्योन्मत्त्वाम
 निःश्वासादयो भगिता इति गाथार्थः ॥३०॥ अथोत्सर्गापवादविषये दृष्टान्तान्तरमाह—

जइ पडिओ दधतो खिओ ल्खण धीसमित्तु चचिअ। एवमववापसेवी ल्खणेणमुत्सर्गमग्गरओ ॥३१॥
 यथा पथिको ब्रजन् खिन्नः—खेदमापन्नः, भ्रांत इत्यर्थः, ध्वज—सुहृत्पत्र चिन्मय—विभ्रमं कृत्वा ब्रजेत्, अपगतपथभ्रमः पुनः
 सुखेन गन्तुं द्रव्यनोवीत्यर्थः, एवमपवादसेवी चमानुष्ठाने प्रवर्धमानो ग्लानिमापन्नः ध्वजेन—ध्वजमात्रेणोत्सर्गमार्गस्तो भवति, उत्सर्ग

मार्गसेवी स्यादेवेत्यर्थः, अत्र क्षणशब्देन यावत्कालमपवादपदसेवनाप्रयोजनं तावत्कालो ग्राह्य इति गाथार्थः ॥३१॥ अथ कुपाक्षि-
कमात्रस्याप्यभिप्रायमाविष्कृत्य दूपयितुमाह—

जो भणई अम्हाणं केवलमुस्सग्गु होइ रुइविसओ । सो जिणसासणबज्झो तित्थयरार्इण पडिवक्खे ॥३२॥
यो भणति अस्माकमुत्सर्गः केवलमपवादनिरपेक्षो रुचिविषयो भवति स जिनशासनबाह्यः—प्रवचनाद् बाह्योऽवबोध्यः, तत्र हेतु-
माह—‘तित्थयरार्इण’ति यतः स तीर्थकरादीनां—तीर्थकराचार्यादीनां प्रतिपक्षो—वैरीति गाथार्थः ॥३२॥ अथ कथं स्थविरकल्पे
उत्सर्गापवादौ जिनकल्पे नेति सार्द्धगाथया तात्पर्यं दर्शयञ्चुत्तराद्धेन जिनाज्ञामधिकृत्य जिनकल्पस्थविरकल्पयोः साम्यं दिदर्श-

यिषुर्गाथायुग्ममाह—

जत्थ य सारणवारणचोअणपडिचोअणाइववहारो । दसविहसामायारी तम्मि अ उस्सग्गअववाया ॥३३॥
तयभावे जिणकप्पप्पमुहे पयमेगमेव जिणभणिअं । ते सव्वे जिणसमए जिणआणाराहगा भणिआ ॥३४॥

यत्र कल्पे सारणावारणाचोदनाप्रतिचोदनादिव्यवहारः दशविधसामाचारी, चेति गम्यं, ‘इच्छामिच्छातहकारो’ इत्यादिदशविधसा-
माचारी स्यात् तत्रोत्सर्गापवादौ भवतः, एवंविधस्तावत् स्थविरकल्प एव, यदागमः—‘गच्छो महाणुभावो तत्थ वसंताण निजरा विउला ।
सारणवारणचोअणमाईहि न दोसपडिविची ॥३॥’ गच्छाचारप्रकीर्णके, जिनकल्पिकस्तु गच्छनिर्गतो भवति, अत आह—‘तय-
भावे’ति तदभावे—सारणाद्यभावे सारणादीनामभावो यत्र स तथा तस्मिन् यदुवा सारणाद्यभावे सति, अपवादकारणाभावे सती-
त्यर्थः, जिनकल्पप्रमुखे, आदिशब्दात् प्रतिमाप्रतिपन्नादयो ग्राह्याः, तत्रैकपदमेव—उत्सर्गरूपं जिनभणितं—जिनेनोपदिष्टं वर्तते, यत्

एवं तस्मात् कारणात् ते सर्वे जिनकल्पिकस्वविरकल्पिकद्वयो जिनसमये-चैनन्नासने जिनान्नाशयका मणिताः, जिनाशाराधनमधि कृत्योमयेऽपि तुल्याः, अत एव माप्यकार आह-'न इ दे हीलिञ्जति सम्बेऽविअ दे जिणाणाए'पि गायायुग्मार्यः ॥३४-३५॥
अथैशुत्सर्गापवादात्मके स्वविरकल्पे सिद्धे पाञ्चरूपया ब्रह्मचलिमापयेति दर्शयति-

तेणिव घेरा निदं विधिणा कुब्बसि पोरसि मोसुं । तइआएँ पोरसीए जिणकप्पी एस उस्सग्गो ॥३५॥

येन कारणेन स्वविरकल्प उत्सर्गापवादात्मको जिनान्नेव तेनैव कारणेन स्वविराः-स्वविरकल्पिकः 'पोरसि'धि पोरुपीम्-अर्थाद् रात्रेः मयमप्रहरं गृह्णन्-स्यध्वा 'विधिना'गुरूयदिष्टानुष्ठानविधिना निद्रां कुर्वन्ति, जिनकल्पी तु तृतीयायां पोरुप्यां निद्रां करोति, एष उक्तलक्षणो विधिरुत्सर्ग इत्यध्कार्यः । मावार्हस्त्वेव-स्वविरकल्पिकाः रात्रेः प्रथमे प्रहरे गते ईर्यापचिकी प्रतिक्रम्य गुरोः सकाशे तदभावेऽद्यादिसापनाचार्यं पुरस्कृत्य इत्याकारेण संदिसह मगबन् । बहुपठिपुण्या पोरसि राइअसंभारए ठउडं'इति(मगति)शिम्य बधः भुत्वा गुरुर्मणति-ठाएइ, पश्चात् अउकसायेत्यादि नमस्कारपूर्वकं चैत्यवदनं, तदनु मुखवस्त्रिक्रमप्रतिलेखन संस्कारकोपकरण प्रतिलेखनं च कृत्वा संस्कारकं संस्तीर्य तत्रोपविश्य 'निसीही २ नमोलयासमणाण'मित्यादिविधिना रात्रेः प्रथमपोरुपीमधीत्य विधिना गुर्वाश्रया निद्रां कुर्वन्ति, सा चाश्रयात्वात् प्रमादः, यदागमः-“सुप्ता अगुपी, मुणिणो समयं जागरति लोगसि"नि म्नीआचारात्तदुत्रे द्वीतोष्णीयाभ्ययनत्सादिपदं, एतद्वृत्त्येकदेशो यथा 'सुप्ता' इत्यादि पदं, अस्य चानंतरद्वारेण सहेत्यादि यावत् इह सुप्ता द्विविधाः-द्रुष्यतो मावतव, तत्र निद्राप्रमादवन्तो द्रुष्यन्तः, मावसुप्तास्तु मिथ्यात्वात्प्रानमयमहानिद्राभ्यामोदिताः, सतो ये अगुनयो-मिथ्यापृथयः सक्तं मावसुप्ताः सद्बुद्धिमानानुष्ठानरहितत्वात्, निद्रया मवनीयाः, पुनयस्तु सद्बुद्धोचोपेता मोख-

मार्गदिचलं तस्ते सततं-अनवरतं जाग्रति-हिताहितप्राप्तिपरिहारं कुर्वते, द्रव्यनिद्रोपगता अपि क्वचित् द्वितीयपौरुष्यादौ सततं जागरुका एवेति, एवमेव भावस्वापं जागरणं च विषयीकृत्य निर्युक्तिकारो गाथां जगद-‘सुप्ता अमुष्णी उ सया मुष्णीओ सुप्तावि जागरा हुंति। धम्मं पडुच्च एवं निद्रासुप्तेण भइयव्वं ॥१॥’ति, सुप्ता द्विधा-द्रव्यतो भावतश्च, तत्र निद्रया द्रव्यसुप्तान् गाथाते वक्ष्यति, भावसुप्तास्त्वसुनयो-गृहस्थाः मिथ्यात्वाज्ञानावृता हिंसाद्याश्रवद्वारेषु सदा प्रवृत्ताः, सुनयस्त्वपगतमिथ्यात्वनिद्रा अवाप्तसम्यक्त्वा-दिवोधा भावतो जागरुका एव, यद्यपि क्वचित् आचार्यानुज्ञाता द्वितीयपौरुष्यादौ दीर्घसंयमाचारशरीरस्थित्यर्थं निद्रावशोपगता भवति तथापि सदा जागरा एव, एवं धम्मं प्रतीत्योक्ताः सुप्ता जाग्रदवस्थाश्च, द्रव्यनिद्रासुप्ते ननु जाड्यमेतत् धम्मः स्यात् न वा?, यद्यसौ भावतो जागर्ति तदा निद्रासुप्तस्यापि धम्मः स्यादेव, यदिवा भावतो जाग्रतो निद्राप्रमादावष्टब्धान्तःकरणस्य न स्यादपि, यस्तु द्रव्यभावसुप्तस्य न स्यादेवेति भजनार्थः” इति श्रीआचारांगटीकायां, तथा “पढमे पोरसि सज्झायं, विहए झाणं झिआ-यह । तइआए निहमोक्खं च, चउत्थी सुज्जोऽऽवि सज्झायं ॥१॥”ति श्रीउत्तराध्ययने २६, एतद्वृत्त्येकदेशो यथा-स्पष्टमेव, नवरं रात्रिमपि, न केवलं दिनमित्यपिशब्दार्थः, द्वितीयायां ध्यानं, तृतीयायां निद्रामोक्षं च अयं कुर्यादिति सर्वत्र, प्रकमाद् वृष-भापेक्षं वैतत्, सामस्येन तु प्रथमचरमग्रहरजागरणमेव, तथा चागमार्थः “सन्वेऽवि पढमजामे दोवि तु वसहाण आहमा जामा । तइओ होइ गुरूणं चउत्थओ होइ सन्वेसि ॥१॥” इति सूत्रद्वयार्थः इति श्रीउत्तराध्ययनटीकायां, अत्र वृषभसाधोऽस्वृतीयप्रहर-निद्राऽनुज्ञा शेषसाधूनां तु ग्रहरद्वयमिति, एतेन पाशेन यद् विकल्पितं मोक्षशब्देन निद्रामोचनं करोति, न पुनः स्वापं, तन्निरस्तं, यतो यदि स्वापं न करोति तर्हि किं करोतीति तृतीयप्रहरसंबन्धि कृत्यं वक्तव्यं, यथा दिवा तृतीयप्रहरे भिक्षाचर्या मणिता, तच्च

कापि त्रोकं, ततः पाद्यस्यैव पाञ्चकस्य, बिनकस्त्यकस्य तु दृषमयत्तितुल्यघापरसुत्सर्गत एवेति गायार्थः ॥ अथ विनाश्या निद्रा प्रमादो न भवतीति दर्शनाय घटान्तवदाष्टाधिकरचनामाह—

जह येराण जिणाण य परिग्गहो नेव चत्थपच्छाई । तह निदासि पमाओ नाणाए दोसि चरणहा ॥३६॥

यथा स्वविराणां—स्वविरकस्त्यकानां विनानां—बिनकस्त्यकानां वक्ष्यप्रादिः—स्वविरकस्त्यकानां जघन्यतोऽपि चतुर्दशोपक-
रानि बिनकस्त्यकानां तु षट्कर्पंतोऽपि द्वादशोपकरणानि परिग्रहो नैव स्यात्—न भवत्येव, तथा—तेन प्रक्षरेण निद्रा अपि आश्रया-
विनाश्या प्रमादो न भवति, तत्र हेतुमाह—यतो द्वे अपि—उपकल्पनिद्रे अपि चरणार्थं—चारित्राराधनार्थं, ननु निद्रायाः प्रमादत्व तु
ग्रह्यते एव, तत्कथं निद्रा प्रमादो न भवतीति चेत् सत्यं, स्वरूपेण प्रमादत्वेऽपि स्नानकविशेषमासाद्य तथा व्यपदेशासंभवात्,
अन्यथा शब्दादयो विषयाः क्रोधादयम कथायाः प्रमादत्वेन मथिताः तथा च तदुक्तां प्रमादित्वमजने सप्तमादिवशमपर्यन्तगुण
स्नानकवर्षिनां साधूनामप्रमतताभ्यपदेशो व्यर्थ एवाऽऽपद्येत इदमगुणस्नानकं यावत् कथायोदयात्, शब्दादीनां च विषयाणां
काममोगरूपतया प्रवचने प्रतीतत्वात्, प्रमत्तगुणस्नानकादारम्य त्रयोदशगुणस्नानपर्यन्त यथासंभव कामित्वमोगित्त्वव्यपदेशापस्या
मदसार्भञ्जसमापद्येत, केवळिनामपि रसादीनां भोगानाद्युदयात्, ननु तेषां रागद्वेषामावात् सत्यपि रसादिभोगित्त्व न मभ्यते इति चेत्
चिरं जीव, एवमप्रमत्तादिसाधूनामपि न भोगित्वं, न वा क्वमित्त्व, इत्यो निद्राप्रमादवश्वमपि?, अत एव आगमे 'अि आसबा ते परि-
स्सथे'त्यादि मथितं, तथा क्रोधादयोऽपि स्नानकविषयाश्रिता निवाराहेतवोऽपि मथिताः, यदागमः—“अरिहेतुं च एगो एगो
साहसु वमचारीसु । एस पसरथो रागो अल्ल सरयाण साहण ॥१॥”मित्यादि, एवं यथा विषयकथायाः सन्तोऽपि साधूनां न विव

क्ष्यन्ते तज्जन्यफलाभावात् एवं निद्राऽपि संस्रमपालनहेतुरूपकरणसिव न प्रसाद इति गाथार्थः ॥३६॥ अथ प्रकारान्तरेणापि तथाऽऽह—
अहवा जह असणाई संजमहेउमुणिदेहरक्खट्ठा । भणिअं तहेव निदा अण्णह दोण्हं पि नो आणा ॥३७॥

अथवेति प्रकारांतरद्योतने, अशनादिः संयमहेतुमुनिदेहरक्षार्थ—संयमस्य हेतुर्यो मुनिदेहः—साधुशरीरं तस्य रक्षार्थं, भणितं जिनैरिति गम्यं, तथैव निद्रा अशनादिवत् साधूनां निद्रापि शरीररक्षार्थमेव, एवमपि यदि निद्रा आज्ञा न भवेत् तर्हि द्वयोरपि आज्ञा न भवेत्, न चेष्टापत्तिः, 'अहो जिणेहिं असावज्जा विची सहूण देसिआ । मुक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारण ॥१॥' इति प्रवचनबाधा स्यादिति गाथार्थः ॥३७॥ अथ साधूनां निद्रा प्रमादोऽपि भवति तथा दृष्टान्तयति—

जह आणाए रहिओ सुंजंतो असणपाणमाईणि । भणिओ सुणी पमाई तह निद्द पगामपडिसेवी ॥३८॥
यथा आञ्जया रहितोऽशनादीनि—अशनपानखादिमस्वादिमवस्त्रपात्रादीनि भुंजानो मुनिः प्रमादी—पापश्रमणो भण्यते तथा निद्रां प्रकामसेवी—दिवा रात्रौ वा यथासुखं स्वापशीलः प्रमादी स्यात्, यदागमः—'जे केई पव्वइए निदासीले पगामसो भुच्चा । पिच्चा सुहं सुअई, पावसमणुत्ति बुच्चति ॥१॥' इति श्रीउत्तरा० इति गाथार्थः ॥३८॥ अथोत्सर्गे निद्रास्वरूपे निरूपितेऽपवादेन निद्रा कथं भवतीत्याह—

अववाए पुण थेरा दिवावि कुव्वंति तित्थगरआणा । सा चेव य सुगुरूणं आणा खलु गाणमाईणि ॥३९॥
अपवादे पुनः स्वविरकल्पिकाः दिवाऽपि—दिवसेऽपि, न केवलं रात्रावेवेत्यपिशब्दार्थः, कुर्वन्ति साधव इति गम्यं, किंभूता सा निद्रा ?— तीर्थकराज्ञा, तीर्थकुदाज्ञारूपेत्यर्थः 'सा चेव य' इति सैव च निद्रा सुगुरूणां—सुधम्मर्मादीनामपि आज्ञा खलु निश्चये आज्ञैव, ज्ञानादीनि, गुरुपारतन्त्र्यं हि ज्ञानदर्शनचारित्राणीति वचनादिति गाथार्थः ॥३९॥ अथ गाथाद्वयेन प्रमादाप्रमादयोः पारमार्थिकं स्वरूपमाह—

निहासिष्य पीणह्रीं शिग कसाया य सब्बायापकरा । इषिष्यथत्या रोगरोसंसिसया पमाठत्ति ॥४०॥
 मिच्छासिद्धीण पुण सब्बेऽपि ष सब्बाहा पमाठत्ति । ससिद्धीणमणाणा जिणस्स एत्तो अ परमत्थो ॥४१॥
 निद्राऽपि स्थानदित्रिकं, अपिच्छब्दस सर्वत्रामिसंबंधात् क्साया अपि सर्वंधातकराः, ते धानंतानुबंध्यादयो द्वादश, यदुक्तं-
 “वत्संतद्वमक्साया मिच्छंति सब्बवार्ध” इति, संबलनास्तु देशधातका इति, इन्द्रियार्था अपि शब्दादयो रागद्वेषविषयाः मकारोऽ-
 ताद्यणिकः, प्रमादो, न पुनश्चानादिहेतवोऽपीति, मिव्याद्यदीनां पुनः सर्वेऽपि च निद्रापंचक बोद्धव्यापि क्सायाः शब्दादयोऽर्थाच्च
 सर्वथा-सर्वप्रकारेण प्रमादो, नरकादिहेतुत्वात्, सर्वद्यदीनां-सम्यग्द्यदीनां विनस्यानाद्या-तीर्षकत्वाद्वाभ्यतिरिक्त सर्वमपि प्रमादः
 एव च परमार्थो-वस्तुयतिरिति यावार्थो ॥४०-४१॥ अब किं संपन्नमित्याह—

तेण दब्बपरवित्ती अपवित्ती वा पमाणमपमाण । आरमाईसु विट्ठा विट्ठिपहाणेहि जिणसमए ॥४२॥
 येन ह्यरेणेन प्रागुक्तः परमार्थस्तेन ह्यरेणेन द्रव्यतः प्रवृत्तिप्रवृत्तिर्वा प्रमाणमप्रमाणं, वेत्त्रापि संबन्धते, प्रमाणं वा अप्रमाणं
 वा, कश्चिदित्यभ्याहार्यमधिकारविशेषे, विनसमये-सगत्त्वादिसिद्धिदृष्ट्या, कैः ?-दृष्टिप्रधानैः-सम्यग्दृष्टिमिरिति, अत एव ‘यं
 पायं धंले किंवा एयं पाय धंले किंवे’त्यात्मनोक्तविधिना ननुचारः साधूनां विनाशैव, विशारायवशपकर्षेऽनन्यगत्वा द्रव्यत
 आरंभस्याकिंचिद्वत्त्वात्, एतेन ‘यत्र स्वस्योऽप्यारंभस्तत्र तद्विषयकः साधूनामुपदेश्यादिर्न स्वादि’ति निसत्त्वं, आत्मानन्तत्, यदि
 धीतोवद्रवनिवारणार्थं माधुहृदिभ्य इतमव्यधिप्रवृत्त्यास्तनमवस्य तस्याकल्प्यतस्तुक्त्वात् तत्कर्तुर्गर्भर्ममदाहकार्यं साधुनाऽप्यनुभो-

दनाया विषयीकार्यं, यदागमः—‘नो खलु मे कल्पे अगणिकायं उज्जालित्वा वेत्यादि यावत् तं च भिक्षु पडिलेहाए आगमिन्ना आणविज्जा अणासेवणाए’ति इति श्रीआचा० विमोक्षाध्ययने उ० ६, एतद्बृत्त्येकदेशो यथा ‘तच्च ज्वालनातापनादिकं भिक्षुः प्रत्युपेक्ष्य—विचार्य स्वसंमत्या अपरव्याकरणेनान्येषां वाऽतिके श्रुत्वा—अवगम्य गृहपतिमाज्ञापयेत्—प्रतिबोधयेत्, कया?—अनासे-वनया, यथा एतन्ममायुक्तमासेवितुं, भवता तु पुनः साधुभक्त्यनुकंपाभ्यां पुण्यप्राग्भारोपाजनमकारी”ति श्रीआचारंगवृत्ता-विति गायार्थः ॥४२॥ अथ दृष्टान्तगाथामाह—

अप्पच्चक्खाणकिरिआ वयभावेऽवि अ न देसविरेईणं । नारंभकिरिआरंभे पवट्टमाणण सुमुणीणं ॥४३॥

देशविरतीनां—श्रावकाणां तद्भावेऽपि—क्वचित् एकादशाविरतीरधिकृत्य प्रत्याख्यानभावोऽपि चाप्रत्याख्यानक्रिया न भवति ‘तत्थ णं जे ते संजयासंजया तेसि णं आदिमाउ तिन्नि किरिआउः कज्जति’ इति श्रीभगवत्यां श० १ उ० २, अत्र आरंभिकी पारिग्रहिकी मायाप्रत्ययिकी अप्रत्याख्यानिकी मिथ्यादर्शनप्रत्ययिकी चेति पंचक्रियाणां मध्ये आदिमास्तिष्ठः क्रियाः आरंभिकी पारिग्रहिकी मायाप्रत्ययिकी चेति, तत्रैकादशानामविरतीनामप्रत्याख्यानेऽप्यप्रत्याख्यानकीक्रियायाः अनुदयो भणितः, तथा चः पुनरर्थे वा सुमुनीनां—शोभना मुनयः सुमुनयः—सुसाधवस्तेषां अप्रमत्तगुणस्थानकादारभ्य त्रयोदशगुणस्थानकं यावदारंभप्रवर्त्तमाना-नामप्यारंभिकी क्रिया न भवति, यदागमः—‘तत्थ णं जे ते अप्पमत्तसंजया तेसि णं एणा मायावत्तिआ किरिआ कज्जति”ति श्रीभगवती श० १ उ० २, ते सर्व्वेऽप्यारंभे प्रवर्त्तते, यदागमः—‘अत्थि णं भंते ! समणणं निग्गंथाणं किरिआ कज्जति ?, इत्वा” ये तु वीतरागसंयतास्तेषामेकाऽपि क्रिया न स्यात्, यदागमः—‘तत्थ णं जे ते वीतरायसंयता ते णं अकिरिआ” इति श्री-

भगवतीशतक० १ उ० २ "कहण्य मंते ! समानं निगयानं किरिआ कञ्जति ?, मंदिअपुचा ! एमायपण्या चोगनिमिचं
 च, एवं तनु समणाय निगयानं किरिआ कञ्जति, जीवे ण मंते ! सया समितं एअति वेअति चलति फंइति वइति सुअमति
 तदीरति ठ ठ मावं परिणमति, इवा मंदिअपुचा ! जीवे नं सया समितं एअति जाव तं त माव परिणमति, जाव च नं से जीवे सया
 समित जाव परिणमति ताव च नं तस्स जीवस्स अंते अंठकिरिआ मवति ?, णो इण्णे समंइ, से केण्णेण मंते ! एव दुबइ जाव च
 नं से जीवे सया समित जाव अंते अंठकिरिआ न मवति ?, मंदिअपुचा ! जाव च ण से जीवे सया समित जाव परिणमति ताव च
 नं से जीवे आरमति सारंमति सारंमे वइति सारंमे वइति आरममाणे सारंममाणे समारंममाणे आरंमे
 वइमाणे सारंमे वइमाणे समारंमे वइमाणं भूआनं नीवाण सचाणं दुइत्तावणाए सोआवणाए खूरावणाए तिप्पावमयाए
 पिइवावणाए परितावणाए वइति, से तेण्णेणं मंदिअपुचा ! एवं दुबइति जाव च ण से जीव सता समित एअति जाव परिणमति
 तावं च नं तस्स जीवस्स अंते अंठकिरिआ न मवति"पि श्रीमग० श० १ उ० २, एतद्वृत्त्येकदेशो-यथा 'अथ क्रियामेव
 स्वामिमावतो निरुपयसाह- 'अरिथ णमित्यादि' अस्त्यय पथो यदुव 'क्रियते' क्रिया भवति, प्रमादप्रत्ययात् यथा दुष्प्रयुक्तकाय-
 क्रियाजन्म कर्म, योगनिमित्त च यथैर्यापचिकं कर्म, क्रियाचिक्ररादिदसाह- 'जीवे ण'मित्यादि, इह जीवग्रहणेऽपि सयोग एवास्तौ
 प्राणा, अयोगसौबनादेरसंभवात्, सदा-नित्यं 'समिजं'ति सप्रमाणं 'एअइ'पि एअति-क्यते 'एवृ क्यने' इति वचनात् 'वेअति'पि
 भ्येजति-धिविधं क्यते, 'बलइ'पि स्वानांतरं गञ्जति, 'फवइ'पि स्पदते-किञ्चिच्चलति 'स्यदि किञ्चिच्चलने' इति वचनात्, अन्य
 मषकार्थं गत्वा पुनस्तत्रैवागञ्जतीत्यन्ये 'वइइ'पि सर्व्वेक्षितु चलति, पदार्थान्तरं वा स्पृशति, 'खुन्मइ'पि शुभ्यति-युधिर्वा

प्रविशति, धोभयति वा पृथिवीं, विभेति वा. 'उदीरइ'ति प्राबल्येन प्रेरयति, पदार्थान्तरं प्रतिपादयति वा, शेषक्रियामेदसंग्रहार्थमाह- 'तं तं भावं परिणमति'ति उत्क्षेपणावक्षेपणाकुञ्चनप्रसारणादिकं परिणामं यातीत्यर्थः, एषां चैजनादिभावानां क्रमभावित्वेन सामान्यतः तदेजनं मंतव्यं, नतु प्रत्येकापेक्षया, क्रमभावित्वात् युगपदसंभवादिति, 'तस्स जीवस्स अंते'ति मरणांते 'अंतकिरिअ'ति सकलकर्मक्षयरूपा, 'आरंभइ'ति पृथिव्यादीनुपद्रवति 'सारंभइ'ति संरभते-तेषु विनाशसंकल्पं करोति 'समारंभइ'ति समारभते-तानेव परितापयति 'संकपो संरंभो परितापकरो भवे समारंभो। आरंभो उद्भवओ सुद्धनयाणं विसुद्धाणं ॥१॥' इदं च क्रियाक्रियावतोः कथंचिदभेदः इत्यभिधानाय तयोः समानाधिकरणतः सूत्रमुक्तं, अथ तयोः कथंचिद्भेदोऽप्यस्तीति दर्शयितुं पूर्वोक्तमेवार्थं व्यधिकरणत आह- 'आरंभे'त्यादि, आरंभे अधिकरणभूते वर्तते जीवः, एवं संरंभे समा-रंभे च, अनंतरोक्तवाक्यार्थद्वयानुवादेन प्रकृतयोजनामाह-आरभमाणे संरंभमाणे जीव'इत्यनेन प्रथमो वाक्यार्थोऽनु-दितः, आरंभे वर्तमान इत्यादिना तु द्वितीयः, दुक्खावणयाए इत्यादौ ताशब्दस्य प्राकृतत्वात् दुःखापनायां-मरणलक्षणदुःखाप-णायां अथेष्टवियोगादिदुःखहेतुप्रापणायां वर्तते इति योगः, तथा शोकापनायां-दैन्यप्रापणायां, वर्तते इति योगः, 'जूरावणाए'ति शोकातिरेकात् शरीरजीर्णताप्रापणायां, परितापनायां-शरीरसंतापे वर्तते, क्वचित् पठ्यते 'दुक्खावणयाए' इत्यादि, तच्च व्यक्तमेव, यच्च तत्र 'किलामणयाए उदावणाए' इत्यधिकमधीयते तत्र किलामणयाएति ग्लानिं नयते, उदावणाएति उन्नासते इति भग० श० ३ उ० ३, अत्रारंभे प्रवृत्तिरप्यारंभक्रियायां देशविरतौ प्रत्याख्याता, अप्रवृत्तिरप्यप्रत्याख्यानक्रियायामप्रमाणतया दर्शिता, मिथ्या-दृश्यामारंभपरिग्रहादौ प्रवृत्तिरप्रवृत्तिर्वाऽविरतिं प्रतीत्याविशेषेण कर्मबंधनहेतुत्वात् प्रमाणमेव द्वे अपीति सम्यग्धिया विचार्य प्रमाद-

स्वेनोक्ताऽपि निद्रा प्रमादो न भवति तीर्षकवाङ्मार्शिनामिति गाथार्थः ॥४३॥ अथ गाथात्रयेण पाञ्चमते मूलोपवेशं रूपयितुं प्रथमगायया तदभिप्रायमाह—

ज्व पूआइऽवसाणे आरंभालोक्षण पुढो भगिळं । कूबाइरणसांगइमुम्भाधिअ भंतपिसेण ॥४४॥

त ता इविअ सम्म खाए कूवंमि अधरकूवजल । सिणइइनासहेक बुत जइ हुळ सिणसमए ॥४५॥

तलो कटपधि भगिळं पुण लणिअकूवसल्लिसेण । सुइमागी सबजणो अप्पा अण्णोऽधि बहुजीवी ॥४६॥

यथारमः प्रथग् नालोच्यते तर्हि द्रव्यस्त्वे कूपोदाहरणस्य संगतिर्न भवेदित्येवं भ्रातृपितृतेन याज्ञेन मूर्खजनैर्म्याः कूपोदाहरणस्य गतिमुद्राभ्य पूजापवसाने आरंभालोचनं प्रथक् मणितमिति पाश्चात्तय इति गाथार्थः ॥४४॥ अथ पाञ्चोक्तं यथाऽल्लिगिता निद्यापादनवर्केण रूपयितुं गाथामाह—तत् पाञ्चोक्तं 'वा' तर्हि सम्यग् भवेत् यदि खाते कूपेऽपरकूपजलं तृप्याविनाशेऽतुतया विनसमये मणितं भवेत्, तत् त्वनिकर्मकर्तुः पुंस इति अर्थात् बोध्यं, अयं मातः—स्वयं, सातकूपजलेन निजतृप्याद्गुपयतिर्न, स्यात्, किन्तु परकूपजलेनैवेति यद्युक्तं स्यात् तर्हि पूजापवसाने पाञ्चकारित्येयापि क्री सम्यग् स्यादिति ध्यात्ययाऽनिद्याऽपादनं कृतमिति गाथार्थः ॥४५॥ अथ व्यतिरेकेण निगमनमाह—त्वनिकर्तुरपरकूपजलेन वृथापुपञ्चान्तिर्नान्येन जलेनेत्यादि कापि द्वात्रे न मणितं, प्रत्यक्षेण इष्टे वस्तुनि ज्ञात्वासाप्यप्रवृत्तेः, प्रत्यक्षप्रमाणस्य बलवत्त्वात्, मणितं पुनः सातकूपसल्लिखेनात्मा—त्वनिकर्ताऽन्योऽपि—तद् व्यतिरेकोऽपि बहुजीवी—रीषयुः सर्वजनसुखमागीति, अयं मातः—पूजाकर्तुः कर्षयित् इमुमादिविराघना द्रव्यतो भवति तज्जन्यं कर्माप्यत्यल्लितिकर्मस्य च सात्, परं वाच्यं कर्म पूर्वा कृत्येण एव तद्व्यनजलेन प्राचीनाद्गुमकर्मसंसृतत्वा सममेव विलयं

याति, न पुनः पूजापर्यवसानं यावत्तिष्ठति, नागकेतुवत्पूजां कुर्वतामेव बहूनां केवलोत्पत्तेः श्रवणात्, अन्यथा तदसंभवात्, तथा च तत्रेया हि अजागलस्तनकल्पेति, ननु तर्हि कूपोदाहरणासंगतिः स्यात्, कूपे तु खाते सत्येव तज्जलेन तृषाद्युपशान्तिरिति चेत् मैवं, सर्वेषामपि वस्तूनां देशेनैवोदाहार्यात्, नहि महानसदृष्टान्तेन पर्वते साध्यमानो वह्निः स्त्रीभांडादिपाकसामग्रीमादायैव सिध्यति, किं तु वह्निमात्रसिद्धिः, तद्वदत्रापि, दृष्टान्तयोजना चैवं यथावत्-कूपजलेन पूर्वोत्पन्नतृषया सहैव सद्यःसमुत्पन्नाऽपि तृषोपशाम्यति, शरीरादिपावित्र्यं च, तथा पूजां कुर्वत एव पूर्वोपाजिताशुभकर्मभिः सहैव कुसुमादिजन्यकिञ्चिद्विराधनाजन्यं मालिन्यमपैति देवलोकगमनयोग्यशुभकर्मोपाज्जनमपीति कुतः पाशकल्पना ज्यायसी ?, तस्मात् दृष्टांतासंगत्युद्भवन्नं स्वगलपादुकाकल्पं पाशस्यैव संपन्नमिति गाथार्थः ॥४६॥ अथ द्रव्यस्त्वे तावदीर्यापथिकाया गन्धोऽपि न संभवतीति दर्शनायेर्यापथिक्याः स्थानकमाह—

इरिआवहिआठाणं सावयकिरिआवि साहुसमकिरिआ । तत्तो भिन्नसरूवो इरिआठाणं न दव्वथओ ॥४७॥

ईर्यापथिकायाः स्थानं श्रावकक्रियाऽपि साधुसमक्रिया भवति-साधुसदृशी क्रिया हि सामायिकादिरूपा भवति, यदागमः-“सामाहंमि उ कए समणो इव सावओ हवह जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाहं अं कुज्जा ॥” इति श्रीआवश्यकनिर्युत्तौ, तत्रेर्यापथिका संभवति, ततो भिन्नस्वरूपो द्रव्यस्त्वो नेर्यास्थानं-ईर्यापथिकायाः स्थानं न स्यादेवेति गाथार्थः ॥४७॥ अथ विशेषत इर्यायाः स्थानकमाह—

जीह किरिआह हेउत्ति जाणिउं जेण इरिअ, पडिक्कंता । तेणं तीह पच्छा पडिक्कमिअन्वा य जह्ठाणे ॥४८॥

यस्याः क्रियाया ईर्या हेतुरिति ज्ञात्वा येन श्रावकेण साधुना वा ईर्या प्रतिक्रांता, यां क्रियां सामायिकादिरूपां चिकीर्षता

क्रियाहेतुरिति ध्यात्वा येन प्रथममीर्या प्रतिक्रान्ता तेन भावकादिना तस्मात्प्रथम क्रियायां यथास्थाने तीर्यकदुक्तस्थाने प्रतिक्रमितव्या,
 ईर्यापिपिकीत्यत्रापि संबध्यते इति गाथार्थः ॥४८॥ अथ यस्याः क्रियाया हेतुत्वेनादावेष प्रतिक्रान्ता तस्मात्प्रथम क्रियायां यथादपि
 यथोक्तस्थाने प्रतिक्रमितव्येत्यत्र हेतुमाह—

सच्चित्ताफासमित्त न करिस्सं जाव मे इमा किरिआ । इअ हि पइण्णावाए पुणोऽधि तस्संघणह्णाए ॥४९॥

यावत्—यावत्कालं मे—यमेयं क्रिया तावत्सच्चित्तस्पर्धमात्रमपि न करिष्यामीत्यनुना प्रकारेण प्रतिज्ञा—अभिप्रदविज्ञेयं भाव
 क्तस्य परिमितकालावच्छिन्ना साधोष यावच्छीघ्रमिति तस्याः अपाये—अथे सच्चिदादिस्यर्थादौ चाते पूर्वप्रतिज्ञाया हानौ सत्यां तत्सं
 धानार्थे—प्रतिज्ञापुर्षिकरत्नार्थं पुनरपि ईर्या प्रतिक्रामति, अन्यथा समग्रमपि क्लममीर्याया एव प्रसचेः क्रियांतरस्य व्यापात एवाप
 येतेति गाथार्थः ॥ ४९॥ अथ दृष्टान्तमाह—

जइ तत्तुहि कुर्विवो कुणमाणो साद्धिसं पुणो तंतू । तुहियंते निउण सच्चिआ जा पइण्णा से ॥५०॥

यथेत्युदाहरणोपन्यासे, यथा तंतुमिः घाटिककारणैः घाटिकां कुर्वीषः कुर्विदः—कोलिककट्यतलतूनं निपुणं यथा स्यात् तथा
 संबधेत्—संधानं कुर्यात्, कियत्काल यावत् १—‘से’षि तस्य कोलिकस्य प्रतिज्ञा स्यात्, घाटिकासमाप्तिं यावदित्यर्थः । अयं भावः—
 यथा कुर्विदस्तुमिः घाटिकां कुर्वीषोऽन्तराः २ घटितवत्तूनं संघाय संघाय पूर्णाकरोति तथा ईर्यापूर्वकं सामायिकं कृत्वा सच्चिदादि
 स्पर्धप्रतिषेधप्रतिष्वया सामायिकाधिकं पालयन् अंतराः २ तस्य प्रतिज्ञाहानावीर्यापिचिकया निम्नप्रतिज्ञाकरणानि संघाय २ सामायिकदि
 क्रियाप्रसाधको भवति, तथैव द्रव्यत्वं कुर्वीषा न केनापीर्या प्रतिक्रान्ता, न वा सच्चित्तस्पर्धनिषेधप्रतिज्ञाऽपीति गाथार्थः ॥५०॥

अथ यस्य कार्यस्य यानि कारणानि तेष्वेव कार्येषु प्रयत्नं कुर्वाणोऽभीष्टफलभाग् नान्यथेति व्यतिरेके दृष्टान्तमाह—

नेवं सुवर्णयारो कुणमाणो काउकाम वा सुहं । संधेज्ज तंतुमेगंपि कारणभावाओ तीए ॥५१॥

यथा पटशाटिकादि^१ कुर्वाणः कुर्विदस्तन्तून् संधयेत् नैवं मुद्रिकां कुर्वाणः कर्तुकामो वा सुवर्णकार एकमपि तंतुं संधयेत्, तत्र हेतुमाह—‘कारण’ति तस्याः मुद्रिकायाः कारणभावात्, नहि मुद्रिकाकारणं तंतवः, एवं द्रव्यस्तवस्य कारणं नेर्या प्रथमं पश्चाद् वा, सामायिकादेश्च कारणमिति तत्रैव सा युक्तेति गाथार्थः ॥५१॥ अथ पूजाऽवसाने ईर्याप्रतिक्रान्तावतिप्रसंगेन दूषयितुमाह—

किंचऽचंते हरिआ जइ ता साहम्मिआण वच्छेले । साहुअहिगमणपसुहे गिहागओ किं न पडिकमइ ? ॥५२॥

किंचेति दूषणाभ्युच्चये, अर्चान्ते—पूजापर्यवसाने यदीर्या तर्हि साधर्मिकवात्सल्ये, अपिरध्याहार्यः, साधर्मिकवात्सल्येऽपीर्या प्रतिक्रमितव्या भवेत्, तथा साध्वमिमुखगमनप्रमुखे—आगच्छतः साधून् उपलक्षणात् तीर्थकरादीन् वा श्रुत्वा तदभिगमनं तत्प्रमुखे-तदादौ, आदिशब्दात् वंदनाद्यर्थं गमनं, तत्र कृतकार्यो गृहागतः—निजस्थानमागतः श्रावकः कथं न प्रतिक्रामति?, तत्रापीर्या पूजायामिव समानेत्यतिप्रसंगो महादोष इति गाथार्थः ॥५२॥ अथैवं युक्त्या किं संपन्नमित्यभिदर्शयितुं गाथायुग्ममाह—

एएण कम्ममेगं बंधिजा सो अ आसवो होइ । तत्थ न जिणिंदआणा आणा पुण संवरे जेआ ॥५३॥

तंपि विडंबणवयणं खित्तं जं संवरो हु संमत्तं । तदुवगरणवावारो दव्वथओ साहुपूआई ॥५४॥

एतेन—प्रागुक्तप्रकारेण वक्ष्यमाणयुक्तिप्रकारेण च तत् क्षिप्तं—निरस्तं द्रष्टव्यं, तत् किं?, यत्रैकमपि कर्म बधीयात्—एकस्यापि कर्मणो बंधः स्यात्, स चाश्रवो भवति, तत्र न जिनेंद्राज्ञा, आज्ञा पुनः संवरे ज्ञेया इति पाशेन प्ररूपितं, कीदृशं?—विडंबनवचनं—

सम्यक्त्वं च संवत्तया भणितं कथं न पूजा सवरः?, तस्मात् यदि तीर्थकृतां संवरविषयक उपदेशो जिनाज्ञा तर्हि पूजाऽपि जिनाज्ञैव सिद्धेति गार्थः ॥५४॥ अथ द्रव्यस्तवः कीदृशः?, अन्यथा च किं स्यादिति दर्शयन्नाह—

तं नियमा जिणआणा अण्णह आणा न केवलीकिच्चं । एवं सिद्धंतोऽविअ सिद्धो आणाइ चाहिरिओ ॥५५॥

तत्-द्रव्यस्तवादिकं जिनाज्ञा, अन्यथा केवलिकृत्यं, अपि गम्यः, केवलिकृत्यमपि जिनाज्ञा न स्यात्, तस्यापि केवलसता-वेदनीयकर्मबन्धेनाश्रवत्वात्, एवमितीष्टापत्तौ सिद्धांतोऽपि आज्ञाबाह्यः सिद्धः, तस्य तु छाद्वास्थिककृत्यत्वादिति गार्थः ॥५५॥ अथ पाशचन्द्रमते सिद्धान्तो नाज्ञामूलक इति स्थिते किं संपन्नमित्याह—

तो आणानाणाईविआरणा भूमिविरहिआ जाया । तत्थवि अ पासचंदो रत्तो पत्तो अ पायालं ॥५६॥

‘तो’ तस्मात् पाशमते आज्ञानाज्ञाविचारणा-इयमाज्ञा इयं च नेत्यादिविवेचना भूमिविरहिता-स्थानकशून्या जाता, अयं भावः-आज्ञा नाज्ञा च सिद्धांतेनैव विचार्यते, सिद्धांतोऽप्याज्ञाशून्यस्तर्हि क्व तदनुसारेणाज्ञानाज्ञाविचारणा सम्यग् स्यात्?, नहि केवलाकाशे नीलीपीतादिवर्णोपेतानि देवदेव्यादिरूपाण्यालिखितुं शक्यंते, यद्यपि कुपाक्षिकमात्रस्यापि सिद्धान्ताभ्युपगमो नास्त्येव, किञ्चित्सूत्र-मात्रस्य वचोमात्रेणाभ्युपगमेऽपि तदर्थस्य स्वमतानुसारेण विकल्पितत्वात्, तथाऽपि तदभ्युपगममंगीकृत्यापि पाशचंद्रमते जैनसिद्धांतोऽपि श्रीभारतरामायणादिवत् स्वमतविकल्पितो जिनाज्ञावह्निभूतत्वात्, ‘तत्थवि’त्ति तत्रापि तथाभूतेऽपि सिद्धान्ते पाशचन्द्रो रक्तः-जिनप्रतिमायां हरिहरादिबुद्ध्या सक्तः पातालं गतः, अनंतशो नरकादिगमनसद्भावात्, किंच-यत्रैकस्यापि कर्मणो बंधस्तत्र जिनाज्ञा न भवति तत्कुतो ज्ञातमित्यादिप्रश्नरचना चतुरैः स्वयमेव कार्येति गार्थः ॥५६॥ अथोक्तयुक्तिप्रकारेण श्रावकधर्मं

द्रव्यस्त्वस्यैव हृदयतां दर्शयन्माह—

तेषां सावयधम्मे पवरं जिणमवणपमुहनिम्मवण । असदारभपवसाण तत्तमठवाण जलसाला ॥५७॥

तेन-प्रायुक्त्युक्तिदर्शनेन भावकधर्मे जिनमवनप्रसुखनिर्माणं-जिनमवनप्रतिष्ठाविधिचानं प्रवरं-भेष्टवचनं सामायि-
कावपेक्षया महाफलहेतुः, एतच्च राक्षसते विल्लरतः प्रपञ्चित ततो बोध्य, प्रासदाविनिर्माणेषु असदारंमा-गुरस्त्वनिष्वाह-
हेतवो ये व्यापारस्तत्र ये आरंभास्तेऽसदारंमास्तेषु प्रवृत्तानां तप्तमयानां-सासारिकम्यापारविद्योत्पन्नतापानां खलशाला इव-
पानीयशाला इव, यथा पानीयशाला प्रया सूर्यातपत्तानां पिपासनां सुखहेतुत्वात् संसारकृत्यतप्तानां भयानां धर्मपिपासुनां जिन-
मवनादिकं पानीयशालाकल्पयसि गार्वाहं ॥५७॥ अथ पाञ्चविकल्पिता वादाः कीदृशा इत्याह—

एव सिहावि वाया पासेण विगप्पिआ महापावा । जह ते सम्मावाया हवति तह किञ्चि वसेमि ॥५८॥

एव-प्रायुक्तप्रकारेण पाशेन विकल्पितास्त्रिधाऽपि वादा महापावा बोध्याः, अथ यथा ते सम्यग्वादा भवति तथा किञ्चि-
छेद्यतो दर्शयामीति गार्वाहः ॥५८॥ अथाज्ञाविधिवादयोः पर्यायवाचित्वं नास्तीति दर्शयति—

नाणा खलु सिहिवाओ सिहिवाओ नेव होइ आणत्ति । जहसहकळकारणपरूषणा होइ सिहिवाए ॥५९॥

थाज्ञा खलु-निबन्धे विधिवादो न भवति, विधिवादोऽपि नैवाज्ञा भवति, अथ विधिवादः क इत्याह-‘जह’पि यद्विद्यब्द-
कार्यकारणमात्ररूपणा विधिवादे भवति, पर्यमानकालप्रयोगे सप्तमी याद् यार्ता शुस् यात् यातं यात यां याव याम ईत ईयाणं
ईरत् ईवात् ईयावां ईच ईय ईवाहि ईमहीत्यादिविभक्तयो भवति अतीतानागतकालापेक्षया, विधिवादे तु यथासंभवं खलुनीमवि-

विभेदिति नीरोगहृत्शरीरस्य पुष्टिप्लुतयोः कार्यकारणभावो, न पुनरहृत्शरीरस्य पुष्टिप्लुतयो, कार्यकारणभावे वर्धमानाऽपि इत्यन्ते,
यथा-‘पठति नरए घोरे, जे नरा पावकारिणो। दिव्यं च गर्दं गच्छति, चरिषा घम्ममारिखं ॥१॥’ इति, तथाऽपि विधिमार्ये प्रायः
सप्तम्येव त्यादिविमक्तिर्मवति, किंच-नात्र केवलकार्यकारणभावः द्युषितः, किंतु संमति लोक एवाहृत्शरीरं वर्धते इति ज्ञापितं, तत्र
वस्तुगत्या यथास्मितवादे एवेतिगाथार्यः ॥१६२॥ अथ विधिवादे तात्पर्यं दर्शयित्वापसंहरामाह—

एव विहियाएऽखिल कल्पयति आणा कर्हिषि पठिसेहो। कल्पयति उवेहवयण एव चरिआइवापस्तु ॥१६३॥

एवमुक्तोदाहरणप्रकारेण विधिवादेऽपि, चकारोऽग्रे समुदायार्थः, ‘कल्पयति’ इति कुत्रापि भाष्या सम्यग्प्रश्नवर्त्मकतौ, कापि
प्रतिषेधो हि साधाभावे, काप्युपेक्षावचनं नैकान्तेन प्रतिषेधो नैवाभाष्यतपानादौ, तथा च विधिवादेऽप्यनेकस्वरूप इति दर्शिते पाञ्चध्वज
यदुक्त विधिवादाहयोरैक्यं तन्निरस्तम् । अथातिदेशमाह—‘एव’मित्यादि, एव चरितानुवादयथास्मितवाद्योरपि बोध्यं, अयं भाष्यः—
कचिचरितानुवादोऽप्याहाराः, यथा श्रौपदीभाषिकविहितः पूजाविधिरन्येयामप्याहाराः, एवमन्यैरपि कर्तव्यमिति, कचिच नित्येच
रूपो यथा कोणिरश्वकृतः संग्रामविधिः, सुर्वेयामपि नियेचरूप एव, नान्यैरित्त्वं कर्तव्यमिति, उपेक्षानुरूपचरितानुवादो घनास्य-
सार्यभावेन पितामीपुत्रन्यापादितपुत्रीमांसमक्षणमित्यादि, एवं यथास्मितवादेऽपि त्रिधा, ज्ञातव्यत्वादिवर्णनं यथास्मितवादे सदपि
तदनुकूलप्रभृत्त्या विनाज्ञाऽऽपि ता भवतीति कृत्वा यथास्मितवादेऽप्याहाराः एव, नरकादिस्वरूपवर्णनं तदनुकूलप्रभृत्त्या विनाज्ञा
नास्तीति प्रतिषेधरूपो यथास्मितवादः, मेवादिषस्तुला वर्णनं नाज्ञाना प्रतियेधस्तदनुकूलप्रतिकूलचेष्टयोरसंभवादित्यादिक विधिवादे
इव चरितानुवादयथास्मितवादावपि संप्रभाषिति गाथार्यः ॥१६३॥ अथाहत्याः स्वरूपमाह—

आणावि होइ दुविहा आएसुवएसपएहिं जिणसमए । सुणिधम्मे आएसो गिहीण जहसमयसुभयंपि ॥६४॥
 आज्ञाऽपि-जिनाज्ञाऽपि द्विधा भवति, काभ्यां ?-आदेशोपदेशपदाभ्यां, क ?-जिनसमये-जिनसिद्धांते, क्वचिदादेशरूपा आज्ञा,
 त्वमित्थं कुर्वित्यादिरूपेण, क्वचिच्चोपदेशरूपा यथा सुश्रावको जिनेद्रपूजां कुर्वाणः सुलभवोधिः स्यादित्यादि, अत एवाह-‘सुणि-
 धम्म’ेत्यादि, सुनिधम्म-साधुधम्मं आदेशः, सर्वेषामपि साधुधर्माणां निरारंभप्रवृत्तिरूपत्वात्, गृहिणां-श्रावकाणां धम्म यथा-
 समयं-यथावसरमुभयमपि-आदेशोपदेशरूपं द्वयमपि, अत एव पौषधसामाधिकक्रियायामादेशा दीयन्ते गुरुभिः, जिनप्रतिमापूजा-
 क्रियासूपदेशो, न पुनरादेशोऽपीति संप्रत्यपि साधूनां प्रतीतत्वात्, आदेशोपदेशौ तु यथा जिनानां तथा तच्छिष्यानां गणधरणां,
 तद्वदधतनसाधूनामपि युक्तौ, तत्संतानीयत्वात्, एवं चाज्ञादिस्वरूपे विचार्यमाणे सर्व्वमपि सुस्थमेवेति गाथार्थः ॥६४॥ अथा-

परामपि पाशप्ररूपणामाह—

आवस्सयउवहाणं अट्टदिणेहिंपि साहुजोगुब्ब । वासनिसेहप्पसुहं मोहुदया भासए पासो ॥६५॥

आवश्यकोपधानमष्टभिर्दिनैः साधुयोगवत् वासनियेषप्रमुखं च भाषते, आदिशब्दात् जिनबिंबप्रतिष्ठादयो ग्राह्याः, नामतोऽपि
 कृपाशिक्षाणां प्रतिष्ठाव्यवस्थितिरिवं, दिगंबरखरतरयोर्निजवेषधर एव प्रतिष्ठाता विधिना, पौर्णिमीयकांचलिकसार्धपौर्णिमीयकागमिक-
 कटुकानां तु गृहस्था एव प्रतिष्ठां कुर्वन्ति, न पुनः स्वाभिमतता अपि वेपथराः, लुंपकस्य तु प्रतिमाया एवानंगीकारात् प्रतिष्ठावार्त्ताऽपि
 दुरापा, बीजापाशयोस्तु प्रतिमांगीकारेऽपि प्रतिष्ठा मूलतोऽपि नाहता, पाशेनाकृतिमात्रमेव पूज्यत्वेनाभिमतीकृता, एवं पाशस्य
 प्ररूपणा कुतो ?-मोहोदयात्-मिथ्यात्वमोहनीयकर्मोदयात्, प्रागजन्मनि कुतोऽपि कारणात् तीर्थकरादीनामाशातकोऽभूत् तत्पा-

पोदयेन पुनरप्यच्छिन्नमतीर्यसाद्यावको महापापमागु संपन्न इति गाथार्थः ॥६५॥ अबोधधानाविप्ररूपयेऽतिवेत्तमाह—
तत्पुत्रहाणपइहा परूधिआ पुण्णिमीअवीसामे । धासस्सखि निकस्सेय कासी धीरो गणहराण ॥६६॥

तत्रोपधानप्रतिष्ठे प्ररूपिते पौष्णिमीयकविभागेऽतस्तत्रो द्वेये, उपलक्ष्यत् पंचमीपर्युषणापुर्णिमाचतुर्मासकाद्यपि प्ररूपितं तु पौर्ण
मीयकंचलीकमवविभामोक्तयुक्त्या तिरस्करणीय, वासस्य निक्षेपं धीरः—भीमहाधीर एव गणधराणां—गौतमावीनां मत्तकेषु अका
पीत्, एतच्च श्रीआयदयकनिर्युक्तितृत्तिचूण्योर्विधोपावदयककृतौ च स्फुटमेवेति गाथार्थः ॥६६॥ अथाधिकारोपसंहारमाह—

एय कुपक्खकोसिअसहस्सकिरणमि उदयमावणणे । चक्खुप्पइाधरहिओ वसमुत्तो पासववुत्ति ॥६७॥

एवं—प्रागुक्तप्रक्रमेण कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणे उदय प्राप्ते 'चक्खु'पि चक्षुः—सखीयं लोचनं तस्य यः प्रभावो—महिमा
नीलादिरूपप्रहणवृत्तिक्लेन रहितो—विकलो दक्षमः—उदितेषु दक्षसु कुपाधिकेषु अंत्य एषः संप्रत्यपि विद्यमानः पाञ्चचन्द्रः—पाञ्च
चन्द्रनामा 'इती'ति ग्रंथसमाप्तौ कथित इति बोध्यं । अयं भावः—उदिते हि सहस्रकिरणे यथा कौशिको निवचक्षुःप्रमावरहितो
भवति, अयं जगत्स्वभावो यथासदुक्तस्य सूर्यकिरणा अतिश्यामतया मासंते, यदाह भीस्सिद्धसेनविवाकर—“सवृषम्मर्षीज

वपनानपकौशलस्य, यल्लोकधाधव ! तत्रापि स्थिलान्यभूवन् । तत्रानुत्त स्वगङ्गलेखिह तामसेषु, सूर्याश्ववो मधुकरीचरणावताः ॥१॥”
इति, तथा कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणसंश्रितेऽस्मिन् प्रक्रमे कुपाधिकानां पुरस्तादुद्भवाविते कुपाधिकविशेषः पाञ्चचन्द्रो निवचक्षुः—
कुम्भदानरूपा कुपटिस्तत्प्रमावरहितो भवति—तस्य स्वमतिविकल्पिताः कुमुकयो न स्फुरन्ति, अथवा कुपटिरेव सुदृष्टिर्मवति, एवंविधः
पाञ्चचन्द्रो दक्षम उक्ताः—कथित इति गाथार्थः ॥६७॥ अथाय पाञ्चचन्द्रः कस्मिन् संबत्सरे कस्मिन् गुरो विद्यमाने सति भक्ति इति

दर्शनाय गाथामाह—

नवहृत्थकायरायंकिग्रसममहिंसंभि चित्तसिअपकखे । गुरुदेवयपुण्णुदण सिरिहीरविजयसुगुरुवारो ॥३८॥

संवत्सरस्य पक्षे त्वेवं-नवहस्तशब्दो क्रमेण नवद्विकसंख्याभिधायकौ कायाः-पृथिव्यादयः समगभापया पद्, पट्संख्ययावाची कायशब्दः, राजा-चंद्रः, स चैकत्वसंख्यावाची ज्योतिर्विदां प्रतीतः, एतैः शब्दैः 'अंकानां वामतो गति'गिति वचनात् क्रमेण श्रेङ्काः ते जाता यासु ता नवहस्तकायराजांकिताः, एवंविधाः समाः,ममाशब्दो बहुवचनांतः,ततः ते संवन्मगस्तासां महिमा-चामग्रहणादिना ख्यातिर्यसिन्, एवंविधे संवत्सरे इत्यर्थः,मधुमासस्य शुक्लपक्षे तत्रापि 'श्रीहीरविजयगुरुवारो' श्रिया-शोभया हिनोति-वर्द्धते सुरगुरुत्वाद्यः स श्रीहिंव स्वैः-द्वयस्य जयो यस्मात् स रविजयः, धर्मवृहस्पत्योः परस्परं मैत्रीसद्भावात् 'स्वैः शुक्रगनी गन्तु, जः समः सुहृदः परे'इति, तथा 'जीवस्यार्कात् त्रयो मित्राः'इति वचनात् वृहस्पतेः सकाशात् स्वर्जयो भवत्येव, ततश्च श्रीहिच रविजय-श्चेति विशेषणसमासः, एवंविधो यः सु-शोभनो गुरुः-वृहस्पतिः तन्नाम्ना वागस्तसिन् श्रीहिद्वरविजयसुगुरुवारो, किलक्षणोः?-'गुरुद्वैत्र-तपूर्णोदये'-गुरुद्वैत्रतः-पुष्यः पूर्णा चार्थाद्गमी, चैत्रशुक्लपक्षे पचमीपंचदशयोः पूर्णातिशयोः पुष्यनक्षत्रायोगात्, तयोस्तद्वयो यत्र स गुरुद्वैत्रतपूर्णोदयस्तसिन्, सं. १ ६२९ वर्षे चैत्रसितदशमीतिथौ वृहस्पतिवारो पुष्यनक्षत्रे चंद्रे चरति मति इति भावार्थः । गुरुपक्षे पुनर्व्याख्यानं यथा-श्रीहीरविजयसुगुरुवारो-सुविहितागणीश्रीहीरविजयसूरीश्वरराज्ये प्रवर्त्तमाने, किलक्षणो?, नवहृत्थे'त्यादि, नव हस्ताः प्रमाणं यस्य एवंविधः कायः-शरीर यस्य स चासौ राजा च नवहस्तकायराजः-श्रीपार्श्वनायस्तेनांकितः-अवच्छिन्नोऽर्थात् यः कालस्तेन समः-सदृशो महिमा यत्र स तथा तसिन्, अत्समासातेन नवहस्तकायराजा कितसममहिमे, यद्वत्वा नव हस्ताः प्रमाणं

यत्सर्वविधो रात्रते इत्येवञ्चीलो रात्रा-शोमनः पूर्वविधाः कायः-द्विरीयस्य सः प्राकृतत्वात् विशेषणस्य परनिपाता, तथा च नवद्व-
 द्वाकाराजेदिसंपन्नं तेनाकित्तः चिद्बिभ्रतोऽर्थात् श्रीपार्श्वनाथस्तस्य महिम्नः समो महिमा यत्र स तथा तस्मिन्, श्रीपार्श्वनाथस्त-
 सत्त्वमहिम्नि श्रीहीरविजयसूरीश्वरराज्ये इत्यर्थः, अय मावः-श्रीरूपमाद्यपेक्षया हीनकालसमुत्पन्नोऽपि श्रीपार्श्वनाथः सर्व-
 जनेष्वादेयनामा यथाऽभूत् न तथा ऋषमादयः, एवं श्रीवज्रस्वाम्याद्यपेक्षया श्रीवीरवन्मनघप्रसंक्रान्तमकराशिमाहात्म्यात् कुट्टुफुपा
 धिक्त्वाद्गुण्येन तथाधिष्वक्कलोत्पन्नोऽपि श्रीहीरविजयसूरिर्यथा माहात्म्यमागू न तथा वज्रस्वाम्यादया, न चैतत् वर्णनमात्र, किंतु
 शारमायिकमिति प्रदर्शनाय विशेषणद्वारा हेतुमाह, किंतुयथे श्रीहीरविजयसुगुस्वारे ?- 'चित्रसितपथे' चित्रं-आभर्यं यथा स्नात् तथा
 कृपाधिकसुख्यानामपि निबद्धपुष्परित्यागपुरस्सरं स्थितः येतः छुद्म इतियावत् पथः अंगीकारो यत्र वारके स तथा तस्मिन्, अय मावः-
 कृपाधिकसुख्यः सपरिक्रतः ऋषिमेवजीनामा लुपकमठीयो नगरसुख्येऽभ्रमदावादे सकलराजसुख्यसुदृलाधिपतिपातशाहीअकम्बर
 साधिकं महामहःपुरस्सरं यथा प्रत्रन्यादिकं प्रतिपेदे न तथा प्राचीनाचार्यरत्न्येषु, यद्यपि कश्चित् कदाचित् प्रवज्यादिकं स्वीकुम्बार्थो
 दष्टः श्रुतम परं तन्सुख्यास्तु तत्कचुच्या श्रीहीरविजयसूरिराज्ये इति चित्रं, एवमपि इत इति विशेषणद्वारा हेतुमाह, यतः किंतुयथे
 श्रीपूज्ययत्के ?- 'गुल्लैवकपूर्वोदये' गुरु-महत् तत्र तत्रैवं च गुल्लैवक, स्वार्थे कः, तस्य पूर्णः-अन्यून तदयस्तीर्थकृत्तमामकम्मोदयवत्
 मागुब्बनोपाधिबहुस्महाधिनिपाकनुमननं यत्र स तथा तस्मिन् गुल्लैवकपूर्वोदये तत्र, न केवल गुरोरेव पुण्यप्रकृत्युदयः, किंतु
 तद्वृमकानामपि, तथा हि-गुरुपथे तावत् नहि गुरुणा तथाविषुष्यप्रकृतिविपाकानुदये कृपाधिककृत्तुपम्याकुलेऽपि काले भीत्तमतीर्थे
 प्रमाषनाहुलेनैव केदिसंख्यो द्रव्यग्न्ययाः संभवति, तद्वृमकपथे तु तथाविधेऽपि काले तद्वृमकानां विधात्रा ज्ञानदर्शनधारित्राणि

पिंडीकृत्य निर्मितैकमूर्त्तीनां श्रीगुरुणां ये भक्ताः श्रावकालेषां प्राग्जन्मोपाङ्गितशुभकर्मप्रेरणया भाविन्या च तथाविधभवितव्यतयैव तथाविधभक्त्युल्लासः संभवति, यदागमः—“पुणोहिं चोइआ पुरकडेहिं सिरिमायणं भविअसत्ता । गुरुमागमेसिभद्वा देवयमिब पज्जु-वासंति ॥१॥”चि गाथार्थः ॥६८॥ अथैतत्प्रकरणकर्तृनामगर्भितामाशिरमिधायिकां गाथामाह—

इअ सासणउदयगिरिं जिणभासिअधम्मसायराणुगयं । पाविअ पभासयंतो सहस्सकिरणो जयउ एसो ॥६९॥

इय कुवक्खकोसियसहस्सकिरणंमि सिरिहीरविजयसूरिदत्तपवयणपरिकल्वावरनामंमि पासचंदमय-
निराकरणनामा इक्कारसमो विस्सामो सम्मत्तो ॥ग्रन्थाग्रं १२०५॥

इति—अमुना प्रकारेण एषोऽध्यक्षसिद्धः सहस्रकिरणः, पैदैकदेशे पदसमुदायोपचारात् कुपक्षकौशिकसहस्रकिरणो जयतु—जीया-दित्याशीरुपदर्शितेति संबंधः, आशीरपि तत्कृत्योद्भावनपुरस्सरमेव भवति इत्याह, किं कुर्वन् जयतु ?—प्रभासयन्—प्रकाशं कुर्वन्, अर्थात् जीवलोकं, अन्योऽपि सूर्यो जीवलोकं प्रकाशयन्नेवाशीर्भाग् भवति, तथाऽयमपि किं कृत्वा करोतीत्याह—‘सासणे’-त्यादि, शासनं—जैनतीर्थं तद्वरूपो य उदयगिरिः—उदयाचलो निषधवर्षधर इतियावत् तं प्राप्य—तच्छिखरमासाद्य, अन्योऽपि सूर्यो निषधशिखरमासाद्य प्रकाशं कुरुते तथाऽयमपि जैनतीर्थं प्राप्यैव प्रकाशयति, नान्यथा, किलक्षणं शासनोदयगिरिं ?—‘जिनभाषि-तधम्मसागरानुगतं’ जिनेन—अर्हता भाषितो यो दानादिलक्षणो धम्मस्तद्वरूपो यः सागरः—समुद्रस्तं प्रत्यनुगतः—प्राप्तः संबद्धोऽनुकारी वेत्यर्थः, निषधोऽपि समुद्रसंबद्धो भवति, उभयतोऽपि समुद्रस्पर्शीत्यर्थः, अथवा तदनुकारी समुद्रसदृशः, यथा सूर्यः समुद्रे मंडलानि कुरुते तथैव निषधेऽपि, यदुक्तं—‘तेसही निसढमि अ दुन्नि अबाहा दुजोअणंतरिआ । एगुणवीसं च सयं सूरस्स य मंडला

श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

॥ प्रवचनपरीक्षाया बीजकं लिख्यते ॥

- ६ पणमिअ इत्यादिगाथाषट्केन देवगुरुनमस्कारलक्षणं मंगलाचरणं, एतद्बृत्तौ च प्रसंगतो वक्ष्यमाणकुपाक्षिकाणां सामान्यतः स्वरूपणैतेषां तीर्थबाह्यतापरिज्ञापनम् ।
- ७ 'वीरजिण'त्ति गाथया कुपाक्षिका अभिधेयं, तदुत्पत्ति-निदानादिकं च ।
- ८ 'खवण'त्ति गाथया दशानामप्युत्पत्तिक्रमेण नामानि ।
- ९ 'पढमिल्लुआण'त्ति गाथया कुपाक्षिकाणां तीर्थात्पृथग्-भवनं कः कुतो निर्गतः ? ।
- १० 'तित्थं चाड'त्ति गाथया तीर्थलक्षणम् ।
- १२ तित्थयरो इत्यादिगाथाद्विकेन तीर्थकरस्वरूपम् ।
- १३ 'सुच्च'त्ति गाथया श्रुत्वाकेवली धर्मं कथयति नाश्रुत्वा-

- केवल्यपि, ततस्तीर्थकृदपि श्रवणपरंपरयैव धर्मं कथयति इति व्यवस्थापनम् ।
- १५ 'गब्भे'त्यादि गाथाद्विकेन श्रुत्वा धर्मकथनेऽन्वय-व्यतिरेकाभ्यां दृष्टान्तदर्शनम् ।
- १६ 'सिद्धांतावि'त्ति गाथया सिद्धांताभ्युपगमेऽवश्यं परंपरा-ऽभ्युपगम्यैव ।
- १७ एवंविद्वत्ति गाथया तीर्थकृदपि क्षायिकभावे प्रवर्तमान-स्तीर्थव्यवस्थापको, नापरोऽपीति ।
- १८ 'तित्थं खलु'त्ति गाथया तीर्थपूजनेन न किमप्यपूजित-मित्यभिप्रायेण तीर्थपूजाप्रवृत्तिस्वरूपम् ।
- २४ तं चिअ इत्यादिगाथाषट्केन तीर्थकृत्प्रवृत्तितमपि तीर्थं

- कस्तापच कर्षं च प्रवृषिरस्र को वा तत्र दृष्टान्तः ? ।
- २९ 'बहुव्यायखि' इत्यादिगाथापंचकेन कुलानां क्षालानां च पाहुत्येऽप्यविवाहनिदानं संसोगादिभिर्दानं च ।
- ३४ 'संवरिदुयस्त्रे'त्यादिगाथापंचकेन कल्पसुसोपमयोत्पत्तिः स्तित्रिभ तीर्षस्र, तत्र दृष्टावन् ।
- ३५ 'एषं च' मितिमाधया अनापनंतजगत्स्त्रित्या तीर्षस्र किं कारकमिति विचारः ।
- ३६ अम्हा इति गाधया तीर्षस्र चिह्नं ।
- ३७ 'अं पुणं' इति गाधया तीर्षस्रपञ्चन्याः कृपाधिकसप्तदश-यास्तीर्षं न सवंतीत्यर्थे सिद्धे दिग्बरस्र तद्वैजयण्ये युक्तिमाह ।
- ३८ 'स स्र' इतिगाधया दिग्बरन्यषिरिकानां नशानां इदौ लिभिवमाह ।
- ३९ 'ते पुणं'पि गाधया नवापि कृपाधिकस्रस्यपञ्चाविंबन्म-

तस्तीर्षं तपागण एवेति निगमनम् ।

- ४० एवमिति गाधया कृपासिकाणां दुष्टाभ्यवसाये हेतुमाह ।
- ४१ तेषमिति गाधया प्रति समय कृपाधिकार्या कीदृशः कर्म-बन्धः ? ।
- ४२ नपु सु इति गाधया कृपाधिकोऽन्वेष्टकामिमायवतस्तीर्षं स्वाप्यष्टमभ्यानं कर्षं नेति पूर्वपक्षाद्यकोवृभावनम् ।
- ४३ नेषं बोधुमिति गाधया तीर्षकृपाधिकयोरन्योऽन्यसु-अन्वेष्टामिमायवतोरपि तीर्षस्त्राभ्यवसायः सुसोऽनुभव-कृपाधिकस्तेति ।
- ४४ किं धिञ्जा इति गाधया दृष्टान्तः ।
- ४५ एवमिति गाधया उपसंहरः, इत्यष्टत्रिंशत्ता गाथाभिः कृपा-धिक्कास्तीर्षबाह्या इति परिष्ठापनाय तीर्षस्वरूपं निरूपितः ।
- ४६ इदमाहोत्यादि गाथात्रिकेन षड्यमानतीर्षस्वरूपसो-कृतीर्षस्वरूपेण स्र इतुनकृत्याद्यं कल्पनिरासः ।

- ४९ पायं कुवक्त्वत्तिगाथया कुपाक्षिकालापस्य साधारणस्वरूपं, तत्स्वरूपं दूषयितुं भवतां पुस्तकं सिद्धांत उत परंपरा सिद्धांत इति कुपाक्षिकान् प्रति विकल्पद्वयोद्भावनम् ।
- ५१ पुत्थयेत्यादिगाथाद्विकेन पुस्तकसिद्धांते वज्रदृष्टान्तः ।
- ५३ 'धेणू वावि'चि गाथया पाठरूप एकोऽपि सिद्धांतो धेनुदृष्टान्तेन भविष्यतां तीर्थाभासस्य च क्रमेण शुभमशुभं च फलं विधत्ते ।
- ५४ धेणू सुचमितिगाथया दृष्टांतदाष्टांतिकयोजना ।
- ५५ एवमितिगाथया प्रथमविकल्पदूषणोपसंहारः ।
- ५६ तेषां परंपरत्तिगाथया कुपाक्षिकानिष्टस्य परंपरागमस्य समर्थनं च ।
- ५७ छिन्ने जाविअत्तिगाथया तीर्थाभासस्य मूलं न ऋषभादयः, किन्तु तदादिकर्तारः सहस्रमल्लादयः ।
- ५८ तेषुवित्तिगाथया राकादिनवकस्य प्रासंगिकभणनम् ।

- ५९ सोहम्मत्तिगाथया राकादयः सुधम्मर्मापत्यानि न स्युः ।
- ६१ पंचपरमेष्ठि इत्यादिगाथार्थकेन पुस्तकसिद्धांतवादिनां यन्न संभवति तदाह ।
- ६२ ववहारिअस्सत्तिगाथया परंपराशून्यपुस्तकसिद्धांतेन साध्वाद्याचारप्रवृत्तिर्न भवत्येव ।
- ६३ अचागमेत्तिगाथया आत्मागमादीनां स्वरूपम् ।
- ६५ छरिपरंपरेत्यादिगाथाद्विकेन आत्मागमादीनां मध्ये भवतां किं नामागम इति प्रश्ने कुपाक्षिकोऽव्यक्तमेव सिद्धांतं ब्रूत इति विचारः ।
- ६६ जह आगमोत्तिगाथया कुपाक्षिकाणां सिद्धांतवचनकृत्तीर्थकरादयोऽप्यव्यक्ता एव ।
- ६८ उसभाइ इत्यादिगाथाद्विकेन ऋषभादयोऽपि तन्मते कीदृशा इत्यादि ।
- ७६ सन्वेहिं सदेहिं इत्यादिगाथाऽष्टकेन कुपाक्षिकमार्गग्ररू-

- पक्षाः कथं श्रुयमाविश्वस्वपाभ्याः कथं वा तीर्थाभिम
 सेभ्यो मित्रा इति विचारः ।
- ७७ सिद्धाविशिगायया सिद्धादयोऽपि तेषां मित्रा एवेति
 विचारः ।
- ८१ मित्रनिष्ठ इत्यादिगाथापदकेन कृपाधिकार्यां सिद्धातो
 मित्रमित्र एव, तत्र युक्तिश्च ।
- ८७ ननु तेसिमित्यादिगाथापदकेन तेषामाचार्यादयो मित्राः
 प्रत्यक्षाः, परं कश्चमर्हत्सिद्धा अपीति पूर्वपदपरचना ।
- ८८ तेषुविधि माषया लुपकस्वर्गानां कुम्भदानरूपम्बधूरो-
 गोऽन्त्याभ्याः ।
- ८९ लुपकेति माषया लुपकस्य तथा रोगो शिविषः-साध्यो-
 ऽन्त्याभ्यश्च ।
- ९४ समुसरथे इत्यादिगाथापदकेन साध्यस्य लुपकपददूरो-
 गस्त्वानन्तम् ।

- ९५ तेसिमितिगाययाऽम्बनद्येपे श्लोकात् ।
- ९६ एरण्यविगायया उक्ताम्बनप्रद्येपेऽपि रोगसदृसावेऽपर
 प्रकारेऽन्त्याभ्य एव ।
- ९७ एव सुक्चिचिगायया तीर्थस्य तीर्थाभासस्य च विचार-
 म्यासः कर्तव्य इत्युपसंहारः ।
- ९८ एव तित्थचिगायया उक्ताभ्यासस्य फलमाह ।
- १०१ एवं लुपकस्वेत्यादिगाथाधिकेन विभ्रामोपसंहारः ।
 इति ? तीर्थन्यवस्थापनाविभ्रामबीजकम्

- अथ दिग्बरमतनिराकरणविभ्रामबीजकम्
- २ अथ पगयमित्यादिगाथाधिकेन सर्व्वकृपाधिकसाधारण-
 लक्षणम् ।
- ३ तत्र येतिगायया दिग्बरमतमूलभूतरूपजाया उद्वेष्टः ।
- ४ तस्तुप्यचिधि माषया तस्योत्पत्तिकालो बहिर्निर्गमन

निमित्तं च ।

- ५ तम्मयेतिगाथया वस्त्राभावप्ररूपणायां तस्याकृतम् ।
- ६ देहाहारेतिगाथया दिगम्बराकृतस्य तिरस्कारः, एतद्दृष्टौ च जिनानुपदिष्टत्वमित्यादिविकल्पनवकोद्भावनादिना पूर्वपक्षसिद्धांतरचनाविचारः ।
- ७ सीसो गुरुत्ति गाथया तीर्थकृतशिष्यस्तीर्थकरानुकारी भवतीति दिगम्बराकृताविष्करणं ।
- ९ 'नेवं जुच'मित्यादिगाथाद्विकेन दिगंबरामिप्रायनिराकरणशुक्तिः ।
- १० अरिहंतेत्यादिगाथया गुरुशिष्ययोः सादृश्ये सादृश्याभावे च हेतुमाह ।
- ११ तेणमितिगाथया तीर्थकृतः साधोश्च स्वरूपम् ।
- १२ जह जिणेतिगाथया तीर्थकृतदनुकरणे छत्रस्थेन धर्म्मो-पदेशादि परिहरणीयं स्यादिति ।

- १३ जह जिणेतिगाथया महतामुपदेश एव श्रेयान्, न पुन-रुपदेशवाह्यं तदनुकरणमपि ।
- १५ उवएसोत्ति इत्यादिगाथाद्विकेन जिनोपदेशः ।
- १६ विज्जुवएसत्तिगाथया उपदेशे दृष्टान्तः ।
- १७ एवमितिगाथया दार्ष्टान्तिकयोजना ।
- १८ उवगरणेतिगाथया वस्त्राद्यभावे दोषमाह ।
- ४२ इत्थीमुत्तिअभावे इत्यादिगाथानां चतुर्विंशत्या दिगंबर-राशयोद्भावनपुरस्सरं स्त्रीशुक्तिव्यवस्थापना ।
- ५३ जं केवली न भुंजह इत्यादिगाथैकादशकेन केवलशुक्ति-व्यवस्थापना ।
- ५४ सिवभूइत्तिगाथया दिगंबरमतदृष्टिनिदानम् ।
- ६३ तं मिच्छा जं पच्छा इत्यादिगाथानवकेन दिगंबरभ्यः श्वेताम्बरा निर्गता उत श्वेताम्बरेभ्यो दिगंबरा इति संशये निर्णयकरणविचारः ।

१४ अहवा सव्यपस्विमिति गाथया प्रकारांतरेण विंगंशरस
वीर्यबाह्यापरिज्ञाने युक्तिः ।

१० तद्विगतगिरित्वादिगाथापदेकेन विंगंशरेण प्रतिमा नथा
स्वरिता तन्निदानं दृष्टान्तमाह ।

१२ एअं बोहिअ इत्यादिगाथादिकेनान्यवीर्यिकवरीयांश्च दूर
वसित्सेनोपेक्षाहोऽपि यदत्र मथितत्त्वभिदानम् ।

१५ एव इवकस्वेत्यादिगाथात्रिकेण विभामोपसंहारः ।
इति २ विंगयरमतनिराकरणविश्रामबीजकम्

अथ पौष्पिमीयकमतविभामबीजकं लिख्यते

१ अह शदप्येहेति गाथात्रिकेण राकामसोत्पत्तिः प्रवचन
बाह्यमभननिदानं मताकर्षक्यभिधानं च ।

२ विषयपठिमाण पदद्वया इत्यादिगाथापदेकेन आबक्यमिति
द्व्यभ्यवस्थापनाय चन्द्रप्रमाथायोज्यावितानुमानरचना-

पुरस्सरे तन्निराकरणप्रक्रमः ।

१४ दव्यत्वयहेतु इत्यादिगाथापदकेन माधूनां द्रव्यत्वतो
ज्जुचित इति आंत्यां परोद्गावितेष्टापण्या दृपणमाह ।

११ दव्यत्वयउपि काठमित्यादिगाथादिकेन प्रतिद्याकृत्य
द्रव्यत्ववाः, स च साधूनां सर्व्वया नोचित इति आंतस्या-
संक्रामद्गाभ्येष्टापण्यैव दूषयति ।

१८ किंचेति गाथादिकेन तीर्यकृतः साधूनां च कथञ्चिद्द्रव्य-
त्वसोऽप्युचित एव ।

१९ अणुष्यमितिगाथया द्रव्यभावत्वयोरन्योऽन्य सापे
क्षणा, तथाऽपि साधूनां भावत्वव भावकत्व द्रव्यः इति
व्यवहारे हेतुमाह ।

२२ अह सावयाप्येत्यादिगाथात्रिकेण आवकाणां द्रव्यत्वव
इति युक्तिपूर्व्वक दृष्टान्तमाह ।

कं नमगिसो इत्यादिगाथादिकेन भावकधर्मो द्रव्य

स्तवो गरीयान् स्वरूपकांतोऽपि भावस्तवोऽल्पीयान् ।

२५ जं सावयेत्यादिगाथया प्रागुक्तसमर्थनं ।

२६ तेषां सइ इतिगाथया सामायिकाद्यपेक्षया चैत्यादि-
कृत्यं महदिति ।

२७ भावथया इतिगाथया साधुमार्गे द्रव्यस्तवभावस्तवयोः
स्वरूपं दृष्टान्तश्च ।

२९ सच्चित्तेत्यादिगाथाद्विकेन श्रावकधर्मं कथं द्रव्यस्तवो
महान् कथं वा साधुधर्मोऽल्पः इति शंकानिराकरणम् ।

३२ निरवज्जो इत्यादिगाथाद्विकेन निरवद्यवासेन साधूनां
द्रव्यस्तवः कथं नोचित इति परामित्रायनिराकरणम् ।

५३ इअ चंदप्पहेत्यादिगाथानां द्वाविंशत्या चन्द्रप्रभाचार्यो-
क्तमुपसंहृत्य तिलकाचार्यकृतप्रतिष्ठाकल्पभासनिराक-
रणपूर्वकं साधुप्रतिष्ठाव्यवस्थापना ।

५८ एवं आगमेत्यादिगाथाद्विकेन श्रावकप्रतिष्ठाप्ररूपणा-

नंतरं पूर्णिमापाक्षिकप्ररूपणे किं निमित्तं कथं वा
संघोक्तरासीदिति ।

७८ पक्खस्स मज्झे इत्यादित्रयोविंशतिगाथाभिः सिद्धांत-
सम्मत्या चतुर्दशीपाक्षिकव्यवस्थापना ।

८५ जोइसकरंडेत्यादिगाथासप्तकेन ज्योतिष्करंडादिवचोजा-
ताया आंतरतिप्रसंगेन निरासः ।

८६ चउदसी पक्खी इतिगाथया चतुर्दशीपाक्षिकभीतेन
महानिशीथसूत्रत्यागात् उपधानमपि त्यक्तमिति विचारः ।

८२ णणु उवहाणा इत्यादिगाथात्रिकेण परप्रश्नविकल्पद्वारा
सिद्धांतसम्मत्या उपधानव्यवस्थापना ।

९३ अह महनिसीहेत्यादिगाथाचतुष्केण हरिभद्रहरिवचसा
महानिशीथस्याप्रामाण्यं वदतो हरिभद्रहरिवचसैव ग्रामा-
ण्यव्यवस्थापनेन तिरस्कारप्रकारः ।

९४ चित्तं हरीतिगाथया-हरिभद्रहरिवचःपुरस्कारेण महा-

निधीयत्यखने आभयम् ।

- १५ ब्रह्मस्फुरिमाधया गणधरवचने कृपाधिकार्या नास्वेति ।
१६ हरिमेषविधिगाथया यदि गणधरवचस्यास्वा तर्हि
कृपाधिकेण यद् व्यक्त्यं तदुल्लेखमाह ।
१७ हरिमहस्सवीत्यादियाणाधिकेन हितोपदेशः ।
१८ हरिमर्षीतिगाथया हरिमद्रवचसः प्रामाण्ये महानिधी
यमप्रमाणमिति वक्तुमशक्यम् ।
१९ ननु उवाहाणा इत्यादिगाथात्रिकेण पूर्वपद्यादंका ।
२० नमिषमित्यादिगाथात्रिकेकेषोपस्थासतिप्रसंगामावः ।
२१ उवाहाणेत्यादिगाथात्रिकेण उपधानवहनमतरेणापि भाव
कृते षष्ठकारीनामपि कथं नमस्काराध्ययनं युक्तमि
तिपराङ्कनिराकरणम् ।
२२ नं वाचस्वयेतिगाथया वाधाराभावात्प्रसंगान्ति
करणम् ।

११२ सुषोवयारेत्यादिगाथात्रिकेणोपधानवहनविनियमः श्रुत-
व्यवहारकालापेक्षो, न पुनरागमव्यवहारकालापेक्षोऽपि ।
११३ ननु अहेतिगाथया पूर्वपद्यी महानिधीयाप्रामाण्ये
हेतुमाह ।

११४ अह एवमितिगाथयाऽतिप्रसंगेन निवारणम् ।

११५ तन्मा इतिगाथया तात्पर्यम् ।

११६ आयारो उवेत्यादिगाथया उपधानं महानिधीय एषान्ति
नान्यत्रेति पराकृतनिराकरणम् ।

११७ जोगे वासादेत्यादिगाथया योगे उपधाने उदाहरणानि ।

११८ सुअक्षयं इतिगाथया सामायिक्राध्ययनकवेद्यो नम
स्कारः श्रुतस्त्वो न भवति महानिधीये च तयोक्तो-
ऽस्तस्त्वन्न नत्साक सम्मतिमिति पराङ्का ।

११९ इअ ये इतिगाथया तन्निराकरणयुक्तिः ।

१२० सव्यमंतरेतिगाथया नमस्कारस्य महाश्रुतकथनत्वापना
करणम् ।

- १.३० सामाण्येतिगाथया सामान्यतो योग्यस्य लक्षणं ।
 १.३१ बुग्गाहिओत्तिगाथया नमस्कारश्रावणेऽप्ययोग्यस्य लक्षणम् ।
 १.३३ जंणमित्यादिगाथाद्विकेनायोग्यस्य नमस्कारश्रावणे प्रतिसमयमनंतसंसारद्विद्धिः शृण्वतोऽपीति तत्र युक्तिश्च ।
 १.३४ परमेसरुत्ति गाथया दृष्टांतः ।
 १.३५ पुच्छिजंतोत्ति गाथया नमस्कारश्रावणेऽपि दुब्बयानाविष्करणे अपायमाह ।
 १.३८ एवं कुवक्खवग्गोत्तिगाथात्रिकेण कुपाक्षिकस्य नमस्कारश्रावणे महाकर्मबंध इति दर्शनम् ।
 १.३९ इअ पुण्णिमेत्तिगाथया राकामते मूलमुत्सन्नत्रिकं दक्षितमित्युपसंहारः ।
 १.४१ सेसमित्तिगाथाद्विकेनातिदेशः खरतरेण सह शेषोत्सन्नेषु ।
 इति ३ पै णिणमीयकमतनिराकरणविश्रामबीजकम्

- १.२१ पत्तसाहे इतिगाथया दृष्टांतः ।
 १.२२ एवमित्तिगाथया दाष्टातिक्रयोजना ।
 १.२३ सकस्मत्तिगाथया अक्रस्योपधानं विना शक्रस्तवभणनं निर्दोषं कथं नराणा सदोपमिति पराशंका ।
 १.२६ उब्सेत्यादिगाथाद्विकेन कस्य श्रुतस्योपधानं कस्य वा नेति कसौ केन विधिना दातव्यमिति विचारः ।
 १.२७ जं पुणेत्यादिगाथया कदाचित् श्रावकेणापि दानेऽनुज्ञाया अभावे नमस्कारादि स्वसुतादयः पाठ्यंते तत्र गतिमाह ।
 १.२८ बहविहेत्तिगाथया कथंचिदुपधानवहनाभावेऽपि शुद्धिप्रकारमाह ।
 १.२९ सामाण्येतिगाथया नमस्कारपाठने सामान्यतोऽयोग्यस्य लक्षणम् ।
 १.२९ जुग्गाजुग्गयत्तिगाथया नमस्कारदाने पात्रापात्रविचारणा कर्तव्या ।

अथ स्वरतरंगविश्रामणीयकं छिन्नयते

- १ अह स्वरयरधि प्रथमगायया सामान्यतोऽभिधेयम् ।
- २ कुचयरधिगायया जिनवल्लभचरित्रं, एतद्वृष्टौ च प्रसं
गतौ गणधरसार्द्धस्रतकष्टकृष्टिमत्तमेव लिखितम् ।
- ३ सो षडभित्तिगायादिकेनोक्तप्यतिकरो जिनवल्लभः किं
कृत्वा किं कृतवानित्याह ।
- ५ तेसि पुरखोपिगायया जिनवल्लभेन यदं कस्यत्कं
प्रत्युपितम् ।
- ६ एवं बुग्गाहितोपिगायया कतिवर्षाणि दृग्भवान्
भ्युद्ग्राह्य निम्नपदछिप्यरहित एव परलोक प्रापः ।
- ७ इय जिधेतिगायया भाविस्वरतरंगमतीक्ष्णमूतो विधिसं
नाम्ना कतिपिजनसद्भूदायो जिनवल्लभाभावा इति दर्शितम्
- ८ कुचयरा इतिगायया जिनदणत् विधिसंघस्य एव स्वरत-
रनाम्ना कुमठ प्रवर्षितम् ।

९ निस्वामिधरिगायया विधिसंघस्य स्वामी जिनदणः
कथं ज्ञात इति व्यतिकरः, एतद्वृष्टौ च जिनवल्लभस्ये
वास्यापि संघे गणधरसार्द्धस्रतकष्टकृष्टकृष्टिगता एव
लिखितः, एतद्वृष्ट्यतिकरविचारभाऽजिनवननाटककस्या
स्वत एव विचारणीया ।

१० गणधरसद्वृष्टिगायया वर्णकवर्जं जिनदणस्य स्वरूपं
सुन्यगिति ज्ञापितम् ।

११ वृष्णयवयजमित्यादिगायासप्तकेन दुपाधिकैर्निजनिज
गुरभो वधिष्यतास्ते कथं भद्रेयाः ! को वा तत्र दृष्टान्तः !

१२ तेषेव इतिगायादिकेन जिनवल्लभस्यापितो विधिसंघो
जिनदणेन कथं गुरीत इति विचारः ।

१३ जिनवल्लभेत्यादिगायात्रिकेण जिनवल्लभजिनदणयोर
न्योऽन्यं कीदृशः संबन्धः ? कथं वा अनयोराचार्ये
पदस्योक्तिः ।

- २४ 'मिवादिसाबंधेण'ति मित्रमिन्द्रादिगुबंधेन जिनवल्लभ-
जिनदत्तयोरन्योऽन्यं विसंभोगिकत्वं तत्र सम्मतिश्च ।
२६ जिणदत्तदिसेत्यादिगाथाद्विकेन श्रीअभयदेवद्वारिजिनव-
ल्लभजिनदत्तानां परस्परं गुरुशिष्यसंबंधाभावादिनिर्णयः
२९ निरवच्चमयस्सावीत्यादिगाथात्रिकेण जिनवल्लभजिनद-
त्तनामानावनुत्तरसौभाग्यभाजावित्युपहास्ये हेतुमाह ।
३० सप्याकरिसणत्तिगाथया जिनवल्लभेन जिनदत्तेन च
निजनिजचेष्टयैव भाव्यात्मस्वरूपं ज्ञापितम् ।
३१ इत्थेवं जिणेत्यादिगाथया उक्तव्यतिकरस्य ग्रन्थसम्मतिः
३२ जिणदत्ता इतिगाथया खरतरमते चतुर्वर्णः संघो जिन-
दत्तादेव जात इति दर्शितम् ।
३९ अह चांमुंडिअ इत्यादिगाथासप्तकेन खरतरादिनाम्नाष्टप-
त्तिनिदानकालादिविचारः, एतद्द्वुचौ च बहूपयोगित्वा-
त्यसंगतः प्रभावकचरित्रगतं श्रीअभयदेवद्वारिचरित्रम् ।

- ४५ जं पुण जिणेसरेणेत्यादिगाथाषट्केन श्रीजिनेश्वरद्वारेः
खरतरविरुद्धं खरतरा वदंति तत्सत्यमुतासत्यमिति विचारः
४८ जेणं जिणदत्तेति गाथात्रिकेण प्रायः खरतरमते प्राची-
नपाठपरावृत्तिकरणमर्थान्यथाकरणमसम्मत्यादिविधान-
प्रभृतिकं स्वमतानुसारेण क्रियमाणं दृश्यते तद्विचारः ।
५० किंच विवाउ इत्यादिगाथाद्विकेन खरतरनाम्ना विरुद्ध-
मेव न संभवतीति विचारः ।
५५ जइ जयवाए इत्यादिगाथापंचकेन श्रीजिनेश्वरद्वारेः
खरतरविरुद्धं न जातमिति निर्णयः ।
५८ एगारससेत्यादिगाथात्रिकेण जिनवल्लभवचनं खरत-
रामिप्रायेण गणधरसार्द्धशतकविरुद्धम् ।
५९ एवं जिणवल्लहउत्तिगाथया खरतरपट्टावली विचार्यमाणा
अभिनवनाटककल्पा स्थूलमतीनामपि ।
६० पायं जिणदत्तेत्यादिगाथया प्रायः खरतरमतस्यालीक-

कल्पनास्रमावदर्शनम् ।

७६ ननु अिगषष्ठोऽेत्यादिगाथापदकेन पूर्वार्चार्थः प्रथमि-
तोऽपि अिनवल्लभः कथमिह दूषित इति पराशक्तानि-
राकरणम् ।

७७ खरपरेत्यादिगाथया खरतरामिमवस्य जिनवल्लभस्य
संतानं जिनदूषो न भवति, किन्तु रौद्रपृथ्वीय एवेति
विचारः ।

७९ अिनषडेत्यादिगाथादिकेन खरतरमतमयादिवाक्कारको
जिनपतिस्वरिरेव ।

७० तीए पमापेत्यादिगाथया खरतरमतस्य प्रमाप्तया
स्त्रीकारे जैनप्रवचनमप्रमाणीकर्षेभ्य भवेत् ।

७२ ननु वदमाण इत्यादिगाथादिकेन प्रद्योतनस्वरिर्षमा-
नाचार्ययोरिव श्रीत्रयमयदेवस्वरिजिनवल्लभयोरपि अयू-
तोऽपि संभवन्निव संबंधोऽन्यथाकल्पनेन कठञ्चितः ।

७३ ननु षडु स्वायमित्यादिगाथया संषष्ठादिना सर्व्वथाऽ
स्त्रीकमपि षडु स्यात् कथं आसमित्यादिविचारः ।
७४ सम्मरिष्टीत्यादिगाथया सम्यग्दृष्टामप्यनामोगात् पत्ता
नुवावो भवत्येष ।

७५ षडुकालेतिगाथया सत्यासत्यानुवादे निवानमाह ।

८५ कइमण्यहेत्यादिगाथावद्वक्त्रेण उपवेक्षसप्ततिक्काविकारका
णामनामोगस्य स्पष्टीकरणम् ।

८८ अह पायमित्यादिगाथात्रिकेण ननांगीवृथिक्कारकोऽमय
देवस्वरिः खरतर इति खरतरसुखानुवावोऽश्लीक इति
पृथक् ज्ञापनम् ।

८९ एयज कोइ इत्यादिगाथादिकेन नाममात्रेण तीर्थांतर्बर्षी
तत्पक्षपाती कदाचिद्वाचालोऽन्यथा बन्त्यन् तिस्रस्तुतो
भवति ।

९१ अं पुणमितिगाथया श्रीत्रयमयदेवस्वरिजिनवल्लभमजिन

दत्तानां परस्परं प्ररूपणामेदोऽपि, स चानन्तरं वक्ष्य-
माणो सूत्रविचारणात्तौऽवसातव्यः ।

१३ अह उस्तुत्तमित्यादिगाथाद्विकेन उत्सूत्रोद्देशः ।

१६ गन्भावहारेत्यादिगाथात्रिकेण क्रियाविषयकाधिकोत्सू-
त्रोद्देशः ।

१०३ मण्णइ मणिअमित्यादिगाथासप्तकेन गर्मापहारः कल्या-
णकं न भवति ।

१०८ रयणिपोसेत्यादिगाथापंचकेन रात्रिपौषधिकानां रात्रि-
चरमयामे सामायिककरणमधिकम् ।

११० सामाअइ इत्यादिगाथाद्विकेन श्रावकाणां सामायिकादेः
साधोरिव त्रिरुचारोऽधिकः ।

१११ अण्हत्तिगाथाऽतिप्रसंगेन निरासः ।

११२ पोसहविहिंमितिगाथया एकवारोच्चारं जिनवल्लभवचन-
सम्मतिसिः ।

११३ साहूणमितिगाथया श्रावकवत्साधूनामप्युपधानवहनम-
धिकम् ।

११४ उस्तुत्तमितिगाथया साधूनाद्युत्सर्गेण कसेल्लकजल-
ग्रहणमधिकं, तद्दुत्तौ च तन्निराकरणसम्मतिः ।

११५ तसजयणेतिगाथया कसेल्लकजलग्राहिणः साधोस्त्वसा-
नुकंपा न स्यादिति ।

११७ सावयकुलेत्यादिगाथाद्विकेन पर्युषितद्विदलग्रहणमधिकं,
तद्दुत्तौ च तन्निषेधसम्मतिः ।

१२० नणु पञ्जुसिअ इत्यादिगाथात्रिकेण पर्युषितद्विदलग्रहणे
पूर्वपक्षशंका तन्निराकरणं च ।

१२४ पञ्जुसिअ इत्यादिगाथाचतुष्केण द्विदलौदनयोः स्वल्-
पमणनेन ग्राह्याग्राह्यविचाराणा ।

१२६ जं जं बहुलेत्यादिगाथाद्विकेन बहुलप्रवृत्तेः प्रवचन-
मर्यादा तन्नीदाहरणं च ।

११७ नद्विज इत्यादिगायत्रैकशब्देन कदाचिद्विनष्टमपि
पर्युपितद्विदल न ग्राह्यं, तत्रानेके दृष्टान्ताः ।

११९ पञ्चसिञ्जसहस्रो इत्यादिसायात्रिकेन पर्युपितशब्दस्य
कोऽर्ष इति विचारत्वाप्रकारः ।

१४० अंसि उपदिगायया द्विदलाद्विदलयोर्लघुष्वम् ।

१४२ एवं विदलेत्यादिगायात्रिकेन द्विदललघुपरहितमपि
संगरिकादिकं द्विदलमिति मन्वनमधिकं तभिरासन्न
प्रत्ययप्रमायेन ।

१४४ तं दोलाविषीष्ट इत्यादिगायात्रिकेन संवेददोलावली-
हृषौ प्रबचनसारोद्धारसम्भत्या संभरिक्त्रिविद्विदलभजनं
महामूर्खत्वचिद्वम् ।

१४५ तच्चिषीष्टविगायया प्रबचनसारोद्धारणेः समर्पनम् ।

१४६ तं भमितिगायया स्वरतरामिमायस्य रूप्यम् ।

१४७ नेर्षं संभरिचिगायया इटापस्या रूप्यदानम् ।

१४८ तं तं विगृह्यियापया यावन्निर्विकृतिः तावत् कृतम्
त्वास्यानवर्ता कल्प्यमेवेति नियमामावमाह ।

१४९ ता क्कामित्यादिगायया स्वरतरणार्थद्वारिसम्भतिर्द्विदिता
साऽपि वृपिता ।

१५० एवमितिगायया यत् परविषं क्रियाविषयमधिकमूर्त्तत्वं
दश्चित तद् बहु रूप्यत्वं, एवमन्यदपि तन्मते भूयोऽस्तीति ।

इत्यधिकोत्सूत्रप्रबीजकम्

अथैवमूनोत्सूत्रप्रबीजकं लिख्यते

१५१ अह ऊगमित्यादिगायात्रिकेण ऊनोत्सूत्रोद्देशः ।

१५४ इत्थीष्टमितिगायया स्त्रीमनपूर्वान्निषेधनिदानम् ।

१५१ एवापराद्देतिगायात्रासप्तकेन एकस्यापरादे तत्रातीयमात्रस्य

प्रायश्चित्तदाने विनदस्य महामूर्खत्वं ज्ञापितम् ।

१५३ परमन्ममित्यादिगायात्रिकेन लौकिकदृष्टतेन तत्राऽपि

प्रायनिराकरणम् ।

१६६ जिनदत्तो इत्यादिगाथात्रिकेण जिनदत्तादप्युपदेशमधि-

कृत्य दिगंबरो दक्षस्तत्र हेतुश्च ।

१६७ पुण्विं विराहिओ इत्यादिगाथया स्त्रीजिनपूजानिषेधे मूल-
हेतुमाह ।

१६८ नणु तित्थयेरेणत्तिगाथया तीर्थकरकल्पेन जिनदत्तेन
प्रकाशितं कथं दूषयितुं शक्यमिति पराशंका ।

१६९ एवं चे इत्यादिगाथया स्वरिप्रवर्त्तने उत्सृत्राभावे उत्सृत्रं
खण्ड्यकल्पं संपद्येतेति विचारः ।

१७० तम्हा इतिगाथया तीर्थकरसमानस्वरिलक्षणमाह ।

१७१ स्वरिकयोऽवित्तिगाथया स्वरिकृतं यद्यादृशं प्रमाणं तदाह ।

१७२ जिणपूजा इत्यादिगाथया जिनपूजानिषेधे वैपरीत्य-
भवेत्याह ।

१७३ एणमितिगाथया स्वरिप्रवर्त्तने तात्पर्यमाह ।

१७४ इह सुत्तेत्तिगाथया अमुकप्रथे स्त्रीणां जिनपूजा भणित्ता
स्त्रीत्वादिरूपेण सूत्रसम्मतैः प्रयोजनं नास्ति, यतो मूर्ख-
जनप्रत्यायनार्थमस्साकं सामाचारीति वदति ।

१७५ पागयेत्यादिगाथया स्त्रीजिनपूजानिषेधकतिरस्कारे वच-
नोल्लेखमाह ।

१७६ तित्थासम्मयेतिगाथया तीर्थस्थासम्मतं भाषमाणो निय-
मेनानंतसंसारीति ।

१७७ एणमितिगाथया मगंतरेहिनत्ति सूत्रवचसा ममापि
मार्ग एवेति मतश्रितोऽपि तिरस्कृतः ।

१७८ अट्टमिचउद्दसिह्तिगाथया चतुष्पर्वीव्यतिरिक्ततिथिषु
पौषघनिषेधो जिनदत्तस्य महामोहः ।

१७९ अट्टमिपमुहेतिगाथया प्रागुक्तस्य प्रतीकारः तत्त्वार्थस-
म्मतश्च ।

१८० तत्त्वथविचिह्तिगाथया कुपाधिकभ्रान्तिजनकपदस्य

तत्पर्यं तत्त्वार्थदृष्टाशुक्लम् ।

१८१ सिक्त्वा पुणेतुगाथया श्रेयसिषिषु पौषवाक्त्रये

विरोधमाह ।

१८२ सिक्त्वावप्युपिमाथया प्रतिबंधाऽतिप्रसंगोद्भूतावनम् ।

१८३ न मृणश्चिगाथया साक्षादतिप्रसंगाम्मानमाह ।

१८५ पठिक्रमणभित्तिगाथाद्विकेन प्रतिक्रमणच्छेतिन पौषच-

नियमं प्ररूपयन् प्रायश्चित्तसंभाराम्यां तिरस्कृतः ।

१८९ अहवा सिक्त्वेत्यादिगाथाषट्शुक्लेन चतुष्पथ्यतिरिक्त-

स्वपि तिषिषु पौषव्यवस्थापनम् ।

१९० किंच मुग्धि इतिगाथया वृषजांतरमाह ।

१९१ नं मोअथेत्यादिगाथया पौषचिक्त्वानां भोजननिषेधः

उक्तमुत्तरम् ।

१९३ चतुस्रसहस्र्यादिगाथाद्विकेन पौषचिक्त्वानां भोजनव्य-

वस्थापनम् ।

१९५ सावयपद्धिमेत्यादिगाथाद्विकेन श्रावकप्रतिमाचर्मव्यु-

च्छेदं वदन् तिरस्कृतः ।

१९७ समजाण समणीद्विन्ति गाथाद्विकेन साधुभिः सह साध्वी

विहारो, नान्ययेति, एतद्वृत्तौ धानेकप्रयसम्मथयच्च ।

२०२ अटुणा मासेत्यादिगाथार्पणकेनाधुना मासकल्पो ध्युच्छिन्न

इति वदतस्तिरस्कारप्रकारः ।

२०३ गुहसानां प्रत्यास्थाने पानकसाकारव्यवस्थापनं तत्र

सम्मतिष ।

इत्येवमूनोत्सूत्रबीजकम्

—•—•—•—

अथायथास्थानोत्सूत्रबीजकम्

२०४ अजोहृषिगाथया अयथास्थानोत्सूत्रस्य लक्षणं लक्ष्यं च,

अभिषेचितवर्षे भावबोऽपि पशुषया ।

२०५ अण्णमित्तिमाथया सिद्धांतसम्मत्वा मात्रपद एवामि

वर्द्धितेऽपि मासे पर्युषणा ।

२०६ जह चाउत्तिगाथया चातुर्मासकवत्पर्युषणाऽपि मास-
नियतेति ।

२०७ मासाइअत्तिगाथया मासवृद्धौ प्रथमोऽवयवः प्रमाण-
मेवेति वदतो जिनदत्तस्यायथास्थानमुत्क्षत्रं ।

२०८ बुद्धीपहमो इतिगाथया वृद्धौ प्रथमोऽवयवो नपुंसकोऽतो
द्वितीय एव श्रेयानिति ।

२१० एणऽहिण् इति गाथादिकेन परोपहास्यं तन्निराकरणं च ।

२११ णणु बीएवित्तिगाथया पराशंकोद्भावनम् ।

२१२ जं र्वीतिगाथया अभिवर्धितमासादौ यस्य ग्रामाण्यं तदाह ।

२१३ तेणं तिहित्तिगाथया तिथिपाते पूर्वैव ग्राह्येति विचारः ।

२१४ बुद्धीह पुणेत्तिगाथया वृद्धौ प्रथमा तिथिः पूर्णेत्यादि
परवचनमश्रान्वयम् ।

२२२ जम्हा तीए इत्यादिगाथाष्टकेन तिथिमासादिद्विद्वौ हानौ

च ग्रामाण्याग्रामाण्यनिर्णयो दृष्टान्ताश्च ।

२२३ इरिअत्तिगाथया ईर्यां विना सामाधिककरणमयुक्तम् ।

२२४ चित्तविसोहीतिगाथया प्रथमेर्यायाः प्रयोजनं श्रीमहा-
निशीथोक्तम् ।

२२५ अहावस्सयेतिगाथया भ्रांत्या ग्रन्थसम्मतिमादाय पूर्व-
पक्षी शंक्ते ।

२२६ इअ चेइतिगाथया पूर्वपक्षाशंकाया निरासः, तद्वृत्तौ
युक्तिपूर्वकग्रंथसम्मतयश्च ।

२२७ तम्हा पढमेतिगाथया ईर्यायां तात्पर्यमाह ।

२२८ जइवि सुपासे इतिगाथया पार्श्वसुपार्श्वयोः फणानां
न्यूनाधिककरणेनारोपोऽयथास्थानम् ।

२२९ एवं अजहड्डाणमितिगाथया क्रियाविषयकोत्सन्नोपसंहारः ।

इत्ययथास्थानोत्सूत्रबीजकम्

अथोपदेशविषयकोत्पन्नबीजकम्

२३० अह रुपेविषयया उपदेशविषयं द्वितीयमुत्पन्नं प्रागुचिदं
यत्तद् द्विप्रकारमिति विमताः ।

२३१ अद्विभिमितिगाथया उपदेशविषय द्विविधमप्युत्पन्नं
क्रियोत्पन्नादनंतगुणम् ।

२३३ अहवेत्यादिमाषाधिकेन प्रकरांतरेण नामग्राहं द्वैविध्यमाह

२३४ लोपअधिमाषया लौकिकमिष्यात्वादनंतगुणपापहेतु
स्वदशविषयं द्विविधमपि तत्पञ्चम् ।

२३५ जम्हा उ संकलिहो इतिगाथयाऽनंतगुणपापहेतुत्वे
हेतुमाह ।

२३६ तेनति गाथया प्रत्युक्तत्वमासादेवान्मयीर्षिकस्तद्भव-
नोद्ययामी साधु पुनस्तच्छ्रीति ।

२३९ एव इवद्वैत्यादिमाषाधिकेन विभाषोक्तसंहाराः ।
इति ६ स्वरतरमतनिराकरणविभ्रामणीजकम्

अर्थांचलिकमतनिराकरणविभ्रामणीजकं लिख्यते
५ अह अंचलिअमितिमाषापक्षेनांचलिकमतोत्पत्तिनिश्चा-
नकालादिविचारः ।

६ तीए छरिपरयमितिगाथयांचलिकमतार्ककसाधार्य-
पदवीष्यतिकराः ।

७ नियमयेत्यादिगाथाधिकेन नरसिंहेन कालिकादेवी कथ-
भाराचितेति विभातरः ।

९ उस्तुषमितिगाथया प्रथमोत्पन्नस्वरूपं तत्र इत्युक्तिश्च ।

१२ भो पुचिअधिमाषाधिकेनांचलिकमिष्यायनिराकरणं ।

१३ प्रम्मोवगरणेतिगाथया प्रम्मोपकरणपदितः कृतसामा-
यिकोऽपि व्यवहारनयनमाहः ।

१४ उवगरणमितिगाथया आनस्यकक्रियायामनुयोगादरा
विदु साध्यादीनां चतुर्ष्वर्थासि रजोहरणपदि क्रियासाधन
मन्वितम् ।

- १५ तद् पण्डाहतिगाथया उपकरणप्रतिषेधानंतरं कारणाभावे कार्यस्याप्यभाव इति कार्यभूतं प्रतिक्रमणं निषिद्धम् ।
- १७ पञ्जोसवणोतिगाथया शतपदीवचनेन स्तनिकस्य पर्युषणा चतुर्थ्यामेवाऽऽसीत् ।
- १८ एगुणवणोतिगाथयाऽमिवाद्धितेऽपि श्रावणभाद्रपदद्वयौ स्तनिकमते पूर्वमेकाधिकेन पंचाशता दिनैः पर्युषणाऽऽसीत्, इदानीं तु अन्यथाऽपि ।
- १९ चिचाइअंमिचिगाथया चैत्रादिद्वयौ विंशत्या दिनैः पर्युषणा तन्मते ।
- २० जं पुणेतिगाथया अर्धजरतीयन्यायेन संमतिप्रवृत्तिर्दूषिता
- २१ जंणं चुण्णीतिगाथयाऽर्द्धजरतीयव्यक्तीकरणं, एतद्वृत्तौ शतपदीसम्मतयश्च ।
- २५ तित्था चुअस्सतिगाथाचतुष्टयेन तीर्थत्वं अष्टस्यागमः शरणं न भवति, तत्रागमानुसारेण युक्तिरपि ।

- २६ संपहचिगाथया सांप्रतीनतीर्थं चतुर्थ्याश्रितमशुद्धचारीति पराशंका ।
- २७ आगमविरुद्धेतिगाथया आगमविरुद्धचारि तीर्थं न भवेदिति ।
- २८ तित्थपडीतिगाथया तीर्थप्रतिपक्षोऽर्हदादीनामपि प्रतिपक्ष एवेति ।
- ३० तित्थपडिइत्यादिगाथाद्विकेन स्तनिकः प्रतिसमयमनंत- भवहेतुं कर्मार्जयति ।
- ३१ तेणेवचिगाथया लौकिकमिध्वाद्दृष्ट्यपेक्षया प्रतिसमय- मनंतगुणक्लिष्टपरिणामः स्तनिकेत्यादि ।
- ३४ जो पुणेत्यादिगाथात्रिकेण पुस्तकातीर्थमुद्घृतमित्यादि परवचनं तन्निराकरणं च ।
- ३५ तम्हा तित्थेतिगाथया तीर्थे सति तीर्थादन्यत्र धम्मो न भवतीति तीर्थं च चतुर्थ्यामेव ।

३६ तन्वसवृषिगायया चतुर्मासकमपि चतुर्दश्यां पर्युपणा-
नुरोषाणपाऽऽवृमिति ।

३८ देसिब्रह्मत्यादिगाथादिकेन जैनप्रवचने पच प्रतिक्रम
जानि, तेषु द्वे प्रतिक्रमण्ये रात्रिक्रमवसिष्ठश्रम्ये, माति
तीर्थेऽनुकरणं तु पासिकमात्रस्य, अतिमप्रतिक्रमण-
त्रिकं तीर्थवास्यताधि, तीर्थजिह्वेरेरप्यमावात् ।

४० वेदिं चलिबो इत्यादिमाथादिकेन द्वपञ्चकवत् तीर्थ-
षास्त्राऽवसाठभ्या ।

४१ तेषु द्युहेतिगायया येन कारणेन महता चिह्नेन तीर्थषास्त्राः
स्मनिक्रमेन कारणेन राक्षमतीर्षेनापि वर्द्धमानाऽऽद्या-
येषु द्रुत्वब्रह्मिआभ्यवसापनदुल्लस्रं प्रकरणं कृतं,
तत्रान्येषां द्ववार्धेति, एतद्दृष्टौ च अन्याधार्यकृतानां
दुर्दिश्वीनां लेखो लिखितोऽस्तीति ।

४२ सञ्चदमर्दिपिमाथादिकेन शास्त्रोक्तमेकमपि वचनं संद

र्ष्यमानं धेतसि नामाति तस्य संपूर्णेनाप्यामयेन न
काविवप्यर्धसिद्धिः, सत्र इष्टान्तथ ।

४४ एवमशुभ्रतिगायया स्तनिकमतोऽन्वेदकमनुयोगद्वारमते
षाक्य प्रदीपकस्य चक्षुष्मत एव प्रकाशकृत् ।

४७ च पुण वीसेत्यादिगायात्रिकेण विज्ञेत्सादिभिर्या पर्युषणा
तस्याः स्वरूपनिदर्शनम् ।

४८ च पुणेत्यादिगायया सूर्ध्वचनप्रसिद्धा पर्युषणा सा च
माद्रपद एवेति समर्थनम् ।

४९ संपदधिमायया पंचकद्वान्यादिकमपि व्युच्छिन्नं, सर्वमपि
संमति चरमपचक एवेति तात्पर्यम् ।

५० किंचागम इत्यादिगायया स्तनिकस्य प्राथित्यद्वयकयाह ।
५२ च ज्ञेयमितिगायादिकेन केन स्वरूपेण तीर्षावर्ध्या
सादितिचिचारः ।

५२ तित्थ तुपिमायया केन तीर्थषास्त्राः स्वात् तत्स्वरूप

भग्नम् ।

- ५३ तम्हा इतिगाथया तीर्थाहितोत्सन्नमार्गाश्रयणापेक्षयाऽ-
न्यतीर्थिकमार्गाश्रयणं श्रेय इति समर्थनम् ।
५४ जह नामेतिगाथयाऽन्यतीर्थिकमार्गाश्रयणे दृष्टान्तः ।
५५ तेणेवत्तिगाथया सिद्धांतसम्मतिः ।
५६ पुणिमेत्यादिगाथया उक्तशेषोत्सन्नाप्यधिकृत्य वृत्ती-
यविश्रामोऽवलोकनीय इत्यतिदेशः ।
५९ एवं कुवक्खेत्वादिगाथात्रिकेण विश्रामोपसंहारः ।
५ इत्यांचलिकमतनिराकरणविश्रामबीजकम्

—

अथ सार्द्धपौर्णिमीयकमतनिराकरणविश्रामबीजकं लिख्यते
९ अह सहपुणिमीउत्तिगाथानवकेन सार्धपूणिर्णोत्पत्ति-
कालनामादिव्यतिकरः ।

१० कप्पवासेतिगाथया प्ररूपणोद्भावनं शेषप्ररूपणातिदेशश्च

१३ एवं कुवक्खेत्वादिगाथात्रिकेण विश्रामोपसंहारः ।
इति ६ सार्धपूणिणमामतविश्रामबीजकम्

अथागमिकमतनिराकरणविश्रामबीजकं

- ४ अह आगमिअइत्यादिगाथाचतुष्केण आगमिकमतो-
त्पत्तिकालमताकर्षकनामादिविचारः ।
५ तित्थयरोत्तिगाथया श्रुतदेवताविषयकपराशंका ।
८ इच्चाइत्तिगाथात्रिकेण पूर्वपक्षिणोक्तस्य निरासः ।
९ नणु सुअइतिगाथया श्रुतदेवता भवविरहादिकमसदेव
कथं दास्यतीति पराशंका ।
१० नेवं निअमोत्तिगाथया स्वसत्तायां सदेव दीयते इत्येवं-
नियमाभावस्तत्र दृष्टान्तश्च ।
११ जो पुणत्तिगाथया यत्तु क्वापि नियमो दृश्यते तद् द्रव्य-
विषयो, न पुनर्भावविषयोऽपि ।

- १४ द्वात्त द्वापिगाथात्रिकेण वगस्वित्या कार्यकारण
निममनम् ।
- १५ अण्वहपिगाथया यथेकेनापि महाता सर्वकार्यसिद्धिः
स्वाधीर् अईमसस्कार एव कर्षव्यो, न पुनः सिद्धाधी-
नामपि ।
- १६ तेष्विष दीप्तेत्यादिगाथात्रिकेण शुतदेवताराधनं फलवत्,
तत्र द्वावच ।
- १९ नष्ट साहूयमितियायया त्रिस्तुतिकसायंका ।
- २० इय धेइतिमायया त्रिस्तुतिकस सिद्धावानमिद्धता ।
- २१ वाइसहावेतिगाथया शुतदेवतापेद्यापरायणत्रिस्तुतिको
वराकः ।
- २६ नं वक्त्यापति गाथापथकेन यथाविनिभाया निषेधेऽपि
समर्पनप्रकारः, सिद्धावसम्मतिश्च ।
- २९ सुबखिपेत्यादिगाथात्रिकेण यथाविनिभानिषेधेऽपि न

शुतदेवताधेयदेवतानिषेधः, किंतु तदाराधने चिनाशा
इत्यादिविचारः ।

- ३१ न य किञ्चिद्विद्वत्यादिगाथायाद्विकेन प्रवचनमर्यादास्वरूप ।
- ३२ तेषु मगवद्विपिगाथया प्रवचनविरोधभावेन त्रिस्तुतिकः
कीदृश इत्याह ।
- ३३ एवं सत्तु तिरयुक्तद्विगाथया त्रिस्तुतिकमतस्य पूर्विकाया
सदृश इत्यसिद्धेऽहः ।
- ३६ एवं कुवक्तेत्यादिगाथात्रिकेण विभ्रामोपसंहारः ।
- ७ इत्यागमिकमतनिराकरणविभ्रामबीजकम्
- अथ हुंपकमतविभ्रामबीजकं लिख्यते
- १२ अह यद्विभेत्यादिगाथाद्वाद्यकेन हुंपकमते उपदेस्यते
ययोरुत्स्यपिसरूपम् ।
- १६ एवं सत्तु अच्चेरमितिगाथापठयनं सुपकमतोत्पत्त्या
वाच्यसमर्पनम् ।

२३ आगमस्यो बलवन्तेत्यादिगाथासप्तकेन आगमतोऽप्याग-
मव्यवहारिणामुपदेशो बलवाच्, ततोऽपि कथंचिज्जिन-
प्रतिमाऽपि बलवतीति समर्थनम् ।

२४ अह लुपगस्वरूवमितिगाथया लुपकमतविचारणाय
चत्वारि द्वाराणि ।

२९ गणु पुच्छामोचिगाथापंचकेन लुपकस्वरूपविचारणम् ।

३४ गणु तुरुहणं धम्ममेचिगाथापंचकेन लुपकधर्मस्वरूप-
विचारणम् ।

३८ गब्भयइत्थीइत्यादिगाथाचतुष्टयेन जगत्स्थितिमर्यादा-
दृष्टान्तः ।

४० तत्थवि किंचिइत्यादिगाथाद्वयेन यथा तीर्थेन प्रष्टव्यं
तदाह ।

४४ दोण्हंपि दो विगप्याइत्यादिगाथाचतुष्टयेन विकल्पोद्भा-
वनपुरस्सरं जगत्स्थितिविलोपसंगः, पुरुषपरंपरा च

श्रुतधम्महेतुः ।

६० एअं उभयमणिहमित्यादिगाथाषोडशकेन सिद्धांतेऽपि
प्रतिमतो जिनधम्मप्राप्तिः, न पुनः क्वापि पुस्तकादपि
धम्मप्राप्तिरिति विचारः ।

६२ भोअणेत्यादिगाथाद्विकेन लिखितमात्रेण समीहितार्थ-
सिद्धिर्न भवति, तेन लुपकमते किं संपन्नम् ? ।

६४ तस्सुवएसोइतिगाथाद्विकेन निहुरभापात्मको लुपको-
पदेशस्तद्विकल्पितसिद्धांतसम्मतिः सन्वे पाणा० भूआ

इत्यादि, तद्दृष्टौ च तदुद्भावितसम्मतेः सम्यग्गुविचारः
६८ एवं निहुरवयणमित्यादिगाथाचतुष्केण लुपकोक्तनिहुर-
भापाया निराकरणम् ।

७२ अह बहुविचेत्यादिगाथाचतुष्टयेन लुपकमेव प्रश्नविष-
यीकृत्य लुपकनिराकरणम् ।

७८ से वेमि जे अतीआइत्यादिगाथाषट्केन से वेमि अतीया

पश्यन्त्या अणामया इत्यादिसम्यक्प्रकाराभ्यास्ययनो-
रेद्यकस्य पारमार्थिकफल्यकचनम् ।

१२ ननु नद्वेषार इत्यादिगाथात्रयोदशकेन ननुषारे संख्या-
नियमादेस्तात्पर्यमप्यनेन लुपकमतनिराकरणम् ।

१३ चिबक्ये इत्यादिगाथापंचकेन यद्यत् प्रतिपिदं तपदवर्गं
एवेति पराकृतमूहनियमं निराकरोति ।

१७ ननु तथ्यारथा इत्यादिगाथाया प्रतिबध्या लुपकं दृश्यति ।

१८ गणु तवगरणमितिमाथया ज्ञानावीनां मूलोपकरणानि ।

१९ नियनियकलेतिमाथया उपकरणमपि कथंचिदधिकरणं
सत् ।

१०० एण विणपठिमेतिगाथया सिद्धांतविनप्रतिमयोर्गुण-
पदुत्पथौ लुपकमत निरलं स्यात् ।

१०१ विणपठिमेत्यादिमाथात्रिकेण चिनप्रतिमासिद्धांतयो-
र्गुणपदुत्पथौ परस्परं सापेक्षतामप्यनम् ।

१०७ असुहा अहो इत्यादिगाथापचतुष्टयेन साधुभावकयोरन्यो-
ऽन्यसापेक्षता ।

१०८ सिद्धांता इतिगाथया प्रतिमाविचारे क्रियमाणे सिद्धांत-
प्रतिमातीर्षानां क्रमेण बलवत्त्वम् ।

११६ सर्वं स्रुत इत्यादिगाथापदकेन सापेक्षतायां साधुवाद
रचनाप्रकारः ।

११९ एवं वयं २ इत्यादिगाथात्रिकेण लुपकमतं युक्त्या दृश्यति ।

१२१ ननु त्रिष्येत्यादिगाथापदिकेन भावकधर्मेषु कृपाधिक-
धर्मस्तुल्य इति परः शक्यते ।

१३१ जीवो अनाइत्यादिगाथापददशकेन भावककृपाधिक
योर्धुयोऽपरं पठान्वपुरस्सरमाह ।

१३९ अह लुपगेतिगाथापदकेन लुपकमतसिद्धांतसूर्यं निरूप्य
तन्निष्कारणम् ।

१४१ वित्य स्रुत इत्यादिगाथापचतुष्टयेन जैनसिद्धांतव्यवस्था-

पनाय प्रसंगतस्तीर्थस्वरूपस्यातिदेशमाह ।

१४५ एवं तित्थेत्यादिगाथाद्विकेन तीर्थसिद्धांतयोरन्योऽन्यं संगतिः ।

१४८ तेणेवेगंपि पयमितिगाथात्रिकेण प्रागुक्तस्य तात्पर्यं दर्शयन् जिनप्रवचने पदमात्रस्यापि व्याख्याने जिनप्रतिमाप्रासादप्रतिष्ठादिसिद्धिः, एतद्बृत्तौ च तद्रचनादिगदर्शनम् ।

१५० अह भरहेत्यादिगाथाद्विकेन केन श्रावकेण प्रतिमा कारिता केन च साधुना प्रतिष्ठितेत्यादिविचारः ।

१५१ कञ्ज कारणेतिगाथया कार्यं कारणजन्यमितिकृत्वा प्रतिमायाः सम्यक्त्वकारणत्वं दर्शयति ।

१५४ चेइअसद्वेत्यादिगाथात्रिकेण सिंहावलोकनन्यायेन पुनरपि द्वाररचना ।

१५५ भगवइइतिगाथया चैत्यशब्देन प्रकृते जिनप्रतिमैव, न

साधुर्नवाऽर्हन् इति सूत्रपाठत एवाह, एतद्बृत्तौ च सूत्रपाठेनापि ।

१५७ चेइअवंदणेत्यादिगाथाद्विकेन जिनप्रतिमानामुपयोगो नियतक्रियासु साधुनां श्रावकाणाञ्च ।

१५९ नाणानाणप्पमुहाइत्यादिगाथाद्विकेन आनंदादिश्रावकाणामुपधानवहनं, तद्बृत्तौ च सूत्रपाठोऽपि ।

१६१ संखेवेत्यादिगाथाद्विकेन सिद्धांते क्वचित् संक्षेपः क्वचिद् विस्तरः, तत्र विरोधो न भवतीति विचारः ।

१६२ अण्हत्तिगाथया अन्यथाऽतिप्रसंग इति विचारः ।

१६३ सन्वक्खुक्खुइतिगाथया श्रीमहानिशीथसूत्रं ऽर्ब्वक्खुपाक्षिकोच्छेदकं, अत एव तपागणस्यैव प्रामाण्यं, नंतरेषाम् ।

१७० लुंपगमितुइत्यादिगाथासप्तकेन लुंपकस्य हितोपदेशः ।

१७३ विश्रामोपसंहारः ।

इति ८ लुंपकमतनिराकरणविश्रामबीजकम्

अथ कटुकमतबीजकं लिख्यते

- २ अह कटुअपिगाथादिनेन कटुकमतोत्पत्तिकलादिनि दर्शनम् ।
- ८ अन्वचेत्यादिगाथापदकेन कटुकोपवेद्यः ।
- १८ पञ्चसहस्रस्तुइत्यादिगाथादशुकेन कटुकमतनिराकरण युक्तयः ।
- २१ अ पुण तस्यत्रीत्यादिगाथात्रिकेन साधूनाममावे किं स्यादित्याह ।
- २२ अह बालिआ इत्यादिगाथया स्थान्तः ।
- २३ अ पुण जडुषकिरिअपि संग्रति यथोक्तक्रियाकारिणः साधवो न संतीति दुर्बलनेन किं स्यादिति विचारः ।
- २५ जेपं अहुचेत्यादिगाथादिनेन यथोक्तक्रियाकारिणः साधवः संग्रत्यपि संति, तत्र स्थान्तम् ।
- २८ एवमहेत्यादिगाथादिनेन कालानुमारेण साधुस्वरूपमाह

३४ सन्वेजवि सुपिइत्यादिगाथासप्तकेन उचरपयषसाधुनिधया घर्म्मं कुर्मं इति क्वाशानिराकरणयुक्तयः ।

३८ संपुष्पमेसेत्यादिगाथाषट्पट्टयेन कटुकमते देवयुक्वर्माणां परमाश्रावनेष, स्वरूपमाह ।

३९ गिरिजिवेत्यादिगाथया कटुकमते श्रेयोत्सद्वाणामति देश्रमाह ।

४२ एव इवक्ष्सेत्यादिगाथात्रिकेन विभामोपसंहारः ।

इति ९ कटुकमतनिराकरणविश्रामबीजकम्

अथ बीजामतबीजकं लिख्यते

२ अह बीजमएपिगाथादिनेन बीजोत्पत्तिकलादि ।

७ सोऽपि गओपिगाथापञ्चकेन वन्मतइदिहेद्युः ।

९ मुजस्त्रिचेत्यादिगाथादिनेन तदुपवेअनिराकरणम् ।

१२ एवमित्यादिगाथात्रिकेण विश्रामोपसंहारः ।

इति १० बीजामतनिराकरणविश्रामबीजकम्

अथ पाशमतनिराकरणबीजकं लिख्यते

४ अह पासेत्यादिगाथाचतुष्टयेन उत्पत्तिकालनिमित्तादि-
विचारः ।

५ सद्दहेणेतिगाथया मताकर्षकस्य स्वरूपम् ।

१६ तस्सुवएसोइत्यादिगाथादशकेन पाशस्योपदेशस्वरूपम् ।

१७ जं पासेण येतिगाथया पाशोक्तमतं विचित्रं दर्शितम् ।

१८ चरिआणुवाएत्तिगाथया चरितानुवादस्वरूपमाह ।

२० धम्मोऽविअत्तिगाथाद्विकेन प्रागुक्तसमर्थनाय धम्मस्वरू-
पमाह ।

२१ एवं धम्मो इतिगाथया जिनाज्ञयैव धम्मो नान्यथेति
समर्थनम् ।

२३ धम्मो खलु इत्यादिगाथाद्विकेन धम्ममात्रे जिनाज्ञैवेति
व्यवस्थापना ।

२४ णाणस्सत्तिगाथया पाशोक्तमतविनाशाय ज्ञानादीना-
माराधनास्वरूपं ।

२५ पोत्थाईतिगाथया ज्ञानाद्युपकरणानि ।

२६ उस्सग्गो इतिगाथया साधुश्रावकमार्गो उत्सर्गापवादो ।

३१ उस्सग्गो इत्यादिगाथापंचकेनोत्सर्गापवादयोनुपतिप्रजा-
ज्ञातं, पथि विश्रामवदपवादः ।

४४ जो भणइत्यादिगाथात्रयोदशकेन जिनकल्पे उत्सर्गः
जिनस्थविराणामाहारवन्निद्रावस्त्रादि चरणार्थमाज्ञया, न
प्रमादता, सम्यग्दष्टेरग्रमादः, देशविरतेरनारंभवन्न मुनेः
प्रमादः ।

- ५८ एणमित्यादिगायार्पणकेन द्रव्यस्तथादेरास्त्यर्थ ।
 ५९ एणमित्यादिगायार्पणकेन विषिवाद्यादिवाचत्रिकम्यवस्था
 ६० आमेतिगायया आवेशोपवेष्टाद्ये ।

- ६७ आबेस्वादिमायाद्विकेनोपधानाद्यतिवेष्टा ।
 ६८ एणमित्यादिगायाद्विकेनोपसंहारा ।

इति ११ पाशाब्जन्द्रमतनिराकरणविग्रहामर्षीजक

इति प्रवचनपरीक्षाबीजकम् । †

उत्तरार्धे साक्षिविशेषनामानि

अ

अक्षरः	३०४
अमयदेवघरिः	२४८
अथरूपपटकः	१०-२५
अष्टापरः	८२ १५३-१८० १८९ १९३
अहम्मदाबावः	३०४
अहिच्छत्रा	८२-१८०

आ

आमद्विमलघरिः	२३४-२३५ २६०
आनंदः	२१६-२१७-२१८ २६८
आमरात्वाः	३१
आर्द्रकुमारः	४६
आर्यसुहृत्स्ती	३१-३२
आषाढाचार्यः	२३०-२७२
इन्द्रनामाः	५७

ई-ईशानेन्द्रः

उ

उकेस्यः	३०
उज्जयंतगिरिः	८२-१८०
उद्यापनः	१८७
उमास्वातिः	१८९-२४८
उत्तमः	२८-३३ ४२-११०
	१११ १४१-३०४

गंगाः	३००	५२
गंधारः	२४७	१८७
च		
चमरचंचा	२०५	
चमरेन्द्रः	८२-१८०-२००-२१०	
चिलातिपुत्रः	५७-३००	
चूना	३०	
चंडप्रद्योतनः	१८९	
चन्द्रप्रभाचार्यः	२-३-४०	
ज		
जगच्चन्द्रस्मरिः	२३४	
जगमालर्षिः	३०	
जिनदासगणी	२४९	
जिनदत्तः	४०-२०८	
जिनपतिस्मरिः	२०७	

कोणिकः	३००	स्व
खण्डुटाचार्यः	२४७	
ग		
गजाग्रपदः	८२-१८०	
गणपतिः	२३५	
गंगाचार्यः	२३४	
गर्दमिह्लः	१०४-२२६	
गुर्जरत्रः	२३-२३१-२३७-२४१	
गोष्ठामाहिलः	२४७-२४९-२५०	
गौतमस्वामी	१२	
गंगः	७-८-५१-५५-५६-४९-८२	
	९१-९०-९२-११०-२६४	
	२२५	

क्राप्तिमेषजी	३०४	क
ऐ-ऐरावतः	२०	
अं-अंजनगिरिः	२०१	
कडुकः	२४-५३-२२९-२४५-२४९	
कपिलकेवली	२५०-२५१-२५३	
कलिकालसर्वज्ञः	१८७-१८९	
कालकक्षरिः	२	
काश्यपः	१०४-२२५-२२६	
कुमारपालः	२२७-२३४-२४७	
कुष्णावासुदेवः	९२	
केशवसिंगः	२-१३-३९-६७	
	९२	
	३०	

विनमद्रगणिसमा०	२४८	देवेन्द्रहरिः	२११-२४८	नंदा	१७०
जपुद्रीप	१३, १६०-२०५	देवद्विगणिसमा	२४७-२४८	नंदवर्चनः	९२
अपुस्वामी	१३९-२३१	ब्रौपदी	११३-१५७-३००	नंदीश्वरद्वीपः	८२ १८०-२०० १६३
तामलिः	२१०	बनारस्यः	३००	पाञ्चचन्द्रः	२५९ २६१-२६५-२७३
तिप्पगुप्तः	२२५	घनेश्वरहरिः	१८९	पार्श्वनाथः	२७४-२८५-२९७-३०२
तोला	३०	परमेन्द्रः	८२-१८०	पुष्करद्वीपः	८२ १८० ३०३-३०४
वद्यद्विगा	८२-१८०	धर्मदासगणी	१७६	पूर्णिमा	२००
वद्योपस्तुतः	८२-१८०	नरसिंहः	४०	वैष्ण्वीयकः	३-३०१
दानर्षिः	२३५	नरासद्वः	३०	प्रभुज्ञाचार्यः	२०७
दुर्षलिक्यपुष्पाः	१९	नागपुरः	२९-२५९	प्रभवस्वामी	१, ३२-२, ३९-२, ३१ २, ३७
दुष्प्रसमहरिः	१, ३२-२, ३६ २, ३७	नामहरिः	१५३-१८९	प्रभावती	१, ८७
देवपचन	३०	नेमिनाथः	९२	बासुबली	२४७

बीजः	२५७	मरुः	२३१	मेघकुमारः	१४५
बृहद्गच्छः	१	मरुदेवी	२८	मेदपाटः	२३१-२५६
भरतः	१११-११३-११४-१२३	मेरुगिरिः	९९-३००	मेवातः	२३१
	अ	महाविदेहः	१९	घ-यशोभद्रस्वामी	२३१
भरतक्षेत्रम्	१४९-१०७	महावीरः	७-८-१८-२६-२९-३३-४०	र	
भाणर्षिः	२३-२००	४२-६०-९२-११०-११२-११८-११८-१२७	रथावर्तः	८२-१८०	
भुनड	२२४	१३८-१७६-२००-२१२-२२१-२२३	रूपचन्द्रः	३०	
भद्रबाहुस्वामी	२५६	२४१-२६५-२६८-३०२-३०४	रूपर्षिः	२९-२२४	
	१५-२०-१४९-१५०	मादा	३०	ल	
	२३१-२७४	मानदेवस्वरिः	२	लखमयीः	२४
मणिनागः	२२५	मालवः	२३१	लटकणर्षिः	२३५
मलयगिरिमहा०	२४८	मित्रश्रीः	२२५	लुम्पकः	२२-२३-२५-२६-२७-२९-३१
मरीचिः	१२३-१४९	मुनिचन्द्रस्वरिः	२३	३२-३७-३४-४६-३६-४९-५४-८०	
		मेतार्यः	९	९२-९४-९५-९६-१००-१०७-१०८	

१११	११३	१२६	१३१	१३९	१८३
१६३	१२१	१३२	१४१	१६२	
१९७-२००	२०१	२१०-२२१	२२३	२२३	
२२४-२२६	२२९	२२८	२२३	२५४	
	२६७	२५९-२७३-३०१	३०		
लोका					
परमानस्वामी			१८०		
पद्मस्वामी			३०६		
विजयः		१६९-१७१			
विजयदानधरिः		१३९-२६०			
विद्याधाराः		२६०			
विपुन्माली		१८७			
विमलपाहना		२२४			
वेणकगिरिः		२३१			

बैरस्वामी	८२-१८०				
अध्यमबस्वामी	२३१-२८७				
अर्जुनपा	७३-८३	१८०			
अिवपुरी	२९-३०				
अिवभूतिः	४०				
श्रीतांक्षार्यः	२४८				
शान्तिधन्वधरिः	४				
शोभनधुनिः	१५				
श्रीपतिः	२३५				
शेषिकाः	१६९				
स्युलमद्रः	२३१				
सत्वरिकाः	३०				
समरबाळी	१८०				

सिद्धसेनविषाकरः	१८९-३०२				
सुषर्मस्वामी	२९	२६	८३	१३९	१७९
	१९६	२३१	२४१	२४५	
सुर्मगलसाधुः			२२६-२२७		
सुमतिसिंहः				१-३	
हरिकेशी				२३७	
हरिमद्रधरिः	२०-२९	२४३	१५	२२२	
			२२४-१८८-१८९		
हरिवंशः				९२	
हीरविजयधरिः			१३७-३०३-३०४		
हेमचन्द्रधरिः			२-७-९	१३	१५
				२४८	२७७
हेमविमलधरिः					२३५

साक्षिग्रन्थनामानि

अ

अनुयोगद्वाराणि ४२-१३२-१३४-१४२

१४३-१४५-२४९
२१०

अनेकार्थनाममाला

अष्टकः (हरि०)

आ

आचारांगसूत्रं ६७-६५-७४-७६-८२

८३-१३३-१३४-१७९-२८४

११ निर्युक्तिः ८१-१७९-२९६

११ वृत्तिः ७५-८३-१५२-१७९

१८०-२८४-२८५-२८९

आवश्यकचूर्णिः १४३-१४५-१४७-१४९

१५०-१५४-१५९-२४२-२९३ ३०२

११ भाष्यम् ७१-८८-२१३-१८०

११ निर्युक्तिः ७३-१२३-१२६-२०७

१५-३१-३४-३८-३९-६०-८९-१०५

११०-१२३-१३५-१४५-१७५-१८०

११८-१२८-३०२

२५३

९७

आशातनाकाव्यावचुरिः

ई-ईर्यापथिकीषट्त्रिंशिका

उ

उत्तराख्यनं ७३ १६२-१८०-१८१

१८२-१८७

११ निर्युक्तिः ११९-१२४-१३४

१३५-२१३-२२७-२४३ २६८

२७९-२८५-२८७

२०-६२-६६-७१-८३

उपदेशमाला

८६-१२२-१७६-१७७-२२७-२३७

२४४-१०४-२६९-२७९-२८२

उपास रुद्रांगा ६६-१५४-२१६-२१७

ओ-ओघनिर्युक्तिः २०६

औ-औपपातिकसूत्रं १४८

क-कल्पसूत्रं २२०

ग-गञ्जाचारः २८०-२८३

ज

जिनशतकम् ७८

जीतकल्पः २१५

२४५-२६७-२७४-२७५

नीवाजीवाभिगमसूत्रं ४४-१४६-१६७

१७४-१७५-१७७-२०१

११ वृत्तिः १७९-१७२-१७५-७१

न	नृत्वार्यसूत्रं	१९६	पर्युपणावश्लक्षसकद्विषिः ३४ ८२ १११	३९ ४०-७५-७७-१४३ १६० २००
ब	दशवेदालिकसूत्र	७७-८५-१२ १७७	२८ २९ २०६-२३०	२०२ २०९
	दशानुतस्कथः	८७-२२७	१५ २४३-८८-८९	मातरामायणं २९७
	” चूर्णिः	८७-२२७	” द्विषिः १५-२४३-८८ ८९	म
	दुग्धमकाठस्तोत्रं	२३१	प्रतिष्ठाकरुपः १८९	मरुथसमाधिप्रकीर्णकम् १८०
न	नन्वीसूत्र	१४३	प्रवचनसरोवाराः २८	महानिधीयसूत्र ४ १५० १९९-२१४
	निधीयचूर्णिः	६४-२६७-२७९	मसभ्यास्करणं ६६-१५७	२४१ २१७-२१८ २२१ २२३ २४८
	” माप्यम्	१६३	बृहत्सूत्रं १०१	महावीरचरियं १८७-१८९-२०५
	न्यायसूत्रं	२७७	” द्विषि ११ ३२ १९८	य
प	पर्युपणाकरुपः	१०३ १-१७-२४७	” कल्पमाप्यं ४ १०-४६ ४८	योगशास्त्रं २३०
			मरुप्रकीर्णकः ८१-८२-१८९	” द्विषिः २३०
			ममवतीसूत्रं २०-३८ १९९ २९० २८९	राजप्रभ्रीयं ११९ १६४ १६५
				१७८ २११

साक्षिग्रन्थपाठादि

व	स्थानांगसूत्रं	१४-२०-८७-९४-१०१	रूसड कुमरनरिंदो०	३
	विचारामृतसारसंग्रहः	१०३-१०५-१३५-१३८-१४४-१५८	साहूण चेइआण य०	३-१०४
	विशेषावश्यकं	१५९-१७७-१७८-१७९-१९६-२०८	पंचोवचारजुता पूआ०	४
	वीतरागस्तोत्रं	२१३-२२४-२३५-२४०-२४२-२४९	अर० भग० गंधमल्लपर्यइव०	४
	व्यवहारभाष्यं	२५०-२६१-२६२-२६८-२६९-२७१	सुअदेवया भगवई०	६
		२७२-२८१-२९६	आमूलालोलधूली०	८-१५
श	स्थानांगवृत्तिः	१६-४२-१३६-१७८	उपनेइ वा०	९
	शत्रुंजयमाहात्म्यं	१७९-१९६-१९७-१९७-२१३-२४०	चक्रसुदयाण०	९
	श्रावकप्रतिक्रमणसूत्रं	२४९ २५०-२६८-२६९-२७१-२७२	उपणंमि अणंते०	९
स	समन्वायागं	२७३-२७४-२८१-२९६	चत्तारि णाणाइं ठप्पाइं ठव०	९
	सारावलीप्रकीर्णकम्	ज्ञा	तित्थयरो१ जिण२ चउदस३	१०-३१
	सूत्रकृदंगसूत्रं	ज्ञाताधर्मकथांगं	अहो जिणेहिं असावञ्जा०	११-८५
	संदेहदोलावली	१५७-२०३-२१९	नमो अरिहंताणं०	१२
	संवीथप्रकरणं	२०६-२०७		
		६९		

आप०उपन्सा०गर्भसि०	१४	उपसम्य' गम्भारणं०	२८	से नेमि जे० यावत् परकमेच्छासिचि	५४
संसारदावानलदाहनीरं०	१५	सद्य पवयणनिष्ठा०	२८	सचरिसयदुकोसं	५५
मावातनाभसुरदानब०	१५	अकसिषपवचगायं	३१-७१	सम्यग्द० द्या० चारि०मोक्षार्थः	५६
बोधागाथ सुपदपदबी	१५	आप्तोक्तिः समययोगौ	३२	जे क्षिण०अतीता संपद जे अणायए०५६	
दुभि अ द्रुति चरिचे०	१५	समयस्त भगवथो महावीरस्त	३३	केआ०लोअसि संवामा०यावत्इंतव्या०५९	
घाउ०वरिसे उस्तमो०	१५	तित्पपणाम कउ कहेइ	३४	पद् श्रुतानि नियुज्यन्ते	६०-८५
अतन्वे तपसो इद्विः०	१६	जार्इ०उ भवय अप्परिषद्वियदि	३७-३८	खेअप्प्योहि पवेइअ	६०
निग०साहण नि० उववासोधि०	१७	त च कइ धेइ० अगिलाए	३८	अरिहति वंदणनर्मसणार्इ	६०
उपरगुणधुक्कप तइविअ०	१७	असु०मंते! यावत् केवलवरनाणवसथे०	३८	देवासुरमणु० अरिहा पूआ	६०
उत्पपते हि साउबत्सा०	२०	सुष्वाण मते! यावत् परुविआ वा	३९	ब्रह्म्य हि माधकारणं	६०
सव्व पाणा यावत्सव्वे सचा इंतव्या०		दाणअपपनयण	३९	दुविहे घम्मे पं० त	६२
		जापइआ वयणपहा	४२	दो चेष क्षिणवरेहि	६२
मम वेसं सम्मप्येइ०	२५	स्वयंमि अविगप्यमाइसु	४२	मावण्यमुन्नाविहारया य०	६२
नृपातुकारकलितः०	२६	या कुप्रइणिः प्रथम प्राइतेति	५०	कंषणमणिसेोचाण	६३-६४

पीयूषादपि मधुरावाणी०	६३	अद्विहंपि अ कम्मं०	७३	ननु जहा से सामाहआण०	८३
कडसा महओवि उद्दिड०	६४	दुविहो अ होइ मोहोत्ति०	७४	अप्पागमो किलिस्सइ०	८३
जोडवि दुवत्थ तिक्थो०	६५	पडिणीयमंतराओ०	७५	विसोहिअंते अणुक्काहयंते०	८३
साहूणं चेहआण य पडिणीअं०	६६	सुत्तं पडुच्च तओ०	७५-१, ४४	जाएण जीवल्लोए दो वेव०	८५
जे से उवहिभत्तपाणदाण०	६६	दब्बविमोक्खो निअलाइएसु०	७६	एगं पायं जले किच्चा०	८६
सामाहअंमि उ कए०	६९	पढमं गाणं तओ दया०	७७	न हिंस्यात् सर्वभूतानि०	८६
आणाइ तवो आणाइ संजमो०	६९	सुच्चा जाणइ कट्टाणं०	७७	साहूण चेइआण य०	८६
गुरुविरहंमि य ठवणा०	६९	जहा से सामा० कुट्टागा रं	७७	अवण्णत्ताइं पडिहणिता०	८७
आरंमे नत्थि दया०	७०	जेण कुलं आयत्तं तं०	७७	जो अवण्णं वदति०	८७
जत्थ जलं तत्थ वणं०	७१-९६	सुत्तथो खलु पढमो०	७७	वासा० प० णो०नि यावत् वेआच्च०	८७
जाव णं एस जीवे एअइ०	७१	मा पत्तत्तिभावात्कलि०	७८	अकस्सिणपवत्तगाण०	८८
तम्हा सव्वाणुण्णा सव्वनिसेहो य०	७१	सन्वे पाणा न हंतव्वा०	७९	अणत्थारम्भवओ ६	८८
साक्षात्साधनताबाधे०	७३	निअदब्बमपुब्बजिणिंद०	८२	हत्थसयादागंतुं०	८९-९५
चिन्तामण्यादयः किं न०	७३	तित्थयराण भगवओ०	८२	मेहुणसन्नारुहो०	९०

१०	मम्मरिही जीवो	१०३	पद्मावत निगिष्वाभि०	११९
११	ज्योतिष्टोमेन स्वर्गकामो	१०४	अप्यउरियय०	१२०
१२	न महाकलं मो देवाशुष्यिआ	१०५	ज होदिसि तित्पयरो०	१२३
१३	याश्नु पञ्चुवामणयाएषि०	१०७	पूमसयभाउवाण०	१२३
१४	षिचमिषि न निन्नाए	११०	न पकूस्त्रओ न पुरओ०	१२४
१५	मामम्भतर तिभि अ दगलेवा उ०	११२	वदगवत्तिआए०	१२५
१६	भादारमगार्हजा पोर	११४	बीजकसायाशुदए०	१२६
१७	कयययषि०	११४	सावलजोगपरिवळणाइ०	१२८
१९	एव त्रिपिद	११५	सेसा मिच्छरिही०	१२८
१००	जो कप्यइ नि० श्माओ उरिदाओ	११६	कालमगत व सुए०	१२८
१०१	पंचदि ठापदि कप्यंति	११६	अहना तिथिरे आममे०	१३२
१०१	मालवप्यो पढवो अप्पार्ण०	११७	ठाण पमळिळण०	१३५
१०३	आनाऽऽनादा विरादा च०	११७	पुआ जस्स पसीवति	१३५
१०३	विगिठः मिस्तुः कप्य० गोत्रकळठपि१०३	११८	महिकासाहावो	१३५
११	विहारादानीदारा०			
	छदि ठापेहि समणे निग्माये०			
	एग्गगस्स पसवस्स०			
	माता ते वन्धेति०			
	अत्थ भामइ अरहा०			
	सुत्त गहणरइअ०			
	वासाखटाः सरिमन्नेण०			
	निर्वलं सर इव व्योमेन०			
	न वसइ साहुब्बण०			
	जे खलु सारमा०			
	नाशुवरि तिसाइ सुइ०			
	दुविहा विजिणवपूआ०			
	न विणा तित्थं नियंठेहिं०			
	वब्बप्यमणा य गुणा०			

जिणवयणे पडिक्कठं०

बाले बुहे नपुंसे अ०

तओ अवायणिजा०

इहरहवि ताव थब्मह०

अतवो न होइ जोगो०

अपेविय परसाणि०

दुविहो उ परिष्वाओ०

अन्नहत्ति०

न विणा तित्थं निग्मंथेहिन्ति०

सोहम्मालत्ति०

चत्तारि अणुओगहारा०

से किं तं अणुगमे०

सुत्तथो खल्ल पढमो०

अब्भयणंपिअ तिविहं०

उदसे निहेसे अ

निव्वाणं चिह्णार्इ०

एतं सुतं सखिं निज्जुत्तीउ०

धूम सयभाउआणं०

जत्थ (य)वि जं जाणिजा०

निष्हादि दब्बभावो०

नामजिणा जिणनामा०

नाणावरणिज्जस्स०

जीवस्स सो जिणस्स व०

जीवमजीवे अट्ठसु०

अह भणइ नरवरिदो०

गुरुविहंमिय ठवणा०

सामाइअनिज्जुत्तिं बुच्छं०

दुविहो अ होइ मोहो०

१४५

१४६

१४७

१४८

१४९

१५०

१५१

१५२

१५३

१५४

१५५

१५६

१५७

१५८

१५९

१६०

१६१

पयमक्खरंपि इक्कपि०

समणं भगं मद्दावीरं वंदइ०

तएणं सा दोवती०

अस्संजय अवरिय०

जंघाचारणत्ति०

किं मे पुब्बि करणिज्ज०

तए णं से झरिआमे०

जेणेव जिणधरे०

धूवं दाऊण जिणवराण०

तएणं से विजये देवे०

उदयक्खयक्खओ०

चंदप्पहवइरवेरुलिअ०

छ्ठीविभत्तीए०

तत्थ णं देवच्छंदए०

१५२, १५४

१५४

१५६

१५७

१६१

१६५, २०५

१६५

१६७

१६७

१६७

१७०

१७२

१७२

१७२

१७२

१७२

गुद्रमरयतदीहवालाओ०
 सखकङ्कददगरय
 जणेव देवच्यदए
 वंदर उमओकालंषि
 सवन्चरानाउम्मासिपसु०
 हेऊ पठन्निह प० स०
 विषमिषि न निज्जाए०
 वओ इदा प० तं०
 प्रागारोऽमिप्याओ
 हिआए सुहाए स्वमाए०
 दास च माइणाप०
 तिहिं टामेहिं जीवा
 एतदिह भावयश्च
 तितयपराण मागवओ पब०

१७५
 १७५
 १७६
 १७६
 १७७
 १७७
 १७७
 १७७
 १७८
 १७८
 १७८
 १७८
 १७९
 १७९
 १७९

अरहत० सिद्धरचेइअ३
 निम्बाण चिइगागिइ
 पूम सयमाऊणं
 सगरोवि सागरत०
 अजिअरायावि तित्य
 तेण क्कलेण तेणं सम०
 ओ कारवेइ पढिम जिणाण०
 ततभावन्विनायेन
 सीघाते दोवतीए कते
 सर्वतीयोदकैः
 एव सिहनिपादाख्य०
 मृन्मय हेमनं०
 निमदब्बमउच्चनिर्णिद
 दुमपपए पंइरण अथा

१८०
 १८०
 १८०
 १८१
 १८१
 १८३
 १८७
 १८७-१८९
 १८७
 १८९
 १८९
 १८९
 १८९
 १८९
 १८९

धंपाइ पुष्पभममि
 तेण कालेण२ पिडिचंपा०
 तस्म घम्मस्सेति०
 तिविह संक्किलेसे पं० तं०
 अग्रसभात्क्य प्राप्य०
 नमो धमीए लिबीए०
 जा सम्मभाविआओ पढिमा०
 किं गिस्साए ण भते!
 नमोत्पुण०
 णो खलु विसए चमरस्स०
 नअत्य अरिहत वा०
 पूव दाऊण जिणवराण०
 तत्य ण से उत्तरिल्ले अंबण०
 येइअधरवण्णा०

१९०
 १९०
 १९६
 १९६
 १९७
 १९८
 १९८
 १९९
 २००
 २००
 २०१
 २०१
 २०१
 २०१

२१० चैत्यं जिनोऽकस्तद्विम्बं०
 २१० गुणसिलए चेइए०
 २११ तए णं तस्स चित्तस्स०
 २११ तए णं से मेहे कुमारे०
 २१२ थइशुइमंगलेणं भंते०
 २१२-२१४ भत्तीइ जिणवराणं०
 २१३ पारिकाउसगो०
 २१३ वंदित्तु निवेयंती
 २१३ तेसि णं अंजणगपव्वयाणं०
 २१३ संवेगे१ निव्वेए२.
 २१४ एयावसरमि सविइअ०
 २१४ तओ परमसद्धा०
 २१५ पंचविहे ववहारे० पं० तं०
 २१६ से किं तं उवासगदसाओ०

२०५ चउरासीती वावत्तरी०
 २०५ सामानिं ऋहस्यमानो०
 २०६ तह वक्खणोअव्वं०
 २०६ एवं च सम्यग्दृष्टिभावित्ताः
 २०६ द्वंमि जिणहराई०
 २०६ देवहरयम्मि देवा०
 २०६-२०८ जइविहु सम्मुप्पाओ०
 २०७ खणमवि न खमं काउं०
 २०७ पंचहिं ठाणेहिं जीवा०
 २०८ अह देवाण य सीलं०
 २०८ शङ्काकाङ्खाविचिकित्सा०
 २०८ जस्स णाणा तस्स अण्णाणा णत्थि० २०८
 २०९ अयं णं भंते ! जीवे०
 २१० न हि भवति निर्विगो०

२०१ बहूणं देवाणं०
 २०२ सन्वेसिं देवाणं०
 २०२ एवं खलु देवाणुप्पिआणं
 २०३ सयंसि विमाणंसि०
 २०३ तेणं कालेणं काली देवी०
 २०३ तेणं कालेणं चंदप्पभा देवी०
 २०३ तेणं कालेणं पडमा देवी०
 २०३ तेणं कालेणं कण्हा देवी०
 २०३ अपरि० विमाण० छ हुंति०
 २०४ तेणं कालेणं सक्के देविंदे०
 २०४ सत्तहं अणिआणं०
 २०४ अण्णे पढति०
 २०५ ससिरवि गहनक्खत्ता०
 २०५ छच सहस्सा सहस्सारे०

प्रत्यस ऋचांतरं टीक्ष	२१७	से किं त वष्यसंजलवसा०	२२७	अणुघ्रायं स्वमा०	२३८
सूचनात् द्यत्र्	२१७	पहमे मंगे यायातध्याना०	२२७	सावज्ञबोगपरि०	२३९
किं तु सो सो एवरास०	२१७	आया शुद्धसेवि०	२२७	सप्त विन्हाओ०	२४०
द्यत्रकाराणां विधिना यतिः	२१८	पुष्पि च इष्टि च०	२२७	सोषी य नत्वि०	२४०
स म महा शुभा कासवगोपेर्णं	२२०	वेयाव० मंते० श्रीवे किं नयेद्	२२७	संते बले वी०	२४१
स म महा मारिआ असोआ०	२२०	देनगुरुसंपक्कमे०	२२८	तिहिं ठाप्येहिं० देवे पिहेआ०	२४२
तिहिरिकुलंमि पसत्वे०	२२१	एकद्राससत्यर्ज पाप०	२३०	सषहिं० ओगाढ०	२४२
पचविहे माणुस्ते मोए०	२२१	ववहारनतज्येए०	२३०	जिनकत्पाविभ्युच्चेद्०	२४२
इमं महानिशीई सुबक्कव०	२२२	वपारि क्कत्ता यं० त०	२३४	पुरिमा तज्जुन्हा उ०	२४३
विपुलइदयानियोगे०	२२२	सात्थाचइआ जे०	२३५	एवंविहाव व इह परव०	२४३
क्येकम्यो वपि रस्यता०	२२३	एकं हि वसुरमल०	२३६	सज्येवि भाइवसा	२४३
परं वरकभावाक्ये०	२२३	वाक्यत्वं हि सापेयं०	२३८	न विना तित्यं निग्गं०	२४६
वपारि कम्मपरिजई०	२२४	दानदानाम्या०	२३८	कालस्स य परिहाणी०	२४४
साहुज वेदजाण य०	२२७	इमस्स साहुस्स०	२३८	जे आवि मंदपि गुकं वइणा०	२४४

सुत्तथरणभरिए०
 पडिसिद्धाणं करणे०
 अनाणतिमिरहरो०
 तो णं सावगस्स०
 ग्रामो नास्ति कुतः सीमे०
 मूअं हुंकारं वा बाढकार०
 संहिआ य पयं चेव०
 चत्तारि पुरिसजाया पं. तं.
 हुज हु. वसणं पत्तो०
 ओसन्नोऽवि विहारे०
 पंचहिं ठाणेहिं कप्पति०
 आयरियउवज्जाएत्ति०
 खेलं केलि कलिं कला०
 धम्मं चस्माणस्स पंच०

२४७ काया गणे य राया०
 २४८ इक्कस्स कओ धम्मो०
 २४८ गुरुपरिवारो गच्छो०
 २४८ पं० ठा० क० णिग्गंथाण वा०
 २४९ जावइया उस्सग्गा ताव०
 २४९ इन्द्रान्ते श्रूयमाणं पदं०
 २४९ चउहिं ठाणेहिं जीवा०
 २४९ मजं विसय कसाया०
 २४९ तिण्णोऽहिसि अण्णवं०
 २४९ सम्मदिही जीवो०
 २५० कडसामइओवि०
 २५० अहो जिणेहिं०
 २५१ दुविहे धम्मे पन्नत्ते०
 २६० सिंचइ खरइ जमत्थं०

२६१ सुत्तं० गुठिअवावित्तओ०
 २६१ जो सुत्ताभिप्पाओ सो अत्थो०
 २६१ आणाइ तवो आणाइ संजमो०
 २६१ आणानिइसकरे०
 २६२ ज्ञानदर्शनचारित्राणि०
 २६२ सावज्जजोगपरिवज्जणाइ०
 २६२ तिविहा आराहणा०
 २६४ एवमइक्कमेऽवि चइक्कमेऽवि०
 २६४ आहाकम्मामंतण०
 २६६ तिहिं ठाणेहिं देवे परि०
 २६७ दस नक्खत्ता नाणस्स०
 २६७ उदयक्खयक्खओवसमो०
 २६७ दो दिसाओ अभिगिज्झ० २७२, २७३
 २६८ पुव्वाणुहो उ उत्तरणुहो० २७२

नो स्वस्तु मे कल्पे०
 तस्य णं जे ते संभयासंबया०
 सत्य णं जे ते अपमपसंबया०
 अतिष णं मंते०
 तस्य णं जे ते धीतरायसंबया०
 कल्प्या मंते! सम० निगं०
 सामाह्यमि च कए०
 पंच संवरद्वारा पं स
 तित्थगराण मगबवो०
 पढति नए षोरे०
 सवृपमर्मबीजबपनानप०

२८१ मिच्छं तद्गोही विराहणा०
 २८२ प्रमं परमाणस्स पंच०
 २८३ इत्थं खिपं कालं मानं०
 २८३ इच्छा मिच्छा तदकारो०
 २८३ गच्छो महाणुभावो०
 २८४ न इ ते हीलजंति०
 २८४ निसीहीर नमो समास०
 २८४-२८५ सुखा अमुक्खी०
 २८५ पढमे पोरसि सत्त्वाप०
 २८५ सुब्बेडवि पढमत्तमे०
 २८६ अरिखित्तु न रागो०
 २८७ गहो खिपेहिं असावखा०
 २८७ जे केव पम्पइए०
 २८८ चारसाइमकसाया०

२७४ इविहे आ० जायापारे०
 २७४ काले विषए बहुभावे०
 २७५ निस्संकिप्र निक्खंखिप्र०
 २७५ पम्पिदानजोमच्चुपो०
 २७५ तिविहे संकिलेसे०
 २७६ चावइआ तस्सग्गा०
 २७७ अइ न तरसि घारेउं०
 २७७ उस्सर्गादपवादो बलीयान्
 २७९ जो वइइ सो तप चइ०
 २७९ वेगिच्छं नामिर्नदिच्छा०
 २७९ मोपूण अइ तिगिच्छं०
 २७९ सवत्थ संबमाठ०
 २८० अस्वित्थीअफरिसं०
 २८० पंचहिं ठावेहिं स० नि०

उत्तरार्धानुक्रमः

८ सार्धपौर्णिमीयकनिराकरणे

- १-९ तन्निर्गमसंवत्सरादि, श्रीहेमचन्द्रकुमारपालमहिमा तदुत्पत्तिः । ३
 १-१० कपूर्वादिपूजानिषेधः तत्समाधिश्च । ४
 ११-१३ उपसंहारः । ५

७ आगमिकमतनिराकरणे

- १-८ तदुत्पत्तिवर्षव्यतिकाररूपणात्तत्समाधानदिनकरदीपसहकारजंबूकूष्माण्डीदृष्टान्तगौतमादिदानदृष्टान्ताः । ८
 ९-११ श्रुतदेव्या भवविरहदानयाज्ञायां जिनस्य श्रुतदानं प्रतिमाराधनं, सदाने द्रव्ये नियमः, परमेष्ठिपंचकं श्रीहेमचन्द्रश्रुतदेव्याराधनं आचार्यस्य मं-

त्राराधना श्रीहरिभद्रभद्रबाहुवचः । १६

- २२-२६ धर्मदाढ्यदर्शनाय यक्षाराधनाभावः श्राद्धानां, भोजने परीषहजयः उपवासश्च रजोहरणादावप्यकिंचनाः श्रुतदेव्याद्युत्सर्ग आज्ञा सर्वनिषेधानुज्ञा-
 ऽभावः उपसंहारः । २१

८ लुम्पाकमतनिराकरणे

- १-२३ उत्पत्तिसंवत् पत्रत्यागः भिक्षोच्छेदप्रतिज्ञा लखमसीसहायः १५३९ वर्षे वैषधराः अर्धवेषः अस्पर्शे तीर्थस्य आश्चर्यं दशपदस्युपलक्षणं गुर्जरत्रीयनागपुरीयविभागः संप्रतिराजकृतप्रतिमासत्ता आगमाद्बलवती प्रतिमा (भावग्रामाः) साध्वर्थाभावः, प्रतिमा नामाकारवती, लिखितबलवत्ता बलवह्योपे' आश्चर्यं तीर्थे मूर्त्तिलोपश्चित्रं । ३५

२४-१२ धरिपरपरऽसावाप्त जैनाः हरादिमध्यमावाभा-
 न्ते शुतृष्टचर्मत्वामावः (श्रुत्वाकेत्रलो) गर्भे
 ब्रह्मीष्टान्तः सुम्यकानामव्यक्तता पुल्लकचर्मवो
 नोपदेष्टकता मावमामगावाभ्याख्या केवलसुश्रा-
 षसथा उभयप्रष्टता वेद्यल्लिखनं(इति पद्यप्राप्तिः) ५३

१३-१३३ तदुपदेष्टे मूर्ध्निपूजाविनियेषः सन्वे पाषेत्पादि
 धनार्थः स्ववे पूजायौवचयोः पूजायां प्रासादे चर्च
 ष्चन्दार्थे निर्युक्तौ च विचारः, मूर्धेनिर्मायकः
 संघपतिः मक्तप्रकीर्णे यात्रा से वेभिस्यालापक-
 परमार्थः नपुणरण ईर्यात्वानं सामायिके न पूजा
 भेदे बलस्यार्थः पूजायां नेर्या नदीसंख्याकल्प्या
 प्रतिक्रमणसंख्या उत्सर्मापवादाबाहा न प्रति-
 वेचोऽर्थां बिनकल्प्यादौ वेयाहृत्यादिनियेषः न
 प्रायश्चित्तपदमकल्प्यं तपकल्पार्थं नपुणारः पुल्लक-

प्रतिमाद्युपकरणं, नृबलेन मपी, प्रतिमाद्याङ्गयोः
 सरोत्स्यधिः भरतसंप्रतिप्रोपद्यः साधुभावकचर्मो
 सापेधौ वागमावृ बलवती मूर्ध्नि सापेधतायां नृप-
 पुत्रमित्रक्षीर्येधेर्णामष्टान्ताः नामाविल्विना अक्-
 यबाः(मरीचिः)मूर्ध्नित्रय रयचक्रववृद्रव्यमावस्तवौ
 भावक आरावकः राखमक्तनरत्रिकम् । १३०

१३४ १५१ केवलसुश्रां शुक्रपाठः पुल्लकसिद्धान्तनिरासः
 दीर्घादिप्रष्टाणिः किं न पुल्लकत् ? जिनावृ मणभरः
 जिनादेव तीर्थ एकपदमपि सर्वापिद्य प्रतिपदं मूर्ध्निः
 तपक्रमादयः प्रतिमापूजाविसाक्षिणः, भरतादिः
 कर्ता श्रीनामादिः प्रतिष्ठाता गौतमादिः स्वोता
 मूर्धेः, प्रतिमाविसाधनं ज्ञानादेः । १३८

१५२ १५४ वैत्यस्य न साधुरर्थः (जीर्णामिक्कमादि) न
 पुषगिबमानानि सामानिक्रयनां (दोलाखंडनं) न

विमानेशो मिथ्यादृष्टिः मिथ्यादृशां नानुमोदना,
 चैत्यस्य न ज्ञानार्थता साध्वर्थता अर्हदर्थता वा २१३
 १५६-१६४ क्रियासु प्रतिमोपयोगः नन्दीविधौ च, श्राव-
 कोपधानं महानिशीथोक्तविधिः संक्षेपविस्तारयो-
 रविरोधः अनुपलंभस्याविरोधिता, अन्यथाऽति-
 प्रसन्नः महानिशीथप्रामाण्ये हेतुः । २२३

१६५-१७३ लुंपकस्थोपदेशः, विद्युत्पाताभावः पापात्, नीच-
 स्पर्शभयाद्देवचपेटाऽभावः, उभयकर्मणः शिक्षाऽ-
 सामर्थ्यं अवर्णवादिहृत्ता उपसंहारः । २२८

१ कटुकमतनिराकरणविश्रामः
 १-३४ तदुत्पत्तिवर्षादि उपदेशश्चास्य (साध्वनंगीकारः)
 गुर्जरत्रादौ साध्वनध्यक्षता युगप्रधानाविरहः
 तन्नामाचार्याभावः समाधाने श्रावकपार्श्वस्थाद्य-
 भावापत्तिः युगपद् युगप्रधानाः गूर्जरत्रायां साध्व-

भावे तीर्थाभावः अनुहरणाभावः केवलमिथ्या-
 दृष्टिर्न पूजकः न च श्रावकः श्रद्धानि यथोक्ताः
 क्रियायां वैचित्र्यं क्रजुजडादयो मुक्तिपथिकाः
 उत्तरापथसाधुकथने कटुत्कारदृष्टान्तः देवधि-
 प्रभुत्वा भाष्यचूर्ण्यादयश्च गूर्जरत्रायासैव वर्षा-
 स्वपि विहारानुज्ञानान्न क्षेत्रान्तरनिश्चा, देवाशातना
 (काव्यानि) न पादघटिकोत्तारणं गुरुलोप आशा-
 तना देशकत्वाद् धर्मलोपी ।

१० बीजासतनिराकरणो दशमो विश्रामः
 १-१२ तदुत्पत्तिवर्षादि भूनडशिष्यो बीजा प्रतिमामान्यता
 दंडकयुक्तो लुंपकवेषः आगमिकसमः उपसंहारः २५५
 ११ पाशचन्द्रमतनिराकरणो विश्रामः ।
 १-४३ तदुत्पत्तिवर्षादि नागपुरीय उपाध्यायः छेदोच्छे-
 दमतिः विजयदानस्युक्तिप्रयुक्ती विधिचरित-

यथास्त्रितवावर्चा तच्चिरस्कारः यथार्थास्थानानि
 धर्मस्वरूपवदाराधना ज्ञानाद्युपकरणानि उत्सर्गा
 पवावस्वरूपं प्रकृतिनृपवचौ उत्सर्गोऽप्युपवीषकोऽप
 वादः विभामवदपवाद्दः न केवलोत्सर्गः आम्हा
 मयौ कल्पौ न निद्रा प्रमादः अवज्ञा प्रमादः वेद-
 वितेरप्रत्यास्थानक्रियाऽमावा । २९२

४४-५१ एवान्ते नेर्या सम्यक्त्वसंबरे द्रव्यस्त्ववः तदीय

इति प्रवचनपरीक्षायां उत्तरार्थानुक्रम

इति मोक्षमार्गाराधनाकल्पनाकल्पदुभोपमभीमत्तपागच्छानुपमसौधासाधारणाषाध्य
 स्तम्भायमानमहोपाध्यायभीषर्मसागरोपाध्याय प्रणीता स्वोपज्ञा

श्रीप्रवचनपरीक्षा समाप्ता ।

आम्हानाम्हाविचारोऽनर्ककः ।

५७-६४ भावक्याणां ज्विनमवनादि प्रपावत् आम्हाविधिवा-
 द्योर्नेक्य इष्टान्त्वाभात्र विधिभादतात्पर्यं चरिता-
 नुवात्वादावतिदेशः आम्हास्वरूपं ३०१

६५-६९ आषश्यकोपधानादौ तन्मत निरामथास्य उपभा-
 नावसिदेशः उपसंहारः । ३०३

इति पाशाचन्द्रमतनिराकरणबिभ्राम एकावशः

